

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
KASTAMONU UNIVERSITY

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Dergisi
(ICEBSS 2017 Özel Sayı)

Journal of Faculty of Economics and
Administrative Sciences
(ICEBSS 2017 Special Issue)

Cilt: 18 - Sayı: 1
Volume: 18 – Issue: 1
E-ISSN: 2147-6012

Kastamonu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi
ICEBSS 2017 Özel Sayı

Kastamonu University
Journal of Faculty of Economics
and Administrative Sciences
ICEBSS 2017 Special Issue

Cilt: 18 - Sayı: 1, Kasım 2017/ Volume 18 - Issue 1, November 2017

E-ISSN: 2147-6012

Sahibi / Owner
Prof.Dr. Seyit AYDIN
Rektör / Rector

Editör / Editor
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yunus Çelik (Assist.Prof. Dr.)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof.Dr. Yavuz DEMİREL (Prof.Dr.)
Doç.Dr. Yahya YEŞİLYURT (Assoc.Prof. Dr.)
Yrd.Doç.Dr. Mehmet Yunus Çelik (Assist.Prof. Dr.)

Sekreteryä / Secretariat
Arş. Gör. Alper Tunga ŞEN

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ercan EREN	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mümin ERTÜRK	İstanbul Esenyurt Üniversitesi
Prof. Dr. Suat OKTAR	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Sudi APAK	İstanbul Beykent Üniversitesi
Prof.Dr. Bayram Zafer ERDOĞAN	Anadolu Üniversitesi
Prof.Dr. Şevki ÖZGENER	Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof.Dr. Hasan BÜLBÜL	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof.Dr. Hüsamettin İNAÇ	Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr. Koray BAŞOL	İstanbul Arel Üniversitesi
Prof.Dr. Mahmut ZORTUK	Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr. Muhsin HALİS	Kocaeli Üniversitesi
Prof.Dr. Murat ERDOĞAN	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa ÖZER	Anadolu Üniversitesi
Prof.Dr. Orhan KÜÇÜK	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Rafet AKTAŞ	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof.Dr. Recep KÖK	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof.Dr. Ercan TAŞKIN	Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr. Recep TARI	Kocaeli Üniversitesi
Prof.Dr. Seyfettin ÜNAL	Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr. Sezgin AÇIKALIN	Anadolu Üniversitesi
Prof.Dr. Utku UTKULU	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof.Dr. Yavuz DEMİREL	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Yusuf SÜRME	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof.Dr. Andrey V. KOROTAYEV	State Üniversitesi
Prof.Dr. Najat Sayem KHALİL	San'a Üniversitesi
Doç.Dr. Ahmet TIRYAKI	Anadolu Üniversitesi
Doç.Dr. Aysun KANBUR	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Erol TURAN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Ferudun KAYA	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. İlhan AKSOY	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç.Dr. İlkin BARAY	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Nuray TERZİ	Marmara Üniversitesi
Doç.Dr. Şakir GÖRMÜŞ	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Sefa ÇETİN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Selim İNANÇLI	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Serkan DİLEK	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Tolga ULUSOY	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Zeliha SEÇKİN	Aksaray Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Jose Ramos Pires MANSO	Universidade De Beira / Portuguesa
Assoc. Prof. Dr. Georgi MARINOV	University of Economics Varna / Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Maciej MILCZANOWSKI	Information Technology University in Rzeszow
Assoc.Prof. Dr. Venera İSTAYEVA	University of IR and World Languages/Kazakhstan
Yrd.Doç.Dr. Ali KONAK	Karabük Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Deniz KUNDAKÇI	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ	Karabük Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. İbrahim YALÇIN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Levent KORAP	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. M. Faruk ÖZÇINAR	Aksaray Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Mehmet Yunus ÇELİK	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Murat FİDAN	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Niyazi GÜMÜŞ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Orhan KANDEMİR	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Tahir BENLİ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Yavuz GÜLOĞLU	Kastamonu Üniversitesi

Science and Advisory Board

Prof. Dr. Ercan EREN	Yildiz Technical University
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN	Sakarya University
Prof. Dr. Mümin ERTÜRK	Istanbul Esenyurt University
Prof. Dr. Suat OKTAR	Marmara University
Prof. Dr. Sudi APAK	Istanbul Beykent University
Prof.Dr. Bayram Zafer ERDOĞAN	Anadolu University
Prof.Dr. Şevki ÖZGENER	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University
Prof.Dr. Hasan BÜLBÜL	Niğde Ömer Halisdemir University
Prof.Dr. Hüsamettin İNAÇ	Dumlupınar University
Prof.Dr. Koray BAŞOL	Istanbul Arel University
Prof.Dr. Mahmut ZORTUK	Dumlupınar University
Prof.Dr. Muhsin HALİS	Kocaeli University
Prof.Dr. Murat ERDOĞAN	Kastamonu University
Prof.Dr. Mustafa ÖZER	Anadolu University
Prof.Dr. Orhan KÜÇÜK	Kastamonu University
Prof.Dr. Rafet AKTAŞ	Yıldırım Beyazıt University
Prof.Dr. Recep KÖK	Dokuz Eylül University
Prof.Dr. Ercan TAŞKIN	Dumlupınar University
Prof.Dr. Recep TARI	Kocaeli University
Prof.Dr. Seyfettin ÜNAL	Dumlupınar University
Prof.Dr. Sezgin AÇIKALIN	Anadolu University
Prof.Dr. Utku UTKULU	Dokuz Eylül University
Prof.Dr. Yavuz DEMİREL	Kastamonu University
Prof.Dr. Yusuf SÜRMEK	Karadeniz Teknik University
Prof.Dr. Andrey V. KOROTAYEV	State University
Prof.Dr. Najat Sayem KHALIL	San`a University
Assoc.Prof. Dr.Ahmet TIRYAKI	Anadolu University
Assoc.Prof. Dr.Aysun KANBUR	Kastamonu University
Assoc.Prof. Dr.Erol TURAN	Kastamonu University
Assoc.Prof. Dr.Fatih YARDIMCIOĞLU	Sakarya University
Assoc.Prof. Dr.Ferudun KAYA	Bolu Abant İzzet Baysal University
Assoc.Prof. Dr.İlhan AKSOY	Ondokuz Mayıs University
Assoc.Prof. Dr.İlkin BARAY	Dokuz Eylül University
Assoc.Prof. Dr.Nuray TERZİ	Marmara University
Assoc.Prof. Dr.Şakir GÖRMÜŞ	Sakarya University
Assoc.Prof. Dr.Sefa ÇETİN	Kastamonu University
Assoc.Prof. Dr.Selim İNANÇLI	Sakarya University
Assoc.Prof. Dr. Serkan DİLEK	Kastamonu University
Assoc.Prof. Dr.Tolga ULUSOY	Kastamonu University
Assoc.Prof. Dr. Zeliha SEÇKİN	Aksaray University
Assoc. Prof. Dr. Jose Ramos Pires MANSO	Universidade De Beira / Portuguesa
Assoc. Prof. Dr. Georgi MARINOV	University of Economics Varna / Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Maciej MILCZANOWSKI	Information Technology University in Rszew
Assoc.Prof. Dr. Venera ISTAYEVA	University of IR and World Languages/Kazakhstan
Assist.Prof. Dr. Ali KONAK	Karabük University
Assist.Prof. Dr. Deniz KUNDAKÇI	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ	Karabük University
Assist.Prof. Dr. İbrahim YALÇIN	Niğde Ömer Halisdemir University
Assist.Prof. Dr. Levent KORAP	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. M. Faruk ÖZÇINAR	Aksaray University
Assist.Prof. Dr. Mehmet Yunus ÇELİK	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Murat FİDAN	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Niyazi GÜMÜŞ	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Orhan KANDEMİR	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Tahir BENLİ	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Yavuz GÜLOĞLU	Kastamonu University

İletişim / Contact

Kastamonu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığı
37100 Kastamonu/ Türkiye

Tel: +90 366 280 21 38

Faks: +90 366 280 21 99

iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Kastamonu University

Dean's Office of Faculty of Economics and Administrative
Sciences

37100 Kastamonu/ Turkey

Phone: +90 366 280 21 38

Fax: +90 366 280 21 99

iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Bu dergi yılda dört defa yayınlanır

This journal is published four times in a year.

Cilt 18 – Sayı 1 Hakemleri

Prof.Dr. Mahmut ZORTUK	Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr. Yavuz DEMİREL	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Ercan TAŞKIN	Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Savaş CANBULAT	Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Gülizar KURT GÜMÜŞ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Yusuf GÜMÜŞ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Zeliha SEÇKİN	Aksaray Üniversitesi
Doç.Dr. Serkan DİLEK	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Tolga ULUSOY	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Sevgi ÖZTÜRK	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Yahya YEŞİLYURT	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Soner BİLEN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Erol TURAN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Sefa ÇETİN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Özgür ÖZTÜRK	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. A. Tolga TAŞÇI	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Ruhi KONAK	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Yavuz BOZKURT	Dumlupınar Üniversitesi
Doç.Dr. Aydın KAYABAŞI	Dumlupınar Üniversitesi

Doç.Dr. Özey ÖZPENÇE	Pamukkale Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Aylin ÖZPENÇE	Pamukkale Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Sahra SAYGAN TUNÇAY	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Eray ACAR	Dumlupınar Üniversitesi
Yrd.Doç. İ.M.V. Noyan GÜVEN	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Köksal KARADAŞ	Iğdır Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Okan DEMİR	Atatürk Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Aydın TÜRKYILMAZ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Selim ŞANLISOY	Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Üzeyir AYDIN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Köksal BİLİRDÖNMEZ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Korhan ENEZ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Sevda ÖZKAYA	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Murat FİDAN	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Nizamettin AYDIN	Dumlupınar Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Hakan ARİDEMİR	Dumlupınar Üniversitesi

Referees of Volume 18- Issue 1

Prof.Dr. Mahmut ZORTUK	Dumlupınar University
Prof.Dr. Yavuz DEMİREL	Kastamonu University
Prof.Dr. Ercan TAŞKIN	Dumlupınar University
Prof. Dr. Savaş CANBULAT	Kastamonu University
Prof. Dr. Gülizar KURT GÜMÜŞ	Dokuz Eylül University
Assoc. Prof. Dr. Yusuf GÜMÜŞ	Dokuz Eylül University
Assoc. Prof. Dr. Zeliha SEÇKİN	Aksaray University
Assoc. Prof. Dr. Serkan DİLEK	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Tolga ULUSOY	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Sevgi ÖZTÜRK	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Yahya YEŞİLYURT	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Soner BİLEN	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Erol TURAN	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Sefa ÇETİN	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Özgür ÖZTÜRK	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. A. Tolga TAŞÇI	Kastamonu University
Assoc. Prof. Ruhi KONAK	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Yavuz BOZKURT	Dumlupınar University
Assoc. Prof. Dr. Aydın KAYABAŞI	Dumlupınar University
Assoc. Prof. Dr. Özay ÖZPENÇE	Pamukkale University
Assist.Prof. Dr. Aylin ÖZPENÇE	Pamukkale University
Assist.Prof. Dr. Sahra SAYGAN TUNÇAY	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Eray ACAR	Dumlupınar University
Assist.Prof. İ.M.V. Noyan GÜVEN	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Köksal KARADAŞ	Iğdır University
Assist.Prof. Dr. Okan DEMİR	Atatürk University
Assist.Prof. Dr. Aydın TÜRKYILMAZ	Kastamonu University

Assist.Prof. Dr. Selim ŞANLISOY	Dokuz Eylöl University
Assist.Prof. Dr. Üzeyir AYDIN	Dokuz Eylöl University
Assist.Prof. Dr. Köksal BİLİRDÖNMEZ	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Korhan ENEZ	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Sevda ÖZKAYA	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Murat FİDAN	Kastamonu University
Assist.Prof. Dr. Nizamettin AYDIN	Dumlupınar University
Assist.Prof. Dr. Hakan ARİDEMİR	Dumlupınar University

İçindekiler (Contents)

Makale (Article)	Sayfa (Page)
65 Years Wage, Cost And Finance In Turkey Faruk DAYI, Zeynep ARABACI	11-22
Akademisyenlerin Kongre Tercih Kriterlerinin Konjoint Analizi İle Belirlenmesi Determination Of Academic Staff's Congress Preference Criteria By Conjoint Analysis Sema BEHDİOĞLU, Neslihan ÇİLESİZ	23-37
Algılanan Örgütsel Kronizmin İşten Ayrılma Eğilimi Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Özdeşleşmemenin Aracı Rolü The Mediating Role Of Organizational Non-Identification On Organizational Cronyism And Turnover Intention Relationship Emre SEZİCİ, Harun YILDIZ	38-55
Algılanan Örgütsel Kronizmin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisinde İstihdam Edilebilirlik Algısının Aracı Rolü The Mediating Role Of Perceived Employability On Organizational Cronyism And Organizational Commitment Relationship Emre SEZİCİ, Bora YILDIZ	56-74
An Internal Security Public Policy Analysis: Law No. 6638 Çağrı D. ÇOLAK	75-87
Antep Fıstığı Fiyatının Türkiye’de Üretici Kararları Üzerine Etkisinin Analizi The Analysis Of The Effect Of Pistachio Price On The Decision Of Producers Erdal KARACAN, R. Figen CEYLAN	88-100
Avrupa’daki Kriz Crisis In Europe Mehmet Yunus ÇELİK, Hasan USTA, Alper Tunga ŞEN	101-113
Comparative Analysis Of The Turkish Presidential System With Government Systems Including Separation Of Powers Çağrı D. ÇOLAK, Bülent ŞENER, Muhammed Yunus BİLGİLİ	114-127
Destination Attributes In The Eye Of The Local People Berrin GÜZEL	128-137
Ekonofizik Ve Finansal Entropi Econophysics And Financial Entropy Tolga ULUSOY	138-148
Evaluation Of Production Process Of A Factory By Use Of Simulation Approach Hakan ÖZTÜRK, Birol ELEVİLİ, Neslihan MALKOÇ	149-160
From Chaos To Order: Example Of Turkey National Disaster Response Plan-Siirt Mine Accident Halil İbrahim ÇİÇEKDAĞI, Yıldız TOSUN, Fatime ÖKENEK, Salih Aydın ÜZÜMCÜ	161-176
In A “Green” Restaurant, What Makes The Custom Ers Satisfied? The Restaurant Attributes Of Trip Advisor Reviewers Ilgaz Feray TÜVER, Berrin GÜZEL	177-189
Kamu Düzenine Karşı İşlenen Suçların Bir Örneği Olarak Kütahya’da Madde Bağımlılığı As An Example Of Offenses Against The Public Order Drug Addiction In Kütahya Province Selami ERDOĞAN, Feyzullah ÜNAL, Yavuz BOZKURT, Eray ACAR	190-200

Kamusal Hizmet Sunumunda Suyun Yeri: Kütahya Belediyesi Örneği The Place Of Water In The Provision Of Public Services: The Case Of Kutahya Municipality Yavuz BOZKURT, Rıza ARSLAN	201-213
Kent Konseyi Kararlarının Kentlerdeki Orman Alanlarının Katılımcı Yönetimi Açısından İrdelenmesi: İstanbul Örneği Examination Of City Council Decisions In Terms Of Participatory Urban Forest Areas Management: Istanbul Case Seçil YURDAKUL EROL, Gizem ŞAHİN	214-225
Modernizm Sürecinde Yeni Tipografi'nin Doğuşu Ve Jan Tschichold Bird Of The New Typography During Modernism And Jan Tschichold Hakan MAZLUM	226-247
Neoliberalizm Ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı The Third Way Approach On The Axis Of Neoliberalism And Social Welfare State Eray ACAR	248-263
Optimization Of Wheat And Flour Blending For Cost Minimization By Using Mathematical Modelling Birol ELEVİLİ, Hakan ÖZTÜRK, Zafer KACIR	264-272
Ormanci Teknik Personelin İş Memnuniyeti: İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü Örneği Job Satisfaction Of Forestry Technical Staff: The Case Of Regional Forest Directorate Of Istanbul Seçil YURDAKUL EROL, Murat KÖSE	273-286
Osmanlı İmparatorluğu İle Belçika Devleti Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Tarife Defteri (1862) The States Of Belgium And The Ottoman Empire Between Trade-Related Customs Tariff Book (1862) Murat FİDAN	287-309
Sosyal Destek Ve Psikolojik Güçlendirmenin Duygusal Tükenmişlik Üzerine Etkisi The Effect Of Social Support And Psychological Empowerment On Emotional Burnout Yavuz DEMİREL, Mustafa YÜCEL	310-320
Structural And Economic Analysis Of Trout Breeding Farms In Kastamonu Province Behzat KARABULUT, Okan DEMİR, Mehmet Yunus ÇELİK, Adem Yavuz SÖNMEZ	321-333
Taxation In Agricultural Markets Antalya Greenhouse Production Cengiz SAYIN, R. Figen CEYLAN, M. Nisa MENCET YELBOGA, Meral OZALP, Eda ILBASMIS, Oya SAV	334-345
The Mosques As An Aesthetic Factor From Anatolia To The Balkans And The Economic Dimension Of Interior Arrangements Nurettin GÜLAÇTI, Arzu Emel ALTINKILIÇ	346-362
Tıbbi Sosyal Hizmet Ortamlarında Sosyal İnceleme Raporu Ve Kayıt The Recording And Social Assessment Report In Medical Social Work Settings Ergün HASGÜL	363-374
The Rise Of Interdisciplinary Approaches In The Social Sciences During The Twentieth Century Fulya ÖZKAN	375-381
Trade And Revealed Comparative Advantage Measures: A Case Of Main Export Crops Of Benin Republic Mouinatou ALIDOU, R. Figen CEYLAN, Eda ILBASMIS	382-396
Türkiye’de Yeni Sağcı Ekonomiye Geçiş Uygulamaları Ve Turgut Özal Applications Of New Right Economy Policies In Turkey And Turgut Özal Selami ERDOĞAN	397-405

Türkiye'nin Balkanlar Coğrafyası İle Kuyumculuk Sektörü Ticaret Verilerinin Analizi Analysis Of Trade Data Of Jewellery Sector By Turkey's Balkans Geography Haldun ŞEKERCİ	406-419
Yapısal Eşitlik Modellerinde Formatif Ve Reflektif Ölçüm Reflective And Formative Measurement In Structural Equation Models Noyan AYDIN, Elif YALÇIN	420-430
Yenilenebilir Enerji Finansmanına Güncel Yaklaşımlar Current Approaches To Financing Renewable Energy Tolga ULUSOY	431-441
Tükenmişliğin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşireler Üzerine Araştırma The Effect Of Burnout On Organizational Commitment: A Study On Nurses In A University Hospital Yavuz DEMİREL, Enes Uğur TOHUM, Özge KARTAL	442-459

65 YEARS WAGE, COST AND FINANCE IN TURKEY¹

Faruk DAYI*

**Kastamonu University, Corresponding Author, fdayi@kastamonu.edu.tr*

Zeynep ARABACI**

***Kastamonu University, zarabaci@kastamonu.edu.tr*

Abstract: While World Health Organization took into account the age limit as 60 years in the 1970s, as today's retirement age is 65 years in industrialized countries. The number of elderly people, which is an important part of social life, is increasing every year. Furthermore, it is necessary to take measures to meet needs of the elderly population. Thus, a part of the needs of the elderly for the social state principle needs to be met by the state. It is taken for a measures that 65 years wage is paid for old people in our country for their life. Purpose of the study, is to compare the 65-year-old pension applied in our country with the similar practices in the world, but also to increase the share of the elderly in social life. In the research conducted, while the number of elderly people 65 years wage was 363.747 in 1977, it increased to 797.426 in 2011. Furthermore, while the 65 year wage was paid 76,47 TL in 2007, it increased to 212,30 TL in 2016. As a result of the work, it is seen that wages increase and care services increase in order to meet the needs of the elderly in our country.

Keywords: Wages, Social policy, Cost, Household finance

Jel Codes: J30, J10, H51, D14

1. INTRODUCTION

Aging is both chronologic and physiological fact. Aging is a process, which starts with insemination and continues lifelong. It is not possible to determine a certain age limit for the beginning of old age. As this shows a change according to society, a certain period of the same society and education level of individuals lived in the same society and economic conditions; it also shows individual differences according to gender, physiological, psychological age (Kalinkara, 2011: 10; Fadiloglu, 2013: 159). While, World Health Organization took in consideration the age of 60 as the old age limit, today as industrial countries accept the age of 65 as the retirement age, the age of 65 is seen as the old age limit (Kalinkara, 2011:10). While World Health Organization took into account the age limit as 60 years in the 1970s, as today's retirement age is 65 years in industrialized countries. While the number of people aged 65 and over in the world population was 150 million in 1960, it is 421 million in 2000 and 609 million in 2015 (WB, 2016).

In our country, a population projection suitable for the definition of "aged society" is expected in the coming years (Karadakovan, 2010: 113). 90% of elderly people who are the age of 65 and older in our country usually have a chronic disease, 35% have two, 23% have three, 14% have four or more than four chronic disease and it is reported that 85% of aged people constantly use medicines (Solmaz and Akin, 2009: 73; Dudak et al., 2006: 203). Within the scope of health services, service and care facilities for aged

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

cannot be adequately presented with planned efforts. In addition to economic and social challenges, physical and mental health problems are prevalent in old age (Ardahan, Arabaci and Limoncu, 2015: 29; Wiles et al., 2012). Therefore, the old age period is a field that requires protection and care and needs to be handled in multiple ways (Egging et al., 2017: 63-64).

The aging population in the total population increased the number of young people who lost their lives in the 20th century wars (Seyhun, 2006: 1). Even though the female population is higher than the male population, the birth rate has decreased due to the decrease in the male population and the number of the elderly population for the society has increased. Apart from the economic needs of the elderly, it should also be taken into account that there are psychological and biological health problems (Altan and Sisman, 2003: 3). Thus, the increase in the number of elderly people causes their various needs to increase (Tasci, 2010: 177). This makes a significant contribution to the development of the behavioral economy for the elderly (McConnel, 2013: 83). Although older people do not have as much needs and desires as young people and adults, they have specific needs for their own ages (Dural and Con, 2011: 484). Meeting the needs of the elderly is closely related to socioeconomic status (Lei et al., 2014: 29). From this point of view, it is necessary to make legal arrangements to meet the increasing needs and needs of the elderly population, which is required by the social state principle (Colak and Ozer, 2015: 116).

It is given in Table 1 that the number and age distribution of 65 year olds in our country in 2010. Because the following years could not be found.

Table 1: Distribution of elders for genders

Age	Men	Women	Total
65-69	50.780	83.380	134.160
70-74	75.380	130.100	205.480
75-79	88.905	133.640	222.545
80-84	54.209	114.529	168.738
85-89	22.100	56.904	79.004
90-94	4.145	19.403	23.548
95-99	1.387	9.305	10.692
100 +	404	4.255	4.659
Total	297.310	551.516	848.826

References: SEI, 2011.

When the table is examined, it is seen that 35% of old-age pensioners are composed of men and 65% of them are women. The elderly aged 70-79 years are accounted for 46,1% of the total elderly population. The number of elderly people over 70 years constitutes 84,19% of the total elderly population. Therefore, although it is expressed as

a 65-year-old pension, the number of those who are 65 years old constitutes a maximum of 15,81% of 65-year pensioners.

While the total population of our country was 16.158.000 in 1935, 628.000 of these populations, in other words at the rate of %3,9, consist of the elderly population. When 2014 figures examined, it was seen that while the total number of population was 77.696 thousand, the elderly population was 6.193 thousand in 2014. 8% of the population consisted of aged the year of 2014. It is seen that elderly population increased more than twice in approximately 80 years period between the years 1935-2014 (TSI, 2015: 7).

The number of elderly in population increases both our country and the world each passing day. While the proportion of elderly to total population was 3,5% in our country, the world average was 4,98 in 1960. On the other hand, It is about 3% of GDP in 72 million retires in China (Lu et al., 2014: 83). Considering that data of 2014 of the same rate, it was 8% in our country; the world average was 8,25%. Therefore it is determined that elderly population increase in our country and it comes close to world elderly population average (WB, 2015). The number of elderly people in the population is increasing day by day both in our country and in the world. The ratio of the elderly population to the total population in our country in 1960 is 3,5%, while the world average is 4,98%. When we look at the same ratio in the year 2014, it is 8% in our country and around 8,25% in the world average. It is therefore recognized that the elderly population in our country is increasing and approaching the average of the elderly population in the world.

2. 65 YEARS WAGE

According to Social State Principle, our state put ages 65 or older who don't have revenue and aged who deprive of caretaker in the place they live on salary called "65 years wage". 65 years wage is a service offered by the state to citizens, as long as they live, it pays (Camkurt, 2014: 80).

Old persons who have conditions of 65 years wage have to apply for Social Assistance and Solidarity Foundation of place where they reside according to the central registration system. According to regulation, old people who want to make wage application about The Wage Connection to Needy, Weak and Lonely Turkish Citizens and Disabled and Needy Turkish Citizens who filled 65 age, whatever the name, based on all kind of total revenues, people whose average wage income per person in household less than 1/3 the net wage amount of the minimum wage for adults over the age of 16 and people who is not possible to provide much income have to carry needy condition in implementation of the law no 2022 (Law, 1976).

According to related regulation, aged who applies to 65 years wage have to apply by rights defined at below. Applications should be personally and written if the legal representative make an application, warrant of attorney example should add to Wage Application Form is filled up and sign during the application. While aged wage application is making, any document is requested. Aged who makes application is examined whether they fulfill the conditions defined on legislations. For example, neediness score is made in order to gain right to get wage and in the result of the evaluation, the wage is connected to aged who has revenue under neediness limit. In addition, aged who apply to wage is subject to social examination. Environment research is made by visiting the home of residence of aged. Social examination of aged who continue to get wage renew every year for regulation reasons.

Necessary review and evaluations are necessary to settle on next month after application. In wage applications resulting positive, aged gain right to get a wage from the following month. Wage pay on a quarterly basis in cash. Wage amount which will pay is calculated with the multiplication of 2.332 indicators with index of civil servant wage.

3. COST AND FINANCE OF 65 YEARS WAGE

Because there is no statistics belong to 2012 and next years on the web page of Republic of Turkey Social Security Institution, total wage amount which pays in one year and the number of aged who get 65 years wage are calculated in the 1977-2011 period. The number of people who get 65 years wage and the annual total of paid wages are given in Table 2.

When table 2 is examined, there are 363.747 people for 65 years wage in 1977 and was paid 2.352TL for them. The 65-year-old wage was given to 938.677 people in 2005. In 2011, 979.832.477 TL were paid for 65 years wage to elders.

Table 2: Paid Amount to People Getting Age Wage

Years	The Number of People Getting Wage	Total Paid Amount (TL)
1977	363.747	2.352
1978	514.636	8.121
1979	519.294	7.861
1980	632.755	12.560
1981	679.643	12.855
1982	705.885	14.965
1983	725.333	17.110
1984	564.645	17.987
1985	534.185	20.728
1986	508.415	26.122
1987	488.874	26.746
1988	473.917	37.297
1989	454.801	63.398
1990	455.124	187.647

1991	458.492	258.489
1992	510.155	1.174.830
1993	586.202	2.019.457
1994	625.659	2.602.561
1995	642.476	3.443.017
1996	650.381	6.825.269
1997	670.257	12.360.695
1998	682.985	35.568.925
1999	700.583	73.265.459
2000	709.356	108.239.565
2001	716.778	163.065.131
2002	746.468	234.766.133
2003	770.204	551.986.450
2004	792.046	585.861.163
2005	938.677	664.500.168
2006	927.077	747.351.964
2007	903.283	914.666.075
2008	867.035	948.487.998
2009	859.516	905.305.079
2010	848.826	963.899.779
2011	797.426	979.832.477

References: SEI, 2011 and TSI, 2015

Required by related legislation, the civil servant salary index multiplied by 2,332 indicators and calculated the 65 years wage. 65 years wages which calculated with the civil servant salary index notified by the General Directorate of Budget and Fiscal Control of the Ministry of Finance are given in Table 3.

Table 3: 65 Years Wage Amount (TL)

Years	65 years wage
2007	76,47
2008	80,70
2009	88,64
2010	94,63
2011	102,40
2012	113,74
2013	122,01
2014	124,74
2015	131,37
2016	212,30

References: Own

As it is in civil servants, because of every year in January and July salaries rise, the wages defined in the table are calculated by yearly average. The wage amount increased at the rate of 62% with the wage increase for 65 years wage in 2016. 65 years wage amount for 2017 is 226,56 TL in accordance with the provisions of the collective agreement in 2015. The wage of 65 years is 76.47 TL in 2007 and 212,30TL in 2016. It is seen that old age wage in our country increased at the rate of 177,64% in 2007-2016 period. Therefore, it seems that the state has made a high raise in order for the elderly to get more comfortable.

The ratio of the total wage paid by the State to seniors under the age of 65 in the period of 1977-2011 is given in Table 4 below (Gross Domestic Product). Since the total salary paid for aged in 2012 and later cannot be reached, the table is not included.

Table 4: GNP / 65 Years Wage Rates in Turkey (%)

Year s	GNP / Age Pension Rate	Year s	GNP / 65 Years Wage Rate
1977	2,15	1995	0,44
1978	4,97	1996	0,46
1979	2,76	1997	0,43
1980	2,40	1998	0,68
1981	1,63	1999	0,95

1982	1,43	2000	0,87
1983	1,23	2001	0,91
1984	0,82	2002	0,85
1985	0,59	2003	1,53
1986	0,51	2004	1,36
1987	0,36	2005	1,36
1988	0,29	2006	1,30
1989	0,28	2007	1,07
1990	0,48	2008	1,00
1991	0,41	2009	0,95
1992	1,07	2010	0,87
1993	1,02	2011	0,76
1994	0,67		

References: Own

It corresponds to 2,15% of the total monthly GNP paid for aged in 1977, but falls to 0,76% in 2011. The highest rate is 1978 with 4,97%, while the lowest is 1989 with 0,28%. It is observed that despite the fact that our country's economy grows day by day and the world has become one of the 18th largest economy, the wage paid for old people has fallen below the economic growth. The 35-year average of the GNP/65 years wage total monthly ratio for 1977-2011 period in Turkey is calculated as 1,11%. Therefore, the rate in 2011 remains well below the average. Thus, it is concluded that the 65-year-old pension the state paid to the elderly is lower than today's standards. In addition, the 65-year-old pension applied in our country is not implemented in our country as it is integrated into the pension system in many states. In addition to this, salaries and other facilities of our state connected with aged society according to social state principle are presented in many countries. Because there are not a wage under the name of 65-year wage in the world, it is not possible to comparison our country-specific this situation.

The ratio of the sum of pensions to the Gross Domestic Product in Turkey is given in Table 5 for 2004-2015 periods.

Table 5: Pension Payments / GDP Ratio (%)

Years	Pension Payments / GDP Ratio
2004	6,32
2005	6,54
2006	6,37
2007	6,67
2008	6,58
2009	7,54
2010	7,58
2011	7,46
2012	7,93
2013	8,24
2014	8,33
2015	8,72

References: MD, 2016

The salary paid to retirement pensions in our country to Gross Domestic Product increased from 6,32% in 2004 to 8,72% in 2015. It can be seen that pensions in the period of 12 periods given in the table are increased by 37,84% in the total income. Therefore, it is seen that the share of pension payments in Total Gross Domestic Product increases in our country in 2004-2015 period .

4. OLD AGE WAGE IN THE WORLD

Pension systems vary in every country of the world. According to the development level of the countries, income distribution and socio-cultural factors, pension systems show change. In this section, pension systems and aged wages of countries in the different continents of the world such as the United States, Canada, United Kingdom, Italy, Sweden and Japan explained shortly.

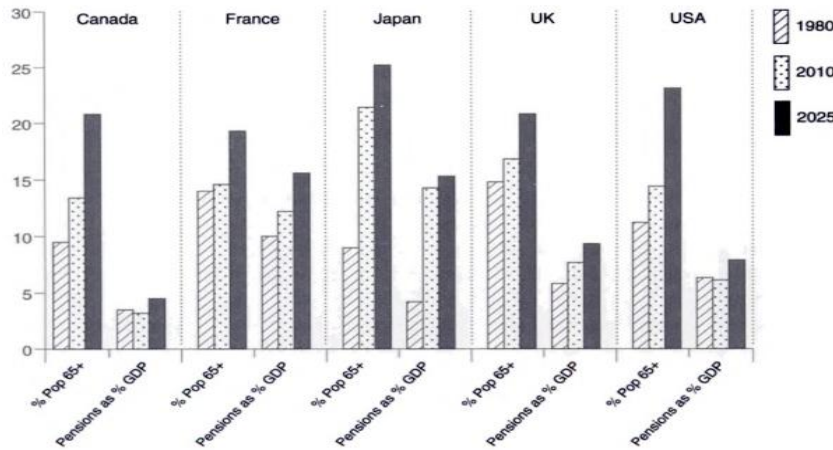
The old-age wage system in the United States consists of two part in for private and public sectors. The state is making general health insurance for every citizen. Some of the salaries of employees are cut for retirement and thus 95% of employees are included in the government pension system. In addition, if there are those who want additional pensions, they can also retire by paying the premium in private pension companies. Canada has a pension system consisting of private companies supported with state and incentives. General health insurance, old-age wage, and tax-supported private pension schemes are present in three categories in the social security system providing by the

state. Citizens are obliged to have general health insurance. However, the share of the state in the pension system is less than in the private sector (Field and Arnaboldi, 2002: 2-5). When examined English pension system, it is determined that it presents less benefit when compared to other countries in the Europe. The pension system in the UK consists of state and private sector. Pension reforms have been made for those who have low incomes. In general, it is aimed to raise personnel saving by reducing public spending in the UK, the role of the private sector in the pension system is strengthened.

In Italy, the pension system consists of two parts in for professional and private. Because there are pension systems according to the professions of the employees with premiums deducted from their salaries; there is also a private pension system that is retired by paying premiums. Italy's expenditures for aged correspond to 3.3% of GDP in 2009 (OECD, 2009: 220). Japan's pension system is quite complex, it is formed according to profession branches. Every citizen has individual health insurance. The pension system in Japan is determine by taking in consideration of many variables such as mortality rate, fertility, old age level, demographic factors, interest rates (Beland and Shinkawa, 2007: 352-359). Sweden is known as one of the countries, which has highest prosperity level. Sweden makes their social security regime with the law which enacts in 1982 and creates a social security system for aged, when they retire in order to live better welfare level, however, it loads important role to the local governments (Andren and Gustafsson, 2004: 56).

In Canada, France, Japan, United Kingdom and the United States, the rates calculated by dividing the total salary paid to retirement pensions by gross national income are graphically presented in Figure 1. Figures for 1980 and estimated targets for 2010 and 2025 are included in the graph.

Figure 1: Total Wage / GNP Ratio

References: Wilson, 2000

When the data for 1980 are examined, it is seen that the elderly population is mostly in England, at least in Japan. It is also found that pensions have the highest ratio to gross national product in France and the lowest in Canada. When the targets of the graphical countries in 2010 and 2025 are evaluated, it is estimated that the elderly population will be the most in Japan.

As a result, when world pensions are assessed together, people who fill age limit can retire by investing a specific premium in many countries. It is found that North American countries and Western Europe offer better opportunities than other countries

especially when considered in terms of pensions and offered opportunities (Danis, 2016: 1-4).

5. CONCLUSION AND SUGGESTIONS

It is observed that the wage paid for the aged has risen with every year our country's economy grows. While the salary paid for aged in 2007 was 76,47TL, it was seen that this amount increased to 212,30TL in 2016. In our country, ageds are helped by the state with 65 years wage to meet their own needs of the aged. Although it is expressed as a 65-year-old wage, the number of those who are 65 years old constitutes a maximum of 15,81% of 65-year pensioners. The ratio of the elderly population to the total population in our country in 1960 is 3,5%, while the world average is 4,98%. When we look at the same ratio in the year 2014, it is 8% in our country and around 8,25% in the world average. It is therefore recognized that the elderly population in our country is increasing and approaching the average of the elderly population in the world. While the number of people who get 65 years wage in our country was 363.747 and 797.426 respectively in the year 1977 and 2011. The total amount of wages was paid for aged in the same years were 2.352TL and 979.832.477TL respectively. The salary paid to retirement pensions in our country to Gross Domestic Product increased from 6,32% in 2004 to 8,72% in 2015. It can be seen that pensions in the period of 12 periods given in the table are increased by 37,84% in the total income. Therefore the decrease in the proportion of the aged population and increased role in active life are important for the future of the state.

In view of our aging population is constantly growing, home care services should be actively supported for the aged to live a better life. According to the social state policy, both the central government and the local government will contribute to development of society and the economy by benefit from aged experiences and include them active life cycle. Maresova et al. (2015) also confirm this situation. For this reason, as the development of social policies by making necessary studies and the development of the pension system will raise the living standard of aged, it is expected that it contributes to our countries welfare level. it is expected that the quality of life of the elderly will increase with the increase of the incomes. Health service implementation at home is shortened the length of hospitalization by preventing the accumulation in hospitals and contribute to the country economy by reducing treatment costs. The reduction of health problems of the elderly will cause the decrease of health expenditures. In the direction of these results, home care services show positive developments and families are supported in this direction in terms of material. The development of business fields that will benefit from the experiences of the elderly, it is expected that they will make additional income and contribute to the development of the society.

5. REFERENCES

- Altan, O. Zuhtu and Yener, Sisman (2003), “Yaslılara yönelik sosyal politikalar”, **Kamu İş Dergisi**, 7(2), 1-36.
- Andren, Thomas and Gustafsson, Björn (2004), “Patterns of social assistance receipt in Sweden”, **International Journal of Social Welfare**, 13, 55-68.
- Ardahan, Melek, Arabaci, Zeynep. and Limoncu, Gulsah (2015), “Yaslıların sağlık sorunları ile baskın yöntemleri”, **Hakemli Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi**, 12(6), 28-43.
- Beland, Daniel and Shinkawa, Toshimitsu (2007), “Public and private policy change: Pension reform in four countries”, **The Policy Studies Journal**, 35(3), 349-371.
- Camkurt, Mehmet Zülfi (2014), “Yaşlılık ve yaşlıların sosyal güvenliği kapsamında 65 yaş aylığı bağlanması işlemleri”, **Kamu- İş Dergisi**, 13(3), 71-106.
- Colak, Murat and Ozer, Yunus Emre (2015), “Sosyal politika anlamında aktif yaşlanma politikalarının ulusal ve yerel düzeydeki analizi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(55), 115-124.
- Danis, Mehmet Zafer (2016), “**Yaşlılık, yoksulluk ve yalnızlık**”, Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- Dudak, Hamdi Ahmet, Cakil, Enver, Aykut, Mualla, Cetinkaya, Fevzi, Günay, Osman, and Ozturk, Yusuf (2006), “Kayseri il merkezindeki yaşlıların mediko sosyal sorunları ve yaşam memnuniyetlerini etkileyen faktörler”, **Turkish Journal of Geriatrics**, 9 (4), 202-212.
- Dural, Baran and Con, Gulcin (2011), **Türkiye’ de sosyal devlet ve yaşlı hakları üzerine bir inceleme**, Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, 483-496.
- Eggink, Evelien, Ras, Michiel and Woittiez, Isolde (2017), “Dutch long term care use in an ageing population”, **The Journal of the Economics of Ageing**, 9, 63-70.
- Fadiloglu, Cicek. (2013). “**Yaşlıda evde bakım**” **Evde sağlık ve bakım**, (Ed: Fadiloglu C., Ertem G., Aykar S. F.), Goktug yayınları, Amasya.
- Field, Joel and Arnaboldi, Francesca (2002), “Canadian retirement savings plans Italian pension reform”, **Western RBC Financial Group Economic Policy Research Institute EPRI Working Paper Series**, Working Paper: 2002-7, Canada.
- Kalinkara, Velittin (2011), **Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi**, Nobel akademik yayıncılık, I.basım, Ankara.
- Karadakovan, Ayfer (2010), “**Yaşlılık**” **Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım**, (Ed: Karadakovan A., Aslan E. F). Nobel Kitapevi, Ankara.
- Law (1976), 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtac, Gucsuz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun.
- Lei, Xiaoyan, Sun, Xiaotin, Strauss, John, Zhao, Yaohui, Yang, Gonghuan, Hu, Perry, Hu, Yisong and Yin, Xiangjun (2014), “Health outcomes and socio economic status among the Mid-Aged and Elderly in China: Evidence from the CHARLS National Baseline Data”, **Journal of Economics of Ageing**, 3, 29-43.
- Lu, Bei, He, Wenjiong and Piggott, J John (2014), “Should China Introduce a Social Pension?” **The Journal of Economics of Ageing**, 4, 76-87.

Maresova, Petra, Mohelska, Hana, Kuca, Kamil (2015), "Economics aspects of ageing population", **Procedia Economics and Finance**, 23, 534-538.

McConnel, Margaret (2013), "Behavioral economics and aging", **The Journal of Economics of Aging**. 1-2, 83-89.

MD (2016), Republic of Turkey Ministry of Development, Kalkınma Bakanlığı Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri. Accessed: 31.10.2016. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/ResmiiIstatistikPrograminaKatkilarimiz/Attachments/7/Kamu%20Kesimi%20Sosyal%20Harcama%20Istatistikleri.xlsx>

OECD (2009), Pension Country Profile: Italy, The OECD Private Pensions Outlook 2008, 156-308.

Regulations (2013), 65 Yasini Doldurmus Muhtac, Gucsuz ve Kimsesiz Turk Vatandaslari ile Engelli ve Muhtac Turk Vatandaslarina Aylık Baglanmasi Hakkinda Yonetmelik, **Resmi Gazete**, 28539.

SEI, (2010), **The Republic of Social Security Institutions**, Monthly Statistical Bulletin, 2, December.

Seyhun, O. Kayhan (2006), "Avrupa Birliği'ndeki Demografik Donusumun Turkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyelligi Cercevesinde Isgucu Piyasalarina Yansimasi", **Turkiye Cumhuriyet Merkez Bankasi Uzmanlik Tezi**, TCMB Dis Iliskiler Genel Mudurlugu Yayinlari, Ankara.

Solmaz Tugba, Akin, Belgin (2009), "Evde yasayan yaslilara ilac kullanimi ve kendi kendine ilac kullanim yetisi", **Turkish Journal of Geriatrics**, 12 (2), 72-81.

Tasci, Faruk (2010), "Yaslilara yonelik sosyal politikalar: İsvec, Almanya, İngiltere ve İtalya ornekleri", **Calisma ve Toplum Dergisi**, 2010/1, 175-202.

TSI (2015), "Turkish Statistical Institute, İstatistiklerle Yaslilar 2014", **Turkiye İstatistik Kurumu Yayinlari**, Yayin No: 4365, Ankara.

Wiles L., Janine, Leibing, Annette, Guberman, Nancy, Reeve, Jeanne and Allen E., Ruth (2012), The meaning of "aging in place" to older people, **The Gerontologist**, 52(3), 357-366.

Wilson, Gail (2000), **Understanding Old Age: Critical and Global Perspectives**, Sage Publications, London.

WB (2016), The World Bank, Population ages 65 and above (%of total.), accessed. 31.10.2016. <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS?end=2015&start=1960&view=chart>

AKADEMİSYENLERİN KONGRE TERCİH KRİTERLERİNİN KONJOİNT ANALİZİ İLE BELİRLENMESİ¹

Sema BEHDİOĞLU*

** Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü,
sema.behdioglu@dpu.edu.tr*

Neslihan ÇİLESİZ**

*** Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü,
neslihan.cilesiz@dpu.edu.tr*

Öz: İş hayatında meydana gelen küresel gelişmeler iş seyahatlerinin de artmasına neden olmuş ve bu durum toplantı, kongre, sempozyum gibi etkinliklerin sayısında da bir artış meydana getirmiştir. İş amaçlı etkinlikler, kongre ve sempozyumlar genellikle bilgilenmek, bilgilendirmek ve ticari yararlar sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Akademik anlamda kongre ve sempozyumlar ise; bireylerin yeni çalışmalarını duyurmak, başkalarının çalışmalarından haberdar olmak, meslektaşları ile tanışmak, ortak araştırma projeleri oluşturmak gibi işlevleri olan bilimsel toplantılar olarak tanımlanmaktadır.

Son yıllarda kısa sürede gelir elde edilmesi, katılımcı sayısının artması gibi nedenlerle kongre ve sempozyumlara olan ilgi de artmıştır. Bu durum kongrelerin yöneticilerini, başarılı bir kongre organize etmek ve yüksek katılımcı sayısına ulaşmak için katılımcıların davranışlarına, karar alma süreçlerine ve kongre seçim kriterlerine yönelik daha fazla bilgi sahibi olmaya yöneltmiştir.

Yaptığımız çalışmada akademisyenlerin karar alma süreçlerinde etkili olan kongre tercih kriterlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla tüketici tercihlerini ölçen ve cevaplayıcıların subjektif değerlendirmesine dayanan bir teknik olan Konjoint Analizinden yararlanılmış ve cevaplayıcılara iki kısımdan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketin ilk kısmı 8 adet demografik sorudan ikinci kısmı ise orthogonal tasarım sonucu elde edilen 18 adet seçim kartından oluşmuştur.

Cevaplayıcılardan seçenekleri en çok tercih ettikleri seçim kartı için 1'i ve sırasıyla en son tercih ettikleri seçim kartı için ise 18'i kodlamaları istenmiştir. Daha sonra çalışmadan elde edilen sonuçlar özet halinde sunulmuş, yanıt vericilerin en fazla tercih ettikleri niteliklerin kombinasyonları ile farklı nitelik düzeylerine verdikleri değerlerden elde edilen fayda fonksiyonları bulunmuştur. Bu çalışmadan elde edilecek sonuçlar ile kongre yöneticilerinin kongre katılımcılarıyla ilgili gerekli bilgilere sahip olacakları düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kongre tercihi, Akademik Personel, Konjoint Analizi.

Jel Kodu: A10,A30

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

DETERMINATION OF ACADEMIC STAFF'S CONGRESS PREFERENCE CRITERIA BY CONJOINT ANALYSIS

Abstract: Global developments in business have led to an increase in business travel and the number of events such as meetings, congresses and symposiums. Business events, congresses and symposiums are usually organized to inform and provide commercial benefits. Academic sense of congress and symposiums are defined as scientific meetings with functions such as to announce new work by individuals, to be informed about the work of others, to meet with colleagues and to form joint research projects.

In recent years, interest in congresses and symposiums has increased due to short-term income generation and increase in the number of participants. This situation led the congress managers to be more informed related to participants' behaviors, decision-making processes and congress selection criteria in order to organize a successful congress and reach a high number of participants.

In this study, it is aimed to determine congress preference criteria which are effective in the decision making process of academicians. For this purpose, Conjoint Analysis, a technique that measures consumer preferences and is based on the subjective evaluation of respondents, was used and a two-part questionnaire was applied to the respondents. The first part of the questionnaire consisted of 8 demographic questions and the second part consisted of 18 selection cards obtained as the result of orthogonal design.

It was requested from respondents to code 1 for the selection card they preferred the most, and 18 for the last choice card. Then, the results obtained study were presented in summary, combinations of attributes that respondents most prefer and the utility functions obtained from the values given to the different quality levels were found. It is thought that the results obtained from this study will provide the information to congress managers they need about the congress participants.

Keywords: Congress Preference, Academic Staff, Conjoint Analysis.

Jel Codes:A10,A30

1.GİRİŞ

Dünyada en çok gelişen ve büyüyen sektörlerin başında turizm sektörü gelmektedir. Son yıllarda büyük bir gelişme gösteren kongre turizmi de turizm sektörü içinde önemli bir yer edinmiştir. Kongre turizminin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde başta bilim dünyasında yaşanan gelişmeler, bu gelişmelerin insanlara aktarılması, tartışılması ve paylaşılması olmak üzere seyahatler, konaklamalar ve geziler de önemli bir etmen olmuştur. Ancak burada vurgulanan asıl amaç turizm kapsamında tatil yapmak değil, kongre düzenlemek, kongreye katılmak ve kongreyi izlemektir. Bu faaliyetler yerine getirilirken bir yer değiştirme söz konusu olduğundan turizm olayı ortaya çıkmaktadır (Aydın, 1997).

Kongre turizmi, insanların ortak konular üzerine toplu olarak görüşmelerde bulunmasına imkân tanımakta ve seyahat ederek farklı yerleri görüp dinlenmek ve eğlenmek gibi ihtiyaçlarını tatmin etmelerini sağlamaktadır (Özen, 1986). Ayrıca kongre turizmi, hem ülke ekonomisi hem de turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin verimlilikleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Kongre turizmi açısından bakıldığında, kongre ve toplantı olanaklarının yeterliliği, maliyet ve ulaşımın yanı sıra

coğrafi konum, doğal ve tarihi güzellikler, iklim, konaklama gibi faktörlerin varlığı da diğer turizm çeşitlerinde olduğu gibi, kongre turizminde de önem arz etmektedir (Ayman, 2003).

Kongre düzenlenecek yerlerin uçak seferlerinin her ülkeye ve kıtaya bağlantısı olan havaalanlarına sahip olması o yerin kongre ve toplantı turizmi için tercih edilme olasılığı üzerinde etkili olan en önemli unsurların başında gelmektedir (Özdemir, 2014). Dünya kongre turizmine bakıldığında ise bireyler daha düşük maliyetli ve ulaşımı kolay olan yerleri daha çok tercih etmektedir.

Gür vd. (2016) yapmış oldukları çalışmada akademisyenlerin kongre seçiminde etkili olan kriterleri çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Analitik Ağ Süreci (AAS) ile belirlemişlerdir. Bu amaçla 4 temel kriter ve 21 alt kriter literatürden yararlanılarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda kongrenin konusu ve ulaşım ücreti kongre tercihinde etkili olan en önemli kriterler olarak bulunmuştur (Gür, Hamurcu ve Eren, 2016).

Acar ve Ünsal (2013) öğretim üyelerinin bilimsel kongre tercihlerinde etkili olan unsurları ve öğretim üyelerinin e-kongre hazır bulunuşluk düzeylerini belirlemek amacıyla Gazi Üniversitesi öğretim üyelerine bir anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda, bilimsel kongre tercihinde en fazla etkili olan faktörlerin kongre konusu, kongreyi düzenleyen kuruluşun saygınlığı ve kongre konusunun kendi profesyonel amaçlarına uyumluluğu; en az etkili faktörlerin ise kongrenin düzenlendiği yerin iklimi olduğu görülmüştür (Acar ve Ünsal, 2013).

Literatürdeki kongre turizmi çalışmaları genellikle kongreleri düzenleyen kurumlar için destinasyon seçimi (Gnoth, 1998; Crouch ve Ritchie, 1998; Go ve Govers, 1999; Jaekyoon ve Mc Clearly, 1999; Choi ve Boger, 2002) ve kongre düzenleyicilerinin karar alma süreçleri (Oppermann, 1998) gibi konularla ilgilidir. Kongre katılımcılarına ilişkin literatürde fazla çalışma bulunmaması ve kongrelere olan katılımın artırılması ve başarılı bir kongrenin organize edilmesi kongre katılımcılarının görüşlerine bağlı olduğu için böyle bir çalışma yapmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla, Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev yapan akademisyenlere bir anket uygulanmıştır. Anketten elde edilen verilerin analizinde tüketicilerin tercih kriterlerine dayanan bir yöntem olan Konjoint Analizinden yararlanılmıştır.

2. KONJOİNT ANALİZİ

2.1. Konjoint Analizinin Amacı

Konjoint Analizi, tüketicilerin bir ürünü veya hizmeti tercih etme nedenlerini ölçen çok değişkenli analiz yöntemlerinden birisidir (Şen ve Çemrek, 2004). Konjoint sözcüğü, CONside ve JOİNT kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Bu analizin adı "ilişkilerin analizi" veya "birliktelikler analizi" olarak ifade edilebilmektedir. Bu yöntem sayesinde, tüketicilerin karar kriterleri, hangi özelliklerin tüketiciler için önemli veya önemsiz olduğu ve bu özellikler için hangi düzeylerin en çok veya en az tercih edildiği belirlenebilmektedir (Erdoğan, 2006).

Bu analiz ile tüketiciye sunulacak ürün veya hizmetlerin önceden tanımlanmış özellik kombinasyonlarının değerlendirilmesinin yanında, tüketici davranışları da analiz edilebilmektedir. Bu analiz ile tüketicilerin en çok tercih ettiği ürün özelliklerinin kombinasyonu belirlenmektedir. Konjoint Analizi işletmelere, ürün veya hizmetlerinde ne gibi değişiklikler yapabilecekleri, ürün geliştirme çalışmalarında üzerinde durmaları gereken noktaların neler olduğu, müşterilerin değişikliklere nasıl ve ne yönde tepki

verebileceği gibi konularda yol göstermektedir. İlk olarak Luce ve Tukey (1964) tarafından ortaya atılmasına rağmen, konjoint, analiz ismiyle ilk olarak Johnson tarafından 1974 yılında ifade edilmiştir.

Konjoint Analizi, nitelikleri nicel olarak karşılaştırabilme olanağı vermektedir. Bu analiz sayesinde, sayısal olarak ifade edilemeyen özellikler (ör: renk, marka, sahip olunan ve olunmayan özellikler...), sayısal olarak ifade edilebilen verilere dönüştürülebilmektedir.

Konjoint Analizi modeli aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$Y_i = X_1 + X_2 + X_3 + \dots + X_p \quad (i = 1, 2, \dots, n) \quad (1)$$

Burada Y değişkeni sınıflayıcı, sıralayıcı ya da aralıklı ölçekle, X_1, X_2, \dots, X_p değişkenleri ise sınıflayıcı ve sıralayıcı ölçekle ölçülmüş olabilir (Sönmez, 2001).

2.2. Konjoint Analizinin Aşamaları

Konjoint Analizinde ilk olarak araştırma problemi seçilip tanımlanır, daha sonra analizin uygulanması ve en yüksek faydanın elde edilebilmesi için aşağıdaki aşamaların yürütülmesi gerekmektedir.

Özellik ve Düzeylerin Belirlenmesi

Konjoint Analizinde en önemli aşama özelliklerin ve düzeylerin doğru olarak belirlenmesidir. Özelliklerin ve düzeylerin, tüm cevaplayıcılar tarafından aynı şekilde algılanması ve anlaşılır ifadelerle tanımlanması gerekmektedir. Konjoint Analizinde kullanılan özellik sayısı en az 2 olmak üzere genellikle 6 – 7 olarak belirlenmekte, bu sayı 10 – 15'e kadar da artırılabilir (Sönmez, 2001). Özelliklere ait düzey sayısı ise genellikle 2 ile 5 arasında değişmektedir (Değerli, 2010).

Anket Formunun Hazırlanması ve Veri Toplama

Özellikler cevaplayıcıya bir anket aracılığıyla sunularak veri toplanmaktadır. Anket formunun hazırlanmasında iki alternatif yöntem vardır: Bunlardan ilki “ikili karşılaştırmalar veya değiş tokuş” (trade off), diğeri ise “bütüncül yaklaşım veya tam profil” (full concept) yöntemidir. İkili karşılaştırmalar (değiş-tokuş) yöntemine göre, tüketicilerden ürünün ele alınan tüm özellikler ve bu özelliklere ait tüm seçenekler arasında ikili karşılaştırmalar yapması istenmektedir. Sıralamaya göre düzeylerin bütün kombinasyonları her defasında iki özelliği ele alarak karşılaştırılmaktadır. Tüketicilerden, iki özellikten oluşan tablonun her hücreğine en çok tercih ettiği özellikler için 1'den başlayarak tercih sıralamalarını yazmaları istenmektedir. Özellik sayısı arttığında bu yöntemle veri toplamak oldukça güç bir hal almaktadır.

Tam profil tekniğinde ise, ürün veya hizmete ait tüm özellikler ile bu özelliklere ait düzeylerin kombinasyonlarından meydana gelen profil kartları cevaplayıcılara sunulmaktadır. Ancak, bu yöntemde tüketicilerin tercihlerini tutarlı olarak belirlemek oldukça zor olduğundan bu güçlüğü gidermek için sıklıkla kullanılan “orthogonal dizayn” yöntemine başvurulmaktadır. Bu yöntem ile ele alınan özelliklerin farklı kombinasyonlarına sahip çok daha az sayıda ürün profili belirlenmektedir. Orthogonal dizayn hazırlanırken genelde 3 ve/veya 2 düzeyli 7 faktöre kadar kart sayısı 16-18 olurken, daha fazla faktör durumunda 20 kart kullanılmaktadır (Yalnız ve Bilen, 1997).

Profil Kartlarının Tasarımı

Araştırmanın amacına ve özellik ile düzeylerin sayısına göre; tam faktöriyel tasarım ve azaltılmış tasarım olmak üzere iki adet model bulunmaktadır (Dinç, 2010). Özellik ve bu özelliklere ait düzey sayısı çok fazla değilse, genellikle tam faktöriyel tasarım kullanılmakta ve özellik ve düzeylerin tüm kombinasyonları profillerde yer almaktadır. Özellik sayısı fazla olduğunda alternatiflerin değerlendirilmesinin zaman almasından dolayı azaltılmış tasarım kullanılarak mevcut profillerden bir örnek alt küme seçilmektedir.

Tercih Modelinin Oluşturulması

Bu aşamada cevaplayıcılardan profil kartlarını puanlama, sıralama veya ikili karşılaştırma şeklinde belirtmeleri istenmektedir.

Tahmin Yönteminin Seçimi

Tahmin teknikleri, metrik, metrik olmayan ve olasılıklı teknikler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Eğer bağımlı değişken için eşit aralıklı ve oransal ölçekle ölçülmüşse metrik tekniklerden, çoklu regresyon kullanılabilir. Bağımlı değişken sıralayıcı ölçekle ölçülmüş ise varyans analizinin kullanılması daha uygun olmaktadır. Bağımlı değişken iki sonuçlu (binary/tercih ölçeği) tercih ederim – tercih etmem gibi değerler aldığı anda ise olasılıklı tekniklerden logit ve probit modelleri kullanılabilir.

Sonuçların Değerlendirilmesi

Konjoint Analizde modelin geçerliliği araştırılırken, eşit aralıklı ölçek kullanılmışsa Pearson'un R, sıralayıcı ölçek kullanılmışsa Kendall'ın Tau istatistiği kullanılmaktadır. Elde edilen ilişki katsayısı -1 ve 1 arasında değerler almakta ve bu katsayı gözlemlenen ve tahmin edilen tercihler arasındaki ilişkiyi vermektedir. Bu katsayı ne kadar yüksek ise model o ölçüde geçerli olmaktadır. Konjoint Analizi, tüketicilerin bir ürün ya da hizmete ilişkin her bir özelliğe verdikleri önem derecesinin ve her bir özelliğin her bir düzeyine yönelik tercih derecelerinin belirlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bu analiz ile bir bireyin faktörler arasındaki tercihlerinin doğrudan karşılaştırması da yapılabilmektedir.

Literatürde Konjoint Analizde örneklem hacminin belirlenmesine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlar 300-550 arasındaki örneklem büyüklüğünün çok yaygın olduğunu belirtirken, bazı yazarlar ise örneklem hacminin 100'den daha az olabileceğini ifade etmektedir (Akaah ve Korgaonkar, 1988). Konjoint Analizde N toplam düzey sayısı, n faktör/nitelik sayısı olmak üzere örneklem hacminin $3 \times (N-n+1)$ sayıda olması yeterli görülmektedir (Orme, 2010). Ayrıca Konjoint Analizinin küçük örneklem hacmiyle çalışılması durumunda da temsil gücünün iyi olduğu bilinmektedir.

3. MATERYAL VE METOD

Bu çalışmada akademisyenlerin karar alma süreçlerinde etkili olan kongre tercih kriterlerinin Konjoint Analizi ile belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla cevaplayıcılara iki kısımdan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketin ilk kısmı 8 adet demografik sorudan ikinci kısmı ise orthogonal tasarım sonucu elde edilen 18 adet seçim kartından oluşmuştur. Cevaplayıcılardan seçenekleri en çok tercih ettikleri seçim kartı için 1'i ve sırasıyla en son tercih ettikleri seçim kartı için ise 18'i kodlamaları istenmiştir. Anket, Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev yapan 40 akademik personele uygulanmıştır. Örneklem hacmi belirlenirken N toplam düzey sayısı, n faktör/nitelik sayısı olmak üzere $3 \times (N-n+1)$ formülünden yararlanılmıştır.

Elde edilen sonuçlara Konjoint Analizi uygulanmış ve verilerin değerlendirilmesinde SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Analiz sonucunda yanıt vericilerin en fazla tercih ettikleri faktörler ile farklı faktör düzeylerine verdikleri değerlerden elde edilen fayda fonksiyonları bulunmuştur. Literatür incelendiğinde akademisyenlerin kongre tercihini etkileyen çok sayıda faktör olduğu görülmektedir. Bu faktörler; maddi durum-maliyet, bağlantı fırsatı, diğer profesyonellerle ve arkadaşlarla etkileşim, uzaklık/yakınlık, ulaşılabilirlik, iklim, kongre katılım amaçları, kongre destinasyonu, kongrenin süresi ve düzenlendiği mevsim, kongre salonları ve imkânları, tarihi ve kültürel eserler, yeme içme, altyapı, zaman, eğlence ve aktivite gibi sıralanabilir. Bu çalışmada eğlence ve aktivite, kongre, maliyet, altyapı, zaman ve destinasyondan oluşan 6 faktör ve her bir faktöre ilişkin 3 adet düzey belirlenmiştir.

Tablo 1: Faktörler ve Faktörlere Ait Düzey Sayıları

Faktörler	Düzeyler	Düzey Sayısı
<i>Eğlence ve Aktivite</i>	Kongre düzenlenen yerin mutfağı Doğal ve kültürel çekicilikler Kongrede sunulan sosyal programlar	3
<i>Kongre</i>	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı Bilim kurulu Kongrenin konusu	3
<i>Maliyet</i>	Ulaşım Kayıt ücreti Konaklama	3
<i>Altyapı</i>	Konaklama olanaklarının çeşitliliği Alternatif ulaşım araçlarının olması Doğrudan uçuşların bulunması	3
<i>Zaman</i>	Seyahat süresi Kongrenin süresi Vize kolaylığı	3
<i>Destinasyon</i>	Kongre düzenlenen yerin imajı Kongre düzenlenen yerin iklimi Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	3

Ele alınan çalışmada veri toplama yöntemi olarak tam profil yaklaşımı kullanılmıştır. Tam profil yönteminde belirlenen düzey sayılarına göre konsept oluşturulur. Örneğin bu çalışma için (3x3x3x3x3x3) 729 tane düzeylerin kombinasyonu oluşur.

Ancak, bu sayıdaki ürün için tüketicilerin tercihlerini tutarlı olarak belirlemek çok zordur. İşte bu güçlüğü gidermek üzere, Konjoint Analizde genel olarak başvuru olan “orthogonal dizayn” yöntemi kullanılmıştır. Orthogonal dizayn hazırlanırken genelde 3 ve/veya 2 düzeyli 7 faktöre kadar kart sayısı 16-18 olmaktadır. Yaptığımız çalışmada da faktör sayısı 6 ve düzey sayısı 3 olduğu için SPSS 22 paket programı kullanılarak 18 adet profil kartı oluşturulmuştur.

Tablo 2: Profil Kartları

Seçim Kartı	Eğlence ve Aktivite	Kongre	Maliyet	Altyapı	Zaman	Destinasyon	Tercih Sıra No
1	Kongre düzenlenen yerin mutfağı	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı	Ulaşım	Konaklama olanaklarının çeşitliliği	Seyahat süresi	Kongre düzenlenen yerin imajı	
2	Doğal ve kültürel çekicilikler	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı	Kayıt ücreti	Konaklama olanaklarının çeşitliliği	Kongrenin süresi	Kongre düzenlenen yerin iklimi	
3	Kongrede sunulan sosyal programlar	Bilim kurulu	Konaklama	Konaklama olanaklarının çeşitliliği	Vize kolaylığı	Kongre düzenlenen yerin imajı	
4	Kongre düzenlenen yerin mutfağı	Bilim kurulu	Kayıt ücreti	Alternatif ulaşım araçlarının olması	Vize kolaylığı	Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	
5	Kongre düzenlenen yerin mutfağı	Bilim kurulu	Konaklama	Doğrudan uçuşların bulunması	Seyahat süresi	Kongre düzenlenen yerin iklimi	
6	Doğal ve kültürel çekicilikler	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı	Konaklama	Alternatif ulaşım araçlarının olması	Vize kolaylığı	Kongre düzenlenen yerin imajı	
7	Kongrede sunulan sosyal programlar	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı	Ulaşım	Alternatif ulaşım araçlarının olması	Seyahat süresi	Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	

8	Doğal ve kültürel çekicilikler	Kongrenin konusu	Konaklama	Alternatif ulaşım araçlarının olması	Seyahat süresi	Kongre düzenlenen yerin iklimi	
9	Kongre düzenlenen yerin mutfağı	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı	Konaklama	Doğrudan uçuşların bulunması	Kongrenin süresi	Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	
10	Kongrede sunulan sosyal programlar	Bilim kurulu	Ulaşım	Alternatif ulaşım araçlarının olması	Kongrenin süresi	Kongre düzenlenen yerin iklimi	
11	Doğal ve kültürel çekicilikler	Bilim kurulu	Kayıt ücreti	Konaklama olanaklarının çeşitliliği	Seyahat süresi	Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	
12	Doğal ve kültürel çekicilikler	Kongrenin konusu	Ulaşım	Doğrudan uçuşların bulunması	Vize kolaylığı	Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	

Tablo 2: Profil Kartları (devamı)

13	Kongre düzenlenen yerin mutfağı	Kongrenin konusu	Kayıt ücreti	Alternatif ulaşım araçlarının olması	Kongrenin süresi	Kongre düzenlenen yerin imajı	
14	Kongrede sunulan sosyal programlar	Kongrenin konusu	Konaklama	Konaklama olanaklarının çeşitliliği	Kongrenin süresi	Kongre düzenlenen yerin iklimi	
15	Kongre düzenlenen yerin mutfağı	Kongrenin konusu	Ulaşım	Konaklama olanaklarının çeşitliliği	Vize kolaylığı	Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	
16	Doğal ve kültürel çekicilikler	Bilim kurulu	Ulaşım	Doğrudan uçuşların bulunması	Kongrenin süresi	Kongre düzenlenen yerin imajı	
17	Kongrede sunulan sosyal programlar	Kongrenin konusu	Kayıt ücreti	Doğrudan uçuşların bulunması	Seyahat süresi	Kongre düzenlenen yerin imajı	
18	Kongrede sunulan sosyal programlar	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı	Kayıt ücreti	Doğrudan uçuşların bulunması	Vize kolaylığı	Kongre düzenlenen yerin iklimi	

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Tablo 2’de gösterilen 18 adet profil kartı 40 akademisyen tarafından değerlendirilmiş ve cevaplayıcılardan seçenekleri en çok tercih ettikleri seçim kartı için 1’i ve sırasıyla en son tercih ettikleri seçim kartı için ise 18’i kodlamaları istenmiştir. Daha sonra faktörlere ait önem puanları ve düzeylere ait fayda tahmin katsayıları bulunmuştur. Elde edilen önem puanları ve fayda tahmin katsayıları Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: Fayda Tahmin Katsayıları ve Önem Puanları

Faktörler	Düzeyleler	Fayda Katsayısı	Önem Puanı
Eğlence ve Aktivite	Kongre düzenlenen yerin mutfağı	0,171	19,415
	Doğal ve kültürel çekicilikler	-0,467	
	Kongrede sunulan sosyal programlar	0,296	
Kongre	Kurumun ve konuşmacıların saygınlığı	0,125	16,510
	Bilim kurulu	0,296	
	Kongrenin konusu	0,421	
Maliyet	Ulaşım	0,033	16,351
	Kayıt ücreti	1,088	
	Konaklama	-1,121	
Altyapı	Konaklama olanaklarının çeşitliliği	1,146	17,777
	Alternatif ulaşım araçlarının olması	-1,058	
	Doğrudan uçuşların bulunması	0,087	
Zaman	Seyahat süresi	-0,313	15,776
	Kongrenin süresi	0,596	
	Vize kolaylığı	-0,293	
Destinasyon	Kongre düzenlenen yerin imajı	0,629	14,171
	Kongre düzenlenen yerin iklimi	-0,808	
	Kongre düzenlenen yerde daha önce bulunmuş olmak	0,179	

Tablo 3’e bakıldığında elde edilen sonuçlara göre akademisyenlerin kongre tercihlerinde etkili olan faktörler, önem puanları göz önüne alınarak; ilk olarak eğlence ve aktivite (19,415), ikinci olarak altyapı (17,777), üçüncü olarak kongre (16,510), dördüncü olarak kongre faktörü ile aralarında çok az fark olmakla birlikte maliyet

(16,351), beşinci olarak zaman (15,776) ve son olarak en düşük önem değeri ile destinasyon (14,171) olarak belirlenmiştir.

Fayda tahminlerine baktığımızda ise, Eğlence ve aktivite faktörü içinde en yüksek düzeyde fayda sağlaması tahmin edilen nitelik, *Kongrede sunulan sosyal programlar* iken en düşük düzeyde fayda sağlaması tahmin edilen nitelik *Doğal ve kültürel çekicilikler* niteliğidir. *Kongrenin konusu*, Kongre faktörü içinde en yüksek düzeyde fayda katsayısına sahip olan nitelik iken *Kongrenin ve konuşmacıların saygınlığı* ise en düşük fayda katsayısına sahip olan niteliklerdir. Maliyet faktörü içinde en yüksek düzeyde fayda sağlaması tahmin edilen nitelik, *Kayıt ücreti* iken en düşük düzeyde fayda sağlaması tahmin edilen nitelik *Konaklamadır*. Altyapı faktörüne baktığımızda ise en yüksek düzeyde fayda sağlayan nitelik, *Konaklama olanaklarının çeşitliliği*; en düşük düzeyde fayda sağlayan nitelik ise *Alternatif ulaşım araçlarının olması* olarak bulunmuştur. Zaman faktörü içinde en yüksek düzeyde fayda sağlaması tahmin edilen nitelik, *Kongrenin süresi* iken en düşük düzeyde fayda sağlaması tahmin edilen nitelik *Seyahat süresi* niteliğidir. Son olarak *Kongre düzenlenen yerin imajı*, Altyapı faktörü içinde en yüksek; *Kongre düzenlenen yerin iklimi* ise en düşük düzeyde fayda sağlayan niteliklerdir.

Tablo 4: Sıralama Arasındaki Korelasyon

	Value	Significant (p)
<i>Pearson's R</i>	0,968	0,000
<i>Kendall's Tau</i>	0,856	0,000

Tablo 4'e bakıldığında modelin temsil gücünü gösteren Kendall's Tau değeri 0,856 (p=0,000) çıkmıştır ve bu değer istatistiksel olarak anlamlıdır. 0,856 değeri modelin temsil gücünün oldukça yüksek ve kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

5. SONUÇ

Konjoint Analizi, tüketici tepkilerini ölçen ve müşteri tercihlerinin belirlenmesini sağlayan çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden biridir. Konjoint Analizi ile tüketicilerin seçim sürecinde önem verdikleri değişkenlerin önem düzeyleri ve fayda katsayıları hesaplanabilmektedir. Ayrıca en çok tercih edilen ürün kombinasyonları belirlenmekte ve sayısal olmayan değişkenler sayısal ve kolay yorumlanabilen değişkenlere dönüştürülebilmektedir. Konjoint Analizden elde edilen sonuçlar yol gösterici olmakta ve gelecek dönemlere ait planlamalar yapılmasına imkân tanımaktadır.

Son yıllarda kongre turizmi teknolojiye gelişmelerle birlikte en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelmekte ve ekonomik yönden önemi her geçen gün daha fazla artmaktadır. Kongre turizminin gelişmesi bölgesel kalkınmanın hızlanmasına büyük katkı sağlamakta bu durum sosyal ve kültürel yaşam ile ekonomik ve sosyal faktörleri de pozitif yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada kongre tercihinde etkili olan faktörler Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev yapan akademik personelin düşüncelerine göre değerlendirilmiştir. Bu amaçla tüketici tercihlerini ölçen ve cevaplayıcıların subjektif

değerlendirmesine dayanan bir teknik olan Konjoint Analizinden yararlanılmış ve elde edilen sonuçlar özet halinde sunulmuştur.

Çalışmanın bütününe bakıldığında akademisyenlere göre kongre tercihinde etkili olan en önemli faktör eğlence ve aktivite iken en önemsiz faktör ise destinasyon olarak belirlenmiştir. Düzeyler açısından baktığımızda ise *Konaklama olanaklarının çeşitliliği ve Kayıt ücreti* en yüksek fayda katsayısına sahip olan, *Konaklama ücreti ve Alternatif ulaşım araçlarının olması* ise en düşük katsayıya sahip düzeydir. Bu durumda akademisyenler kongre tercihinde en fazla eğlence ve aktivite faktörüne önem vermelerine rağmen altyapı faktörü içinde yer alan Konaklama olanaklarının çeşitli olması ve maliyet faktörü içindeki Kayıt ücretinin fazla olmaması akademisyenlere daha fazla fayda sağlamaktadır.

Demografik değişkenlere baktığımızda akademisyenlerin büyük bir kısmı kongre ve sempozyumlara *tüm yıl boyunca* ve *3-4 gün* süreyle katılmaktadır. Ayrıca yurtiçindeki kongre ve sempozyumlara yılda ortalama 2 kez katılırken; yurtdışındakilere ise yılda 1 kez katılmaktadır. Son olarak akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu *Kongre ve sempozyumlarda aileniz size eşlik ediyor mu?* sorusuna *'Hayır ama gelecekte olabilir'* cevabını vermişlerdir. Bu çalışmadan elde edilecek sonuçlar ile kongre yöneticilerinin kongre katılımcılarıyla ilgili gerekli bilgilere sahip olacakları düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, S., Ünsal, NÖ., 2013. ‘Öğretim Üyelerinin Bilimsel Kongre Tercihinde Etkili Olan Unsurları ve E-Kongre Hazırbulunuşluk Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma’, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Büro Yönetimi Özel Sayısı**, ss. 191-207.
- Akaah, IP., Korgaonkar, PK., 1988. ‘A Conjoint Investigation of The Relative Importance of Risk Relievers in Direct Marketing’, **Journal of Advertising Research**, Vol. 28, no. 4, pp. 38-44.
- Aydın, Ş., 1997. ‘**Kongre turizmi ve Türkiye’nin kongre turizmi potansiyeli**’, Turizm İşletmeciliği ABD Yüksek Lisans Tezi, TC Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aymankuy, Y., (2003). **Kongre Turizmi ve Fuar Organizasyonları**. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Choi, J-J., Boger, CA., 2002. ‘State Association Market: Relationship Between Association characteristics and Site Selection Criteria’, **Journal of Convention & Exhibition**, Vol. 4, no. 1, pp. 55-73.
- Crouch, G., Ritchie, B., 1998. ‘Convention Site Selection Research: A Review, Conceptual Model and Propositional Framework’, **Journal of Convention & Exhibition Management**, Vol. 1, no. 1, pp. 49-69.
- Değerli, D., 2010. ‘**Seçime Dayalı Konjoint Analizi Yöntemi ve Cep Telefonu Seçiminde Etkili Olan Faktörlerin Araştırılması**’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dinç, Y., 2010. ‘**Konjoint Analizi ve Otomobil Seçim Kriterleri Üzerine Bir Uygulama**’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, C., 2006. ‘**Tüketicinin Otomobil Tercihinin Konjoint Analizi ile Belirlenmesi**’, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gnoth, J., 1998. ‘Branding Tourism Destinations’, **Annals of Tourism Research**, Vol. 25, no. 3, pp. 758-760.
- Go, FM., Govers, R., 1999. ‘The Asian Perspective: Which International Conference Destinations in Asia Are The Most Competitive?’, **Journal of Convention & Exhibition Management**, Vol. 1, no. 4, pp. 37-50.
- Gür, Ş., Hamurcu, M., Eren, T., 2016. ‘**Selection of Academic Conferences Based on Analytical Network Processes**’, Multiple Criteria Decision Making, Vol. 11, ss. 51-62.
- Jaekyoon, J., McCleary, KW., 1999. ‘Classifying US Association Meeting Planners Based on International Destination Selection Criteria: A Case Study of South Korea’, **International Journal of Hospitality Management**, Vol. 18, no. 2, pp. 183-199.
- Oppermann, M., 1998. ‘**Convention Participation Decision-making Process**. **Annals of Tourism Research**, Vol. 24, no. 1, pp. 178–191.
- Orme, BK., (2010). **Getting Started with Conjoint Analysis: Strategies for Product Design and Pricing Research**. Research Publishers.

Özdemir, G., (2014). **Destinasyon Yönetimi ve Pazarlaması**. Ankara: Detay Yayıncılık.

Özen, Y., (1986). **Kongre Turizmi ve Kongre Organizasyon Tekniği**. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.

Sönmez, H., 2001. ‘**Konjoint Analizi Tekniđinin Pazarlama Araştırmalarında Kullanım Olanakları ve Bir Uygulama**’, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Şen, H., Çemrek, F., 2004, ‘Konjoint Analizi ve Özel Dersane Tercihine Yönelik Bir Uygulama’, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 5, sayı. 2, ss. 105-120.

Yalnız, A., Bilen, L., 1997. ‘Kasko Sigortalarında Konjoint Analizi ile Tüketici Tercihini’, **Hazine Dergisi**, sayı. 8, ss. 53-70.

ALGILANAN ÖRGÜTSEL KRONİZMİN İŞTEN AYRILMA EĞİLİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞMEMENİN ARACI ROLÜ¹

Emre SEZİCİ*

**Dumlupınar Üniversitesi, emre.sezici@dpu.edu.tr*

Harun YILDIZ**

***Kafkas Üniversitesi, dryildizharun@gmail.com*

Öz: Çalışmanın amacı, örgütsel kronizmin, işten ayrılma eğilimi üzerindeki etkisini analiz etmek ve bu ilişkide örgütsel özdeşleşmemenin aracılık etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda geliştirilen hipotezler ve araştırma soruları Sakarya'da faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerdeki çalışanlardan anket yoluyla elde edilen verilerle test edilmiştir. Bu çalışmada örgütsel kronizm, Turhan (2016) tarafından geliştirilen; örgütsel özdeşleşme, Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen ve işten ayrılma eğilimi ise Meyer vd. (1993) ve Moore (2000) tarafından geliştirilen ölçeklerle ölçülmüştür. Toplam 510 çalışandan elde edilen veri ile analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada veri elde etmek için tesadüfi olmayan örnekleme yöntemleri arasında bulunan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve veri analizi için SPSS 21 ve LISREL 8.51 yazılım paketleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasındaki ilişkide örgütsel özdeşleşmemenin kısmi aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kronizm, Örgütsel Özdeşleşme, İşten Ayrılma Eğilimi

JEL Kodu: D23, M10

THE MEDIATING ROLE OF ORGANIZATIONAL NON- IDENTIFICATION ON ORGANIZATIONAL CRONYISM AND TURNOVER INTENTION RELATIONSHIP

Abstract: The aim of the study is to analyze the effect of organizational cronyism on turnover intention and to reveal the mediating effect of organizational non-identification in this relation. Hypothesis and research questions developed in this context tested with the data obtained from small and medium size enterprise in Sakarya. The required data was obtained by surveys. In this study measured the organizational cronyism by a scale developed by Turhan (2016), and organizational identification by a scale developed by

¹ Bu çalışma, 10-14 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen II. International Conference on Economics Business Management and Social Sciences'da sözlü bildiri olarak sunulmuş olan metnin, büyük ölçüde genişletilmesiyle üretilmiştir.

Mael and Ashforth (1992), and turnover intention by a scale developed by Meyer et. al (1993) and Moore (2000). Totaly 510 workers have participated in study. Convenience sampling that is among the non-random sampling methods has been preferred to obtain data in this study and SPSS 21 and LISREL 8.51 software packages have been used for data analysis. The findings of the research demonstrate that organizational non-identification has a partial mediating effect on the relationship between organizational cronyism and turnover intention.

Key words: Organizational Cronyism, Organizational Identification, Turnover Intention

JEL Classification: D23, M10

1.GİRİŞ

Örgütlerde çalışanlar arasında ayrımcılığa ya da mevcut iş veya işin bir sonraki pozisyonu ile ilgili belirsizliğe sebep olan algı, tutum ve davranışlar; çalışma yaşam kalitesini ve güven ortamını etkileme gücüne sahiptir. İnsanı ayrımcılığa ve/veya belirsizliğe sevk eden eylemlerin örgütlerde sistematik sergileniyor olması, zamanla örgütün imajı ve güven ortamı üzerinde zedeleyici etkiler oluşturur. Bu kapsamda yapılan araştırmalar ve ileri sürülen görüşler doğrultusunda, örgütlerde güven ortamını ve sürdürülebilir rekabet avantajını olumsuz yönde etkileyen etmenlerden birinin de kayırmacı “favoritizm” uygulamalar olduğu söylenebilir. İşletmeler açısından temel amaçlardan biri olarak karşımıza çıkan sürdürülebilir rekabet avantajını elde bulundurmada birçok faktörün rol oynadığı kabul edilen bir gerçek olmakla birlikte bu durum özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) açısından ele alındığında emek yoğun yapının da varlığına bağlı olarak çalışanların rolü daha da ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle alanyazındaki birçok çalışmada, rekabet avantajı sunan bir faktör olarak nitelikli insan kaynağının önemine dikkat çekilmektedir (Bijmolt, ve Zwart, 1994; Gabrielsson ve Winlund, 2000; Huang, 2001; Naktiyok ve Küçük, 2003; Kaya ve Kaya, 2007; Şahin, 2009; Güleş ve Türkmen, 2010; Salim ve Sulaiman, 2011; Örucü vd., 2011; Rauch ve Hatak, 2016; Georgiadis ve Pitelis, 2016; Ogunyomi ve Bruning, 2016; Almodóvar vd., 2016). Ancak işletmelerin rekabet güçlerine güç katan emek faktörü kimi zaman çalışanların kişilik özellikleri kimi zaman da durumsal belirleyiciler etkisinde sorunlu davranış ve tutumların sergilenmesine ve işletmelerin sürdürülebilir rekabet gücünün baskılanmasına neden olabilmektedir. Bu durumun, kayırmacı davranışların muhtemelen motivasyon, stres, performans, örgütsel bağlılık, işten ayrılma eğilimi ya da özdeşleşme gibi bireysel ve örgütsel sonuçlar üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmesiyle gerekçelendirildiği görülmektedir (Turhan, 2014; Khatri ve Tsang, 2003; Khatri vd., 2006).

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler üzerinde yurt dışında oldukça fazla sayıda örgütsel kronizm üzerine yapılmış araştırma (Revell, 2003; Painter-Morland ve Dobie, 2009; Bhasin ve Venkataramany, 2010; Ford vd., 2016; Horak, 2017) bulunmasına rağmen ülkemizde sınırlı sayıda çalışmaya (Araslı ve Tümer, 2008; Büte, 2011a; Karacaoğlu ve Yörük, 2012; Erdem vd., 2013) rastlanmıştır. Alanyazın incelendiğinde örgütsel kronizm alanında genellikle de kavramı tanımlamaya yönelik açıklamaların olduğu ya da kavramın kamusal alanda gözlemlenen kayırmacılık türevleriyle birlikte ele alındığı göze çarpmaktadır. Özel işletme işleyiş mantığı içinde örgütsel kronizm olgusunun, örgütsel özdeşleşme ve işten ayrılma eğilimi değişkenleriyle birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışanın psikolojik olarak örgüte bağlılığının

bir göstergesi olan örgütsel özdeşleşme ve geri çekilme sürecinin en iyi yordayıcılarından biri olarak betimlenen işten ayrılma eğiliminin, örgütsel kronizm ile arasındaki ilişkinin varlığı, kanımızca önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın konusu algılanan örgütsel kronizmin, işten ayrılma eğilimi üzerindeki etkisinde örgütsel özdeşleşmemenin aracılık rolünü ortaya çıkartmak şeklinde belirlenmiştir. Çalışma Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’lerde bu kapsamda ele alınan değişkenlerle ulaşılabilecek bulguları ilk kez ortaya çıkartması bakımından önem taşımaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Durumsal belirleyiciler kapsamında ele alabileceğimiz ve örgütlerde yaygın bir sosyal kavram olarak karşımıza çıkan kayırmacı tutum ve davranışlarla toplumun değer ölçütleri arasındaki ilişki çok güçlüdür. Zira kayırmacı tutum ve davranışların varlığı, kayırmacılığın normal bir olgu şeklinde görülmesini sağlayan değer ve anlam ölçütlerinin toplum kültürü içinde kendine yer bulmasıyla mümkün olmaktadır. Bu noktada karşımıza, akrabalık bağları, devletin konumu ve belki de en önemlisi aile yapısı çocuk yetiştirme tarzı gibi faktörler kayırmacı eğilim ve davranışların toplum içinde görülme sıklığı üzerinde (İlhan ve Aytaç, 2010: 61-66) etkili olmaktadır.

Kayırmacılığın yoğun yaşandığı örgütlerde, çalışanların istihdam edilmesi ve terfi ettirilmesinde bilgi, yetenek, başarı, tecrübe ya da eğitim düzeyi gibi liyakat ilkeleri yerine; kan bağı, hemşerilik, eş-dost, politik ya da başka bir kıstas dikkate alınmaktadır (İyiişleroğlu, 2006: 44). Bu bağlamda kayırmacılık, yakın ilişki ağları etrafında oluşturulan çarpık bir ilişki şeklidir ve örgütsel araştırmalar kapsamında kan bağı (nepotizm), siyasi faktörler (partizanlık) ya da eş-dost ilişkisi (kronizm) sebebiyle oluşabilmektedir (Aytaç, 2010, s. 4-5).

Her ne kadar eş-dost kayırmacılığı olarak adlandırılan kronizm, her kültürün örgütlenmesinde değişen bir ölçekte kendini gösterse de, belirli kültürel değerler kronizmin daha geniş çevrelerde görülme sıklığı açısından daha uygun bir ortam oluşturmaktadır. Özellikle tikelciliğin (belirli bir gruba sadakatin), örgütsel kronizmin iki öncülüne işaret ettiği kabul edilmektedir. Bunlardan ilki güçlü grup içi önyargı, ikincisi ise koşulsuz kişisel sadakattir. Bu iki öncüle neden olan kültürel özellikler ise partikularizm ve paternalizm ile açıklanmaktadır. Partikularizm, belirli bir gruba aidiyetliğin her şeyin üstünde tutulduğu ve diğer grup üyelerine ayrıcalıklı davranmanın normal kabul edildiği ve etik bir davranış olarak değerlendirildiği bir kültürel özelliktir. Paternalizm ise güce sahip olanların otoritesinin benimsendiği ve onlara karşı koşulsuz sadakatin üstün tutulduğu, gücü elinde bulunduran(lar)ın ise zayıf olan(lar)ı koruma ve kollama gayretinde olduğu bir kültürel özelliği ifade etmektedir (Khatri ve Tsang, 2003: 291).

Yöneticinin belirli çalışanlara yönelik, performans ölçütlerine ya da resmi prosedürlere “çalışan perspektifinden bağımsız” olarak (kişisel ilişkiler, kişisel sadakat vb.) ayrıcalıklı tutum ve davranışlar sergilemesi şeklinde tanımlanan örgütsel kronizmin, kimi çalışmalarda (Redding, 1990; Kaufmann ve Kraay, 2002; Hellman vd., 2003; Büte, 2011a) çalışanların işe olan bağlılıklarını ve motivasyonlarını artırıcı olumlu etkilerinin olduğu vurgulansa da, örgütsel performansı ve işleyişi zayıflattığı; çalışanlar arasındaki ve çalışan ile örgüt arasındaki ilişkiyi baltaladığı gerçeğini değiştirmemektedir (Pearce, 2015: 41). Adalet ve güven duygusunun zarar görmesine bağlı olarak çalışanların verim ve motivasyonları azalmaktadır (Asunakutlu, 2010: 58). İşletmelerin uzun vadeli başarılarının anahtarından biri de, çalışanlar açısından örgüt üyeliklerini, benliklerinin

önemli bir parçası haline getirmekten ve onların bu üyeliğe ilişkin gurur duymalarını sağlamaktan geçmektedir. Örgütsel özdeşleşme, bir örgütsel yapı ile bağı bulunan bireyin kendi kimliği ile örgütün kimliğini birleştirebilme derecesi olarak ifade edilebilir (Dutton vd., 1994: 242). Bu sayede örgütle özdeşleşmiş bir çalışan, yaptığı işi daha anlamlı bulur ve motive olur (Sezici, 2015: 189). Çalışan, örgütün benimsediği ve istifade ettiği değerlerin kendi değerlerini yansıttığına inanması durumunda örgüt ile özdeşleşmektedir. Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın birinci hipotezi ise aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H₁: Algılanan örgütsel kronizm, örgütsel özdeşleşmeme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır.

İşten ayrılma eğilimi, çalışanın geri çekilme sürecinin en iyi yordayıcılarından biri olarak belirtilmekte (Mobley, 1982: 114; Blau, 1989: 54; Grieffeth vd. 2000: 483) ve bireyin örgütten psikolojik olarak uzaklaşması şeklinde tanımlanmaktadır (Moore, 2000: 145). Dolayısıyla işten ayrılma eğilimi, hem bilişsel hem de davranışsal boyuta sahip bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bilişsel ve davranışsal süreç içerisinde, çalışan bir yandan çeşitli nedenlerle işten ayrılmayı düşünürken, diğer yandan da bu düşünceyi gerçekleştirmek için eyleme geçerek iş arayışına başlayabilir. Ancak işgörenin örgütten ayrılmasına ilişkin nihai kararı, mevcut işi karşısında kabul edilebilir bir başka alternatif bulabilmesine ya da böyle bir alternatifin varlığına bağlı olarak vermektedir (Gürbüz ve Bekmezci, 2012: 194). Çalışanın böylesi bir tutum içinde olmasının bir nedeni de bekleyişlerinin büyük ölçüde karşılanamamış olmasıyla açıklanmaktadır (Porter ve Steers, 1973: 170-172).

Dolayısıyla çalışan ile örgüt arasındaki sağlıklı ilişkinin önemli göstergelerinden biri de çalışanın örgütle özdeşleşme derecesidir. Genel bir ifadeyle örgütsel özdeşleşme çalışanın örgütle arasında kişisel bağ oluşturması anlamına gelmektedir. Pratt (1998), bireyin örgütle bir olma duygusunun fazlasıyla göz ardı edilmesine bağlı olarak örgütsel özdeşleşmenin, örgütsel bağlılıktan ayrıldığını ileri sürmektedir. Bu kapsamda özdeşleşme sürecini; bireyin, örgütün değerlerinin kendi değerleriyle ne denli örtüştüğüne inanması (benzeşme) ya da örgüte ait değerleri, kendi değerleriymişçesine taklit etmesi (öykünme) şeklinde açıklamıştır. Ortaya çıkan özdeşleşme ile birey, güvenlik, aidiyetlik, kendini gerçekleştirme gibi psikolojik gereksinimlerini tatmin etmekte ve bunun sonucunda da bireyin örgüt amaçlarıyla uyumlu davranışlar sergilediği varsayılmaktadır (Mills vd., 2005:599-600). Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın ikinci hipotezi aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H₂: Örgütsel özdeşleşmeme, işten ayrılma eğilimi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır.

Örgütsel kronizm kamu ve özel tüm örgütlerde görülebildiği gibi tanımının yönetici-çalışan ilişkileri üzerinden ortaya konulması daha doğru bir yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Khatri ve Tsang (2003) örgütlerde gözlemlenen kronizm kavramını, “Yöneticinin, astların performans kriterlerinden ziyade performans dışı faktörlere (kişisel sadakat vb.) dayalı olarak değerlendirilmesi ve ona ayrıcalıklar tanınması” olarak tanımlamıştır. Turhan (2014) ise örgütsel kronizm kavramının tanımsal kapsamını genişletmek suretiyle örgüt çalışanlarının bakış açısından; “yönetici tarafından bazı astlara, performans kriterleri ve formal prosedürlerin dışındaki faktörlere (kişisel ilişkiler, kişisel sadakat gibi) bağlı olarak sergilenen her türlü ayrıcalıklı ve kayırmacı davranış” olarak tanımlamıştır. Kayırmacılığın sıklıkla ve sistematik olarak sergilendiği örgütlerde, liyakat (uygunluk) ve ehliyete (yeterlik) dayalı bir sistemin

kurulması ve işleyişi mümkün değildir. Özellikle ücret ve terfi imkânlarının adil olmadığı örgütlerde, çalışanların zamanla örgütten ayrılma eğilimine girmeleri kolaylaşabilir (Büte, 2009: 737). Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın üçüncü hipotezi, aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H₃: Algılanan örgütsel kronizm, işten ayrılma eğilimi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır.

Algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel özdeşleşmemenin, işten ayrılma eğilimi üzerindeki etkisinin varlığını test etmek üzere oluşturulan hipotezlerin doğrulanması neticesinde sonuçlar, ampirik olarak ortaya konulmuş olsa bile çalışmanın temel sorunu çözülememiş olacaktır. Çalışmanın temel sorunsalı algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasındaki ilişkide örgütsel özdeşleşmemenin aracılık rolünü ortaya koymaktır. Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın dördüncü hipotezi aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

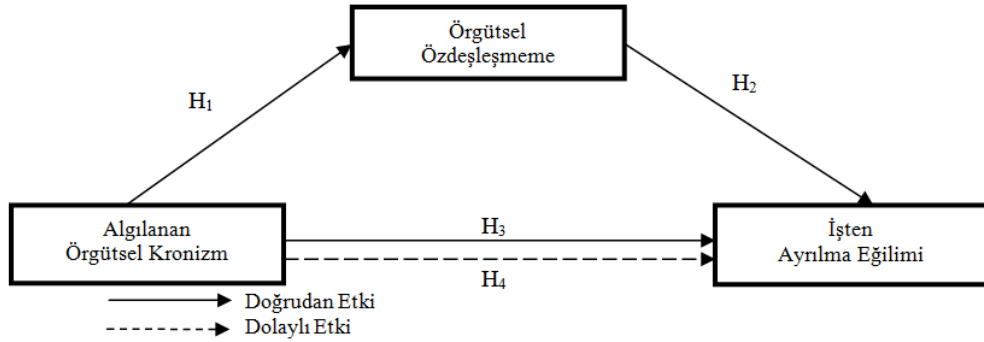
H₄: Algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasındaki ilişkide örgütsel özdeşleşmemenin aracılık rolü vardır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı, Modeli ve Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı, algılanan örgütsel kronizmin işten ayrılma eğilimi üzerindeki etkisini analiz etmek ve bu ilişkide örgütsel özdeşleşmemenin aracılık etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır: (1) Algılanan örgütsel kronizm, örgütsel özdeşleşmemenin istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcısı mıdır? (2) Örgütsel özdeşleşmeme, işten ayrılma eğiliminin istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcısı mıdır? (3) Algılanan örgütsel kronizm, işten ayrılma eğiliminin istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcısı mıdır? (4) Algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasında örgütsel özdeşleşmemenin aracı rolü bulunmakta mıdır?

Şekil 1: Araştırma Modeli

Araştırma modeli, Blau (1964)'nin Sosyal Değişim Kuramı (Social Exchange Theory)'nin varsayımları kapsamında oluşturulmuştur. Bu kurama göre, çalışan-örgüt ilişkisi ekonomik olduğu kadar sosyal bir değişimi de ifade etmektedir. Blau (2009: 91)'a göre sosyal değişimden kasıt, insanların elde etmeyi ümit ettikleri geri dönüşler aracılığıyla motive oldukları gönüllü davranışlardır. Bu kurama göre bir birey, bir diğerine gelecekte birtakım kazanımlar elde edeceği beklentisiyle bir iyilik yapmaktadır. Kazanım ya da geri dönüşün muhteviyatını önceden kestirmek söz konusu değildir, iyiliği yapanın değerlemesine bırakılmaktadır. Bu sebeptendir ki sosyal değişim hesap vermeyi gerektirmeyen iyiliklerin uzun vadeli değişimi ekseninde şekillenmekte ve tarafların karşılıklı olarak birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelerine odaklanmaktadır. Bu kuramın ikinci yönünü oluşturan ekonomik değişimde ise

değişime konu olan gerçek kazanımlar üzerinde anlaşmaya varılan resmi bir sözleşme ile oluşmaktadır (Whitener vd., 1998: 515). Örgüt tarafından çalışanlara sunulan hakların çalışanları tatmin ediyor olması ve bunun karşılığında çalışanların örgüt adına kimi sorumluluklar üstlenmeleri, çalışanlarla örgüt arasında kurulan değişim ilişkisinin sosyal değişim ekseninde kabulünün bir ifadesidir (Masterson ve Stamper, 2003: 483). Dolayısıyla sosyal değişim, tarafların birbirlerine yönelik birtakım iyilikler yapmalarını varsayan bir teoridir. Sosyal değişim ilişkisi tarafların birbirlerinin beklentilerini karşıladıkları sürece devam etmektedir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, Şubat 2016 tarihinde Sakarya’da faaliyet gösteren küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde çalışanlardan oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğünün hesaplanması aşamasında şu eşitliklerden (Barlett ve diğerleri, 2001: 46) yararlanılmıştır:

$$n_0 = \frac{(t)^2 * (s)^2}{(d)^2} \quad n_0 = \frac{(1.96)^2 * (0.5)^2}{(0.05)^2} = 384.16$$

Eşitliklerdeki N: evren büyüklüğü; t: güven düzeyine karşılık gelen z tablo değeri (1.96 için 0.05; 2.58 için 0.01; 3.28 için 0.001); n: örneklem büyüklüğü; d: kabul sapma toleransını ve s: evren için tahmin edilen standart sapmayı temsil etmektedir.

Evrenin belirsiz olduğu bilgisi ve oransal ifadelerle dayanarak, evreni temsil edecek minimum örneklem büyüklüğü %95 güven aralığına göre 384 olarak hesaplanmıştır. Eksik ve hatalı anketler ayrıldıktan sonra ulaşılan 510 anket, bilimsel yöntemlerle değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların mevcut koşullar altında bağlı oldukları yönetici ile çalışma periyodunun altı aydan az olmamasına özen gösterilmiş ve altı aydan az bir süredir yöneticisi ile çalışmaya başladığını beyan eden katılımcıların anket formları araştırma kapsamından çıkartılmıştır. Anket formunun katılımcılar tarafından doldurulmaya hazır hale getirilmesinden sonra anketler (700 adet) araştırmacılar tarafından manuel olarak dağıtılmıştır. Anketlerin uygulanması süreci öncesinde ortak yöntem hatasının (Common Method Variance) en aza indirilmesi gayesiyle birtakım noktalara başvurulmuştur. İlk olarak, çalışmada kullanılması planlanan ölçekler, günümüze dek defalarca geçerliği ve güvenilirliği sınanmış ölçeklerden seçilmiştir. İkinci olarak, katılımcılara ilişkin kimlik bilgilerinin talep edilmeyeceği, verilen yanıtların tamamen gizli tutulacağı ve hiçbir şekilde açıklanmayacağı vurgulanmıştır. Son olarak ankette bağımsız ve aracı değişkenlere ait ifadelerin bağımlı değişkene ait ifadelerden sonra gelecek şekilde yer almasına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda oluşturulan anket formu Şubat 2016 ayı itibariyle uygulanmıştır. Anketlerin geri dönüş oranı %73 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Kullanılan Ölçüm Araçları

Tüm ölçeklerde yer alan maddeler anket formunda 1 ila 5 arasında puanlanan (5: Kesinlikle Katılıyorum, 1: Kesinlikle Katılmıyorum) Likert ölçeği ile değerlendirilmiştir. Ters puanlanacak maddelere yönelik uyarılama gerçekleştirilmiştir. Varimax Rotasyon Yöntemi ve Temel Bileşenler Analizi kullanılarak gerçekleştirilen

açımlayıcı faktör analizi (AFA), en uygun faktör yapısına ulaşılan dek tekrarlanmış, faktör taban yükü değeri 0.60 olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki tüm değişkenlere ilişkin Bartlett normal dağılım testinin sonucu anlamlı çıkmıştır ($p < 0.001$). Bu değerlere göre ulaşılan örneklem grubunun yeterli ve verilerin normal dağılım özelliğine sahip olmasından dolayı faktör analizinin yapılmasının uygun olduğuna kanaat getirilmiştir.

Algılanan Örgütsel Kronizmi ölçmek üzere Asunakutlu ve Avcı (2010) tarafından geliştirilmiş “Nepotizm” anketi ölçeğinin ifadelerini temel alarak “Kronizm”e uyarlayan Turhan (2016)’nın “Örgütsel Kronizm Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek toplamda “Kuruma eleman alım sürecinde kurum dışından gelen referanslar ile dostluk ve arkadaşlık kayırmacılığı yapılır”, “Kurumda yetki devri dostluk ve arkadaşlık bağı temel alınarak yapılır” şeklinde, on üç maddeden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek toplam puan, çalışanlar arasında örgütte kronizm algısının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin alfa güvenilirlik katsayısının .84 olduğu saptanmıştır. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .928 olarak bulunmuştur. Ölçek AFA sonuçlarına göre tek boyutludur. Ölçeğin açıklayabildiği toplam varyans %74.54’dir. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile elde edilen değerleri ($\Delta\chi^2/sd = 2.92$; GFI= .96; NFI= .98; CFI= .99; RMSEA= .061; RMR= .01) on üç maddeli, tek boyutlu yapıyı doğrulamaktadır.

İşten Ayrılma Eğilimini ölçmek üzere Meyer vd. (1993) ve Moore (2000) tarafından geliştirilmiş ve Tak vd. (2009) tarafından Türkçe’ye uyarlanmış “İşten Ayrılma Eğilimi Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek toplamda “Önümüzdeki yıl içinde iş değiştirmeyi düşünüyorum”, “Sık sık işten ayrılmayı düşünüyorum” şeklinde sorular içeren beş maddeden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek toplam puan, işten ayrılma eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin alfa güvenilirlik katsayısının .81 olduğu saptanmıştır. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .931 olarak bulunmuştur. Ölçek AFA sonuçlarına göre tek boyutludur. Ölçeğin açıklayabildiği toplam varyans %74.90’dır. Ölçeğin DFA ile elde edilen değerleri ($\Delta\chi^2/sd = 2.24$; GFI= .98; NFI= .99; CFI= .99; RMSEA= .067; RMR= .01) beş maddeli, tek boyutlu yapıyı doğrulamaktadır.

Örgütsel Özdeşleşmemeyi ölçmek üzere Mael ve Ashforth (1992)’un geliştirdiği ve Tak (2009) tarafından Türkçe’ye uyarlanmış “Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek toplamda “Biri bu firmayı eleştirdiğinde, kendime hakaret edilmiş gibi hissederim”, “Bu firmanın başarısını kendi başarımlarım gibi hissederim” biçiminde sorular içeren altı maddeden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek toplam puan, örgütsel özdeşleşmenin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu yüzden tüm ölçek maddeleri ters puanlanarak analize hazır hale getirilmiştir. Ölçeğin alfa güvenilirlik katsayısının .82 olduğu saptanmıştır. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .896 olarak bulunmuştur. Ölçek AFA sonuçlarına göre tek boyutludur. Ölçeğin açıklayabildiği toplam varyans %73.17’dir. Ölçeğin DFA ile elde edilen değerleri ($\Delta\chi^2/sd = 2.13$; GFI= .97; NFI= .98; CFI= .99; RMSEA= .059; RMR= .01) altı maddeli, tek boyutlu yapıyı doğrulamaktadır.

4. ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmada verilerin analizinde SPSS 21.0 ve LISREL 8.51 paket programların kullanılmıştır. Bu sayede mevcut durumun analizini yapmak için tanımlayıcı analizlerin yanı sıra algılanan örgütsel kronizm, örgütsel özdeşleşmeme ve işten ayrılma eğilimi değişkenleri arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla hipotez testlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca faktör analizlerine (açımlayıcı ve doğrulayıcı) ilaveten yapısal

eşitlik modellemesi (YEM) yapılmıştır. Son olarak ulaşılan dolaylı etkinin istatistiksel açıdan anlamlılığını tahmin etmek için Sobel testinden yararlanılmıştır.

4.1. Ortak Yöntem Varyans Analizi

Verilerin toplanmaya başlanmasından önce kendi kendini değerlendirme yönteminin kullanılmasına ilişkin birtakım prosedürel tedbirler alınmaya çalışılmış olsa da bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait verilerin aynı kaynaktan ve aynı zaman diliminde elde edilmesi ortak yöntem varyans olasılığının varlığını düşündürülebilir. Dolayısıyla ortak yöntem varyans sapmanın varlığını test etmek için her ne kadar yeterli olmasa da gerekli olduğu şeklinde görüş bildirilen (Özyılmaz ve Eser, 2013: 505) Harman (1967)'in tek faktör testi uygulanmıştır. Sonuç olarak toplamda 24 ifadeye döngüsel rotasyon uygulandığında açımlayıcı faktör analizinde tüm faktörleri tek ve genel bir faktörün açıkladığı varyans % 41.58'dir. Analiz sonucunda özdeğeri 1'den büyük toplam üç faktör varyansın 69.60'ını açıklamakta ve birinci faktörün açıkladığı varyans miktarı %38.12'dir. Buna göre bu araştırmada ortak yöntem varyansı sorunsalının olmadığı söylenebilir.

4.2. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları

Örneklem grubunun demografik özelliklerine göre; katılımcıların %39.2'si kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların çalıştıkları sektör bakımından %9.8'i madencilik ve taş ocakçılığı, %12.16'sı inşaat, %13.33'ü bilgi ve iletişim, %13.92'si konaklama ve yiyecek hizmetleri, %15.1'i finans ve sigorta faaliyetleri, %16.08'i eğitim, %16.91'i ulaştırma ve depolama sektöründe aktif olarak çalışmaktadır.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler, Korelasyon Katsayıları

	Değişkenler	Ort.	SS	1	2	3
1	Algılanan Örgütsel Kronizm	1.96	.53	1		
2	Örgütsel Özdeşleşme	1.82	.50	.217**	1	
3	İşten Ayrılma Eğilimi	2.24	.52	.225**	.330**	1

**p<.01

Analiz sonucunda değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon katsayıları Tablo 1'de sunulmaktadır. Pearson korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, örgütsel özdeşleşme ile algılanan örgütsel kronizm ($r = .217$; $p < .01$), işten ayrılma eğilimi ($r = .330$; $p < .01$) arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir korelasyon olduğu; ayrıca algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasında da pozitif yönlü ve anlamlı bir korelasyon olduğu ($r = .225$; $p < .01$) saptanmıştır.

4.3. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Analize geçmeden önce Anderson ve Gerbing (1988)'in iki aşamalı yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre yapısal modelin test edilmesinden önce modelin yapı geçerliliği test edilmelidir. Dolayısıyla analizin başında doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmalıdır. Açımlayıcı faktör analizi (AFA) gözlenen değişkenler arasındaki korelasyona dayanırken, DFA kovaryans tabanlı olarak çalışan bir mantığa dayanmaktadır. Hair vd. (2010)'ne göre, AFA ile değişkenlere ilişkin yapı geçerliliği sağlandıktan sonra DFA ile de ölçeklerin kalitesi test edilmektedir. Yapısal eşitlik modellemesi analizleri öncesinde araştırmada tasarlanan model kapsamında Maksimum

Benzerlik Tahmini (Maximum Likelihood Estimation) kullanılarak DFA ve ölçüm modeli (ÖM) oluşturulmuş ve faktörler ile değişkenler arasında yüksek bir korelasyonun varlığı gözlenmiştir. Dolayısıyla analiz neticesinde gözlenen değişkenlere ilişkin parametre tahmin değerlerinin tümünün istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif 0.50 değerinden büyük olduğu anlaşılmıştır. DFA ile ulaşılan yaygın uyum indeksleri alanyazında genel kabul görmüş uyum indeks referans değerleriyle (Şimşek, 2007: 14) karşılaştırıldığında en uygun faktör yapısına ulaşıldığı görülmektedir.

4.3. Modelin Test Edilmesi Yapısal Eşitlik Modellemesi

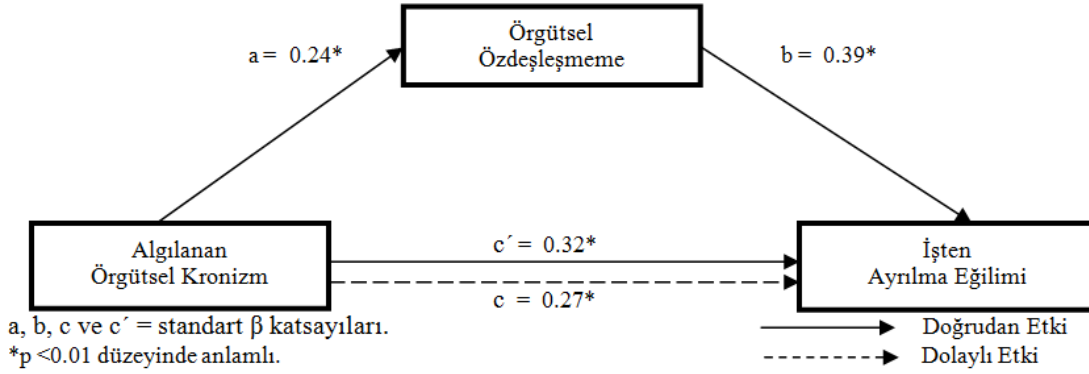
Araştırmada ölçüm modelinin oluşturulmasından sonra algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasındaki ilişkide örgütsel özdeşleşmemenin aracı rolünü test etmek amacıyla Baron ve Kenny (1986: 1176)'nin dört temel kritere dayalı yaklaşım benimsenerek yapısal eşitlik modellemesi analizlerine geçilmiştir. Analizlere ilişkin bulgular Tablo 2 ve Şekil 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Analizlere İlişkin Uyum İyiliği İstatistikleri

Uyum Ölçümleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Ulaşılan Ölçüm Değerleri				
			Ö.M.	YEM 1	YEM 2	YEM 3	YEM 4
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2df$	$2df \leq \chi^2 \leq 3df$	492.20	262.30	243.72	257.14	663.58
p değeri	$0.001 \leq p \leq 0.01$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 3$	1.798	1.621	2.361	2.445	1.932
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.051	0.044	0.064	0.065	0.057
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 1.00$	0.056	0.045	0.066	0.070	0.065
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.96	0.96	0.96	0.97	0.94
NNFI	$0.97 \leq NFI \leq 1.00$	$0.95 \leq NFI \leq 0.97$	0.98	0.97	0.98	0.98	0.96
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.98	0.97	0.98	0.97	0.97
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.93	0.92	0.92	0.91	0.91
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.92	0.91	0.91	0.90	0.90

Algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ($a= 0.24$; $p=.00$), örgütsel özdeşleşme ile işten ayrılma eğilimi arasındaki ($b= 0.39$; $p=.00$) ve algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasındaki regresyon katsayıları ($c'= 0.32$; $p=.00$) istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla H_1 , H_2 ve H_3 hipotezleri desteklenmiştir. Algılanan örgütsel kronizmin, işten ayrılma eğilimi üzerindeki örgütsel özdeşleşme aracılığıyla hesaplanan dolaylı etkisi ile dördüncü modelde elde edilen katsayının (0.32) azaldığı (0.27) görülmektedir ($p<0.01$). Buna göre örneklem kapsamında algılanan örgütsel kronizmin, işten ayrılma eğilimi üzerindeki etkisi örgütsel özdeşleşme aracılığıyla da gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ulaşılan bulgular, kısmi aracılık etkisini göstermektedir. Bu nedenle H_4 hipotezi de desteklenmiştir. Araştırma modelinin genel olarak işten ayrılma eğilimi açıklama oranı ise %29 olarak bulunmuştur.

Şekil 2: Araştırma Modelinin Değişkenleri Arasındaki Regresyon Katsayıları

Saptanan aracılık etkisinin istatistikî olarak anlamlılığının doğrulanması Sobel (1982: 299) testi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İstihdam edilebilirlik algısının kısmi aracılık etkisinin anlamlı olduğu doğrulanmıştır (Z= -3.90; Std. Hata=0.014; p<0.01).

5. SONUÇ

Çalışma Sakarya'da; madencilik ve taş ocakçılığı (2 adet), inşaat (3 adet), bilgi ve iletişim (4 adet), konaklama ve yiyecek hizmetleri (4 adet), finans ve sigorta faaliyetleri (4 adet), eğitim (4 adet) ve ulaştırma ve depolama (5 adet) sektöründe faaliyet gösteren toplamda 26 KOBİ'de aktif olarak çalışan 510 katılımcının gönüllülük esasına dayalı olarak algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasındaki regresyon ilişkisinde örgütsel özdeşleşmemenin aracılık etkisi incelenmiştir. Çalışmanın kuramsal alt yapısı Blau (1964) tarafından geliştirilen Sosyal Değişim Kuramı (Social Exchange Theory)'na dayanmaktadır. Bu kurama göre, ilişki kuran bireylerin, birbirlerine karşı sunması muhtemel kazanımların olduğunu ve bu bağlamda bireylerin sıklıkla sosyal mübadele gerçekleştirdiğini ileri sürmektedir (Tekleab ve Chiaburu, 2011: 461). Dolayısıyla, bireylerin birbirlerine karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarla bir değişim sürecine girmeden önce edininim ve bedelleri değerlendiren ve bu şekilde kazanımlarını maksimize edip, maliyetlerini minimize etme gayreti içinde olan bireyler (Nunkoo ve Ramkisson, 2012: 998), ümit ettikleri edinimlerin karşılığını tam olarak alamadıklarını müşahade ettiklerinde ya da olumsuz bir sonuçla karşı karşıya kaldıklarında gelecekte benzer bir etkileşimden kaçınma çabası içinde olacaklardır. Bir diğer ifadeyle, kişilerin beklenti düzeylerinin farklı olmasının yanı sıra etkileşim sürecine bağlı olarak biçimsellik kazanan beklentinin, dinamik bir özelliğe sahip olması nedeniyle değişkenlik gösterebildiği (Sabatelli, 1988: 217) vurgulanmaktadır. Dolayısıyla başlangıçta geri dönüşümü yüksek bir kazanım olarak addedilen bir etkileşimin, zaman içinde beklenti tatminsizliği gerekçesiyle birey ve/veya taraflarca akamete uğrama olasılığından bahsetmek mümkündür.

Çalışmada elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

i. Algılanan örgütsel kronizmin, örgütsel özdeşleşme üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkisi saptanmıştır. Bu sonuca göre, kayırmacılığa maruz kalan bir çalışan açısından örgütünü sosyal kimliği olarak benimsemesi ve sosyal bütünleşme sürecini layıkıyla tamamlayabilmesi zordur. Yapılan katkı ve alınan pay arasında bir eşitsizlik olması durumu; grup aidiyetine bağlı olarak paylaşılan ortak deneyimi, değerleri, hedefleri, etkileşimleri, birey ile örgüt arasındaki benzerliğe bağlı olarak çalışanın kendisini örgütüyle tanımlama potansiyelini zayıflatmaktadır. Elde edilen bu bulgu;

yazındaki diğer çalışmaların bulgularıyla da desteklenmektedir (Bknz: Şimşek vd., 2001; Çağ, 2011; Baltacı vd., 2014).

ii. Örgütsel özdeşleşmemenin, işten ayrılma eğilimi üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkisi saptanmıştır. Buna göre, çalışanların örgütte kalma hususundaki isteksizlikleri, bekleyişleri neticesinde elde etmeyi ümit ettikleri kazanımlara büyük ölçüde sahip olmadıklarıyla açıklanmaktadır. Bir diğer deyişle, bir örgütte aidiyetlik bağını sürdürme ya da koparma kararı, bekleyişlerle özdeşleşmenin sağladığı ya da sağlayacağı ümit edilen edinimler arasında kurulan denge ile ilgilidir. Bu dengeyi örgütün amaç ve başarılarını, kendi başarıları olarak addeden çalışanlar, örgütleriyle özdeşleşmekte ve bağlarını kopartmamaktadırlar. Daha önceki çalışmaların bulguları (Bknz: Meyer vd., 2002; Cole ve Bruch, 2006; Tüzün ve Kırkbeşoğlu, 2008; De Moura vd., 2009; Turunç ve Çelik, 2010) elde edilen bulguları desteklemektedir.

Algılanan örgütsel kronizmin, işten ayrılma eğilimi üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkisi saptanmıştır. Önceki çalışmaların bulguları incelendiğinde çalışanların eşit muamele görmedikleri düşüncesine sahip olmalarıyla birlikte; düşük ya da olumsuz adalet algısına sahip oldukları (Burucuoğlu vd., 2015), iş doyumu ve motivasyonlarının azaldığı (Büte, 2011a; Büte, 2011b) görülmektedir. Örgütün çalışanlarına olan bağlılığının da bir göstergesi olarak örgütsel kronizm, çalışanların örgütleri karşı aidiyetliklerini sorgulamalarına neden olmakta ve işten ayrılma eğilimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu koşullar altında çalışmak durumunda bırakılan çalışan, çalıştığı örgütte diğer(ler)ine nispeten sahip olması gereken imkân ve kabiliyet düzeyinin altında bir iş yaşam kalitesine sahip olduğu algısına sahip olduğunda, başka bir örgütte mesleğini icra edebilme potansiyelini gözden geçirmek durumunda kalacaktır (Erdem ve Karataş, 2015).

iii. Algılanan örgütsel kronizm ile işten ayrılma eğilimi arasındaki ilişkide örgütsel özdeşleşmemenin kısmi aracılık rolü saptanmıştır. Buna göre, örgütsel kronizm algısına sahip çalışanın işten ayrılma eğilimi üzerindeki olumlu etkisi, örgütsel özdeşleşme aracılığıyla da gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle çalışanın örgütsel kronizm algısına bağlı olarak işten ayrılma eğiliminin olumlu yönde etkilenmesi sadece örgütsel özdeşleşmemesine bağlı değildir. Ancak çalışanın algılanan örgütsel kronizm ile birlikte örgütsel özdeşleşmemeye sahip olması, işten ayrılma eğilimi üzerinde nispeten daha olumlu bir etki yaratmaktadır.

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, eldeki olanakların sınırlılığı nedeniyle küçük bir örneklem üzerinden veriler derlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan bulgular üzerinden kapsamlı genellemeler yapmak yanıltıcı olabilir. İkinci olarak çalışma kapsamında elde edilen bulgular, kişinin kendi kendisini değerlendirmesine dayanan (self rating) ölçme araçlarının kullanılması belirli değerlendirme ve objektiflik sorunlarının ortaya çıkmasına ve çeşitli tartışmalara neden olsa da, kuramsal çerçevede oluşturulan yapıyı desteklemektedir. Araştırma sonuçlarının genellenebilmesi için konunun gelecek dönemlerde örneklem hacmi genişletilerek ve/veya farklı sektörlerde yapılacak çalışmalarla daha kapsamlı incelenmesi ya da örgütsel adalet, örgütsel sinizm, iş tatmini ve örgütsel güven gibi konularla birlikte ele alınabileceği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Almodóvar, P., Verbeke, A. ve Rodríguez-Ruiz, Ó. (2016), “The Internationalization of Small and Medium-Sized Family Enterprises: The Role of Human Asset Quality”. **Journal of Leadership & Organizational Studies**, 23(2), 162-174.

Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988), “Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach”, **Psychological Bulletin**, 103(3), 411-423.

Araslı, H. ve Tümer, M. (2008), “Nepotism, Favoritism and Cronyism: A Study of Their Effects on Job Stress and Job Satisfaction in the Banking Industry of North Cyprus”, **Social Behavior and Personality**, 36(9), 1237-1250.

Asunakutlu, T. (2010), “Kayırmacılığın Temelleri: Benzerlik ve Benzemezlik”, Ed.: Ramazan Erdem, İçinde: **Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık**, İstanbul Beta Yayıncılık, 41-60.

Aytaç, Ö. (2010), “Kayırmacı İlişkilerin Sosyolojik Temeli”, Ed.: Ramazan Erdem, İçinde: **Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık** (3-26). İstanbul: Beta Basım

Baltacı, F., Güçlü, C. ve Çeliker, N. (2014), “Liderlik Davranışının Örgütsel Adalet Algısı ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkileri: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 19 (3), 353-370.

Barlett, J.E., Körtlik, J. W. ve Higgings, C.C. (2001), “Organizational Research: Determining Appropriate Sample Size in Survey Research”, **Information Technology, Learning and Performance Journal**, 19(1): 43-50.

Baron, R. ve Kenny, D. (1986), “The Moderator–Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 51 (6), 1173-1182.

Bhasin, B. B. ve Venkataramany, S. (2010), “Globalization of Entrepreneurship: Policy Considerations for SME Development in Indonesia”, **The International Business & Economics Research Journal**, 9(4), 95-103.

Bijmolt, T. H. ve Zwart, P. S. (1994), “The Impact of Internal Factors on The Export Success of Dutch Small and Medium-Sized Firms”**Journal of Small Business Management**, 32(2), 69-83.

Blau, G. (1989), “Testing the Generalizability of a Career Commitment Measure and Its Impact on Employee Turnover”, **Academy of Management Best Papers Proceedings**, 53-57.

Blau, P. M. (2009), **Exchange and Power in Social Life**, Thirteenth Printing, Transaction Publishers, New Jersey.

Burucuoğlu, M., Çapkulaç, O. ve Gül, H. (2015), “Aile İşletmelerinde Nepotizmin Örgütsel Adalet ve İş Performansı Üzerindeki Etkileri Üzerine bir Araştırma”, **Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi**, 3 (2), 33-59.

Büte, M. (2009), “Aile İşletmelerinde Nepotizm: Trabzon İlinde Faaliyet Gösteren Aile Şirketlerinde Nepotizm Uygulamasının Tespitine Yönelik Bir Araştırma”. **17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı**. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, 21-23 Mayıs 2009, (737–741), Eskişehir.

Büte, M. (2011a), “Kayırmacılığın Çalışanlar Üzerine Etkileri ile İnsan Kaynakları Uygulamaları İlişkisi: Türk Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15, 383-404.

Büte, M. (2011b), “Kayırmacılık Algısı ile İş Tatmini, Olumsuz Söz Söyleme ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişki”, **E-Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(36), 187-203.

Cole, M. S. ve Bruch, H. (2006), “Organizational Identity Strength, Identification, and Commitment and their Relationships to Turnover Intention: Does Organizational Hierarchy Matter?”, **Journal of Organizational Behaviour**, 27, 585-605.

Çağ, A. (2011), **Algılanan Örgütsel Adaletin, Örgütsel Sinizme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma**. Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

De Moura, G. R., Abrams, D., Retter, C., Gunnarsdottir, S. ve Ando, K. (2009), “Identification as an Organizational Anchor: How Identification and Job Satisfaction Combine to Predict Turnover Intention”, **European Journal of Social Psychology**, 39(4), 540-557.

Dutton, J. E., Dukerich, J. M., Harquail, C. V. (1994), “Organizational Images and Member Identification”, **Administrative Science Quarterly**, 39(2), 239-263.

Erdem, B., Çeribaş, S. ve Karataş, A. (2013), “Otel İşletmelerinde Çalışan İşgörenlerin Kronizm (Eş Dost Kayırmacılığı) Algıları: İstanbul'da Faaliyet Gösteren Bir, İki ve Üç Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma”, **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17(1), 51-69.

Erdem, B. ve Karataş, A. (2015), “The Effects of Cronyism on Job Satisfaction and Intention to Quit The Job in Hotel Enterprises: The Case of Three, Four and Five Star Hotels in Muğla, Turkey”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 4(1), 55-74.

Gabrielsson, J. ve Winlund, H. (2000), “Boards of Directors in Small and Medium-Sized Industrial Firms: Examining the Effects of the Board's Working Style on Board Task Performance”, **Entrepreneurship & Regional Development**, 12(4), 311-330.

Georgiadis, A. ve Pitelis, C. N. (2016), “The Impact of Employees' and Managers' Training on the Performance of Small- and Medium- Sized Enterprises: Evidence from a Randomized Natural Experiment in the UK Service Sector”, **British Journal of Industrial Relations**, 54(2), 409-421.

Grieffeth, R. W., Hom, P. W. & Gaertner, S. (2000), “A Meta-Analysis of Antecedents and Correlates of Employee Turnover: Update, Moderator Tests, and Research Implications for the Next Millennium”, **Journal of Management**, 26, 463-488.

Güleş, H. K. ve Türkmen, M. (2010), “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Üretim Stratejileri”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 3(2), 35-47.

Gürbüz, S. ve Bekmezci, M. (2012), “İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Bilgi İşçilerinin İşten Ayrılma Niyetine Etkisinde Duygusal Bağlılığın Aracılık ve Düzenleyicilik Rolü”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, 41(2), 189-213.

Ford, M., Gillan, M. ve Thein, H. H. (2016), “From Cronyism to Oligarchy? Privatisation and Business Elites in Myanmar”, **Journal of Contemporary Asia**, 46(1), 18-41.

- Hair, J. F., Black, W. C, Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010), **Multivariate Data Analysis**, 7th Edition, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Harman, H. (1967), **Modern Factor Analysis**, University of Chicago Press, Chicago I.L.
- Hellman, J. Jones, G. ve Kaufmann, D. (2003), “Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption and Influence in Transition”, **Journal of Comparative Economics**, 31, 751-773.
- Horak, S. (2017), “The Informal Dimension of Human Resource Management in Korea: Yongo, Recruiting Practices and Career Progression”. **The International Journal of Human Resource Management**, 28(10), 1409-1432.
- Huang, T. C. (2001), The Relation of Training Practices and Organizational Performance in Small and Medium Size Enterprises. **Education+Training**, 43(8/9), 437-444.
- İlhan, S. ve Aytaç, Ö. (2010), “Türkiye’de Kayırmacı Eğilimlerin Oluşmasında Toplumsal ve Kültürel Yapının Rolü”, Ed.: Ramazan Erdem, İçinde: **Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık**. (61-83), İstanbul: Beta Yayıncılık.
- İyiiişeroğlu, S. C. (2006), **Aile Şirketleri: Adana ve Çevresinde Faaliyet Gösteren Aile Şirketlerinde Nepotizm Uygulamasının Tespitine Yönelik Bir Araştırma**, Çukurova Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Karacaoğlu, K. ve Yörük, D. (2012), “Çalışanların Nepotizm ve Örgütsel Adalet Algulamaları: Orta Anadolu Bölgesinde Bir Aile İşletmesi Uygulaması”, **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 14(3), 43-64.
- Kaufmann, D. ve Kraay, A. (2002), **Growth without Governance**, (Policy Research Working Paper No. 2928), Washington DC: World Bank.
- Kaya, A. ve Kaya, Y. (2007), “Küçük ve orta Boy İşletme Yöneticilerinin Stres Kaynaklarını Tespit Etmeye Yönelik Kayseri İlinde Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23 (2), 41-62.
- Khatri, N. ve Tsang, W. K. (2003), “Antecedents and Consequences of Cronyism in Organizations”, **Journal of Business Ethics**, 43, 289-303.
- Khatri, N., Tsang, E. W. K. ve Begley, T. M. (2006). “Cronyism: A Cross-Cultural Analysis, **Journal of International Business Studies**, 37, 61-75.
- Mael, F. ve Ashforth, B. E. (1992), “Alumni and Their Alma Mater: A Partial Test of the Reformulated Model of Organizational Identification”, **Journal of Organizational Behavior**, 13(2), 103-123.
- Masterson, S. S. ve Stamper, C. L. (2003), “Perceived Organizational Membership: An Aggregate Framework Representing The Employee-Organization Relationship”, **Journal of Organizational Behaviour**, 24, 473-490.
- Meyer, J. P., Allen, N. J. ve Smith, C. A. (1993), “Commitment to Organizations and Occupations: Extension and Test of a Three-Component Conceptualization”, **Journal of Applied Psychology**, 78(4), 538-551.
- Meyer, J. P., Stanley, D. J., Herscovitch, L. ve Topolnytsky, L. (2002), “Affective, Continuance, and Normative Commitment to The Organization: A Meta-Analysis of

- Antecedents, Correlates, and Consequences”, **Journal of Vocational Behavior**, 61, 20-52.
- Mills, M., Bettis, P. J., Miller, J., Nolan, R. (2005), “Experiences of Academic Unit Reorganization: Organizational Identity and Identification in Organizational Change”, **Review of Higher Education**, 28(4), 597-619.
- Mobley, W. H. (1982), “Some Unanswered Questions in Turnover with Withdrawn Research”, **The Academy of Management Review**, 7(1), 111-116.
- Moore, J. E. (2000), “One Road to Turnover: An Examination of Work Exhaustion in Technology Professionals”, **Mis Quarterly**, 24(1), 141-168.
- Naktiyok, A. ve Küçük, O. (2003), “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler’de (KOBİ) Toplam Kalite Yönetimi (TKY) Kritik Faktörlerinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkileri”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, S:21, 43-65.
- Nunkoo, R. ve Ramkissoon, H. (2012), “Power, Trust, Social Exchange and Community Support”, **Annals of Tourism Research**, 39(2), 997-1023.
- Ogunyomi, P. ve Bruning, N. S. (2016), “Human Resource Management and Organizational Performance of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Nigeria”, **The International Journal of Human Resource Management**, 27(6), 612-634.
- Örücü, E., Kılıç, R. ve Savaş, A. (2011), “Kobi’lerde İnovasyon Stratejileri ve İnovasyon Yapmayı Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 12(1), 58-73.
- Özyılmaz, A. ve Eser, S. (2013), “Ortak Metod Varyansı Nedir? Nasıl Kontrol Edilebilir?”, **21. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı**, 500-508.
- Painter-Morland, M. ve Dobie, K. (2009), “Ethics and Sustainability within SMEs in Sub-Saharan Africa: Enabling, Constraining and Contaminating Relationships”, **African Journal of Business Ethics**, 4(2), 7-19.
- Pearce, J. L. (2015), “Cronyism and Nepotism are Bad for Everyone: The Research Evidence”, **Industrial and Organizational Psychology**, 8(1), 41-44.
- Porter, L.W. ve Steers, R.M. (1973), “Organizational Work and Personnel Factors in Employee Turnover and Absenteeism”, **Psychological Bulletin**, 80(2), 151-175.
- Pratt, M. G. (1998), “To Be or Not To Be? Central Questions in Organizational Identification”, Ed.: D. A. Whetten, P. C. Godfrey, **Identity in Organizations: Building Theory through Conversations**, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Rauch, A. ve Hatak, I. (2016), “A Meta-Analysis of Different HR-Enhancing Practices and Performance of Small and Medium Sized Firms”, **Journal of Business Venturing**, 31(5), 485-504.
- Redding, S. G. (1990), **The Spirit of Chinese Capitalism**, Walter De Gruyter Studies in Organization, New York.
- Revell, A. (2003), “Environmental Policy and the Small Firm in Japan: Comparisons with the Netherlands”, **Journal of Environmental Policy & Planning**, 5(4), 397-413.
- Sabatelli, R. M. (1988), “Exploring Relationship Satisfaction: A Social Exchange Perspective on the Interdependence between Theory, Research and Practice”, **Family Relations**, 37(2), 217-222.

- Salim, I. M. ve Sulaiman, M. (2011), "Organizational Learning, Innovation and Performance: A Study of Malaysian Small and Medium Sized Enterprises", **International Journal of Business and Management**, 6(12), 118-126.
- Sezici, E. (2015), "Örgütsel Özdeşleşme", Ed.: N. D. E. Özler, İçinde: **Örgütsel Davranışta Güncel Konular**, (167-193), Ekin Yayınevi, Bursa.
- Sobel, M.E. (1982), "Asymptotic Confidence Intervals for Indirect Effects in Structural Equation Models", **Sociological Methodology**, 13, 290-312.
- Şahin, A. (2009), "Mersin'de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Yenilik Faaliyetlerinin Ölçülmesi" **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10(2), 259-271.
- Şimşek, Ö. F. (2007), **Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları**, Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Şimşek, Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2001), **Davranış Bilimlerine Giriş Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara.
- Tak B., Çiftçioğlu, A., Özçakır A. ve Divleli, A. (2009), "Mesleki Bağlılığın Bireylerin Mesleklerine ve Çalıştıkları Örgüte İlişkin Tutumlarını Nasıl Etkilediğini Anlamaya Yönelik Bir Alan Araştırması", **İş, Güç ve Endüstri İlişkileri Dergisi**, 11(4), 89-102.
- Tekleab, A. G. ve Chiaburu, D. S. (2011), "Social Exchange: Empirical Examination of Form and Focus", **Journal of Business Research**, 64, 460-466.
- Turhan, M. (2014), "Organizational Cronyism: A Scale Development and Validation from the Perspective of Teachers, **Journal of Business Ethics**, 123(2), 295-308.
- Turhan, R. (2016), **Nepotizm, Kronizm ve Patronaj Eğilimlerinin Kurumsallaşma Algısı Bağlamında Analizi**, Ege Üniversitesi SBE İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Turunç, Ö. ve Çelik, M. (2010), "Algılanan Örgütsel Desteğin Çalışanların İş-Aile, Aile-İş Çatışması, Örgütsel Özdeşleşme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Savunma Sektöründe Bir Araştırma", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 14 (1), 209-232.
- Tüzün, İ. K. ve Kırkbeşoğlu, E. (2008), "Özdeşleşme Kaynakları ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisi: Sigortacılık Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma", **16. Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi Bildiri Kitapçığı**, İstanbul Kültür Üniversitesi, 16-18 Mayıs.
- Whitener, E. M., Brodt, S. E., Korsgaard, M. A. ve Werner, J. M. (1998), "Managers as Initiators of Trust: An Exchange Relationship Framework for Understanding Managerial Trustworthy Behavior", **Academy of Management Review**, 23(3), 513-530.

Extended Abstract

The study was conducted with 510 participants working in 26 SMEs operating in Sakarya / Turkey. The purpose of the study was to investigate the mediating effect of organizational non-identification on the relationship between perceived organizational cronyism and turnover intention. The theoretical sub-structure of the study is based on the Social Exchange Theory developed by Blau (1964). According to this theory, it is suggested that the individuals who make a relationship have potential gains against each other, and that in this context, individuals frequently perform social exchange (Tekleab and Chiaburu, 2011: 461). It is therefore possible to talk about the possibility that an interaction initially considered as a high gain of recycling can be terminated by individuals and / or parties on the grounds of expectation dissatisfaction over time. It is possible to summarize the results obtained in the study as follows:

Perceived organizational cronyism has a positive and significant effect on organizational non-identification. According to this result, it is difficult for the employee who is exposed to the negative consequences of the cronyism to adopt the organization as a social identity and to complete the social integration process properly. If there is an inequality between the contribution made and the share received, it weakens the employee's potential for identification with the organization. This finding is supported by the findings of other studies in the literature (Şimşek vd., 2001; Çağ, 2011; Baltacı vd., 2014).

Positive and significant effect of organizational non-identification on the turnover intention was determined. Accordingly, it is explained that employees' reluctance to stay in the organization does not have a great deal of gains they hoped to achieve on the basis of their expectations. This balance is identified with the employees and organizations that regard the goals and achievements as their achievements, and they do not break their bonds. This finding is supported by the findings of other studies in the literature (Meyer vd., 2002; Cole ve Bruch, 2006; Tüzün ve Kırkbeşoğlu, 2008; De Moura vd., 2009; Turunç ve Çelik, 2010).

Perceived organizational cronyism has a positive and significant effect on the turnover intention. When the findings of previous studies are examined, perceptions of justice are negative when employees are not treated equally. This leads to a decrease in job satisfaction and motivation. If the organization has a high degree of commitment to its employees, it cannot question their belonging to their organizations, and the tendency to leave the work is weak. If the employee is left to work under such conditions, the employee will have to pay attention to the potential to perform his / her occupation in another organization (Erdem and Karataş, 2015).

The findings of the research demonstrate that organizational non-identification has a partial mediating effect on the relationship between organizational cronyism and turnover intention. According to this, the positive effect of the employee who has the sense of organizational cronyism on the turnover intention also takes place through organizational non-identification. In other words, depending on the perception of the organizational cronyism of the employee, it does not depend only on organizational non-identification so that the turnover intention is positively affected. However, having an organizational non-identification with the perceived organizational cronyism of the employee has a relatively positive impact on the turnover intention.

As with all research, this research has limitations. Secondly, the use of self-rating measuring instruments supports the development of the problems of specific evaluation

and objectivity and the construction of the theoretical frame, although it is caused by various debates.

ALGILANAN ÖRGÜTSEL KRONİZMİN ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİK ALGISININ ARACI ROLÜ¹

Emre SEZİCİ*

**Dumlupınar Üniversitesi, emre.sezici@dpu.edu.tr*

Bora YILDIZ**

***İstanbul Üniversitesi, borayildiz@istanbul.edu.tr*

Öz: Çalışmanın amacı, örgütsel kronizmin örgütsel bağlılık üzerindeki etkisini analiz etmek ve bu ilişkide istihdam edilebilirlik algısının aracılık etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda geliştirilen hipotezler ve araştırma soruları Sakarya’da faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerdeki çalışanlardan anket yoluyla elde edilen verilerle test edilmiştir. Bu çalışmada örgütsel kronizm, Turhan (2016) tarafından; örgütsel bağlılık, Toklu (2016) tarafından ve istihdam edilebilirlik algısı, Seçer (2007) tarafından geliştirilen ölçeklerle ölçülmüştür. Toplam 451 katılımcı, araştırmaya katılmıştır. Bu çalışmada veri elde etmek için tesadüfi olmayan örnekleme yöntemleri arasında bulunan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve veri analizi için SPSS 21 ve LISREL 8.51 yazılım paketleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları istihdam edilebilirlik algısının, algılanan örgütsel kronizm ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkide kısmi aracılık etkisinin varlığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Kronizm, Örgütsel Bağlılık, İstihdam Edilebilirlik Algısı
JEL Kodu: D23, M10

THE MEDIATING ROLE OF PERCEIVED EMPLOYABILITY ON ORGANIZATIONAL CRONYISM AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT RELATIONSHIP

Abstract: The aim of the study is to analyze the effect of organizational cronyism on organizational commitment and to reveal the mediating effect of perceived employability in this relation. Hypothesis and research questions developed in this context tested with the data obtained from small and medium size enterprise in Sakarya. The required data was obtained by surveys. In this study measured the organizational cronyism by a scale developed by Turhan (2016), and organizational commitment by a

¹ Bu çalışma, 10-14 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen II. International Conference on Economics Business Management and Social Sciences’da sözlü bildiri olarak sunulmuş olan metnin, büyük ölçüde genişletilmesiyle üretilmiştir.

scale developed by Toklu (2016), and perceived employability by a scale developed by Seçer (2007). Totaly 451 workers have participated in study. Convenience sampling that is among the non-random sampling methods has been preferred to obtain data in this study and SPSS 21 and LISREL 8.51 software packages have been used for data analysis. The findings of the research demonstrate that perceived employability has a partial mediating effect on the relationship between organizational cronyism and organizational commitment.

Key words: Organizational Cronyism, Organizational Commitment, Perceived Employability

JEL Classification: D23, M10

1. GİRİŞ

Büyük ölçekli işletmeler için geçerli olduğu kadar küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) açısından da temel amaçlardan biri sürdürülebilir rekabet avantajını elde bulundurmaktır. Bu amaca ulaşmada ve elde tutmada birçok faktörün etkili olduğu açıktır. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelerde emek-yoğun yapının varlığı, çalışanlara ayrı bir önem yüklemektedir. Dolayısıyla alanyazındaki birçok araştırmada KOBİ’lerde rekabet avantajı sunan bir unsur olarak insan kaynağının önemine dikkat çekilmektedir (Bamberger, 1983; Chandler ve McEvoy, 2000; Heneman vd., 2000; Naktiyok ve Küçük, 2003; Van den Heuvel vd., 2006; Kaya ve Kaya, 2007; Şahin, 2009; Güleş ve Türkmen, 2010; Örucü vd., 2011; Gronum vd., 2012; Almodóvar vd., 2016; Ogunyomi ve Bruning, 2016; Georgiadis ve Pitelis, 2016). Ancak çalışanların örgüt içindeki sorunlu algı, tutum ve davranışları örgütlerin rekabet güçlerini tehdit etmektedir. Bu sorunlardan biri olarak karşımıza çıkan kayırmacılığın bir türü olan kronizm, özellikle piyasa ekonomisinin işlerlik kazanmaya başladığı kimi kapitalizm türevlerinde gözlemlenebilen bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır (Özçelik vd., 2006: 110).

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler üzerinde yurt dışında oldukça fazla sayıda örgütsel kronizm üzerine yapılmış araştırma (Hamilton, 1999; Barnett ve Kellermanns, 2006; Bhasin ve Venkataramany, 2010; Belás vd., 2015; Horak, 2017) bulunmasına rağmen ülkemizde birkaç çalışmaya (Karacaoğlu ve Yörük, 2012; Erdem vd., 2013; Cam vd., 2016) rastlanmıştır. Örgütsel kronizm olgusunun KOBİ’lerde varlığı ve örgütsel davranış disiplini içinde ele alınan diğer değişkenlerle arasındaki ilişkisinin yönü ve etkisi kanımızca önem arz etmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın konusu algılanan örgütsel kronizmin, örgütsel bağlılık üzerindeki etkisinde istihdam edilebilirlik algısının aracılık rolünü ortaya çıkartmak şeklinde belirlenmiştir. Çalışma Türkiye’de KOBİ’lerde ele alınan değişkenlerle ulaşılacak bulguları ilk kez ortaya çıkartması bakımından önem arz etmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kapitalizm, bireyi temel alan ve bireyi kimi örgütlenmelerden daha üstün tutan bir anlayışa sahiptir. Bu haliyle kapitalizm, “bireyci” davranışları esas alır ve her türlü iktisadi, sosyal ve siyasi fenomeni bireysel davranış eksenli açıklama gayretine girişir. Ussallık temeline dayanmakta olan kapitalizmde, bireysel amaçların en düşük maliyetle gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bireyi ulaşmak istediği amacına en düşük maliyetle ve kısa sürede ulaştıran yol, rasyonel yol olarak betimlenmektedir (Özçelik vd., 2006:

108). Genel hatları itibariyle ahlak kurallarının ve kapitalizm doktrinin temel dinamiği olan ussallığın normatif özellikler taşıdığı söylenmektedir. Bir diğer deyişle Demir (2003)'e göre, hem ahlak kuralları ve hem de ussallık bireyin, toplumsal yaşamda neyi yapıp ve/veya yapmaması gerektiği hususunda yargılarda bulunmaktadır. Kimi durumlarda bireyler, rasyonel olan davranış ile ahlaki açıdan doğru olarak kabul edilen davranış arasında kalabilmektedir. Bu kapsamda ahlak kuralları, bireylerin davranışlarını çeşitli sosyal ve psikolojik maliyetlerle belirleyen kurallar olarak tanımlanabilmektedir. Bu yönüyle bireyin toplumsal yapı içindeki varlığı ve bu varlığını devam ettirebilmesi bu kurallara uyum sağlamasına bağlı olarak gelişmektedir. Ancak toplumu oluşturan bireylerin çoğunda aynı davranışlar benimsenmişse, ahlaki kuralların çiğnenmesinin meşrulaştırılması söz konusu olacaktır. Bu meşrulaştırma gayreti çerçevesinde ele alınabilecek kavramlardan birisi de kayırmacılık olarak karşımıza çıkmaktadır (Özçelik vd., 2006: 109).

Bireylerin sahip oldukları bilgi, beceri ve tecrübeleri dikkate almaksızın akrabalık ekseninde ve/veya yakın ilişkiler gözetilmek suretiyle (siyasi görüş, etnik köken... vb.) işe alınması, terfi ya da örgütsel kaynaklardan ayrıcalıklı olarak istifade ettirilmesi anlamına gelen kayırmacılık -favoritizm- (Araslı ve Tümer, 2008: 1239; Asunakutlu, 2010: 41; Turhan, 2014: 300), örgüt içi çalışma barışını ve kişiler arası ilişkileri temelden sarsmaktadır.

Alanyazında, kayırmacılık şemsiye kavramı altında birçok kavramın yer aldığı görülmektedir (Shore, 2005; Araslı ve Tümer, 2008; Aydoğan, 2009; Asunakutlu, 2010; Beresford, 2015). Bu türlerin kayırmacılık davranışının sergilenme motivasyonuna göre farklılaşarak ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla kayırmacılık davranışı akrabaları kapsadığında, "nepotizm"; siyasi ve/veya dini bir yandaşlığa bağlı bir motivasyonla icra edildiğinde "patronaj"; eş-dost ve yakın arkadaşlık ilişkilerini kapsamında ise "kronizm" kavramlarıyla adlandırılmaktadır (Karakaş ve Çak, 2007: 78).

Çalışma yaşamı içinde örgütlerde algılanan örgütsel kronizm kavramı, "yöneticiler tarafından çalışanların performans kriteri ya da resmi prosedürler ile çalışanlar açısından bakılmaksızın belirli kriterlere (kişisel ilişkiler, kişisel bağlılık vb.) dayalı, herhangi bir ayrıcalıklı tercih edilen muamele" (Turan, 2014: 15) olarak tanımlanmıştır. Çalışma yaşamında performansı yüksek bir çalışan, bağlı olduğu ilk kademe yöneticisinin diğer bir çalışanın bireysel performansını değerlendirirken kendisine olan sadakatini ve bireysel ilişkilerini göz önünde bulundurmasına ve bu duruma kıymet veriyor olmasına bağlı olarak ücret artışı ya da terfi gibi kazanımları kaybedebilmektedir (Khatri ve Tsang, 2003: 294). Bu olgu sadece ödüllendirme, terfi, istihdam sürecini değil aynı zamanda çalışanın karar alma süreçlerine katılmasını, iyi çalışma koşullarını ve yöneticiler tarafından daha kolay izne ayrılma taleplerinin kabul edilmesini de kapsamaktadır (Blase ve Blase 2003; 386).

Böylesi koşullar, örgütsel kronizm algısına sahip çalışan açısından hem örgütüne yönelik hem de yaptığı mesleğe yönelik yeterlilik durumunu ve beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı hususunun Blau (1964)'nın Sosyal Değişim Kuramı'nın varsayımları doğrultusunda sorgulamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Baruch (2001: 544), istihdam edilebilirlik olgusunun, Rousseau (2001: 512) tarafından, bireyin ve örgütün iş ilişkilerindeki yazılı sözlü mesajların anlaşılması, algılanması ve yorumlanmasıyla her iki taraf açısından da sorumluluklarıyla ilgili olarak zihinlerinde

oluşan beklentiler şeklinde tanımlanan “psikolojik sözleşme” kavramının önem kazanmasına bağlı olarak araştırma konusu edildiğini vurgulamaktadır.

Genel olarak istihdam edilebilirlik kavramı, aktif olarak çalışma yaşamında olmayanlar için istihdam edilebilme niteliğinin ne kadar kolay olduğu ile ilgilidir (Bernston ve Marklund, 2007: 280). Ayrıca örgütsel davranış, çalışma psikolojisi, sosyal politika, insan kaynakları yönetimi gibi birçok alan tarafından ele alınmış bir olgudur. Bu yüzden örgüt boyutuna dikkat çeken örgütsel yaklaşım, bireysel özellikleri temel alan bireysel yaklaşımlar ve son olarak çok sayıda çevresel koşulu dikkate alan genel yaklaşımlar biçiminde alanyazında çalışmalara konu olduğu görülmektedir (Seçer, 2007: 115). Bireysel boyut kapsamında ele alınan algılanan istihdam edilebilirlik yaklaşımı ise aktif olarak çalışma yaşamı içinde olanlar için örgütsel değişimlere karşı meslek sahibi olma durumunu koruma ve iş yapabilme kapasitesiyle ayakta kalma olanağı anlamına gelmektedir (Bernston ve Marklund, 2007: 281; Philippaers vd., 2016: 1). Algılanan örgütsel kronizm ile istihdam edilebilirlik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamışsa da ilgili araştırma alanlarına bakıldığında Pfeffer (1998) çalışanların, mevcut iş durumundan memnun kalmadıklarında istihdam edilebilir kişilerin örgütten ayrılma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu ileri sürmektedir. Örgütün çalışma koşulları ve ortamında bir bozulma ya da durgunlaşma söz konusu olduğunda alanlarında tecrübeli ve etkili donanıma sahip çalışanların örgütten ayrılma ihtimalleri daha yüksek olacaktır. Çalışanın örgütsel kronizm algısının varlığına istinaden, adil olmayan ve etik dışı kanaatlerle değerlendiriliyor ve örgüt imkânlarından layıkıyla istifade edemiyor olması, çalışkan, dürüst ve disiplinli olma gibi değer yargılarının üst yönetimce göz ardı edilmesi, çalışanın daha istenir çalışma koşullarına ulaşması amacıyla hem bireysel donanımını hem de çevresel koşulları gözden geçirmesine zemin hazırlayacaktır. Bu sayede çalışan işini sürdürme ve başka bir örgütte iş bulabilme gayesiyle istihdam edilebilirlik algısının olumlu yönde artacağı düşünülmektedir. Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın birinci hipotezi, aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H₁: Algılanan örgütsel kronizm, istihdam edilebilirlik algısı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır.

Örgütsel bağlılık, bir çalışanın örgütüne ve amaçlarına aidiyetlik hissetmesi, kendisini söz konusu amaçlar ile özdeşleştirmesi ve bağlı olduğu örgütün bir üyesi olarak devam etme isteğinin derecesi (Robbins ve Judge, 2012: 77) şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışanların örgütsel bağlılık düzeyleri arttıkça, örgüt amaçlarını içselleştirmeleri ve örgütle kendilerini özdeşleştirmeleri kolaylaşır, örgüte ilişkin aidiyetliklerini gönüllü olarak sürdürebilir ve üstlenmiş oldukları rolleri etkin olarak yerine getirebilirler (Yazıcıoğlu ve Topaloğlu, 2009: 4). Çalışanın kendince her ne sebep olursa olsun diğer örgütlerde iş bulma ve sürdürme kabiliyet düzeyini irdeliyor olması, bağlı olduğu örgütüne yönelik aidiyetliğini ve o örgütün amaçlarına ilişkin bağlılığını baskılayan ya da azaltan bir faktör olarak düşünülebilir. Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın ikinci hipotezi de aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H₂: İstihdam edilebilirlik algısı, örgütsel bağlılık üzerinde negatif ve anlamlı bir etki yapmaktadır.

Gerek bilinçli gerekse kast gözetmeksizin bir şekilde gerçekleşen örgütsel kronizm tablosu, her halükarda adil performans prensibini ihlal etmektedir (Khatri ve Tsang, 2003: 290). Daha önceki çalışma bulgularına göre bu durumun örgütlerde bireysel çıktı olarak nitelendirilen örgütsel bağlılık üzerinde de olumsuz yönde bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır (Pearce vd., 2000; Khatri ve Tsang, 2003; Büte, 2011a; Turan, 2014). Gerekçe olarak da, bireyin inandığı değerlere ilişkin beklentilere yönelik bireysel adanmışlığı içerebilen ve çalışanın davranışlarına yön verecek etkiye sahip bir güç (Balay, 2000: 9) olarak tanımlanan örgütsel bağlılığın; çalışanlarının çıkarlarını örgütsel güvenilirlik, iş güvencesi ve kariyer gelişimi gibi uygulamalarda gözetmesi ekseninde ne derece algıladığı ile ilgili olması ileri sürülmektedir (Steers, 1977: 55). Bir diğer deyişle, algılanan örgütsel kronizm, beraberinde çalışanda işe olan motivasyonu ve adanmışlığı baltalamakta, işe yönelik bireysel tutumunu negatif yönde etkilemektedir. Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın üçüncü hipotezi ise aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H₃: Algılanan örgütsel kronizm, örgütsel bağlılık üzerinde negatif ve anlamlı bir etki yapmaktadır.

Algılanan örgütsel kronizm ile istihdam edilebilirlik algısının, örgütsel bağlılık üzerindeki etkisinin olup olmadığını test üzere oluşturulan hipotezlerin doğrulanması neticesinde sonuçlar, ampirik olarak ortaya konulmuş olsa bile çalışmanın temel sorunu çözülememiş olacaktır. Çalışmanın temel sorunsalı algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkide istihdam edilebilirlik algısının aracılık rolünü ortaya koymaktır. Bu varsayım ve açıklamalar doğrultusunda araştırmanın dördüncü hipotezi aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

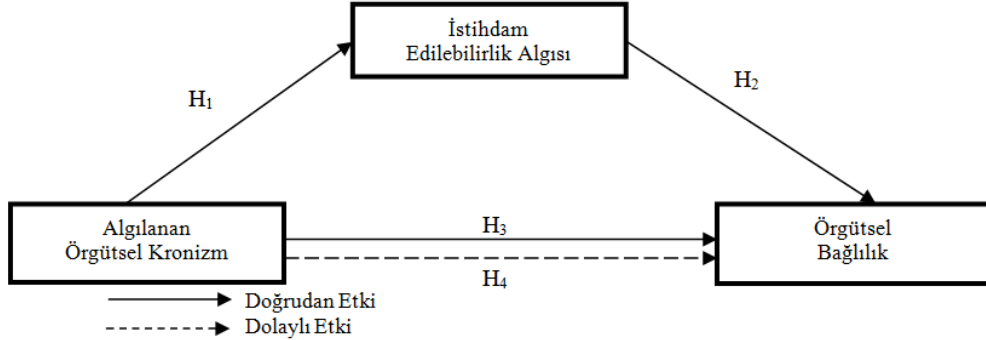
H₄: Algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkide istihdam edilebilirlik algısının aracılık rolü vardır.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı, Modeli ve Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı, örgütsel kronizmin örgütsel bağlılık üzerindeki etkisini analiz etmek ve bu ilişkide istihdam edilebilirlik algısının aracılık etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır: (1) Algılanan örgütsel kronizm, istihdam edilebilirlik algısının istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcısı mıdır? (2) İstihdam edilebilirlik algısı, örgütsel bağlılığın istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcısı mıdır? (3) Algılanan örgütsel kronizm, örgütsel bağlılığın istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcısı mıdır? (4) Algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel bağlılık arasında istihdam edilebilirlik algısının aracı rolü bulunmakta mıdır?

Şekil 1: Araştırma Modeli

Çalışma kapsamında Blau (1964)'nin Sosyal Değişim Kuramı (Social Exchange Theory)'nin varsayımları çerçevesinde bir model oluşturulmuştur. Bu kurama göre, çalışanlar örgüt tarafından desteklendikleri kanaatine sahip olduklarında örgüte karşı olumlu davranışlar geliştirdikleri varsayılmaktadır. Bir diğer deyişle, çalışanlar ile örgüt arasında açık bir şekilde belirli olmayan ancak var olan izafi beklentilerle ilişkili karşılıklı yükümlülükleri ifade etmektedir (Coyle-Shapiro ve Conway, 2005: 778).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, Ocak 2016 tarihinde Sakarya'da faaliyet gösteren küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde çalışanlardan oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğünün hesaplanması aşamasında şu eşitliklerden (Barlett ve diğerleri, 2001: 46) yararlanılmıştır:

$$n_0 = \frac{(t)^2 * (s)^2}{(d)^2} \quad n_0 = \frac{(1.96)^2 * (0.5)^2}{(0.05)^2} = 384.16$$

Eşitliklerdeki N: evren büyüklüğü; t: güven düzeyine karşılık gelen z tablo değeri (1.96 için 0.05; 2.58 için 0.01; 3.28 için 0.001); n: örneklem büyüklüğü; d: kabul sapma toleransını ve s: evren için tahmin edilen standart sapmayı temsil etmektedir.

Evrenin belirsiz olduğu bilgisi ve oransal ifadelerle dayanarak, evreni temsil edecek minimum örneklem büyüklüğü %95 güven aralığına göre 384 olarak hesaplanmıştır. Eksik ve hatalı anketler ayrıldıktan sonra ulaşılan 451 anket, bilimsel yöntemlerle değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada kullanılacak veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Ayrıca katılımcıların mevcut koşullar altında bağlı oldukları yönetici ile çalışma periyodunun altı aydan az olmamasına özen gösterilmiş ve altı aydan az bir süredir yöneticisi ile çalışmaya başladığını beyan eden katılımcıların anket formları araştırma kapsamından çıkartılmıştır. Anket formunun katılımcılar tarafından doldurulmaya hazır hale getirilmesinden sonra anketler (600 adet) araştırmacılar tarafından manuel olarak dağıtılmıştır. Anketlerin uygulanması süreci öncesinde ortak yöntem hatasının (Common Method Variance) en aza indirilmesi gayesiyle birtakım noktalara başvurulmuştur. İlk olarak, çalışmada kullanılması planlanan ölçekler, günümüze dek

defalarca geçerliği ve güvenilirliği sınanmış ölçeklerden seçilmiştir. İkinci olarak, katılımcılara ilişkin kimlik bilgilerinin talep edilmeyeceği, verilen yanıtların tamamen gizli tutulacağı ve hiçbir şekilde açıklanmayacağı vurgulanmıştır. Son olarak ankette bağımsız ve aracı değişkenlere ait ifadelerin bağımlı değişkene ait ifadelerden sonra gelecek şekilde yer almasına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda oluşturulan anket formu Ocak 2016 ayı itibariyle uygulanmıştır. Anketlerin geri dönüş oranı %75 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Kullanılan Ölçüm Araçları

Tüm ölçeklerde yer alan maddeler anket formunda 1 ile 5 arasında puanlanan (5: Kesinlikle Katılıyorum, 1: Kesinlikle Katılmıyorum) Likert ölçeği ile değerlendirilmiştir. Varimax Rotasyon Yöntemi ve Temel Bileşenler Analizi kullanılarak gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi (AFA), en uygun faktör yapısına ulaşılan tek tekrarlanmış, faktör taban yükü değeri 0.60 olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki tüm değişkenlere ilişkin Bartlett normal dağılım testinin sonucu anlamlı çıkmıştır ($p < 0.001$). Bu değerlere göre ulaşılan örneklem grubunun yeterli ve verilerin normal dağılım özelliğine sahip olmasından dolayı faktör analizinin yapılmasının uygun olduğuna kanaat getirilmiştir.

Algılanan Örgütsel Kronizmi ölçmek üzere Asunakutlu ve Avcı (2010) tarafından geliştirilmiş “Örgütsel Nepotizm” anketi ölçeğinin ifadelerini temel alarak “Örgütsel Kronizm”e uyarlayan Turhan (2016)’nın “Örgütsel Kronizm Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek toplamda “Kurumun kaynaklarını daha rahat kullanabilmem için yöneticinin/patronun dostu veya arkadaşı olmam gerekir”, “Kurumda bir çalışanın işten çıkarılmaması ya da ceza almaması için yöneticinin/müdürün dostu ya da arkadaşı olması gerekir” şeklinde sorular içeren on üç maddeden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek toplam puan, çalışanlar arasında örgütsel kronizm algısının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin alfa güvenilirlik katsayısının .87 olduğu saptanmıştır. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .965 olarak bulunmuştur. Ölçek AFA sonuçlarına göre tek boyutludur. Ölçeğin açıklayabildiği toplam varyans %75.07’dir. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile elde edilen değerleri ($\Delta\chi^2/sd = 3.85$; GFI= .93; NFI= .97; CFI= .97; RMSEA= .080; RMR= .01) on üç maddeli, tek boyutlu yapıyı doğrulamaktadır.

İstihdam Edilebilirlik Algısını ölçmek üzere Seçer (2007) tarafından geliştirilmiş “İstihdam Edilebilirlik Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek toplamda “Gelecekteki kariyer fırsatlarımın kontrolüm altında olduğunu düşünüyorum”, “İstihdam edilebilirliğimi aktif olarak geliştirmeye çalışıyorum” şeklinde sorular içeren altı maddeden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek toplam puan, istihdam edilebilirlik algısının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin alfa güvenilirlik katsayısının .82 olduğu saptanmıştır. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .907 olarak bulunmuştur. Ölçek AFA sonuçlarına göre tek boyutludur. Ölçeğin açıklayabildiği toplam varyans %69.25’dir. Ölçeğin DFA ile elde edilen değerleri ($\Delta\chi^2/sd = 2.34$; GFI= .98; NFI= .98; CFI= .98; RMSEA= .069; RMR= .01) altı maddeli, tek boyutlu yapıyı doğrulamaktadır.

Örgütsel Bağlılığı ölçmek üzere Hartline ve Ferrell (1996), Netemeyer vd. (1997) ve Babin ve Boles (1998) tarafından geliştirilmiş, Toklu (2016) tarafından uyarlanmış “Örgütsel Bağlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek toplamda “Bu kuruma karşı güçlü bir bağlılık duyuyorum”, “Bu kurumda kendimi ailenin bir parçası gibi hissediyorum” biçiminde sorular içeren dört maddeden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek toplam puan, örgütsel bağlılığın yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin alfa güvenilirlik katsayısının .81 olduğu saptanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .764 olarak bulunmuştur. Ölçek AFA sonuçlarına göre tek boyutludur. Ölçeğin açıklayabildiği toplam varyans %65.12’dir. Ölçeğin DFA ile elde edilen değerleri ($\Delta\chi^2/sd= 2.47$; GFI= .98; NFI= .98; CFI= .98; RMSEA= .078; RMR= .01) dört maddeli, tek boyutlu yapıyı doğrulamaktadır.

3.5. Analiz ve Bulgular

Çalışmada verilerin değerlendirilmesi SPSS 21.0 ve LISREL 8.51 paket programları kullanılmıştır. Araştırmada mevcut durumun analizini gerçekleştirmeye yönelik yapılacak betimleyici analizin yanında değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek için hipotez testlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleriyle birlikte yapısal eşitlik modellemesi (YEM) gerçekleştirilmiştir. Son olarak da ortaya çıkan dolaylı (indirekt) etkinin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek için Sobel testi kullanılmıştır.

3.6. Ortak Yöntem Varyans Analizi

Veri toplama süreci öncesinde kendi kendini değerlendirme yönteminin kullanılması ile ilişkili olarak bir dizi işlemsel çarelerle önlem alınmaya girilse de tüm değişkenlere ait verilerin aynı kaynaktan ve tek bir seferde elde edilmiş olması ortak yöntem varyans olasılığının varlığını akıllara getirebilir. Bu kapsamda bahsi geçen sapmanın varlığını test etmek için yeterli olmayan ancak gerekli olduğu vurgulanan (Özyılmaz ve Eser, 2013: 505) Harman (1967)’in tek faktör testi uygulanmıştır. Dolayısıyla toplam 23 ifadeye döngüsüz rotasyon uygulandığında açıklayıcı faktör analizinde tüm faktörleri tek ve genel bir faktörün açıkladığı varyans % 47.02’dir. Analiz sonucunda özdeğeri 1’den büyük toplam üç faktör varyansın 72.70’ini açıklamakta ve birinci faktörün açıkladığı varyans miktarı %42.68’dir. Buna göre bu çalışmada ortak yöntem varyansı sorunsalının olmadığı söylenebilir.

3.7. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları

Örneklem grubunun demografik özelliklerine göre; katılımcıların %41.9’u kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların çalıştıkları sektör bakımından, %12.2’si bilgi ve iletişim, %14.19’u kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor, %15.52’si tarım, ormancılık ve balıkçılık, %18.4’ü ulaştırma ve depolama, % 19.51’i konaklama ve yiyecek hizmetleri ve son olarak % 20.18’i imalat sektöründe aktif olarak çalışmaktadır.

Tablo 1: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler, Korelasyon Katsayıları

	Değişkenler	Ort.	SS	1	2	3
1	Algılanan Örgütsel Kronizm	1.99	.48	1		
2	İstihdam Edilebilirlik Algısı	2.92	.45	.265**	1	
3	Örgütsel Bağlılık	3.98	.43	-.334**	-.421**	1

**p<.01

Çalışmanın değişkenlerine ait tanımlayıcı istatistikleri ve korelasyon katsayıları Tablo 1’de verilmiştir. Pearson korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, örgütsel bağlılık ile algılanan örgütsel kronizm ($r=-.334$; $p<.01$), istihdam edilebilirlik algısı ($r=-.421$; $p<.01$) arasında negatif yönlü ve anlamlı bir korelasyon olduğu; ancak algılanan örgütsel kronizm ile istihdam edilebilirlik algısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir korelasyon olduğu ($r=.265$; $p<.01$) saptanmıştır.

3.8. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Yapısal eşitlik modellemesine geçilmeden önce araştırmada tasarlanan model kapsamında Maksimum Benzerlik Tahmini kullanılarak DFA ile ölçüm modeli (ÖM) oluşturulmuştur. Faktörler ile değişkenler arasında yüksek bir korelasyon olup olmadığına bakılmıştır. Maksimum Benzerlik Tahmini (Maximum Likelihood Estimation) ve Kovaryans matrisi kullanılarak gerçekleştirilen DFA neticesinde gözlenen değişkenlere ilişkin parametre tahmin değerlerinin tümü istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif 0.50 değerinden büyüktür. DFA ile ulaşılan değerler alanyazında genel kabul görmüş uyum istatistik referans değerleriyle (Şimşek, 2007: 14) karşılaştırıldığında en uygun faktör yapısına ulaşıldığı görülmektedir.

3.9. Modelin Test Edilmesi Yapısal Eşitlik Modellemesi

Araştırmada ölçüm modelinin oluşturulmasından sonra algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkide istihdam edilebilirlik algısının aracı rolünü test etmek amacıyla Baron ve Kenny (1986: 1176)’nin ileri sürdüğü dört temel kritere dayalı yapısal eşitlik modellemesi analizlerine geçilmiştir. Analizlere ilişkin bulgular Tablo 2 ve Şekil 2’de sunulmuştur.

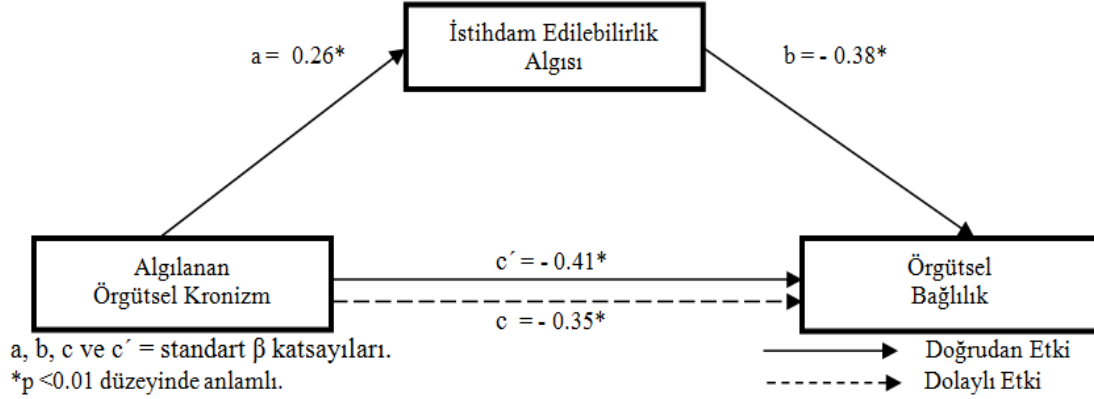
Tablo 2: Analizlere İlişkin Uyum İyiliği İstatistikleri

Uyum Ölçümleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Ulaşılan Ölçüm Değerleri				
			Ö.M.	YEM 1	YEM 2	YEM 3	YEM 4
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2df$	$2df \leq \chi^2 \leq 3df$	513.60	298.46	288.23	307.78	689.82
p değeri	$0.001 \leq p \leq 0.01$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 3$	1.822	1.642	2.489	2.492	2.024
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.053	0.045	0.067	0.068	0.059
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 1.00$	0.058	0.045	0.068	0.079	0.066
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.95	0.95	0.94	0.96	0.93
NNFI	$0.97 \leq NFI \leq 1.00$	$0.95 \leq NFI \leq 0.97$	0.96	0.97	0.96	0.97	0.96
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.98	0.98	0.97	0.97	0.97
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.92	0.91	0.91	0.90	0.90
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.91	0.90	0.91	0.90	0.90

Algılanan örgütsel kronizm ile istihdam edilebilirlik algısı arasındaki ($a= 0.26$; $p=.00$), istihdam edilebilirlik algısı ile örgütsel bağlılık arasındaki ($b= -0.38$; $p=.00$) ve algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel bağlılık arasındaki regresyon katsayıları ($c' = -0.41$; $p=.00$) istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla H_1 , H_2 ve H_3 hipotezleri desteklenmiştir. Algılanan örgütsel kronizmin, örgütsel bağlılık üzerindeki istihdam edilebilirlik aracılığıyla hesaplanan dolaylı etkisi ile dördüncü modelde elde edilen katsayının (-0.41) azaldığı (-0.35) görülmektedir ($p<0.01$). Buna göre örneklem kapsamında algılanan örgütsel kronizmin, örgütsel bağlılık üzerindeki etkisi istihdam edilebilirlik algısı aracılığıyla da gerçekleşmektedir. Bu nedenle elde edilen bulgular, kısmi aracılık

etkisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla H_4 hipotezi de desteklenmiştir. Araştırma modelinin genel olarak örgütsel bağlılığı açıklama oranı ise %34 olarak bulunmuştur.

Şekil 2: Araştırma Modelinin Değişkenleri Arasındaki Regresyon Katsayıları

Saptanan aracılık etkisinin istatistiki olarak anlamlılığının doğrulanması Sobel (1982: 299) testi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İstihdam edilebilirlik algısının kısmi aracılık etkisinin anlamlı olduğu doğrulanmıştır ($Z=-3.90$; Std. Hata=0.014; $p<0.01$).

4. SONUÇ

Çalışma Sakarya'da; bilgi ve iletişim (3 adet), kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor (4 adet), tarım, ormancılık ve balıkçılık (4 adet), ulaştırma ve depolama (4 adet), konaklama ve yiyecek hizmetleri (4 adet) ve imalat (3 adet) sektöründe faaliyet gösteren toplamda 22 KOBİ'de aktif olarak çalışan 451 katılımcının gönüllülük esasına dayalı olarak algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel bağlılık arasındaki regresyon ilişkisinde istihdam edilebilirlik algısının aracılık etkisi incelenmiştir. Çalışmanın kuramsal alt yapısı Blau (1964) tarafından geliştirilen Sosyal Değişim Kuramı (Social Exchange Theory)'na dayanmaktadır. Bu kurama göre, insan fiziki ve sosyal çevreleriyle karşılıklı bir etkileşim içindedir. İnsanın sosyal bir varlık olarak nitelendirilmesinin ölçüsü de bu etkileşimlerin toplamıyla nitelendirilmektedir. Çevre ile sürdürülen etkileşimlerin varlığı ise nedensellik kapsamında sebep-sonuç ilişkisi ile açıklanabilmektedir (Arkonaç, 2001: 35).

Mevcut etkileşimin sürdürülmeye değer olup olmadığının belirleyicisi ise tarafların beklenti-edinim karşılaştırmalarına bağlı olarak şekillenmektedir. İnsandan insana beklenti düzeyleri farklı olabileceğinden, tarafların gerek ortak gerekse alternatif etkileşimler için farklı değerlendirmelere sahip olmaları muhtemel bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir (Sabatelli, 1988: 217). Dolayısıyla etkileşim kapsamında elde edilen edinimler yüksek olsa da daha iyi bir alternatifin varlığına yönelik hâkim kanaat, mevcut etkileşimin sonlandırılmasında rol oynayabilmektedir. Kurama göre insanlar

arasındaki etkileşimler, edinimlerin mümkün mertebe artırılması ekseninde şekillenmekte (Taylor vd., 1997: 258), sürdürülmektedir (Crisp ve Turner, 2014: 365).

Çalışmada elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

i. Algılanan örgütsel kronizmin, istihdam edilebilirlik algısı üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkisi saptanmıştır. Buna göre bir insan, varoluşuyla birlikte yüz yüze geldiği sorunlara özgüven içinde ve gerçekçi bir biçimde yaklaşabiliyorsa, başarı gibi yenilgiyi de yaşamın doğal bir parçası olarak kabul etme anlayışı içinde olacaktır. Kendisinin ve diğer insanların ortak özelliklerine, amaçlarına uygun düşünce ve değer yargıları geliştirmiş olduğundan suçluluk duyguları yaşamaktan uzaktır. Dış dünyadan gelen zorlamalar ve iç dünyasındaki çaresizlik duyguları ile birlikte daha yapıcı çabalara yönelecek ve sağduyusu sayesinde bulunduğu çözümler başkalarının çıkarlarına karşıt düşmeyecektir (Gençtan, 2014: 82). Böylesi bir insan, çalıştığı örgütte diğer(ler)ine nispeten sahip olması gereken imkân ve kabiliyet düzeyinin altında bir iş yaşam kalitesine sahip olduğu algısına sahip olduğundan, yeni bir örgütte mesleğini icra edebilme potansiyelini gözden geçirmek ve gelişimine ilişkin çabalarda bulunmak durumunda kalacaktır. Çünkü istihdam edilebilirlik, bir çalışanın çalkantılı iş yaşamında ya da kötüleşen iş koşullarıyla baş edebilmesinde önemli bir fenomendir. Alanyazında algılanan örgütsel kronizm ile istihdam edilebilirlik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamışsa da ilgili araştırma alanlarına bakıldığında elde edilen bu bulgu, yazındaki diğer çalışmaların bulgularıyla da desteklenmektedir (Bknz: Berntson ve Marklund, 2007; Arnold ve Staffelbach, 2012; De Cuyper vd., 2014).

ii. İstihdam edilebilirlik algısının, örgütsel bağlılık üzerinde negatif yönlü ve anlamlı etkisi saptanmıştır. Buna göre istihdam edilebilirlik algısının varlığı, çalışanın menfaatleri söz konusu olduğunda örgüte yönelik bağlılığının daha zayıf olmasını sağlayacaktır. Çünkü moderniteye bağlı olarak ortaya çıkan ve insanın eskisine nazaran çok daha fazla sayıda insanla, çok daha kısa süreli ve yüzeysel ilişkiler kurma eğilimi aynı zamanda hem birey açısından hem de örgüt açısından ömür boyu istihdamın geçersiz bir hale gelmesine neden olmuştur. Geleneksel istihdam anlayışında, çalışanın bir işletmede işe başlaması ve iş yaşamı boyunca da bu örgütte devam etmesi söz konusuysen, günümüzde bu anlayışın ötesinde birey ve örgüt odaklı değişimlerin de varlığıyla ciddi düzeyde farklılaşmanın olduğu gözlemlenmektedir. Kadim değerlerden ziyade materyal hedeflerin biçimselleştirdiği bu yeni iş ilişki örüntüsü, örgütleri düşük maliyetli çalışan edinmeye, çalışanları ise iş örgütlerine karşı özde aidiyetten yoksun, sözde bağlılıklar geliştirmelerine ortam hazırlamaktadır. Günümüzde sözü edilen bu türlü gelişmelerin benzerlerini, kariyer literatüründe de görmek mümkündür. Yeni kariyer yapıları genel olarak tek bir örgüte bağlılığın ortadan kalktığını ve kariyer sorumluluğunun çalışan bireyde olduğunu ileri sürmektedir. Özel sektör olarak tabir edilen örgütler çalışan için ömür boyu istihdam durumunu garanti edememekte ve daha önceden üstlendikleri riskleri çalışanlar üzerinden gidermeye çalışmaktadırlar. Bu sayede örgütler, küçülme, yeniden yapılandırma vb. uygulamalara yönelmekte ve çalışanlar açısından da bu durum işlerini kaybetme korkusu olarak yaşanmaktadır. Elde edilen bu bulgu; yazındaki diğer çalışmaların bulgularıyla da desteklenmektedir (Bknz: Sverke vd., 2002; Açıköz vd., 2016; Marescaux vd., 2016).

iii. Algılanan örgütsel kronizmin, örgütsel bağlılık üzerinde negatif yönlü ve anlamlı etkisi saptanmıştır. Buna göre örgütsel kronizm algısına sahip çalışan yaptığı

katkı ile aldığı karşılık arasında bir eşitsizliğin olduğunu düşünmeye başlar ve adil olmayan bir örgütte çalıştığına kanaat getirir. Psikolojik sözleşmenin ihlaline bağlı olarak gelişen güven eksikliği beraberinde örgütsel bağlılığın da olumsuz olarak etkilenmesine neden olur. Elde edilen bu bulgu; yazındaki diğer çalışmaların bulgularıyla da desteklenmektedir (Bknz: Khatri ve Tsang, 2003; Büte, 2009; Büte 2011b; Turhan, 2014).

iv. Algılanan örgütsel kronizm ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkide istihdam edilebilirlik algısının kısmi aracılık rolü saptanmıştır. Buna göre, örgütsel kronizm algısına sahip çalışanın örgütsel bağlılık üzerindeki olumsuz etkisi, istihdam edilebilirlik algısı aracılığıyla da gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle çalışanın örgütsel kronizm algısına bağlı olarak örgütsel bağlılığının etkilenmesi için istihdam edilebilirlik algısına gerek yoktur. Ancak çalışanın algılanan örgütsel kronizm ile birlikte istihdam edilebilirlik algısına sahip olması, örgütsel bağlılık üzerinde nispeten daha fazla olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, elde edilen bulguların sınırlılığı nedeniyle küçük bir örneklem üzerinde çalışılmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan bulgular üzerinden kapsamlı genellemeler yapmak doğru değildir. İkinci olarak çalışma kapsamında elde edilen bulgular, kişinin kendi kendisini değerlendirmesine dayanan (self rating) ölçme araçlarının kullanılması belirli değerlendirme ve objektiflik sorunlarının ortaya çıkmasına ve çeşitli tartışmalara neden olsa da, kuramsal çerçevede oluşturulan yapıyı desteklemektedir. Araştırma sonuçlarının genellenebilmesi için konunun gelecek dönemlerde örneklem hacmi genişletilerek ve/veya farklı sektörlerde yapılacak çalışmalarla daha kapsamlı incelenmesi ya da iş güvencesizliği, mesleki tükenmişlik sendromu, psikolojik kontrat ihlali, ödüllendirme sistemi, yabancılaşma, liderlik tarzları, örgüt kültürü ve iklimi, kurumsallaşma gibi konularla birlikte ele alınabileceği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Y., Sümer, H. C., Sümer, N. (2016), “Do Employees Leave Just Because They Can? Examining the Perceived Employability–Turnover Intentions Relationship”, **The Journal of Psychology**, 150(5), 666-683.

Almodóvar, P., Verbeke, A. ve Rodríguez-Ruiz, Ó. (2016), “The Internationalization of Small and Medium-Sized Family Enterprises: The Role of Human Asset Quality”. **Journal of Leadership & Organizational Studies**, 23(2), 162-174.

Araslı, H. ve Tümer, M. (2008), “Nepotism, Favoritism and Cronyism: A Study of Their Effects on Job Stress and Job Satisfaction in the Banking Industry of North Cyprus”, **Social Behavior and Personality**, 36(9), 1237-1250.

Arkonaç, S. A. (2001), **Sosyal Psikoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul.

Arnold, A. ve Staffelbach, B. (2012), “Perceived Post-Restructuring Job Insecurity: The Impact of Employees' Trust in One's Employer and Perceived Employability”, **German Journal of Human Resource Management**, 26(4), 307-330.

Asunakutlu, T. (2010), “Kayırmacılığın Temelleri: Benzerlik ve Benzemezlik”, Ed.: Ramazan Erdem, İçinde: **Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık**, İstanbul Beta Yayıncılık, 41-60.

Aydoğan, I. (2009), “Favoritizm in the Turkish Educational System: Nepotism, Cronyism and Patronage”, **Online Submission**, 4(1).

Babin, B. J., Boles, J. S., (1998), “Employee Behavior in a Service Environment: A Model and Test of Potential Differences between Men and Women”, **Journal of Marketing**, 62 (2), 77-91.

Balay, R. (2000), **Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık**, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Bamberger, I. (1983), “Value Systems, Strategies and The Performance of Small and Medium-Sized Firms”, **European Small Business Journal**, 1(4), 25-39.

Barlett, J.E., Körtlik, J. W. ve Higgings, C.C. (2001), “Organizational Research: Determining Appropriate Sample Size in Survey Research”, **Information Technology, Learning and Performance Journal**, 19(1): 43-50.

Barnett, T. ve Kellermanns, F. W. (2006), “Are We Family and Are We Treated as Family? Nonfamily Employees' Perceptions of Justice in the Family Firm”, **Entrepreneurship Theory and Practice**, 30(6), 837-854.

Baron, R. ve Kenny, D. (1986), “The Moderator–Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 51 (6), 1173-1182.

Baruch, Y. (2001), “Employability: A Substitute for Loyalty?”, **Human Resource Development International**, 4(4), 543-566.

Belás, J., Demjan, V., Habánik, J., Hudáková, M. ve Sipko, J. (2015), “The business environment of small and medium-sized enterprises in selected regions of the Czech Republic and Slovakia”, **E+M Ekonomie a Management**, (1), 95-110.

Beresford, A. (2015), “Power, Patronage, and Gatekeeper Politics in South Africa”, **African Affairs**, 114(455), 226-248.

- Berntson, E. ve Marklund, S. (2007), “The Relationship between Perceived Employability and Subsequent Health”, **Work and Stress**, 21(3), 279-292.
- Bhasin, B. B. ve Venkataramany, S. (2010), “Globalization of entrepreneurship: Policy considerations for SME development in Indonesia”, **The International Business & Economics Research Journal**, 9(4), 95-103.
- Blase, J. ve Blase, J. (2003), “The Phenomenology of Principal Mistreatment: Teachers’ Perspectives”, **Journal of Educational Administration**, 41(4), 367–422.
- Blau, P. M. (1964), **Exchange and Power in Social Life**, New York: Wiley.
- Büte, M. (2009), “Aile İşletmelerinde Nepotizm: Trabzon İlinde Faaliyet Gösteren Aile Şirketlerinde Nepotizm Uygulamasının Tespitine Yönelik Bir Araştırma”. **17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı**. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, 21-23 Mayıs 2009, (737–741), Eskişehir.
- Büte, M. (2011a), “The Effects of Nepotism and Favoritism on Employee Behaviors and Human Resource Management Practices: A Research on Turkish Public Banks”, **Amme İdaresi Dergisi**, 44(1), 135-153.
- Büte, M. (2011b), “Kayırmacılığın Çalışanlar Üzerine Etkileri İle İnsan Kaynakları Uygulamaları İlişkisi: Türk Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15(1), 383-404.
- Cam, S., Cam, S., Palaz, S. ve Palaz, S. (2016), “Challenges and Opportunities of Globalisation for an Independent Small Manufacturer: A Case Study in Turkey’s Shipyards”, **Journal of Organizational Ethnography**, 5(3), 258-275.
- Chandler, G. N. ve McEvoy, G. M. (2000), “Human Resource Management, TQM, and Firm Performance in Small and Medium-Size Enterprises”, **Entrepreneurship: Theory and Practice**, 25(1), 43-43.
- Coyle-Shapiro, J. A.-M. ve Conway, N. (2005), “Exchange Relationships: Examining Psychological Contracts and Perceived Organizational Support”, **Journal of Applied Psychology**, 90(4), 774-781.
- Crisp, R. J. ve Turner, R. N. (2014), **Essential Social Psychology**, 3rd Ed., Sage Publications.
- De Cuyper, N., Sulea, C., Philippaers, K., Fischmann, G., Iliescu, D. ve De Witte, H. (2014), “Perceived Employability and Performance: Moderation by Felt Job Insecurity”, **Personnel Review**, 43(4), 536-552.
- Demir, Ö. (2003), **İktisat ve Ahlak**, Liberte Yayınları, Ankara.
- Erdem, B., Çeribaş, S. ve Karataş, A. (2013), “Otel İşletmelerinde Çalışan İşgörenlerin Kronizm (Eş Dost Kayırmacılığı) Algıları: İstanbul'da Faaliyet Gösteren Bir, İki ve Üç Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma”, **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17(1), 51-69.
- Gençtan, E. (2014), **İnsan Olmak**, Metis Yayınları, İstanbul.
- Georgiadis, A. ve Pitelis, C. N. (2016), “The Impact of Employees' and Managers' Training on the Performance of Small- and Medium- Sized Enterprises: Evidence from a Randomized Natural Experiment in the UK Service Sector”, **British Journal of Industrial Relations**, 54(2), 409-421.

Gronum, S. ve Verreynne, M-L. ve Kestelle, T. (2012), “The Role of Networks in Small and Medium-Sized Enterprise Innovation and Firm Performance”, **Journal of Small Business Management**, 50(2), 257-282.

Güleş, H. K. ve Türkmen, M. (2010), “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Üretim Stratejileri”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 3(2), 35-47.

Hamilton, G. (1999), “Asian Business Networks in Transition: Or, What Alan Greenspan Does Not Know about the Asian Business Crisis”, **The Politics of the Asian Economic Crisis**, 45-61.

Harman, H. (1967), **Modern Factor Analysis**, University of Chicago Press, Chicago I.L.

Hartline, M., Ferrell, O. C., (1996), “The Management of Customer-Contact Service Employees: An Empirical Investigation”, **Journal of Marketing**, 60, 52-71.

Heneman, R. L., Tansky, J. W. ve Camp, S. M. (2000), “Human Resource Management Practices in Small and Medium-Sized Enterprises: Unanswered Questions and Future Research Perspectives”, **Entrepreneurship: Theory and Practice**, 25(1), 11-11.

Horak, S. (2017), “The Informal Dimension of Human Resource Management in Korea: Yongo, Recruiting Practices and Career Progression”. **The International Journal of Human Resource Management**, 28(10), 1409-1432.

Karacaoğlu, K. ve Yörük, D. (2012), “Çalışanların Nepotizm ve Örgütsel Adalet Algılamaları: Orta Anadolu Bölgesinde Bir Aile İşletmesi Uygulaması”, **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 14(3), 43-64.

Karakaş, M. ve Çak, M. (2007), “Yolsuzlukla Mücadelede Uluslar arası Kuruluşların Rolü”, **Maliye Dergisi**, 153, 74-101.

Kaya, A. ve Kaya, Y. (2007), “Küçük ve orta Boy İşletme Yöneticilerinin Stres Kaynaklarını Tespit Etmeye Yönelik Kayseri İlinde Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23 (2), 41-62.

Khatri, N. ve Tsang, W. K. (2003), “Antecedents and Consequences of Cronyism in Organizations”, **Journal of Business Ethics**, 43, 289-303.

Marescaux, E., Forrier, A., De Cuyper, N, De Winne, S. (2016) “Self- and Supervisor-Perceived Employability and Commitment: The Role of Developing Leadership”, **Academy of Management Annual Meeting Proceedings**, 2016(1), 1-1.

Naktiyok, A. ve Küçük, O. (2003), “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler’de (KOBİ) Toplam Kalite Yönetimi (TKY) Kritik Faktörlerinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkileri”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, S:21, 43-65.

Netemeyer, R. G., Boles, J. S., McKee, D. O. ve McMurrian, R. (1997), “An Investigation into the Antecedents of Organizational Citizenship Behaviors in a Personal Selling Context”, **Journal of Marketing**, 61 (3), 85-98.

Ogunyomi, P. ve Bruning, N. S. (2016), “Human Resource Management and Organizational Performance of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Nigeria”, **The International Journal of Human Resource Management**, 27(6), 612-634.

Örücü, E., Kılıç, R. ve Savaş, A. (2011), “Kobi’lerde İnovasyon Stratejileri ve İnovasyon Yapmayı Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 12(1), 58-73.

- Özçelik, Ö., Yaşar, E. ve Önder, H. (2006), “Kapitalizm Ahlakı ve Kronizm”, Ed. Aydın S., İçinde: *Yolsuzluk –nedenleri, etkileri, çözüm yolları-*, Turhan Kitabevi, Ankara, 87-120.
- Özyılmaz, A. ve Eser, S. (2013), “Ortak metod varyansı nedir? Nasıl kontrol edilebilir?”, **21. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı**, 500-508.
- Pearce, J. L., Branyiczki, I. ve Bigley, G. A. (2000), “Insufficient Bureaucracy: Trust and Commitment in Particularistic Organizations”, **Organization Science**, 11(2), 148-162.
- Pfeffer, J. (1998). “The Human Equation: Building Profits by Putting People First”. Boston, MA: Harvard Business School.
- Philippaers, K., Cuyper, N. D., Forrier, A., Elst, T. V. ve De Witte, H. (2016), “Perceived Employability in Relation to Job Performance: A Cross-lagged Study Accounting for a Negative Path via Reduced Commitment”, **Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology**, 1(1) 2, 1-15.
- Robbins, S. P. ve Judge, T. A. (2012), **Örgütsel Davranış**, 14. Basımdan Çeviri, Çev. Ed.: İnci Erdem, Nobel, İstanbul.
- Rouesseau, D. M. (2001), “Schema, Promise and Mutuality: The Building Blocks of the Psychological Contract”, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 74, 511-541.
- Sabatelli, R. M. (1988), “Exploring Relationship Satisfaction: A Social Exchange Perspective on the Interdependence between Theory, Research and Practice”, **Family Relations**, 37(2), 217-222.
- Seçer, B. (2007), **Kariyer Sermayesi ve İstihdam Edilebilirliğin İş Güvencesizliği Üzerindeki Etkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Shore, C. (2005), “Culture and Corruption in the EU: Reflections on Fraud, Nepotism, and Cronyism in the European Commission”, **Corruption. Anthropological Perspectives**, 131-155.
- Sobel, M.E. (1982), “Asymptotic Confidence Intervals for Indirect Effects in Structural Equation Models”, **Sociological Methodology**, 13, 290-312.
- Steers, R. M. (1977), “Antecedents and Outcomes of Organizational Commitment”, **Administrative Science Quarterly**, 22, 46–56.
- Sverke, M., Hellgren, J. ve Näswall, K. (2002), “No Security: A Meta-Analysis and Review of Job Insecurity and its Consequences”, **Journal of Occupational Health Psychology**, 7(3), 242-264.
- Şahin, A. (2009), “Mersin’de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Yenilik Faaliyetlerinin Ölçülmesi” **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10(2), 259-271.
- Şimşek, Ö. F. (2007), **Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları**, Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Taylor, S. E., Letitia, A. P. ve David O. S. (1997), **Social Psychology**, Prentice Hall Inc.

Toklu, A. T. (2016), **Çalışanlarda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarının Örgütsel Bağlılık, İşe Yabancılaşma ve İş Performansına Olan Etkisinin İncelenmesi**, Gebze Teknik Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Turan, A. (2014), “Does the Perception of Organizational Cronyism Leads to Career Satisfaction or Frustration with Work? The Mitigating Role of Organizational Commitment”, **Research in Applied Economics**, 7(3), 14-30.

Turhan, M. (2014), “Organizational Cronyism: A Scale Development and Validation from the Perspective of Teachers, **Journal of Business Ethics**, 123(2), 295-308.

Turhan, R. (2016), **Nepotizm, Kronizm ve Patronaj Eğilimlerinin Kurumsallaşma Algısı Bağlamında Analizi**, Ege Üniversitesi SBE İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Van den Heuvel, J., Van Gils, A. ve Voordeckers, W. (2006), “Board Roles in Small and Medium- Sized Family Businesses: Performance and Importance”, **Corporate Governance: An International Review**, 14(5), 467-485.

Yazıcıoğlu, İ. ve Topaloğlu, I. G. (2009), “Örgütsel Adalet ve Bağlılık İlişkisi: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, 1(1), 3-16.

Extended Abstract

The study was conducted with 451 participants working in 22 SMEs operating in Sakarya / Turkey. The purpose of the study was to investigate the mediating effect of employability perceptions on the relationship between perceived organizational cynicism and organizational commitment. The theoretical sub-structure of the study is based on the Social Exchange Theory developed by Blau (1964). According to this theory, human beings are in a mutual interaction with their physical and social environments. The measure of human being as a social entity is also characterized by the sum of these interactions. It is possible to summarize the results obtained in the study as follows:

Positive and significant effect was detected on perceived organizational cynicism and perceived employability. According to this, if a person is able to approach confrontational problems in a confident and realistic manner, he will be in the understanding of accepting defeat as success as a natural part of life. Since he has developed judgments and values appropriate to his own and other people's common characteristics, his feelings of guilt are far from life. The challenges that come from the outside world and the desperate feelings of the inner world will lead to a more constructive struggle, and the solutions they find through common sense will not oppose the interests of others (Gençtan, 2014: 82). Such a person has the perception that his or her organization has a quality of work life that is below the level of capability and possibility that others should have relatively. This will also require that a new organization be made aware of its potential to perform its occupation and make efforts in its development. The concept of employability is an important phenomenon that an employee can cope with turbulent working life or worsening working conditions. Although there has been no study of the relationship between perceived organizational cynicism and employability perceptions in the literature, this finding is supported by the findings of other studies in the literature (Berntson and Marklund, 2007; Arnold and Staffebach, 2012; De Cuyper et al., 2014) .

Negative and significant effect of employability perception on organizational commitment was determined. Accordingly, the presence of employability perceptions will ensure that the loyalty to the employer is weaker in the interests of the employee. This new business relationship pattern, which is materialized by far-reaching material targets from the values of the ancient, is creating an environment in which organizations acquire low-cost employees while their employees are devoid of essential affiliation to business organizations. Organizations such as downsizing, restructuring, etc. and in terms of employees, this situation are a fear of losing their jobs. This finding is supported by the findings of other studies in the literature (Sverke vd., 2002; Açıköz vd., 2016; Marescaux vd., 2016).

The perceived organizational cynicism has a negative and significant effect on organizational commitment. According to this, the employee who has the sense of organizational cynicism thinks that there is an inequality between the contribution he makes and the response he receives. It makes you think that you work in an unfair organization. Lack of trust, which develops due to the violation of the psychological contract, causes the organizational commitment to be adversely affected. This finding is supported by the findings of other studies in the literature (Khatri ve Tsang, 2003; Büte, 2009; Büte 2011b; Turhan, 2014).

The findings of the research demonstrate that perceived employability has a partial mediating effect on the relationship between organizational cynicism and organizational commitment. According to this, the negative effect of the employee who has the sense of organizational cynicism on organizational commitment is realized through the sense of employability. In other words, there is no need for employability perception in order to influence organizational commitment depending on the perception of the employee's organizational cynicism.

As with all research, this research has limitations. Secondly, the use of self-rating measuring instruments supports the development of the problems of specific evaluation and objectivity and the construction of the theoretical frame, although it is caused by various debates.

AN INTERNAL SECURITY PUBLIC POLICY ANALYSIS: LAW NO. 6638¹

Çağrı D. ÇOLAK*

*Karadeniz Technical University, cagricolak61@ktu.edu.tr

Abstract: The Law no. 6638 “The Law about Amending Certain Law with Police Mission and Authority Law, Military Police Organization, Duty and Authorisation Law” was accepted on March 27, 2015 and approved by President with publishing on April 4, 2015 at Official Journal. The Law no. 6638 has come into public agenda as an “Internal Security Package” at Turkish Grand National Assembly. Subjected law which has caused strong difference of opinion in the sight of political parties, lawyers and society, has created a resolution in the form of “provision the public security” and “anxiety of threat the freedom”. The purpose of this study is to express the policy process about this law by means of separate specific phases. In this context, the Law no. 6638 is examined with “process model” which is a kind of public policy analysis method. This study which analysed the law, with phases of arrival, formulation, legalization, implementation and evaluation, includes discussions about subjected phases and presents data to literature and decision makers.

Key words: *Internal Security Package, Law no. 6638, Public Policy, Public Policy Analysis, Process Model.*

Jel Codes: K10,K15

1. INTRODUCTION

Personel, organizational growth, the use of technology and similar policies are implemented by the states in the field of internal security; Public policy. Especially social movements that emerged in the second half of the twentieth century have been one of the main factors driving governments to develop an effective internal security policy. In the recent past, some social events in Turkey have forced the government to produce some policies regarding internal security. In this context, The Law no. 6638 “The Law about Amending Certain Law with Police Mission and Authority Law, Military Police Organization, Duty and Authorisation Law”, which is publicly known as the "Internal Security Package" and which is enacted in 2015, constitutes the subject of the study.

Law no. 6638, which caused significant difference of opinion in the Parliament during its legislation, was adopted on March 27, 2015 and published by the President in the Official Gazette on April 4, 2015. The law, which causes sharp differences of opinion in the eyes of political parties, lawyers and society, has created a distinction between "aim to provide security" and "fear of freedom threats". Its purpose is investigating to clarify and explaining the policy process that is experienced in the emergence of the law to a conceptual level. In this context, research is based on the attitude of providing public order, the nature of peace, and people feeling safe and secure, as well as the way governments push politics to establish public safety.

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildirisi olarak sunulmuştur.

Harold Lasswell's "Process Model", which focuses on systematic analysis of the complexity of policy phases and the process in a clear and understandable position, has been identified as a research method. Law no. 6638 is dealt with in the context of the arrival, the formulation, the legalization, the implementation and the evaluation phases (Kaptı, 2013: 27). Thus, by separating the policy process into specific parts, it is aimed to achieve a clearer structure of the process.

In the first part of the work, public policy, its analysis and process model are introduced. In the second part, a theoretical framework about internal security concept and policy is presented. In the last part, Law no. 6638 is discussed in the frame of "the Process Model".

2. PUBLIC POLICY ANALYSIS: THE PROCESS MODEL

The public authority is obliged to make certain decisions in order to provide the public interest in a matter that affects society. The academic field that deals with each phase of the decisions, from the development of the agenda to the formulation and application of the decisions, is called "public policy". Various definitions have been introduced to the concept of public policy. A few definitions with the highest acceptance are the following: "Everything that governments choose to do or not (Dye, 1987: 3)"; "Activities or ineffectiveness carried out by the interested parties in resolving a problem (Anderson, 1994: 5)" and "An academic field in which the tools and processes that are effective in making decisions about the public are searched (Schultz, 2004: 351)".

Public policy analysis is based on the assumption that data obtained through empirical research can be used to develop solutions for social problems using scientific methods (Usta, 2013: 80). When public policy is considered as a whole, it is called public policy analysis in order to have a more detailed idea about the whole of process, which is divided into chunks or sections (Çevik ve Demirci, 2012: 68). In the analysis of public policy, various methods or models are used to develop policies for solving problems. Policy analysis is an art as well as an academic discipline due to its features such as the identification of social problems, the preparation of public policies to solve them, the scope of the processes of successful policies, and the ability of policy makers to analyze their imagination and creativity without ending the process (Demir, 2011: 108). The most widely used model of public policy analysis is the "the Process Model". In this model, it is aimed to gradualize the process to a clearer structure by dividing a whole policy process into specific phases (Kaptı, 2013: 26).

Table 1: The Process Model

Processes	Process Definition	Content of Processes
<i>Arrival</i>	Problem comes to the agenda and problem definition	Any problem is coming to the agenda for the solution; Examination of the issues that are effective for the coming of the day; Clear definition of the problem
<i>Formulation</i>	Production of alternative solutions	Finding solutions to the problem at hand; Determination of effective alternative routes that may be a solution; Effectively formulated routes

<i>Legalization</i>	Approval of the best solution alternatives by the relevant institution for implementation	Law enacted by politicians and law makers to formulate ways of resolving the problem
<i>Implementation</i>	Implementation of approved policies to relevant units	Implementation of the policies or policies set out for the solution of the problem by the relevant units and practitioners
<i>Evaluation</i>	Assessing the attainment of the objectives of the implemented policies	Evaluation of the extent to which the policies applied reach the targeted point and how much the problem can be solved

Source: (Kaptı, 2013: 26)

The five steps shown in Table 1 are the phases of the process model. The first phase, which is the arrival, means to be come up by policy makers an existing problem that will cause public reaction. The solution proposal is created by the various actors for the defined probing constitutes the phase of formulation. The solution proposal at this stage is the legalization phase to gain a formal identity. The execution of the formal solution proposal by the relevant units is the implementation phase. Finally, the stage in which the applied policies overlap with the targets is examined as the evaluation phase.

3. THE INTERNAL SECURITY CONCEPT AND POLICY

The sense of insecurity has led many western countries to produce policies on structuring and methods to satisfy their security needs. The individual and the society to live safely is one of the basic building blocks that will ensure the continuity of the state at the same time. In this context, the security perception is basically divided into two parts. The external security generally refers to threats originating from another state or their alliance. The social events taking place within the borders of the state, terrorism and organizing criminal enterprise are subjects of the internal security, too (Wagner, 2003: 696).

The internal security is the measures taken in the political borders of country to ensure the peace of its people and the welfare of its state (Firat ve Erdem, 2014: 120). There are many sub-categories of service area whose general name is internal security: intelligence, combat against terrorism, struggle against trafficking, struggle against organized crime, struggle against narcotics crime, fighting against financial crime and public order crimes, intervention in social events, traffic, protection services, patrol services and information crimes struggle policies can be evaluated in this context (Çevik ve Demirci, 2012: 24-25).

The primary task of the state is to protect public order and ensure the safety and peace of life of individuals and communities. Internal security service is a public service as per the nature of its function and it carries out the duty of public power, provision and maintenance (Bal, 2003: 15). In Turkey, the Ministry of Interior has provided execution duty and responsibility of internal security. The Ministry carries out this task by its police forces, gendarmerie and coast guard organization (Akyüz, 2015: 72).

The internal security structuring with the 2000s; it is obligatory to have a quality that is contemporary, dynamic, scientific, open to change, non-bureaucratic, to able to make quick decisions and implement, compatible with democracy culture and at the same time passionate about principles of command, association and coordination (Yılmaz, 2012: 35). In recent years, many countries have tended to make regulations that place security in the freedom-security equation by assertion public order, social events and terrorism. On the basis of this tendency, the September 11 attacks² in the United States in the early 2000s take an important place. The process of living in the US after September 11 has shown that the value of safety can only be understood by feeling insecure (Booth, 2012: 128). In fact, the attacks were a turning point in terms of freedom-security dilemmas, and the subsequent bombings in Madrid and London prompted more and more states to adopt and strengthen security-related regulations (Heywood, 2014: 356). Thus, approaches that came to the forefront in the late 19th century and adopted human rights and freedoms as principles have left their place to regulations that prioritize security (Çelik, 2015: 235).

In Turkey, too, some social events (Gezi, Kobani, etc.) that have taken place in recent years have led to policy outputs that security in the freedom-security dilemma is dominant. The most important of these is Law no. 6638 on Police Duties and Authority, Gendarmerie Organization, Duties and Authorities Law and Amendments to Some Laws.

4. ANALYSIS OF THE LAW NO. 6638 WITHIN THE FRAME OF THE PROCESS MODEL

The Internal Security Policy is divided into five phases, which aimed at achieving a clearer structure of the process; arrival, formulation, legalization, implementation and evaluation phases. In this chapter, chronological order, one of the following steps in the light of the Law no. 6638 has been assessed.

4.1. The Arrival Phase: "There is a Weakness in the Point of Internal Security!"

The arrival in the public policy is a process in which the problem comes to the agenda and the definition is clarified. Certain social problems may come to some degree, but governments need to draw attention to the identification of the problem and the search for alternative solutions to it. In other words, there are different levels of agenda for social problems, and the process of making public policy on these issues can only begin as the government perceives and acknowledges those problems (Yıldız ve Sobacı, 2013: 24).

On the other hand, how a problem is defined, how it is brought to the agenda by the people, how the public policy will be formed and the outcome will be determined to a great extent (Akdoğan, 2013: 211). That is, the same event can be perceived in different

² In the morning of September 11, 2001, a series of coordinated terrorist attacks against the US were conducted using four misdirected passenger flights. The two planes hit the Twin Towers of the World Trade Center in New York, causing the North tower and then the South tower to collapse. The third plane hit the Pentagon, the headquarters of the Defense Department in Arlington, Virginia, near Washington. The fourth plane, believed to be headed by the White House or the Congress Building (Capitol), both in Washington, fell in the Shanksville township of Pennsylvania after their passengers tried to take control of the plane. None of the planes survived. During these attacks, a total of 2995 people, mostly in New York, were killed and the responsibility of the attacks was handled by the leader of the Al Qaeda organization, Usame Bin Laden. (Heywood, 2014: 47).

ways by different actors. The fate of the policy is revealed by the ones who define the problem, and their perspectives.

The shortcomings that have been made in recent years in terms of the establishment of public order and the provision of public safety have left the Justice and Development Party (AKP) government in 2014 obliged to produce policies related to internal security. The concept of public order is based on the assumption that there is an ideal situation should be in the functioning of social life and it should be kept and that it limits the regulation to activities that can destroy it (Şahin, 2009: 125). The negative emotional reaction against the political power or rules that people don't like them is normal. Yet this situation doesn't give them the right to resort to illegal violence (Arıboğan, 2007: 21).

From this point of view, the government, trying to grasp the nettle, gave the following statements on the general justification of the draft law on the issue: *“New measures have to be taken before the demonstrations are transformed into propaganda of terrorist organizations, threatening the lives and security of the citizens, harming public and private buildings, vehicles and property, and even attempting to loot, without disturbing the freedom-security balance (T.C. Başbakanlık, 2014: 30).”*

During the civil war in Syria, due to the clashes that took place in Kobani on October 6-7, 2014, after the Kobani incidents³, which started in the south eastern cities and rapidly spread to other cities and lost fifty lives, caused the concern about the protection of public security. The government officials have argued that the enforcement of the package is compulsory because it prevents the growth of events because of the limited powers of law enforcement agencies in social actions (akademikperspektif.com, 2015).

To sum up, the Gezi and Kobani incidents in Turkey and the consequences of these and the resulting material and spiritual destruction convinced the government that it was a weakness at the point of internal security, and a policy-making process for the settlement emerged.

4.2. The Formulation Phase: The Internal Security Package

Formulating is a policy process that involves proposing solutions for probing with relevant participants, actors and stakeholders and producing alternative solutions. This phase of the public policy process refers to the determination of the targets of the public policy, the identification of targets to achieve those objectives, the elimination of the relevant social problem, and the decision to implement one of the alternatives (Yıldız ve Sobacı, 2013: 24).

The states can overcome their insecurities by reducing their vulnerabilities or by blocking threats (Buzan, 2015: 104). The units that provide internal security in order to prevent weaknesses and the legislation of these units have a key role in reducing both weaknesses. Security is not a complete set of requirements imposed by the central government, but the security demanded by the individuals of the society itself (Bal, 2003: 17). The fulfillment of this need also depends on the existence of current legal legislation and all units with adequate technological capabilities in which all new cases are accounted for.

³ Protest actions and armed conflicts that began as a reaction to the government, which did not allow the ISIS to slaughter Kobani and allow YPG militants to carry weapons over Turkey's borders.

The Prime Minister Ahmet Davutoğlu expressed in the AKP Parliamentary Group Meeting on October 21, 2014 that known as the "the Internal Security Package"⁴ and the main name is "The Law about Amending Certain Law with Police Mission and Authority Law, Military Police Organization, Duty and Authorisation Law": *"We approach the freedom-security balance, even freedom-security harmony, not just balance or bilateral balance, but rather a sense of harmony that has been intertwined, and in this sense, after the events of Kobani, a package of internal security reform that will respond to voices coming from all over our country, We worked for one week and made it ready (akparti.org, 2014)."*

The most striking aspect of this statement is that the package is only prepared by AKP staff at least one week. However, in the process of effective public policy, various actors need to be involved. Besides the government, parliament, political parties, judicial institutions, pressure groups and the media can be considered among these actors (Çevik ve Demirci, 2012: 35). Therefore, actors outside the AKP have not been involved in the process of formulating the solution, in other words preparing the draft.

The proposal, which consists of five sections and 132 articles, is also referred to as "bag law" or "package" and therefore contains drafts that are not addressed to internal security or are not of primary importance to internal security. Making the personel pyramid disrupted by the regulation is aimed to be made in the Law no. 3201 on Security Organization to be in line with the duty and service requirements. The arrangement to be made in the Law no. 4652 on Police Higher Education are aspired to prevent the elimination of the existing multiplicity in terms of the management of the educational institutions in the police organization. By updating on the Law no. 2692 on the Coast Guard Command and the Law no. 211 on the Internal Service of the Turkish Amed Forces, it is also aimed to intensify the relations between the Ministry of Interior and the two institutions with increasing the authority of the Ministry of Interior (T.C. Başbakanlık, 2014: 31-2).

Requests for amendments to the above four laws reflect requests from the internal security to clean up the units where the "parallel state structuring" occurs, which took place on December 17-25. This is a clear proof that the Government has defined the parallel state structure as a problem related to internal security and has formulated it according to situation, and that it has put pakets into the proposals for such solutions.

4.3. The Legalization Phase: The Law no. 6638 "The Law about Amending Certain Law with Police Mission and Authority Law, Military Police Organization, Duty and Authorisation Law"

The third phase, which is expressed as legalization in the Process Model, means that the best solution alternatives are approved by the relevant institution for implementation. In other words, the policy draft formulated during the legalization phase is becoming official (Kulaç ve Çalhan, 2013: 212).

The Internal Security Package or the Freedom Protection Package named after it was signed by Prime Minister Ahmet Davutoğlu and the members of the Council of Ministers on November 24, 2014 as a draft law to the Presidency of Parliament. The

⁴ The government has changed the Internal Security Package to the "Protection of Freedom Package" following a response. The frequent citation of the concepts of "freedom" and "security" in the package reflects the government's concern over the protection of public security during the use of freedoms such as meetings and demonstrations in response to increasing social events in recent times (akademikperspektif.com, 2015).

proposal⁵ passed by the Internal Affairs and European Union Compliance Committees was discussed at the 58th, 59th, 60th, 62nd, 63rd, 64th, 65th, 66th, 67th, 68th, 69th, 72nd was adopted at the third session on March 27, 2015.⁶ The Law, which was sent to the Presidency on April 3, 2015 and ratified on the same day, was put into effect by the publication in the Official Gazette by President Recep Tayyip Erdoğan on April 4, 2015.

The proposal was accepted in the Parliament with changes on thirteen law drafts, 68 articles and the enforcement articles. The laws amended by Law no. 6638 are as follows (Law no. 6638):

- Law no. 2559 on Police Duty and Authority,
- Law no. 2803 on Organization, Duties and Authorities of the Gendarmerie,
- Law no. 2911 on Meetings and Demonstrations,
- Law no. 3713 on Counterterrorism,
- Law no 5237 on Turkish Punitive,
- Law no 5271 on Criminal Procedure,
- Law no. 5442 on Provincial Administration,
- Law no. 5233 on Compensation of Losses Resulting from Terrorism and Terrorist Struggle,
- Law no. 1774 on Identity Reporting,
- Law no. 3201 on Security Organization,
- Law no. 4652 on Police Higher Education,
- Law no. 2692 on Coast Guard Command,
- Law no. 211 on Turkish Armed Forces Internal Service.

The first detail that multiplies the law towards the legalization process is that the law has been hurried up. As it is in the process of formulating, it has not spread to the process of persuading broad masses during the legislative phase and seeking a reconciliation zone with the opposition parties in the Parliament. Even the law has been accepted despite strong criticism of opposition and many non-governmental organizations. The other detail is that before the legislation, the draft was not examined and reported by the Constitution and Justice Commissions in the Parliament. As a matter of fact, one of the most important reasons why many articles of the law are cancelled is that there is no text that these commissions approve.

4.4. The Implementation Phase: The Renewals Brought into Force by Law

The implementation phase is the execution of the public policy, transformed into a law or a program, by the responsible institutions (Yıldız ve Sobacı, 2013: 24). This phase

⁵ 63 articles in the negotiations held at the commission of the Internal Security Package which was accepted to the 67th article and 63 articles were withdrawn to the Interior Commission were drafted out of the draft and the bill was enacted as 68 articles together with the articles of enactment (milliyet.com, 2015).

⁶ A total of 231 were voted in the General Assembly of the Grand National Assembly of Turkey, with 32 rejections against 199 admissions (hurriyet.com, 2015).

has a distinctive set of measures that will impact the expected outcomes in the direction of the policy objectives and being a set of actions to be shaped. After the policy goals are identified, practitioners shape the process of realizing these goals (Kaptı ve Alaç, 2013: 229). Therefore, the implementers of Law no. 6638, which came into force as of the publication of Article 67, are basically the public authorities and officials who come to mind in the context of internal security.

The authorizations of the police force are one of the preeminent renewals that brought by the law. According to the Law no. 2559 Police Duties and Authority, law enforcement officers have basic duties such as preventing crime, ensuring that citizens feel safe, assuring life and property safety, detecting a crime and arresting criminals. Authorities of them such as stopping, searching, detaining and using weapons when necessary have been rearranged in Law no. 6638 to fulfill above duties.

The new executions have given police forces authorization of using "painted water" and weapon against militants attack by such as molotov, explosive, flammable, burning, suffocating, hurtful and similar weapons to neutralize them (aa.com, 2015). In parallel with the Law no. 2559, the Law no. 2803 on Organization, Duties and Authorities of the Gendarmerie also made updates to expand the field of duties and responsibilities of the gendarmerie. Furthermore, in the Law no. 5442 on Provincial Administration, the authorities of governor have been increased in order to ensure the public order and security or the safety of life and property of persons.

Reforms to the relevant law have also taken place in the new practice due to events that threaten internal security usually start after a meeting or protest marches. "Weapons such as fireworks, molotovs, iron ball and sling" are attached to the draft of the Law no. 2911 on Meetings and Demonstrations Law. The payment of state damage will be make protestor pay, and increasing punishment of illegal meetings and marches are added, too. Moreover, in the meetings and demonstration marches, which have been transformed into propaganda of the terrorist organization, new sanctions have been put forward for those who completely or partially closed their faces in order to hide their identities by the Law no. 3713 on Counterterrorism. Again, while the "right of repudiability" is reserved to the responsibility of the state damage in the Law no. 5233 on Countermeasures against the Losses of Terror and the Struggle against Terrorism, this phrase has been changed to "rumor" with the new regulation.

On the other hand, in the Law no. 5237 on Turkish Punitive, the sanctions against the drug production and its trade were increased and updates were made in order the sanction to be increased where the crime was committed (schools, hospitals, places of worship, etc.). In the Law no. 5271 on Criminal Procedure, the articles related to detention and arrest were changed as the length of the detention increasing to 48 hours and crimes under the Law no. 2911 on Meetings and Demonstrations and the Law no. 3713 on Counterterrorism were included to the reasons for the arrest. Lastly, "Identification of real and legal persons leasing vehicles" has been added to the persons to be identified in the Law no. 1774 on Identity Reporting. In addition, it is imperative that the records of car rental companies are made available to law enforcement officers at all times for review (yasaizleme.org, 2015). The fact that the terrorist incidents that occurred in the form of car blasting are usually carried out by rental vehicles played an important role in the transition to this practice.

Finally, it is necessary to talk about the amendments envisaged in the Law no. 3201 on Security Organization and the Law no. 4652 on Police Higher Education. In terms of

implementation, the most sought-after topics are the renewals brought by these laws. Removal of some duties and titles, introduction of new regulation in the order of rank, amendment of promotion system and retirement of many personnel by the approval of the ministry as a result of new promotion system are the noteworthy renewals of Law no. 3201. With the amendments made in the Law no. 4652, the police training institutions of secondary and higher education were closed down. The teachers and academicians who were in charge of these institutions and the students who are continuing their education are distributed to other institutions affiliated to the Institution of Higher Education. In particular, it is observed that the changes made in these two cases are described as steps taken in the framework of Parallel Structure Operations.

4.5. The Evaluation Phase: Freedom-Security Dilemma, or Compliance?

It is the phase of evaluating the final stage of the Process Model from public policy analysis methods. This phase involves measuring the achievement of goals and objectives set at the beginning of the public policy process (Yıldız ve Sobacı, 2013: 24). In other words, it can be defined as assessing the attainment of the objectives of applied policies. Although the evaluation phase is expressed as the final step of of the public policy analysis, it is also the first phase of the next policy period, as the process is cyclical.

In the evaluation of the politics, first of all, it is necessary to touch on the lawfulness dimension of law. Regulations made under Law no. 6638 are likely to lead future problems in terms of international human rights treaties signed and ratified by Turkey, and in particular the European Convention on Human Rights (Çelik, 2015: 261). Moreover, it is contrary to the international contracts which are the norm of superior domestic as per article 90 of the Constitution, and this situation leads to debates on the conformity of the law with the Constitution. The reforms introduced by Law no. 6638 are a law aimed at restraining the response in the society without an adequate preparation phase and the regulations that come into force with this law are contrary to the Constitution and the criminal law system (Baytaz, 2015: 45). On the other hand, in the Report prepared by the Constitutional Law Investigations Association and the Turkish Criminal Law Association for the purpose of submitting to the Constitutional Court, Law no. 6638 has been examined separately in terms of forms, substances and criminal law (tchd.org.tr, 2015).

The rush during the adoption of the law has attracted attention both in commission work and in the General Assembly Negotiations. Much of the fundamental rights in the Constitution have not been examined by the Constitutional Commission and the Justice Commission, which is highly concerned with the sharing of powers between state bodies and in particular the judiciary (tchd.org, 2015). Only the Internal Affairs commission reports as the main commission, the European Union Compliance Commission.

Another factor that emerged in the legal dimension of the law assessment is the authority to determine how public order will be provided. In other words, one of the most important problems of the execution is to take the authority of determining how to keep the public order from the legislature and to leave the Ministry of Interior, in some cases to the Governor (and even law enforcement officers). Another problem of the law is that the governor is made to have the powers of judicial law enforcement (tchd.org, 2015). Many jurists have expressed that in such a situation it is inevitable that arbitrariness will arise (Kaboğlu ve İlkiz, 2016; Baytaz, 2015; Çelik, 2015).

The Internal Security Package or the Law no. 6638 that includes measures to transform the social events that have taken place in Turkey in recent years into propaganda of terrorist organizations and as a result of this, the security of life and property of citizens is put into danger.

The productivity of the politics can be measured by the decrease or disappearance of these washers after application. Till the April 4, 2015, when the law entered into force, it can be said that the relative success of the law is due to the lack of similar hadiths to the Gezi and Kobani incidents. Increasing the powers of law enforcement officers, the inclusion of some criminal devices not included in the law in the legislation, enlargement of the powers of the governors, gendarmerie and coast commandings in relation to the Ministry of Interior, Practices have played a deterrent role in turning protest rallies into terrorist acts. But internal security is not just about the demonstration wars turning into terrorist incidents. Especially from June 7, 2015 elections, nowadays the terrorist incidents in Turkey show that there is a weakness in internal security. As a result of these terrorist attacks, approximately 600 people died and nearly 3,000 people wounded within a year and a half (June 2015 - December 2016). These attacks, mostly organized as "bombed vehicle attacks", show that the measures applied to car rental companies are inadequate to prevent terrorist incidents. Terrorist organizations are doing in the city centers and in areas where law enforcement officers are there, so these attacks proves that the internal security weakness in the country is continuing.

On the other hand, 2,207 members of the security forces were retired in four committees with the decision of the Higher Evaluation Board of the General Directorate of Security and the approval of the Minister of the Interior for a period of six months from the moment of enactment of the Provisional Article 27 with the law. The four-wave pension decisions were taken on April 17, 2015, the second on June 10, 2015, the third on August 14, 2015 and the last on October 4, 2015, the day before the end of the six months' period (Özlü, 2015). 2,207 General Directorate of Security, which has been sent to the pension, includes names serving in important investigations such as Ergenekon, Sledgehammer, Military Espionage, and these names are presented to the public as members of the security organization of Parallel Structure.

When the general evaluation of the law is made, the most noticeable difference in terms of implementation is in the application of materials containing "struggle with parallel structure". There are even AKP parliamentarians who explain the main purpose of this law as "the struggle with parallel structure and the liquidation of parallel staff".⁷

5. CONCLUSION

The Law no. 6638 "The Law about Amending Certain Law with Police Mission and Authority Law, Military Police Organization, Duty and Authorisation Law", known as "Internal Security Package", which is a public policy issue that the government has put out in the scope of internal security, has been studied within the framework of the Process Model.

⁷ AKP Adiyaman deputy Mehmet Metiner said that the main purpose of the Internal Security Package on a television channel is to be liquidated in the Emniyet and Gendarmerie: "We connect the gendarmerie to the Interior Ministry. We know how parallel infiltration is in there. We are liquidating the parallel structure in the Security Organization. This is the main purpose of this Internal Security Package." (aktifhaber.com, 2015).

The wisdom of the Gezi and Kobani incidents played an important role in reaching a widespread consensus that there was a weakness in domestic security and now that the government has come to the agenda. However, the inclusion of amendments to the law on the structure of the police organization in the prepared package reveals that the problem is not only internal security. As a matter of fact, the problems related to the Parallel Structure in the police organization have also taken an important place in the phase of the arrival.

When it comes to formulating, the Internal Security Package is hit by a short period of time like a week, created by the installation of only one party (AKP). In addition, formal and informal actors who need to be involved in the policy making process are not fully involved in the process, and package as the bag laws, which are not directly related to domestic security as a form of law change, are missing aspects of the formulation phase.

On the other hand, there are many gaps in the legalization phase. The most important shortcoming is that the Constitution and Justice Commissions of the Turkish Grand National Assembly do not examine it, that it is brought to a hurry, that a settlement ground is not sought among the parties, and that many articles of the law are abolished.

The implementation phase seems to be problem-free in the context of putting legitimate substances into practice. However, it is questionable how long the law will last as the Constitutional Court has a number of cancellation proceedings against the law, and these provisions are contrary to the European Convention on Human Rights and the Universal Declaration of Human Rights, which are part of Turkey. In general, there has been an implementation process that brings the Ministry of Interior to a superior position compared to other institutions, gives wide powers during the social events of the police and strives to liquidate the Parallel Structure.

When the evaluation phase comes, if it is thought that one of the primary purposes of Law no. 6638 has been turned into propaganda of a terrorist organization and it is to prevent demonstrations and protests that cause many incidents in material and spiritual space, an inference can be made that the law has reached its goal in terms of not having a situation similar to Gezi or Kobani incidents. However, especially after the June 7, 2015 elections, it turns out that the separatist terrorist organization PKK has a weakness in the context of internal security, considering the number of the bombed assaults of the ISIS and other terrorist organizations in the city centers.

On the other hand, "the struggle with the parallel structure" which is another priority of the law; It is yet to say that the organization has been cleaned up, although many organizations have been attached to the Ministry of Interior, the closure of institutions that play a role in the education of the members of the parallel structure, and the creation of a positive image in the context of accessing the upper level 2,207 members of the police. As a matter of fact, the result of the military coup attempt on July 15, 2016 proves this situation.

The closing of the military training institutions in the statutory decree issued after the announcement of the state of emergency on July 20, 2016, the transfer of the students to other higher education institutions and the matters related to the status of their personnel; It resembles the articles regulating the situation of the police training institutions in Law no. 6638. In addition, the Law on the Law no. 6638 found that the legal source of the regulation and the General Directorate of Security, many of the personnel from the public service that led to the application of the extraordinary period, the decision has continued to pass laws.

REFERENCES

- Akdoğan, A. A. (2013). Gündem Belirleme. in M. Yıldız ve Z. Sobacı (Eds.), **Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama** (p. 210-227). Ankara: Adres.
- Akyüz, B. (2015). Türkiye’de İç Güvenlik Algısının Değiştirilmesi: İç Güvenlik Teşkilatı’na Yönelik Yeni Yapılanma Modeli, **Savunma Bilimleri Dergisi**, 14(1), 65-87.
- Anderson, J. E. (1994). **Public Policymaking**, United States: Houghton Mifflin.
- Arıboğan, D.Ü. (2007). **Terör Korku Hali**, İstanbul: Profil.
- Bal, M. A.(2003). **Modern Devlet ve Güvenlik**, İstanbul: IQ.
- Baytaç, A. B. (2015). 6638 Sayılı Kanun ile PVSİ ve CMK’da Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 73(2), 29-48.
- Booth, K. (2012). **Dünya Güvenliği Kuramı**, İstanbul: Küre.
- Buzan, B. (2015). **İnsanlar, Devletler & Korku**, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Çelik, A. (2015). Özgürlük ve Güvenlik Bağlamında İç Güvenlik Paketinde Yer Alan Bazı Maddelerin Değerlendirilmesi, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, (5), 235-263.
- Çevik, H. H. and Demirci S. (2012). **Kamu Politikası: Kavramlar, Aktörler, Süreç, Modeller, Analiz, Karar Verme**, Ankara: Seçkin.
- Demir, F. (2011). Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (30), 107-120.
- Dye, T. R. (1987). **Understanding Public Policy**. London: Prentice Hall.
- Fırat, İ. and Erdem E. (2014). Türkiye’de İç Güvenlik Hizmeti ve Kolluğun Sivil Denetimi, **Sayıştay Dergisi**, (94), 115-133.
- Heywood, A. (2014). **Küresel Siyaset**, Ankara: Adres.
- Kaptı, A. (2013). Kamu Politika Sürecinde Klasik Yaklaşım Modeli. in A. Kaptı (Ed.), **Kamu Politika Süreci: Teorik Perspektifler, Modeller ve Analiz Yöntemleri** (p. 25-45). Ankara: Seçkin.
- Kaptı, A. and Alaç, A. E. (2013). Kamu Politikalarının Uygulama Aşaması, in M. Yıldız and Z. Sobacı (Eds.), **Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama** (p. 228-243). Ankara: Adres.
- Kulaç, O. and Çalhan H. S. (2013). Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Yurtdışı Lisansüstü Bursları, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5(10), 205-225.
- Özlu, S. (2015). **İç Güvenlik Paketi Geçici Emeklilik Maddesinin Polis Teşkilatı Üzerinde Etkisi ve Sonuçları**, <http://gusam.org/2015/10/12/ic-guvenlik-paketi-gecici-emeklilik-maddesinin-polis-teskilati-uzerinde-etkisi-ve-sonuclari/>. (Access: 13.06.2016).
- Schultz, D. (2004). **Encyclopedia of Public Administration and Public Policy**, United States: Facts on File.
- Şahin, Y. (2009). **Kamu Yönetimi**, Trabzon: Derya.

T.C. Başbakanlık (2014). **Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı**, Number: 31853594-101-1051-4665, Date: 24.11.2014.

Url (2014). <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-davutoglunun-21-ekim-tarihli-tbmm-grup-toplanti-si-konusmasinin-tam/67842#1>, (Access: 09.06.2016).

Url (2015). <http://aa.com.tr/tr/politika/ic-guvenlik-paketi-komisyon-dan-gecti/81671>, (Access: 09.06.2016).

Url (2015). <http://akademikperspektif.com/2015/04/27/ic-guvenlik-paketi-ozgurluk-guvenlik-dengesi-ve-ab-stan-dartlari/>, (Access: 08.06.2016).

Url (2015). <http://www.aktifhaber.com/mehmet-metinerden-ic-guvenlik-paketi-itirafi-1124645h.htm>, (Access: 11.06.2016).

Url (2015). <http://www.hurriyet.com.tr/ic-guvenlik-paketi-tbmmde-kabul-edildi-28569218>, (Access: 10.06.2016).

Url (2015). <http://www.milliyet.com.tr/ic-guvenlik-paketi-mecliste-kabul-edildi-ankara-yerelhaber-696260/>, (Access: 10.06.2016).

Url (2015). <http://www.tchd.org.tr/Uploads/dosyalar/RAPOR.pdf>, (Erişim Tar.: 12.06.2016).

Url (2015). <http://www.yasaizleme.org.tr/index.php/78-genel/341-6638-s-kanun-degisiklikleri>, (Access: 09.06.2016).

Usta, A. (2013). Kamu Politikaları Analizine Kuramsal Bir Bakış, **Yasama Dergisi**, (24), 78-102.

Wagner, W. (2003). Building An Internal Security Community: The Democratic Peace and the Politics of Extradition In Western Europe, **Journal of Peace Research**, 40(6), 695-712.

Yıldız, M. and Sobacı, Z. (2013). Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi: Genel Bir Çerçeve, in M. Yıldız and Z. Sobacı (Eds.), **Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama** (p. 16-42). Ankara: Adres.

Yılmaz, S. (2012). Türkiye'nin İç Güvenlik Yapılanmasında Değişim İhtiyacı, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** , 21(3), 17-40.

ANTEP FISTIĞI FİYATININ TÜRKİYE’DE ÜRETİCİ KARARLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN ANALİZİ¹

Erdal KARACAN*

** Department of Agricultural Economics, Akdeniz University, TURKEY; e-mail:
karacanerdal@yahoo.com*

R. Figen CEYLAN**

*** Department of Agricultural Economics, Akdeniz University, TURKEY*

Öz: Antep fıstığı özel iklim isteklerinden dolayı dünyada sadece belirli bölgelerde yetiştirilebilmektedir. Dünya’da Antep fıstığı üretiminde başta gelen ülke İran’dır. İran’ı A.B.D. ve Türkiye takip etmektedir. Türkiye’de Antep fıstığı üretimi çoğunlukla ülkenin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yapılmaktadır. Bu çalışmada dünyada Antep fıstığı üretim miktarı ve alanı bakımından Türkiye’nin payı, ülke ekonomisine olan katkısı, ihracat ithalat rakamları incelenmiştir. Bu kapsamda özellikle üreticinin eline geçen birim fiyatının zamana bağlı olarak üretim miktarını diğer fiyat dışı unsurlarla birlikte etkileyip etkilemediğinin değerlendirilmesi 1993-2014 yılları arası ikincil verilerden istifade edilerek yapılmıştır. İkincil veri analizinden elde edilen bulgulara göre, üretim miktarının dönemsel değişme gösterdiği Antep fıstığı üretimi, uzun ve kısa dönemde fiyat değişiminden miktar olarak düşük olmakla birlikte, pozitif yönlü etkilenmektedir. Buna göre, bu periyodisite özelliği göz önünde bulundurularak sağlanacak fiyat destekleri sektörün üretim ve ihracat avantajları kazanmasında etkili olacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Antep fıstığı, Fiyat, Arz Cevap, Hata Düzeltme

JEL Kodu: C01,C32,Q1

THE ANALYSIS OF THE EFFECT OF PISTACHIO PRICE ON THE DECISION OF PRODUCERS

Abstract: Due to its specific climatic requirements of pistachio can be cultivated in specific regions across the world. Iran is the world’s largest pistachio producer followed by the United States of America and Turkey. Pistachio production in Turkey is mostly carried out in the South-Eastern Anatolia region of the country. The contribution of Turkey to the world’s pistachio production amount and area, to the Turkish economy, import export values were examined within this study. In this context, it was aimed to evaluate whether unit producer price affect the production amount together with other non-price factors with respect to time, using secondary data between 1993 and 2014. Due to the outputs retrieved from secondary data analysis, price changes affect pistachio production demonstrating seasonal periodicity, positively in the short and long term, even if the change was low in terms of quantity. Accordingly, price supports that can be

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

provided to the sector respecting the periodicity in production, will be effective for the sector in gaining production and export advantages.

Keywords: Turkey, Pistachio, Price, Supply Response, Error Correction

Jel Codes: C01,C32,Q1

1. GİRİŞ

Antep fıstığı (*Pistacia vera*), sakız ağacığıllar (Anacardiaceae) familyasından yenebilen kabuklu bir meyve ve bunun ağacına verilen addır. Bu ağaç adını en çok yetiştiği kentlerden olan Gazi Antep'ten alır. Başta kuruyemiş ve çikolata sektörü olmak üzere tatlıcılık, tıp ve eczacılık sektörlerinde kullanılır (Anonim, 2013: 11).

Türkiye, Antep fıstığının başlıca gen merkezlerinden biridir ve Yakınoğu Gen Merkezi'nin içinde yer almaktadır. Türkiye Antep fıstığı yetiştiriciliği açısından ekolojik koşullara bağlı olarak, en verimli ürün alınan ülkeler arasındadır (Ertürk ve ark., 2015:44).

Antep fıstığı periyodisite eğilimi olan bir meyve türüdür. Ayrıca meyve ağaçları bir yıl meyve verdikten sonra ertesini yıl ya daha küçük meyve verirler ya da hiç vermezler (Ertürk vd., 2015: 45). Periyodisite eğiliminden dolayı üretim miktarı yıldan yıla değişmektedir.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de özellikle üretici eline geçen fiyatın zamana bağlı olarak üretim miktarını diğer fiyat dışı unsurlarla birlikte etkileyip etkilemediği saptanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda 1993-2014 yılları arasındaki ikincil veriler, eş bütünleşme yönteminin kullanımı ile analiz edilmiştir.

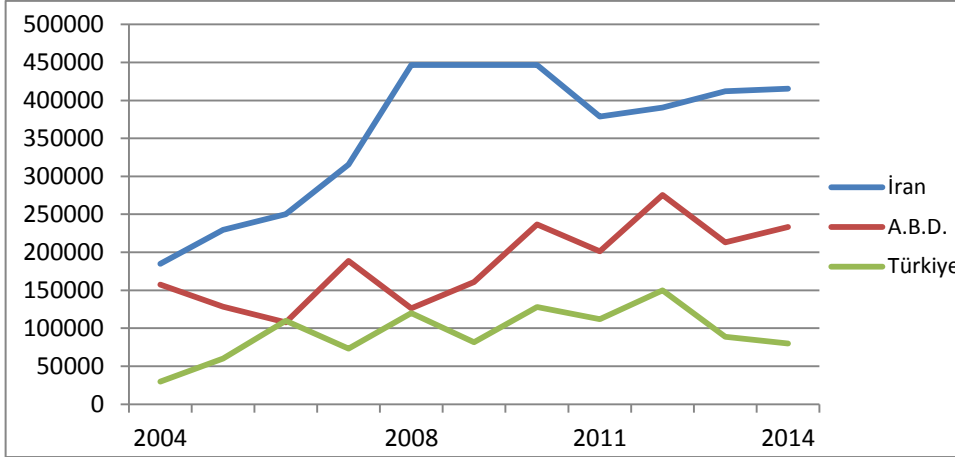
2.DÜNYA'DA VE TÜRKİYE' DE ANTEP FISTIĞI YETİŞTİRİCİLİĞİ VE TİCARETİ

2.1. Dünya' da Antep fıstığı Yetiştiriciliği

Dünya genelinde 2014 yılı itibariyle 19 ülkede 826.524 ha alanda 857.878 ton Antep fıstığı üretimi yapılmaktadır. Üretim yapılan alanın % 97'si İran, ABD, Türkiye, Suriye, Çin ve Tunus'ta bulunmaktadır. İran dünyada Antep fıstığı üretim alanlarının % 38'ine sahipken, bunu % 34 ile Türkiye, % 11 ile ABD ve % 7 ile Suriye takip etmektedir (Anonim, 2017a)

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nün en güncel verileri olan 2014 yılı verilerine göre dünyada Antep fıstığı üretiminde lider durumda bulunan ülke İran'dır. İran 2014 yılı verilerine göre dünya Antep fıstığının % 48' ini üretmektedir. Amerika Birleşik Devletleri % 27 ile ikinci sırada yer almakta olup son zamanlarda üretim tekniklerini ve sulama tekniklerini geliştirmek suretiyle üretim hacmini devamlı artırmış ve İran'a rakip konuma gelmiştir. Türkiye ise dalgalı üretim yapısı ile üretimin çok olduğu yıllarda bu ülkelerin ardından üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'nin 2014 yılı itibariyle dünya üretimindeki payı % 9' dur (Külekcı, 2014: 95, Anonim, 2017a). Üç büyük üretici ülkedeki 2004-2014 yılları arasındaki üretim miktarı değişimi Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: İran – ABD ve Türkiye’de Yıllara Bağlı Antep Fıstığı Üretimi - ton

Kaynak: Anonim, 2017a

Şekil 1’de üç ülkede üretimin periyodisite özelliği görülmektedir. 2004-2014 yılları arasındaki toptan büyüme değerlendirildiğinde bu üç ülkede en fazla artış 30.000 tondan 80.000 tona % 166’lık artış ile Türkiye’de gerçekleşmiştir. İran’daki artış 184.899 tondan 415.530 tona % 124’lük bir oranda gerçekleşirken, A.B.D.’deki artış 157.397’den 213.136 tona % 48 oranında gerçekleşmiştir (Anonim, 2017a).

Dünya genelinde Antep fıstığı üretim alanlarına baktığımızda 2004 yılında 605.806 ha alanda üretim yapılırken 2014 yılında yaklaşık % 36 artışla 826.524 ha olmuştur. (Anonim, 2017a). Üretimde öncü olan üç ülke için üretim alanının on bir yıllık değişimi incelendiğinde, İran’da 431.418 hektardan 316.780 hektara yaklaşık % 27’lik bir düşüş gerçekleştiği, Türkiye’de ekim alanlarının 6,5 katlık artış ile 282.334 hektara ulaştığı anlaşılmıştır. A.B.D.’de ise % 138’lik bir artış gerçekleştiği ve ekim alanlarının 37.636 hektarda 89.436 hektara yükseldiği anlaşılmıştır. Buna göre, dönem içerisinde ekim alanlarından daha yüksek oranlarda gerçekleşen üretim miktarı artışı aynı zamanda verim artışına işaret etmektedir.

Türkiye’de İran ve A.B.D.’ye oranla Antep fıstığı üretim miktarının düşük olması İran ve A.B.D.’de üretimin ovalarda, sulu koşullarda, büyük arazilerde, birim alana sık ağaç dikimi ile yapılması ve daha yüksek verim alınmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de ise Antep fıstığı bahçeleri daha ziyade kıraç, taşlık ve meyilli arazilerde bulunmakta ve büyük bir bölümünde sulama yapılmamaktadır (Tiryaki, 2013: 104).

2.2. Dünya’da Antep fıstığı Ticareti

Antep fıstığı, dünya ticaretinde önemli bir yeri olan sert kabuklu bir meyvedir. Dünya Antep fıstığı ihracatında A.B.D. ve İran iki önemli tedarikçi ülkedir. Antep fıstığı üretiminde görülen periyodisite özelliği nedeniyle bazı ülkelerde ürün yılı aynı yıllara denk gelmediği için ithalat ve ihracat yıllar itibariyle farklılık göstermektedir (Tunalıoğlu ve Taşkaya, 2003: 2).

Dünya pazarında İran ve A.B.D.’de üretilen Antep fıstığı fiyatlarının düşük, meyvesinin iri taneli ve çıtlak oranının yüksek olması daha çok tercih edilmesine neden olmaktadır. Türkiye’de yetişen fıstıkların daha küçük ve fiyatlarının yüksek olması uluslararası pazarlarda rekabette zorluklar yaratmakta fakat tadının daha yoğun olması önemli bir avantaj sağlamaktadır (Anonim, 2013: 34). Buna bağlı olarak, Antep fıstığı üretimi alan başına desteklenmektedir. Üreticilere, 2016 yılı itibariyle, dekar başına 11 TL mazot ve gübre kullanımı, 50 TL İyi Tarım Uygulamaları, sertifikalı fidan

kullanımına 100, üretimine 50 kuruş destek sağlanmaktadır (Anonim, 2016a). 2017 destek limitleri Antep fıstığı bahçe tesisinde dekara 100 TL standart, 280 TL sertifikalı fidan kullanımını desteği sağlanmaktadır (Anonim, 2016b).

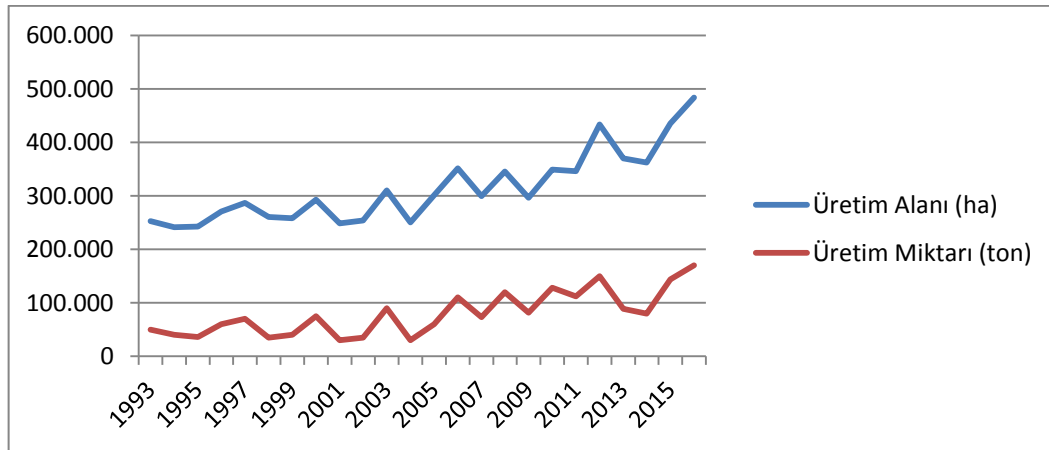
Uluslararası Ticaret Merkezi'nden elde edilen verilere göre, 2015 yılı dünya genelinde Antep fıstığı ihracatı yaklaşık olarak 2,34 milyar Dolar' dır. İhracatta en büyük payın 773 milyon dolar ile İran'da olduğu, İran'ı 756 milyon Dolar ile A.B.D.'nin takip ettiği görülmektedir. Türkiye'de ise üretim ve ekili alan miktarları karşılaştırıldığında, gerçekleşen 51 milyon Dolar ihracatın potansiyelin çok altında olduğu görülmektedir (Anonim, 2016c). Ancak, bir önceki yılın 19,93 milyon Dolarlık ihracat gelirinine bakıldığında, bir yıllık artışın % 158 olduğuna da dikkat çekmek gerekmektedir.

2015 yılı verilerine göre Dünya'da 2,3 milyar dolar dolaylarında Antep fıstığı ithalatı gerçekleşmiştir. İthalattaki en büyük payı 574 milyon Dolar ile % 24 ile Hong Kong almaktadır. Almanya % 11 ile ikinci, Vietnam % 8,5 ile üçüncü sırada bulunmaktadır (Anonim, 2016).

2.3. Türkiye' de Antep fıstığı Yetiştiriciliği

Dünya'da Yakındoğu, Akdeniz Bölgesi ve Asya'nın batı bölgelerinde yetişen Antep fıstığı (Latincesi *Pistacia vera*), adını, Türkiye'de ağırlıklı olarak yetişen Gazi Antep yöresinden almaktadır. Türkiye'de Antep fıstığı yetiştirilen toplam il sayısı 44 olup, bu iller Güneydoğu Anadolu, Akdeniz, Ege ve hatta İç Anadolu Bölgeleri'nde bulunmakla birlikte, üretimde en çok söz sahibi olan iller Gazi Antep, Kahraman Maraş, Adıyaman, Şanlı Urfa, Mardin, Kilis, Diyarbakır ve Siirt'tir (Anonim, 2017a: 2). 1993 yılından 2016 yılına gerçekleşen toplam üretim alanı ve üretim miktarı değişimi incelendiğinde, Türkiye üretimindeki periyodisite özelliği de görünür olmaktadır (Şekil 2). 1993 yılında 202.632 hektar alanda üretim yapılırken, 2016'da bu alan 313.432 hektara yükselmiştir. Üretim miktarının 2016 yılında ulaştığı seviye ise 2014'ün 80 bin tonunu da aşarak 170 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2017b).

Şekil 2. Türkiye'de Antep fıstığı Üretim Alanı ve Miktarı

Kaynak: Anonim, 2017b

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2016 yılı verilerine göre Gazi Antep, Türkiye Antep fıstığı üretim alanlarının 133.538 hektar ile % 43' ünü oluşturmaktadır (Anonim 2017b). Gazi Antep'i % 36 ile Şanlı Urfa, % 8 ile Adıyaman, takip etmektedir. Toplam üretimimizin % 93'ü Gazi Antep, Şanlı Urfa, Adıyaman ve Siirt illerinde yapılmaktadır.

Üretim miktarı bakımından Gazi Antep, 75.298 ton üretimle toplam miktarın % 44'ünü, Şanlı Urfa 48.106 ton ile % 28'ini oluşturmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. İllere Göre Antep fıstığı Üretim İstatistikleri (2016 yılı)

İl	Üretim Alanı (ha)	Ağaç Sayısı (adet)		Ağaç Başına Ortalama Verim (kg)	Üretim Miktarı (Ton)
		Meyve Veren	Meyve Vermeyen		
Gazi Antep	133.538	17.181.970	4.800.775	4	75.298
Şanlı Urfa	112.989	13.811.910	7.310.206	3	48.106
Adıyaman	26.130	4.452.832	2.097.760	4	18.758
Siirt	19.895	2.809.000	1.163.500	2	6.713
K. Maraş	6.660	798.250	266.900	8	6.124
Diğer	14.220	3.516.042	1.553.671	2	15.001
Türkiye	313.432	42.570.004	17.192.812	4	170.000

Kaynak: Anonim, 2017b

Aynı verilere göre 2012-2016 yılları arasındaki üretim ortalaması da değerlendirilebilmektedir. Üretimin periyodisite özelliğini ön plana alan bu değerlendirmeye göre, ortalama 126.520 ton üretimin, 42.361 tona karşılık gelen % 34'ü Gazi Antep'te yetiştirilmektedir. Bunu % 31 ile Şanlı Urfa, % 9 ile Adıyaman takip etmektedir (Anonim, 2017b).

Ayrıca, Şanlı Urfa ilimizde ağaç başına verimin diğer illere kıyasla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüksekliğin temel nedeni ağaçların çiçeklenme döneminin başlangıcı olan kış mevsimi sıcaklık ortalamalarıdır. Gazi Antep'te kış dönemi sıcaklık ortalaması -17,5 °C iken, nu ortalama Şanlı Urfa için -12,5 °C' dir. Bu ortalama farkı ağaç çiçeklerinin erken üşümeden Şanlı Urfa'da daha az etkilenmesine sebep olmaktadır (Kalelioğlu, 1990). Güncel verilere bakıldığında, 1929-2016 yılları arasında yıllık en düşük sıcaklık ortalaması Kahraman Maraş için -9,6 °C (Anonim, 2017c), Gazi Antep için - 17,5 °C' dir (Anonim, 2017d).

Net ihracatçı ülkelerden birisi olan Türkiye için, üretim fiyat ortalamasının rakip ülkelerden daha yüksek olması Türkiye için pazar sorunu yaratabilmektedir. Buna karşın, 2014 yılı Türkiye Antep fıstığı ihracatı 42 milyon dolar (2.227 ton) olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılı Antep fıstığı ihracatı ise bir önceki yıla oranla yaklaşık % 79 artış ile 75 milyon dolara (5.087 bin tona) yükselmiştir (Anonim, 2017a).

Türkiye'nin Antep fıstığı ihracat pazarı 2015 yılı verileri eşliğinde, incelendiğinde ise İtalya 1.180 ton ile % 29 pay ile ilk sırada yer almaktadır. İtalya'yı sırasıyla Almanya (862 ton - % 18,5), A.B.D. (305 ton - % 5,8) ve Suudi Arabistan'ın (302 ton - % 5,5) izlediği görülmektedir (Anonim, 2017a).

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Bu çalışmada Türkiye özelinde dünyada Antep fıstığı meyvesinin miktar, fiyat ve yetiştirilen alan bakımından yıllar içerisindeki değişimi, Türkiye'de üretici fiyatının zamana bağlı olarak üretim miktarını diğer fiyat dışı unsurlarla birlikte etkileyip etkilemediği, Gıda ve Tarım Örgütü ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılarak ekonometrik olarak açıklanmıştır (Anonim, 2017a; Anonim 2017b).

3.2. Metot

Ürün arzının belirleyicilerinin incelendiği bu çalışmada üretim miktarı ve fiyat için beklentilerin kısmi olarak birbirine yaklaşmasını hedefleyen Nerlove modeli kullanılmıştır. Nerlove modeli fiyat beklentileri ve tanımlanan belirli fiyat dışı değişkenler aracılığı ile üretim fonksiyonunun tahminine dayanmaktadır (Nerlove, 1958; Ozkan vd., 2011: 34; Ceylan vd., 2015: 3).

Buna göre statik denklem-uzun dönem başlangıç modelimiz;

$$Q_t = a_1 + a_2Q_{(t-1)} + a_3A_{(t-1)} + a_4P_{(t-1)} + a_5Pi_{(t-1)} + a_6NT_{(t-1)}$$

şeklinde olacaktır.

$$Q_t = t \text{ zamanı için beklenen üretim miktarı} - \text{ton}$$

$$Q_{(t-1)} = t - 1. \text{ yıl üretim miktarı} - \text{ton}$$

$$A_{(t-1)} = t - 1. \text{ yıl üretim alanı} - \text{ha}$$

$$P_{(t-1)} = t - 1. \text{ yıl fiyatı} - \text{USD/ton}$$

$$Pi_{(t-1)} = t - 1. \text{ yıl İran fiyatı} - \text{USD/ton}$$

$$NT_{(t-1)} = t - 1. \text{ yıl ağaç sayısı} - \text{adet}$$

Tarımsal ürünler için beklenen üretim ve fiyat, geçmiş yılların miktar ve fiyatlarıyla ilişkilendirilebilmektedir. Üreticiler önceki yılların gerçekleştirmelerini göz önüne alarak üretim kararları üzerinde değişiklikler yapmaktadır. Çünkü mevcut yılın rakamlarıyla aynı dönemde ürün arzında bir değişiklik yapılması mümkün değildir. Bu durum fiyat dışı faktörler için de geçerlidir. Üreticiler mevsimlik bir fiyat şoku, iklim değişikliği veya hukuki bir değişiklik ile karşılaştıklarında üretim kararlarını değiştiremezler. Buna göre, cari yılın üretimine karar vermek için önceki yılların fiyat seviyelerini ve piyasa hareketlerini gözlemlemeleri gerekiyor. Tek yıllık tarımsal ürünlerin arz miktarı bir önceki yılın fiyatının fonksiyonudur ancak Antep fıstığı çok yıllık olup üretim kararı değiştirilemeyecektir. Bu nedenle, Antep fıstığı üretim kararlarının varsayımsal bir yıl gecikmeli cevap verdiği düşünülmüştür (Özkan vd., 2011:2).

Analiz safhasında sırasıyla durağanlık testi, seri içi hareketlilik-korelasyon, birim kök analizi, eş-bütünleşme testi ve hata düzeltme tahmini metotları uygulanmıştır. Analizler E-Views 6 istatistiksel programında yapılmıştır.

4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

4.1. Durağanlık Testleri

İlk olarak değişkenlerin seri içindeki korelasyon düzeyi incelenmiştir.

Çizelge 2. Antep fıstığı Değişkenleri İçin Q Değerleri

Değişken	Q-Stat	Prob.	Değişken	Q-Stat	Prob.
Q_t	4,9745	0,026**	NT_t	8,1046	0,004**
$Q_{(t-1)}$	4,6987	0,03**	$NT_{(t-1)}$	4,5599	0,033**
ΔQ	7,5269	0,006*	ΔNT	0,5318	0,466
P_t	10,532	0,001*	$P\dot{I}_t$	10,345	0,001*
$P_{(t-1)}$	14,577	0	$P\dot{I}_{(t-1)}$	4,9383	0,026**
ΔP	0,5568	0,456	$\Delta P\dot{I}$	0,0272	0,869
A_t	12,436	0			
$A_{(t-1)}$	8,7803	0,003*			
ΔA	0,1341	0,714			

*, % 1 düzeyinde anlamlıdır. **, % 5 düzeyinde anlamlıdır.

Kısmi korelasyon katsayıların izlenmesi ile anlaşılan; Antep fıstığı üretim miktarı ile birlikte, fiyatı, üretim alanı, ağaç sayısı ve rakip ülke İran'ın fiyatına ilişkin değişkenlerin düzey ve birinci gecikmelerinin dönemsel olarak ilişkide olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 2). Değişkenlerin birinci farkında dönemler arası ilişkinin çoğunlukla kesildiği üretim miktarının % 95 ve üzerindeki anlamlılık düzeylerinden anlaşılmaktadır. Yapılan ilk değerlendirmenin ardından değişkenlerin tümü birim kök testlerine tabi tutulmuştur. Sonuçlar Çizelge 3' te gösterilmektedir.

Çizelge 3. Antep fıstığı Değişkenleri İçin Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	t-Stat	Prob.	Değişken	t-Stat	Prob.
Q_t	-0.939911	0,7522	NT_t	-2.871.352	0.0685
$Q_{(t-1)}$	0.695198	0.9880	$NT_{(t-1)}$	-3.470.993	0.0210**
ΔQ	-7.812.371	0.0000*	ΔNT	-4.695.431	0.0023*
P_t	1.176.527	0.9965	$P\dot{I}_t$	0.714335	0.9894
$P_{(t-1)}$	0.714335	0.9894	$P\dot{I}_{(t-1)}$	0.346677	0.9748
ΔP	-4.609.246	0.0020*	$\Delta P\dot{I}$	-4.192.107	0.0044*

A_t	-0.415744	0.8894
$A_{(t-1)}$	-0.347091	0.9009
ΔA	-4.377.157	0.0042*

*, % 1 düzeyinde anlamlıdır. **, % 5 düzeyinde anlamlıdır.

Çizelgeye göre yapmamız gereken durağan olmayan serileri kullanarak kısa dönem denge tahmini yapmaktır. Bunun için öncelikle değişkenler arası ilişki düzeyini tespit etmek için Granger Nedensellik Testi (Granger, 1981) ve değişkenlerin bir arada tahmin edilip edilemeyeceğini anlamak için Eş-Bütünleşme testi uygulamamız gereklidir. Johansen Eş-Bütünleşme Testi statik denklemin hata terimleri arasındaki korelasyonun tahminine dayalı bir testtir (Johansen, 1988).

Çizelge 4. Granger Nedensellik Testi

Boş Hipotez:	i	F-İstatistiği	P Değeri
P1 Granger Nedensellemez Q	19	3.89657	0.0451**
Q Granger Nedensellemez P1		0.81203	0.4638
NT1 Granger Nedensellemez Q	19	0.92298	0.4202
Q Granger Nedensellemez NT1		1.58849	0.2389
PI1 Granger Nedensellemez Q	19	1.00863	0.3897
Q Granger Nedensellemez PI1		2.83829	0.0923

**, % 5 düzeyinde anlamlıdır.

Çizelge 4'te görüldüğü üzere Antep fıstığı fiyatının birinci gecikmesi % 95 güven aralığında üretim miktarının gerekçesi olarak gösterilebilecekken, diğer bağımsız değişkenlerde böyle bir nedensellik ilişkisi gözlenmemiştir.

4.2. Eş-Bütünleşme Testi

Her ne kadar Granger Nedensellik ilişkili bağımsız değişkenleri Q ve P1 olarak tanımladıysa da Johansen Eş-Bütünleşme Testi başlangıç denklemi kullanılarak yapılmıştır.

$$Q_t = a_1 + a_2Q_{(t-1)} + a_3A_{(t-1)} + a_4P_{(t-1)} + \alpha_5Pi_{(t-1)} + \alpha_6NT_{(t-1)}$$

Eş-bütünleşme testi düzeyde durağan olmayan serilerin eş-bütünleşme yöntemiyle, yani farkları alınarak, tahmin edilmesi durumunda durağan sonuçlar elde edilip edilemeyeceğini test etmemizi sağlar. Bu test için, statik denklemin hata terimlerinin farkı, aynı hata terimlerinin birinci gecikmesine karşı tahmin edilmiştir.

Buna göre; hata terimi gecikmesi katsayısı % 95'te istatistiksel olarak anlamlı olduğuna göre; Düzeyde durağan olmayan serilerin, Eş-bütünleşme yöntemiyle tahmin edilmesi durumunda durağan sonuçlar elde edilebilecektir.

Çizelge 5. Eş-Bütünleşme Testi Sonucu

Bağımlı Değişken- DRS	t-istatistiği	P değeri
C	0.263276	0.7953
RS1	-6.134469	0.0000

*, % 1 düzeyinde anlamlıdır.

4.3. Analiz Bulguları

4.3.1. Uzun Dönem Denge:

$$Q = 15.394,58 + 25,25P1 - 0,3Q1 - 610NT1$$

Çizelge 6'daki sonuçlara baktığımızda uzun dönemde R^2 'nin bağımsız değişkenlerdeki varyasyonun bağımlı değişkendeki varyasyonun % 64'ünü açıkladığı görülmektedir. Sabit parametre tahmini beklentilere uygun olarak pozitifdir ve bağımlı değişkendeki varyasyonun % 21'ini açıklamaktadır. Yani üretim miktarı değişiminin % 21'i denklemde yer alan açıklayıcı değişkenler dışındaki değişkenlere bağlıdır. Buna göre diğer bağımsız değişkenlerin, varyasyonun % 79'unu açıkladığı söylenebilir. Fiyatın gecikmesi (P1) % 99 güven aralığında istatistiksel olarak anlamlıdır. Fiyattaki bir birimlik artışın üretim miktarında yaklaşık 25 tonluk bir değişime yol açtığı anlaşılmaktadır. Üretimdeki periyodisite, üretim miktarının gecikmesinin negatif parametre değerinde görülmektedir. Bu durum bir önceki yılın üretim miktarının % 30'unun mevcut dönemde kaybolduğunu göstermektedir. Deneysel olarak kullanılan ağaç sayısı değişkeninin ise, açıklayıcı olmadığı anlaşılmaktadır. F istatistiğine göre tüm bağımsız değişkenler bir arada % 99 güven aralığında anlamlıdır.

Çizelge 6. Antep Fıstığı Üretim Miktarı İçin Uzun ve Kısa Dönem Tahmin Sonuçları

UZUN DÖNEM DENGE				KISA DÖNEM DENGE			
Değişken	Parametre	T-İstatistiği	(P)	Değişken	Parametre	T-İstatistiği	(P)
C	15394,58	0,17	0,86	C	1455,031	0,314680	0,7571
Q1	-0,30	-1,30	0,21	DP1	20,26523	3,445638	0,0033*
P1	25,25	4,49	0,00*	DQ1	-0,140515	-0,935215	0,3636
NT1	-610,73	-0,29	0,77	RS1	-0,490018	-5,13955	0,0001*

						1	
R²	0,64	F-İst.	10,125 04 p=(0,0 01*)	R²	0,76	F-İst.	17,00 p(0,001)*
D-W	1,96	B.D.O.	73567, 81	D-W	1,93	B.D.O.	2,000

D-W: Durbin Watson İstatistiği - B.D.O: Bağımlı Değişken Ortalaması

*, % 1 düzeyinde anlamlıdır.

Bunun ardından, uzun dönem dengeden uzaklaşmanın, kısa dönemde hangi oranda düzeltilebildiğinin anlaşılması için kısa dönem hata düzeltme tahmini gerçekleştirilmiş ve bulgular Çizelge 6'da gösterilmiştir.

4.3.2. Kısa Dönem Denge:

$$DQ = 1455,31 + 20,27DP1 - 0,14DQ1 - 0,49RS1$$

Bağımsız değişkenlerdeki varyasyonun bağımlı değişkendeki varyasyonun % 76'nı açıkladığı R² düzeyine göre anlaşılmaktadır. görülmektedir. t-istatistiğine bakıldığında fiyatın gecikmesi ve hata terimlerinin gecikmesi % 99 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığını ve F istatistiğinde ise tahmin edilen değişkenlerin % 99 önem düzeyinde bir arada anlamlılığını göstermektedir. Bağımlı değişken ortalaması (BDO) ve sabit terim tahmini birbirinden farklıdır. Kısa dönemde dengeden uzaklaşma bir sonraki üretim döneminde % 49 oranında düzelmekte, üretim miktarı dengeyi % 49 oranında tekrar sağlamaktadır. Üretim miktarının kısa dönem fiyat esnekliği pozitif ve 1'den büyüktür. Buna göre, üreticilerin Antep fıstığı fiyatındaki yükselmeye karşı pozitif yönde duyarlı olduğu görülmektedir. Yani bir önceki dönem birim fiyat yükselmesi, üretim miktarını fiyat artışından daha olumlu etkilemektedir. Dönemler arası üretim miktarı farkı da, daha önce belirtildiği üzere Antep fıstığı üretimindeki periyodisite özelliğini ortaya koymaktadır.

5. SONUÇ

Çalışma kapsamında ülkemizde yetiştirilen Antep fıstığının, 1993-2014 yılları arasında, fiyatta meydana gelen dalgalanmaların üretici kararları üzerinde ne gibi etki yarattığı Eş-Bütünleşme Testi yöntemi uygulanarak incelenmiştir.

Ulaşılan analiz sonuçları, veri setinin kısa oluşu nedeniyle uzun vadeli projeksiyon yapılmasına olanak sağlamamıştır. Bunun asıl nedeni, veriler arasındaki nedensellik ilişkilerinin oluşması için yeterli gözleme sahip olunmamasıdır.

Çok yıllık bir bitki olan Antep fıstığı üreticileri hem uzun hem de kısa dönemde en fazla fiyat gecikmesinden etkilenmektedir. Kısa dönemde oluşan denge bozuklukları, bir sonraki dönemde % 49 oranında düzelmektedir. Üretim beklendiği üzere bir yıl verimli, diğer yıl düşük verimli gerçekleşmektedir. Bunu, uzun dönem tahmininde miktarın gecikme katsayı tahmini ve kısa dönemde dönemler arası üretim miktarı farkı ile gözlemliyoruz.

Sonuç olarak, üretimin gecikmeli cevap verdiği çok yıllık Antep fıstığı yetiştiriciliğinde üreticinin eline geçen birim fiyat değişiminin üretim miktarına olumlu etki ettiği bir yıllık fiyat değişimi değerinden anlaşılmaktadır. Uzun dönem birim fiyatlık değişim üretim miktarı ortalamasında yaklaşık 25 tonluk bir artışa yol açarken, kısa dönem fiyat değişiminin etkisi de aynı doğrultuda görülmektedir. Buna göre, üretim çeşitliliğini artırmak, ihracata yönelik üretim teşviki alandan daha ziyade fiyat temelli desteklerle teşvik edilebilecektir. Bu teşvik sisteminde üretimin dönemler arası değişiminin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bununla birlikte, destekleme sistemlerinin mevcut etkilerinin incelenmesi ve yeni destekleme politikalarının önerilmesi de bundan sonraki çalışmalar için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Anonim, 2013. “Antepfıstığı Sektörünün Geliştirilmesi Projesi, Mevcut Durum Analizi ve Gelişim Stratejileri Raporu”, **Gaziantep Ticaret Odası**. <http://www.ika.org.tr/upload/yazilar/TRC112DFD2024-Antepfistigi-Sektorunun-Gelistirilmes-Projesi-552654.pdf>. Sayfa: 3-4. (Erişim 28.04.2017).
- Anonim, 2016a. “Antep Fıstığı Desteklemeleri”. http://www.tarimziraat.com/tarimsal_desteklemeler/antep_fistigi_desteklemesi/ (Erişim 15.04.2017).
- Anonim, 2016b. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri”. <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Diger-Tarimsal-Amacli-Destekler/Yurtici-Sertifikali-Fidan-Fide-Kullanim-Destegi> (Erişim 15.04.2017).
- Anonim, 2016c. “Antep Fıstığı Sektör Raporu”, Türkiye Ekonomi Bakanlığı. <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-235483;jsessionid=LQGIVV7Ce2c4mYXd6OoQNbsI8jSbhoASI-j8qForNAziZaaZsvss!779630617>. (Erişim 25.04.2017).
- Anonim, 2017a. “Antep Fıstığı Üretim Miktarı ve Alan Verileri”. “FAOSTAT istatistikleri” <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC> (Erişim: 20.04.2017)
- Anonim, 2017b. “Türkiye İstatistik Kurumu Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı” <http://rapory.tuik.gov.tr/22-10-2017-22:13:07-3017480323253588201667735945.html> (Erişim 15.04.2017)
- Anonim, 2017c. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, “İller için Sıcaklık Ortalamaları - Kahraman Maraş”. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=undefined&m=K.MARAS>. (Erişim 19.04.2017).
- Anonim, 2017d. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, “İller için Sıcaklık Ortalamaları - Gazi Antep”. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=GAZIANTEP>. (Erişim 19.04.2017).
- Ceylan R. F., Kızılay H. ve Mencet Yelboğa M. N., 2015. “Tahıl Ürünleri Üretim Miktarlarının Eş-Bütünleşme Yöntemi ile Analizi”. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Antalya, Sayfa: 1-8.
- Ertürk Y. E., Geçer M.K., Gülsoy E. ve Yalçın S., 2015. “Antepfıstığı Üretimi ve Pazarlaması”. **İğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi** Cilt: 5, Sayı: 2, Sayfa: 43-62.
- Granger, C.W.J. 1981. “Some Properties of Time Series Data and Their Use in Econometric Model Specification”. **Journal of Econometric**, 16(1): 121-130.
- Johansen, S. 1988. “Statistical Analysis of Cointegrating Vectors”. **Journal of Economic Dynamics and Control**, 12: 231-254.
- Kalelioğlu, E. 1990. “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Antepfıstığı Alanları”. Coğrafya Araştırmaları (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Yayını)Cilt 2, Sayı 2, Ankara, Şubat-1990.

Küleççi, Murat, 2014 “Antepfıstığı Üretiminde Kar Etkinliğinin Belirlenmesi; Veri Zarflama Analizi Uygulaması”. **Gaziosamanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, ISSN:1300-2910, Sayfa: 94-103.

Nerlove, M. 1958. “The Dynamic of Supply: Estimation of Farmers’ Response to Prices”. **The Johns Hopkins University press**, London.

Ozkan, B., Ceylan, F., Kızılay, H. 2011. “Supply Response for Wheat in Turkey: A Vector Error Correction Approach”. **Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment**, 3/2011, Sayfa: 34-38.

Tiryaki F., 2013. “**Antepfıstığı Sektörü ve Yaşanan Sorunlar**”. Antepfıstığı Üretiminden Tüketimine Kadar Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Yolları”. TEMA Vakfı Paneli. İstanbul. ISBN: 978-975-7169-71-0 Sayfa:102-111.

Tunalıoğlu A. ve Taşkaya B. 2003. “**Antepfıstığı**”. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü (T.E.A.E.-BAKİŞ).

AVRUPA'DAKİ KRİZ¹

Mehmet Yunus ÇELİK*

**Kastamonu Üniversitesi, İİBF, Kastamonu E-posta:mycelik@kastamonu.edu.tr*

Hasan USTA**

***Kastamonu Üniversitesi, S.Yazar, İİBF, Kastamonu E-posta:husta@kastamonu.edu.tr*

Alper Tunga ŞEN***

***Kastamonu Üniversitesi, İİBF, Kastamonu E-posta:
alpertungasen@kastamonu.edu.tr*

Öz: Çalışmamızda ilk önce Avrupa'da bir birlik fikrinin ortaya çıkmasının nedenlerinden Avrupa Birliği kurulana kadar geçen süreci kısaca ele alacağız. Parasal birliğe geçiş sürecini ve parasal birliğin ne anlama geldiğini nasıl işlediğini açıklayacağız. Daha sonra ilk olarak 2008 yılında Amerika'da patlak veren küresel krizin hızla ilerleyerek başta Avrupa olmak üzere tüm dünyayı nasıl etkisi altına aldığını inceleyeceğiz. Birçok ekonomiste göre II.Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük, 1929 Büyük Buhran'dan sonraki en büyük ikinci küresel kriz olduğu söylenen bu krizin ortaya çıkış nedenlerinin ne olduğunu incelemeye çalışacağımız bu makalede, krizin Amerika'ya etkilerinden daha çok Avrupa Birliği'ne etkilerini inceleyeceğiz. Krizin parasal birliği kapsayan Euro Bölgesine etkilerini analiz edeceğiz. Özellikle krizden en çok etkilenen AB üyesi ülkeler Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İtalya gibi ülkelere etkilerini ele alacağız. Sonuç kısmında ise krize karşı AB'de uygulanan politikaları ve sonuçlarını değerlendireceğiz. Özellikle krizden daha fazla etkilenen ülkelere yönelik alınan tedbirler ve uygulamaların sonuçlarını değerlendireceğiz. Ek olarak ise İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma süreci olarak adlandırılan Brexit sürecini, bu ayrılmaya götüren nedenleri ve bu ayrılmanın birliğe olacak olası etkilerini tahmin etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: AB, Kriz, Parasal Birlik, Brexit, Kriz Politikaları

JEL Kodu: E01, N14

CRISIS IN EUROPE

Abstract: In our work, we will first briefly discuss the process of establishing the European Union from the reasons for the emergence of a union idea in Europe. We will explain the process of transition to monetary union and how the monetary union does what it means. Then we will examine how the global crisis that broke out in America in 2008 has progressed rapidly and has taken the whole world, especially Europe. According to many economists, we will try to examine what is the cause of this crisis, which is said to be the second largest global crisis after the Great War of 1929, the second largest after World War II. We will examine the effects of the crisis on the European Union rather than the impact on America. We will analyze the effects of the

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

crisis on the euro area, which includes the monetary union. EU member countries, which are particularly affected by the crisis, will address the effects on countries such as Greece, Spain, Portugal and Italy. In the conclusion, we will evaluate the policies and results of the anti-crisis measures implemented in the EU. We will evaluate the results of the measures and practices specifically addressed to countries affected more by the crisis. In addition, we will try to predict the Brexit process, which is called the separation process of the European Union by the United Kingdom, the reasons leading to this separation and the possible effects of this separation.

Key Words: EU, Crisis, Monetary Union, Brexit, Crisis Policy

1. GİRİŞ

Avrupa bütünlüşmesi resmi başlangıcı olarak 1957’de imzalanan Roma Antlaşması kabul edilir. 1951’de kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu gibi daha farklı girişimler olmuş olsa da en kapsamlı olanı ve Avrupa’da tam bir birliği hedef alan antlaşma buydu ve Avrupa Birliği kurulana kadar devam etti. Antlaşmanın en önemli özelliği ise yüzyıllardır Avrupa’da birbirleriyle düşman olan iki devlet Almanya ve Fransa’yı bir araya getirmesiydi (Friedman, 2015, s. 147). Hatta diğer ülkeler bu iki ülke arasında tampon bölge konumundaydılar. Çünkü Almanya ve Fransa arasında kalıcı barış antlaşması ancak 22 Ocak 1963 yılında imzalanan Elysée Antlaşması ile sağlanabilmiştir. Antlaşma altı ülkenin bir araya gelmesi ile imzalandı. Bu ülkeler; Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve İtalya’ydı (Dinan, 2005, s. 334).

Önce Avrupa Topluluğu (AT) sonra Avrupa Birliği (AB)’ne giden süreçte vaat edilen barış ve refah bu antlaşmada yer alıyordu. Çünkü Avrupa’nın en önemli sorunu buydu; barış. Bunu sağlamak için de Avrupa halkları arasında bir bütünlüğün ve kaynaşmanın olması gerekiyordu ki bu nedenle antlaşmanın maddelerinde bu koşullar kendisine yer bulmuştu. Sınırlardan da söz edilmediği için bu yakınlaşmanın sağlanması daha da kolaylaşacaktı (TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011, s. 3)

Avrupa Topluluğu aslında soğuk savaşın bir ürünüydü. NATO bünyesinde Fransa ve Almanya’yı bir araya getirmiş, İtalya’nın da dahil olmasıyla Avrupa’nın savunma hattı birleşmiş olmuştur (Friedman, 2015, s. 147)

AT kurulmuş ve İngiltere buna katılmamıştır. Her ne kadar İngiltere de serbest bir ticaret bölgesine ihtiyaç duyuyor olsa da ekonomileri üzerindeki bağımsız denetimden de vazgeçmek istemiyorlardı ve bu serbest ticaret bölgesinin İngilizlerin ihracatlarını azaltmasından endişe ediyorlardı. AT’ye karşı İngiltere, 1960 yılında kurulan Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)’ne kurucu üye olarak katıldı. Diğer üyeleri; Avusturya, Danimarka, İsveç, Norveç, Finlandiya, İsviçre, Liechtenstein ve Portekiz’di. Buna göre EFTA’nın içindeki tek büyük ülke İngiltere oluyordu ve bu durum İngiltere’yi hem Avrupa’daki çatışmalardan uzak tutuyordu hem de birliğin diğer üyelerine egemen olarak ekonomi politikalarını istediği gibi belirleme özgürlüğü veriyordu (Saygın & Ultan, 2016, s. 74)

Ama EFTA, Amerika’nın da çabalarıyla sonuçsuz kaldı. Çünkü Amerika Avrupa’nın bütünlüğüne önem veriyordu ve parçalanmasını istemiyordu. AT’nin politikaları Amerika’nın stratejilerine daha çok hizmet ediyordu. Sonuç olarak EFTA’nın başarısız olması ile İngiltere’nin Avrupa’ya lider olma çabaları da sonuçsuz kaldı.

AT, 1986 yılına kadar yavaş ve derinden büyüdü. Bir ülkenin topluluk içine ekonomik ve sosyal olarak tam olarak entegre olabileceğinden emin olmadan yeni bir ülkeyi üye olarak kabul etmiyorlardı. Bu şekilde 1973 yılında EFTA’dan ayrılan İngiltere ile

birlikte Danimarka ve İrlanda, 1981’de Yunanistan ve 1986’da İspanya ve Portekiz’in katılımıyla birlikte 29 senede sadece altı yeni ülkenin katılımı ile on iki üyeli bir topluluk oldu.

Avrupa Birliği, tarih boyunca oluşturulmuş en başarılı birlik örneğidir. Kıta Avrupası’ndaki çok sayıdaki ve küçük nüfuslu birçok ülkeden oluşan bir bölgeyi, ortak bir siyasi ekonomik kimlik etrafında tek bir devletmiş gibi göstermiş, bir Avrupalılık duygusu ve kimliği oluşturmuştur.

2. MAASTRİCHT ANLAŞMASI VE AB’NİN KURULMASI

14-15 Aralık 1990 tarihinde yapılan Roma Zirvesi’yle temelleri atılan Avrupa’da birlik süreci 15 Aralık 1990 günü itibariyle yeni bir sürece girdi. Roma Zirvesi’nde alınan kararlar ile “Ekonomik ve Parasal Birlik” ve “Politik Birlik” adı altında iki tane hükümetler arası konferans düzenlendi ve bu konferanslarda Roma Anlaşması’nda değişiklikler yapıldı.

10 Aralık 1991 gününde, Hollanda’nın güneyinde Belçika sınırında her iki dünya savaşında da önemli bir konumda bulunan, Avrupa’nın Kalbi olarak da kabul edilen Maastricht kasabasında toplanan AT üyeleri daha önce toplanan iki hükümetler arası konferanslar çerçevesinde yeni bir topluluk anlaşması yapılmasını kararlaştırdılar (Friedman, 2015, s. 177). 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve ilk olarak 1 Mart 1993’de yürürlüğe girmesi hedeflenen ama bazı nedenlerle 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma ile Avrupa Birliği resmen kurulmuş oldu. Bu anlaşma ile Avrupa Birliği’nin “üç temel direği” oluşturulmuştur; (Council of the European Communities Commission of the European Communities, 1992, s. 24)

1. Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB):

2. Ortak Dış Güvenlik Politikası:

3. Adalet ve İçişlerinde İş birliği:

2.1. Ekonomik ve Parasal Birlik

1973 yılında Bretton-Woods sisteminin çöküşüne kadar ABD Doları karşısında sabit bir kura bağlı olan para birimleri, bu tarihten sonra ABD Doları karşısında dalgalanmaya bırakılmıştır. Ancak daha sonra birlik içindeki dalgalanmaların etkileri artmaya başlamıştır. EPB’ye geçme amacıyla 1979 yılında Avrupa Para Sistemi kurulmuş ve üç aşamadan oluşan bir program 1989 yılında yürürlüğe konulmuştur (Tunçşiper & Yakut, 1998, s. 102).

İlk aşamasının temelleri 1 Temmuz 1990’da atıldı. Birlik üyelerinin yakınlaşması ve bu sayede döviz kurlarının birbirine yaklaşarak sabitlenmesi hedefine ulaşılması hedeflenmiştir. Birlik üyesi ülkeler arasında sermaye dolaşımı tam serbestliğe kavuşmuştur. Bu sayede birliğin ekonomik performansının artırılması amaçlanmıştır.

İkinci aşama 1 Ocak 1994’de başlamıştır. Avrupa Para Kurumu kurulmuştur. Para politikalarının yürütülmesi yine üye ülkelerin ulusal yönetiminde olacak, aralarındaki koordinasyonu Avrupa Para Kurumu sağlayacak, daha sonraki süreçte Avrupa Merkez Bankası kurularak birliğin para politikalarının tek merkezden yönetilmesi hedeflenmiştir.

Üçüncü aşama; 1 Ocak 1999 tarihinde Maastricht Kriterlerini yerine getiren on üye ülkenin ortak para birimini Euro’ya ile başlamıştır. (İngiltere ve Danimarka üçüncü aşamaya geçmeyeceklerini açıklamışlardır)

Maastricht Kriterleri (EPB'ye Girme Koşulları) (Dilekli & Yeşilkaya, 2002, s. 3)

1. Topluluktaki en düşük enflasyona sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalamasıyla, ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir.
2. Üye ülke devlet borçlarının GSYH'ya oranı %60'ı geçmemelidir.
3. Üye ülke bütçe açığının GSYH'ya oranı %3'ü geçmemelidir.
4. Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibariyle, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren üç ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmamalıdır.
5. Son iki yıl itibariyle üye ülke parası diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmiş olmamalıdır.

3. EURO BÖLGESİ

Euro 1 Ocak 2012 tarihinde resmen tedavüle girerek on iki ülkede kullanılmaya başlandı. Şu anda AB'de Euro kullanan 19 ülke vardır ve genellikle Avrupa'nın batı kesiminde kullanılmaktadır.

Euro Kullanan AB Üyeleri;

Almanya, Avusturya, Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan,

Euro Kullanmayan AB Üyeleri;

Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, İsveç, Macaristan, Polonya, Romanya

Euro'ya Geçmeyeceğini Açıklayan AB Üyeleri;

İngiltere, Danimarka

AB Üyesi Olmadığı Halde Euro Kullanan Ülkeler;

Vatikan, Andora, San Marino, Monako (yapılan anlaşmalar çerçevesinde resmi olarak); Karadağ ve Kosova (gayri resmi olarak)

İngiltere ve Danimarka Maastricht Antlaşması'nda yer alan ayrıcalığa göre Euro'ya geçmemişlerdir ve bu ülkelerde yapılacak bir referandumda halk evet demedikçe Euro'ya geçme konusunda AB bir yaptırımında bulunamayacak. İsveç'te ise farklı bir durum vardır; İsveç, şartları (Maastricht Kriterleri'ni) sağladığı zaman Euro'ya geçmek zorunda olmasına rağmen 2003 yılında yapılan halk oylamasında halkın çoğunluğu hayır demiştir. Oysa İngiltere ve Danimarka dışındaki tüm birlik üyeleri şartları sağladıkları zaman Euro'ya geçmek zorundadırlar.

4. MORTGAGE KRİZİ VE AB'YE ETKİSİ

Krizin başlangıç tarihi olarak 16 Eylül 2008 tarihi kabul edilir. Bu tarihte krizin patlak vermesine neden olan üç koşul gerçekleşmiştir (Friedman, 2015, s. 161);

1. Konut fiyatları düştü
2. Değerinden çok daha yüksek miktarda ödemeleri olan alıcılar, yeterli paraları olmadığı için borçlarını ödeyemedi
3. Piyasalar, konut kredileri alacaklarına karşılık ipotek ettikleri konutların fiyatları hakkındaki gerçeği öğrendiler

Bu dalga'nın ilk kurbanı, ama en büyük tetikleyici kurbanı, Lehman Brothers şirketi oldu. Elinde çok fazla mortgage kredisi bulunan şirket 15 Eylül 2008'de iflas koruması başvurusu yaptı ve fitili ateşledi. Toplam varlıkları 600 milyar dolar seviyesinde olan şirketin toplam borcunun da 600 milyar dolar seviyelerinde olduğu ortaya çıktı. ABD hükümeti diğer bazı şirketleri kurtarmak için girişimlerde bulunmuş olmasına rağmen Lehman Brothers'ı kurtarmayı reddetti ve 158 yıllık şirket battı.

2008 yılında mortgage piyasası 10 trilyon dolara ulaştı. Bunun 8,5 trilyon doları prime mortgage denilen yüksek kaliteli ve kaliteli müşterilere verilen krediler olurken, piyasalardaki iyi havaya kapılan bankalar 1,5 trilyon doları subprime mortgage olarak tehlikeli grupta yer müşterilerine verdi ve bu gruptaki müşterilerin birçoğu da değişken faiz oranlı kredi kullanmayı tercih etti. Çünkü krediler uzun süredir düşme eğilimindeydi. Ancak FED'in (Amerika Merkez Bankası) piyasalardaki konut balonunu fark etmesi sonucu faizleri yükseltme politikası uygulaması balonun patlamasına neden olmuş, konut fiyatlarının dibe çakılmasına yol açmıştır. Bu da subprime müşterilerin kredi geri ödemelerini yapamayacak hale getirmiştir (Babalı, 2008)

Konut kredilerindeki balonu patlatmaya götüren koşullar şu şekilde gelişmiştir;

- ABD'de siyasi otoritenin konut kredisi veren kuruluşları teşvik etmesi sonucu faiz oranlarının giderek düşmesi
- Eşik altı denilen subprime kabul edilen tehlikeli risk grubunda bulunan kişilere de konut kredisi verilmesi sonucu 2004'de %1 olan faiz oranlarının 2006'da %5'e kadar yükselmesi
- ABD'deki likidite bolluğundan kaynaklanan iyimser havadan dolayı bireylerin normalden çok fazla kredi kullanmaları

Bu koşullar sayesinde Amerikan konut sektöründeki balon giderek büyümüştür. 2004 yılında FED'in enflasyonla mücadele önlemleri ile faizleri artırması sonucunda 2004'de %1 seviyelerinde olan faiz oranları 2006'da %5'i aşmıştır. Zaten artık doygunluk seviyesinde olan piyasa durgunluğa geçmiş, konut fiyatları hızla düşmeye başlamış, borçlan ödenemez hâle gelmiştir. Kredilerin geri dönüşleri olmayınca banka iflasları başlamıştır. Bankalar haczettikleri konutları satarak açıklarını finanse etmeye başlayınca piyasada olağanüstü bir konut arzı ortaya çıkmaya başlamış ve bu da zaten dipte olan konut fiyatlarını tamamen çöktürmüştür. Bu süreçte akıllı davranan piyasa oyuncuları FED'in müdahalesinden önce konutlarını elden çıkararak %100'ün üzerinde kârlar elde etmişlerdir. (Friedman, 2015, s. 160)

Krizin ABD'den dünya geneline yayılmasının nedenlerinden biri Lehman Brothers'ın iflası olsa da tek neden bu değildir. Krizleri dünya geneline yayan mekanizma değişik ülkelerdeki birçok yatırımcının aynı varlıklara sahip olmasıdır. Yani Lehman Brothers'ın tüm dünya genelinde müşterilerinin bulunmasıdır. ABD'den sonra dünyadaki en güçlü ekonomilerden biri olan AB'de ABD piyasasındaki iyimser havadan nasibini almış ve üye ülkelerin birçoğu da bu düşük faiz oranlarından kredi kullanmışlardır.

Avrupalılar krizden kurtulmak için sert önlemlere ihtiyaç duydular. Ama AB'nin neredeyse tek itici gücü konumundaki Almanya buna yanaşmadı. Çünkü alman bankaları kendi kendilerini idare edebiliyorlardı. Bu programa ihtiyaç duyan ülkelerin ise bu programı finanse edebilecek maddi kaynakları yoktu.

Aslında bu AB içindeki en büyük problemlerden biriydi. Çünkü birlik içinde Almanya ve diğer üyeler gibi bir ayrılık oluşmaya başlamış ve iki tarafta kriz nedeniyle

birbirlerini suçluyorlardı; Almanya'ya göre, diğer ülkelerdeki krizin bu denli etkili olmasının nedeni bu ülkelerin kendi tembellikleri iken; diğer ülkelere göre Almanya'nın AB politikasını kendi çıkarlarına göre yönlendiriyor olmasıydı.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Avrupa Birliği (28 Ülke)	12312076,9	12828846,8	13201589,3	13463345,3	13577033,9	14043716,6	14796828,5	14904217,9
Euro Bölgesi (19 Ülke)	9291508,6	9547583,5	9799885,7	9837428,3	9934800,3	10157562,6	10514968,8	10788743,6
Almanya	2460280	2580060	2703120	2758260	2826240	2932470	3043650	3144050
İngiltere	1716766,6	1841691,9	1883972,4	2078292,5	2063624,8	2278894	2602139,6	2393133,5
Fransa	1939017	1998481	2059284	2086929	2115256	2147609	2194243	2228857
İtalya	1572878,3	1604514,5	1637462,9	1613265	1604599,1	1621827,2	1652152,5	1680522,8
Portekiz	175448,2	179929,8	176166,6	168398	170269,3	173079,1	179809,1	185179,5
İspanya	1079052	1080935	1070449	1039815	1025693	1037820	1079998	1118522
Yunanistan	237534,2	226031,4	207028,9	191203,9	180654,3	178656,5	176312	174199,3

Kaynak: (Eurostat (a), 2017)

GSYH, Milyon Euro, Cari

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Avrupa Birliği (28 Ülke)	1	2,1	3,1	2,6	1,5	0,5	0	0,3
Euro Bölgesi (19 Ülke)	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0	0,2
Almanya	0,2	1,1	2,5	2,1	1,6	0,8	0,1	0,4
İngiltere	2,2	3,3	4,5	2,8	2,6	1,5	0	0,7
Fransa	0,1	1,7	2,3	2,2	1	0,6	0,1	0,3
İtalya	0,8	1,6	2,9	3,3	1,2	0,2	0,1	-0,1
Portekiz	-0,9	1,4	3,6	2,8	0,4	-0,2	0,5	0,6
İspanya	-0,2	2	3	2,4	1,5	-0,2	-0,6	-0,3
Yunanistan	1,3	4,7	3,1	1	-0,9	-1,4	-1,1	0

Kaynak: (Eurostat (b), 2017)

Enflasyon Oranları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Avrupa Birliği (28 Ülke)	9	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	8,6
Euro Bölgesi (19 Ülke)	9,6	10,2	10,2	11,4	12	11,6	10,9	10
Almanya	7,6	7	5,8	5,4	5,2	5	4,6	4,1
İngiltere	7,6	7,8	8,1	7,9	7,5	6,1	5,3	4,8
Fransa	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	10,1
İtalya	7,7	8,4	8,4	10,7	12,1	12,7	11,9	11,7
Portekiz	10,7	12	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6	11,2
İspanya	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1	19,6
Yunanistan	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	23,6

Kaynak: (Eurostat (c), 2017)

İşsizlik Oranları

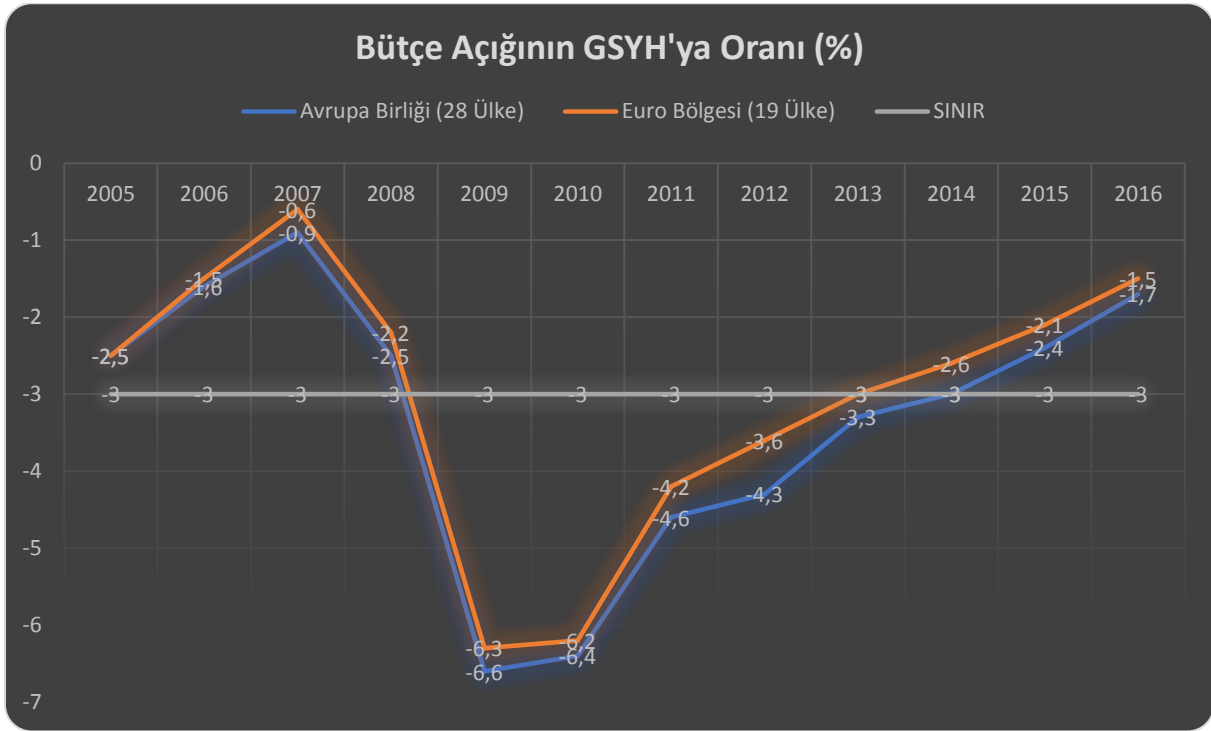
Mortgage krizi AB'ye ulaştığında krizden çıkmak için ortaya üç strateji atıldı (Friedman, 2015, s. 164);

1. Almanya gibi zengin AB üyeleri diğer AB üyelerinin borçlarını üstleneceklerdi
2. Bankalar ödenmeyen borçları zarar kaydedip yollarına devam edeceklerdi
3. Krizin en çok etkilediği ülkeler (Yunanistan, İtalya, İspanya, Portekiz) hükümet harcamalarını kısarak borçlarını ödemeye çalışacak

Elbette ki üçüncü strateji kabul gördü. Çünkü hiç kimse başkasını borçlarını üstlenmez veya ödenmeyen borçları sineye çekmek istemezdi.

Kriz öncesinde AB üyesi devletler çok düşük oranlarda ve oldukça kolay kredi elde edebiliyorlardı. Çünkü piyasada bir likidite bolluğu vardı ve birçok AB ülkesi haddinden fazla borçlanmıştı ve artık kredi muslukları kapatılmış, likidite sorunu baş göstermiş, birçok AB üyesi devlet borçlarını ödeyemez duruma gelmişti. Krizden sonra piyasalardaki en büyük sorun, yaşanan likidite sıkıntısı olmuştur. Bu da en çok bankacılık piyasasını ve kamu borçları olan hükümetleri etkilemiştir.

Tablo 1: Bütçe Açığının GSYH'ya Oranı (%) -AB ve Euro Bölgesi

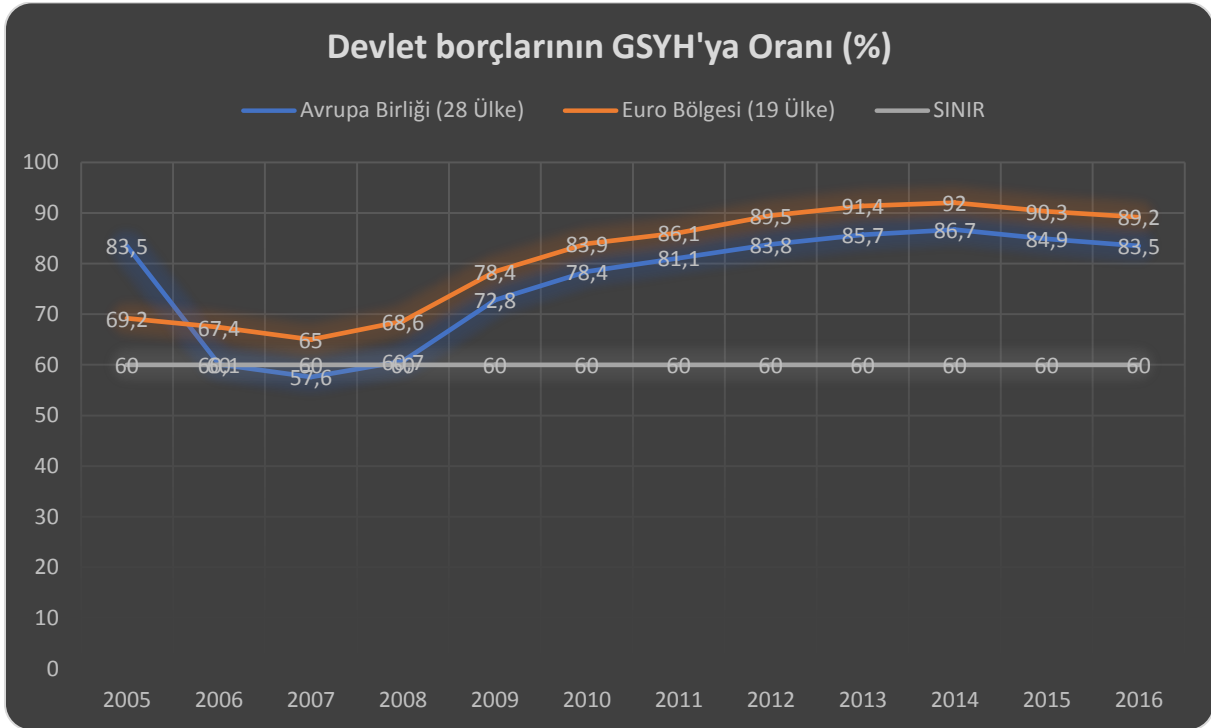
Kaynak; (Eurostat, 2017)

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi hem AB'nin bütününde hem de Euro Bölgesinde 2008 yılına kadar bütçe açıklarının GSYH'ya oranlarında kriterde belirlenen koşullar dahilinde %3'ün altında olduğu görülüyor. Ancak 2009 yılına gelindiğinde AB için krizin en vurucu etkilerinin görüldüğü ve en dip noktaya inildiği gözleniyor. 2001 yılında %1 seviyelerinde olan açık oranı 2009 yılına gelindiğinde yaklaşık yedi kat artarak %7 seviyelerine iniyor. Krizin başlangıç tarihi olarak Lehman Brothers'ın iflası kabul edildiğinde AB'ye ulaşmasının neredeyse bir sene bile sürmemiş olduğu

anlaşılmaktadır. Bu da ABD ve AB'nin ekonomik olarak birbirleriyle ne kadar ilişkili olduklarının bir göstergesidir.

Yine grafikten anlaşıldığı üzere AB'nin bütünü ile Euro Bölgesi ayrı ayrı ele alındığında bütçe açıklarının oranları konusunda bir paralellik gösterdikleri görülmektedir. 2009 yılında dibi gördükten sonra 2010 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde toparlanmaya başlayarak 2013-2014 yıllarında tekrar hedeflenen noktaya ulaşmayı başarmışlardır. Bu da krize karşı alınan önlemlerin ne kadar doğru ve yerinde önlemler olduğunu ortaya çıkartmıştır.

Tablo 2: Devlet Borçlarının GSYH'ya Oranı (%)-AB ve Euro Bölgesi

Kaynak; (Eurostat, 2017)

Devlet borçlarının GSYH'ya oranlarına bakıldığında, 2007 yılı dışında neredeyse hiçbir dönemde kriterde belirtilen %60 koşulunun yakalanamadığı görülüyor. Zaten %60-%70 seviyelerinde gezinen oran krizin başlaması ile birlikte artarak %80-%90 seviyelerine gelmiş ve hâlâ da bu seviyelerde devam etmekte olduğunu yukarıdaki grafikten anlayabiliyoruz. Yine bu grafikten de anladığımız gibi bütün olarak ve Euro Bölgesi olarak ayrı ayrı ele alındığında devlet borçlarının oranları konusunda da paralel bir seyir izlendiği görülmektedir.

4.1. Avrupa Birliği'nde Krize Karşı Alınan Önlemler

Birlik içerisinde krize karşı alınan önlemler Avrupa Birliği'nin tamamına yönelik önlemler ve Euro Bölgesine yönelik önlemler olmak üzere iki ayrı şekilde alınmıştır; (TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011, s. 10)

Euro Bölgesi'ne Yönelik Önlemler;

1. Yunan Kredi Fonu (GLF): Yunan hükümetine borç vererek Yunanistan'a finansal yardım yapmak

2. Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF): Euro Bölgesi ülkelerine krediler, banka sermayelerinde yeniden yapılandırma, koruyucu programlarla finansal yardım yapmak (Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'in kurtarılması için 192 milyar Euro harcadı)

3. Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM): Euro alanında mali istikrarın sağlanması amacıyla tüm AB ülkelerine krediler, banka sermayelerinde yeniden yapılandırma, koruyucu programlarla finansal yardım yapmak (2013 yılında EFSF'nin yerini almıştır)

Avrupa Birliği'ne Yönelik Önlemler;

1. Ödemeler Dengesi Desteği (BoP): Euro Bölgesinde bulunmayan ülkelere borç veya kredi ile finansal destek sağlamak

2. Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (EFSM): Euro Bölgesinde bulunan ülkelere borç veya kredi ile finansal destek sağlamak

(ESM ve BoP dışındaki önlemler geçici önlemler, diğer önlemler ise kalıcı olarak alınmış önlemlerdir)

Krizin en çok etkilediği, Euro bölgesinin tekrar ele alınmasının, hatta Euro Bölgesinin çöktüğünün bile konuşulmaya başlandığı, etkinin ilk görüldüğü ülke Yunanistan'dır. Avrupa borç krizinin başlangıcı olarak 5 Kasım 2009'da Yunanistan'da bütçe açıklarının %12,7 olarak açıklanması kabul edilir.

Yunanistan'da yeni göreve gelen hükümet bütçe açıklarını açıkladığında Avrupa Birliği'nde bir şok etkisi oldu. Çünkü açıklanan bu oran bir önceki hükümetin açıkladığı oranın neredeyse iki katıydı ve belirlenen kriterlerin de dört katından fazlaydı. Ayrıca bu açıklama ile bir önceki hükümetin oranlar ile oynayıp ekonomik göstergelerde değişiklik yaptıklarını ortaya çıkarıyordu ve Yunanistan'a olan güveni sarsmıştı. Artık tüm Avrupa Birliği Yunanistan'la ilgili tüm ekonomik verilerin doğrularını sorgulamaya başlamıştı.

2009 yılında Yunanistan'ın Euro Bölgesi içerisindeki toplam GSYH'daki payı %2,5 olmasına rağmen krizin Yunanistan'da patlak vermesi aslında şaşırtıcıydı Yunanistan'da ortaya çıkan bu durum bir domino etkisi yarattı ve Portekiz, İtalya ve İspanya gibi ülkeleri de etkiledi. Yunanistan, AB'ye üye olduktan sonra birlik içerisinde en hızlı büyüyen ülkelerden biri olmasına rağmen kişi başına düşen gelire göre de en alt sıralarda yer almaktadır. Aynı zaman da enflasyon oranları olarak da birlik içerisinde zirvelerde yer almaktadır. Yani AB'den beslenen bir ekonomisi vardır.

Yunanistan'daki krizin temel nedenleri arasında kamusal düzenin bozukluğu en başlarda gelmektedir. Kontrolsüz kamu harcamaları, yolsuzluk en büyük faktörlerdir. Özellikle sosyal güvenlik programlarındaki savurganlık açıkların artmasında büyük rol oynamıştır.

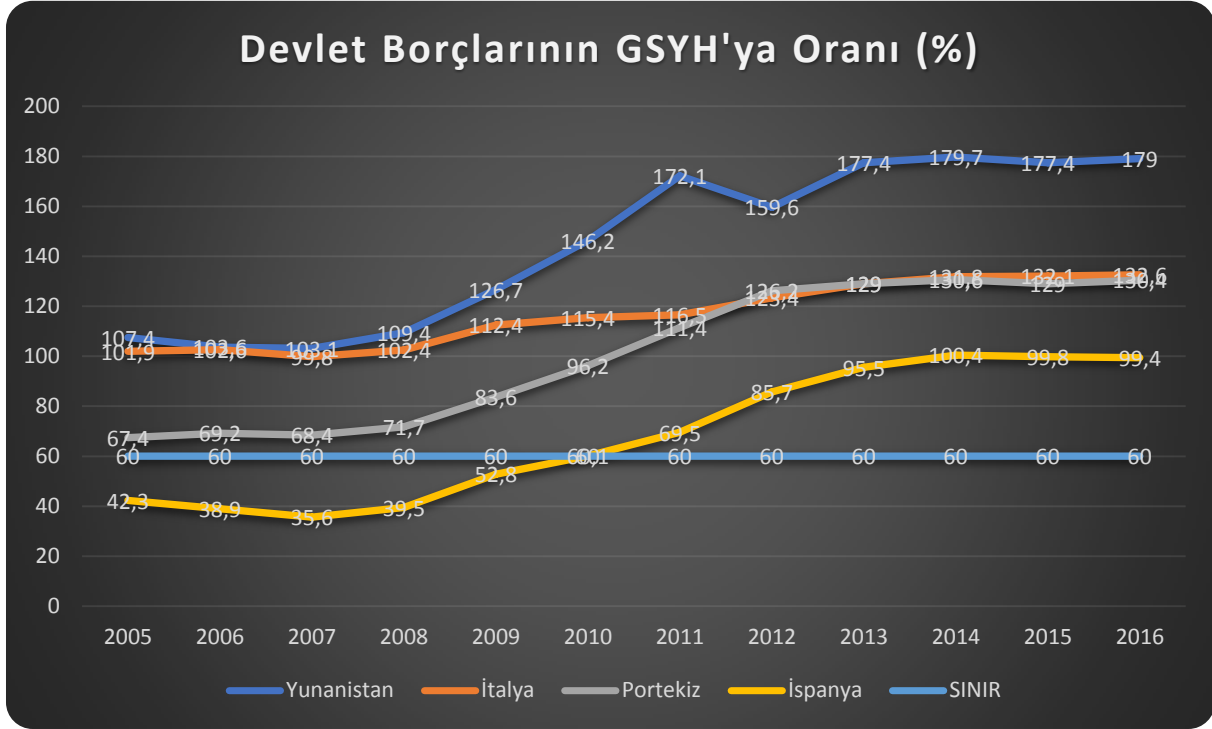
Portekiz'deki kriz ise büyüme tabanlı bir krizdir. Faiz oranlarının düşük (hatta sıfır) olması nedeniyle ülkede tasarruf oranları dibe vurmuş, talep patlaması yaşanmıştır. Bu da iş gücü maliyetlerini arttırmış verimin düşürmüştür. Enflasyon artmış, dış borçlar yükselmiştir. Krizin patlak vermesi ve kredi musluklarının kapanması ile ülke borçlarını ödeyemez olmuştur.

İtalya'daki krizin temelinde ise tüm dünyada kriz sonrası yaşanan likidite sıkıntısı vardır. Kredi kaynaklarının azalması ile küçük ve orta ölçekli sanayilere dayalı

ekonomisi olan İtalya kredi bulmakta zorlanmış ve sanayisi üretim yapamaz hala gelmiştir. Büyümesi durmuştur. Ancak yine de bu anlatılan ülkeler arasında krizden en az etkilenen ülke olmuştur.

Bu anlatılan ülkeler arasında ekonomisi en büyük ülke İspanya'dır. Bu nedenle krizden oldukça fazla etkilenmiştir. Küresel ölçekte yaşanan likidite bolluğundan İspanya'da nasibini almış, iç talep artmış, harcamalar artmış, büyüme artmıştır. Ülkenin en önemli üretim sektörlerinden biri inşaat sektörüdür ve tıpkı ABD'de olduğu gibi bahar havasından yararlanmış ama balonun patlaması ile İspanya'da krize girmekten kurtulamamıştır. (Akçadağ Alagöz, 2012)

Tablo 3: Devlet Borçlarının GSYH'ya Oranı (%)-Yunanistan, İtalya, Portekiz, İspanya

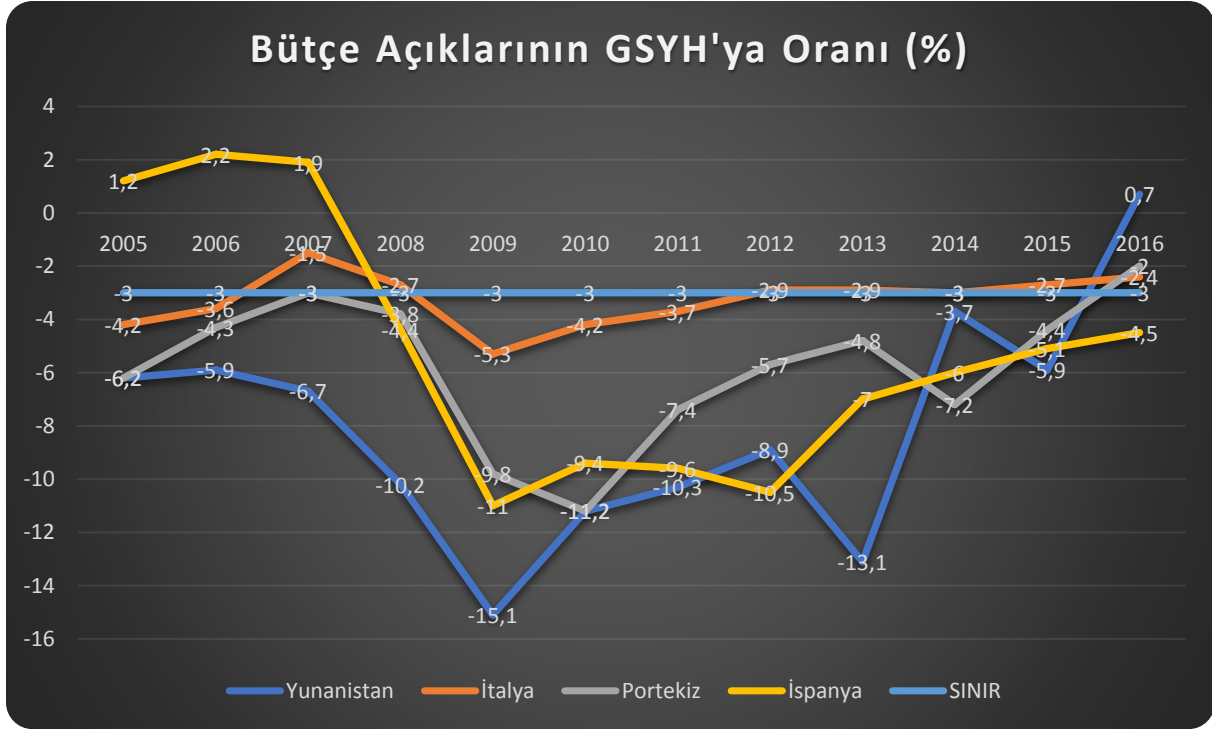

Kaynak; (Eurostat, 2017)

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı gibi borçluluk bakımından en sorunlu ülke Yunanistan'dır. Aslında bu yüzden krizin buradan patlak vermesine şaşırılmaması gerekir. Çünkü krizin patlak vermesiyle oluşan kredi bulma sorunundan ilk etkilenen ülkenin Yunanistan olması normaldir. Yunanistan'dan sonra İtalya'nın da aynı duruma karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Ancak İtalya'daki durum Yunanistan gibi kırılganlığı olan değil, kriz boyunca yüksek ama sabit bir seyir izleyen borç oranını göstermektedir. Portekiz ise, krizin patlak vermesine kadar biraz yüksek ama kontrol edilebilir düzeyde borç oranlarına sahip olmasına rağmen krizin patlak vermesiyle birlikte patlak veren borç oranlarına sahip olmuştur. Belki de matematiksel olarak en çok etkilenen ülke olmuş, borç oranları yaklaşık iki kat artmıştır. İtalya ise krizden

gecikmeli olarak 2010-2011 yıllarında etkilenmeye başlamış ama 1-2 sene içerisinde dengeye gelmeye başladığını gösteren yatay seyre geçmiştir.

Tablo 4: Bütçe Açıklarının GSYH'ya Oranı-Yunanistan, İtalya, Portekiz, İspanya

Kaynak; (Eurostat, 2017)

Bütçe açıkları konusunda da en kötü ve istikrarsız ülke yine Yunanistan'dır. 2016 yılına kadar hiçbir dönem kriterleri tutturamamıştır. Tutturamadığı gibi hiçbir zaman bir düzene de sokamamıştır. Portekiz de bütçe açıkları konusunda Yunanistan'a yakın bir seyir izlemiş, kriterleri ancak 2016 yılında yakalayabilmiştir. İtalya ise yine devlet borçlarında olduğu gibi kriterlere yakın, kontrol edilebilir ve sabit bir seyir izlemiştir. Bu konuda en çok etkilenen ülke ise İspanya olmuştur. 2008 yılına kadar bütçe fazlası veren İspanya, 2008'den itibaren hızlı bir düşüşe girerek %10-%15 bütçe açığı vermeye başlamış ve bu durum 2016 yılına kadar da devam etmiştir.

5. SONUÇ

Krizin Avrupa Birliği'ne etkisi iki yönlü olmuştur. Birinci etkisi, ekonomik etkisidir. Birlik kurulduğu tarihten itibaren ekonomik olarak en kötü performansını 2009 yılında sergilemiş ve %4,1 oranında küçülmüş, 2008 Şubat ayında %6,8 olan işsizlik oranı 2013 Temmuz ayında %10,9'a kadar yükselmiştir (Eurostat).

İkinci etkisi ise ülkeler arası güven ve iş birliği konularında olmuştur. Yunanistan'ın açıkladığı verilerde oynama yapması artık birlik üyesi bütün ülkelerin birbirleri hakkında şüpheli olarak yaklaşmasına neden olmuştur. Ülkeler arası karşılıklı güven ciddi anlamda zarar görmüştür. Bunun sonucu olarak da krizden etkilenen ülkeler ile daha az etkilenmeyen ülkeler arasında ciddi anlaşmazlıklar oluşmuş ve birlik içinde iki kutuplu bir düzen oraya çıkmaya başlamıştır. Almanya'nın kendi çıkarlarına göre birliği yönettiği düşünceleri diğer ülkeleri rahatsız etmeye başlamıştır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen birlik, Eurogroup ve ECOFIN adında kurulan grupların yönetiminde alınan önlemler sayesinde toparlanmaya geçmiştir.

İngiltere için ise, başta da söylediğimiz gibi tarihi boyunca hükmedilmek değil hükmetmek istemiş olan, milliyetçilik duygularının her zaman çok fazla, hatta aşırı bile olabilecek, düzeyde olan İngiltere'nin krizin en etkili olduğu dönemlerde ayrılmak için referandum yapması ve sonucunda "Brexit" denilen ayrılık sürecini başlatması zamanlama olarak çok manidar görülmektedir. AB üyesi süresince hep Almanya'nın ardından Fransa ile birlikte ikinci ülke olmuştur. Bu üç ülke 2016 yılı GSYH verilerine göre AB'nin %52'sine sahiptirler. Yani bu üç ülke kalan 25 ülkenin toplam GSYH'sından daha fazla GSYH'ya sahiptir. İşte İngiltere için en önemli sorunlardan birisi de budur. Milliyetçilik olgusunun etkisi ile İngiliz halkı kendi ekonomisi ile diğer ülkeleri finanse etmek istememektedir. Ayrıca yine kriz döneminde dünya üzerine yayılan göçmen krizi ve AB'nin bu konunun çözümünde aktif rol alma isteği ve göçmen kabul etmeye başlaması Brexit sürecinin üzerine tuz biber olmuş ve ayrılık yanlılarının artmasına neden olmuştur. Zaten hiç girmek istemediği ama mecbur kaldığı AB'den ayrılarak tekrar EFTA benzeri kuruluşlar kurarak kontrolü eline almayı tekrar deneyip denemeyeceği merak konusudur.

KAYNAKÇA

- Akçadağ Alagöz, E. (2012). Bilge Adamlar Strateji Araştırma Merkezi:
<http://www.bilgesam.org/incele/59/-ekonomik-krizin-vurdugu-son-avrupa-ulkesi--ispanya/> adresinden alındı
- Babalı, T. (2008). **ABD Ekonomisi ve “Mortgage” Krizi Nereye Gidiyor?** Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/abd-ekonomisi-ve-_mortgage_-krizi-nereye-gidiyor_.tr.mfa adresinden alındı
- Council of the European Communities Commission of the European Communities. (1992). European Union: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf adresinden alındı
- Dilekli, S., & Yeşilkaya, K. (2002). Kalkınma Bakanlığı:
www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/2976/kriter.pdf adresinden alındı
- Dinan, D. (2005). **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**. Kitap Yayınevi.
- Eurostat (a). (2017).
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en adresinden alındı
- Eurostat (b). (2017).
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=prc_hicp_manr&lang=en adresinden alındı
- Eurostat (c). (2017).
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec450&plugin=1> adresinden alındı
- Eurostat. (2017). Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home> adresinden alındı
- Friedman, G. (2015). **Avrupa Krizi**. Pegasus Yayınevi.
- Saygın, D., & Ultan, M. Ö. (2016). Ekonomi ve Siyaset Bağlamında İngiltere-Avrupa Birliği İlişkileri: Tarihsel Bir Analiz. **güvenlik Stratejileri Dergisi**.
- TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011). Avrupa Birliği Bakanlığı: <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> adresinden alındı
- TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011, Mayıs). **Avrupa Birliği’nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: “Euro Rekabet Paktı”**. Avrupa Birliği Bakanlığı: https://www.ab.gov.tr/files/EMPB/euro_plus_pact.pdf adresinden alındı
- Tunçsiper, B., & Yakut, Ş. (1998). Avrupa Birliği'nin Ekonomik Parasal Birlik Hedefi ve Türkiye'nin Uyumu. **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TURKISH PRESIDENTIAL SYSTEM WITH GOVERNMENT SYSTEMS INCLUDING SEPARATION OF POWERS¹

Çağrı D. ÇOLAK*

**Karadeniz Technical University, cagricolak61@ktu.edu.tr*

Bülent ŞENER**

***Karadeniz Technical University, bulentsener@ktu.edu.tr*

Muhammed Yunus BİLGİLİ***

****Karadeniz Technical University, mybilgili@ktu.edu.tr*

Abstract: There are many debates on the “Turkish presidential government model (TPGM)” that propose radical changes in the Turkish administration system. Such discussions take its source from the dichotomies of the “unity of power-separation of powers” and the “presidential system-parliamentary system”. Until the constitutional amendment proposal of December 10, 2016 in Turkey the debate on the government system in Turkey has been publicized by the name of “presidential” or “Turkish type presidential” system, leading to the fact that the TPGM is in the presidential system category in terms of government systems based on separation of powers. However, in the text of the constitution proposal, many article on the relationship between legislative and executive reminiscent the parliamentary system. The aim of the study here is to show in what category the TPGM is related to the legislative-executive relations, from the general literature of constitutional law and politics.

Key words: Turkish Presidential Government Model, Unity of Power, Separation of Powers, Presidential System, Parliamentary System.

Jel Codes: N4,N40

1. INTRODUCTION

Government system debates on the Turkish agenda are usually on the axis of the presidential system. Especially after the elections in 2011, which resulted in the power of Justice and Development Party (AKP) acting alone for the third time, these discussions became more concrete by forming proposals and exposure drafts. In the debates of government system, the USA model was proposed. However, the year of 2012 can be expressed as a milestone in this context.

The recommendation system, which is referred to as the “Turkish type presidential” system, dominated the post-2012 government system debates. This concept has been used to express that the government system of any country will not transferred as its features and the presidential system will be reorganized within the framework of Turkish political and administrative culture. The model, known as “presidential model” till 2016, has been changed to “Turkish presidential government model (TPGM)” on December 2016.

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

In this context, the focus of the work is the TPGM which is accepted in the referendum on April 16, 2017. The aim of the study is to explain in what category this model can take place in the context of legislative-executive relations using from the general literature about constitutional law and politics. Within the scope of this aim, the TPGM is analyzed comparatively with the concept of unity of power-separation of powers and presidential system-parliamentary system dichotomies.

2. THE UNITY OF POWER – THE SEPARATION OF POWERS DICHOTOMY

Government systems can be defined as the entirety of the sequence of rules and institutions applied in constitutional democracies and non-democratic regimes in terms of the formation, distribution and regulation of legislative and executive powers within the state. In this sense, the contemporary government system in a country has a narrower and more limited meaning than the political system in that country. Besides the government system, political system includes political parties, electoral systems, political culture, historical and sociological institutions and values, and economic infrastructure, in short, all institutions, rules and values in that country (Hekimoğlu, 2009: 5-6).

Thomas Hobbes is one of the foremost advocates of the unity of power in the history of political thought. According to him, the state -once it had been established by the people's consciousness, that is, after an appearance of mighty person or a committee would end the civil war and provide peace- had to be equipped with powers that would not be transferred to another person or a parliament, and not to be abandoned (Zabcı, 2013b: 447). In other words, Hobbes' understanding of sovereignty is absolute, so it's inalienable and unitary. On the other hand, Hobbes indicated that a single person, minority and majority group could be sovereign of a state but his personal preference is single person to be sovereignty. In other words, according to him, the authority of the monarch powers unite is the best government that can protect peace (Tannenbaum and Schultz, 2015: 210-1). Therefore, Hobbes, who believes that all the authority of legislative, jurisdiction and executive must be single handed, defends the concept of unity of power in this context.

On the other hand, Charles Louis Montesquieu, the theoretician and prominent advocate of the separation of powers concept, believed that power must stop itself to prevent abuse of power, and pointed out that the three powers must be gathered absolutely in the different hands (Zabcı, 2013a: 561). According to Montesquieu, there is a clear division of duty between legislative, executive and jurisdiction. Actually, each power is given separate hands is a necessity for the protection of political freedoms (Zabcı, 2013a: 559-60). Indeed, many of the modern democracies are governed by governmental systems based on the separation of powers principle. The separation of powers that refers to three functions of the state (legislative, executive and jurisdiction) should be entrusted to a separate institution of the state (respectively parliament, government and courts). The aim is to break apart the state power in a way that will keep the despotism away and defend freedom (Heywood, 2014: 401). Also, the executive solves from the legislative as an obstacle to freedoms so he chooses a strict separation of powers. In other words, he believes that the executive must be independent from the legislative.

One of the most important discussions in the politics and the constitutional law literacy is the extents of the legislative and the executive powers in the relation to each other and

how to establish them in government system and structures. In this framework, since Montesquieu, who introduced the “separation of powers principle”, government systems are categorized in reference to the reciprocal relations of legislative and executive powers. Thus, the governmental systems that can be exemplified in terms of theory and practice have a diversity of “unity of power” ranges from “separation of powers” to various types of variations. In the literature, the systems in which legislative and executive powers are gathered in a single organ are called “unity of power”, while the systems where powers are given to separate institutions and the powers used by these institutions are called “separation of powers”.

According to Maurice Duverger, the most prominent feature of democracies is their efforts to strengthen the legislative organ against the executive power. Under the different effects of national development, this effort has been changing gradually; presence has always been a minimum common (Özkol, 1969: 43). The historical examples also confirm this situation to a great extent. For example, in France the tendency to oppose the power of the executive is at its most extreme, not strong in the USA at that time. Even today in France a republican naturally keeps parliamentary votes against the government, there is no such situation in the comparable with USA. In fact, countries like France and England, which are the cradle of parliamentary democracy, reasons for supporting parliament, or legislative supremacy, can be summarized in two main groups. The first reason is that parliament is an institution established against monarchy and secures fundamental rights and freedoms by restricting the power of the monarch. The second reason is liberal capitalism, a judge in the 19th century, foreshadowed weak governments and considered defense and security only as state affairs. Thus, in the first example in Europe, except during the times of depression, every step taken by the legislative against the executive, foreseeing that the governments are weak and equipped with the minimum powers, was considered a new victory for democracy. If the democratic struggle in the USA is thought that it had been made against the British Royal Crown, it can be better understood why the people did not consider the USA executive organ established at the end of the national independence war as terrible cruel as it is in Europe (Özkol, 1969: 43-4). It is also a fact that the tendency to weaken the government in European democracies has not always responded to the requirements of certain economic and political conditions.

In the historical process, the excessive development of parliament’s superiority prevented the executive power from taking measures to solve important problems, eventually resulting in severe violence. In countries such as the England where constitutional systems are flexible prone to adhere to the soft and new situations, these depressions can be settled without a constitutional issue arising and strong executive organs can be set up that can take the necessary measures without damaging individual freedoms, countries such as France and Austria whose law systems are rigid have fallen into the arms of dictatorship. The new constitutions made after the destruction of the dictatorships have forgotten the weakness of the government and the authority that led to the dictatorship and carried only a reaction constitution, so the old libertarians were satisfied with the vision. Thus, the Second World War and development of technique has also affected political patterns, the strong executive in our understanding of democracy over time has become an important part of contemporary state administration. In other words, the “separation of powers” principle has become a dispensable condition for the protection of “fundamental rights and public freedoms” (Özkol, 1969: 45-6).

3. THE GOVERNMENT SYSTEMS BASED ON THE SEPARATION OF POWERS: THE PRESIDENTIAL SYSTEM AND THE PARLIAMENTARY SYSTEM DICHOTOMY

While the governmental systems based on “the unity of power” can emerge as an “absolute monarchy” or “dictatorship” by combining legislative and executive powers in the executive organ. These two powers can also come into being as “conventional system” by combining them in the legislative organ (YAZICI, 2013: 2). The government systems based on “the separation of powers” are confronted as “the parliamentary system”, “the presidential system” and “semi-presidential system” emerging as a hybrid third model between these two government systems, according to whether the separation of powers is soft or hard.

In “the parliamentary system”, the powers are divided in a soft and balanced manner, as the executive comes out of the legislative and these two organs can defeat each other’s legal assets through mechanisms such as “interpellation” or “dissolving parliament”. In “the presidential system”, the executive and the legislative powers are elected separately by the people, and the powers are severely and rigidly divided because they cannot defeat each other’s legal assets.

The parliamentary system is the result of political evolution in England in the 18th century. It created by the thought of supervising the sovereign was successful in the implementation process, to acquire legislative power by forming a parliament representing the people against the government. The parliamentary system initially has dualistic character, later developed against the King and therefore developed in favor of parliament. The parliamentary system has a form of constitutional government in which “executive organ exists from legislative and has political responsibility for the legislative organ”. The classical parliamentary system based on equality and equilibrium between powers, the executive organ is stronger than the legislative organ at the present time (Kahraman, 2012: 434).

The political irresponsibility of the President in the parliamentary system also means that the executive organ has two heads. On the one hand, the President is both the head of executive organ, and the representative of the unity of the state and the integrity of the country. The President of the state may be a King or Emperor coming from the royal family, or may be an elected President. He/She lacks executive authority other than symbolic authorities, such as representing the unity of the state and the integrity of the country. The President is politically irresponsible and cannot be dismissed by the parliament. In the parliamentary regime there is no procedure that he/she can do by oneself. The most important role of the President is to be the neutral arbiter, including the termination authority, in cases of disagreement between the legislative and executive organs.

In the contemporary constitutions, it seems that the prime minister has been granted more powers than the other ministers. The prime minister himself/herself designate ministers to work with and carries the responsibility of the government in the face of parliament. He/She may claim the President of the state to terminate the parliament if necessary and request a minister in the government to be dismissed. Political responsibility and termination authority, with the parliamentary system being the main

means of balance, the emergence of the political parties the balance between the organs has been distorted in favor of the executive organ.

The presidential system is a model of the state administration born and implemented in the USA. It is a system determined in principle in the negotiations of the founding assembly gathered in Philadelphia in 1787. Hence, it can be considered as a governmental system within its own system in terms of its institutions, political and social aspects, and the emergence and in particular the values of American political culture (Öztürk and Kurt, 2015: 51). Due to this feature, while the first reference source of other countries preferring this system is the USA Constitution, the vast majority of countries trying this system have achieved very different and unsuccessful results in terms of stability and democracy.

The presidential system can be defined as the President is head of the state and executive and he/she cannot be dismissed by legislative, he/she also has not authority of terminate the legislative organ. Generally accepted features to distinguish the presidential system are: i) The President, who is the sole owner of the executive power elected by the people. ii) The term of the legislative and the executive organ is fixed. iii) The Legislative and the executive organs do not have the legal tools to put an end to their existence. iv) The executive organ cannot terminate the legislative organ also the legislative organ cannot dismiss the executive organ (Tunçkaşık, 2015: 1).

In the presidential system, which is also defined by the rigid separation of powers, the principle of independence is valid to come into and functioning of the legislative and the executive organs. However, when there is a need for coordination in the state administration the need to equilibrate this separation to some extent was appeared. In the American tradition, this mechanism, known as “check and balance”, gives the authority to two organs partially controlling each other (Tunçkaşık, 2015: 4).

Moreover, in the presidential system, the President, representing a single executive organ and receives legitimacy from public directly or quasi directly via elections, and President remains in office for a determined period of time. He/she does not have any responsibility for the parliament. Unlike parliamentary cabinets, the President is empowered, directly and solely, without the intervention of the legislative organ, in the appointment and dismissal of his cabinet.

As a consequence of the singularity, the President is head of the state and the representative of all people, as well as an open partisan and political alternative, headed by the head of government (Gül, 2011: 595). Therefore the position as head of the state in the presidential system is quite different from the President of the parliamentary system in the unauthorized and irresponsible position. The President, more effectively than head of the state, carries out the function of head of the government, as a matter of this second attribute, although it is not the leader of a disciplined party, it cannot ignore the fact that it continues to be a representative of an open political tendency. As such, the result is how useless it is to expect the President to have a moderating and conciliatory function in the face of any executive-legislative conflict (Gül, 2011: 598).

All these facts show that the presidential system has some strengths and weaknesses like other systems. The some forefront is determined by each country's own political, social and economic conditions. The presidential system has come to the fore in the USA with strengths, weaknesses coming from in Latin America. Similarly, the example of the parliamentary system in the England case with strengths, Eastern European examples are influenced by the critical aspects of the system. The dominant view is the

fact that one country has a healthy political system, preferring a certain government system, depends on the development of mitigating mechanisms by identifying the weaknesses of the government system it has in its social conditions (Tunçkaşık, 2015: 17).

To sum up, the precondition for the separation of powers must be established in order for a debate to take place within the framework of the parliamentary system-presidential system dichotomy. The degree of the separation of powers, in particular, determines the governmental systems. The ability of the executive emerges from the legislative organ, and the ability of the two organs to put an end to each other's duties, is expressed as the soft separation of powers. On the other hand, the presidential system, symbolizes the rigid separation of powers in the context of the fact that the executive does not dismiss of legislative if mutual termination is not possible.

4. THE ADOPTION IN THE REFERENDUM ON APRIL 16, THE TURKISH PRESIDENTIAL GOVERNMENT MODEL

The government system in Turkey has been under the discussion since the 1961 Constitution, which foresees the soft separation of powers, has entered into force. The relatively weakness of the executive has been expressed by many Presidents and Prime Ministers. As a matter of fact, in the reforms of the government system, from 1961 onwards, the movements to strengthen the separation of powers are striking. The 1971-73 Constitutional Amendments, the 1982 Constitution and the 2007 Constitutional Amendments stand out from these movements.

The reform demands, brought to the agenda by a number of politicians for various reasons, are often discussed on the axis of the presidential system. Although the search for reform has been on the agenda of Turkey for many years, it seems that the steps in this direction have begun to become concrete after the elections on June 12, 2011. In this period, "the Constitution Conciliation Commission" was established under the parliament of the Turkish Grand National Assembly (TGNA) and the presidential system discussions were coordinated with the aim of creating a new civil constitution. However, the goal of the commission to make a new constitution interrupted because of Gezi Park Incidents, December 17-25 process and terrorist attacks by various organizations have been in the process.

The year of 2012 is a turning point for the debates on the presidential system, which has been on the agenda for some time by some politicians over the last forty years. The presidential system debates as much as this turning point did not go beyond being a weak agenda suggestion by politicians. However, on November 2012, the AKP's proposal for a draft text containing the presidential system for the Constitution Conciliation Commission constitutes a milieu in terms of elaborating an alternative government system of a political party in Turkey. Another important feature of the proposal is to present the concept of "the Turkish Type Presidential System" to the Turkish constitution literature. The previous presidential system debates were often on the axis of the American Presidential Model. Indeed, many politicians who proposed the presidential system referenced their arguments with the characteristics of the USA system. However, the draft, which was uncovered in 2012, is designed as a unique government model in the light of the Turkish political and administrative culture.

The draft presented to the commission on November 2012 even though it is not legislated has a great importance with regard to the transfer of government systems to the agenda of Turkey. The discussions and criticisms made in this context played an

important role in the developing an idea of the text on December 10, 2016, “the Law Proposal on Amendments to the Constitution of the Republic of Turkey” which was submitted to the Presidency of the Assembly with the 316 AKP members’ signatures composed of 21 articles.²

Akgün (2017: 6) summarizes the differences between 2012 and 2016 texts:

- The wider segments can show the Presidential candidate.
- The introduction of a more feasible method of operating criminal responsibility.
- The assembly can accept the laws send back by simple majority instead of qualified majority.
- Strengthening the secondary position of the Presidential decrees against the law.
- Selection of members of the Council of Judges and Prosecutors (HSK).

Table 1: The First 18 Articles of the Constitutional Amendment Proposal of 2016

Offer Clause	Constitutional Article	Regulated Field	Subject
1	9	Jurisdiction	The neutrality of the courts
2	75	Legislative	Increasing the number of deputies
3	76	Legislative	Changing parliamentary selection criteria
4	77	Legislative Executive	TGNA and President election period
5	78	Legislative	Spare Member of Parliament and postponement of elections
6	87	Legislative	Duties and authorities of the TGNA
7	98	Legislative Executive	TGNA’s ways of obtaining information and control
8	101	Executive	Presidential candidate and election
9	104	Executive	Duties and authorities of the President
10	105	Executive	Criminal responsibility of the President
11	106	Executive	Representatives of the President, Vice President and ministers

² When sent to the Turkish Grand National Assembly, the draft, consisting of 21 articles, was reduced to 18 articles. Article 78, which regulates spare Member of Parliament; Article 123, which regulates the establishment of the public entity by the presidential decree; Article 126, which regulates the establishment, authority, duties and responsibilities of public institutions within the scope of central government, with the decision of the President of the Republic, are removed from the amendment text.

12	116	Legislative Executive	Renovation of parliamentary and presidential elections
13	119	Executive	State of emergency
14	123	Executive	The integrity of administration and public entity
15	126	Executive	Establishment of central administration organization
16	142	Jurisdiction	Establishment of courts (military courts)
17	159	Jurisdiction	Regulations for the Council of Judges and Prosecutors
18	161	Executive	Budget and final account

Apart from the above mentioned provisions, the draft constitution of 2012 and the constitutional amendment proposal of 2016 are similar. The same system of government has been adopted in both proposals. It would not be an ambitious statement to express that the 2012 constitutional draft constitutes the framework of the 2016 constitutional amendment proposal. The most noticeable difference is that the phrase “President (*Başkan*)” in the 2012 text is to be formulated as “President of the Republic (*Cumhurbaşkanı*)” in 2016.

Table 2: The Last 3 Articles of the Constitutional Amendment Proposal of 2016

Offer Clause	Constitutional Article	Regulated Field	Subject
19	8, 15, 17, 19, 88, 93, 108, 117, 125, 146, 148, 154, 155	Legislative Executive Jurisdiction	Exclude expressions from the text of the Constitution
	73, 108, 117, 118, 124, 127, 131, 134, 137, 146, 148, 150, 151, 152, 153, 158, 166, 167	Legislative Executive Jurisdiction	Amendments expressions to the Constitution
	89, 108	Legislative Executive	Expressions added to the text of the Constitution
	67, 91, 99, 100, 102, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 122, 145, 156, 157, 162, 163, 164	Legislative Executive Jurisdiction	Repeal articles

	82/2, 96/2, 117/3-4, 125/2, 127/3, 150/1	Legislative Executive Jurisdiction	Repeal articles subsections
20	Provisional Article 21	Legislative Executive Jurisdiction	Determination of the rules of the transition period in case of entry into force of the Act
21		Legislative Executive Jurisdiction	Regulation of effective dates

The amendment to the Constitution, which completed the commission process on January 4, 2017 and was approved by the final vote of 339 affirmative votes on January 21, 2017, was approved by the President on February, 11 2017 and legislated for referendum. The text of the law was adopted with a rate of 51.4% in the referendum held on April 16, 2017.

5. THE PLACE OF THE PRESIDENTIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE LEGISLATIVE ORGAN AND THE EXECUTIVE ORGAN RELATIONS BETWEEN THE GOVERNMENT SYSTEMS BASED ON THE SEPARATION OF POWERS

The text of the constitutional amendment, which leads to a change in a total of 69 articles of the Constitution, does not include a directive to the separation of powers or the unity of power. From a technical point of view, it is possible to find evidence that the separation of powers is becoming rigid. Especially when the executive organ is single headed and independent from the parliament, the same person cannot work together with the legislative and the executive, and the separation of powers in the sense that the executive cannot participate in legislative work seems to be relatively hardened compared to the previous system.

On the other hand, the opening of the President to be a political party member, the understanding of the dominant leader in Turkish political culture and the dominance of chairman in the political parties, has the potential to damage separation of powers. The fact that he/she is a political party member in the Turkish political life in which disciplined political parties existed brought with the suspicion that the President could increase sovereignty over the legislative. Thus the system in which the powers would unite in the presidency.

For example, Can (2016) states that only the executive-centered model of government has been introduced, in which the possibilities that the parliament can check and balance with the presidential system have been abolished. Gözler (2016), in parallel with this view, claims that the model is essentially nothing more than a “the unity of power system which the powers unite on the hand of the President”.

Table 3: The Comparison of Basic Characteristics of the Presidential System and the Parliamentary System

Fundamental Features of the Presidential System	Fundamental Features of the Parliamentary System
The executive organ is single headed	The executive organ is dualistic
The executive organ is directly elected by the public	The executive is not directly elected by the public
The executive does not rely on the legislative's confidence	The executive rely on the legislative's confidence
Additional Features of the Presidential System	Additional Features of the Parliamentary System
The executive cannot terminate the legislative organ	The executive may terminate the legislative organ
The same person cannot take part in both legislative and executive	The same person can take part in both legislative and executive
The executive organ cannot participate in the work of the legislative	The executive organ can participate in the work of the legislative

In terms of the politics and the constitutional law literature, the main features of the presidential system and the parliamentary system are generally characterized as shown in Table 3 (Gözler, 2008; Türköne, 2008; Gözübüyük, 1986; Yayla, 2015):

In consideration of these features, the TPGM can be regarded as a presidential system in the context of its inability to participate in legislative activities and elections and the structure of the executive organ. Another aspect of the model that resembles the presidential system is that the same person cannot take part in both legislative and executive. However, the model resembles a parliamentary system in the sense of reciprocal dissolution and the executive's reliance on legislative confidence.

The fact that the term of abolition does not devolve in the text of the constitution and its inclusion in the text on the name of renewal of elections does not change the fact that both organs can terminate each other's duties. Moreover, although the vote of confidence has been abolished by the new regulation, this does not mean that the executive organ is not based on the trust of the legislative organ. There is no difference in terms of implementation, although there is a meaningful difference between the

assembly's decision to make an early election and the presidential election to be renewed and the assembly to end the President's duty by vote of confidence.

Table 4: The Place of the TPGM between the Government Systems Based on the Separation of Powers

The Turkish Presidential Government Model	Presidential System	Parliamentary System
The executive organ is single headed	x	
The president elected directly by the public	x	
The president rely on the legislative's confidence		x
The President may terminate the legislative organ		x
The same person cannot take part in both legislative and executive	x	
The president cannot participate in the work of the legislative	x	

Gözler (2016) states that the proposed model is not a presidential system in terms of the legislative-executive relations, the system is similar to the parliamentary government system and the fact that the executive is single headed cannot meet the rigid separation of the legislative and the executive, and the system revealed by this action can be called as "parliamentary system without the Prime Minister".

Moreover, Burhan Kuzu constitutional law professor, one of the prominent advocates of the constitutional amendment proposal, as showed below stated that the President's abolition authority in his book is incompatible with the presidential system (Kuzu, 2016: 162):

There is no presidential model other than the USA model in fact in the world. Examples are South America. But those countries do not have presidential typology in North America. What did he do? You are looking at the Constitutions, "the President abolishes parliament if the following conditions are met"; it's destruction. It's a dictator after you've been hitting and you're kicking the parliament. It's what happens when you put it. They have given the legislative authority to the President, just as it is in the parliamentary system, absolutely not.

In sum, one of the main features of the presidential system is that the duty term of the legislative and the executive are fixed. In other words, these powers cannot put an end to each other's duties. However, in the text of the constitutional amendment, it is stated that the powers can abolish each other's duty term. From this point of view, the TPGM

resembles parliamentary system rather than presidential system because of this specific feature.

6. CONCLUSION

When the new model of government is examined within the framework of the separation of powers-unity of power dichotomies, it should be said that it is a system of government based on separation of powers technically. Yet the fact that the President is a political party member and the power of political party leaders in the Turkish political culture makes it difficult to distinguish between the executive and the legislative powers in the sense of the separation of powers. In a society where disciplined parties are involved in politics, it is possible that a leader of a political party head of the executive can also dominate the legislative. In the case of this possibility occurring, the executive and legislative will be open to debate the claims of the members of the judiciary to be determined by the head of the executive. In short, although the new model is considered in terms of technical separation of powers, there is a possibility that it may lead to the unity of power in some aspects.

When the TPGM is examined within the framework of the parliamentary system-presidential system dichotomy, it appears that the executive has the features of the presidential system from the standpoint of being single headed, elected by the public, out of the legislative, and cannot participate in the work of the legislative. However, legislative and executive elections may be concurrent and the organs may terminate each other's duties, loosening the separation of powers and simulating the system in the parliamentary system.

Consequently, the TPGM has introduced a unique system that has not been tested and has never been encountered in other societies. Although in the public opinion is lanced as a presidential system based on the separation of powers, both the separation of powers-unity of power and the position in the presidential system-parliamentary system dichotomies are ambiguous.

REFERENCES

- Akgün, M. H. (2017). “Başkanlıktan Cumhurbaşkanlığı Sistemine: 2012 ve 2016 AK Parti Anayasa Önerileri”, **Seta Perspektif**, (163), p. 1-6.
- Can, O. (2017). “Anayasa Değişikliği Teklifine Dair Değerlendirme”, <http://www.sosyalbilimler.org/osman-can-kaleme-aldi-anayasa-degisikligi-tekline-dair-degerlendirme/>, (Access: 12.01.2017).
- Gözler, K. (2008). **Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku**, Bursa: Ekin.
- Gözler, K. (2016). “Elveda Kuvvetler Ayrılığı, Elveda Anayasa: 10 Aralık 2016 Tarihli Anayasa Değişikliği Teklifi Hakkında Bir Eleştiri”, www.anayasa.gen.tr/elveda-anayasa-v2.pdf, (Access: 23.12.2016).
- Gözübüyük, Ş. (1986). **Anayasa Hukuku**, Ankara: S.
- Gül, C. (2011). “Çağdaş Başkanlık Modelinde Kişiselleşen İktidar Olgusuna Analitik Bir Yaklaşım”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 69(1-2), p. 593-604.
- Hekimoğlu, M.M. (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*, Ankara: Detay.
- Heywood, A. (2014). **Siyaset**, Ankara: Adres.
- Kahraman, M. (2012). “Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı-başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9(18), p. 431-457.
- Kuzu, B. (2016). **Her Yönü ile Başkanlık Sistemi: Yeni Sistem Cumhurbaşkanlığı Modelimiz**, İstanbul: Babıali Kültür.
- Özkol, A. (1969). “Çağdaş Parlamenter Demokrasilerde Kuvvetli İcra Eğilimi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 26(1-2), p. 43-76.
- Öztürk, K. and Kurt, H. (2015). “Amerikan Başkanlık Sistemi”, in M. Aktaş ve B. Coşkun (Eds), **Başkanlık Sistemi** (p. 51-75), Ankara: Liberte.
- Tannenbaum, D.G. and Schultz, D. (2015). **Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri**, Ankara: Adres.
- Tunçkaşık, H. (2015). “Başkanlık Sistemi: Teori, Pratik ve Tartışmalar”, H. Y. Kaya (Ed.), *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi* (p. 1-19), Ankara: TBMM.
- Türköne, M. (2008). **Siyaset**, Ankara: Lotus.
- Yayla, A. (2015). **Siyaset Bilimi**, Ankara: Adres.
- Yazıcı, S. (2013). **Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Zabcı, F. (2013a). “Montesquieu: Yasaların Ruhu ve Siyasal Özgürlük”, M. A. Ağaoğulları (Ed.), **Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler** (p. 541-567), İstanbul: İletişim.

Zabcı, F. (2013b). “Thomas Hobbes: Devlet Ya Da Ölümü Tanrıya Övgü”, M. A. Ağaoğulları (Ed.), **Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler** (p. 427-455), İstanbul: İletişim.

DESTINATION ATTRIBUTES IN THE EYE OF THE LOCAL PEOPLE¹

Berrin GÜZEL*

**Adnan Menderes University, Faculty of Tourism, berringuzel@hotmail.com*

Abstract: The aim of the study is to determine the attributes of a destination that is believed to pull tourists by the local people. Attributes that attract tourists to a destination in literature are obtained from tourists' view. In this study, the pull attributes are obtained from local people's view. In this sense 295 local people were asked about the attributes that is thought to attract tourist to the destination. 18 attributes and four dimensions are derived which are facilities and atmosphere, locality, historical-religious-natural places and, image. The most important attributes are historical places, religious places, the villages, the climate and the entertaining facilities.

Key Words: Destination attributes, local people, pull factors, destination.

JEL Code: Z33

1. INTRODUCTION

Destination attributes are defined as the attributes that satisfies the tourist and creates a revisit intention. Dann (1977) has defined these attributes as pull factors. However, the literature on pull factors of a destination (Chacko and Fenich, 2000; Klenosky, 2002; Kim et al., 2003; Dwyer et al., 2004; Çakıcı and Harman, 2007; Battour et al., 2011; Eusebio and Vieira, 2011; Albayrak and Caber, 2013; Kim, 2014) are from tourist's perspective. In other words, pull factors are measured by asking tourists. However, for current study this methodology considered as a one-sided perspective. Yet, the awareness of local people of the attributes which the destination they live have may empower the attractiveness of the attributes and is believed to be holistic. Thus, the aim of the study is to find out the attributes that are believed to be attractive by tourists in the local people perspective.

2. LITERATURE

2.1. Destination Pull Factors

Dann (1977)'s push-pull framework explains the motivations of tourists visiting a destination. In his framework, push factors refer to the forces that leads the tourist visit a destination. These are considered as the needs and wants of the tourist such as escape, relaxation etc. The pull factors are considered as the destination features which attract the tourist to a destination such as beach, sport facilities (Klenosky, 2002). While the pull factors are exogenous and factors, the push factors are endogenous and psychological factors (Albayrak and Caber, 2013; Lam and Hsu, 2006; cited from Çakıcı and Harman, 2007).

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Destination attributes of the pull factors are important for some reasons as tourists compare the possible destinations they can visit and make their decisions according to the attributes a destination have. Besides, destination attributes effect the image of a destination (Kim, 2014). For a destination to be competitive, it should provide a unique attraction to tourists (Dwyer et al., 2004), and this attraction will increase the tourists' satisfaction and the intention to recommend (Eusebio and Viera, 2011). However, in today's competitive environment, when a destination tries and succeeds in a practice, the others copy it immediately (Albayrak and Caber, 2013).

There are plenty of studies considering pull and push factors of tourist motivations (Chacko and Fenich, 2000; Klenosky, 2002; Kim et al., 2003; Dwyer et al., 2004; Çakıcı and Harman, 2007; Mohammad and Som, 2010; Zabkar et al., 2010; Battour et al., 2011; Eusebio and Vieira, 2011; Albayrak and Caber, 2013; Kim, 2014). These are either on only pull, push or both pull and push motivations together as Klenosky (2002) stated that they should not be viewed as independent factors that affect the tourists' destination choice.

Chacko and Fenich (2000) have determined the destination attributes in convention, exposition and meeting industry. They have compared seven cities of USA using 12 city attributes which are hotel room availability and room rates, meeting space availability, cost of food and beverage, cost and availability of air service, convenience of local transportation, promotional appeal of city, destination services, safety of attendees, friendliness of local people and helpfulness of service people. According to Klenosky (2002), a pull factor may be different for visitors. While a beach may serve as a tool for socializing, it may also mean a tool to look good (have a tan) or as a tool to enjoy the nature. In his study, Klenosky (2002) used the means-end approach to explain the push-pull factors of visitors. For this aim he listed the pull attributes in six dimensions, namely, scenic/natural resources, historic/cultural attractions, warm climate, skiing, party atmosphere and new/unique location.

Kim et al. (2003) have studied the push pull factors and their effects on tourists, and found 12 pull items are grouped in three dimensions, which are key tourist resources, information and convenience of facilities, and accessibility and transportation. They compared the push and pull factors to the tourists' demographic characteristics. The pull factors differed according to the visitors' age, occupation and, gender. Although Dwyer et al. (2004) have studied the destination competitiveness, in their study Crouch and Ritchie (1999)'s destination competitiveness is classified in eight headings in which core resources is one of them. This core resource is regarded as the destination attribute which attracts tourists. Regarding this, Dwyer et al. (2004) have grouped the competitiveness indicators in 12 dimensions. Although they studied the competitiveness indicators, most of the factors can be treated as the destination attributes.

Çakıcı and Harman (2007) examined the destination attributes for birdwatchers using the Buhalis (2000)'s 6A's to examine the factors. Thus, in their study they had the six dimensions, (attractions, accessibility, amenities, available packages, activities and, ancillary services) suitable for birdwatching. Mohammad and Som (2010) have investigated the tourists' motivation to visit Jordan as an overseas destination for their sampling group. They used 26 pull factors in eight dimensions. These are events and activities, easy access and affordable, history and culture, variety seeking, adventure, natural resources, heritage sites and sightseeing. They stated that the most important pull tool is the Petra, one of the new seven wonders of the world and is listed in World Heritage Sites in UNESCO. Zabkar et al. (2010) have assessed the perceived quality of

a destination through destination attributes. They used six attributes in one dimension that some of them are, ease of reaching, cleanliness, diversity of attractions, accommodation, friendliness of local people which are similar to the Buhalis (2000)'s 6A framework.

Considering the religious tourism, Battour et al. (2011) have examined the destination attributes for Muslim tourists, as religion is one of the important factor that effects the decision-making process. In their focus group discussions, they found that there are tangible and intangible aspects of the attributes in which, prayer facilities and halal food are tangible aspects, and Islamic entertainment, Islamic dress codes, general Islamic morality and Islamic call for prayers are the intangible aspects. Eusebio and Vieira (2011) have sought the destination attributes' evaluation, satisfaction and behavioral intentions using nine items and three dimensions, which are basic services, accessibility and, attractions. The basic services were about the accommodation and food and beverage; accessibility was about the transportation, infrastructure, signs and traffic congestion; and, attractions were about the cultural and natural attractions. Albayrak and Caber (2013) have studied the symmetric and asymmetric influences of destination attributes on visitor satisfaction. This means, an improvement in performance would not result in an increase in overall tourist satisfaction. They classified the product attributes in three subgroups which are basic, performance and excitement factors. They listed 21 destination attributes grouped into five dimensions. These are information, shopping, local transportation, health and hygiene and accommodation. According to their study, information and accommodation were two most important features of the destination affecting the visitor satisfaction. Kim (2014) has related the destination attributes to memorable tourism experiences and grouped 43 destination items in ten dimensions, such as infrastructure, accessibility, local culture/history, physiography, activities & events.

2. METHODOLOGY

2.1. Sample

The sample of this study was comprised of 295 local people living in Kuşadası, where it is the first destination which tourism is developed as a resort destination in Turkey (www.geka.gov.tr). Kuşadası has a cultural and historical character as it is located near to Ephesus and local villages like Şirince and has a religious character as The House of Virgin Mary, St. John's Basilica and İsa Bey Mosque are in a close distance.

Data were collected during March and April 2017 from local people living in Kuşadası. The population of Kuşadası is 103.849 (www.yerelnet.org.tr), however there are three municipalities in Kuşadası. The research is only limited to the people reside in Kuşadası municipality area. A survey was distributed to local people in Kuşadası. The participation to the survey was voluntary. As the resident accepted to participate, the survey was given to him/her to fill. 295 of the 380 questionnaires provided usable data (77.6%). 63.7% of the respondents were male. The residents being surveyed were living in Kuşadası for 1 to 5 years (32.2) and 38.6% of the respondents are not earning their income from tourism.

2.2. Measures

The pull factors of the survey had 27 destination attributes. These attributes are obtained from the literature (Chacko and Fenich, 2000; Klenosky, 2002; Kim et al., 2003; Dwyer et al., 2004; Çakıcı and Harman, 2007; Mohammad and Som, 2010; Zabkar et al., 2010; Battour et al., 2011; Eusebio and Vieira, 2011; Albayrak and Caber, 2013; Kim, 2014). The attributes were asked to the local people whether they are important as a pull factor or not.

As listed in means and standard deviations presented in Table 1 the most important pull factors of the destination for tourists according to the locals are the historical places (Ephesus, Hierapolis etc.), religious places (The House of Mother Mary, St. John's Basilica etc.), the villages (Şirince, Caferli etc.), the climate and the entertaining facilities (aqua parks, safari etc.). According to the local people, the least important attributes for the tourists to visit Kuşadası are the scientific facilities (conference, symposium etc.), high quality restaurants and the security of the destination.

Table 1: Destination Pull Attributes for Tourists According to the Local People

Destination Attributes	M	SD	n
Historical places (Ephesus, Hierapolis etc.)	3,96	1,18021	295
Religious places (The House of Mother Mary, St. John's Basilica etc.),	3,87	1,20530	295
Villages (Şirince, Kirazlı etc.)	3,80	1,05817	295
Climate	3,78	1,20187	295
Entertainment (Aqua park, safari etc.)	3,70	1,20338	295
Ease of transportation	3,61	1,14013	295
Natural beauty (Güzelçamlı National Park, Pamukkale)	3,53	1,20311	295
Night life (bar, club etc.)	3,48	1,21729	295
Located near the sea	3,41	1,25246	295
Scenery	3,37	1,33374	295
Atmosphere	3,32	1,13342	295
Local market	3,32	1,15530	295
Local food	3,25	1,25076	295
Popularity	3,24	1,24598	295
Peaceful and silent city	3,24	1,35450	295
No visa required	3,23	1,37378	295
The price in the restaurants	3,20	1,22862	295
Cultural facilities (Turkish bath, Turkish night etc.)	3,18	1,20300	295
Foreign language speaking citizens	3,16	1,18210	295
The value of the money	3,16	1,18604	295
High quality hotels	3,14	1,13176	295
Shopping	3,14	1,26171	295
Aqua sports (diving, sailing)	3,13	1,24316	295
Cleanliness	3,09	1,34332	295
Security of the destination	3,06	1,35388	295
High quality restaurants	3,01	1,15023	295
Scientific facilities (conference, symposium etc.)	2,66	1,32534	295

2.3. Factor Analysis

Factor analysis which is used to explore the dimensions in which a concept is explained (Sipahi et al., 2008) is a multivariate analysis technique that provide to reduce many variables to fewer variables based on the relations between the variables (İslamoğlu, 2011). In this study, factor analysis was made to determine the destination factors. Six factors were found as destination themes but two of them and of 27 attributes, 9 attributes were removed from the analysis as they have a low reliability coefficient. Thus, the remaining 18 attributes are grouped into four factors which are (1) facilities and atmosphere, (2) locality, (3) historical-religious-natural places and, (4) image. The factor analysis and the Cronbach alpha coefficients are listed in Table 2.

Table 2: Destination Pull Factors

Item	α	M	Factor Loadings			
			1	2	3	4
Factor 1: Facilities & Atmosphere	,836	3,31				
Night life (Club, bar etc.)			,762			
High quality hotels			,696			
Local food			,677			
Entertainment (Aqua parks, safari etc.)			,624			
Cultural facilities			,592			
Atmosphere			,508			
Aqua sports			,470			
Factor 2: Locality	,814	3,42				
Ease of transportation				,850		
Local markets				,759		
The value of money				,715		
Peaceful and silent city				,680		
Villages (Şirince, Caferli etc.)				,653		
Factor 3: Historical, Religious and Natural Places	,781	3,78				
Historical places (Ephesus, Hierapolis)					,798	
Religious places (The House of Mother Mary, St. John's Basilica)					,749	
Natural beauty (Güzelçamlı National Park, Pamukkale)					,434	
Factor 4: Image	,679	3,13				
Image of the city						,777
Security						,557
Cleanliness						,543

Note: N=295, Extraction Method: Principal Component Analysis.
 Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. KMO Measure of Sampling Adequacy: ,818; p=000

The first factor is the “**facilities and atmosphere**” factor and have seven attributes. These are the vibrant night life in the destination, high quality hotels, and the variety of local food, entertainment facilities such as aqua parks and safari, cultural facilities, atmosphere of the destination and aqua sports such as diving and sailing. The factor had a mean of 3.31 (S.D. = 0,85048) which is the third among the four themes. The factor accounted for 14.2% of the total variance. The second factor is named as “**locality**”. The theme has a mean 3.42 (S.D. = 0,89826) which is the second among others. It has five attributes which are the ease of transportation within the destination, local markets (bazaar), high value of money, the peace of the destination and closeness to the villages that attract tourists such as Şirince and Caferli etc. The factor accounted for 11.6% of the total variance.

The third factor is the “**historical and religious and natural places**” of the destination. The mean of the theme is 3,78 (S.D. = 0,99728) and the highest among all. The destination has a national park in a 30-km distance, it has religious places in a 15-20 km distance such as The House of Mother Mary and St. John’s Basilica, and it has historical places such as Ephesus and Hierapolis. Although Hierapolis is in a 200-km distance, the cruise ships visiting the destination aim also the visits to Hierapolis and Pamukkale. The factor accounted for 9.8% of the total variance. The fourth and the last factor is the “**image**” of the destination. This theme has the lowest mean, 3,13 (S.D. = 1,02659). This factor has three attributes which are image of the city, security and the cleanliness of the destination. The factor accounted for 8.2% of the total variance.

3. DISCUSSION

The aim of this study was to reveal the attributes and factors which the local people think tourists are visiting Kuşadası. 18 attributes are observed and they were grouped in four dimensions which mean that the tourists distinguish the attributes and do not consider these attributes in a holistic way (Dwyer et al., 2004).

Kuşadası is a destination where tourists are visiting the destination by cruises. Thus, cruise tourism is an important source of income in Kuşadası as it is considered as one of the most important ports in Turkey (www.geka.gov.tr). However, due to the terror and political crisis with other countries, the number of cruise ships and tourist arrivals are in a significant decline (www.aydindenge.com.tr). Determining the reasons of tourists visiting a destination is crucial. These reasons are known as push and pull factors identified by Dann (1977). While push factors are related to the tourists himself, the pull factors are related to the destinations’ itself (Albayrak and Caber, 2013; Lam and Hsu, 2006; cf. Çakıcı and Harman, 2007).

3.1. Theoretical Implications

In this study, pull attributes and factors are obtained. Although similar attributes and factors are also in the literature (Chacko and Fenich, 2000; Klenosky, 2002; Kim et al., 2003; Dwyer et al., 2004; Çakıcı and Harman, 2007; Mohammad and Som, 2010; Zabkar et al., 2010; Battour et al., 2011; Eusebio and Vieira, 2011; Albayrak and Caber, 2013; Kim, 2014; Kim, 2014), the factors are found out by asking tourists. But in this study, the factors are achieved by asking local people. Thus, it is aimed to determine the thoughts of local people about the pull factors that make the tourists visit Kuşadası. This determination is important not only to explain the meaning of the reasons of visiting a destination but also to understand the awareness of the local people about the city they are living in. Residents who are aware of the place they are living, are also provide the sustainability and protection of the tourist attracting factors. This may also contribute to both environmental and cultural sustainability of a destination.

In the study, the attributes that pull tourist to the destination are determined and grouped under four dimensions. Being close to the historical and religious places and to the local villages, the climate and the entertainment facilities are the first five pull attributes. The main reason for the cruise ships coming Kuşadası is to visit Ephesus ancient city. Although Ephesus had 1.6 million visitors in 2015, due to political tension within the country and with its neighbors, the number has dropped to 820.000 in 2016 (www.hurriyet.com.tr). Besides in an approximately 70 km distance, Priene-Miletus-

Didyma ancient cities and in a 200-km distance Hierapolis ancient city can also be visited. In terms of religion, The House of Mother Mary is considered as important not only for the tourists but also for the local people. St. John's Basilica is also very close. In 2015 more than 700.000 visitors have visited The House of Mother Mary (www.haberturk.com). The third attribute is the local villages near Kuşadası. Şirince which is an old Greek village is one of the villages where it has an old church inside. But more importantly, the village is an important wine-producing region. The fourth attribute that is considered as important for tourists is the climate of the destination. Kuşadası where sea-sand-sun tourism is an important attribute with its hot days more than cold days (www.mgm.gov.tr), can be attractive for tourists from a cold climate. Besides as the destination hosts third age tourists, the weather is also suitable for them with not being extremely hot or cold. The fifth attribute is the entertainment facilities in the destination. Kuşadası has the biggest aqua park in Europe and off-road safari and horse-safari are also provided within the destination.

The study has revealed that historical-religious-natural places factor is the most important factor that is thought to attract tourist. Locality, facilities and atmosphere and image are the other three factors, respectively. The historical and religious places close to the destination are important for the tourists as stated earlier. The locality of a destination is the second most important factor. This attraction is regarded as both having local markets and being close to local villages. It can be said that being local enhance the authenticity of a place. The facilities and atmosphere is the third factor. The nightlife, high qualified hotels, local food and the atmosphere are believed to attract tourists. However, considering nightlife, within the same region, Bodrum is more popular than Kuşadası. In terms of local food, Kuşadası is not a destination known with its cuisine such as Gaziantep, Hatay or Kayseri. Instead of having a local cuisine, the destination has the character of Aegean cuisine. Aqua sports are also believed to be important for tourists. Especially, to improve diving in Kuşadası, Kuşadası Municipality has sunk an airplane (www.theguardian.com). Besides, in terms of sailing, there are races organized in the destination (www.kusadasiyatkulubu.com). Although they are organized once in a year, local people think it as a pull factor.

The last factor is the image. It is believed that the image of the city, security of the destination and the cleanliness of Kuşadası is to attract tourists. The local people of Kuşadası think that the destination is still a secure place when the terror in the region and the country is considered. Yet, security is an important factor for tourists. Moreover, the cleanliness is also thought to attract tourists.

3.2. Practical Implications

In this research it is suggested that, pull factors of a destination according to the local people are also worth examining. Although the local people are living in the destination, their thoughts about the tourist on why they are visiting the destination is important. Thus, regardless of the income the local people earn, it is important to understand why tourists are visiting the destination. Because this may increase the intention to protect the environmental and cultural/religious assets the destination have. Besides, this tendency to protect, may also affect the support to tourism. Moreover, this understanding may help to own the destination more. This situation will be more crucial for the people who earns their incomes from tourism sector. This will make the local people see the destination from a different perspective as they understand the tourist and

their psychology to visit a destination which may increase their awareness towards the destination. Yet, it is expected from the local people to be more sensitive to the environment that will provide the regional sustainability.

According to the results obtained from the study, it is believed that tourists are visiting the destination due to its historical, religious places, climate and the entertainment facilities it has. It is expected from the local people to protect not only the ones in Ephesus but also the ones within Kuşadası. As for religious places, although they are not located inside the destination, they are supposed to have a protective attitude for the ones in close distances. Hence, it is suggested that the local people should cooperate with the local government considering governance, they need to motive the authorities. However, it should be noted that, these destination attributes are considered as important by local people. Thus, it should be avoided from an extremely protective attitude.

The study has some limitations. The first is that the study is cross-sectional and this causes the disregarding of the tourist profile that is changing due to the political and economic reasons by the local people. The second limitation is the ignoring the differentiation of the tourists according to their countries and cultures. This is also thought that it may affect the perception of attributes. The third limitation is that, the local people data gathered may have not enough idea on the attributes of the destination. They may not have sufficient knowledge about Kuşadası, where they live and its surroundings and, that may affect their perceptions.

For further studies, not only pull but also push factors and other related subjects of the tourist according to the local people may be investigated. This is important because as the local people understand the reasons why tourists are visiting a destination, they may help the tourism planning and development of a destination.

4. CONCLUSION

The studies to date on pull factors of a destination are determined in tourists' view. Thus, tourists have stated the attributes that attracted them to a destination. In contrast, in this study the pull factors of a destination are obtained by the point of local people. In other words, local people were asked for the attributes that are thought to be attractive for tourists. The results of the study give an insight not only to the attributes that a destination have but also suggest a reverse sight for studying destination attributes for further studies.

REFERENCES

- Albayrak, Tahir and Caber, Meltem (2013), “The Symmetric and Asymmetric Influences of Destination Attributes on Overall Visitor Satisfaction”, **Current Issues in Tourism**, 16(2), 149-166.
- Aydın Denge, “Didim’deki yabancı turist sayısı %16 arttı”, <http://www.aydindenge.com.tr/guncel/25/03/2017/didimdeki-yabanci-turist-sayisi-16-artti>, Date Accessed: 06.06.2017
- Battour, Mohammed; Ismail, Mohd Nazari N. and Battor, Moustafa (2011), “The Impact of Destination Attributes on Muslim Tourist’s Choice”, **International Journal of Tourism Research**, 13, 527-540.
- Buhalis, Dimitris (2000), “Marketing the Competitive Destination of Future”, **Tourism Management**, (21), 97-116.
- Çakıcı, A. Celil and Harman, Serhat (2007), “Importance of Destination Attributes Affecting Destination Choice of Turkish Birdwatchers”, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1, 131-145.
- Chacko, Harsha E. and Fenich, George G. (2000), “Determining the Importance of US Convention Destination Attributes”, **Journal of Vacation Marketing**, 6(3), 211-220.
- Crouch, Geoffrey I. and Ritchie, J. R. Brent (1999), “Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity”, **Journal of Business Research**, 44, 137–152.
- Dann, Graham M.S. (1977), “Anomie, Ego-Enhancement and Tourism”, **Annals of Tourism Research**, 4 (4), 184-94.
- Dwyer, Larry; Mellor, Robert; Livaic, Zelko; Edwards, Deborah and Kim, Chulwon (2004), “Attributes of Destination Competitiveness: A Factor Analysis”, **Tourism Analysis**, 9(1), 91-101.
- Eusebio, Celeste and Vieira, Armando Luis (2011), “Destination Attributes’ Evaluation, Satisfaction and Behavioural Intentions: A Structural Modelling Approach”, **International Journal of Tourism Research**, 15(1), 66-80
- Güney Ege Kalkınma Ajansı, Güney Ege Bölgesi Turizm Strateji Belgesi (2012), http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5fauvq1mal848phr62d16pl8.pdf Date Accessed: 06.06.2017
- Habertürk, “Meryem Ana Evi Paylaşlamıyor”, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1117117-meryem-ana-evi-paylasilamiyor> Date Accessed: 06.06.2017
- Hürriyet, “Balbay, Efes'e gelen turist sayısı yüzde 50 düştü”, <http://www.hurriyet.com.tr/balbay-efese-gelen-turist-sayisi-yuzde-50-du-40353693> Date Accessed: 06.06.2017
- İslamoğlu, A. H. (2011), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kim, Jong-Hyeong (2014), “The Antecedents of Memorable Tourism Experiences: The Development of a Scale to Measure the Destination Attributes Associated with Memorable Experiences”, **Tourism Management**, 44, 34-45.

Kim, Samuel Seongseop; Lee, Choong-Ki and Klenosky, David B. (2003), “The Influence of Push and Pull Factors at Korean National Parks”, **Tourism Management**, 24, 169-180.

Klenosky, David B. (2002), “The Pull of Tourism Destinations: A Means-End Investigation”, **Journal of Travel Research**, 40, 385-395.

Kuşadası Yat Kulübü, “KAYK 4. Zafer Yarışı Setur Marina Kupası”, <http://kusadasiyatkulubu.com/etkinlikler/> Date Accessed: 02.06.2017.

Lam, Terry and Hsu, Cathy H. C. (2006), “Predicting Behavioral Intention of Choosing a Travel Destination”, **Tourism Management**, 27, 589-599.

Mohammad, Bashar Aref Mohammad Al-Haj and Som, Ahmad Puad Mat Son (2010), “An Analysis of Push and Pull Travel Motivations of Foreign Tourists to Jordan”, **International Journal of Business and Management**, 5(12), 41-50.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Isıtma ve Soğutma Gün ve Dereceleri, <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/gun-derece.aspx?g=merkez&m=09-09&y=2017&a=05> Date Accessed: 02.05.2017.

Sipahi, Beril, Yurtkoru, E. Serra and Çinko, Murat (2008), **Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi**, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

The Guardian, “Airbus is sunk off Turkey to become artificial reef”, <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/05/airbus-sunk-turkey-artificial-reef-kusadasi-diving> Date Accessed: 02.05.2017.

Zabkar, Vesna; Brencic, Maja Makovec and Dmitrovic, Tanja (2010), “Modelling Perceived Quality, Visitor Satisfaction and Behavioural Intentions at the Destination Level”, **Tourism Management**, 31, 537-546.

Yerel Yönetimler Portalı, Kuşadası İlçesi Nüfus Listesi, http://www.yerelnet.org.tr/ilceler/ilce_nufus.php?ilceid=198312 Date Accessed: 02.05.2017.

EKONOFİZİK VE FİNANSAL ENTROPİ¹

Tolga ULUSOY*

*Kastamonu Üniversitesi İ.İ.B.F Bankacılık ve Finans Bölümü, tulusoy@kastamonu.edu.tr

Öz: Bu çalışma Entropi ile borsa araştırmaları, sıcaklık ve hisse senedi piyasaları, enerji, yapısal değişim ve boyutu arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Yatırımcılar, gaz parçacıkları aksine, yeterince sürekli davranışlarını değiştirmek için yeteneği hatırlamak zorunda olduğu bir gerçektir. Bu bağlamda, zaten tamamen finansal piyasalar için gaz parçacık davranışı uygulamak mümkün değildir. Ancak, kuantum istatistiksel yapı olarak adlandırılan modern fizik teorileri ile mevcut trend yönünde bir öngörü ile ticaret olanakları ve riski tahmin yürütmek daha mantıklıdır. Entropi doğa bilimleri ile sınırlamak doğru bir yaklaşım değildir Ekonofizikçiler genellikle fiziksel, matematiksel yaklaşımlar ile ekonomi ve finasta belirsizlik fikrini anlayabilmek için entropi kavramını kullanmaktadırlar. Açıklandığı gibi, “entropi dağılımı dinamik bir süreç olarak kullanılan, istatistik ve bilgi teorisi, belirsizlik, düzensizlik ve çeşitlendirme ölçüsü olarak giderek finansal teoriler içerisinde kabul edilme sürecindedir. Araştırmamız açıklanması zor fiziksel olayları açıklamada entropi yaklaşımının daha yararlı olabileceğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonofizik, Finansal Entropi, Post-Modern Finans

JEL Kodu: F65, O16, G32

ECONOPHYSICS AND FINANCIAL ENTROPY

Abstract: This paper investigates the relation between Entropy of the market, temperature and energy of stock markets, structural change and the size of the stock market investigations. It is a fact that the investors, in contrast to gas particles, have enough recall ability to modify their behaviors constantly. In this context, it is already unlikely to totally apply gas particle behavior to financial markets. However, it is more sensible to carry out trading possibilities and risk estimation through a prediction of the direction of the existing trend via modern physical theories called the statistical structure of quantum. Entropy is not restricted to natural science, but is a function of mathematical and physical statistics. Econophysicists often use the concept of entropy to characterise the idea of uncertainty in Physical, Mathematical approach, economics and finance. As it

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da 2.si düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

explained, “entropy is a measure of dispersion, uncertainty, disorder and diversification used in a dynamic process, in statistics and information theory, and has been increasingly adopted in financial theory”.

Key words: Econophysics, Financial Entropy, Post-Modern Finance

JEL Codes: F65, O16,G32

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

S hisse senetlerinden sabit fiyattan dolaşımında N adet hisse senedi var ve hisse senetleri ε fiyatından işlem görüyor olsun. Verilen bir t aralığında n adet hisse senedi i'nci yatırımcı tarafından satın alınıyor (head) ve N-n kadar kısım yatırımcı tarafından alınmayan istenmeyen hala diğer yatırımcıların elinde tuttuğu kısım (tail).s hisse senetlerinin yatırımcının almaya istekli olduğu ε fiyatından n tane almasıyla elde edilen net yatırım

$$U = n\varepsilon$$

olmakta ve bu aynı zamanda yatırımın içsel enerjisini ifade etmektedir. Ekonomik sıcaklık λ olacak şekilde genel bir tanım geliştirilsin. Öyle ki sermayenin yüksek ekonomik sıcaklıktan düşük ekonomik sıcaklığa sahip hisse senetlerine kaydığını ve geçiş durduğunda ekonomik dengeye ulaşıldığı varsayalım² (termodinamik denge)

$$\Omega(u) \equiv \Omega(n, N)$$

U toplam sermaye yatırımında girilebilir durumların sayısı olsun (s hisse senedi ile yapılabilecek yatırım miktarı). S hisse senedinde n tanesi i'nci yatırımcı tarafından N>n olacak şekilde yatırımına konu edilsin. Bu hisse senedi için entropi değeri

² Ekonomik denge, $\partial\sigma/\partial u$ enerji düzeyinde entropideki değişim oranının aynı olması durumu olarak tanımlanmıştır. $\partial\sigma_1/\partial U_1 < \partial\sigma_2/\partial U_2$ olsun.S1 'den ∂U kadar enerji çekildiğini varsayalım.S1'in σ_1 entropisi düşecek ∂U kadar enerji tersi yönde S2'ye verildiği zaman σ_2 entropi değeri yükselecektir.Böylece ∂U kadar enerjinin S1'den S2'ye verilesi ile de $\sigma_1 + \sigma_2$ değeri artacaktır.Bu şu anlama gelir U enerjisi düşük $\partial\sigma/\partial u$ 'den yüksek $\partial\sigma/\partial u$ 'ye akacaktır.Eğer $\partial\sigma/\partial u$ enerjili entropide artış oranı S1 ve S2 için aynı ise enerji olduğu yerde kalır ve termal denge sağlanmış olur.

$$\sigma = \ln \Omega$$

ile ifade edilir.³sıcaklık ise ters ekonomik sıcaklık değerinde⁴

$$\frac{1}{\lambda} = \frac{\partial \sigma}{\partial U}$$

değerini alır. İlgili dağılımdaki yatırım şu şekilde formülendir.

$$\Omega(n, N) = \frac{N!}{n!(N-n)!}$$

ise Ω 'nin en olası ve en büyük değerini veren U değeri $\hat{U} = \frac{1}{2} N\varepsilon$ dir.⁵

$U \rightarrow \hat{U}$ dönüşümü ile formül

$$\Omega(u) = \frac{(2\hat{U}/\varepsilon)!}{(\hat{U}/\varepsilon)![(2\hat{U}-U)/\varepsilon]!}$$

şeklini alır.Büyük sayıda N olduğunu varsayarak dağılımımızı Gauss ile yapacak olursak

³ Enerjinin yüksek olduğu durumlarda entropide yüksek olur.

⁴ ∂U kadar enerji S_1 'e eklendiğinde σ_1 artar (S_2 'den ∂U kadar enerji çekildiğinde σ_2 düşer) ve bu artış

düşüşten daha fazla olacaktır.O zaman toplam entropi artacaktır. $\partial \sigma_1 / \partial U_1 < \partial \sigma_2 / \partial U_2$ ise yukarıda da

açıklandığı üzere 1'den 2'ye çok az bir enerji aktarımı bile olsa bu durumda az değeri olan $\partial \sigma / \partial U$

sıcak olacak, fazla değerde olan $\partial \sigma / \partial U$ ise soğuk olacaktır.O zaman bu, sıcaklık tanımından

beklediğimiz durumun tam tersi durumda karşılaşmamıza sebep olacaktır. $\partial \sigma / \partial U = 1/\lambda$ ifadesi

sıcaklığın tersi ile karşımıza çıkar

⁵ Tüm girilebilir değerler sistem için aynıdır ve girilebilir durumları simgeleyen Ω ise toplam U enerjisine bağlıdır. U ise U_1 ve U_2 ye bölünmüş varsayalım.Gerçek bir U değerinin veya $U_2 = U - U_1$ değerinin maksimuma ulaşması beklentisi vardır. U_1 oldukça fazla çeşitte gelişigüzel durumları bir araya getirir ve bizler ise U_1 yatırımında (içsel enerjisinde) öyle durumlarla karşılaşırız ki bazı U değerleri diğerlerine göre en olası değer olarak karşımıza çıkar. Araştırmacılar ise buldukları durumda karşılıklarına çıkabilecek en olası U durumun \hat{U} olarak ifade etmişlerdir.

$\Omega(U) \approx \Omega(\hat{U}) \exp\left[-\frac{2(U - \hat{U})^2}{N\varepsilon^2}\right] \Rightarrow \sigma(U) = \ln \Omega(U) = c - \frac{(U - \hat{U})^2}{\hat{U}\varepsilon}$ sistemin entropisini ifade eder.⁶

$$\frac{1}{\lambda} = \frac{\partial \sigma}{\partial U} = -2 \frac{U - \hat{U}}{\hat{U}\varepsilon} = 2 \frac{1 - \frac{U}{\hat{U}}}{\varepsilon} \text{ veya şu şekilde kısaltacak olursak}$$

$$\lambda = \frac{\varepsilon}{2\left(1 - \frac{U}{\hat{U}}\right)}$$

sistemin sıcaklığını ifade eder.

Şimdi yatırımın ekonomik dengede olduğunu düşünölsün⁷. Her bir yerinde sıcaklığın $\lambda = 100TL$ olduğunu varsayölsün. Ekonomik sıcaklığın ölçöldüğü yani yatırım için alım satım yapılan alana da “ekonomik rezervuar ” diyelim. Bir A şirketine ait hisse senetlerinden yalnızca 1 adedinin $\varepsilon_A = 200TL$ ’den değeri biçildiğini ve bu fiyattan yatırımcıların almaya hazır olduklarını varsayalım. Bu hisse senedinin bir alıcı tarafından alınma olasılığı ne olacaktır?

Burada Kanonik dağılımı takiben Boltzman çarpanını incelemek lazım.

$$P \propto e^{\frac{-\varepsilon \alpha}{\lambda}}$$

α sembolünü = ‘ e çevirirsek olasılık dağılımını normalize ederek dağılımımızı daha anlaşılır bir düzeye çekmiş oluruz. .Bu anlamda bakacak olursak ekonomik anlamda 2

⁶ S_1 ve S_2 ’nin iki ayrı sistem olduğunu varsayalım. $\Omega = \Omega_1(U_1) \cdot \Omega_2(U_2)$ toplam girilebilir durumlarının sayısını göstermektedir.Yani diğeri bir ifadeyle her iki sistem için girilebilir durumlarının sayısı çarpım fonksiyonundan başka bir şey değildir.İki sistemin ayrı ayrı entropilerin toplamı ise sistemin toplam entropisini vermektedir. $\sigma = \sigma_1(U_1) + \sigma_2(U_2)$

⁷ Yalıtılmış bir sistem girilebilir durumlarının her birinde eşit olasılıkla bulunuyorsa sistem dengededir. Yalıtılmış bir sistem girilebilir durumlarının her birinde eşit olasılıkla bulunmuyorsa dengede değildir.O zaman sistem girilebilir durumlarının her birinde eşit olasılıkla bulunduğu denge haline eninde sonunda ulaşınca kadar zaman süresince değışim eğiliminde olur.

olasılık ortaya çıkar.⁸ (C = constant of proportionality)

Eğer hisse senedi alınırsa, ε yatırımında $P_b = Ce^{-\varepsilon/\lambda}$

Hisse senedi alınmaz ise, $\varepsilon = 0$ yatırımında $P_{nb} = Ce^{-0/\lambda} = C$

Eğer alınma olasılığı ile alınmama olasılığı 1'e eşitse eşitliğimizi şu şekilde oluşturmamız mümkündür.

$$1 = P_b + P_{nb} = Ce^{-\varepsilon/\lambda} + Ce^{-0/\lambda} = C(1 + e^{-\varepsilon/\lambda}) \quad \Rightarrow \quad C = \frac{1}{1 + e^{-\varepsilon/\lambda}} \quad (1.30)$$

$P_{nb} = \frac{1}{1 + e^{-\varepsilon/\lambda}}$ alınmama olasılığı ve $P_b = \frac{e^{-\varepsilon/\lambda}}{1 + e^{-\varepsilon/\lambda}} = \frac{1}{e^{\varepsilon/\lambda} + 1}$ alınma olasılığını ifade eder.

Buradan örneğimize dönecek olursak; $\lambda = 100TL$, $\varepsilon_A = 200TL$ için

$$P_b = \frac{1}{e^{\varepsilon/\lambda} + 1} = \frac{1}{e^{200TL/100TL} + 1} = \frac{1}{e^2 + 1} = 0,1192$$

Bunun ifadesi şudur. Ekonomik sıcaklık 100 TL olduğunda bir A hisse senedinin 200 TL'den alınma olasılığı %11'dir.

Şimdi sermaye rezervuarının $N_A=1000$ hisse senedinden oluşan A şirketinin hisselerinin toplamından oldukça büyük olduğunu düşünelim. A şirketine ait hisse senedinin pay başına değeri $\varepsilon_A = 200TL$ olsun. Tekrar ekonomik sıcaklık $\lambda = 100TL$

⁸ n tane hisse senedi için Ω girilebilir durumların sayısını ifade ettiği durumlarda ise, yatırım olmaz ise enerji düzeyine ulaşım olamayacağı için olasılık 0'dır. Eğer ulaşılabilir durumlar söz konusu ise parçacıklar bu enerji düzeylerinde $1/\Omega$ eşit olasılıklarıyla bulunabilirler.

ise A şirketine ait hisse senetlerinden oluşan U_A beklenen toplam yatırımın değeri ne olmalıdır?

Eğer bir hisse senedinin alınma olasılığı $P_b = \frac{1}{e^{\varepsilon/\lambda} + 1}$ ise beklenen U_A yatırımı

$$\langle U_A \rangle = N_A \cdot P_b \cdot \varepsilon = 1000 \cdot \frac{1}{e^{200/100} + 1} \cdot 200 = 23,841 TL$$

Bu durumdan farklı olarak ekonomik sıcaklığın $\lambda = 50 TL$ 'ye düştüğünü varsayalım. A şirketine ait hisse senetlerinden $N_A = 1000$ adet var ve hisse başına değer $\varepsilon_A = 200 TL$. B şirketine ait hisse senetlerinden $N_B = 1000$ adet var ve hisse başına değer

$\varepsilon_B = 100 TL$. A ve B hisse senetlerinden oluşan U_{AB} yatırımının toplam değeri

$$\langle U_A \rangle = N_A \cdot P_b \cdot \varepsilon_A = 1000 \cdot \frac{1}{e^{200/50} + 1} \cdot 200 = 3,597 TL$$

$$\langle U_B \rangle = N_B \cdot P_b \cdot \varepsilon_B = 1000 \cdot \frac{1}{e^{100/50} + 1} \cdot 100 = 11,920 TL$$

$$\langle U_A \rangle + \langle U_B \rangle = 3,597 + 11,920 = 15,517 TL.$$

Yatırımcı düşük fiyattan alıp yükseleceği beklentisi ile daha yüksek fiyattan satmak isteyeceği için daha düşük fiyattan satılan hisse senedi yukarıdaki net yatırımda daha çok yer almaya çalışacaktır. Halen T_0 zamanında çok az değerli olsa dahi fiyatı artmaya başlayana kadar bu beklenti ve oran bu şekilde devam edecektir.

Eğer $\varepsilon < \lambda$, yani hisse başına değer, ekonomik sıcaklıktan düşük ise hemen hemen tüm hissenin yarıya yakını satılabilecektir ve pay başına iki hisse senedinden daha yüksek olan net yatırımı doğal olarak daha fazla etkileyecektir. Şunuda belirtmek lazımdır ki istenen bir hisse senedinde ödenen miktar ve alınan hisse senedi sayısı sınırlı olacağından (tüm hisse senetleri satıldığında 0 entropiye ulaşılır), negatif ekonomik sıcaklığa özgü bütün etkiler sistemde açığa çıkmış olmaktadır. Fakat burada $\lambda > 0$ için, maximum düzeyde satışa konu olmuş hisselerin oranı %50 olmaktadır. (Ω 'nin en olası ve en büyük değerini veren U değeri $\hat{U} = \frac{1}{2} N \varepsilon$ dir.) Brewer (2000).

2. FİNANSAL SİSTEMLERDE BOSE-EİNSTEİN YOĞUNLUĞU

Stalinuas(2000) finansal sistemleri Bose-Einstein yoğunluklarına benzetmiş ve konuya ait istatistiksel dağılımları bunun doğrultusunda hesaplamıştır.

Finansal sistemler ile BEYs sistemleri arasında kurulan bağ hareketlerin kısmen gelişigüzel ve tutarlı oluşmasıdır. Klasik gazlardaki atom çarpışmaları tamamiyle rastgele oluşmaktadır. Buradaki kısıtlar sadece enerji ve momentum olmaktadır ki bu da bizi Maxwell-Boltzman dağılımına götürmektedir. Bosonik gazlarda ise partikül çarpışmaları seçimlidir. Çarpışmalardan sonra atomlar hali hazırda dolu olan enerji düzeylerinde bulunmayı tercih ederler. Açıkça görmekteyiz ki atomların klasik gazlardaki çarpışmaları gibi finans piyasası da bir ucunda kaotik bir ucunda öngörülemez bir yapı sergiler. Bir tarafta ise finansal pazarlardaki hareketler motive edilmiş gibi görünmektedirler. Bu motivasyon ise genelde oluşumunda piyasaya bir yön ve tutarlılık getirmektedir. Bu sürekli gelişigüzellik ve tutarlılık yaklaşımları finans ve BEY sistemleri arasında derin ilişkiler yaratılması konusunda bize değişik ipuçları sağlamaktadır.

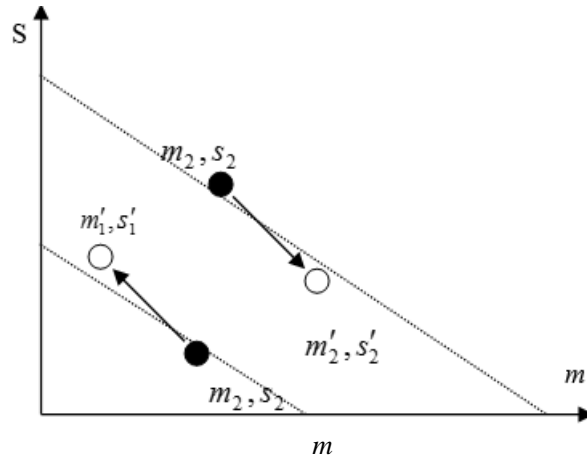
Bozon ve finansal sistemlerdeki ortak fizik kanunları aynı tutarlı sonuçlar veren benzer mekanizmalar üzerine kurulmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi bosonik değer artması, atomik partiküllerin yoğunlukların tutarlılığına bağlı bir durumdur. Bu quantum parçacıkların önceden yerleşilmiş enerji düzeylerini seçmelerinden kaynaklanmaktadır. Finansta açıkça görülen davranış senaryosuna göre, pazardaki birçok yatırımcı diğer yatırım yapan insanlar gibi düşünmekte ve çoğunluğun davranışları hangi yöndeysse o yöne doğru bir kaymada bulunmaktadır. Örneğin oldukça etkili ve popüler seviyeler Bozon sistemlerdeki seçilmiş enerji düzeylerine benzetilebilmektedir. Bu çoğunluğun gösterdiği yatırım stratejilerin seçimine bağlıdır. Bu seçimler ise yatırımcıların yoğunlaştırılarak ortak yatırım stratejileri ile birbirlerine sıkıca bağlı çeşitli yatırım gruplarına bölünmesini ifade etmektedir. Gerçekte bazı süreçlerde finansal pazarlar bosonik gazların oluşturduğu sistemlerden daha karışık bir yapıyı izlemektedirler. Örneğin her spekülâtör kazancını maksimize etmeye çalışırken bir taraftan da finansal ticarete elde ettiği olumlu olumsuz her türlü çıktıyı optimize etmeye çalışır (Çelik ve Afşar, 2010).

Bu konuyla ilgili ilk modellerden biri Bachelier (1964) tarafından yapılmıştır. Bachelier pazar fiyatlarının stokastik yayınımları ile bir brown parçacığın yayınımları karşılaştırmıştır. Bir Brown parçacık benzer olarak pazardaki oyuncuların kinetikleriyle oluşan fiyatlar gibi çevresindeki atomlar ile termal dengede olmaktadır. Bachelier modeli fiyat hareketlerinde bizi Gauss dağılımına götürmekte, klasik gazlarda açıklanan atom hızlarını anlatan Maxwell dağılımı ile de ilişkili olmaktadır. Fakat eğer araştırmacı finansal pazarlarla tutarlı hareket sergileyen partiküllerden oluşan gaz kütlelerini karşılaştıracaksa bu açıklamalar Gauss dağılımına uymamakta, örneğin gazların kuvvet kanunları gereği Bose-Einstein kuramına daha yakınlık göstermektedir.

Maksimum düzeyde basitleştirilerek gösterilen modelde i 'nci pazar yatırımcısı $X_i = (m_i, s_i)$ şeklinde belirtilen iki boyutlu uzayda; m_i 'nin paranın miktarı, s_i 'nin belirli bir

pozisyonda elde tutulan pay miktarını gösterdiği durumda bir enerji düzeyinde bulunduğunu belirtelim. Genelde m ile gösterilen para yatırımcıların bir finansal enstrümanı almak için istedikleri kadar ve istedikleri zaman kullanabilecekleri egzozen bir varlıktır. S ile gösterilen hisse ise spekülasyona konu olan riskli bir varlıktır. Bir çok fiyattan ve sektörden hissenin işlem gördüğü piyasa olasıdır. Şekil 10'da bir hisseden oluşan sistemin ilustrasyonu görünmektedir. Temel düzeydeki anlaşma şemasına göre 2 Pazar yatırımcısı alım ya da satım yapmaktadırlar. Yatırımcıların bir düzeyden diğerine nasıl geçtikleri ise okların yönüyle belirtilmiştir. 2 yatırımcı arasında yapılan mübadele işlemi "2 parçacıklı çarpışma" gibi de düşünülebilir. Gerçekte ise buradan farklı olarak 2 den çok daha fazla yatırımcının mübadele içerisinde olduğu bilinmekle beraber model bu karışık durumlara da ışık tutacak şekildedir.

Şekil 1: Bir hisseli sistemin faz uzayı

Pazar oyuncuları m parasında ve s ile belirtilen miktarda hisse ile bulunmaktadır. Pazarda karşılıklı 2 spekülâtörün bir araya geldiğini düşünölsün Birinci yatırımcının koordinatları $X_1=(m_1,s_1)$ ve ikinci yatırımcının koordinatları ise $X_2=(m_2,s_2)$ ile belirtilmiştir. Yatırım sonunda ise buldukları konumdan bir başka düzeye atlama yapacaklardır.

Şekilde okların yönü yatırımcıların aralarında anlaştıkları fiyatın bir göstergesidir. Eğer her anlaşma sabit bir fiyattan karşılıklı olarak anlaşmayla sonuçlanırsa (yani i . Yatırımcı s hisse senedini s_i fiyatından satmak istemekte ve j . Yatırımcı aynı pay hisse senedini s_i fiyatından almak isteyecek) bireyin yatırımından doğacak kazanç $r_i = m_i + s_i$ olacaktır. Bu yaklaşımda karşılıklı olarak bir araya gelen yatırımcılardan biri kazanç sağlarken aynı oranda kayıpta karşı tarafın olacaktır. Yukarıdaki şekilde birinci yatırımcı kazanç durumundadır. Hisse fiyatları alım satımda dalgalanmalar gösterecek ve alım satımla bir araya gelen yatırımcıların oluşturduğu sistem bir süre sonra termal dengeye ulaşacaktır.

Parametre uzayımız, enerji düzeylerine ortalama yerleşim tekniği ile incelenmiştir (Toda vd, 1983). 2 parçacığın (2 pazar yatırımcısının) çarpışma içerisinde olduğunu (alım satım durumunda karşı karşıya gelerek takasta bulduklarını) düşönelim. Bu

durumda $X_1=(m_1,s_1)$ ve $X_2=(m_2,s_2)$, sırasıyla n_1 ve n_2 ortalama düzeylerinde olurlar. Parçacıkların çarpışmasından sonra yatırımcılar yeni enerji düzeyleri olan $X_1=(m'_1,s'_1)$ ve $X_2=(m'_2,s'_2)$ düzeylerini yine sırasıyla n'_1 ve n'_2 ortalama seviyeleri işgal etmeye başlarlar. Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda partikuler çarpışmanın olasılığı $n_1n_2(1+n'_1)(1+n'_2)$ olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada çarpışmanın ortaya çıkardığı olasılık birinci enerji durumundaki seviyeyle orantılıdır. Çarpışan parçacıklar (alım satımda bulunan yatırımcılar) birbirleri ile mutlaka paylaşımda bulunmak zorunda olup bu da Bosonik artış (güdülenme/şartlanma) etkisine bağlı olarak en son gelinen enerji düzeylerine bağlı olmaktadır. Detaylı denge durumu geçişin olasılık durumunun hem ileri gidişte hem de yaşanan durumun geri dönüşünde (aynı t zamanda) eşit olacağını söyler. Bu

$$n_1n_2(1+n'_1)(1+n'_2) = n'_1n'_2(1+n_1)(1+n_2)$$

şeklinde gösterilebilir. Yine aynı formül değişik bir formda yazılacak olursa

$$\frac{n_1}{(1+n_1)} \frac{n_2}{(1+n_2)} = \frac{n'_1}{(1+n'_1)} \frac{n'_2}{(1+n'_2)}$$

bu denklem bizi yoğunluklu parçacıklar için aşağıdaki denkleme götürmektedir.

$$\frac{n(m,s)}{1+n(m,s)} = \exp[\beta(\mu - m - s)]$$

Buradaki μ kimyasal potansiyelin anlamını bize vermekte ve sistemdeki yoğunluğun değerini bize göstermektedir. $\beta = 1/(kT)$ ters sıcaklık değerini ifade etmektedir. Bu eşitliği de de içine alan denklem ise bizi Bose-Einstein formulüne götürmektedir.

$$n(m,s) = \frac{1}{(\exp[\beta(-\mu + m + s)] - 1)}$$

3. SONUÇ

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bu çalışmanın kapsamına giren araştırma, Türk Finansal Sistemi içindeki hisse senedi alım satım olayını kısmen tutarlı kısmen rastgele özellikler gösteren “*bosonik bir sistem*” olarak tanımlamaktadır. Buradaki istatistiksel dağılımlar yatırımcının 2 temel özelliğine göre oluşturulmuştur.

Bireysel yatırımcı çevresindeki diğer yatırımcılarla birlik olmaya çalışmakta ve pazarın büyük bir çoğunluğunun gittiği yönde davranış sergilemektedir.

Bireysel yatırımcı her ne şartta olursa olsun zararını minimize etmeye değil karını maksimize etmeye çalışır.

KAYNAKÇA

Bachelier L., Theory of Speculation ("Teorie de Speculation" 1900), in "**The Random Character of Stock Market Prices**" ed. P.H.Cootner, MIT Press, 1964.

Brewer, Jess H; "Physics Class Assignment and Solutions #1" University of British Columbia, Department of Physics and Astronomy.

Çelik, M. Yunus, Afşar, K. Eser (2010) Finansal Zaman Serilerinde Yineleme Haritaları Analizi; İMKB Örneği, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 28, ss. 279 – 288.

Mantegna, Rosario N., Stanley Eugene H.(2000), "**An Introduction to Econophysics: Correlations and Complexity in Finance**", Dipartimento di Energetica ed Applicazioni di Fisica, Palermo University, Cambridge University Press

Sornette, Didier; (2004), A Complex System View of Why Stock Markets Crash, Institute of Geophysics and Planetary Physics and Department of Earth and Space Science, University of California, New Thesis, Vol: 01(1).

Sornette, Didier; (2003), "**Critical Market Crashes**", Institute of Geophysics and Planetary Physics and Department of Earth and Space Science, University of California.

Sornette Didier (1995), "**Stock Market Crashes, Precursors and Replicas**"; Laboratoire de Physique de la Matière Condensée, CNRS URA190, Université de Nice-Sophia Antipolis, France.

Sornette Didier, Johansen Anders (1997), "**Large Financial Crashes**", Institute of Geophysics and Planetary Physics and Department of Earth and Space Science, University of California.

Sornette Didier (1998) "**Large deviations and Portfolio Optimization**", Institute of Geophysics and Planetary Physics and Department of Earth and Space Science, University of California.

Staliunas, Kestutis (2000), "**Bose-Einstein Condensation in Financial Systems**"; PTB Braunschweig, Bundesallee 100, 38116 Braunschweig, Germany.

Stanley H. E., Amaral L.A.N., Gabaix X. (2001), "**Similarities and Differences Between Physics and Economics**", Center for Polymer Studies and Department of Physics, Boston University, Physica A 299 1-15.

Stanley H.E., Amaral L.A.N. (1999), "**Econophysics: Can Physicists contribute to the science of economics?**", Center for Polymer Studies, Department of Physics, Boston University, Physica A 269 (156-169).

Stauffer Dietrich (2000), "**Econophysics-A New Area for Computational Statistical Physics**", Institute for Theoretical Physics, Cologne University, Köln, International Journal of Modern Physics, World Scientific Publishing Company, C, Vol11, No:6 (1081-1087).

Toda,M. R.Kubo, N.Saito, **Statistical Physics I**, Springer series in solidstate sciences,
Springer Verlag, 1983

EVALUATION OF PRODUCTION PROCESS OF A FACTORY BY USE OF SIMULATION APPROACH¹

Hakan ÖZTÜRK*

**Ondokuz Mayıs University, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering,
S. Yazar hakan.ozturk@omu.edu.tr*

Birol ELEVLI**

***Ondokuz Mayıs University, Faculty of Engineering, Department of Industrial
Engineering, birol.elevli@omu.edu.tr*

Neslihan MALKOÇ***

****Anadolu University, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering,
neslihanmalkoc@hotmail.com*

Abstract: It is very important to reduce costs and increase productivity because of increased competition in business life. In order to increase productivity, the process needs to be analyzed correctly. In this study, a company that produces solar energy systems is considered. Firstly, the process was analyzed using a work study. Process improvement studies were carried out on the basis of obtained results. There are two types of products namely “SEWHS (Solar Energy Water Heater Systems)” and “Boiler”. The system works as pull-out. The main problem is that when the order comes, they don’t know when to meet this demand. In order to overcome this problem, a simulation model has been developed. With the content of study, the work flow diagram and machine-equipment layouts have been developed. After that time studies have been carried out to obtain standard times for each process. Those are used in the ARENA 10.0 software and system is simulated. As a result of the simulation, the amount of products in the queue, waiting time and bottlenecks are determined. In addition, the company's ability to meet demands and the resource utilization rates of the machines have been determined. By using simulation software, company started to determine product delivery time.

Keywords: Process analysis, Process improvement, Work study, Simulation

Jel Codes: L1,L11

1. INTRODUCTION

Today, the importance of required energy is increasing every field. It is difficult to meet the required energy with the available resources. Therefore, solar energy which is one of the alternative energy sources has gained importance. Solar energy has become more attractive than other energy sources because of its potential, ease of use, cleanliness, renewability, eco-friendly, high efficiency and cost-effectiveness. For this reason, companies have concentrated on the production of solar energy systems.

It is necessary to optimize the capacity they have and reduce their production costs in order to protect the competitiveness of these businesses in the market. For these purposes,

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

processes should be defined correctly and completely. It is necessary to analyze the processes of the product and to present the current situation by supporting the analyzes made with time studies. The data obtained from the studies are required to detect the bottlenecks and problems that have occurred. Also the processes that need improvement should be determined. Thus, production functions will work more comfortably because the time of the production can be determined in advance and managers will be able to make decisions more easily.

Process Analysis deals with the breakup of entire production cycle into phases or activities in a step-by-step manner from inputs, operations to outputs. This will make it easy for the management to take control of the overall process. This concept is the basic approach for designing the approach-development, identification, analysis-process (Deros et al., 2009).

It has been observed that many studies have been done when studies related to process analysis and improvement in the literature are examined: (Öztürk, 2008) land transportation exports sector, (Yamaç, 2006) defense industry sector, (Türker, 2001; Aydın, 2007) banking sector, (Çırkan, 2009; Öztürk, 2010; Yağız, 2010) automotive sector, (Şener and Kılıç, 2013) readymade sector, (Baddoo and Hall, 2003; Beecham et al., 2003; Niazi et al., 2005; Pino et al., 2008) software sector and (Freire and Alarcon, 2002) construction sector have been carried out work on process analysis and improvement.

In the second part of the work, the materials and methods for this study are explained. In the third part, the work study and simulation applications are given. In the fourth section, the results and discussion are given. In the last part, the findings were concluded.

2. MATERIAL AND METHODS

When we look at the studies on process analysis and improvement, it seems that many different methods are used. In this study, work study and simulation methods were used. In order to carry out simulation studies, the work study needs to be done. Therefore, after defining the work flow, the work study has been completed.

2.1. Work Study

Work study is the systematic examination of the methods of carrying on activities so as to improve the effective use of resources and to set up standards of performance for the activities being carried out. Work study then aims at examining the way an activity is being carried out, simplifying or modifying the method of operation to reduce unnecessary or excess work, or the wasteful use of resources, and setting up a time standard for performing that activity.

The main purpose of using work study in all production systems that produce goods or services is increasing productivity. In addition, work study is also used for the following purposes (Kuruüzüm, 1992): get rid of unnecessary activities, regulate the necessary activities in the most economical way possible, standardize appropriate

working methods, determine the right time standards for work, increase the utilization rate of the factors used in production, improve current working conditions.

Work study is divided into time study and method study.

Time study is a work measurement technique for recording the times of performing a certain specific job or its elements carried out under specified conditions, and for analyzing the data so as to obtain the time necessary for an operator to carry it out at a defined rate of performance.

Method study is the systematic recording and critical examination of ways of doing things in order to make improvements.

2.2. Simulation

Some problems are too complex to solve with mathematical operations. They may include random elements or risk elements that make a practical mathematical solution impossible. In such cases, analysts sometimes form a model of the real life problem and follows a trial and error approach to provide a logical solution. A simulation is a way of modeling the basis of an activity or system. The aim of modeling is to make experiments possible to evaluate the behavior or response of the system over time (Monks, 1996).

The limitation of analytical solutions is one of the important factors in the development of simulation for solving complex problems. Another reason for the development of the simulation is that it can examine the dynamics of complex operating systems in detail (Turner et al., 2006). For simulation, there are number of softwares. In this study, ARENA 10.0 software is chosen to simulate the system.

3. PROCESS ANALYSIS AND IMPROVEMENT APPLICATION

3.1. Definition of the Problem

The company in which the work is carried out works in the solar energy systems sector. In this company, SEWHS and Boiler products are produced in general.

Capacity planning and demand forecasting are not used effectively in the company. Since it does not know the production capacity, it is difficult to meet increasing demands over time. Production processes are different due to its diversity products. These processes have not been adequately and effectively analyzed. Confusion arises because of this reasons.

The order delivery time cannot be determined because of the completion time of the final product is not known.

3.2. Aim of Application

The inability to deliver orders on time is one of the most important problems of the company. This problem is caused by deficiencies in production planning. Orders are not delivered on time causes customer dissatisfaction and loss of customers.

In order to eliminate these problems, the business processes are examined in detail and the production periods of the products are estimated. Thus, the customer's dissatisfaction was tried to be removed by determining the demand's due date. Production capacity has been determined with work study and time study. It is aimed to determine the bottlenecks

and machines utilization rates by simulating the current system. Also at the end of the simulation, it is aimed to increase of efficiency of company by proposals.

3.3. Definition of Process and Work Study Application

Processes are defined separately for a total of 17 different models, including Boilers produced in 12 different models and SEWHS in 5 different models. These products are processed in 4 different sections and 16 different production units. These 4 different sections are “Preparation Section”, “Welding Section”, “Test-Acid-Enamel Section” and “Polyurethane Section”. “Preparation Section” consists of “Outer Sheath Preparation, Water Tank Preparation, Bending and Punctuation and Linear Welding”. “Welding Section” consists of “Grinding, Swelling, Punctuation and Marking, Circular Welding and Welding”. “Test-Acid-Enamel Section” consists of “Pressure Test (Quality), Chemical Process, Enamel Coating and Baking”. “Polyurethane Section” consists of “Polyurethane Preparation, Polyurethane Filling and Packing”. The production process and number of machines used in production of each product is different. The machine-equipment layout of the company was drawn using the Edraw Max Pro 7.9 software and the general flow diagram on the drawing is shown in Fig.1.

Processes defined for 17 different products were handled and a "Time Study" has done for each product separately. The obtained results are used as input for the simulation software. The results of the time study of SWEHS with 5 different models, which are part of the work done, are given in Table 1.

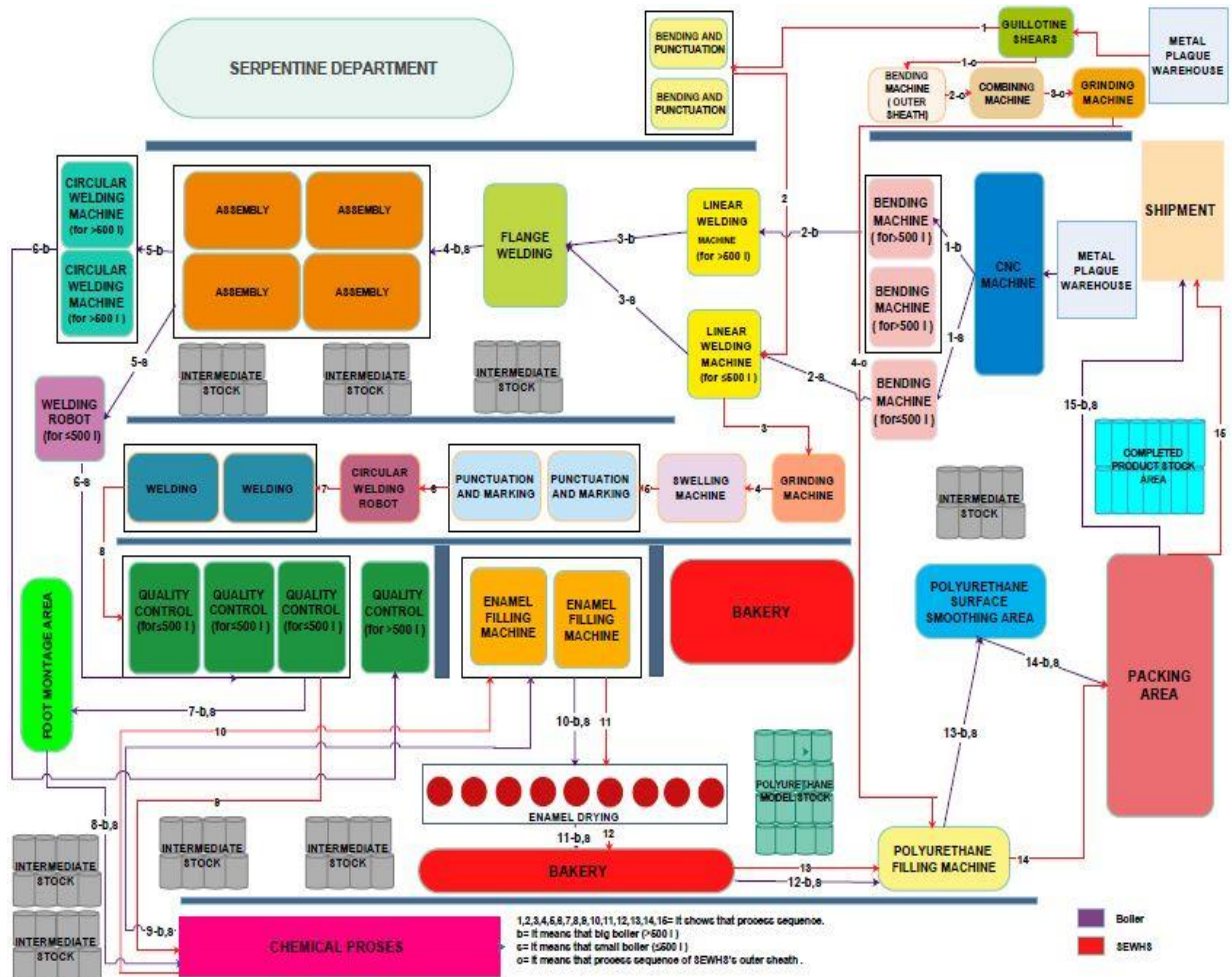
Tempo values required for time study and allowance factor for personal time were determined according to the standards by selecting appropriate values from the table. In addition observation proficiency test has been carried out 95% confidence level and it was concluded that the numbers of the observations were sufficient.

Table 1. Standard Times for SEWHS.

Name of Process		Standard Time for Different Models (second)				
		120 liters	170 liters	200 liters	300 liters	500 liters
Outer	Sheath	484,9	510,0	529,6	589,1	609,9
Water	Tank	48,2	58,2	68,2	78,2	88,2
Bending	and	484,7	491,6	475,8	646,0	701,6
Linear Welding		368,4	488,5	581,6	591,4	650,0
Grinding		391,7	460,5	535,1	887,1	834,5
Swelling		276,4	280,9	247,9	301,1	None

Punctuation and	760,3	728,1	743,1	834,7	1381,
Circular Welding	517,5	499,2	535,2	653,4	866,1
Welding	1230	1068,	1214,	1310,	1351,
Pressure Test	1490,	1549,	1451,	1713,	2236,
Chemical Process	4852,	4867,	5055,	5537,	6093,
Enamel Coating	3778,	3810,	6985,	7013,	9263,
Baking	1685,	1693,	1698,	1711,	1743,
Polyurethane	1024,	999,4	1133,	1226,	1985,
Polyurethane	1257,	1245,	1290,	1353,	1366,
Packing	1237,	1226,	1284,	1314,	1374,

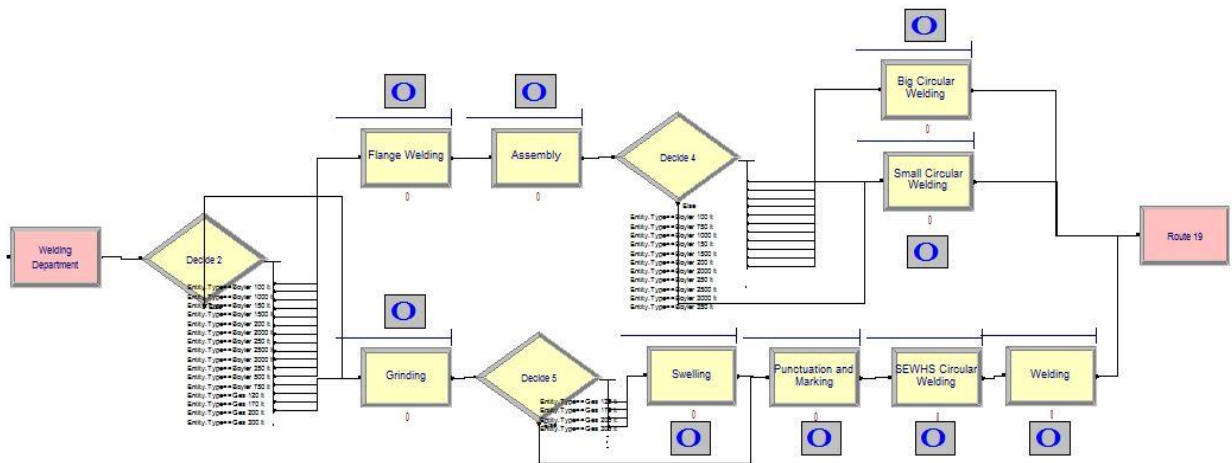
Figure 1. Machine-Equipment Layout of Company.

3.4. Simulation of System

The simulation of the inspected system was carried out using the Arena 10.0 software. The times used as input for each process in the software are the standard times obtained by the time study. A simulation model was developed for 12 types of Boilers and 5 types of SEWHS. It is aimed to determine the bottlenecks that may occur in the system when the demand is high. The number of product on line of the each production step and waiting time have been determined. In addition, capacity utilization rates for each process have been obtained. Simulation model also provide that the demand is met or not on the given time period. A part of the simulation model of the system is given in Fig.2. The simulation was run as 5.5 days a week and 8 hours a day to show its performance.

Figure 2. A Part Of System Simulation.

4. RESULTS AND DISCUSSION

The weekly demand of the products is obtained using the previous sale data. The production quantities and demand quantities obtained as a result of the system simulation are given in Table 2 for the Boiler products and in Table 3 for the SEWHS products.

Through the simulation, it is desired to obtain information about whether or not the system is capable of meeting the demand. For a week, the number of products entering the system is equal to number of products arriving system was found.

While producing the requested amount of products in which sections the queues are formed and waiting times in the queue are shown in Table 4.

Table 2. Demand And Production Quantities For Boiler Products.

BOILER		
Model of Product	Weekly Average Demand (Quantity)	Weekly Amount of Produced Products (Quantity)
100B	14	14
150B	8	8
200B	11	11
250B	4	4
350B	3	3
500B	5	5
750B	1	1
1000B	5	5
1500B	1	1
2000B	1	1
2500B	1	1
3000B	1	1

Table 3: Demand And Production Quantities For SEWHS Products.

SEWHS		
Model of Product	Weekly Average Demand (Quantity)	Weekly Amount of Produced Products (Quantity)
120S	15	15
170S	21	21
200S	6	6
300S	5	5

500S

2

2

Table 4. Number Of Products Waiting İn Queue And Waiting Times.

Process Name	Number Waiting (Average)	Waiting Time (Average)
Acid Process.Queue	0,31290	475,74
Camber Punctuation.Queue	0,00011	0,37
Bending and Punctuation.Queue	0,00005	0,08
Big Boiler Polyurethane Process.Queue	0,02493	567,24
Big Circular Welding Process.Queue	0,02114	254,49
Big Linear Welding Process.Queue	0,00041	6,38
CNC Cutting Process.Queue	0,07891	212,75
Outer Sheath Preparation Process.Queue	0,01104	35,42
Enamel Coating Process.Queue	0,00212	3,22
Enamel Drying Process.Queue	0,17900	270,74
Enamel Cleaning Process.Queue	0,04491	66,56
Baking Process.Queue	0,11060	167,74
Flange Welding Process.Queue	0,03068	85,63
SEWHS Circular Welding Process.Queue	0,00799	26,09
SEWHS Polyurethane Filling Process.Queue	0,00000	0,00
Welding Process.Queue	0,00173	5,69
Grinding Process.Queue	0,00581	18,95
Small Boiler Polyurethane Process.Queue	0,46030	1425,94
Small Circular Welding Process.Queue	0,01358	47,92
Small Linear Welding Process.Queue	0,02845	47,66
Assembly Process.Queue	0,00000	0,00
Packing Process.Queue	0,00000	0,00
Polyurethane Preparation Process.Queue	0,01036	33,92
Polyurethane Cleaning Process.Queue	0,02316	66,17
Metal Plaque Cutting Process.Queue	0,00030	0,02
Swelling Process.Queue	0,00000	0,00
Soda Process.Queue	0,00737	11,25
Test Process.Queue	0,00129	1,92
Oil Cleaning Process.Queue	0,28990	400,00

When we look at the results in Table 4, it can be seen that the process that is the most waiting process is the small boiler polyurethane process and there is no or little waiting in some processes. Generally, there is very little waiting in the processes. This shows that the present situation can easily meet the demand.

The capacity utilization rates of the machines are also given in Table 5.

Table 5. Source utilization rates of machines.

Instantaneous Utilization	Average	Half Width	Minimum Average	Maximum Average
Acid Pool	0,40890	0,01	0,38660	0,44890
Camber Punctuation 1	0,20810	0,01	0,18550	0,22080
Camber Punctuation 2	0,02937	0,01	0,01371	0,05254
Bending 1	0,23670	0,01	0,21620	0,25080
Bending 2	0,04321	0,01	0,02992	0,05648
Bending 3	0,00483	0,00	0,00000	0,00979
Big Circular Welding	0,12920	0,01	0,11090	0,16850
Big Linear Welding	0,04365	0,01	0,03607	0,05717
Big Polyurethane Area	0,22100	0,03	0,14670	0,28340
CNC	0,13200	0,01	0,11370	0,16170
Outer Sheath Preparation Area	0,15840	0,00	0,15490	0,16660
Enamel Mixing Machine 1	0,39600	0,01	0,37120	0,42890
Enamel Mixing Machine 2	0,21640	0,02	0,18110	0,24630
Enamel Mixing Machine 3	0,10740	0,01	0,09320	0,11940
Enamel Mixing Machine 4	0,05058	0,01	0,02888	0,06838
Enamel Drying Bakery 1	0,38450	0,03	0,32860	0,42460
Enamel Drying Bakery 2	0,24680	0,02	0,20380	0,27930
Enamel Cleaning Area	0,20610	0,00	0,20080	0,21280
Bakery	0,25830	0,01	0,23930	0,27630
Flange	0,22670	0,01	0,21850	0,24890
SEWHS Circular Welding	0,16480	0,00	0,16130	0,16890
SEWHS Polyurethane Filling Area 1	0,27340	0,02	0,22710	0,29060
SEWHS Polyurethane Filling Area 2	0,09270	0,01	0,06616	0,13800
SEWHS Polyurethane Filling Area 3	0,02017	0,01	0,00771	0,03880
SEWHS Polyurethane Filling Area 4	0,00237	0,00	0,00000	0,00811
Guillotine Shears	0,01478	0,00	0,01443	0,15076
Welding 1	0,29330	0,01	0,27510	0,31760
Welding 2	0,06680	0,01	0,04273	0,09050
Grinding	0,15480	0,00	0,15210	0,16100
Small Circular Welding	0,20950	0,00	0,20250	0,22120
Small Linear Welding	0,23620	0,00	0,23090	0,24990
Small Polyurethane Area	0,53140	0,02	0,50550	0,57970
Assembly 2	0,10530	0,01	0,56383	0,13120
Assembly 3	0,01623	0,01	0,00000	0,04020
Assembly 4	0,00143	0,00	0,00000	0,01427
Assembly 1	0,33150	0,02	0,29600	0,36880
Packing 1	0,49870	0,03	0,41960	0,54970
Packing 2	0,29940	0,01	0,26730	0,32810
Packing 3	0,15360	0,02	0,11450	0,19080
Packing 4	0,04376	0,01	0,00835	0,09080
Packing 5	0,01073	0,01	0,00000	0,02432

When we look at the results in Table 5, it is seen that the highest resource utilization rate is in Packing 1 and 49% of the capacity is used. This shows that it has the capacity to meet increasing demands.

5. CONCLUSION

The study aims to protect the competitiveness of the company in market conditions, to meet customer orders on time and thus to increase its productivity. The workflow and machine-equipment layout has been created in detail. For each of the defined work processes, a time study has done, standard time has calculated and process analysis has carried out. Using the measured standard times for all the liters of the examined SEWHS

and Boiler products, a simulation study was carried out with the help of the Arena 10.0 package programme. All the examined products are shown on a single system. Product quantities and waiting times in the queue were determined from the beginning to the final product of each product. Examining past years' demands, it is determined that the amount of weekly demand and the demand will be met or not. It is reached through the simulation study to know when the products to be demanded can be delivered. Thanks to the simulation, knowledge that the capacity utilization ratio is low and the number of products waiting in the queue is very small have been achieved. This indicates that the company has the capacity to meet more demands.

As a result of all these studies; it is required to removed waiting and unnecessary transportation in order to remove the problem of not being able to deliver on time. It is necessary to start with the processes that have the greatest length of queue and the longest waiting times while improving company. If the data are recorded on a regular basis and the importance is given to the process improvement work, the increase in the production quantity and efficiency will occur.

Acknowledgement

We would like to thank the managers of Anadolu Isı (ANAGES) for allowing us to work in their factory.

REFERENCES

- B. Deros, N. Rahman, M. N. Rahman, A. R. Ismail and A. H. Said, "Application of Quality Function Deployment to Study Critical Service Quality Characteristics and Performance Measures," **European Journal of Scientific Research**, vol. 33, no. 3, pp. 398–410, 2009.
- C. Türker, "**Bankacılıkta Süreç İyileştirmeye Yönelik Temel Kalite Kontrol Teknikleri: Bir Uygulama**," Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.
- F. Çırkan, "**Altı Sigma Süreç İyileştirme ve Sanayide Bir Uygulama**," Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2009.
- F. J. Pino, F. Garcia and M. Piattini, "Software Perocess Improvement in Small and Medium Software Enterprises a Systematic Review," **Software Quality Journal**, 16: 237-261, 2008.
- F. Yağız, "**Otomotiv Yan Sanayinde ISO/TS 16949 Kapsamında Süreç İyileştirme Uygulaması**," Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2010.
- J. Freire and L. Alarcon, "Achieving Lean Design Process: Improvement Methodology," **Journal of Construction Engineering and Management**, 128(3): 248-256, 2002.
- J. G. Monks, "**İşlemler Yönetimi, S. Üreten (Çev.)**," Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, 1996.
- M. Niazi, D. Wilson and D. Zowghi, "A Maturity Model for the Implementation of Software Process Improvement: an Empirical Study," **The Journal of Systems and Software**, 74(2): 155-172, 2005.
- N. Baddoo and T. Hall, "De- motivators for Software Process Improvement: an Analysis of practitioners' views," **Journal of Systems and Software**, 66(1): 23-33, 2003.
- N. Öztürk, "**Süreç Yönetimi Kapsamında Bir Lojistik İşletmesinde Kara Nakliye Süreci Analizi ve İyileştirilmesi**," İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.
- O. F. Aydın, "**Süreç İyileştirmede Bilgi Yönetimi Uygulamalarının Kullanılması Üzerine Bir Vaka Analizi**," İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- O. Kuruüzüm, "**Verimliliği Arttırmada İş Etüdü Teori ve Uygulamaları**" İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, pp. 31, 1992.
- P. Yamaç, "**I. Improvement Proposal for A Software Requirements Management Process**," The Middle East Technical University, The Institute of Informatics, Master's Thesis, Ankara, 2006.
- S. Beecham, T. Hall and A. Rainer, "Defining a Requirements Process Improvement Model," **Software Quality Journal**, 13: 247-279, 2003.
- T. Şener ve N. Kılınç, "Hazır Giyim İşletmelerinde Karşılaştırma Yolu ile Üretim Süreçlerinin İyileştirilmesi," **Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 13(25): 445-464, 2013.

W. C. Turner, J. H. Mize, K. E. Case and J. W. Nazemtz, “**Endüstri ve Sistem Mühendisliğine Giriş**. U. Kula, O. Torkul ve H. Taşkın (Çev.),” Değişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Z. S. Öztürk, “**Süreç İyileştirmede Altı Sigma Yaklaşımı ve Otomotiv Sektörü Üzerine Bir Uygulama**,” Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

FROM CHAOS TO ORDER: EXAMPLE OF TURKEY NATIONAL DISASTER RESPONSE PLAN-SİİRT MINE ACCIDENT¹

Halil İbrahim ÇİÇEKDAĞI

**M.Sc Industrial Engineer, AFAD - Provincial Directorates of Disaster & Emergency
Management Authority, Konya, Turkey - S.Yazar
hibrahim.cicekdagi@afad.gov.tr*

Yıldız TOSUN**

***Provincial Director, AFAD - Provincial Directorates of Disaster & Emergency
Management Authority, Konya, Turkey*

Fatime ÖKENEK***

****M.Sc Chemical Engineer, AFAD - Provincial Directorates of Disaster & Emergency
Management Authority, Konya, Turkey*

Salih Aydın ÜZÜMCÜ****

*****Search and Rescue Technician, AFAD - Provincial Directorates of Disaster &
Emergency Management Authority, Konya, Turkey*

Abstract: In today's conditions, the possible accidents, which may be experienced depending on the developing technology, also increase the diversity of disaster. This also strengthens the probability of facing to technological disasters as well as natural disasters. In addition, as the secondary disaster following natural disasters, technology based accidents may occur. Reducing life losses, which may be experienced in the technological disasters, a part of life, to minimum, and being able to intervene quickly and effectively require a certain planning, synergy, and orderly working. In rescue operations, in which the importance of human life depends on minutes and even seconds, that the staff, who is specialist in search and rescue operations, works according to a certain plan and far from chaos has a great importance. In the article prepared, the sample of mining accident was dealt with, which was experienced in a private mine in the province Siirt on the date of 17.11.2016, and in which 5 people were rescued as wounded and 16 people lost their lives. In addition, the processes from the first state in search and rescue operation to synergic and systemic work were reported in detail and introduced how chaos environment was not allowed for thanks to that service groups in Turkish Disaster Response Plan work in cooperation. With a synergic study model, the interactions under the different levels and different dynamics were examined. This study is an exemplary case story and deals with the works carried out for the workers, wounded people, relations of those losing their lives, and casualties, who has very high probability to clutch onto the life in 27 days - search and rescue operation carried out in planned and coordinated way. In the study, it has been reported that the processes of disaster coordination systematically proceeded; that a good planning corrected the working conditions, which are complex and difficult to be

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

managed, like disasters and eliminated the chaos that may be experienced; increased the synergy in working environment; and that thanks to this, carrying out successful search and rescue activities and area coordination, that an effective disaster management was realized.

Key words: Natural Disaster, Landslide, Siirt, Response plan, Chaos, Turkey Disaster Response Plan (TAMP)

Jel Codes: Q5,Q54

KAOSTAN DÜZENE: TÜRKİYE AFET MÜDAHALE PLANI-SİİRT MADEN KAZASI ÖRNEĞİ

Öz: Günümüz koşullarında gelişen teknolojiye bağlı olarak yaşanabilecek olası kazalar afet çeşitliliğini de arttırmaktadır. Bu da doğal afetlerin yanında teknolojik afetlerle de karşılaşma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca doğal afetlerden sonra ikincil afet olarak teknoloji kaynaklı kazalar meydana gelebilmektedir. Hayatın bir parçası olan doğal ve teknolojik afetlerde yaşanabilecek can kayıplarını en aza indirmek, hızlı ve etkin müdahale edebilmek belli bir planlama, sinerji ve düzenli çalışmayı gerektirir. İnsan hayatının öneminin dakikalara hatta saniyelere bağlı olduğu kurtarma operasyonlarında arama kurtarma ihtisaslı personellerin belli bir plana göre ve kaostan uzak çalışmaları büyük önem arz etmektedir. TAMP ile hedeflenen sadece arama kurtarma değil geniş bir çerçevede afetlere bir bakış açısı kazandırılması, afetin afetzede, afetzede yakınları ve afet ortamında çalışan personeller açısından en az zararla atlatılması ve teknolojinin tüm imkanlarını kullanarak optimum fayda sağlanmasıdır. Hazırlanan makale çalışmasında 17.11.2016 tarihinde Siirt İlinde bulunan özel bir maden ocağında yaşanan ve 5 kişinin yaralı olarak kurtarıldığı, 16 kişinin hayatını kaybettiği maden kazası örneği ele alınmış olup, arama kurtarma operasyonundaki ilk kaos durumundan sinerjik ve sistemli çalışmaya giden süreçler detaylı bir şekilde anlatılmış, Türkiye Afet Müdahale Planında bulunan hizmet gruplarının iş birliği içerisinde nasıl çalışarak kaos ortamına müsaade edilmediği anlatılmıştır. Bu çalışma örnek bir vaka hikâyesi olup planlı ve koordineli olarak yapılmış 27 günlük arama kurtarma operasyonunun çalışanlar, yaralananlar, hayatını kaybedenlerin yakınları ve her an hayata tutunma ihtimali olan kazazedeler için yapılan çalışmaları ele almaktadır. Sinerjik bir çalışma modeli farklı düzeyler ve farklı dinamikler altındaki etkileşimler incelenmiştir. Çalışma sonucunda afet koordinasyon süreçleri sistematik bir şekilde yol aldığı, iyi bir planlamanın afetler gibi karmaşık, yönetilmesi zor çalışma koşullarını düzelttiği, yaşanabilecek kaosu ortadan kaldırdığı, çalışma ortamındaki sinerjiyi arttırdığı ve bu sayede de başarılı arama kurtarma faaliyetleri ve alan koordinasyonu yapılarak etkin bir afet yönetimi yapıldığı anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğal afetler, Heyelan, Siirt, Müdahale planı, Kaos, Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)

Jel Kodu: Q5,Q54

1. INTRODUCTION

In cases of crisis, resulted from natural disasters, the issues of health and security of the people are in the position of the first interest. This is followed by the protection of environment and movable/immovable properties. On the other hand, in the cases of crisis, resulted from natural disasters, individual behaviors emerge. In cases of not performing the requirements of management, they enter rescue and protection with the individual effort. Thus, the cases resulted from natural disasters are the cases of crisis, which require “an effective teamwork” beyond the individual efforts. In the team, that each individual has an awareness of his/her own responsibilities is an indispensable element in the management of crises (Yavaş, 2001, p. 125)

Strategic management, which means making a choose in the competitive and uncertain environments, in case of “limited instability” taking place in the definition of chaos i.e. in a case expressing instability, on the one hand, and limitedness of instability, on the other hand, is related to creating predictability. Since strategy, which is related to making a difference and establishing future, is a concept outside of organization, after being acted, ignoring the changes in the environment lived, it will lead to unsuccessfulness of organization (Öge, 2005, p. 298)

Order should be in compliance with advancement. As long as any compliance is not provided with advancement, order cannot be established. Order should be strengthened after establishing. Any advancement cannot be provided with an order that is not strengthened. History is an applied example of that two concepts are identical. A certain order should be existing in the advancement of sciences. The relationship between advancement and order is similar to the relationship between advancement and law. What it should be understood from the order is legality. If every order is understood in the context of legality, are a son able order emerges. This state is the law of advancement. Advancement occurs according to a law, not accidentally. Thus in case of providing an approach, whose principles are common, even the biggest disorder can be removed before it occurs. When disorder is removed, social institutes will emerge with this state of order deterministically, and social advancement will be completed (Özkan, 2010, p. 202).

In this study, first of all, definitions of chaos are made and mentioned about the complexity and systemic troubles, which can be experienced in these environments. Then, the chaotic states, uncertainties experienced in the disastrous environment, and troubles these states engendered were reported. In the last section of the part “Literature”, it was emphasized what Turkey Disaster Response Program is and how a disaster management is provided. In the part “Application” of the study, the sample of mining accident was dealt with, which is experienced in a private mine in the province Siirt on the date of 17.11.2016, and from which 5 people were rescued as wounded, and in which 16 people lost their lives, and the processes from the first state in search and rescue operation to synergic and systemic work were reported in detail and introduced how chaos environment was not allowed for thanks to that service groups in Turkey Disaster Response Plan (TAMP) work in cooperation. This study is an exemplary case story and deals with the works carried out for the workers, wounded people, relations of those losing their lives, and casualties, who has very high

probability to clutch onto the life in 27 days- search and rescue operation carried out in planned and coordinated way. All of these studies were realized in the scope and coordination of TAMP. It is considered that this study will form an example in the natural and technological disasters, which may be experienced, in terms of working system (INTERNET A).

2. LITERATURE REVIEW

2.1 Chaos

Social systems, nowadays, rising to very high complexity, have passed to a quick interaction and change. Since this means that the different variables depending on each other, structures, and subsystems almost reach indefinite diversity, it makes very difficult to predict the future. This case itself is uncertainty. Uncertainty is that it becomes difficult to see the cause – effect relationships between the events. This difficulty creates the case of chaos. The theory of chaos, differently from classical scientific paradigm, is interested in the ambiguous, detailed, complex, dynamic, nonlinear, and unpredictable facet of nature. In other words, chaos is the science of uncertainty. The facet of nature, which is out of order, shows discontinuity and disorder is mentioned by the theory of chaos. In 1970s, the scientists (mathematicians, and physicists, biologists, and chemists) studying on chaos dealt with the subject “disorder” and concluded that there was a great order in chaos.

According to Denizhan (2005), the theory of chaos is a theory dealing with nonlinear dynamics, which is likely to be seen in very high dimensional systems; shows foreseeable behaviors in the short time; never repeats itself, although it circles in a limited region of the space “position”; which is unpredictable in the long term; and in which the small changes may lead to the large and qualitative effects.

Today, social systems and cities, on the one hand, reached very high levels of complexity, on the other hand, entered very high interaction and change process. While this state means that the variables, structures, subsystems depending on each other almost each other indefinite diversity, it also makes impossible the prediction of the future, i.e. it does not determine the future and “environment of uncertainty” develops. “Environment of uncertainty “means that we do not see the cause-effect relationships between the events, and creates the states of chaos. When we turn our look to the area of basic sciences trying to take lessons from the complex order of nature at this point, we encounter with the theory of chaos as a scientific theory developed in the last quarter of 20th century. Theory of Chaos is interested in “the ambiguous, detailed, complex, dynamic, nonlinear, and unpredictable” facet of nature in contrast to classical scientific theories. In other words, it comes our face as “the science of uncertainty”. The face of nature, which is out of rule and shows disorder has become a riddle for science. In 1970s, some scientists (mathematicians, and physicists, biologists, and chemists) in US and EU have begun to deal with the subject “disorder” and identified that “there was a surprising order in chaos”. This order arising from the state of chaos with self-organization process directly oriented their searchers from the various areas to the nature (Çamlıbel, 2003, p. 55)

The things necessary in the chaos environment are: access to the news and information should be provided and innovative studies should be increased; diversity should be provided, bringing the employees in the different teams together and sound values

should be formed. All of these should be realized in compliance without subjecting to supervision not in the form of law (Tüz, 2004, pp. 177-181)

2.2. Disaster Management In The Environment Of Chaos

Societies, systems, organizations, and business managements can experience some complexities due to effect of environment, technological changes, and developments in the resources of communication and information. Being able to determine the effects of these complexities experienced requires well knowing the formation causes of beginning point i.e. complexity. Each complexity and each chaos experienced affect the societies, systems, organizations, and business managements. However, when this complexity and chaos are interpreted with the contingency approach and with determining the managerial principles that are the most appropriate for the situation, collapse can be eliminated. The state of chaos should be well recognized, correctly identified its causes, and this different situation should be managed in the direction of contingency principles more differently from the existing management (Çavuş et al., 2016, p. 220)

It is difficult to predict the conditions during disaster response and, in accordance with the coming demands and needs, there is a need for a dynamic way of working. Thus, just as delays may be in receiving the necessary information and performing the necessary actions, in this environment, in which uncertainty is high, some differences will also form in the content of the real and perceived information (Son et al., 2008). As a result of this, in an environment, in which there is a high level uncertainty in disaster management performance, the expectation to be able to produce the dynamic solutions appropriate for the conditions emerges.

As a dimension of the effective management of disasters, providing the necessary inter institute coordination can largely prevent the loss of life and property resulted from disaster (Cozzolino, 2012). In this process, providing the necessary cooperation and coordination between nongovernmental organizations being in active together with public organizations and the various social sectors is extremely important (Akyel, 2007, p. 159; Pinkowski, 2008; Eryiğit et al., 2012). That humanistic aid organizations have information about communication, coordination, cooperation, duty area, capacity, and constraints of each other can only be provided by cooperation and coordination (Heaslip et al., 2012). Not being able to provide this cooperation and coordination can cause the losses and destructions impossible to compensate. As an indispensable part of coordination and cooperation, not being able to determine and coordinate communication methods between all organizations taking charge in the area of disaster management and intervention are the biggest weaknesses in disaster management. For being able to establish an effective system, considering the different methods of working, the rules to make common businesses should be determined (Palttala et al., 2012).

2.3 Disaster Management in the scope of Tamp

That an institute has and realizes this process is in the quality of the main pillar of its being able to exist in the conditions, which rapidly differentiate at the present days. Deficiency of strategy is dangerous at the vital level for all institutes, organizations, and businesses. What organizations want to achieve, having competitive advantage, is to be able to successfully continue this in the long term. Revealing what the main supports of competitive advantage are generates the main area of problem of strategic

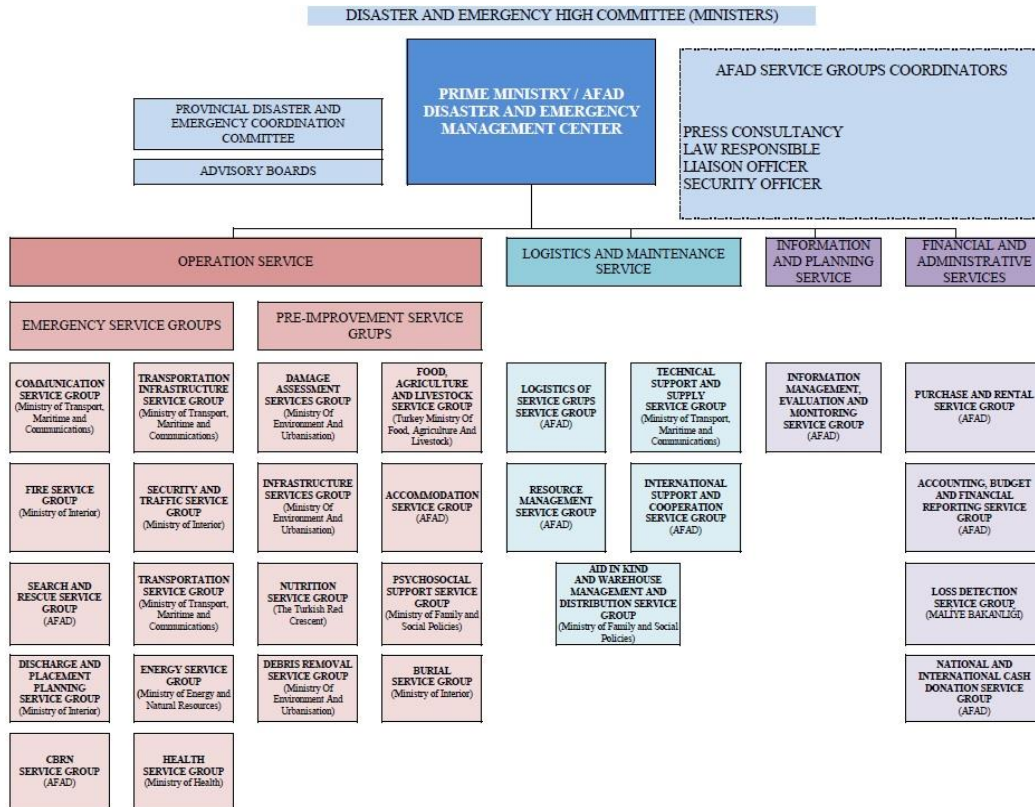
management researchers. That an organization provides competitive advantage and can sustain it will be possible with that organization applies a strategy that will make it itself more different from its rivals (Hurst, 2000, p. 50)

According to Çamlıbel (2003), developed synergetic society model and, in order to see the way how this model runs, as an example for the process of uncertainty, chaos, and self-organization, attempted to study and evaluate the chaos, which emerged with the Kocaeli and Düzce Earthquakes on the dates of August 17 and November 12, 1998, and aid process following it.

The aim of Turkish Disaster Response Plan, prepared by Disaster and Emergency Management Presidency of Prime Ministry, is to carry out search and rescue activities, which can be performed after natural disasters that may be experienced, in whole of certain order and rules and, getting rid of the chaos environment that may occur, to enable to coordinate the rescue and reviving processes. TAMP includes the public institutes, private sector, nongovernmental organizations, and real people, who will take charge in effectively intervening the disasters and emergency cases, which may be experienced in Turkey, in every kind and scale and, with its integrated planning approach and modular structure, it is used as a system to reduce the operation risks during disaster (TAMP, 2017).

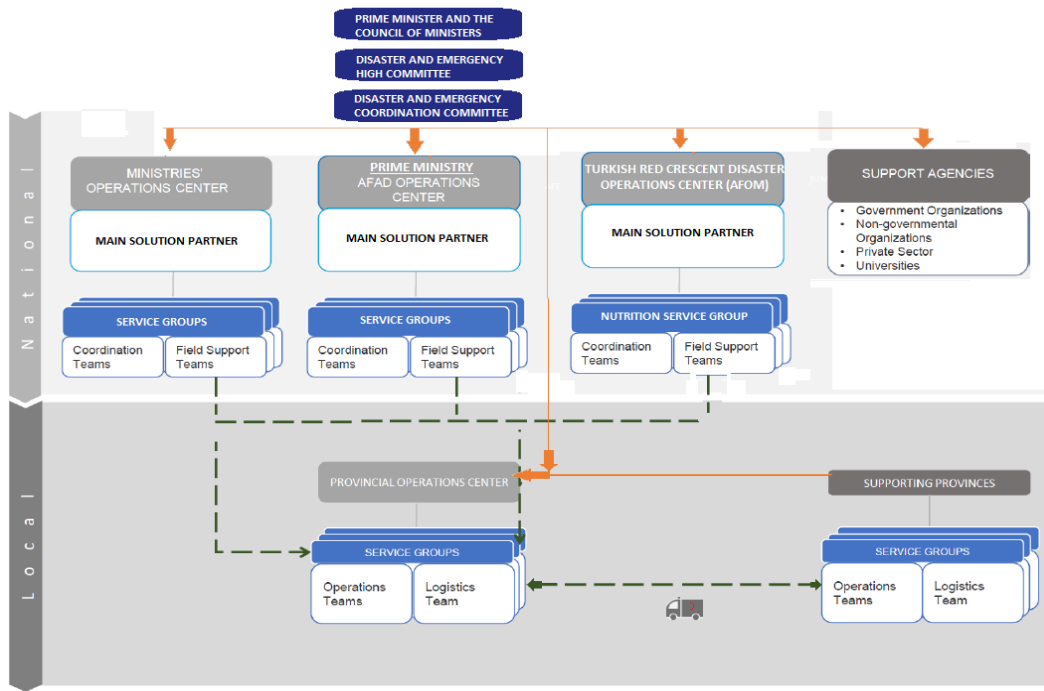
With Turkish Disaster Response Plan (TAMP), during any disaster, who will do what and in a how organization intervention will be carried were in advance determined. There are 28 service groups, formed according to the quality of service carried out during response and TAMP defines the roles and duties and responsibilities of service groups and coordination units, which will take charge in intervening disasters and emergency cases such as earthquake, flood, landslide, avalanche, fire, industrial accidents, and collective population movements, in accordance with their specialization areas, and determines the basic principles of response planning during and after disaster. Disaster Management and Decision Support System (AYDES), information substructure of TAMP, is a web based information system, through which it can carry out demand and resource management for all institutes and organizations taking charge in intervention and, which enables quicker coordination with the common decision and support mechanisms. thanks to communication network it forms. With Turkish Disaster Response Plan, which forms the quick, effective, and comprehensive intervention organization for every kind of disaster and emergency case, more lives will be saved in the shorter time and larger area; and, with the effective use of resources, intervention efforts will be quickly realized; economic and social losses will be reduced to minimum; and life activities that interrupt will turn into normal in the shortest time (INTERNET B).

Figure 1: Organization Scheme of National Disaster Response

Source. TAMP, 2017 p. 11

Figure 2: National and Local Disaster Response System

Source. TAMP Konya, 2017, p. 10

Coordination and governance structure between national and local level, prepared by considering the effect level of the disaster and emergency case that may occur, and the principles of the way how it functions are shown in Figure 2.

What is targeted with is not only search and rescue but also is also bringing a viewpoint in disasters; eluding disaster with minimum losses in terms of disaster victims, relations of disaster victims, and staff working in disaster environment; and providing optimum benefit by utilizing all possibilities of technology.

3. APPLICATION

In the evaluations made for the landslide disaster experienced in Turkey, it is seen that all of 81 provinces are affected from landslide in certain degrees. Especially East Black Sea Region (Trabzon and Rize), Middle and West Black Sea Region (Karabük, Bartın, Zonguldak and Kastamonu) settlement units with landslide become denser along active faults and fault zones. The provinces, in which landslide cases are observed the most are Trabzon, Rize, Kastamonu, Erzurum, and Artvin. The provinces, in which landslide cases are observed the least, are Kırklareli, Mardin and Şanlıurfa. In the period of 1950-2008, 13,494 landslide occurred and, when regarded in terms of the numbers of victims suffered from landslide, Trabzon takes place in the first order with 4,106 disaster victims. (INTERNET C)

In the scope of study, the efforts of rescue and coordination after the landslide experienced in mine in the province are reported. That rescue activities are carried out in the scope of Turkish Disaster Response Plan (TAMP) prevented chaos that may be experienced and enabled the efforts to become systematic and synergic.

3.1 Sample Case

On the date of 17.11.2016, as a result of landslide experienced in a private mine located in the province Siirt, 5 people were saved as wounded and 16 people lost their lives. The case experienced is a frequently occurring landslide disaster due to the suitability of the climatic and land conditions.

Figure 3: Landslide Area of Mine Field

During search and rescue operations, many institutes and organizations had been in mine field. These are the institutes and organizations belonging to the public and private sector, nongovernmental organizations, media, and families of disaster victims. As will be understood, employees of many institutes in the different sectors and interest are as took place in the field. There is an environment, in which disorder and chaos may occur. However, following Disaster and Emergency Management Presidency of Prime Ministry (AFAD) arrived to the scene of accident, TAMP began to work.

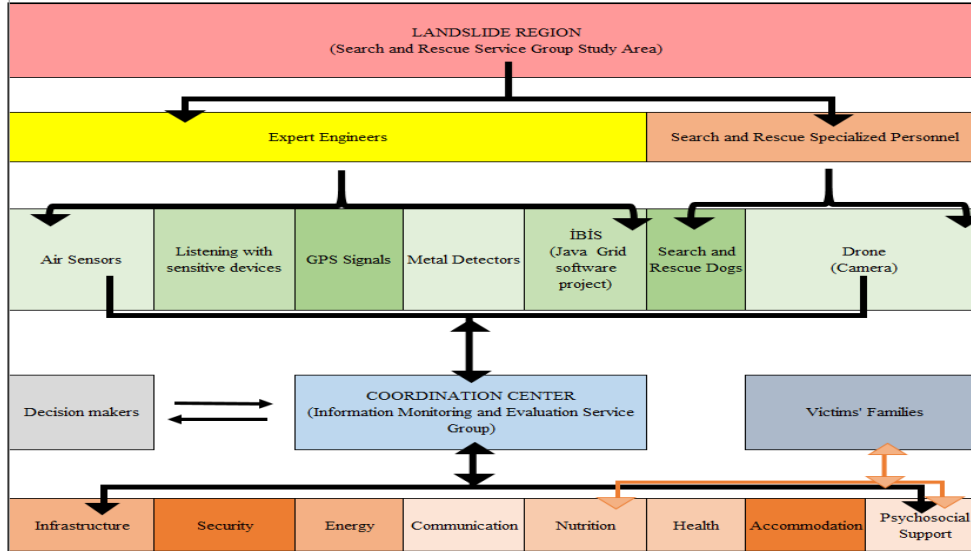
In mine accident, experienced in Siirt, service groups belonging to TAMP took in charge. In intervention organization, which has minimum hierarchy, maximum efficiency, and modular structure according to the sort of dimension of accident, four services consisting of operation service, information and planning service, logistic and maintenance service, and financial and administrative service were established as stated in Disaster Response Organization Scheme taking place in Figure 1.

In landslide experienced in Siirt, in the scope of working system stated in Figure 1 and Figure 2, twenty (20) different service groups worked in coordinated way. This system is shown in Figure 3.

Within disaster and emergency management centers of the institutes and organizations of ministry, which are the main solution partner of service groups, coordination teams are formed for managing the relevant service groups and a manager of service group is determined. In addition, in order to support disaster group, field support teams are prepared by service group. These teams are the ones of Coordination and Field Support. Coordination teams are the administrative teams, which will manage Disaster and Emergency Center of Ministry to enable the works planned by service group to be implemented during disaster and they are teams, which are formed the participation of main solution partner of service group, and support solution partners. Field support teams are the ones going to the disaster region at the first moment, supporting service group established in the region, and mostly formed by specialist staff. These teams

consist of staff in the central and provincial organization of ministries. This staff is assigned in disaster region in order to monitor, evaluate, manage, and organize. The assigned staff in field support teams are included in service group formed in the provincial disaster and emergency management center according to their statuses.

Figure 4: All coordination processes of Siirt mining accident.

The works carried out in the field: In mining field, works were carried out in two separate parts. These parts consist of the area, in which landslide occurs, and search and rescue works are carried out and the area, which is established in safe region, and coordination works are carried out.

The works carried out in landslide region:

The works carried out by Search –Rescue Service Group and Technical Team

1. **Hearing landslide area by the precise instruments:** After the accident, scanning was carried out by means of detectors, developed for underground live search, in the area.
2. **Scanning area by means of search-rescue dogs of AFAD:** In the first stage, the dogs raised to live searching were brought to the scene of accident and then the searches were continued out by means of cadaver dogs.
3. **Scanning the places difficult to reach by means of drones:** By means of remote control unmanned aerial vehicle called drone, making lived communication in the area, field was continuously observed. According to GPS data of the region, for mapping the region in 3 dimensions, the coordinates of the regions were identified by drone and images were taken.
4. **Receiving phone coordinates of disaster victims from BTK:** GPS coordinates of phone signals belonging to disaster victims were identified from Information Technologies and Communication Institute. The works were concentrated on those regions.
5. **Searches were carried out by means of detectors:** In order to reach heavy equipment remaining under debris, high precise detectors were utilized.
6. **By means of IBIS (land movements were measured:** By means of IBIS open source Java Grid software project of the Computer Systems group) device, making measurements with intervals of 6 minutes, land dynamism was checked.

7. **Aerial Sensors:** Work flows were carried out according to the information of the rainfall and weather condition, which were continuously coming from meteorology station.

Figure 5: Works in landslide area

Works carried out in coordination region

Case Coordination: The case was monitored on the basis of 7/24 by Service Group for Monitoring and Assessing of Information Management and information flow was provided.

Emergency Sheltering Need: For the staff taking in charge in case field and families of disaster victims to shelter, 2 containers for living; 5, for offices; 2, for shower, 4, WC need; tents, 5, for families; 3, for waiting; 1, for TAMP team; 1, for materials; 1, mobile dorm room with capacity of 24beds; and 1 dorm room with capacity of 12 beds were established by Sheltering Service Group

Nutrition Need: Distribution of 7/24 tea and food distribution was carried out in 2 mobile vehicles and 1 nutrition tent by nutrition service group and, in addition, in company dining hall in campus, hot meal for three times were offered.

Energy Need: Constant, mobile, and portable lightening systems were established by Energy Service Group and, continuous team was kept ready against the electrical accidents that may occur in the region.

Communication Need: In order to solve communication problems, 2 mobile base station were established by communication service group. The lines of fixed phone and fax were established and internet service was given to the scene of accident.

Security Need: Continuous protection staff was kept ready by security service group for the security events that may be experienced in the field.

Health Need: The ambulances and staff were continuously kept ready by health service group for reaching disaster victims, who will be takeout from debris regions, to the hospitals and emergency intervention tent was established in the scene of accident against health problems, which the families of disaster victims and staff working in the area can live.

Infrastructure Need: Infrastructure of severe system was established by infrastructure service group for the places such as bath and etc.

Psychosocial Support Need: Beginning from the first day, in order to support the families of disaster victims and relax them, psychologists, specialists of social working and child development were kept ready by psychosocial support service group in the field.

Resource Support need: The materials needed during the works carried out in the disaster field were supplied by resource management service group

All of these efforts were realized in the scope of Turkish Disaster Response Plan (TAMP) and in the working environment, which is synergic and in cooperation and order. This work will form a sample in the natural and technology based disasters that may be experienced.

SWOT analysis, which includes examining environmental factors; identifying opportunities that is important in terms of the future of coordination; predicting the activities to be able to form the element of threat and taking action; emerging of strengths of the works to be carried out and identifying in which conditions and environments these can need to be used; taking actions by identifying weaknesses; analyzing the difficult conditions, which weaknesses can reduce the works in the face of possible threats; and strategic and planning approaches similar to these, is shown in Table 1.

Table 1: SWOT Analysis belonging to coordination processes

STRENGTHS	WEAKNESS
1- That Turkish Disaster Response Program is ready; 2-Being able to use technological developments GPS, IBIS, Detector, Drone etc.) 3-Using AYDES (Disaster Management and Decision Support System) 4-Experienced labor force 5-Availability of experienced search – rescue team and team with dog 6- That technical staff provides the order and control in the scene of accident	1- That staff having great experiences about landslide does not take place in the region; 2-That bringing the technological facilities to the scene of accident takes time 3-Due to the fact that the land of the region is very rough, that heavy equipment have difficulties in reaching the scene of accident 4-As a result of elongation of intervention time to the accident, that the relations of disaster victims does not maintain their composure and, thus, that a pressure forms on our staff that works.
OPPORTINITIES	THREATS
1-That company staff working in mine supports our works 2-That company authorities support for the food and sheltering needs of the families and staff in the area. 3-That coordination works are carried out on the pre-built campus of the	1- That educational level is high 2- That the mass of landslide is movable 3- Due to landslide, that the coming material is not stable 4- That geological feature of the field is bad 5- That there are stress cracks that can form a new landslide in the field.

company 4- After the accident, that there is no rain throughout 9 days and, the next day, that slight rainy weather prevails. 5-that early warning system (IBIS) is used 6- That the staff in the field is informed about work safety.	6- Due to the narrowness of working areas, being obliged to work with less number of tools.
---	---

As a result of SWOT analysis, the various gains can be acquired in coordination. These can be used in such a way that strengths and opportunities will be utilized. Recognizing weakness, strategies to turn them into strengths can be developed. The threats in the environments can be turn into opportunities, which can be integrated to strengths. Evaluating all of these, the coordination of accident experienced in Siirt was carried out and Turkish Disaster Response Plan could be implemented.

4. CONCLUSION

Information technologies are continuously and rapidly developing. Based on these technologies the speediest developments, diversifications, variations, and transformations in the history of humanity occur. Social systems increasingly become complex and, with the increase of global relationships and interactions, face to the various uncertainties. A little change occurring in anyplace and any subject cause the effects, problems, crises, and changes that are difficult to predict in unpredictable areas. In this environment, called “uncertainty environment”, everything may change every moment and predicting the direction and quality of this change becomes difficult. Some social systems do not the necessary flexibility in the face of the needs and problems the new system require and important conflictions and crises are experienced and chaos emerges (Çamlıbel, 2003, p. 1)

Whatever its origin and cause is, in the process of being able to struggle with disasters, and effective intervention, planning and coordination play an important role. Therefore, setting out the act that disaster management is based on planning activity, for predicting the accidents that may be experienced, making the necessary preparations and taking actions, reducing risks, and finally, coping with the impacts of disasters successfully, it is necessary to establish a good disaster management system. In the plans made, it is necessary to make preparation about which institutes and people are responsible for disaster management; who and how the coordination will be carried out; how the quickest and correct search –rescue will be performed; which tools and methods of the institutes and organizations will be used and how; and how communication and coordination between the institutes and organizations taking place in this process and to reinforce these preparations with applications. All of these coordination processes were described in Turkish Disaster Response Plan and how to intervene in any accident was detailed. In addition, AYDES (Disaster Management Decision Support System) that forms the technological infrastructure of this plan eliminated the

plans waiting to get dusty in archives and a system that is applicable, innovative, and open for using of all instates and organizations relevant to disaster management emerged (INTERNET D).

In this study, disaster coordination processes experienced in landslide in the province Siirt, where TAMP was effectively applied, were systematically reported and it was revealed that a good planning corrected working conditions in the states difficult to manage like disasters; eliminated the chaos that may be experienced; increased synergy in working environment and, thanks to this, that an effective disaster management was carried out by realizing a successive search—rescue activity and area coordination.

The risks in the mining field are no different than in any other sector. One of the most physically demanding, workers-intensive and populous sectors, mining require a higher level of safety than other business. However, such safety measures and precautions tend to be expensive, though not unfeasible. This offer more reason for further legal involvement and arrangement on the part of the state: Among them are lack of legal arrangement assuring workers safety, lack of control and reflection for workers' security, solid and unrestrained privatization allowing unrestrained capital accumulation at the expenditure of working principles, and legislation that obstruct working class organization in manpower unions.

The study carried out aims to increase the awareness of Turkish Disaster Response Plan, carry out search-rescue activities by coordinating the elements of time, equipment, and human more effectively, and save life of more people. It is considered that this study will be a guide for the next studies.

REFERENCES

- Akyel, R. (2007). Afet yönetim sistemi: Türk afet yönetiminde karşılaşılan sorunların tespit ve çözümüne ilişkin bir araştırma. (Doktoral), Çukurova Üniversitesi / Unpublished Doctoral Thesis.
- Cozzolino, A. (2012). Humanitarian logistics: cross-sector cooperation in disaster relief management: **Springer Science & Business Media**.
- Çamlıbel, N. D. (2003). **Belirsizlik Ortamında Planlama Düşüncesi “Sinerjetik Toplum, Sinerjik Yönetim ve Sinerjist Planlama Modeli”, Örnek Olay: 17 Ağustos–12 Kasım 1999 Depremleri Sonrası Kaos ve Kendi-Kendine Organizasyon Süreci**. Yıldız Teknik Üniversitesi, Unpublished Doctoral Thesis.
- Çavuş, F., İnce, Z., Yakut, E., Akbulut, M., Güloğlu, U., & Kalkan, A. (2016). Kaos ve Durumsallık: Bir Değerlendirme. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13(2), 205-224.
- Denizhan, Y. (2005). **CHAOS asbl** (The Centre for Hyperincursion and Anticipation in Ordered Systems, Liege, Belçika) üyesi, Boğaziçi Üniversitesi Elektrik – Elektronik Fakültesi öğretim görevlisi Doç. Dr. Yağmur Denizhan ile yapılan mülakat, 09.04.2005
- Eryiğit, U., Saraç, E., Sayar, S., Yetim, Ö., Furuncu, H., Ocak, Z., . . . Çakıroğlu, E. (2012). UMKE ve Trabzon UMKE'nin Van-Erçiş Depremindeki Çalışmaları. **Akademik Acil Tıp Dergisi**, 1(11), 55-60.
- Heaslip, G., Sharif, A., & Althonayan, A. (2012). **Employing a systems-based perspective to the identification of inter-relationships within humanitarian logistics**. 139 (2), 377–392.
- Hurst, D. K. (2000). Kriz ve yenilenme. Çev.: Ela Güldemir, **Alfa Yayınları**, İstanbul.
- INTERNET A: <https://www.afad.gov.tr/tr/13328/Siirt-Sirvan-da-Meydana-Gelen-Gocuk>
- INTERNET B: <https://www.afad.gov.tr/tr/2419/Turkiye-Afet-Mudahale-Plani>
- INTERNET C: <https://afetehazirturkiye.afad.gov.tr/tr/3864/Illerin-Afetselligi>
- INTERNET D: <https://www.afad.gov.tr/tr/3639/Afet-Yonetim-ve-Karar-Destek-Sistemi-Projesi-AYDES>
- Öge, S. (2005). Düzen mi düzensizlik (kaos) mi? Örgütsel varlığın sürdürülebilirliği açısından bir değerlendirme. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13, 285-303.
- Özkan, C. İ. (2010). 19. yüzyıl tarih felsefelerinde akıl ve ilerleme arasında kurulan ilişki: **Hegel, Marx, Comte**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara. (245)
- Palttala, P., Boano, C., Lund, R., & Vos, M. (2012). Communication gaps in disaster management: Perceptions by experts from governmental and non- governmental organizations. **Journal of Contingencies and Crisis Management**, 20(1), 2-12.
- Pinkowski, J. (2008). Disaster management handbook: **CRC press**.
- Son, J., Aziz, Z., & Mora, F. P. (2008). **Supporting disaster response and recovery through improved situation awareness**. Structural Survey, 26(5), 411-425.

TAMP: Türkiye Afet Müdahale Planı, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2017

TAMP Konya :Türkiye Afet Müdahale Planı,Yerel Düzey Hizmet Grup Planı, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2017

Tüz, M. V. (2004). Değişim ve Kaos Ortamında İşletme Davranışı. **Alfa Yayınları**, İstanbul.

Yavaş, H. (2001). Doğal Afet Yönetimi Ve Yerel Gündem 21 Çalışmaları Kapsamında İzmir’de Deprem Riski. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3(3), 20.

IN A “GREEN” RESTAURANT, WHAT MAKES THE CUSTOMERS SATISFIED? THE RESTAURANT ATTRIBUTES OF TRIP ADVISOR REVIEWERS¹

Ilgaz Feray TÜVER*

**Adnan Menderes University, Institute of Social Science*

Berrin GÜZEL**

***Adnan Menderes University, Faculty of Tourism, (Corresponding Author)
berringuzel@hotmail.com*

Abstract: The aim of the study is to examine the restaurant attributes of green restaurants that make customers satisfied and dissatisfied. After the sustainability and green movement in food sector has gained importance, green restaurants have emerged. In this study, the main attributes that created satisfaction in a green restaurant are the food, atmosphere and the location, while food, price and the staff are the dissatisfaction creating attributes. However, none of the themes are related to sustainability. Thus, although sustainability is important in today’s business, customers are not seeking it as a restaurant attribute.

Key words: Green restaurant, sustainability, restaurant attributes

JEL Codes: Z33

1. INTRODUCTION

In today’s globalized environment, restaurant customers have many opportunities for places to eat. And, both the growth of the economies and the changing lifestyles has driven the customers eat outside which made the restaurant business an important social fact. But if the restaurateurs desire to attract customers and earn more, then they need to understand the criteria of preference of customers as the restaurateurs need to know that if the needs are not met, then the customers will seek for another.

Weiss et al. (2004) suggested the comparison of customer satisfaction between the theme and casual dining restaurants. Jeong and Jang (2011) have recommended that researching the experiences that cause not only positive but also negative e-WOM communications from restaurant review pages. Similarly, Harrington et al. (2013) concluded that, the impact of attributes should be analyzed that will turn into behavior either positively or negatively. For this reason, the aim of this study is to investigate the attributes commented in Trip Advisor network that made green restaurant customers satisfied and dissatisfied which the restaurateurs should take care of.

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2. LITERATURE

2.1. Sustainability and Green Movement

Sustainability which has become an important concept, is becoming crucial especially for the tourism sector in which the nature is the source of the sector and they impact each other mutually. The term sustainability has many definitions. According to Gilman (1992) sustainability is the ability to maintain the system such as a community or ecosystem, without interruption, distortion, and consuming with over usage. In Report of the World Commission on Environment and Development which is also known as Brundtland Report, has defined the sustainability as “the kind of development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” (WCED, 1987: 43).

Regarding these definitions, sustainable tourism is defined considering this basis. One of the well-known definition is made by World Tourism Organization which is “meeting the needs of the tourists and host regions while developing and protecting the opportunities for the future is the development of sustainable tourism” (WTO, 2008). Green movement was developed in 1988 is a part of sustainability which raised in 1980’s. Being green has become the key for businesses and this is explained with its regulations, marketing and value dimensions (Hu et al., 2010).

Living Planet Report which is prepared by WWF (World Wildlife Foundation) in every two-year time to reveal the situation of the planet has highlighted that human and nature relation has entered to a dangerous period in the last 40 years (WWF, 2016). The increase in ecological problems so intensively, has made the urgent solutions necessary in this field. Thoughts on protecting the environment and the need to live in healthy environments began to be discussed internationally. During this process, major changes happened; especially after geographical discoveries, important improvements such as inventions, Renaissance movements and industrial revolutions has caused crucial problems in the nature’s ecological balance. As these ecological problems increased, fighting against these problems has started. Environmentalist associations are established in both national and international level and, these organizations have concentrating on green movement, acting on the same principles.

Many hotel and restaurants have decided to become “green” impressed by green movement. For example, British Airways Holiday, an English airway, is determining the environment-friendly hotels and awarding them. In 2002, “Kasbah du Toubkal Hotel” which is located in Atlas Mountains in Morocco, has been awarded by the British Airways as it used conventional building materials and employed local people in the hotel. Green Globe is running a global certificate program. Touristik Union International (TUI), a major tour operator in Germany and has more than 5 million customers, is one of the leading companies in tourism sector which supports environmental responsibility. In a symposium held in World Travel Market Trade Show theming England Abroad Travelling in 2023, Dermot Blastland, TUI England and Ireland Manager, has stated that they will not work with hotels and destinations which succeed in attaining sustainability standards. Moreover, businesses or destinations that did not obtain a certificate from Travelife Sustainability System in a five years period, will not be a part of TUI operations (www.turizmdunyasi.com.tr).

Not only tour operators or airways but also restaurants are also affected by the sustainability in the tourism sector (Gilg et al., 2005). Today, environmentally friendly food is gaining importance and that eco-friendly food has changed the restaurant

industry as well (Jang et al., 2011). As the National Restaurant Association has set its conference theme as green restaurants in 2008, the restaurateurs became more conscious of and aimed green applications (<http://www.restaurant.org>; Hu et al., 2010). Green restaurants are efficient, new and renovated systems in terms of eco-friendly energy. They have five focus points when compared to conventional restaurants. These are 3R and 2E. 3R is to reduce, reuse and recycle; 2E is energy and efficiency. To reduce; products that cause less waste should be chosen. To reuse; reutilizing the products are aimed; to recycle the waste is aimed to transform to a new product. Reducing, reusing and recycling principles can be considered as a reverse pyramid. As the waste is reduced, the reusing lessens and as long as the waste is reused more, they require less recycling. In energy and efficiency, the main principle is the energy-saving sustainability without harming the environment using renewable energy sources. English Green Chef Arthur Potts Dawson has stated the importance of gaining a conscious consumption and recycling the waste in food and beverage sector in which waste is over-produced (Gastronomi, 2015). Taking part in green applications can affect the cost management, market differentiation, and environment protection for restaurants (Schubert et al., 2010). Besides, restaurants exhibit a corporate image, as they apply green restaurant principles (Tan and Yeap, 2012). In terms of cost management, the first advantage is saving. Due to the cut on consuming products such as electric, fuel, equipment many savings can be achieved and the costs may decrease. An example for this is that, a green generation restaurant has saved energy after closing the winter garden and stop using the palm tree gas stoves (Yeşil Nesil Restoran, 2017).

According to Green Restaurant Association, the application has seven suggestions which are;

- Energy efficiency and protection,
- Water saving and efficiency,
- Recycling and integration,
- Purchasing sustainable, local and organic food,
- Using non-poisonous and non-chemical materials,
- Preventing pollution,
- Using sustainable furniture and building materials for new buildings.

Related to this awareness, green restaurant certificate is awarded by WWF Turkey in collaboration with Boğaziçi University in order to make the processes in the food and beverage sector more sustainable and lead the transformation.

2.2. Restaurant Attributes

In a dining out experience, customers evaluate the attributes of the restaurant subconsciously (Koo et al., 1999) and their experiences cognitively and as they experience a high quality of food they have a positive behavioral intention or vice versa (Ha and Jang, 2013). An attribute that is considered as important is defined as a subjective importance of an attribute for evaluating a product and/or service of a restaurant (Ponnam and Balaji, 2014). Besides, the experience and thus the attributes are a consequence of their subjective judgement of their experiences (Jeong and Jang, 2011).

Customers evaluate the attributes of a restaurant, they consider it in a rank of importance (Perutkova, 2010). For a restaurant, quality perception is considered as the

most important factor among others, that includes food quality, service quality and atmospheric quality (Liu and Jang, 2009). Although food quality is the most cited attribute (Kivela, 1997) and the core product of a restaurant, customers do not only evaluate the quality of food. They also consider the service quality, atmosphere, price fairness and authenticity which are determinant factors for restaurants (Liu and Jang, 2009). Studies have revealed that there are plenty of attributes that makes customers satisfied (Ponnam and Balaji, 2014).

Harrington et al. (2013) have studied the restaurant attributes for quick service restaurants and according to them, these attributes consisted seven factors and 25 attributes. The first three important attributes were in quality indicator factor and these were safe food, restaurant cleanliness and food quality. Others are speed of service, perceived value of the food and drinks, quality of service, staff friendliness, price, variety of menu and close distance. Likewise in a study of Bhuian (2000) related to fast food restaurant, there are 11 attributes creating satisfaction. Cleanliness, taste, friendliness, speed, variety, location, novelties, nutrition, seating capacity, price and delivery service are the ones that are important. Perutkova (2010) While food quality is the important factor for upscale restaurants, speed of have studied the quick service and upscale restaurants whether they have difference among their important attributes which are food quality, service and ambiance. Service is the one for quick service restaurants.

Bojanic and Shea (1997) examined whether there is a difference in attributes between the restaurants located in suburban and downtown. They resulted that, downtown customers are satisfied with timely service with a good quality of food and a reasonable price. Suburban customers, on the other hand, satisfied with service quality and the friendly attitudes of the staff. Liu and Jang (2009) have used 24 restaurant attributes as important for customers. The top 10 attributes that are important for customers are the taste, safety and freshness of food, environmental cleanliness, appropriate food temperature, the serving of food as ordered, accurate check, consistent and prompt service and fair price.

For Koo et al. (1999) there are nine factors that are important for customers. The ranking of these factors is; taste of food, service, uniqueness, price, location, decoration, type of food, variety in menu and car parking. Gregory and Kim (2004) had revealed that 10 attributes of a restaurant which include food quality, food type, value for money, atmosphere, location, speed of service, new experience, brand name, opening hours and facilities for children. Gupta et al. (2007) states that there are five factors and 15 attributes that creates satisfaction, and these factors are restaurant operation, greeting, service, value and food, respectively. Also, Jeong and Jang (2011) have categorized the attributes as restaurant experience and listed them as food quality, service quality, atmosphere and price fairness. These four experiences included 10 attributes which are taste, presentation and temperature of food; attentive and friendly staff and consistent service; dinescape items and fair price. Besides Alonso et al. (2013) had 20 attributes that are important to customer's restaurant choice. The first 10 attributes are; prior positive experience, cleanliness, staff, timeliness of service, reputation, right service in the first-time, trust in the brand, safety, healthy food and atmosphere. Food and food related attributes, value and value for money and the service and its components are the common attributes in these three studies.

Kivela (1997) have investigated the attributes that are important for different purpose of visiting a restaurant. But before this, he revealed that 14 attributes are important, quality, type and cost of food, new experience, location, variety in menu, speed of

service, ambiance, comfort and cleanliness. After that, he examined that, for fine-dining, prestige, friendliness of staff, food quality and ambiance; for theme restaurants ambiance, prestige and food quality; for family purposes location, cleanliness and cost of food; for fast-food location, speed of service and cleanliness are important. Also, Ponnam and Balaji (2014) asked whether the attributes vary according to the visiting purpose or not and revealed that, nine factors are relevant for any purpose of a casual dining restaurant. These are responsiveness, the taste, hospitality, food presentation, ambiance, upscale image, variety in menu, menu price and design and décor of the restaurant. However, these attributes differ as the purpose of visit is important. Thus, for dining-out purpose, taste, variety in menu, menu price, upscale image, design and ambiance; for celebration purpose, only hospitality and food presentation; for hanging-out responsiveness, ambiance, design, upscale image and hospitality; for take-away taste, variety in menu and price; for dating responsiveness, presentation, ambiance and upscale image are important, respectively.

Heung (2002) have found out 16 restaurant attributes under five factors. The most important ten attributes that are important for customers are the quality of food, staff attitudes, value for money, atmosphere, word-of mouth, presentation of food, image, decoration, variety in menu and advertising. Weiss et al. (2004) had 26 attributes under five factors that are food service, atmosphere, convenience and novelty for theme restaurants. Restaurants' cleanliness, friendliness of the staff, restaurants' appearance, food freshness, willing to serve, efficient service, food temperature, restaurants comfort, attentive staff and the feeling that makes the customers eat there.

Harrington et al. (2011) have examined the fine-dining restaurants where the average check is more than \$40 or more per person. They have listed 17 attributes and six factors as promotion, price/value, quality expectation, setting, dietary and variety/innovation interests. Value of experience, value of food and drinks, speed of service, atmosphere of the restaurant, price, variety of the menu, interior design, reputation, recommendation from friends and innovative menu items are the ten most important attributes the customers valued most.

3. METHODOLOGY

The study is a qualitative study and content analysis is used to analyze the important points for customers in green restaurants. Content analysis explores the text to find out the meaning of the text that has a meaning to someone. And verbal conversation, written documents and visual presentation are the texts that are applicable to content analysis (Krippendorff, 2004). Content analysis enables the researchers to reduce the large volume data with a systematic and replicable technique to a content based categories (Stemler, 2001). In the beginning, it was used as a quantitative research method, as it is a quantitative analysis of qualitative data. In other words, the data in the text are coded and categorized using statistics (Hsieh and Shannon, 2005).

Content analysis has four stages. These are determining the sample and categories, analyzing and determining the counting system. In determining the sample, the source, documents and the sampling size should be decided (Öğülmüş, 1991). Regarding this, Boğaziçi University and WWF Turkey has a collaboration in food and beverage sector that resulted in developing Green Generation Restaurant Project. Within this project, a green certificate is given to the restaurants which are qualified for the rating system. In

Turkey, only six restaurants are entitled to the certificate and all of them are located in İstanbul (www.yesilnesilrestoran.org).

Electronic word-of-mouth (e-WOM) is defined by Litvin et al. (2008) as “all informal communications directed at consumers through Internet-based technology related to the usage or characteristics of particular goods and services”. The E-WOM is increasing as the use of internet is increasing to seek information about a product or service (Jeong and Jang, 2011). An online review which can be made by either a consumer or a professional editor can affect the sales of a product (Chen and Xie, 2008). Trip Advisor, is a travel website that provides information to travelers about the travelling choices and prices with its planning feature. It has 6.8 million accommodation and restaurant businesses and destinations ([TripAdvisor, 2017](http://TripAdvisor.com)). The web site provides the opportunity to comment on the customers’ experiences. In this study, the customer comments on the restaurants that have green generation certificate are found and evaluated in Trip Advisor. The web site has many language options but only comments in Turkish and English are chosen for the study. Totally, 1085 customer comments are evaluated. The second stage of the content analysis is determining the categories. In this study, conventional content analysis is preferred as the categories are developed from the text data. In other words, the codes are defined during the data is being analyzed (Hsieh and Shannon, 2005). The study had two main categories, satisfaction and dissatisfaction. Under these, the themes and the attributes are developed, which is explained in Results section. The third stage is the analyzing of the text data. The data is analyzed according to their themes and these themes and the word counting which the fourth stage is discussed in the Results section.

4. RESULTS

In this study, the customer comments collected in Trip Advisor web site are evaluated. Totally 1085 comments are evaluated about the green restaurants. 77% of the comments were on satisfaction and 23% were on dissatisfaction. So, according to the comments it can be said that costumers are satisfied with the restaurants (Table 1).

Table 1: Satisfaction and Dissatisfaction Results

Customer Comments	N	%
Satisfaction	740	76,92
Dissatisfaction	222	23,08
TOTAL	962	100

The comments are grouped as satisfaction and dissatisfaction according to their contents. Later, themes are obtained from the satisfaction/dissatisfaction statements. These themes for satisfaction are food, atmosphere, place, staff, service quality and price. Dissatisfaction themes are the same with the satisfaction however, only service quality was not observed. In Table 2, different themes are effective for satisfaction/dissatisfaction. While food, atmosphere and place are the most important

themes for satisfaction, food, price and staff are for dissatisfaction. Among the attributes, food is the most important theme.

Table 2: Themes of Satisfaction and Dissatisfaction in Green Restaurants

Themes	SATISFAC TION		Themes	DISSATISFACT ION	
	N	%		N	%
Food	24 2	32 ,7	Food	89	40,1
Atmosphere	21 1	28 ,5	Price	64	28,8
Place	10 0	13 ,5	Staff	61	27,5
Staff	93	12 ,6	Atmosphere	6	2,7
Service Quality	84	11 ,4	Place	2	0,9
Price	10	1, 35	-	-	-
TOTAL	74 0	10 0	TOTAL	22 2	100

The restaurant attributes differ for satisfaction and dissatisfaction as listed in Table 3. The food theme under the satisfaction have four attributes. These are the taste of the food (68%), quality of the drinks (20%), menu variety (11%) and the size of the portion (1%) namely. Atmosphere has six attributes which are ambiance (45%), decoration (23%), music (20%), entertainment (5%), bar (5%) and the popularity of the restaurant (2%). Place theme has two attributes; the location and the scenery. The location (69%) is more important than the scenery. Staff is the fourth important theme in these restaurants. The helpfulness of the staff (46%), caring (46%) and the well-informed (8%) staff are the attributes in this theme. Service quality is another theme in satisfaction and it is the only theme that is not listed in dissatisfaction. In this theme, quick service (99%) and the cleanliness (1%) are the two attributes found. The price theme has only one attribute and that is the appropriateness of the prices.

Similar to satisfaction, food is the most important theme in dissatisfaction. The same attributes are listed in food, but the ranking is different as the taste of the food (73), size of the portion (10%), menu variety (9%) and the quality of the drinks (8%) are observed. Thus, as the food is not tasty, the size of the portion is small, the menu has no

variety and the quality of the drinks are not high they cause dissatisfaction. The second important dissatisfaction theme is the price and it has only one attribute; the high prices of the products. The third theme is the staff and it has three attributes. These are careless (43%), insolence (31%) and the impoliteness of the staff (26%), respectively. The fourth theme is the atmosphere which has two attributes. These are decoration and the ambiance of the restaurant and they effect the theme at equal level. Place is the least important dissatisfaction theme. And location is the only attribute in this theme.

Table 3: Attributes of Satisfaction and Dissatisfaction in Green Restaurants

	Satisfaction	N	%	Dissatisfaction	%
Place	Good location	69	69	Bad location	100
	Scenery	31	31	-	
	TOTAL	100	100	TOTAL	100
Service Quality	Quick Service	83	99	-	
	Cleanliness	1	1	-	
	TOTAL	84	100	-	
Staff	Helpful	43	46,23	Careless	42,6
	Caring	43	46,23	Insolence	31,2
	Well-informed	7	7,52	Impolite	26,2
	TOTAL	93	100	TOTAL	100
Price	Appropriate price	10	100	High price	100
	TOTAL	10	100	TOTAL	100
Atmosphere	Ambiance	95	45	Decoration	50
	Decoration	48	22,7	Ambiance	50
	Music	43	20,4	-	
	Entertaining	10	4,7	-	

	Bar	10	4,7	-	
	Popularity	5	2,4	-	
	TOTAL	211	100	TOTAL	100
	Tasty	153	67,7	Not tasty	73,1
	High quality of drinks	46	20,4	Low quality of drinks	7,7
Food	Varied menu	24	10,6	Not a varied menu	9
	Big size of portion	3	1,3	Small size of portion	10,2
	TOTAL	226	100	TOTAL	100

5. DISCUSSION AND CONCLUSION

The aim of this study is to reveal the attributes that creates satisfaction for green restaurant customers. Although in the literature food quality is the most important factor, for Kivela (1997) restaurants are not competing on food quality but also other attributes. Supporting Kivela (1997) the attributes that are found in this study are food, atmosphere, place, staff, service quality and price.

Satisfaction and dissatisfaction themes that raised in this study are similar to each other. However only **service quality** is the theme for satisfaction, but not for dissatisfaction. This is an interesting result yet it is an important attribute which creates satisfaction (Peturkova and Parsa, 2010; Koo et al, 1999; Gregory and Kim, 2004; Gupta et al., 2007; Jeong and Jang, 2011; Alonso et al., 2013; Kivela, 1997). Similar to that, the same result is observed in this study. However, unlike satisfaction, it is not a dissatisfaction attribute. This may be interpreted as an attribute not so necessary. **Food** is another important factor in customer satisfaction. This result is also supported by other studies (Kivela, 1997; Heung, 2002; Weiss et al., 2004; Gregory and Kim, 2004; Perutkova, 2010; Jeung and Jang, 2011; Harrington et al, 2011; Harrington et al, 2013). In this theme, the taste of the food is the most important attribute which is also considered as important in other studies (Bhuiyan, 2000; Koo et al, 1999; Liu and Jang, 2009). The **atmosphere** is the second most important factor in restaurant attributes. The ambiance, decoration, music and other attributes are grouped under this theme. The factor is also an important criterion for customers in studies of Heung (2002), Weiss et al. (2004) and, Harrington et al. (2011). So, the study is supported by other studies as well. The place of the restaurant is another factor that is observed in this study. The **location** of the restaurant is the most important attribute and the scenery it has is the second and last attribute. These attributes are also considered as important in Bhuiyan (2000), Koo et al. (1999), Gregory and Kim (2004) and, Kivela (1997). **Staff**, which is an important factor in tourism establishments are also important in this study as well. The staff is considered as the agent of the restaurant so, the attitude of the staff towards

the customers are very important. The theme is also important for Alonso et al. (2013), Heung (2002) and, Weiss et al (2004). **Price** is the last but not least important factor for customers. The appropriateness of the price is the only attribute for customers. Although Liu and Jang (2009) considered it as the accurateness of the check, the price itself is an important attribute and this result is supported by Bhuian (2000), Koo et al. (1999), Jeung and Jang (2011), Harrington et al. (2011).

The study is mainly based on the attributes which create satisfaction and dissatisfaction for customers in a green restaurant. However, there was no information found on being green among any customer comments. For this reason, it is thought that the green restaurants are not promoting themselves on this subject. Yet, the restaurants are not sharing any information about their green applications on their web sites. Within the scope of green movement, it is recommended that the restaurants should have differentiating strategies by creating green awareness. As an example, it would not be enough if the restaurants publish their green applications on internet as the customers use forums or travelling networks more than restaurants web pages while travelling. In this sense web sites like Trip Advisor would have special icons for green certificates as they have for quality certificates.

As Alpert (1971) have stated, the list of attributes is not so determining as several restaurants may have the similar attributes that are important for customers. Thus, it is crucial to find out the attribute that differs itself from the other restaurants (Kivela, 1997). The satisfaction and the dissatisfaction had the same theme, food. It is found to be the first attribute for both satisfaction and dissatisfaction which may suggest that people are choosing a restaurant for its food quality. The atmosphere is the second important satisfaction theme as the restaurants can be considered as fine-dining restaurants which atmosphere is an important factor to stay long. For dissatisfaction, the taste of the food is as important as satisfaction. The price is the second important theme as these restaurants can be considered as fine-dining restaurants the prices may be higher than any other restaurants. But the acceptable level of high prices should not be ignored.

The study is not without its limitations. Firstly, the attributes of the restaurant are only limited to the green restaurants as the findings may not be generalized to other restaurants. Second, the data examined are obtained from a traveler's network as there may be other data sources. Third, the customers may not choose the restaurant for it is a green restaurant. Thus, not all the customers are expected to visit the restaurant with awareness. Also, the generations of the customers are not known. It is expected that generations are influencing the expectations of the customers from a restaurant. Besides, the customers' visitation to the restaurants are also unknown. As repeat visitors and first-time visitor have different expectations, the number of visitation is important.

In this study the attributes that are important for customers are not the environmental sustainability principles or being green. The attributes are the food, atmosphere, place, staff, service quality and price. None of the customer comments are on green applications. So, it can be said that, the green restaurants are not informing their customers about the green applications or, these applications are not important for the customers. For further studies, the attitudes of the customers on green applications and their choice to dine in a green restaurant should be investigated. Besides, not only customers' but also employees' green attitudes would be important as the green operations in a restaurant are handled by the employees.

REFERENCES

- Alonso, Abel Duarte; O'Neill, Martin; Liu, Yi. and O'Shea, Michelle (2013). "Factors Driving Customer Restaurant Choice: An Exploratory Study from the Southeastern United States". **Journal of Hospitality Marketing & Management**, 22, 547-567.
- Alpert, Mark. I. (1971), "Identification of Determinant Attributes: A Comparison of Models", **Journal of Marketing Research**, 8, 184 – 191.
- Bhuiyan, Shahid N. (2000). "Saudi Consumer Preference of Fast Food Outlets: The Influence of Restaurant Attributes". **Journal of Food Products Marketing**, 6(1), 39-52.
- Bojanic, David C. and Shea, Linda J. (1997). "Segmentation for a Multiunit Restaurant Operation". **Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly**, 38(4), 56.
- Gilman, R. (1992). Sustainability, UIA/AIA Call for Sustainable Community Solutions, <http://www.context.org/about/definitions/>, (Date of Access:20.04.2017).
- Gregory, Susan and Kim, Joohyang (2004). "Restaurant Choice: The Role of Information". **Journal of Foodservice Business Research**, 7(1), 81-95.
- Gupta, Sachin; McLaughlin, Edward and Gomez, Miguel (2007). "Guest Satisfaction and Restaurant Performance". **Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly**, 48(3), 284-298.
- Ha, Jooyeon and Jang SooCheong (Shawn) (2013). "Variety Seeking in Restaurant Choice and Its Drivers". **International Journal of Hospitality Management**, 32, 155-168.
- Harrington, Robert J.; Ottenbacher, Michael C. and Kendall, K. W. (2011). "Fine-Dining Restaurant Selection: Direct and Moderating Effects of Customer Attributes". **Journal of Foodservice Business Research**, 14, 272-289.
- Harrington, Robert J.; Ottenbacher, Michael C. and Way, Kelly A. (2013). "QSR Choice: Key Restaurant Attributes and the Role of Gender, Age and Dining Frequency". **Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism**, 14(1), 81-100.
- Heung, Vincent C. S. (2002). "American Theme Restaurants: A Study of Consumer's Perceptions of the Important Attributes in Restaurant Selection". **Asia Pacific Journal of Tourism Research**, 7(1), 19-28.
- Hsieh, Hsiu-Fang and Shannon, Sarah E. (2005). "Three Approaches to Qualitative Content Analysis", **Qualitative Health Research**, 15(9), 1277-1288.
- Hu, Hhsin-Hui; Parsa, H. G. and Self, John (2010). "The Dynamics of Green Restaurant Patronage", **Cornell Hospitality Quarterly**, 51(3), 344-362.
- Jeong, EunHa and Jang, SooCheong (Shawn) (2011). "Restaurant Experiences Triggering Positive Electronic Word-of-Mouth (eWOM) Motivations". **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, 30, 356-366.
- Kivela, Jaks Jack (1997). "Restaurant Marketing: Selection and Segmentation in Hong Kong". **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, 9(3), 116-123.

- Koo, L. C.; Tao, Frederick K. C. and Yeung, John H. C. (1999). "Preferential Segmentation of Restaurant Attributes Through Conjoint Analysis". **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, 11(5), 242-250.
- Krippendorff, K. (2004). **Content Analysis, An Introduction to Its Methodology**, Second Edition, USA: Sage Publications
- Litvin, Stephen W.; Goldsmith, Ronald E. and Pan, Bing (2008). "Electronic Word-of-Mouth in Hospitality and Tourism Management". **Tourism Management**, 29(3), 458-468.
- Liu, Yinghua and Jang, SooCheong (Shawn) (2009). "Perceptions of Chinese Restaurants in the US: What Affects Customer Satisfaction and Behavioral Intentions?". **International Journal of Hospitality Management**, 28, 338-348.
- National Restaurant Association, <http://www.restaurant.org/Home> (Date of Access: 20.04.2017).
- Öğülmüş, Selahaddin. (1991). İçerik Çözümlemesi, **Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 24(1), 213-228.
- Perutkova, Jitka (2010). "Consumers' Willingness to Pay and to Patronize According to Major Restaurant Attributes". **Undergraduate Research Journal**, 4(2), 1-11.
- Ponnam, Abhilash and Balaji, M. S. (2014). "Matching Visitation-Motives and Restaurant Attributes in Casual Dining Restaurants". **International Journal of Hospitality Management**, 37, 47-57.
- Schubert, Franziska; Kendampully, Jay; Solnet, David and Kralj, Aanna (2010). "Exploring Consumer Perception of Green Restaurants in the US". **Tourism and Hospitality Research**, 10, 286-300.
- Tan, Booi-Chen and Yeap, Peik-Foong (2012). "What Drives Green Restaurant Patronage Intention". **International Journal of Business and Management**, 7(2), 215-223.
- TripAdvisor, TripAdvisor Hakkında, <https://tripadvisor.mediaroom.com/tr-about-us> (Date of access: 20.04.2017).
- Turizm Dünyası, <http://www.turizmdunyasi.com.tr/arsiv/yazi/surdurulebilir-turizm-yonetimi> (Date of access: 20.04.2017).
- Turizmde Gastronomi Mekânları, Yeşil Nesil Restoran Hareketi'nin Tanıtım Toplantısı Gerçekleştirildi, <http://www.gastronomi.com.tr/haberler/yesil-nesil-restoran-hareketinin-tanitim-toplantisi-gerceklestirildi-h2521.html> (Date of access: 20.04.2017).
- Weiss, Rachel; Feinstein, Andrew Hale and Dalbor, Michael (2004). "Customer Satisfaction of Theme Restaurant Attributes and Their Influence on Return Intent", **Journal of Foodservice Business Research**, 7(1), 23-41
- World Commission on Environment and Development, (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press, Oxford.
- World Wildlife Fund, Living Planet Report, http://www.wwf.org.tr/basin_bultenleri/raporlar/yaayan_gezegen_raporu/ . (Date of access: 20.04.2017).
- WTO, 2008,

<http://www.getob.org/wp-content/uploads/dosyalar/SurdurulebilirTurizmRaporu.pdf>
(Date of access: 20.04.2017).

Yeşil Nesil Restorancılık, Program Hakkında,<http://yesilnesilrestoran.org/program-hakkinda.php> (Date of Access: 20.04.2017).

KAMU DÜZENİNE KARŞI İŞLENEN SUÇLARIN BİR ÖRNEĞİ OLARAK KÜTAHYA'DA MADDE BAĞIMLILIĞI¹²

Selami Erdoğan*

*DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, selami.erdogan@dpu.edu.tr.

Feyzullah Ünal**

**DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Feyzullah.unal@dpu.edu.tr.

Yavuz Bozkurt***

***DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, yavuz.bozkurt@dpu.edu.tr.

Eray Acar****

****DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, eray.acar@dpu.edu.tr

Öz: Madde bağımlılığı hem dünyada hem Türkiye'de ciddi bir sosyal problem olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de madde bağımlılığı, özellikle gençler arasında kamu düzenini tehdit eden ve aile facialarına yol açan bir unsur olmakta ve her geçen gün hızla yayılmaktadır. Bu durum aynı zamanda, kamu düzeni aleyhine işlenen bir suç olmakla beraber, diğer suçlarda da artışa neden olmaktadır.

Türkiye'de orta büyüklükteki bir il olan Kütahya ili de bu olumsuz durumdan etkilenmektedir. Kütahya'da gençler arasında böyle bir sorunun varlığı görülmektedir. Madde bağımlılığına yol açan faktörlere baktığımızda; ekonomik yetersizlik, eğitimin yetersizliği ve ailedeki sorunlar akla ilk gelen nedenlerdir.

Bu bağlamda, madde bağımlılığı probleminin çözümlenmesine yönelik atılacak adımlar, gerek bireysel olarak bağımlı kişilerin bireysel rehabilitasyonu, gerekse kamusal düzenin korunması ve geliştirilmesi anlamında önem arz etmektedir. Çalışmamızda, ağırlıklı olarak Kütahya'da “uyuşturucu madde kullanımı” incelenecek ve konu ile ilgili birtakım veriler değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile Dramı, Kütahya, Kamu Düzeni, Madde Bağımlılığı, Şiddet.

Jel Kodu: K00,K1

AS AN EXAMPLE OF OFFENSES AGAINST THE PUBLIC ORDER DRUG ADDICTION IN KÜTAHYA PROVINCE

Abstract: Substance addiction has emerged as a serious social problem both in the world and in Turkey. Substance dependence in Turkey is an element that threatens public order among young people and leads to family disasters and spreads rapidly

¹ Bu bildiri yukarıda ismi geçen, DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim üyelerince, BAP projesi (2016-54) olarak hazırlanmış olan çalışmadan üretilmiştir.

² Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

every day.. This is also a crime committed against public order, and it also causes an increase in other cases.

Kütahya province which is a medium-sized province in Turkey is also affected by this negative situation. It seems that there is such a problem among young people in Kütahya. There are many factors that lead to substance dependence. Economic inability, inadequacy of education, inadequacy of knowledge, problems in the family are the first reasons to come to mind.

In this context, the steps taken to resolve the problem of substance addiction are important both in terms of individual rehabilitation of the dependent individuals, and also of the protection and development of the social and public order In our study, substance abuse will be examined in Kütahya on the basis of these factors and a solution proposal will be presented.

Key Words: Family Tragedy, Kutahya, Public Order, Drug Addiction, Violence.

Jel Codes: K00,K1

GİRİŞ

Dünyada toplumlar modern çağ olarak nitelendirilen yeni bir dönemin içerisinde yaşamaktadırlar. Modernleşme pek çok bakımdan insan hayatını kolaylaştırmış olsa bile, bazı açılardan yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların en önemlilerinden birisi de “madde bağımlılığı” olarak ortaya çıkmaktadır. Kabaca, madde bağımlılığı; vücudun işlevlerini olumsuz yönde etkileyen maddelerin kullanılması, bundan zarar gördüğü halde bu maddelerin kullanımının bırakılmaması durumu olarak tanımlanmaktadır. Alkol ve uyuşturucu (opiyat-haşhaş) en yaygın madde kullanımları olarak göze çarpmaktadır (yesilay.org.tr, 2017).

Bağımlılığa yol açan nedenlere bakıldığında birden fazla faktör karşımıza çıkmaktadır. Bunların başlıcaları davranışsal, sosyal (aile ve okul), biyolojik ve genetik nedenlerdir (Karataşoğlu, 2013: 326). Son yıllarda tüm Avrupa ülkelerinde özellikle alkol ve yasadışı madde kullanımında bir artış gözlemlenmektedir. Daha da tehlike arz eden durum ise giderek kullanım yaşının düşmüş olmasıdır. Öte yandan, Türkiye’de madde kullanımı gelişmiş ülkelere göre daha düşük düzeylerde seyretmektedir. Ancak, Türkiye’nin nüfusu büyük oranda gençlerden oluşmaktadır ve madde bağımlılığı genelde gençler arasında yaygın olduğu için, Türkiye önemli risklerle karşı karşıya bulunmaktadır.

Dünyanın değişik ülkelerinde son yıllarda madde bağımlılığı ve onun zararlarını azaltmak amacıyla ciddi çalışmalar yürütülmektedir. Bu bağlamda, hükümetlerin bu sorunla baş edebilmek için daha fazla kaynak ayırıp çalışmalar yaptıklarına şahit olunmaktadır. Türkiye’de uyuşturucu kullanımı Avrupa ülkelerindeki kadar yaygın olmasa bile yine de ciddi boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Türkiye’de esrar kullanımının yaygınlığı diğer maddelere göre daha fazladır.

Kütahya özeline baktığımızda ise Avrupa geneli ve Türkiye genelinde en yaygın kullanılan uyuşturucu türü olan esrarın, Kütahya’da da benzer şekilde en ön sırada kullanılan madde olduğu görülmektedir. Kütahya’da uyuşturucu madde kullandığı tespit edilen, haklarında yasal işlem yapılıp ve adli kontrol şartıyla serbest bırakılan madde bağımlısı şahısların 18-25 yaş aralığında yoğunlaştığı gözlemlenmektedir.

1. MADDE BAĞIMLILIĞI VE UYUŞTURUCU MADDE OLGUSU

Madde kelimesi, tıbbi endikasyon haricinde kullanılmakta olan ilaçları ve birçok kimyasal maddeyi tanımlamak maksadıyla kullanılmaktadır. Alkol, sigara, opioidler (haşhaş), esrar, amfetaminler solunum yoluyla alınan uçucular bu kapsama giren maddelere örnek olarak gösterilmektedirler (Karataşoğlu, 2013: 321).

Dünyada ve ülkemizde en büyük riski oluşturan madde uyuşturucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirli dozda alındığında kişinin sinir sistemi üzerinde etkide bulunan akli, fiziki ve psikolojik dengesini bozan, ekonomik ve sosyal çöküntüye sebep olan, alışkanlık ve bağımlılık yapan, kanunların kullanılmasını, bulundurulmasını ve satışını yasakladığı, narkotik ve psikotrop sözcükleriyle de tanımlanan maddelere uyuşturucu madde denilmektedir. Bu bağlamda, uyuşturucu maddeler elde edildiği kaynağa göre doğal (tabii) ve sentetik olarak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tabii uyuşturucular olarak; afyon, morfin, eroin gibi maddeler gösterilmekte iken, kannabionid (bonzai), extacy, captagon, barbitüratlar, transkilizanlar, sedatifler sentetik uyuşturucular arasında yer almaktadır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016: 13-14).

Son yıllarda sentetik uyuşturucu kullanımının hızlı bir artış eğilimi içerisinde olduğu düşünülmektedir. 2016 yılında yayınlanan dünya uyuşturucu raporuna göre, 2009 yılında ele geçirilen ekstacy miktarı 4-5 ton civarında iken bunun 2014 yılına gelindiğinde 9 tona çıktığı görülmektedir (yesilay.org.tr 27.06.2016).

Öte yandan, Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre dünyada ve ülkemizde en çok kullanılan maddenin esrar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye'de tedavi için başvuran hastalar göz önüne alındığında bunların alkol ve opiyat bağımlısı hastalara göre daha az olduğu görülmektedir. Tedavi başvuruları arasında esrar kullanıcılarının oranının düşük olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Asan, Tıkır, Okay, Göka; 2015: 4). Yapılan istatistikler ortaya koymaktadır ki uyuşturucu madde kullanımı daha ziyade erkekler, gençler ve hiç evlenmemiş kişiler arasında daha yaygın olarak görülmektedir. Özellikle sentetik kannabinoid kullanımının çok hızlı bir şekilde yükseliş eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır (necdetunvar.com, 2017). Bu maddenin kısa zamanda öldürücü bir etkiye sahip olduğu unutulmamalıdır.

2. UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMININ SOSYAL BOYUTU

Uyuşturucu madde bağımlılığı dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de ciddi bir problem haline gelmiş bulunmaktadır. Belki de günümüzde hem gençlerimizi hem de geleceğimizi tehdit eden en temel problemdir (Ersoy, 2014: 43). Hemen hemen her gün gazetelerde ve televizyonlarda madde bağımlısı gençlerin dramatik sonları ile ilgili haberler görülmektedir. Benzer sorunların zaman zaman Kütahya'da yaşandığına şahit olunmaktadır. Araştırmalar uyuşturucu kullanan kişi sayısının arttığını ve kullanıcıların yaşının ise her geçen gün düştüğünü ortaya koymaktadır. Türkiye'de son dönemlerde bu konu ile ilgili yapılan istatistikler, kullanım yaşının on bire kadar düştüğünü göstermektedir. Genelde, uyuşturucu kullananlara bakıldığında, kullanıcıların ağırlıklı olarak 18-20 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir (Kızılkoyun, 2017: 11).

Uyuşturucu madde kullanımı, gençler arasında hızla yayılmakta, hem bireysel hem de toplumsal anlamda çok ciddi ve geri dönüşü de pek mümkün olmayan olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Çocuklarda ve ergenlerde madde kullanımı; davranış, vücut ve beyin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Uyuşturucu kullanımı, çocuk ve ergenlerin okul başarılarını etkilemekte, sosyal yönden etkin olmaları gerekli olan bir dönemde, arkadaş çevrelerinden, ailelerinden ve zevk aldıkları tüm faaliyetlerden mahrum kalmalarına yol açmaktadır (Karataşoğlu, 2013: 328). Uyuşturucu kullanımının aile içi şiddeti körüklediği ve boşanmalara neden olduğu da bilinen bir olgudur. Dahası, son dönemlerde uyuşturucu kullanımına bağlı ölümlerin hem dünyada hem de Türkiye’de hızlı bir artış eğilimi içerisinde olduğunu görmekteyiz. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığı İzleme Merkezi’nin (Brüksel Bürosu) açıkladığı 2015 yılı raporuna göre uyuşturucudan (doğal ve sentetik) hayatını kaybedenlerin oranı % 6 oranında artarak 8400’ün üzerine çıkmıştır. Ayrıca 15-64 yaşları arasında 93 milyon Avrupalı’nın hayatında bir kez uyuşturucu kullandığı tespit edilmiştir (tr.euronews.com, 06.06.2017).

Türkiye’de Adli Tıp Kurumu’nun verileri de uyuşturucu kullanımının her geçen yıl arttığını ve uyuşturucuya bağlı ölümlerin de artmakta olduğunu ortaya koymaktadır. 2016 yılında, Türkiye’de 611 kişinin uyuşturucu nedeniyle hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır (Kızılkoyun, 2017: 12).

2015 Dünya Uyuşturucu Raporu’na göre; 2013 yılında dünyada 15-64 yaş arası nüfusta 246 milyon kişi, yani her 20 kişiden 1’i uyuşturucu kullanmaktadır. 187.000 kişinin uyuşturucuya bağlı nedenlerden hayatını kaybettiği düşünülmektedir (Word Drug Report, 2015). Türkiye’de ise 2012 yılında yapılan 15-64 yaş arası madde kullanımı araştırmasına göre 1 milyon 350 kişinin (% 2,7) uyuşturucu kullandığı tahmin edilmektedir (TUBİM 2012 Uyuşturucu Raporu, 2012). Bu rakamlar, hem dünyada hem de Türkiye’de uyuşturucu madde kullanımının geldiği boyutları ve yol açtığı sonuçları gözler önüne sermektedir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMI

Avrupa’da uyuşturucu kullanımı artık geçmişe oranla çok daha geniş bir madde dizisini kapsamaktadır. Uyuşturucu kullanıcıları arasında, çoklu uyuşturucu tüketimi yaygındır ve bireysel kullanım modelleri deneme niteliğinde kullanım ile alışkanlığa bağlı ve bağımlı kullanım aralığındadır. Tüm uyuşturucuların kullanımı, erkekler arasında genellikle daha yüksektir ve bu fark genellikle daha yoğun ya da düzenli kullanım modellerini vurgulamaktadır. Esrar kullanımının yaygınlığı diğer maddelerden yaklaşık beş kat fazladır. Eroin ve diğer opioidler nispeten daha nadir kullanılırken, bunlar enjekte edilen uyuşturucu kullanımı da dâhil olmak üzere, daha zararlı kullanım formları ile en sık ilişkilendirilen uyuşturucular olmaya devam etmektedir.

Avrupa Birliği’nde 88 milyonun üzerinde yetişkinin veya 15-64 yaş aralığındaki kişilerin dörtte birinden fazlasının yaşamlarının bir noktasında yasa dışı uyuşturucuları denediği tahmin edilmektedir. Uyuşturucu kullanımında kadınlara nazaran (34,8 milyon) erkekler (54,3 milyon) daha sık raporlanmıştır. En sık kullanılan uyuşturucu esrardır (51,5 milyon erkek ve 32,4 milyon kadın). Ömür boyu esrar kullanımı oranları, Fransa’da her 10 yetişkinden dördü, Danimarka’da ve İtalya’da yetişkinlerin üçte biri,

Bulgaristan’da, Malta’da, Romanya’da ve Türkiye’de onda birden az olmak üzere ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir.

2016 yılı Avrupa Uyuşturucu Raporu, yakın tarihli uyuşturucu kullanımı hakkında iyi bir ölçü sunmaktadır ve büyük ölçüde gençler (15–34) arasında yoğunlaşmaktadır. 2016 yılında tahmini olarak 17,8 milyon genç yetişkin uyuşturucu kullanmıştır ve uyuşturucu kullanan erkeklerin sayısı kadınlardan iki kat fazladır. (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2016:36-37). Bu tehlikeli gidişten dolayı Avrupa ülkeleri bu sorunla mücadele etmek için daha fazla mesai ve para harcamaya başlamışlardır. Benzer bir sürecin Türkiye’de de yaşandığını söylemek mümkün görünmektedir.

4. TÜRKİYE’DE UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMI

Türkiye’de uyuşturucu kullanımı geçmişe nazaran çok daha çeşitli bir madde dizisini kapsamaktadır. Tüm uyuşturucuların kullanımı, Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi erkekler arasında genellikle daha yüksektir. Esrar kullanımının yaygınlığı diğer maddelerden daha fazladır. Esrardan sonra yine Avrupa Birliği ülkelerine paralel bir şekilde eroin ve diğer opioidlerin kullanımı gelmektedir. TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi) 2014 verilerine göre, uyuşturucu madde kullanıcılarının ortalama yaşı 26,33’dür. Öte yandan, uyuşturucu madde kullanıcılarının büyük çoğunluğunun (% 75,61) 18- 29 yaş aralığında olduğu görülmektedir. (TUBİM, 2014:97-105)

Uyuşturucu maddeye “başlama” yaşları incelendiğinde; en küçük başlama yaşının 10, en büyük başlama yaşının 62 ve başlama yaşı ortalamasının ise 20,65 olduğu anlaşılmaktadır. Madde kullanıcılarının maddeye başlama yaşlarının da 15- 24 yaş grubu arasında yoğunlaştığı ve kullanıcılarının % 76,05’inin bu yaş grubu aralığında iken maddeyi düzenli olarak kullanmaya başladıkları gözlenmektedir (TUBİM, 2014:107-108). Uyuşturucu madde hedef kitlesinin iyi analizi neticesinde, alınacak önleme tedbirlerinin bu yaş grupları üzerinde yoğunlaşmasının fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Uyuşturucu madde kullanıcılarının maddeye başlama süreleri incelendiğinde; kullanıcıların % 71,34’ünün maddeyi denedikten sonra aynı yıl içerisinde, % 16,69’unun bir yıl sonra, % 5,02’sinin iki yıl sonra, % 6,95’inin ise üç yıl sonra düzenli olarak uyuşturucu madde kullanımına başladıkları anlaşılmaktadır. (TUBİM, 2014:108) Kullanıcıların uyuşturucu maddeyi bir kez denedikten sonra aynı yıl içerisinde madde bağımlısı oldukları göz önüne alındığında bağımlılığın kısa bir süre içerisinde oluşabileceğini göstermektedir. Uyuşturucu madde kullanıcılarının büyük çoğunluğunun (%77,99) en sık kullandığı yasadışı madde esrardır. (TUBİM, 2014:108-109) Yapılan araştırmalar neticesinde, madde kullanıcılarının sigara ve alkol dışında kullandıkları ilk maddenin esrar olduğu gözlemlenmiştir.

5. KÜTAHYA İLİNDE UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMI

Kütahya ilinde uyuşturucu madde kullanımına bakıldığında, Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere, Türkiye genelinde de en çok kullanılan uyuşturucu maddenin esrar olduğu görülmektedir. Esrar kullanımının bu kadar yaygın olmasının ana sebeplerinden ilki diğer uyuşturucu maddelere göre zararının daha az ve bağımlılık sürecinin daha geç başladığı kanısı ile esrar maddesine ulaşımındaki kolaylıktır.

Uyuşturucu madde kullanan, haklarında yasal işlem yapılan ve adli kontrol şartıyla serbest bırakılan uyuşturucu madde bağımlısı şahısların 18- 25 yaş aralığında

yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Yıllara göre haklarında adli kontrol kararı verilen uyuşturucu madde bağımlısı şahıslara ait istatistikî bilgiler Tablo:1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: 2013- 2017 Yılları Arasında Kütahya İlinde (uyuşturucuya bağlı suçlar nedeniyle) Adli Kontrol Uygulanan Şahıslar Tablosu

	2013	2014	2015	2016	2017 (Nisan)
18- 25 yaş	100	123	200	150	40
25 yaş +	64	110	114	57	15

Kurumsal veri tabanı UYAP sistemine 2013 yılında geçiş yapıldığı için istatistik veriler 2013 yılından itibaren alınmıştır.

Kaynak: Kurumsal Elektronik Veri İşletim Sistemi, 2017

2014 Türkiye Uyuşturucu Raporuna göre 2013 yılında Türkiye’de 98.933 kişi hakkında işlem yapılmıştır (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2014). Halbuki, Kütahya’da 2013 yılında haklarında işlem yapılan kişi sayısı sadece 164 dür. Bu 164 kişinin % 60’lık dilimi (100 kişi) 25 yaş ve altı kişilerden oluşmaktadır. 2014 yılında işlem yapılan kişilerin sayısının 233’e çıktığı anlaşılmaktadır. Bunlardan 123 kişinin yani %50 den fazlasının (%52) 25 yaş ve altındaki kişilerden oluştuğunu görmekteyiz. 2015 yılına bakıldığında ise en yüksek değer olan 314 rakamı ile karşılaşılmaktadır. Bu kişilerden ise %63’ünün (200 kişi) 25 yaş altı kişilerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır. 2016 yılında ise adli kontrol uygulanan kişi sayısının 207’ye gerilediği görülmektedir. Bunlardan %72’sini (150 kişi) 25 yaş altı grupta yer alan kişiler oluşturmaktadır. 2017 yılının ilk dört ayında ise toplam 55 kişi hakkında adli kontrol uygulandığı görülmektedir. Bunlardan yaklaşık %73’ünün (40 kişi) 25 yaş altı gençlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Kütahya’da son beş yıllık süreç içerisinde adli kontrol uygulanan şahısların toplamı değerlendirildiğinde; önemli bir kısmının (973 kişiden 613 kişi) yaklaşık olarak %59 unun 25 yaş altı kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu rakamlar Türkiye geneli rakamları dikkate alındığında ve sadece 2013 yılında yaklaşık olarak 99.000 kişiye adli kontrol uygulandığı hesaba katıldığında oldukça düşük rakamlar olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Kütahya’da bu konularla ilgili sağlıklı ve yeterli verilerin bulunduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Bu bakımdan, rakamların Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında göreceli olarak düşük olması bu alanda şehirde ciddi bir sorun bulunmadığı anlamına gelmemelidir.

6. KÜTAHYA İLİNDE UYUŞTURUCU MADDE YAKALAMALARI

Kütahya ilinde yerel kolluk kuvvetleri (jandarma, polis) çalışmalarıyla yakalanan uyuşturucu madde çeşitleri Tablo: 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: 2012- 2016 Yılları Arası Kütahya İlinde Uyuşturucu Madde Yakalama Tablosu

	2012	2013	2014	2015	2016
Eroin (Kg.)		2,5	0,049	0,008	
Esrar (Kg.)	163	159	14	24,2	79,9
Kenevir (Kök)	1.766	4.875	4.535	1.905	2.954
Kokain (Kg.)					0,043
Extacy (Adet)	726	1.159	909	878	322
Sentetik Kannabionid (Kg.)	0,030	0,169	0,432	0,320	1.120
Captagon(Adet)					5

Kaynak: Kurumsal Elektronik Veri İşletim Sistemi, 2017

Kütahya’da eroin yakalamasının çok cüz’i miktarda olduğu görülmektedir. 2013 yılında 2,5 kg iken, 2014 ve 2015 yıllarında ise yakalama miktarları 0,5 kg’nin bile altındadır. 2012 ve 2016 yıllarında herhangi bir eroin yakalaması gerçekleşmemiştir. Esrar yakalama oranları, 2012 ve 2013 yıllarında nispeten yüksek seviyelerde (163 kg ve 159 kg) iken, 2014, 2015 ve 2016 yılları arasındaki yakalamaların düşük oranlarda (sırası ile 14 kg, 24 kg ve 79 kg) seyrettiği görülmektedir. Kenevir miktarı yakalamalarında ise 2013 ve 2014 yılları dikkat çekicidir. Her iki yılda da 4.500 ya da daha fazla kök kenevirin yakalandığı anlaşılmaktadır. Kokain yakalaması ise 2016 yılındaki çok düşük bir miktar (0,043 kg) hariç “sıfır” noktasındadır. Extacy yakalama oranında ise yıllar itibarıyla nispeten dengeli bir dağılım söz konusu iken, 2013 yılı 1159 adetle en yüksek orana işaret ederken, 2016 yılı 322 adetle en düşük orana işaret etmektedir. Sentetik kannabionid (bonzai) yakalamasında 2012 yılında 0,030 kg gibi çok düşük bir oran söz konusu iken, 2016 yılında ise 1,120 kg ile en yüksek yakalama oranına ulaşılmıştır. Kütahya’da captagon yakalaması 2016 haricinde (5 adet) söz konusu olmamıştır. Kütahya ilinde 2012-2016 yılları arasında en çok yakalanan uyuşturucu madde türünün esrar (*toplam 440,1 kg.*) olduğu anlaşılmaktadır. İkinci olarak en çok yakalanan uyuşturucu türü ise sentetik bir uyuşturucu olan extacy (*toplam 3.994 adet*)’dir. Buna karşın, Türkiye’de 2012-2014 arasında 500.000 kg’dan fazla esrar yakalaması ve 8.000.000 adetten fazla extacy yakalaması gerçekleşmiştir. Yine sadece 2013 yılında Türkiye genelinde 4.500.000 adetten fazla “captagon” yakalanmıştır. Bununla birlikte, aynı yıl içerisinde Türkiye genelinde 780 kg sentetik kannabionid

yakalanmıştır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016). Bu rakamlar dikkate alındığında Kütahya'daki uyuşturucu yakalamalarının düşük oranlarda olduğu anlaşılmaktadır. Şüphesiz ki Kütahya'da yakalama oranlarının düşük görünüm arz etmesi, Kütahya'da bu maddelerin kullanılmadığı ya da az kullanıldığı anlamına gelmemektedir. İhtimaldir ki, bu konudaki mücadele eksikliği ve Kütahya'nın uyuşturucu madde sevkiyat yolları üzerinde bulunmaması böyle düşük rakamların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Öte yandan, Kütahya'da 2012-2016 yılları arasında meydana gelen 731 uyuşturucu madde yakalama olayında hakkında yasal işlem yapılan 1.303 kişiden 217'si tutuklanmış, 1.086 kişi serbest bırakılmıştır. Şahıslara ait istatistikî bilgiler Tablo:3'da gösterilmiştir.

Tablo 3: 2012-2016 Yılları Arası Meydana Gelen Olay ve Hakkında İşlem Yapılan Şahıs Tablosu

	2012	2013	2014	2015	2016
Olay Sayısı	79	108	156	212	176
Yakalanan	169	235	280	342	277
Tutuklanan	37	48	48	47	37

Kaynak: Kurumsal Elektronik Veri İşletim Sistemi, 2017

2015 yılı hem olay sayısı (212 olay) hem de yakalanan kişi sayısı (342 kişi) açısından en yüksek değere sahip yıl olarak görülmektedir. 2012 yılı ise hem olay sayısı (79 olay) hem de yakalanan kişi sayısı (169 kişi) açısından en düşük yıl olarak dikkati çekmektedir. Olaya karışanların tutuklanması açısından bir değerlendirme yapıldığında ise 2012 ve 2016 yıllarının 37'şer kişi ile en düşük yıllar olduğu görülmektedir. Buna karşın, 2013 ve 2014 yıllarının ise 48'er kişi ile tutuklanan kişi sayısı açısından en yüksek yıllar olduğu anlaşılmaktadır.

7. TÜRKİYE GENELİ SON BEŞ YILLIK UYUŞTURUCU MADDE SUÇ İSTATİSTİKLERİ

Türkiye genelinde uyuşturucuya bağlı olarak haklarında işlem yapılan kişilerle ilgili veriler aşağıda yer alan tablo 4' te görülmektedir.

Tablo 4: Türkiye Geneli Son Beş Yıllık Uyuşturucu Madde Suç İstatistikleri Tablosu

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016
Toplam Hükümlü/Tutuklu Sayısı	136.020	145.478	158.837	178.056	201.010
Toplam Uyuşturucu Mad. Suçluları	22.445	24.890	27.680	33.560	28.920

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Birim Faaliyet Raporları, 2016

Türkiye genelinde cezaevlerinde 2012 yılında 136.020 hükümlü/tutuklu bulunurken bunların 22.445'ini (%16), 2013 yılında 145.478 hükümlü/tutuklu bulunurken bunların 24.890'nını (%16), 2014 yılında 158.837 hükümlü/tutuklu bulunurken bunların 27.680'nini (%17), 2015 yılında 178.056 hükümlü/tutuklu bulunurken bunların 33.560'mı (%18), 2016 yılında ise 201.010 hükümlü/tutuklu bulunurken bunların 28.920'sini (%13) uyuşturucu madde imal ve ticareti ile uyuşturucu madde bulunduran ve kullanan şahıslar oluşturmaktadır. Bu hükümlü ve tutukluların en çok işledikleri ikincil suçlar ise; adam öldürme, hırsızlık, yağma/gasp, kasten yaralama ve cinsel saldırı suçlarıdır.

8. KÜTAHYA İLİ SON BEŞ YILLIK UYUŞTURUCU MADDE SUÇ İSTATİSTİKLERİ

Kütahya il genelinde uyuşturucuya bağlı olarak haklarında işlem yapılan kişilerle ilgili veriler aşağıda yer alan tablo 5' te görülmektedir.

Tablo 5: Kütahya İl Genelinde Son Beş Yılda Uyuşturucu Madde İle İlgili Olarak Haklarında İşlem Yapılan Kişiler ve Bu Kişilerin İkincil Suçlara Bulaşma Sayıları

2012	2013	2014	2015	2016
1/79	3/108	12/156	31/212	51/176

Kaynak: Kurumsal Veri İşletim Sistemi, 2017

Kütahya il ve ilçelerinde ise; 2012 yılında 79, 2013 yılında 108, 2014 yılında 156, 2015 yılında 212, 2016 yılında ise 176 uyuşturucu madde imal ve ticareti ile uyuşturucu madde bulundurma ve kullanma suçu meydana gelmiştir. 2012 yılında 1 (%1.2), 2013 yılında 3 (%2.7), 2014 yılında 12 (%7.6), 2015 yılında 31 (%14), 2016 yılında ise 51 (%28) uyuşturucu madde imal ve ticareti ile uyuşturucu madde bulunduran ve kullanan şahıs ikincil suçlara karışmış olup; bu suçlar yine Türkiye genelinde paralellik gösteren adam öldürme, hırsızlık, yağma/gasp, kasten yaralama ve cinsel saldırı suçlarıdır. Yıllar itibariyle bakıldığında, Kütahya'da uyuşturucu madde bağımlılığı ile ilgili haklarında işlem yapılan kişilerin ikincil suçlara bulaşma oranlarında hızlı bir artış dikkati çekmektedir. 2012 yılında sadece 1 kişinin ikincil suça bulaştığı görülmekte iken yıllar ilerledikçe bu sayılar, 2013'te 3'e, 2014 yılında 12'ye, 2015'te 31'e ve 2016 yılında ise 51 sayısına ulaşmış bulunmaktadır. Ne var ki, bu suçların hangi suçlar olduğuyla ilgili herhangi bir veri kaydına ulaşmak mümkün olamamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Metinde içerisinde ifade edilen rakamlar dünyada ve Türkiye'de uyuşturucu konusunun dolayısı ile madde bağımlılığı konusunun ciddi boyutlara ulaşmakta olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu konu acil çözülmesi gereken sorunların başında gelmektedir. Bununla birlikte, uyuşturucu kullanan kişilerin suç işleme potansiyelinin diğer kişilere göre daha yüksek olduğu hesaba katıldığında, gerekli önlemlerin alınması noktasında hem kamu kurumlarına, hem de STK'lara önemli görevler düşmektedir.

Kütahya ölçeğinde bakıldığında ise, her ne kadar çok sağlıklı verilere ulaşabilmemiz mümkün olmasa da, uyuşturucu madde tehlikesinin Kütahya için de söz konusu olmaya başladığı anlaşılmaktadır. Kütahya'daki uyuşturucu ile ilgili verilere bakıldığında, hem

uyuşturucu yakalamaları hem de işlem yapılan kişiler bakımından Türkiye ölçeğine kıyasla küçük rakamlar ortaya çıkmaktadır. Yalnız, bu Kütahya’da böyle bir sorununun olmadığı sonucunu doğurmamalı ve gereken önlemler alınmalıdır. Bu bağlamda belirtmek gerekmektedir ki, Kütahya Anadolu Aile Derneği gençleri zararlı alışkanlıklardan korumak amacıyla Kütahya’nın değişik semtlerinde futbol takımları kurmaktadır. Sorunun çözümü noktasında Kütahya’da bu tür faaliyetlerin teşvik edilmesi yerinde olacaktır. Nitekim, 26 Haziran 2017’de “Uluslararası Uyuşturucu Kullanımı ve Kaçakçılığı ile Mücadele Günü” kapsamında bu derneğe Kütahya Valiliği tarafından ödül verilmiştir. Buna benzer girişimlerin yapılması Kütahya için bu sorunla mücadele bağlamında önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, çalışmamız esnasında tespit ettiğimiz altı çizilmesi gerekli bazı hususlar ve alınabilecek önlemlerin şunlar olduğunu düşünmekteyiz.

- Kütahya’da uyuşturucu ile ilgili olarak sağlıklı verilere ulaşma noktasında bir takım güçlükler bulunmaktadır. Bu konuda araştırma yapacak kişiler için bilgilere ulaşımın kolaylaştırılması gerekmektedir.
- Kurumlararası (emniyet, adliye ve il sağlık müdürlüğü) işbirliği ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu sayede sağlıklı istatistiki bilgilere ulaşmak mümkün olabilecektir.
- Uyuşturucu kullanan kişilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarını gösteren analizler yapılarak, aileler bilinçlendirilmelidir.
- Tedavi merkezlerine ulaşılabilirliğin artırılması ve ailelere yardımcı olunması gerekmektedir.
- Kütahya’da ki uyuşturucu bağımlılarının tedavi amacıyla çevre şehirlere gönderildiği anlaşılmaktadır. Bunların tedavi edilmesi noktasında herhangi birim bulunmamaktadır. Bu nedenle en azından Kütahya Evliya Çelebi Devlet Hastanesinde tedavi amaçlı bir birim kurularak yetkili uzmanlar görevlendirilmelidir.
- Tedavi sonrası yardım konusunda destek verebilecek bir rehabilitasyon merkezi eksikliği bulunmaktadır.
- Uyuşturucu ile mücadele konusunda sivil toplum örgütleri cesaretlendirilmeli ve teşvik edilmelidir.
- Okul çevrelerinin, çocukların peşine düşebilecek kişilerden arındırılması gerekmektedir.

Kütahya’da uyuşturucu madde bağımlılığı konusunun henüz emekleme aşamasında olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu bakımdan, sorun alevlenmeden gerekli tedbirler almak yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Asan, Ömer, Tıkır, Baise, Okay, İhsan Tuncer, Göka, Erol (2015), “Bir AMATEM Birimine Başvuran Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu Olan Hastaların Sosyodemografik ve klinik Özellikleri”, **Bağımlılık Dergisi**, C 16, S 1, s: 1-8

Ersoy, Mustafa (2014), “Önleme”, **2014 Türkiye Uyuşturucu Raporu**, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, s. 43-49

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, (2016), **Uyuşturucu Maddeler ve Kaçakçılığı İle Mücadele** Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü Yayınları, yayın no: 10, Ankara.

Karataşoğlu, Soner (2013), “Sosyal Politika Boyutuyla Madde Bağımlılığı”, **Türk İdare Dergisi**, S. 476, s. 321-352

Kızılkoyun, Fevzi, “Amatelerin Yerine Rehabilitasyon Köyleri”, **Hürriyet Gazetesi**, (26.06.2017)

Kurumsal Elektronik Veri İşletim Sistemi (07.07.2017)

www.necdeturvar.com.tr/FileUpload/bs445985/File/umk_faaliyet_raporu.pdf
(16.07.2017)

<http://tr.euronews.com/2017/06/06/avrupa-da-uyusturucuya-bagli-olumler-artti>
(06.06.2017)

http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faliyet_raporu.pdf (15.07.17)

<http://www.sck.gov.tr/oecd/2012%20T%C3%BCrkiye%20Uyu%C5%9Fturucu%20Raporu.pdf> (17.07.2017)

http://www.teb.org.tr/versions_latest/272/rapor (17.07.17)

<http://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/madde-bagimliliği> (25.06.2017)

https://www.unodc.org/documents/wdr2015/World_Drug_Report_2015.pdf
(17.07.2017)

KAMUSAL HİZMET SUNUMUNDA SUYUN YERİ: KÜTAHYA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ¹²

Yavuz BOZKURT*

**Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F., Kamu Yönetimi Bölümü,
yavuz.bozkurt@dpu.edu.tr*

Rıza ARSLAN**

***Kütahya Belediyesi, riza_arслан@hotmail.com*

Öz: Dünya yaşamı var olduğu günden bugüne canlı cansız tüm varlıkların vazgeçilmez temel ihtiyaçlarından biri de sudur. Yaşam suda başlamış olup susuz yaşam düşünülemez. Su ayrıca kayaların ayrıştırılması ve ekolojik sistemin oluşumu gibi cansız çevre üzerinde etkili olan temel faktörlerden biridir. Bu bağlamda insanoğlu su ihtiyacını gidermek için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetler suyun sağlıklı kullanımı anlamında çalışmalar yapılmasına teşvik etmiştir. Dünya düzeninde bu çalışmalar gelişen teknoloji ile birlikte suyun en temiz halini evlerimize kadar taşımaktadır. Türkiye üç tarafının da denizlerle kaplı olması, hava koşulları ve coğrafi yapısı ile su kaynağı anlamında en şanslı ülkelerden biridir. Türkiye de iller arasında Kütahya Belediyesi tarafından yapılan su hizmeti incelendiğinde; suyun kaynaktan çıkıp, kullanıcı abonelere ulaşıncaya kadar ki süreçte son yıllarda temiz su, suyun tasarrufu, alt yapı çalışmaları, yağmur sularının kanal sularına aktarılması, atık su arıtma faaliyetleri, maliyetlerin abonelere en minimum düzeyde yansıtılması konularında ivme kaydedildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Hizmet, Yerel Yönetimlerde Kamu Hizmeti, Kütahya Belediyesi Su Yönetimi.

Jel Kodu: R38,R51

THE PLACE OF WATER IN THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES: THE CASE OF KUTAHYA MUNICIPALITY

Abstract: Water is one of the indispensable basic needs of all living beings since the beginning of life on earth. Life began in water, life without water is unthinkable. Water is one of the basic factors that are also effective on the abiotic environment such as the rocks breaking and pedogenesis in the ecological system. Human beings have engaged in various activities to meet their need for water. These activities encouraged efforts for salutiferous use of water as well. With technological advances on a world-basis these efforts bring water our homes in its purest form possible. Being surrounded on three sides by the sea and with a favorite climatic conditions and geographic structure Turkey is among the most fortunate countries in terms of water resources. When investigated comparatively with other municipalities Kutahya seems to have gained a momentum in

¹ Bu bildiri yukarıda ismi geçen, DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim üyelerince, BAP projesi (2016-54) olarak hazırlanmış olan çalışmadan üretilmiştir.

² Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

terms of clean water, water economy, infrastructure works, channeling rain water into waterways, waste water treatment systems, and maximum cost utility to customers.

Key Words: Public Service, Public Service in Local Government, Water Management in the Municipality of Kutahya.

Jel Codes: R38,R51

GİRİŞ

Kamu hizmeti; toplum huzurunu, refahını ve sağlığını düşünerek toplu yaşam alanlarının vatandaşlar için daha konforlu ve daha yaşanılabilir hale getirilmesi ile gerçekleşir. Devlet tarafından gerçekleştirilen kamu hizmeti siyasi, ekonomik, kültürel ve mali şartlardan etkilenmektedir. Toplumun refahı ve temel ihtiyaçların karşılanmasında kamu örgütleri kurulmakta ve kamu çalışanları istihdam edilmektedir.

Kamu hizmetinin sunumu, yerel yönetimler ve merkezi yönetim olarak iki ana gruba ayrılmıştır. İki grubunda hizmet sunumunda temel amacı, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamadan onların onurlu, sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşayabilmesini sağlamaktır. Kamu hizmetinin yerine getirilmesinde teknolojik gelişmelere ayak uydurularak kamusal kaynakların en verimli ve en doğru biçimde kullanılması gereklilik arz etmektedir.

Ülkemizde yerel yönetimler, yerel kaynaklarından vatandaş taleplerinin öncelikli olması kaydı ile ekonomik, teknolojik ve çağa uygun bir şekilde faydalanılmasını amaçlamaktadırlar. Bu anlamda üretilen mal ve hizmetlerin şeffaf etkin ve verimli olması şartı aranmaktadır. Yerel yönetimlerin doğrudan hizmetlerinden biriside su hizmetidir. Su, hayatın her alanında vazgeçilmez olan değerli bir kaynaktır. Ülkemiz su kaynakları en fazla olan ülkeler arasında yer almakla birlikte su kullanımı birçok alanda mevcut ve gereklidir. Buna, barajlardan elektrik üretimi, termal su kaynaklarından ısınma ile sağlık problemlerinde şifa kaynağı olarak kullanımı, tarım alanlarının sulanması ve en önemlisi insan sağlığı için gerekli olan sağlıklı içecek suyu kullanımı gibi birçok örneği verebiliriz.

Bu çalışmada, kamu hizmeti ve yerel hizmetler hakkında genel bilgiler sunulmuş, yapılan hizmetler arasında suyun özellikleri ve dünyadaki su kullanım alanları incelenmiştir. Ülkemizde ve Kutahya ilinde su hizmeti için yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Su hizmetinin Kutahya Belediyesinde halka arz edilme aşamaları anlatılmıştır. Türkiye'deki tüm illerin su kullanım miktarları ve fiyat analizi yapılmıştır. Kutahya ilinde gerek ülke genelinde gerekse çevre iller arasında suyun kullanımı, miktarı ve fiyat unsurları ele alınarak ilgili bilgiler sunulmuştur.

1. KAMU HİZMETİ KAVRAMI

Kamu hizmeti kavramı, kamu hukukunda kesin ayrıntıları çizilememiş bir konudur. Kamu hizmeti kavramının hukuki süreçte terim olarak kullanılmaya başlaması Fransa'da olmuştur. Fransız Devrimi sırasında kamu hizmeti bir bireyin diğerine yaptığı hizmet değil, tüm toplumu ilgilendiren hizmetler olarak kullanılmıştır. Kamu hizmeti kavramının içeriğinin genişlemesi ve anlam kazanması ise yirminci yüzyılın başlarında olmuştur. Hukukçulara göre hiç kimse kamu hizmeti kavramının tartışılmaz bir tanımını yapamamıştır. Dünyada birçok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de kamu hizmeti teorisi benimsenmiştir (Ulusoy, 1999:165). Günümüzde, amme fayda sağlayan hizmet ve umum fayda sağlayan hizmet halen kullanılsa da, kamu hizmeti sözcüğü daha çok

kullanılmaktadır. Dilimizde hizmet sözcüğü iş, yardım, görev ve bakım gibi anlamlar ile birlikte teşkilat anlamında da kullanılmaktadır. Bu sebeptir ki bir hukuk terimi olarak kamu hizmeti, kamusal görev ve kamu teşkilatını birlikte kapsamaktadır. Bazı hukukçulara göre kamu hizmetleri, kamu hukukuna tabii yapılan işlerle sınırlandırılırken bazı hukukçular tarafından ise uygulanan rejime bakılmaksızın halkın ortak yararına yapılan bütün işler kamu hizmeti olarak sayılmaktadır.

Devletin var olma nedenlerinden biri, ülke sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarına mal ve hizmet sunumunu gerçekleştirmek ve vatandaşların refah seviyelerini artırmaktır. 1980 yılından sonra dünya ekonomisinde ortaya çıkan değişiklikler, devletlerin daha hızlı büyümeleri için zemin oluşturmuştur. Meydana gelen değişimlerin yeni alanlara doğru kayması ile uluslararası değişimler küreselleşmeye doğru yönelmiş ve böylece ekonomik küreselleşmenin de temelleri atılmaya başlanmıştır. Küreselleşmenin sonucu olarak meydana gelen yeni devlet ilkesi ile devletin üretkenliği sınırlı olarak kalmış, koruyucu ve düzenleyici etkenleri tekrar oluşmuştur. Devlet politikası, ulusal savunma, yoksullukla mücadele, çevrenin korunması gibi alanlarla birlikte, piyasadaki aksaklıkları ve piyasa sürecindeki adaletsizlikleri önleyici tedbirleri oluşturan yapı olarak şekillenmiştir (Ener ve Demircan, 2008: 59). Gelişen dünyada devlet faaliyetlerinde de değişimler ve gelişimler meydana gelmekte bununla birlikte pek çok kamu hizmeti de artık ilk zamanlardaki anlayışıyla sunulmamaktadır.

Tarihin ilk yıllarından beri devletler, vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal refahı sağlamak için düzenleyici kurallar koymuştur. Devlet kurumlarının temel görevlerinden biride gerek ülke sınırlarının içinde gerekse ülke sınırlarının dışında çıkarların en üst seviyede korunmasını sağlamaktır. Devletin üstlendiği görevlerin zaman içinde değişmesiyle birlikte kamu hizmetlerinde de değişimler meydana gelmiştir (Akdoğan, 2009: 37). Bu değişim bağlamında günümüzde devletlerin en önemli görevleri arasında kamu hizmetlerinin kamu yararına dönüştürülerek topluma sunulması yer almaktadır.

Kamusal hizmetlerin sunumunda merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında kolay ayrıştırılamayan uygulama süreçleri mevcuttur. Bu ayrımı kesin çizgilerle belirlemek oldukça güçtür. Çünkü vatandaşların günlük yaşantılarıyla ilgili işlerinin çoğu yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. Kamu hizmetleri içerik bakımından zaman ve mekâna göre değişen bir kavramdır. Değişken olmasına rağmen ülkemizde merkezi idare daha ağırlıklı olduğu için kamu hizmeti kavramı yerelde de merkezi idarede de birbirine oldukça yakın anlamlar içermektedir (Gözübüyük ve Tan, 2010: 676).

Kamu hizmeti kavramının idare hukuku içindeki yerine bakıldığında, devletin vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faaliyetler değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Kamu hizmetleri faaliyet, iş ve uğraş anlamında kullanılırken bazen de “kamu kuruluşları” anlamında kullanılabilir. Her ne şekilde kullanılırsa kullanılsın kamu hizmeti daha geniş anlamda, “devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimi altında genel, kolektif ihtiyaçları karşılamak, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş olan devamlı ve muntazam faaliyetlerdir” şeklinde tanımlanmaktadır (Gözler, 2002: 422).

Kamu hizmetleri bir bütündür ve bu hizmetlerinin yerine getirilmesi görevi bütünüyle devlete aittir. Ancak, günümüzde toplum hayatının genişlemesiyle kamu hizmetlerini yerine getiren kuruluşlar, nitelik ve özellikleriyle uyuşabildiği miktarda, kamu ve özel hukuka dayalı kurallardan meydana gelen karma bir nitelikte bu hizmetleri beraber

sunabilmektedir. Maddi anlamda kamu hizmeti kavramı kamu yararına yönelik faaliyetleri ifade eder. Herhangi bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi için yalnız devlet tarafından ya da idarenin denetimi ile yerine getiriliyor olması yeterli olmaz. Yapılan kamu faaliyetinin kamu yararını gözetmesi de gerekir. Kamu hizmetleri, toplumların yararını sağlayan faaliyetler olduğundan bu hizmetleri yerine getirenin kim olduğundan öte faaliyetin kamu yararını gözetmesi şarttır.

2. KAMU HİZMETLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Kamu hizmetlerinin sunulmasındaki asıl amaç kamu yararı ve toplumsal faydadır. Devlet, kamu hizmetlerini sunarken devlet olma tekelinin verdiği idari yetki ve işlemleri kullanır. Kamu hizmeti ister devletin kendisi tarafından ister idarenin gözetiminde bir özel hukuk kişisi veya kuruluşu tarafından görülsün, faaliyet sürdürülürken uyulması gereken bir takım ilkeler bulunmaktadır. Bunlara kamu yönetiminin klasik ilkeleri de denilebilir. Kamu hizmetlerine hâkim olan temel ilkeler (Gözler ve Kaplan, 2011: 538):

- Süreklilik ve Düzen
- Değişkenlik
- Nesnellik ve Eşitlik
- Tarafsızlık
- Laiklik
- Kamu Hizmetlerinin Karşılıksız/Bedelsiz Oluşu'dur.

Süreklilik ve düzen ilkesi; hizmetin karşıladığı toplumsal ihtiyacın devamlılığına koşul olarak yerine getirilmesini ifade eder. Kamu hizmetlerinde zaman sınırı yoktur, devlet var oldukça hizmet devam edecektir. Hizmetin sürekliliği ilkesi aslında devletin devamlılığının bir sonucudur. Ayrıca kamu hizmeti, kamusal ihtiyaçları karşılamak için yapılan bir faaliyet olduğu için sürekli yapılması gereken bir hizmettir. Bundan dolayıdır ki kamu hizmetlerinin sürekliliğini sağlamak amacıyla bazı hizmetlerde grev yasağı getirilmiştir.

Değişkenlik ilkesi; aynı zamanda uyum ilkesi de denilmektedir. Kamu hizmetlerinde değişkenlik ilkesi, kamu hizmetlerinin sunumunda zamanın teknik ve bilimsel gelişmelerine uyum sağlama olarak tanımlanabilir. Bir kamu kuruluşunun kentin büyüdüğü, nüfusun fazlaştığı bir durumda hizmeti karşılama olanağı bulunmadığı gerekçesiyle kurumun olanaklarını iyileştirmeyip olduğu yerde sayarak hizmetlerin sürüncemede kalmasına neden olması kamu yönetimi ve kamu görevi kavramına yakışmamaktadır. Dolayısıyla hizmeti sunan kurumlar zamanın şartlarına uyum sağlamalıdır.

Nesnellik ve eşitlik ilkesi; devletin sunduğu kamu hizmetlerin kişisel nitelikte hizmetler değil de toplumsal nitelikte hizmetler olduğunu ifade eder. Bundan dolayıdır ki devletin organları bu hizmetleri sunarken nesnel davranmak ve hizmetin eşit olması için taraf tutmamak zorundadır. Toplumdaki tüm bireyler, kamu ve tüzel kişiler devletin hizmetlerinden faydalanmada ve bu hizmetlere katılmada eşittir. Bunun yanında devlet kamu hizmetini istediğine sunup istemediğine sunmamakta özgür değildir. Her bireyin durumuna göre eşit davranmak ve eşit hizmet sunmak zorundadır.

Tarafsızlık ilkesi; eşitlik ilkesinin devamı niteliğindedir. Tarafsızlık ilkesi vatandaşlara hak vermez, vatandaşların hakkının eşit miktarda korunması için idareye yükümlülükler verir. Bu yükümlülükteki amaç, yönetimin kamusal hizmetleri yürütürken herhangi bir

kişiye, gruba, zümreye, onların siyasi görüşleri, etnik kökenleri, dini inanışları ve yaşam biçimleri gibi sebeplerden dolayı ayırım yapmamasıdır (Gözübüyük ve Tan, 2001: 558).

Laiklik ilkesi; objektif olmayı, dini bakımdan tarafsızlığı öngörmektedir. Kamu hizmetini veren kurum ve kuruluşlar ya da kamu görevlilerinin dinsel bakımdan tarafını belli etmemesi ve dini açıdan görüş ayrılığı olsa bile hizmet verdiği halk arasında ayırım gözetmeden görevini yapmasıdır. Kamu hizmetini sunan kişiler kesin tarafsızlık yükümlülüğüne uymalı ona göre görevlerini yerine getirmelidirler (Gözler, 2008: 206).

Kamu hizmetlerinin karşılıksız/bedelsiz oluşu; temel bir ilke olarak görülmez. Kamu hizmetlerinin ilk ortaya çıktığı yıllarda geçerli olan bedelsizlik özelliği zamanla değişimler göstermiştir. Günümüzde bazı hizmetlerde bedelsizlik ilkesi geçerliliğini korurken bir başka hizmette devlet tarafından bedel alınabilmektedir. Örneğin, yolu olmayan bir köye ulaşım amacıyla yapılan yol bedelsiz iken şehir merkezlerinde yeni yapılan yol veya asfaltlama hizmeti için belediyeler ücret almaktadırlar (Akyılmaz ve Sezginler, 2009: 459).

Günümüzde kamu yönetimi anlayışı yerini yavaş yavaş “Yeni Kamu Yönetimi” anlayışına terk etmektedir. Bu anlayışla birlikte devlet yönetiminde etkinliğin nasıl sağlanacağı üzerine yoğunlaşmış, özelleştirme ve alternatif hizmet sunma yöntemleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu alternatif çalışmalar şeffaflık, katılım, ulaşılabilirlik, hesap verilebilirlik ve güvenilirlik gibi yeni ilkelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır (Karahanoğlu, 2004: 250). Ortaya çıkmaya başlayan yeni ilkelerle birlikte, vatandaşlara sunulan hizmetlerin verimliliğinin artırılması, etkinlik alanının çoğaltılması, müşteri odaklı çalışma ile yararlanıcıların kamu hizmetlerinden daha fazla faydalanabilmeleri hedeflenmiştir.

3. SUYUN KULLANIM ALANLARI

Dünyada tatlı suların % 71’i tarım, % 18’i sanayi ve % 11’i evsel kullanım alanlarında harcanmakta iken Türkiye’deki tatlı suların ise % 73’ü tarım, % 11’i sanayi ve % 16’sı evsel kullanım alanlarında harcanmaktadır (www.sutema.org.tr, 2017).

Dünya üzerindeki kara parçalarının % 11’inde tarım üretimi yapılmaktadır. Gün geçtikçe tarımsal üretimde, su tüketimi fazla, kimyasal girdisi yoğun, bulunduğu ortamın ekosistem özelliklerini dikkate almayan endüstriyel tarım yaygınlaşmaktadır. Tarımda olan bu değişim ile son elli senede sulamalı tarım yapılan alanların miktarı artmıştır.

Türkiye’de toplam tatlı su miktarının % 73’ünü kullanan tarım, kullandığı suyun % 53’ünü yüzey su varlıklarından, % 38’inide yeraltı sularından kullanmaktadır. 28 milyon hektar tarım alanına sahip olmasına rağmen, ülkemizde 5,6 milyon hektar arazi sulamaya açılmıştır. Sulamalı tarım yapılan alanlarda, salma sulama, yağmurlama sulama ve damla sulama yöntemleriyle araziler sulanmaktadır. Tarım alanlarımızın toplamda 8,5 milyon hektarı sulama potansiyeline sahip alanlardır. Bu miktarın tamamının 2023 yılında sulamaya açılması öngörülürse tarımda tasarruflu sulama sistemlerinin kurulması ve su kayıplarının azaltılması için kapalı sulama sistemlerinin kullanılması büyük önem taşımaktadır (www.dsi.gov.tr, 2016).

Gelişmiş ülkelerde tarımsal su kullanımının yerini endüstriyel su kullanımı alır. Endüstriyel üretim modern toplumun dayanağı haline gelmiş olmakla birlikte endüstriyel üretim aşamalarında su en önemli faktör durumundadır. Dünya ülkelerinde ortalama % 18 düzeyinde olan endüstriyel su ihtiyacı, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde % 10 civarındadır. Gelişmiş ülkelerde endüstriyel su ihtiyacı % 60

seviyelerindedir. Almanya ve Finlandiya gibi endüstrisi gelişmiş ülkelerde su kullanımı % 80'lerin üstündedir. Sanayi alanında kullanılan tatlı sular, aslında en çok elektrik enerjisi üretiminde kullanılır. Sanayinin % 20'lik su kullanımının % 57'si hidroelektrik ve nükleer enerji santrallerinde elektrik enerjisi üretiminde, % 30'u üretim alanında, % 3'ü termal enerji üretiminde kullanılır (Doğan ve Saylak, 2000: 132).

Sanayi kuruluşları üretimde kullandıkları suyun % 34,7'sini tatlı su kaynaklarından sağlar. Fabrikaların su kullanımı tarımsal sulamaya göre düşüktür. Ancak, sanayi sektörünün dağınık yerleşkesi, evsel su kaynaklarını ve atık alanlarını kullanması sebebiyle sektörün kullanım payını ve kirletici etkisini izlemek zordur. Türkiye'de faaliyet gösteren organize sanayi bölgelerinde kullanılan atık suların 143 milyon m³'ü arıtılmadan akarsulara, şehir kanalizasyonlarına, kuru dere yataklarına ve diğer alıcı ortamlara verilmektedir. Üretimde kullanılan suların arıtılmadan doğal ortamlara salınması birçok su havzasında önemli oranlarda su kirliliğine neden olmaktadır. Ülkemizin nüfus, tarım ve sanayi havzaları sanayi kaynaklı kirlilik sebebiyle kaynağında temiz suyu kaybetmekte ve bu havzalardaki su kalitesi yaşayan tüm canlılar için tehlikeli olan dördüncü derece seviyesine inmektedir. Bu durum insan ve ekosistem sağlığıyla birlikte, tarımsal ve sanayi üretimini de tehdit etmektedir. Bu nedenle birçok alanda tarımsal üretim sıkıntıyla karşılaşırken sanayi sektörü ihtiyaçları olan tatlı suya ek arıtmadan geçirerek ulaşabilmektedir (Havza Eylem Raporları, 2010: 68).

Dünya nüfusunun % 54'ü şehirlerde yaşamaktadır. Nüfusun artmasıyla birlikte kalabalıklaşan şehirler, etrafındaki sular ve suyla beslenen varlıklar için önemli bir baskı unsuru haline gelmiştir. Evsel su tüketimi kişi başına günlük su harcama miktarı üzerinden değerlendirilir. Gelişmiş ülkelerde ortalama su tüketim miktarı 800 m³ ile gelişmekte olan ülkelerdeki tüketimden yaklaşık on kat daha fazladır (www.sutema.org.tr, 2017).

Ülkemizde her yıl tatlı su kaynaklarından evsel kullanım için 4,9 milyon m³ su çekilmektedir. Çekilen tatlı suların % 43'ü şebeke siteminde kullanıcıya ulaşmadan kaybolmaktadır. Evsel su kullanımı; evlerde, konaklama alanlarında, sağlık sektöründe, içme suyu, temizlik ve bahçe sulama amaçlı kullanılan suyu kapsamaktadır. Evsel su kullanımı, insanların ekonomik düzeylerinin ve yaşam standartlarının artışı ile doğru orantılı olarak artar. Göçlerle artan şehir merkezi nüfusunun ve şehirdeki yaşam standartlarının, kent merkezi yakınlarındaki su kaynakları üzerindeki baskısı artmaktadır. Bu durum özellikle kurak zamanlarda şehirlerde yaşayanların sağlıklı suya ulaşma imkânını tehlike altına atmaktadır (Doğan ve Saylak, 2000: 143).

Evlerde kullandığımız suların yaklaşık % 26'sı tuvaletlerde, % 22'si çamaşır makinelerinde, % 19'u banyoda, % 16'sı musluklarda ve % 3'ü diğer alanlarda kullanılmaktadır, % 14'lük kısmı ise tesisat sızıntılarında kaybolmaktadır. İnsanlar ortalama olarak günde 200 litre su kullanmaktadırlar (www.sutema.org.tr, 2017).

4. TÜRKİYE'DE SU YÖNETİMİ

Ülkemizde su yönetim biçimi merkezidir. Bütün kararlar ve planlar merkezi yönetim tarafından alınır. Alınan kararlar ve planlar konu ile alakalı bakanlıkların uygulayıcı birimleri ve yerel yönetimlerce uygulanır. İdare sistemi üç seviyeden oluşmaktadır. Bunlar ulusal, il ve yerel idaredir. Su kaynaklarının yönetilmesi, geliştirilmesi ve korunması ile direk veya dolaylı olarak sorumlu kamu ve özel sektör kuruluşları bulunmaktadır. Kurumsal çerçevede yapılanma; karar verme, yönetim ve kullanıcılar olarak üç farklı aşamadan meydana gelmektedir. Suyun yönetimi sürecinde,

Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı ve diğer Bakanlıklar karar alma aşamasında, DSİ, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, İller Bankası ve İl Özel İdareleri yönetim ve geliştirme aşamasında, çiftçi, su kullanıcı birlikleri ve su tüketicileri ise kullanım aşamasında yer almaktadırlar.

Ülkemizde 1930'lu yıllarda su ile alakalı kanun yapılmış ve su yönetimi anayasal olarak düzenlenmiş bir hale getirilmiştir. 1929 yılında Sular Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurumun günümüzdeki adı ise Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'dür. Devlet Su İşleri'nin kurulması ile birlikte su yönetiminde genel yaklaşım, su varlıklarını kaynak olarak kullanmak ve geliştirmek yönünde olmuştur.

5. KÜTAHYA BELEDİYESİ'NDE SU YÖNETİMİ

Kütahya'nın su ihtiyacı 1928 yılına kadar sebiller, sokakta bulunan çeşmeler ve şadırvanlar tarafından giderilmiş, 1928 yılından sonra ise Fransız yönetimi tarafından yapılmış 1200 m³'lük Hisar Tepesi su deposundan, o günün yerleşim alanı olan Kale içi, Aşağı Hisar ve Yeni Mahalle çevresinin su ihtiyacının giderilmesinde fayda sağlanmıştır. Kundukviran mevkisindeki yeraltı su kaynakları maslaklarda toplanıp Hisar su deposuna gönderilerek tüm şehre dağıtımı bu noktadan gerçekleştirilmiştir. Ancak, Kütahya nüfusu artıp Kundukviran suyu ihtiyacını karşılayamayınca Yellice Dağı eteklerinde bulunan Aksu su kaynakları, maslaklarda toplanarak şehir şebekesine eklenmiştir (Kütahya İl Çevre Durum Raporu, 2011: 36).

Zaman içerisinde Kütahya ilindeki su kaynakları ihtiyacı karşılamayınca Eskişehir yolu üzerindeki İnköy çayırında derinlikleri 150-200 metre arasında değişen İller Bankası desteği ile açılan 3 adet kuyudan elde edilen su, Perli Mahallesi alanında bulunan 1200 m³'lük ara depoda toplanmıştır. İnköy çayırından elde edilen suyun kalitesinin bozulması ve yetersiz gelmesi sebebiyle yeni kaynak araştırmaları yapılmış, Kütahya'ya 18 kilometre uzaklıktaki Gelinkaya kaynağı ve Porsuk kaynak suyu içme suyu olarak düşünülmüştür. Gerekli, çalışmalar sonucu Kütahya Belediyesi ve İller Bankası işbirliği ile içme suyu şehre getirilmiş olup şu anki durumu ile 2035 yılına kadar şehrin su ihtiyacını karşılayabilecek haldedir (Kütahya İl Çevre Durum Raporu, 2011: 37).

5.1. İçme Suyu Durumu

Kütahya şehrinin içme suyu ihtiyacının çok büyük bir kısmı halen Porsuk kaynağından karşılanmakta olup 1990 yılında İller Bankası tarafından yaptırılan mevcut Porsuk terfi merkezinin toplama odasına 2 ayrı kaynaktan su cazibe ile gelmektedir. Bunlardan birisi Porsuk Menbaı Kaptajı diğeri ise Gelinkaya menbaı kaptajıdır. Gelinkaya ve Porsuk kaynakları, Porsuk terfi merkezinin toplama odasına gelmektedir. Bu suyun şehre gelmesiyle İnköy'deki kuyular devre dışı kalmıştır (Kütahya Belediyesi 2015 Faaliyet Raporu, 2015: 229).

Porsuk pompa istasyonu çıkışında bulunan klorlama ünitesinde şehre verilen su düzenli olarak klorlanmaktadır. Halk Sağlığı İl Müdürlüğü ve Kütahya Belediyesi yetkililerince şehir şebekesinden düzenli olarak su numuneleri alınmakta olup klor miktarı kontrol edilmektedir.

2008 yılında yapılan 10.000 m³'lük içme suyu deposu, Atakent, Sosyal Konutlar ve Zafertepe bölgelerinde hizmet vermektedir. Böylelikle bölgedeki sıkıntılar giderilmiştir. Aksu kaynağı yapılan 1.000 m³'lük depo ile Kütahya'nın yüksek mahalleleri olan Sazak ve Maltepe mahallelerini beslerken artarak savaklanan içme suyu ise Özbek su deposuna bağlanmıştır. Aksu kaynağının verimi 40 lt/sn civarındadır.

Özbek su deposundan ayrıca tesis edilen 350 metrelik terfi hattı ile Hisar su deposu beslenmektedir. Hisar su deposunu besleyen diğer bir kaynak olan Kundukviran kaynağı ise Aydınlıkevler ve Gültepe deposunu beslemekte olup artan su Hisar deposuna dökülmektedir. Hisar deposundan Sultanbağı'nın bir kısmı, İmam Hatip Lisesi'nin karşı tarafları, Paşam Sultan ve Börekçiler Mahallesi'ne su verilmektedir. Aydınlıkevler ve Gültepe depolarından Gültepe, Okmeydanı, Sultanbağı, Evliya Çelebi, Şenbel Deresi mevkii ve Yeşilçam Sokak civarlarının su ihtiyacı karşılanmaktadır. Ayrıca Çamlıca'nın üst bölgesinde 1000 m³'lük su deposu tamamlanarak faaliyete geçirilmiş olup Çamlıca Prestij Bölgesinin üst kesimlerine de su ulaşımı sağlanmıştır. Kütahya'da bugün itibarıyla Hisar, Özbek, Okmeydanı, Gültepe, Aksu ve Çelebi deposu olmak üzere 6 adet mevcut depo ile içme suyu temininde hizmet verilmektedir (Yağmur Suyu Şebeke Projesi Proses Raporu, 2012: 16). Kütahya ilinin içme suyu tesisi 1980'li yıllarda İller Bankası'nca yaptırılmış olup halen mevcut şebeke de su kaybı % 64'ü bulmaktadır. Şebekenin eski ve yetersiz olması nedeniyle belediye tarafından 2002 yılında gelişme bölgeleri de dikkate alınarak içme suyu projesi yaptırılmıştır. Yaptırılan içme suyu projesinde özetle Kütahya'nın 2035 yılı nüfusu 450.000 kişi olarak alınmış ve 611.645 mt içme suyu hattı projelendirilmiştir.

Kütahya ilinde ayrıca Türkmen dağından çıkmakta olan "İncik" diye bilinen bir kaynak suyu bulunmaktadır. 200 m³'lük bir depo vasıtasıyla, 1999 yılında yapılan yeni 6 çeşme ile birlikte sayıları toplam 29'ye ulaşmış olan ve şehrin değişik bölgelerine dağılmış bulunan çeşmeler beslenmekte olup Kütahyalılar şifalı olduğuna inandıkları bu kaynak suyunu içme suyu olarak kullanmakta ve büyük rağbet göstermektedirler (Yağmur Suyu Şebeke Projesi Proses Raporu, 2012: 16).

5.2. Kanalizasyon ve Atık Su Durumu

Kütahya'da kanalizasyon inşaatına, İller Bankası'nın 1977 yılındaki ihalesinden sonra başlanmıştır. 1996 yılında ise Kütahya Belediyesi'nce İller Bankası projesine uygun olarak 289.698 metre şebeke hattının inşaatı tamamlanmıştır. Yapılan toplam hat uzunluğu 474.443 metredir. 2015 yılı içerisinde de 33.000 metre hat yapılmıştır. Kanal temizleme işlemleri, kombine kanal temizleme araçları ile gerçekleştirilmektedir. Her temizleme esnasında arızaların yaşanmaması için gerekli temizlik ve bakımlar yapılmaktadır. Ancak, tıkanma şikâyetiyle gidilen adreslerin çoğunluğunda bilinçsizce kullanımdan kaynaklı ıslak mendil, katı atık, çocuk bezi gibi atıkların şebeke içerisine atılması sıklıkla önemli sorunlara neden olmaktadır (Atıksu Arıtma Tesisi Tasarım Projesi, 2014: 2).

Mevcut atık su arıtma tesisi 1980'li yılların sonunda, o dönem yürürlükte olan mevzuata göre tasarlandığından atık su arıtma tesisi o yıllarda sadece karbonu giderebilmektedir. Ancak 1990'lı yıllarda Porsuk Baraj Gölü kirlenmeye başlayınca Kütahya Belediyesi, karbonun yanı sıra nitrojen ve fosforun da giderilmesinin sağlamak amacıyla 2000'li yılların başlangıcında atık su arıtma tesisini yenilemeye çalışmıştır. Bu yenileme işlerinde herhangi bir yeni ek yapı inşa edilmemiş, yalnızca mevcut tankların içerisinde küçük inşaat işleri yapılmış ve bazı ekipmanlar (mikserler, fanlar ve difüzör) takılmıştır. Endüstrileşme ve üniversite nedeniyle kent genişleyip nüfus artınca, atık su debisi önemli ölçüde artmış ve atık su arıtma tesisinin kapasitesi yetersiz hale gelmiştir. Atık su arıtma tesisinin nitrojen giderim etkinliği % 50'nin altındadır ve şayet tesis geliştirilmezse gerekli deşarj standartları karşılanamaz haldedir. Atık su arıtma tesisinin diğer bir kusuru da arıtma çamuru kalitesidir. Arıtma çamuru tesis içerisinde

aerobik şartlarda stabilize edilmesine rağmen yoğun koku yetersiz stabilizasyona işaret etmektedir. Kütahya atık su arıtma tesisinin arıtma çamurunun, Kütahya Düzenli Depolama Sahası'nda imha edilememesi de önemli bir sorundur (Atıksu Arıtma Tesisi Tasarım Projesi, 2014: 3).

Atık su tesisinin mevcut kapasitesi 53.000 m³/gün olmasına karşılık ölçümlerdeki ortalama debi 60.000 m³/gün'den fazla çıkmaktadır. Bu da mevcut tesisin yetersiz hidrolik kapasitesi olduğunu göstermektedir. Ayrıca müsaade edilen deşarj limiti 10 mg/l olmasına karşın ortalama atık nitrojen konsantrasyonu 30 mg/l'den fazladır. Bu da mevcut atık su arıtma tesisinin yetersiz nitrojen giderim etkinliğinin göstergesidir. Yetersiz arıtma çamuru stabilizasyonu, arıtma çamurunun tarımda kullanılmasını da engellemektedir.

Kütahya Belediyesi'nce, atık su yönetiminin etkinliğini artırmak, Porsuk Çayı kirliliğini engellemek ve halkın sağlık standartlarını yükseltmek amacı ile Arıtma Su Tesisi Tasarım Projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan ve IPA tarafından onaylanan proje ile toplamda 16.915.630 Euro maliyetli atık su arıtma tesisinin Kütahya'ya kazandırılması için ilk adımlar atılmıştır (www.kutahya.gov.tr, 2016).

5.3. Su Gelirleri

Ülkemizde yerel yönetimlerin en önemli kaynaklarından biri su ücretleridir. Her belediye bir sonraki yılın gelir tarifelerini Belediye Meclisi'nin kararıyla belirlemektedir. Genelde yeni tarifedeki ücretler enflasyon ya da uygun maliyetler oranında artırılmaktadır. Su maliyetleri belirlenirken suyun halka ulaştırılması aşamasındaki arıtma, klorlama, boruların hijyeni, döşenmesi ve kent bireylerinin alım gücündeki dalgalanmalar dikkate alınarak karar verilmektedir. Maliyetler artmış olsa da kentte yaşayan halkın gelir düzeylerindeki dalgalanma dikkate alınarak en düşük maliyet veya maliyetin altında artışlar yapılabilmektedir. Bu artış önerilerini belediyelerin içindeki ilgili müdürlükler talep etmektedir. Bu talepler komisyonda tekrar görüşülerek Belediye Meclisi'nde onaya sunulur ve Meclis tarafından son düzenlemeler yapılarak onaylanır.

Tablo 1. 2015 Yılı Su Şebeke Faaliyetleri

YAPILAN İŞİN CİNSİ	MİKTAR
Döşenen içme suyu hattı	25.955 metre
Yeni abone bağlantısı	573 adet
Ana hat arızası	663 adet
Vana tamiri	1251 adet
Muhtelif abone tamiri	1940 adet
Hattı değişen abone sayısı	250 adet

Kaynak: Kütahya Belediyesi 2015 Faaliyet Raporu, 2015: 232.

Su gelirleri ile yerel yönetimlerin, içme suyunun halka ulaşması için gerekli hizmetleri yapması gerekmektedir. Bu hizmetlerin en başında temiz ve içilebilir su ihtiyacını karşılayarak bu suyu en uygun ve en hijyenik biçimde abonelerine ulaştırmak gelmektedir. 2015 yılı içerisinde Kütahya'da 25.955 metre içme suyu hattı döşenmiştir.

Yeni meskenlerin veya ticarethanelerin oluşmasıyla birlikte 573 aboneye su bağlantısı yapılmıştır. Merkez ilçeye bağlı ana hatlarda 663 arıza meydana gelmiş ve arızalar giderilmiştir. 1251 vana tamiri yapılmıştır. 250 abonenin ise hattı değiştirilmiştir.

Kütahya ili Merkez ilçe sınırları içerisinde mekanik sayaç kullanan faturalı abone sayısı 61.113, ön ödemeli kartlı sayaç kullanan abone sayısı 43.968 olmak üzere toplam 105.081 abone vardır. Son üç yılın verilerine bakarsak kent merkezindeki toplam 105.081 adet abone, 2014 yılında 9.205.698 m³, 2015 yılı içerisinde 9.035.602 m³, 2016 yılında 30 Kasım'a kadar ise 8.682.120 m³ olmak üzere toplamda 26.923.430 m³ su kullanmıştır. Su kullanım miktarlarına baktığımızda toplamda harcanan su miktarı, yıllara göre düşüş göstermektedir.

Tablo 2. Kütahya Merkez Su Abone Sayıları

ABONE ÇEŞİDİ	MİKTARI (adet)
FATURALI ABONE	61.113
KARTLI ABONE	43.968
TOPLAM ABONE	105.081

Kaynak: Kütahya Belediyesi Saisis veri sistemindeki online rakamlardan 30 Kasım 2016 itibariyle derlenmiştir.

Ülkemiz coğrafi yapısı gereği 7 bölgeye, coğrafi bölgelerinin yanında yerinden yönetim şekli olarak da 81 vilayete ayrılmıştır. Her ilde, halka hizmetlerin sıcak temasını gerçekleştiren kurumları olan belediyeler bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda Türkiye'deki 81 ilin şehir merkezi belediyelerinin gelir tarifeleri incelenmiş, gelir tarifelerine ulaşamayan illerde ise belediyelerin konu ile ilgili müdürlüklerine ulaşılarak bilgiler elde edilmiştir. Birim fiyatlar belirlenirken su üzerinden alınan Çevre Temizlik Vergisi, Katma Değer Vergisi ve alınan diğer vergiler hariç rakamlar temel alınmıştır. Burada her ilde meskenlere verilen suların m³ birim fiyatları taranmış ve en pahalıdan en ucuza doğru sıralanmıştır.

Tablo incelendiğinde su ücreti en pahalı il 4,16 m³/TL ile İstanbul, en ucuz il ise 0,95 m³/TL ile Osmaniye'dir. Kütahya iline baktığımızda 1,81 m³/TL ile tüm iller arasında 50. sırada bulunmaktadır. Tabloda illerin ortalamasını aldığımızda 2,04 m³/TL'lik bir rakam çıkmaktadır. Kütahya su değerini incelediğimizde Türkiye ortalama su yüzdesinin % 12 daha düşük değerinde su hizmeti vermektedir. Ayrıca coğrafi konum olarak Ege Bölgesi'nde bulunan 8 ilin pahalıdan ucuza doğru sıralamasına baktığımızda; en pahalı Ege Bölgesi ili 2,90 m³/TL ile Aydın, en ucuz Ege Bölgesi ili ise 1,58 m³/TL ile Manisa'dır. Ege illeri su birim fiyatları ortalaması alındığında 2,15 m³/TL rakamına ulaşılmaktadır. Bölge ortalaması içerisinde Kütahya ili yine % 16 daha az fiyatla ortalamanın altında kalmaktadır. Ege Bölgesi illerini pahalıdan ucuza listelediğimizde; Aydın, Muğla, Denizli, İzmir, Uşak, Kütahya, Afyon sıralaması oluşmaktadır. Sıralamaya göre sekiz ilin arasında yedinci sırada Kütahya görülmektedir. Ancak üç komşu il olan Afyon, Uşak ve Kütahya'nın birim fiyatlarını incelediğimizde, Uşak 1,82 m³/TL, Kütahya 1,81 m³/TL, Afyon 1,80 m³/TL 'dir. Bu üç komşu ilin birim fiyatları arasındaki 1 kuruşluk fark göze çarpmaktadır. Bu farkın su maliyetlerinde ve alım gücündeki etkisine bakılırsa, üç komşu ilin Ege Bölgesi'ndeki en ucuz su ücretine sahip iller olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Bu bağlamda coğrafi konum bakımından

birbirine komşu illerin birim fiyatlarının birbirine yakın çıkması, su maliyetlerinin kullanıcılara yansıtılmasında, bahse konu illerin yönetimlerinin hassas davrandığını ve çağımızın önemli kaynaklarından olan suyun; en düşük maliyet ve en az gelirle kullanıcılara ulaşmasını hedeflediklerini göstermektedir.

Tablo 3. İllerin 2016 Yılına Ait Su Birim Fiyatları

İllerin 2016 Yılı m ³ Su Birim Fiyatları								
No	Şehir Merkezi	m ³ /TL	No	Şehir Merkezi	m ³ /TL	No	Şehir Merkezi	m ³ /TL
1	İSTANBUL	4,16	28	VAN	2,20	55	ARTVİN	1,74
2	BALIKESİR	3,95	29	İZMİR	2,18	56	Ş.URFA	1,70
3	ANKARA	3,58	30	ELAZIĞ	2,15	57	TUNCELİ	1,61
4	GAZİANTEP	3,38	31	ERZİNCAN	2,10	58	MALATYA	1,58
5	GİRESUN	3,25	32	ERZURUM	2,10	59	MANİSA	1,58
6	EDİRNE	3,00	33	ORDU	2,08	60	RİZE	1,57
7	KONYA	2,92	34	NEVŞEHİR	2,06	61	ÇORUM	1,54
8	SİNOP	2,92	35	DÜZCE	2,01	62	BURSA	1,52
9	KARAMAN	2,92	36	GÜMÜŞHANE	2,00	63	BURDUR	1,50
10	AYDIN	2,90	37	HATAY	2,00	64	KARS	1,50
11	ZONGULDAK	2,80	38	TEKİRDAĞ	2,00	65	NİĞDE	1,50
12	BARTIN	2,78	39	YOZGAT	2,00	66	KARABÜK	1,44
13	SAKARYA	2,70	40	ÇANAKKALE	1,95	67	K.MARAŞ	1,43
14	AKSARAY	2,70	41	KOCAELİ	1,90	68	TRABZON	1,36
15	DİYARBAKIR	2,64	42	MARDİN	1,88	69	ISPARTA	1,32
16	MUĞLA	2,64	43	KIRIKKALE	1,86	70	KIRKLARELİ	1,32
17	KAYSERİ	2,62	44	BAYBURT	1,85	71	ARDAHAN	1,30
18	ADANA	2,58	45	YALOVA	1,85	72	HAKKARİ	1,28
19	BİLECİK	2,50	46	ESKİŞEHİR	1,84	73	ADIYAMAN	1,25
20	BOLU	2,50	47	SİVAS	1,82	74	SİİRT	1,24
21	ÇANKIRI	2,50	48	UŞAK	1,82	75	AĞRI	1,21
22	DENİZLİ	2,50	49	KİLİS	1,81	76	MUŞ	1,20
23	SAMSUN	2,50	50	KÜTAHYA	1,81	77	BİNGÖL	1,18
24	ANTALYA	2,44	51	AFYON	1,80	78	ŞIRNAK	1,10
25	KASTAMONU	2,26	52	İÇEL	1,80	79	BATMAN	1,09
26	TOKAT	2,23	53	KIRŞEHİR	1,76	80	BİTLİS	1,02
27	AMASYA	2,20	54	İĞDIR	1,75	81	OSMANİYE	0,95

Kaynak: Belediyelerin 2016 yılı gelir tarifelerinden ve ilgili müdürlüklerinden vergiler hariç fiyatlar baz alınarak hazırlanmıştır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kamusal hizmet sunumunda temel amaç, toplumun huzuru ve refahını sağlamakla birlikte vatandaşlar açısından da yaşanabilir bir ortam oluşturulmasıdır. Kamu hizmetlerini kimin sunacağı tartışmalarının ötesinde asıl önemli olan bu hizmetlerin sunumunda hizmete ihtiyaç duyan vatandaşın taleplerinin dikkate alınması ile hizmetin ekonomik ve günün şartlarına uygun bir şekilde sunulmasıdır. Talep edilen hizmetin devletin asli görevleri dışındaki hizmetler olması gerçeği ile yerelde hizmeti talep eden vatandaşa çoğu kez hizmeti en yakın yönetim biriminin, en etkin biçimde sunabileceği ise yadsınamaz bir gerçektir.

Yerelde vatandaşa sunulan hizmetlerin içerisinde en önemlilerinden biri sudur. Her ne kadar Türkiye’de suyun kullanımına yönelik kararlar ve planlar merkezden alınsa da su hizmetinin sunumunda uygulayıcı birimler merkezin taşra örgütü ve yerel yönetimlerdir. Yaşamsal bir öneme sahip olan su hizmetinin maliyetler ve çağa uygunluk anlamında sağlanmasında yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir.

Bu bağlamda çalışmada Kütahya Belediyesi’nin su sunumuna yönelik faaliyetleri incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Kütahya Belediyesi’nin; içme suyu kaynaklarını yenileme çalışmalarına özen gösterdiği, kaynakların şehir merkezine ulaşması konusunda meydana gelen sıkıntıların başında gelen kirlenmiş ve paslanmış boruları yenilediği, içme suyu çalışmalarıyla birlikte atık suların artırılması için son on yılda projeler ürettiği ve son teknolojiye sahip bir atık su tesisi çalışmalarını başlattığı görülmüştür. Kütahya’da su hizmetlerinde yaşanan sorunlar şebeke suyu hattının eski oluşu ve arıtma tesisinin yetersizliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu sorunların çözümüne yönelik faaliyetler suyun sunumunda Kütahya Belediyesi’ni daha etkili kılacaktır.

Son yıllardaki harcanan su miktarlarına bakıldığında ise Kütahya’da bir düşüş fark edilmektedir. Bu düşüş, halkın su tasarrufu konusunda bilinçlenmesi ile açıklanabilir ki bunun bir sonucu olarak daha az su harcaması meydana gelmektedir. Türkiye’nin farklı bölgelerindeki illerin su m³ birim fiyatları incelendiğinde, Kütahya ilinin birim fiyata düşen su bedeli diğer illere nazaran oldukça azdır. Buda göstermektedir ki Kütahya Belediyesi suyun maliyetlerini, kullanıcı abonelerine en az şekilde yansıtmaktadır. Bununla beraber Avrupa Birliği projeleri ve fonlarından destek almak amacıyla su ve temiz çevre konularında projeler üretilip alt yapı maliyetlerini halka yansıtmadan, yatırımlarını gerçekleştirme gayretleri de göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman, (2009), **Kamu Maliyesi**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AKYILMAZ, Bahtiyar ve SEZGİNLER, Murat, (2009), **Türk İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Atık Su Arıtma Tesisi Tasarım Projesi**, (2014), Kütahya Belediyesi, Kütahya.
- DOĞAN, Mehmet ve SAYLAK M., (2000), **Su Kimyası**, Erciyes Üniversitesi Yayınları No:120, Kayseri.
- ENER, Meliha ve DEMİRCAN, Esra, (2008), “Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Isparta.
- GÖZLER, Kemal, (2002), **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- GÖZLER, Kemal, (2008), **Genel Hukuk Bilgisi**, Etkin Yayınları, Ankara.
- GÖZLER, Kemal ve KAPLAN, Gürsel, (2011), **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref ve TAN, Turgut, (2001), **İdare Hukuku Genel Esaslar**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref ve TAN, Turgut, (2010), **İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Havza Eylem Raporları**, (2010), Ergene, Büyük Menderes, Gediz, Sakarya Havza Eylem Raporları, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara.
- KARAHANOĞLU, Onur, (2004), **Kamu Hizmeti Kavramı ve Hukuksal Rejim**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Kütahya Belediyesi 2015 Faaliyet Raporu**, (2015), Ekspres Matbaası, Kütahya.
- Kütahya İl Çevre Durum Raporu 2011**, (2011), T.C. Kütahya Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Kütahya.
- ULUSOY, Ahmet, (1999), “Fransız ve Avrupa Birliği Kamu Hizmeti Anlayışlarının Türk Hukukuna Etkileri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara.
- Yağmur Suyu Şebeke Projesi Proses Raporu**, (2012), Kütahya Belediyesi, Kütahya.
- www.kutahya.gov.tr/aritma, (20.12.2016).
- www.sutema.org.tr, (03.01.2017).
- www.dsi.gov.tr, (10.10.2016).

KENT KONSEYİ KARARLARININ KENTLERDEKİ ORMAN ALANLARININ KATILIMCI YÖNETİMİ AÇISINDAN İRDELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ¹²

Seçil YURDAKUL EROL*

**İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, S.Yazar, İstanbul, E-Posta:
secily@istanbul.edu.tr*

Gizem ŞAHİN*

**İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, İstanbul*

Öz: Katılımcı yönetim anlayışının esas alınması, orman alanlarının sürdürülebilir yönetiminin gerçekleştirilmesi kapsamında önemli katkılar sağlayacaktır. Bu yaklaşım, ilgi gruplarının çeşitliliği, toplumun artan talepleri ve ormanlar üzerinde artan baskı nedeniyle, kentlerdeki orman alanları için daha da fazla önem kazanmaktadır. Bir metropol olarak İstanbul, bu çerçevede karakteristik özelliklere sahiptir. Çünkü yeşil alanlarda, kent nüfusunda, toplumun talep ve tutumlarında zaman içerisinde önemli değişimler yaşanmış ve son dönemde kentteki yeşil alanlar üzerinde doğrudan etkisi olan üçüncü köprü, üçüncü havaalanı ve Kanal İstanbul gibi projeler hayata geçmeye başlamıştır. Bu durumda, karar verme, uygulama ve denetleme süreçlerinde katılımcı bir mekanizmanın oluşturulması önem taşımaktadır. Kent konseyleri, Türkiye’de kentlerin yönetiminde aktif rol oynayan gönüllü ve katılımcı bir araç olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, İstanbul’da örnek alan olarak belirlenen çeşitli ilçelerin kent konseylerinin, ormancılık, doğa ve çevreye ilişkin kararlarının incelenmesidir. İstanbul’da en fazla orman alanına sahip Çatalca, Sarıyer ve Beykoz ilçeleri örnek alan olarak seçilmiştir. Kent konseyi kararlarının kapsamı ve içeriği ormancılık, doğa ve çevreyle ilgisi açısından irdelenmiştir. Elde edilen bulgular ilgili kent konseyi kararlarında belirtilen konuların sınırlı düzeyde ve yüzeysel şekilde ele alındığını göstermektedir. Bu çerçevede ilgili konuların kent konseylerinin gündeminde daha çok yer bulması için çalışmalar yürütülmeli ve bu yolla kentlerdeki orman alanlarının sürdürülebilir ve katılımcı yönetimine katkı sağlamak amaçlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kent Konseyi, Katılımcılık, Ormancılık

JEL Kodu: Q23, R11

¹ Bu bildiri yukarıda ismi geçen, DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim üyelerince, BAP projesi (2016-54) olarak hazırlanmış olan çalışmadan üretilmiştir.

² Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

EXAMINATION OF CITY COUNCIL DECISIONS IN TERMS OF PARTICIPATORY URBAN FOREST AREAS MANAGEMENT: ISTANBUL CASE

Abstract: Participatory management approach has important contribution to maintain sustainable management of forest areas. This approach gains more importance for urban forest areas because of the variety of interest groups, increasing demands of society and growing pressures on these areas. As a metropolitan Istanbul have characteristic properties. Because there are significant changes in green areas, city population, the demands and attitudes of society, and also there are some big projects that have direct effects on green areas like third bridge, new airport and Canal Istanbul. In this perspective it is important to create a participatory mechanism in decision making, implementation and controlling processes. City councils are described as voluntary and participatory tools in Turkey that has active role in management of cities. In this context the aim of the paper is to analyze the decisions of City councils of some selected districts of Istanbul in terms of forestry, nature and environment focused decisions. The districts with largest forest area which are Çatalca, Sarıyer and Beykoz are determined as research area. The content and components of the city council decisions are examined regarding the relevance of forestry, nature and environment. It was found out that the content regarding these issues was very rare and superficial. Thus some further efforts should be made in terms of putting these issues in the city management agenda and by this way it should be aimed to make contribution to sustainable and participatory forest management of forests in urban area.

Keywords: city council, participation, forestry

1. GİRİŞ

1950 yılında dünya nüfusunun %30'u kentlerde yaşamaktayken bu oran 2014 yılında %54'e yükselmiştir. 2050 yılına gelindiğinde ise kentlerde yaşayan nüfusun %66 olacağı tahmin edilmektedir (UN, 2014). Ayrıca, 2015-2020 yılları arasında kentsel nüfus büyüme oranı yılda %1,84'tür. Bu artış oranının 2020-2025 yılları arasında yılda %1,63 ve bunu izleyen 5 yıllık dönemde (2025-2030) ise yılda %1,44 oranında olacağı öngörülmektedir (WHO, 2016).

Kuşkusuz belirtilen nüfus değişimlerinin kentsel doğal kaynaklar üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Yerleşim için ayrılan arazi miktarı küresel düzeyde sürdürülebilirlik için ciddi bir tehdit oluşturmasa da bu alanların konumları; sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan önemli sorunlara yol açmaktadır (UN, 2011). Bu kapsamda bahsedilen sorunlar, yerleşim için ayrılan alanların miktarından çok, yerleşimin gerçekleştiği alanlarda meydana gelen arazi kullanım tiplerindeki değişimle ilişkilidir (WRI, 1997). Bir diğer sorun ise yerleşim alanlarındaki nüfusun artışıdır. Bu durum sonucunda, şehirlerin alansal olarak büyüyeceği ve bu büyümenin çeşitli doğal ekosistemler üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (UN, 2011). Kuşkusuz bu kapsamda çeşitli ekosistemler zarar görecektir veya yok olacaktır.

Ayrıca, nüfus artışı; kentlerde su, orman kaynaklarının ürettiği ürün ve hizmetler ile tarımsal üretim ihtiyacının artacağı anlamına gelmektedir. Doğal kaynaklara dayalı olarak gerçekleştirilebilecek bu ihtiyaçların artması, doğrudan kaynaklar üzerindeki baskıyı arttıracaktır. Bu kapsamda, çarpık kentleşme ve nüfus yoğunluğunun olumsuz etkileri; arazi kullanım değişimi, ormanların azalması, tarım alanlarının kaybı, toprak bozulması, biyolojik çeşitlilik kaybı, hava ve su kalitesinin azalması, atık ve kirliliğin artışı ve kaynakların aşırı kullanımı şeklinde ortaya çıkmaktadır (EU, 2011; UNEP, 2012). Sıralanan sorunlar kentlerin sürdürülebilirliğini önemli ölçüde tehdit etmektedir. Çünkü çevresel konular ve doğal kaynaklar kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda kritik bir rol oynamaktadır (Kılıkış, 2016; Zhang vd., 2016).

Tüm doğal kaynaklar içinde, kentlerdeki ormanlar ve yeşil alanlar yaşam kalitesi ve sürdürülebilirliğin artırılması açısından etkin bir rol oynamaktadırlar. Bu alanlar; sağlık ve refaha katkıda bulunma, iklimi düzenleme, hava kalitesini artırma, seli önleme, su kalitesini iyileştirme, biyolojik çeşitlilik sağlama, biyoenerji kaynağı olma, ekonomik fayda sağlama ve karbon depolama gibi bir çok hizmet sunmaktadır (Dumenu, 2013; Öztürk ve Özdemir, 2013; Kraxner, 2016; Manes vd., 2016; Tu vd., 2016). Ayrıca, kentsel açık alanlar ve yeşil alanlar şehirlerin rekreasyon ve turizm açısından çekiciliğini ve değerini de arttırmaktadır (Balogh ve Takacs, 2011; Japelj vd., 2015).

Bu noktada kentlerde, orman ve yeşil alanların, kent ve diğer kaynaklarla bütünleşik şekilde planlanması ve yönetimi ile sürdürülebilirliğinin sağlanması, öncelikli bir konu haline gelmektedir. Söz konusu alanların stratejik ve çok boyutlu yönetim yaklaşımı ile yönetilmesi, bu alanların korunmasını, faydaların arttırılmasını beraberinde getirmektedir (Millward ve Sabir, 2010; Öztürk ve Bozdoğan, 2014; Thierfelder ve Kabish, 2016). Ayrıca halkın katılımı, kent ormanları ve yeşil alanlarda farklı ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkan çatışmaların aşılmasında, halk ve yönetim arasında işbirliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Yamaki, 2016). Katılımcı süreç ihtiyacından bahseden Sakurai vd., (2015) kentsel alanlardaki doğa koruma projelerinin başarısı ve etkinliğinin artırılması için katılımcılığın artırılması ve bunun için de halkın ilgisinin ve katkı sağlama motivasyonlarının anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Shan (2012) ise kentsel yeşil alanlarının daha etkin yönetilebilmesi için toplum bilinci, aktif katılımcı süreç, yönetim-toplum etkileşimi ve etkileşimli karar verme sürecinin gerekliliği üzerinde durmaktadır.

Türkiye’de Kent Konseyleri kent yönetim sürecinde katılımcı yaklaşımı sağlayabilmek için önemli bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Bu konseyler “Yerel Gündem 21” kapsamında, katılımcı sürecin, sürdürülebilir kalkınmanın, yerel demokrasinin, sosyal dayanışmanın ve yönetişimin sürdürülmesi amacıyla kurulmuşlardır (Öner, 2005; Atvur, 2009; Özcan ve Yurttaş, 2010). Konseyler, 1996 yılında kurulmaya başlanılmış ve tarihsel süreç içerisinde geliştirilmiştir (Coşkun, 2007). Bu konseylerin durumu ve yapısı Belediye Kanunu (5393 sayılı yasa) ile düzenlenmiş ve belediyeler 2005 yılında kent konseylerini kurmak için yetkilendirilmişlerdir. Yasal altyapı Kent Konseyi Yönetmeliği ile 2006 yılında geliştirilmiş ve 2009 yılında bu yasal altyapı yeniden düzenlenmiştir. Bu gelişmeler Avrupa Birliği’ne uyum sağlama kapsamında ayrıca önem taşımaktadır (Çukurçayır ve Eroğlu, 2009).

Bahsedilen genel konular haricinde, kent konseylerinin doğa ve çevreyle ilgili işlevleri, kentteki doğal ve kültürel değerlerin korunmasını, geliştirilmesini ve çevreyle ilgili farkındalığın arttırılmasını sağlamaya yönelik katkılarının olması beklenmektedir

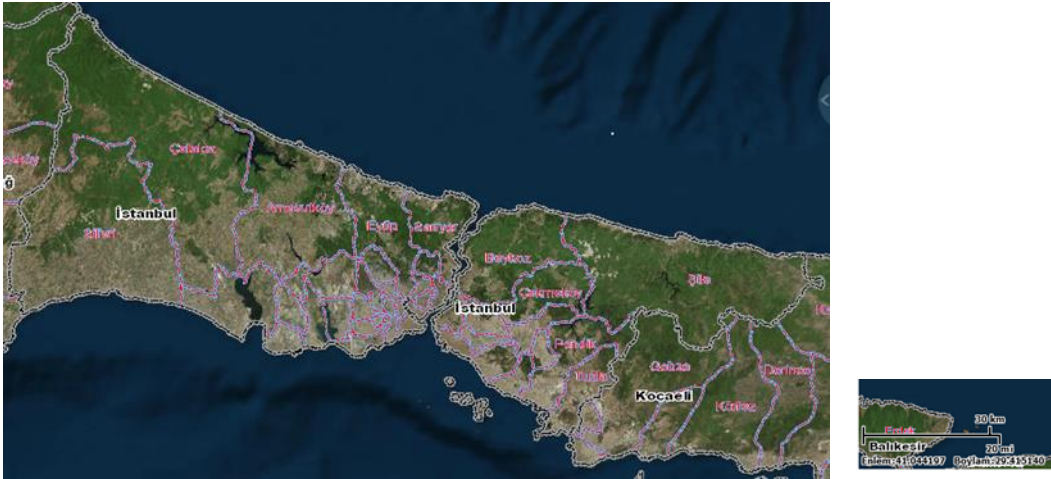
(Çelik, 2013; Aygen, 2014). Bu bakış açılarına göre çalışmanın ana amacı kent konseyleri kararlarında doğa, çevre ve ormancılıkla ilgili konuların yeri ve önemini analiz etmektir. Böylelikle çalışma, bu konseylerin doğa, çevre ve ormancılıkla ilgili kurumsal tutumlarını incelemeye yarayacaktır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ilk aşamasında örnek alan olarak nüfus ve doğa arasındaki hassas dengeden dolayı İstanbul seçilmiştir. İstanbul, Türkiye'deki nüfus yoğunluğu en fazla olan kenttir. Bu sebeple, hem doğal kaynaklara olan ihtiyaç fazladır hem de bu kaynaklar üzerindeki baskı diğer şehirlere oranla çok daha yüksektir. İstanbul'da toplam 238.030 ha orman alanı bulunmakta ve bu alanlar şehrin %43,9'unu kaplamaktadır (OGM, 2016a). İstanbul'un nüfusu ise 14.804.116'dır (TÜİK, 2016). Şehirde kişi başına düşen orman alanı 0,016ha (160m²) iken tüm ülke için bu miktar 0,28ha (2800m²)'dir.

Diğer taraftan, yönetim yaklaşımları kentsel doğal alanların değişken şartlarına (Forgione vd., 2016) ve yerleşim alanlarındaki sosyo-ekonomik duruma göre karmaşık bir yapı göstermektedir. Bu yüzden ilçelerin ayrı ayrı araştırılmasının uygun olacağına karar verilmiştir. Bu doğrultuda, çalışmada İstanbul'un dört ilçesi örnek alan olarak seçilmiş ve bu seçim yapılırken ilçelerdeki orman alanları dikkate alınmıştır. Çalışma sürecinde bu ilçelerdeki net orman alanlarının miktarını bulmak mümkün olmamış ve seçim ormanlık alanların gösterildiği il siyasi haritasına göre gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1: İstanbul'un İlçelerindeki Orman Alanını Gösteren Harita

Kaynak: OGM, 2016b

Bu çalışma kapsamında Çatalca, Sarıyer, Beykoz ve Şile ilçeleri örnek alan olarak seçilmiştir. Örnek alanın seçilmesinden sonra kent konseyi görevlileri/ yetkilileri ile iletişime geçilmiş, ilgili belgeler ve toplantılar sonucu oluşturulan resmi raporlar toplanmıştır. Şile Kent Konseyinde herhangi bir toplantının yapılmadığı tespit edilmiş ve bu ilçe örnek alandan çıkartılmıştır. Bir sonraki aşamada, tüm belgeler okunmuş raporlarda doğa, çevre ve ormanla ilgili olan maddeler kategorize edilmiştir. Diğer bir deyişle, Kent Konseyi kararlarına içerik analizi uygulanmıştır.

Çalışmada kullanılan içerik analizi, mevcut olan metinlerin nicel ve nitel boyutlarından hareketle, mevcut olmayan yani bilinmeyen sosyal gerçeğin bazı boyut ve kesitlerine yönelik bir takım bulguları elde etmeye yönelik bir yöntemdir (Gökçe, 2006). Diğer bir tanıma göre içerik analizi, kaynakların içeriklerinden, tekrarlanan ve geçerli olan çıkarımları yapmak amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemidir (Prasad, 2008). Yöntemin temel amaçları: a) metinler hakkında sistematik veri toplamak ve bunları analiz etmek, b) metinlerde saklı kalmış anlamları belirlemek ve farklı boyutlara ilişkin çıkarımlar yapabilmektir (Bilgin, 2006; Gökçe, 2006).

Bu çerçevede çalışmanın aşamaları şu şekilde sıralanabilir:

- **Araştırma hipotezi:** “Kent konseyleri kararları kapsamında çevre ve ormancılığa ilişkin kararlar bulunmamaktadır”.
- **Örnekleme:** Bilinçli örnekleme yönteminden yararlanılarak, İstanbul’un orman alanı dikkate alınarak üç ilçe (Çatalca, Sarıyer, Beykoz) örnekleme kapsamına alınmıştır.
- **Kategori sisteminin belirlenmesi:** İçerik kategorileri “orman”, “doğa” ve “çevre ” olarak belirlenmiştir. Fakat tüm konsey kararları detaylı olarak incelenmiş ve ağaçlandırma, koruma gibi ilgili olan ifadeler de dikkate alınmıştır.
- **Kodlama birimlerinin ve analiz birimlerinin belirlenmesi:** Çalışmada kodlama birimi olarak ifadeler ve cümleler dikkate alınmıştır. Analiz birimi olarak ise rapor ve karar metinlerinin tamamı ele alınmıştır.
- **Analiz ve Bulgular:** Analiz aşamasında ifadelerin anlamları değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar, bulgular bölümünde verilmiştir.

3. BULGULAR

Çatalca kent konseyi tarafından 2009’dan 2015 yılı sonuna kadar yapılan toplantılarda alınan kararlar incelenmiştir. Bu kapsamda 47 tutanak değerlendirilmiş ancak bu tutanakların sadece 6’sında çevre ile ilgili konulara yer verildiği görülmüştür. Hemen hemen tüm toplantılarda (f=40) genel işleyişe ilişkin kararlara yer verilmiştir. Diğer kararların içerikleri incelendiğinde çeşitli ziyaretlerin düzenlenmesi (f=4), sağlık (f=4), spor (f=2), eğitim (f=1) ve günlük yaşam ile ilgili (f= 14) konular olduğu söylenebilir. Tablo 1’de de görüldüğü üzere çevre ve ormancılık alanında kararlar, ilgili çalışma gruplarının oluşturulması, bu gruplara dahil edilecek üyelerin seçilmesi, orman haftası kapsamında düzenlenen etkinlikler ve hatıra ormanı kurulmasına ilişkindir.

Beykoz kent konseyi ile iletişime geçilmiş ve son beş yıllık karar ve raporlar istenmiştir. Ancak yetkililer tarafından konuyla ilgisi dikkate alınarak Tarım, Orman ve Hayvancılık Çalışma Grubu toplantı tutanakları iletilmiştir. Bu tutanaklar kapsamında yapılan değerlendirmede ormancılıkla ilgili olarak; kent konseyi hatıra ormanı oluşturulması, yol kenarı ağaçlandırmalarının yapılması, ormanlarda bal üretimi için uygun türlerin artırılması konularına yer verildiği belirlenmiştir. Diğer taraftan sahillerin temizlenmesi, denizlerin temiz tutulması ve gerekli arıtma faaliyetlerinin yapılması hakkında konular yer almıştır (Tablo 1).

Sarıyer Kent Konseyine yapılan talep sonucunda, 2016 yılına ilişkin çeşitli tutanaklar ve “Çevre ve Sağlık Çalışma Grubu”nun aldığı kararlar gönderilmiştir. Tarafımıza gönderilen tutanaklarda, 29 Ekim Cumhuriyet bayramı kutlamaları, çeşitli sergi, festival, şenlik ve toplantılarının düzenlenmesine ilişkin karar ve bilgilendirmeler yer almaktadır. Bunun dışında toplum sağlığı, yerleşim alanlarının güvenliği, yasal haklara

ilişkin bilgilendirme toplantılarına yönelik çalışmalar ve etkinliklere ilişkin kararlar söz konusu belgelerde yer almıştır. Ayrıca kültür- sanat etkinlikleriyle ilgili kararlara da yer verilmiştir.

Sarıyer Kent Konseyi Çevre ve Sağlık Çalışma Grubu raporlarında ise ilk dikkat çeken yaklaşım ormanların ve kent içi yeşil alanların korunmasına yönelik hukuksal süreçlerin takibine yönelik etkinlikler olmuştur. Bu kapsamda orman alanı içerisinde yerleşmeye konu olan toplu konut projeleri, 3. köprü yolu ve 3. havaalanının çevreye verdiği olumsuz etkilere dikkat çekmek için çalıştay düzenlenmesi ve bu konuda İstanbul Barosu ile toplantılar gerçekleştirilmesi değerlendirilmektedir. Ayrıca Boğaziçi İmar Yasası ile düzenlemeler de söz konusu etkinliklerde konu edinilmiştir. Yine ilgili komisyonun raporlarında; toplumu bilinçlendirme ve çevre konusunda işbirliğini güçlendirme açısından düzenlenen “sarı bisiklet turu”, “Belgrad Ormanı bahar pikniği” gibi çeşitli etkinlikler ile bilgilendirme toplantıları düzenlenmesi konuları öne çıkmaktadır. Bunun dışında İstanbul civarı bal üreticilerine yönelik çeşitli çalışmalar, bazı yörelerde tarım ve hayvancılığın güçlendirilmesi için etkinlikler yapılması ve toplum sağlığıyla ilgili projeler üzerinde çalışıldığı anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Çevre ve Ormancılıkla İlgili Kent Konseyi Kararları

İLÇE	YIL	İLGİLİ KONU	KARAR-ÖZET
Çatalca	05.11.2009	Çalışma gruplarının oluşturulması	Tarihi mirasın korunması ve çevre çalışma grubu
	03.12.2009	Çalışma gruplarına davet edilecek kesimlerin belirlenmesi	Tarihi mirasın korunması ve çevre çalışma grubuna, orman işletme müdürlüğünden ve milli parklar şube müdürlüğünden birer temsilcinin davet edilmesi kararlaştırılmıştır.
	29.02.2012	Orman Haftası	21-26 Mart Orman Haftası'nda ilçede ağaç dikme organizasyonu yapılması ile ilgili görüşme
	04.04.2012	Hatıra Ormanı	Ağaç dikme organizasyonunun nedeni bilinmeyen şekilde iptal edildiğine ilişkin bilgilendirme
	07.03.2012	Hatıra Ormanı	Çatalca Orman İşletme Müdürlüğü tarafından hazırlanan alanda “Çatalca Kent Konseyi Hatıra Ormanı” için tüm halkın katılımıyla tören yapılması
	28.03.2013	Orman Haftası	Orman Haftası kutlamaları kapsamında Orman İşletme Müdürlüğü ile görüşülerek okullara çam fidanı dağıtılması
	Beykoz	20.03.2013	Hatıra Ormanı
		Yol kenarı ağaçlandırması	Belirli bir bölgede yol kenarı akasya, ihlamur ve kiraz fidanlarının dikilmesi
		Arıcılık	Yalova'da arıcılık faaliyetlerinde bulunanlar ile ortak çalışmalar yapılması
		Bilgilendirme	Kanlıca Orman İşletme Müdüründen Ömerli

			Barajı çevresi ağaçlandırmaları konusunda bilgi alınması
	08.03.2013	Hatıra Ormanı	Orman vasfını yitirmiş, ağaçlandırma yapılmaya uygun yerlerde “kent konseyi hatıra ormanı” yapılması
		Ağaçlandırma	Ormanlarda bal üretimi için verimli olan türlerin çoğaltılması
		Çevre	Sahillerin temizlenmesi, denize dökülen akarsuların arıtılması,
		Çevre	Denizlerin ve kıyıların temiz tutulması ve korunması
Sarıyer	15.02.2015	Çevre	Çevreci kuruluşlarla bahar pikniği düzenlenmesi Çevre bilincini arttırmak amacıyla bisiklet turnuvası düzenlenmesi
	28.03.2015	Çevre	İstanbul’un kuzey ormanlarının korunması amacıyla İstanbul Barosu yetkilileriyle görüşme: Avukatları bilgilendirmek için park orman, 3. Köprü yolu, 3. Havaalanı ile çeşitli toplu konut projelerine arazi tahsisi ile ilgili görüşmeler ve imar yasasını konu eden bir çalıştay hazırlanması
	19.03.2015	Çevre	Boğaziçi İmar Yasası ile ilgili görüşmeler
	05.09.2015	Çevre	Uluslararası dernekler toplantısına katılarak çevre sorunlarını gündeme taşımak

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kentlerdeki yaşam kalitesi ile kentteki doğal kaynakların kullanım şekli ve yönetimi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (UNEP, 2012). Bu kapsamda kentsel yeşil alanlar da kent halkına farklı boyutlarda katkı sağlamakta ve yaşam kalitesinin artmasında etkili olmaktadır (Öztürk ve Bozdoğan, 2013; Kısar Koramaz ve Türkoğlu, 2014). Konu İstanbul açısından değerlendirildiğinde nüfusun fazla olması ve hızlı bir nüfus artışı yaşanması; yaşam kalitesi, sürdürülebilir kent yönetimi ve kentteki doğal kaynakların kullanımı konularının önemini daha da arttırmaktadır. İstanbul nüfusu 1927’de 806.863 iken 1970’de 3.019.032’ye 2010’da 13.255.685’e ve nihayet 2016’da 14.804.116’ya ulaşmıştır (TÜİK, 2016). Bu durum sonucunda, kentteki doğal kaynaklar üzerindeki baskı hem bu kaynakların ürettiği ürün ve hizmetlere yönelik talebin fazla olması hem de yerleşim ve altyapı için ayrılan alanlar nedeniyle ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Çakır vd., (2008) tarafından 1971 ve 2002 arası dönem için yapılan değerlendirmede İstanbul’da toplam orman alanının arttığı (net artış 5387.3 ha.), yerleşim alanlarının % 11 (yaklaşık 60.000ha.) artış gösterdiği ve tarım alanlarının %28 oranında azaldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, aynı dönemde 50 bin ha’a yakın tarım ve orman arazisinin yerleşim alanına dönüştüğü belirlenmiştir. Burada orman alanlarının yerleşime tahsisi ile önemli oranda orman alanı azalırken aynı zamanda yapılan ağaçlandırmalar sonucunda orman alanının artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Ancak burada önemli olan nokta, arazi kullanım özellikleri açısından bir dönüşümün yaşanması ve arazi kullanım tipinin değiştirilmesidir (Çakır vd., 2008). 1971 ve 2012

yılları arasında İstanbul'daki orman alanı değişimini inceleyen başka bir çalışmada ise orman alanında %9'luk bir azalış olduğu ortaya konulmaktadır (Şahin, 2014). Burada alansal veriler arasında farklılıklar olması ihtimali ile birlikte, İstanbul'da 2002 yılından sonra orman alanlarının daha fazla azaldığı belirtilebilir.

Bununla birlikte son dönemde gerçekleşen Kanal İstanbul, 3. Köprü ve 3. Havaalanı projeleri, İstanbul'daki orman alanları üzerindeki baskıyı daha da arttırmıştır. Özellikle bu projelerle kentin gelişimi kuzeye doğru yönelmekte ve kentin yaşam kaynakları üzerinde büyük bir baskı oluşmaktadır (Kozaman vd., 2014). 1990 sonrası süreçte 38318 ha. alan yerleşime açılırken, 13300 ha orman alanı ve 20150ha. tarım alanı yok edilmiştir (Şimşek vd., 2014). Belirtilen projeler ve bu projelerin çevresindeki yapılaşma süreci ile söz konusu baskının yanı sıra, kentin iklimi, hava, toprak ve su kalitesi, ekolojik dengesi ile biyolojik çeşitliliğini olumsuz etkileyebilecek sonuçların yaşanması beklenmektedir. Ayrıca, kentteki orman rejimindeki rekreasyon kaynakları üzerindeki baskının daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Bu noktada yerel demokrasinin güçlenmesi ve katılımcı anlayışın etkin olması amacıyla hayata geçirilen kent konseylerinin çeşitli çalışmalar yürütmesi ve toplumu bilinçlendirme yönünde çaba göstermesi beklenmektedir. Yürütülen örnek alan çalışmasında bu konudaki girişimlerin sınırlı düzeyde kaldığı ve bölgesel farklılıklar gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu kapsamda etkili olan unsurlardan biri Türkiye'deki yerel yönetim anlayışı sonucu kent konseylerinin de siyasal bir araç haline dönüştürülebilmesi veya etkisiz bir yapıya sahip olmasıdır (Önder ve Güler, 2016). Ayrıca, kent konseyleri kararlarının somut şekilde değerlendirilmemesi, belediyelerin; konsey kararlarını belediye plan, program ve bütçelerine yansıtma isteksiz olması; konsey üyelerini katılım konusunda ilgisizliğe ve çeşitli konularda duyarsızlığa itebilmektedir (Demirci, 2010). İkinci unsur ise kent konseyi üyelerinin çeşitli konularda bilgi ve bilinç kısıtının bulunması olarak değerlendirilebilir.

Şüphesiz kentler için yaşamsal öneme sahip doğal kaynaklardan olan ormanların başta kent konseyleri olmak üzere, kent yönetimleri tarafından da dikkate alınması ve bu çerçevede etkili bir karar verme mekanizmasının geliştirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda kent planları ile kentsel yeşil alan planlarının ve tüm doğal kaynakların yönetiminin birbiriyle bütünleşik hale getirilmesi sürdürülebilir kent yönetiminin sağlanması açısından önemlidir. Yine ülkemizde ilgili kurumlar arasında işbirliği ve işbölümünü destekleyecek mekanizmaların geliştirilmesi de önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Atvur, Senem (2009), “Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 2, Aralık.
- Aygen, Murat (2014), “Kent Konseylerinin Kent Yönetimine Katkıları Üzerine Bir İnceleme: Elazığ Örneği”, **The Journal Of Academic Social Science Studies**, 29 (Autumn III): 217-236.
- Balogh, Péter István ve Takács, Daniel (2011), “The Significance of Urban Open Spaces and Green Areas in Urban Property Developments”, **First International Conference “Horticulture and Landscape Architecture in Transylvania” Agriculture and Environment Supplement**, 2011: 110-121.
- Bilgin, Nuri (2006), **Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar**, Siyasal Kitabevi, Ankara, ISBN: 975-6325-62-3, 230s.
- Coşkun, Bayram (2007), “Kent Yönetimine Katılım ve Kent Konseyleri”, **Küresel Esintiler Ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi**, (Ed. Abdullah Yılmaz, Yavuz Bozkurt), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Çakir, Günay; Ün, C., Baskent, Emin Zeki; Köse, Selahattin; Sivrikaya, Fatih ve Keleş, Sedat (2008), “Evaluating Urbanization, Fragmentation And Land Use/ Land Cover Change Pattern In Istanbul City, Turkey From 1971 to 2002”, **Land Degradation & Development**, 19: 663-675.
- Çelik, Abdullah (2013), “Kent Yönetimi Bağlamında Kent Konseyinin İşlevleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2 (14): 215-229.
- Çukurçayır, M. Akif; Eroğlu ve H. Tuğba (2009), “Kent Yönetiminde Demokratik Bir Açılım Olarak Kent Konseyleri”, **Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları: Küresel, Bölgesel ve Yerel Perspektifler**, (Ed. Kemal Görmez, Mustafa Ökmen), Beta Yayınları, İstanbul.
- Demirci, Mustafa (2010), “Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 19(1): 21-46.
- Dumenu, William Kwadwo (2013), “What Are We Missing? Economic Value of an Urban Forest in Ghana”, **Ecosystem Services**, 5: E137-E142.
- EU (European Union) (2011), **Cities Of Tomorrow: Challenges, Visions, Ways Forward**, European Commission, Directorate For Regional Policy, 103p http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf
- Forgione, Helen M; Pregitzer, Clara C; Charlop-Powers, Sarah ve Gunther, Bram (2016), “Advancing Urban Ecosystem Governance in New York City: Shifting Towards a Unified Perspective for Conservation Management”, **Environmental Science & Policy**, 62: 127-132.
- Gökçe, Orhan (2006), **İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler**, Siyasal Kitabevi, Ankara, ISBN: 975-6325-61-5, 136 S.
- Japelj, Anze; Mavsar, Robert; Hodges, Donald G; Kovač, Marco ve Juvančič, Luka (2015), “Latent Preferences Of Residents Regarding An Urban Forest Recreation Setting In Ljubljana, Slovenia”, **Forest Policy and Economics**, 71:71-79.

Kılıkış, Şiir (2016), “Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems Index for Southeast European Cities”, **Journal of Cleaner Production**, 130: 22-234.

Kısar Koramaz, Elif ve Türkoğlu, Handan (2014), “İstanbul’da Kentsel Yeşil Alan Kullanımı ve Kentsel Yeşil Alanlardan Memnuniyet”, **Planlama**, 24(1): 26-34.

Kozaman, Senem; Şimşek, Çağdaş Kuşçu ve Şengezer, Betül (2014), “İstanbul’da Planlanan Büyük Projeler, Kentsel Dönüşüm ve Ormanlar Üzerinde Etkileri: Başka Çözümler Mümkün Mü?”, **İstanbul Ormanlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Türkiye Ormancılar Derneği Marmara Şubesi, ISBN: 978-605-4057-99-3, İstanbul, ss: 129-155.

Kraxner, Florian; Aoki, Kentaro; Kindermann, Georg; Leduc, Sylvain; Albrecht, Franziska; Liu, Junguo ve Yamagata, Yoshiki (2016), “Bioenergy And The City- What Can Urban Forests Contribute?”, **Applied Energy**, 165: 990-1003.

Manes, Fausto; Marando, Federica; Capotorti, Giulia; Blasi, Carlo; Salvatori, Elisabetta; Fusaro, Lina; Ciancarella Luisella; Mircea, Mihaela; Marchetti, Marco; Chirici, Gherardo ve Munafò, Michele (2016), “Regulating Ecosystem Services of Forests in Ten Italian Metropolitan Cities: Air Quality Improvement by Pm₁₀ And O₃ Removal”, **Ecological Indicators**, 67: 425-440.

Millward, Andrew A ve Sabir, Senna (2010), “Structure of a Forested Urban Park: Implications for Strategic Management”, **Journal of Environmental Management**, 91: 2215-2224.

OGM (Orman Genel Müdürlüğü) (2016a), Ormancılık İstatistikleri, <http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Sayfalar/Istatistikler> [27.09.2016].

OGM (Orman Genel Müdürlüğü) (2016b), Orman Genel Müdürlüğü E –Harita, <https://www.ogm.gov.tr/Sayfalar/OrmanHaritasi.aspx> [19.02.2016].

Önder, Özgür ve Güler, Erdal (2016), “Türkiye’de Yerel Demokrasi Açısından Kent Konseyleri Üzerine Bir Araştırma: Kütahya Kent Konseyi Örneği”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** 71(1): 881-902.

Öner, Şerif (2005), “Katılımcı Demokrasi Açısından Belediye Kanunu”, **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I: Reform**, (Ed: H. Özgür, M. Kösecik), 1. Baskı, Ankara.

Özcan, Lütfi ve Yurttaş, Fatma (2010), “Kent Konseyleri Müzakereci Demokrasinin Uygulama Alanı Olarak Düşünülebilir Mi?”, **Yerel Yönetimler Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar**, (Ed. B. Parlak), Dora Yayıncılık, Bursa.

Öztürk, Sevgi ve Özdemir, Zeynep (2013), “Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Yaşam Kalitesine Etkisi “Kastamonu Örneği””, **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 13 (1): 109-116.

Öztürk, Sevgi ve Bozdoğan, Elif (2014), “Determination of The Perceived Quality of Urban Life in New and Traditional Housing Textures”, **Fresenius Environmental Bulletin**, 23 (10), 2415-2421.

Prasad, B. Devi (2008), “Content Analysis: A Method In Social Science Research”, **Research Methods For Social Work**, (Ed. Lal Das, D.K, Bhaskaran), Rawat Publications, New Delhi: Rawat, Pp.173-193.

- Sakurai, Ryo; Kobori, Hiromi; Nakamura, Masako ve Kikuchi, Takahiro (2015), "Factors Influencing Public Participation In Conservation Activities In Urban Areas: A Case Study In Yokohama, Japan", **Biological Conservation**, 184: 424-430.
- Shan, Xi-Zhang (2012), "Attitude and Willingness Toward Participation in Decision-Making of Urban Green Spaces in China", **Urban Forestry & Urban Greening**, 11: 211-217.
- Şahin, Abbas (2014), "1970'den Günümüze İstanbul İlinde Arazi Kullanımı, Değişimi ve Ormanlar", **İstanbul Ormanlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Türkiye Ormancılar Derneği Marmara Şubesi, İsnb 978-605-4057-99-3, İstanbul, Ss: 51-85.
- Şimşek, Çağdaş Kuşçu; Kozaman, Senem ve Şengezer, Betül (2014), "İnsan Doğa İlişkisinde Egemenlik mi/ Bütüleşme mi?: İstanbul'daki Kentsel Gelişme/ Yeşil Alan Çelişkisi", **İstanbul Ormanlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Türkiye Ormancılar Derneği Marmara Şubesi, ISBN 978-605-4057-99-3, İstanbul, Ss: 157-178.
- Thierfelder, Holle ve Kabisch, Nadja (2016), "Viewpoint Berlin: Strategic Urban Development In Berlin- Challenges For Future Urban Green Space Development", **Environmental Science & Policy**, 62: 120-122.
- Tu, Gengyang; Abildtrup, Jens ve Garcia, Serge (2016), "Preferences For Urban Green Spaces And Peri-Urban Forests: And Analysis of Stated Residential Choices", **Landscape And Urban Planning**, 148: 120-131.
- TÜİK (2016), Yıllara Göre İl Nüfusları, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> [27.09.2016].
- UN (2011), Population Distribution, Urbanization, Internal Migration And Development: An International Perspective, United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, Esa/P/Wp/223.
- UN (2014), World Urbanization Prospects: The 2014 Revision Highlights, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division St/Esa.A/352.
- UNEP (United Nations Environment Programme) (2012), Sustainable, Resource Efficient Cities- Making It Happen! http://www.unep.org/urban_environment/PDFs/SustainableResourceEfficientCities.pdf
- WHO (2016), Urban Population Growth. Global Health Observatory Data. http://www.who.int/gho/urban_health/situation_trends/urban_population_growth_text/en/#
- WRI (World Resources Institute) (1997), **World Resources 1996-97: A Guide to the Global Environment–The Urban Environment**, New York and Oxford: Oxford University Press.
- Yamaki, Kazushige (2016), "Role of Social Networks in Urban Forest Management Collaboration: A Case Study in Northern Japan", **Urban Forestry & Urban Greening**, 18: 212-220.
- Zhang, Ling; Xu, Yan; Yeh, Chung-Hsing; Liu, Yao ve Zhou, Dequn (2016), "City Sustainability Evaluation Using Multi-Criteria Decision Making with Objective Weights of Independent Criteria", **Journal of Cleaner Production**, 131: 491-499.

MODERNİZM SÜRECİNDE YENİ TIPOGRAFI'NİN DOĞUŞU VE JAN TSCHICHOLD¹

Hakan MAZLUM*

* *Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü Selçuklu/Konya.
S.yazar hakanmazlum24@gmail.com*

Öz: Yazı, İlk Çağlarda mağara duvarlarındaki resimlerken zaman içerisinde iletişimin temelini oluşturan harflere, rakamlara ve sembollere dönüşmüş ve bilgiyi kayıpsız şekilde nesillere aktarılabilmesini sağlamıştır. İletişim için oldukça önemli olan bu işaretler yazıya ses veren ve onun görsel özelliklerini bulunduran tipografiyi oluşturmaktadır.

Grafik tasarım, kendine ait kuramlarını görsel iletişim araçlarından yararlanarak oluşturulan mesajı hedef kitleye ulaştıran bir sanat dalıdır. Görsel iletişimde anlatımı güçlendiren, iletilmek istenen mesajdaki duygu ve düşüncüyü en uygun içerikle tasarım içerisinde biçimlenerek oluşturan ise tipografidir. Bu yönüyle yazılı iletişimin yapı taşını oluşturan tipografi hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda Tipografi alanında benimsenen ve geçerliliğini günümüzde de sürdüren bazı kuram ve eğilimleri anlayabilmek ve tipografiyi etkili bir iletişim aracı olarak kullanabilmek için 20. yüzyıl başlarındaki tipografik deneyleri ve bu girişimlerin arkasında yatan sanatsal düşünceleri iyi kavramak gerekmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkılarak yapılan bu araştırma; Tipografinin tarihsel gelişimini, modernizm sürecinde Yeni Tipografi Hareketi'nin doğuşunu ve öne sürdüğü kuramlarıyla ön plana çıkan hareketin kurucu ismi Jan Tschichold ve tipografiye yaptığı katkılar ele alınmış, nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve genel tarama modelinden yararlanılıp ilgili literatür incelemesi yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Tipografi, Jan Tschichold.

JEL Kodu: Y9.Y90

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

BIRD OF THE NEW TYPOGRAPHY DURING MODERNISM AND JAN TSCHICHOLD

Abstract: In the Early Ages, the paintings on the cave walls transformed into letters, figures and symbols that formed the basis of communication over time and made it possible to convey information without loss of generations. These signs, which are very important for communication, constitute the typography with the visual characteristics of the text.

Graphic design is an art form that delivers its message to the target group by utilizing its own theories of visual communication tools. It is the typography which strengthens the expression in visual communication and constitutes the feeling and the idea in the message which is wanted to be conveyed by shaping it in the design with the most appropriate content. From this aspect, typography, which forms the building block of written communication, has an important place in our lives. In order to understand some of the theories and tendencies that have been adopted in the field of typography and continue its validity nowadays, and to use typography as an effective communication tool, it is necessary to know well the typographic experiments in the early 20th century and the artistic thoughts behind these initiatives. This research, which was made by way of these thoughts, The founder's name, Jan Tschichold, and his contributions to typography were discussed in the light of the historical development of typography, the emergence of the New Typography Movement in the process of modernism, and the study of the literature.

Keywords: Modernism, Typography, Modern Art Movements, Jan Tschichold.

1.GİRİŞ

1.1. Problem

Bu araştırma, Yeni Tipografi hareketini tarihini ve hareketin öncelerinden Jan Tschichold'un bu harekete katkılarının sorgulanmasını amaçlamaktadır. Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki problemlere çözümler getirilmeye çalışılmıştır;

1. Tipografinin Tarihsel Gelişimi,
2. Modernizm Sürecinde Yeni Tipografinin Doğuşu,
3. Yeni Tipografi Kuramcısı: Jan Tschichold ve katkıları.

1.2. Amaç

Modernist sanatçılar tarafından kabul görmesiyle döneminin ruhunu çağdaş tasarım anlayışı ile yansıtan Yeni Tipografi Hareketi, grafik çalışmalarındaki en dikkat çekici unsurlardan biridir. 20. yüzyılda büyük bir kitleyi etkisi altına alan matbaacılık sektörü, tipografiyi önemli bir güç haline getirmiştir. Bu gücü gören sanatçılar gelişen teknolojinin getirdiği yeni olanaklardan yararlanıp yenilikçi tasarımlarında tipografiye yer vermiş, anlatım olanaklarını büyük ölçüde genişleterek deneysel çalışmalar yapmışlardır. Bu doğrultuda yapılan bu araştırma tipografideki modernleşme sürecinde ortaya çıkan Yeni Tipografi hareketinin doğuşu ve bu hareketin kurucusu ve kuramcısı olan Jan Tschichold ve tipografiye yapmış olduğu katkılar hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır.

1.3. Sınırlılık

Araştırma, tipografinin tarihsel gelişimi, modernizm sürecinde oluşan tasarım anlayışını, kurucu ve kuramcısı Jan Tschichold hakkında bilgi verme ile sınırlandırılmış olsa da modernizm sürecinde oluşumu nedeniyle modernizm kavramını, modern sanat akımlarını ve dönemin basılı tipografik çalışmalarını da kapsamaktadır.

1.4. Yöntem

Araştırmada kullanılan veriler nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak ilgili literatür incelemeleri yapılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmada seçilen konuyla ilgili verilerin doğrudan asıl kaynaklardan toplanması gerektiğinden, çalışılacak alanla ilgili ön bilgiler edinilmeli ve alan yakından tanınmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 87). Bu bağlamda araştırmada genel tarama yöntemi kullanılmış; tarihsel süreç içerisinde yaşanan bazı değişimleri ve bunların etkilerini inceleyen genel yapısından dolayı, elde edilen sonuçlar değerlendirilip ön bilgi edinerek alan yakından tanınmaya çalışılmıştır.

2. BULGULAR VE YORUM

2.1. Tipografinin Tarihsel Gelişimi

İletişimin temel öğelerinden biri olan yazı, ilkel toplumlarda kullanılan sembol

ve işaretlerin zamanla geçirdiği değişimlerden sonra oluşmuş son biçimlerdir. Bu biçimler taşıdıkları güçlü anlamları sayesinde bir duyguyu, bir fikri ve bir yaşamı anlatabilme imkanı sunmuştur. Kimi zaman bir sözcük milyonlarca resme, kimi zaman da bir resim milyonlarca sözcüğe karşılık kullanılabilir. Resim izleyene yaşattığı duygu yoğunluğu ile iz bırakırken, yazı, hem taşıdığı anlam, hem de sunuş biçimiyle etkili olmaktadır (M.E.B 2011:3).

Arkeolojik bulgular ışığında bilinen en eski yazı sistemi Sümerlilere aittir. Sümer rahipleri yazıyı, tapınak ve depolarda bulunan malları kaydetmek amacı ile kullanmış ve kayıtları tutarken bu işlemleri gerçekleştirenlerin isimlerini belirtme sorunu doğmuştur. Bunun üzerine kişi isimlerinin heceleri nesne adlarına benzetilerek ilgili nesnenin resimlerini çizmişler, kısa zamanda o nesnelerin işaretleri nesneyi değil, o nesnenin adındaki sesleri belirtmeye başlamıştır. Bu şekilde, hecelerin seslerini simgeleyen işaretler kullanılarak kayıtlar tutulmuş, böylece zamanla günlük konuşmaların seslerini belirten işaretler ortaya çıkmıştır (Sanal 1, 2015).

Yazının bir tasarım ürünü olarak görülmesi ise Rönesans döneminde başlamıştır. Böylece yazı farklı çeşitlerde kullanılarak yöntemli çalışmalara ağırlık verilmiş ve yazı karakterleri çeşitlenmeye başlamış, dönemin teknik ve toplumsal gelişmelerinden de etkilenmiştir. Tipografi terim olarak, Joahannes Gutenberg'in 1450 yılında farklı bir anlayışla hazırladığı baskı sistemi ile ortaya çıkmış, insanlığın gelişiminde önemli bir rol oynamış, artık baskı sistemi ve çoğaltma daha kolay hale gelmiştir.

Tipografi sözcüğünün kaynağına bakıldığında ise 'type' ve 'graphy' kelimelerinden oluştuğu görülmektedir. "Type" metalden kesilmiş veya dökülmüş, yüksek baskı amaçlı harfleri (eski Türkçe ile harfin çoğulu hurufatı² ve dizgiyi³) imlemektedirken 'graph' ise aslı Latince'den gelen çizge, çizim vb. anlamları vardır (Sarıkavak 2004:6).

²Hurufat: Yüksek baskı tekniklerinden biri olan Tipo baskı sisteminde kullanılan metal harflere verilen ad (Mazlum 2006:157).

³Dizgi: Basım yoluyla çoğaltılması düşünülen yazılı bir metnin belirli standartlar gözetilerek matbaa harfleriyle yeniden yazılması işlemi. Metinlerin bilgisayar ortamına aktarılması işlemi (Mazlum 2006:155).

Başka bir deyişle tipografi; harflerin yan yana gelmesi ile oluşturulmuş kelimelerden, harflerin sayfa üzerindeki görünümü ile oluşturulmuş mesajlara kadar, bir dizi görsel araç yoluyla etkili biçimde iletişim kurmaya denmektedir (Çev. Bayrak 2012a:9).

Metal harflerle dizgi ve baskı ilk kez Kore'de gerçekleştirilmiştir. Fakat 1450 yılında Johannes Gutenberg isimli bir Almanın metal yazıları kurşun alaşımlar

kullanarak oluşturması ve kurşun alaşımlardan blok kalıplar elde etmeyi denemesi baskı sistemlerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu gelişme Çinliler' in 19. yy'dan beri uyguladıkları birim harfler kullanarak yaptıkları baskı sisteminden sonra gelen en önemli tarihi gelişmedir (Uçar 2004:99). Gutenberg'in hareket ettirilebilen kalıp harfleri daha sonra yazı karakterlerinin tekrar kullanılabilmesiyle zaman ve maliyet tasarrufu sağlayarak bu gelişmeyi ilerletmiştir (Çev. Bayrak 2012b:18). Matbaacılıktaki gelişmeler geleneksel tasarım ve baskı fikrini değiştirerek modernizm ve modern sanat akımlarında tipografi kullanımına ilişkin birçok seçenek sunmuştur.

19. yüzyıl sonlarına doğru baskı teknolojileri giderek gelişmekte, basımcılık açısından taşbaskı yönteminin Aloys Senefelder tarafından 1796'da bulunuşu çok önemli bir aşama olmasına karşın, tipografi (ya da harf dizgisi ve düzenlemesi) açısından ikinci asıl önemli süreç 'linotype' makinesinin Ottomar Mergenthaler tarafından 1886'da ve 'Monotype' makinesinin Tolbert Lanston tarafından 1893'te geliştirmeleri sonucu başlamıştır. 1450'lerden 1950'lere kadar süren 500 yıllık klasik basım tekniklerinden sonra 1930'lu yılların sonunda fotomekanik yöntemlerle gelişen foto dizgi makineleri daha sonra 1960'ların ikinci yarısında geliştirilen klavye ve gösterim birimiyle harfler ve görüntüler 'foto-düzenleme' dizgilerine dönüşmüş ve 1970'lerden günümüze geliştirilen bilgisayar temelli teknoloji ile birlikteliği sonucu harfler sayısal görüntülere dönüştürülmüştür (Sarıkavak 2005:16-17). Teknolojik gelişmelerin etkisiyle, yaşanan olaylar ve toplumsal gelişmelerle birlikte konuların değişmesi tipografiye yansımış ve tipografinin tasarım dilini değiştirmiştir. 20. yüzyıl başlarına gelindiğinde ise sanat, tasarım, görsel iletişim ve diğer alanlardaki gelişmelerin etkisi iletişim sürecine dahil olmuş, grafik tasarım ve tipografi alanındaki yeni buluşlar; modern sanat akımlarının yenilikçi düşüncelerinin basılı sayfa üzerinde uygulamasını sağlamıştır.

Tipografinin modernleşme sürecinde şüphesiz birçok sanatçının sayısız katkısı olmuştur fakat Yeni Tipografinin önde gelen sanatçılarından biri olan Jan Tschichold (1902-1974) 1920 yılında yazdığı makale ve kitaplarında asimetrik tipografi düzenlemelerini matbaacı, dizgici ve tasarımcılara tanıtmış fikirlerin kabul görmesiyle asimetrik tipografi ve saf form anlayışı kullanılmaya başlanmıştır. Artık tipografi sadece harflerin yalnız sözcüklerde, satırlarda ve sayfalarda düzenlenmesi değil aynı zamanda bir mesaj verebilmek için birçok estetik çözüme sahip bir sanat haline gelmiştir (Becer 2010:233- 235). Böylece: *“İçerik tarafından önceden saptanmış metnin her parçası, belirlenmiş vurgu ve değerlerin anlamlı ilişkisi içinde diğer her bir parçaya bağlı kalacak ve tasarım bir bütün olarak ele alınacaktır”* (Sarıkavak 2003:8). Bu yaklaşım tipografi tasarımcısını harf ölçüsü, satır aralığı, satır düzeni, renk, fotoğraf ve diğer unsurları kullanması sayesinde klasik tipografik tasarım anlayışını değiştirmiş, çağın yenilikçi tasarımları saflaştırarak bir bütün halinde ele alınmaya başlanmıştır.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının ve reklam endüstrisinin hızla gelişmesi göstermesiyle birlikte tipografi artık bir metin yazısı olmaktan çok, bir tasarım unsuru olarak düşünülmekte ve bu amaca hizmet etmesi için tasarlanmaktadır. Bu tasarımları sadece broşür, afiş, dergi gibi basılı kağıt üzerinde değil aynı zamanda bilgisayar, cep telefonu, televizyon gibi çeşitli dijital mecralarda da görebilmek mümkündür.

2.2. Modernizm Sürecinde Yeni Tipografinin Doğuşu

Geleneksel olanı yeni olana tabi kılma tavrı, eğilimi veya düşünce tarzı olarak nitelendirilen modernizm özellikle 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçiş döneminde gerçekleşen endüstri devrimiyle birlikte sanat ve tasarım alanında da seri üretim mantığının gelişmesini sağlamış, sanatta yenilikçi tasarım yaklaşımlarının önünü açmıştır. Bu süreçte insan davranışları da değiştirmiş, yeniliğe ve deneye açık bilim ve teknolojiye inanan evrensel standartları önemseyen bireyler ortaya çıkmıştır.

Sanatta modernizmin başlangıcı Rönesans'a kadar uzansa da sanat ve yaşam biçiminde modernizm 18. yüzyılda Aydınlanma ve Fransız Devrimi ile başlayan, 19. yüzyılda da Endüstri Devrimi ile sürerlilik kazanan değişim ve dönüşümlerdir. 20. yüzyılda resim alanında Paul Cézanne ile başlayan soyutlama eğilimleri Kübist kompozisyonlara yansımış ve modern sanat düşüncesi çoğu Avrupa ülkelerine farklı adlar altında dağılmış ve sanat artık bir tavrı, bir duruşu ve bir tasarım anlayışı olarak ele alınmaya başlanmıştır (Becer, 2010).

Tarihi süreçte tipografi teriminin kullanımı Gutenberg'le başlamıştır. Fakat Dizgi ve baskı ilk kez 13. yüzyılda Kore'de gerçekleştirilmesine rağmen 1450'de Gutenberg tarafından kullanılan yer değiştirilebilir metal harf kalıplarıyla yüksek baskı tekniği tipografik baskı olarak adlandırılmış ve tipografi terimi bu teknikle yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tipografideki yenilikçi düşüncelerin temeli 19. yüzyıl sonlarında atılmış, sayfa düzenlemelerinde geleneksel simetrik yapıyı değiştirmeye yönelik ilk girişimler 1890'larda Londra'da görülmeye başlanmıştır. Düşünceleri 19. yüzyıl estetik ve moral değerleriyle uyuşmayan sanatçıların asimetrik düzenlemelerinin yer aldığı kitap tasarımlarını modern tipografinin ilk örnekleri arasında sayılabilir. Öyle ki Becer kitabında aşağıdaki alıntıya yer vermiştir;

“Révolution Typographique (Tipografik Devrim) adlı kitabında Fransız şair ve eleştirmen Stéphane Mallarmé'yi (1842-1898) tipografide modernist yaklaşımların öncüsü olarak göstermiştir. Fakat bu çalışmanın girişinde şu cümle göze çarpmaktadır: “1987 Mayıs'ında Londra'daki Cosmopolis dergisinde yayınlanan garip bir şiir, tarihsel olarak modern kitap kavramını ortaya atan ilk örnektir.” Buna karşın bu sanatçılar tipografiyi harf, sözcük ve tipografik malzemeleri bir resim yapıyor gibi ele almış; böylelikle okunabilirlikten çok hayal gücü ve sezgiyle kavranabilen imgeler üretmişler ve böylece tipografide yeni açılım ve deneylere de zemin hazırlamışlardır” (Akt. Becer 2010:25-28).

Modernizm ile ortaya çıkan geometrik soyutlama anlayışı tipografi alanında da yaşanmıştır. Yüzyıllar boyunca tamamen matbaacıların elinde olan tipografik uygulamalarında bütün yazılar sayfa üzerine belirli formatlar doğrultusunda simetrik

olarak yerleştirilmiş ve satırlar daima ya orta ya da iki taraftan blok düzeni benimsenmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde çoğu basılı malzeme hurufat (metal harfler) kullanılarak en eski seri baskı tekniği olan tipo baskı yöntemi kullanılmıştır. Tipo baskıda kullanılan kalıbı birbirinden bağımsız hurufat ve basılacak çalışmalardaki bütün metinler dizgiciler tarafından hurufatların tek tek bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur (Mazlum 2006:122). Bu süreç tamamen matbaacılar tarafından gerçekleştirilmiş sayfalar yine eski tasarım anlayışına uygun oluşturulduğu görülmüştür. Bu yapıyı ilk sorgulayanlar 1910'larda Fütürist şairler olmuştur. Basılı sayfadaki tasarımlarında sözdizimini tamamen değiştiren Fütürist şiir anlayışı, sözcükleri ve sözdizimini özgür kullanarak tipografiyi sanatsal bir alan haline dönüştürmüştür. Bu yenilikçi düşünce aynı zamanda klasik tipografiden Yeni Tipografiye geçiş sürecinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Becer 2010:68-70).

Şekil 1: F.T Marinetti 1914. “Zang Tumb Tumb” adlı roman için tipografik kapak tasarımı.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Zang_Tumb_Tumb

İtalyan asıllı Filippo Tommaso Marinetti “Fütürist Manifesto” sunda endüstri toplumunun değerlerini devrimci kişiliği ile ele alırken, savaş ve makina çağının hızlı yaşam tutkusuna karşı bir saldırı başlatan tasarımında tipografik zıtlık kavramını vurgulamış ve “Figaro” manifestosuyla da tipografinin modernleşme sürecinin başlamasını sağlamıştır. Marinetti'nin yayınlanan manifesto ve yazılarında; özgür sözcükler ve fütürist duyarlılıktan bahsetmiş, yukarıdaki tipografik tasarım örneğinde olduğu gibi geleneksel sayfa yapısında sözcükleri bloklamaya karşı çıkmış, yazı karakterlerinin bold (kalın), italik (eğik) ve majüskül (büyük harf) gibi farklı açı ve yönlerde kullanmıştır. Başta “Zang Tumb Tumb” adlı romanın kapak tasarımı

olmak üzere özgür sözcük ve fütürist kuramına dayalı çoğu kompozisyonunda Fütürist şiiri parçalara ayırarak yenilikçi tasarım anlayışını tipografik bir dille görselleştirmiştir (Sanal 2, 2015). İtalya'nın yanı sıra şiir ve tipografi alanındaki fütürist düşünceler Illia Zdanevich, Vladimir Mayakovsky ve Guillaume Apollinaire gibi sanatçılar aracılığıyla Rusya ve Fransa'ya da yayılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle ideolojik ve estetik baskılara bir tepki, geleneksel sanatı yok sayan bir yaklaşım içinde olan Dadacılar bütün gelenekleri alaşağı edip tipografiyi özgür bir ifade biçimi olarak benimsemişlerdir. Dadacı sanatçılar sanatı; tüketim kültürüne, gelenekselliğe ve savaşın açtığı bütün felakete karşı çıkmak amacıyla kullanmışlardır (Öztuna, 2007b:84-98). Dadaizm tek biçimli bir anlayışta olmayan yeni fikirler, malzemeler ve yönelimler getirmiş ve kasıtlı saçmalık, rastlantı ve alaycılık ilkeleri dayalı tasarım dili geliştirmişlerdir (Çev. Bayrak 2012:23). Dadacılar kompozisyonlarında değişik boyutlar içinde kullandıkları harf unsuruyla sese dayalı imgeler oluşturmayı amaçlamışlardır (Becer 2010:89). Yazı ve tasarımlara özgür bir anlatım dili kazandırıp, tipografik tasarımı geleneksel kurallara bağlı kalmaktan kurtarmışlardır. Ayrıca malzeme ve süreç arasında kurdukları bağlantıları kolaj tekniği ile aktaran Dadacılar tipografiye yeni yaklaşımlar kazandırmışlardır.

Şekil 2 : (Solda) Editörlüğünü Raoul Hausmann'ın üstlendiği "Der Dada" dergisinin kapak tasarımı.

Şekil 3 : (Sağda) Kurt Schwitters, "Merz" dergisinin Reklam Tipografisine adanmış 11. Sayısı.

Şekil 2 : (Solda) Kaynak:

<http://sdr.lib.uiowa.edu/dada/derdada/2/pages/00cover.htm>

Şekil 3:(Sağda) Kaynak: <http://nocontxt.tumblr.com/post/18932440555/merz-kurt->

schwitters-dada-typography

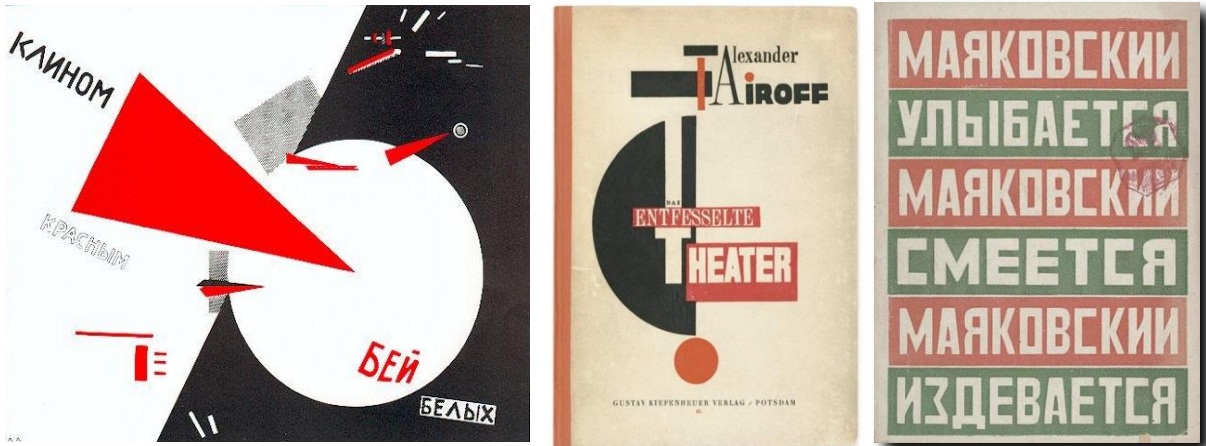
Dadacı tipografi, dergiler aracılığı ile geniş bir etki alanına sahip olmuştur. Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi “Der Dada” ve “Merz” dergilerinin kapağında geleneksel tipografik tasarımlara aykırı biçimde Fütürist düşünceler etkisinde biçimlenmiş tipografik düzenlemeler yer almıştır. “Der Dada” ve “Merz” dergilerindeki tipografik düzenlemeleri ile ön plana çıkan Tristan Tzara, Kurt Schwitters tipografiyi ticari boyutlara taşımış, Raoul Hausmann tasarımlarında harfleri başka formlarla kullanarak tipografi diline yeni boyutlar kazandırmıştır. 1923 ve 1932 yılları arasında grafik ifadenin sınırlarını zorlamaya devam eden “Merz” dergisi 24 sayısını çıkartmış ve 11. sayısını tamamen reklam tipografisine adanmıştır (Öztuna, 2007b:84-98).

Tipografinin modernleşme sürecinde etkili olan yapılanmalardan biri de Konstrüktivizm'dir. 1920'de Moskova'da ortaya çıkan modern sanat hareketi, temsile dayanmayan ve çoğunlukla geometrik nesnel oluşturmak amacıyla endüstriyel malzeme kullanımıyla anılmaktadır (Çev. Bayrak 2012b:23). Kendilerini Kübo-Fütürist olarak adlandıran Rus şair ve ressamlar grubu, betimlemeden uzaklaşarak, geometrik düzenlemeyi ve soyutlamayı ön plana tutan yenilikçi tasarım dili oluşturmuşlardır. Sayfalardaki figüratif süslemeleri kaldırıp geometrik formlara, fotomontaja, zarif yazı ve illüstrasyona yer vermişlerdir. Vladimir Mayakovsky başta olmak üzere Kazimir Malevich, El Lissitzky, Vladimir Tatlin ve Alexander Rodchenko çıkardıkları kitap ve dergileri deney alanı olarak kullanarak tipografinin modernleşme sürecini hızlandırmışlardır. Rus yapısalcılığı, grafik tasarımında asimetrik bloklar halinde düzenlenen, siyah ve kırmızı, tırnaksız yazı kullanımlarıyla öne çıkmışlardır (Çev. Bayrak 2012b:23).

Şekil 4 : (Solda) El Lissitzky (1919-Beat the Whites with the Red Wedge)Sovyet Rusya Propaganda Afişi.

Şekil 5: (Ortada) El Lissitzky 1927. “Das Entfesselte Theater” adlı tiyatro oyunu için kapak tasarımı.

Şekil 6 : (Sağda) Alexander Rodchenko 1923. Vladimir Mayakovsky'nin bir kitabı için tipografik düzenleme.

Şekil 4 : (Solda) **Kaynak:** <http://www.designishistory.com/1920/el-lissitzky/>

Şekil 5: (Ortada) **Kaynak:** http://oidnes.cz/09/061/maxi/OB2ba6ba_listovani_013.jpg

Şekil 6 : (Sağda) **Kaynak:** [http://en.wahooart.com/Art.nsf/O/8XXMQ7/\\$Alexander-Rodchenko-smiles.jpg](http://en.wahooart.com/Art.nsf/O/8XXMQ7/$Alexander-Rodchenko-smiles.jpg)

Konstrüktivist tipografide öne çıkan bir diğer unsur ise yalın, serifsiz ve anlaşılır yazı karakterleri ile oluşturdukları tasarımlarında sayfa yüzeyini tamamen tipografik elemanlarla doldurmalarıdır.

20. yüzyıl başlarında Hollanda’da ortaya çıkan “stil, tarz, destek” anlamlarını taşıyan ve “tamamen soyutlama” ilkesi benimseyen De Stijl sanat hareketi, görsel sanatların bütün alanlarında etkisini göstermiştir. Hareketin sanatsal merkezi Hollanda ve Fransa kabul edilmiş, bunun yanı sıra Almanya, Avusturya ve Rusya’da da etkisi görülmüştür. Theo van Doesburg tarafından kurulan “De Stijl” dergisi çerçevesinde gelişen sanat ve tasarım hareketi güçlü, köşeli formlar kullanmış, ana renkleri benimsemiş ve asimetrik kompozisyonları öne çıkartmıştır (Çev. Bayrak 2012b:23). Yalın, güçlü, köşeli formlar benimseyen De Stijl sanatçıları grafik tasarım ve tipografiye yaptığı en önemli katkı, basılı sayfanın düzenlenmesinde esas alınan geometrik ilkeler oluşmuştur. Amaçları; sanat dallarını tanımlayıp analiz etmek ve sonrada önemli temel unsurları tekrar bir araya getirip çok yönlü deneyler yapmaktır. Hareketin öncü sanatçıları Malevich ve Mondrian’ın resim alanındaki saf, çizgili, form ve renge dayalı ifade biçim anlayışları bu ilkelerin görsel prototiplerini oluşturmaktadır (Sanal 3, 2015).

Şekil 7 : Theo van Doesburg 1919. De Stijl’in ilkeleri doğrultusunda tasarlanan deneysel alfabe. **Kaynak:** <http://dadoacaso.blogspot.com.tr/2012/08/theo-van-doesburg-o-multiartista.html>

Kaynak: <http://dadoacaso.blogspot.com.tr/2012/08/theo-van-doesburg-o-multiartista.html>

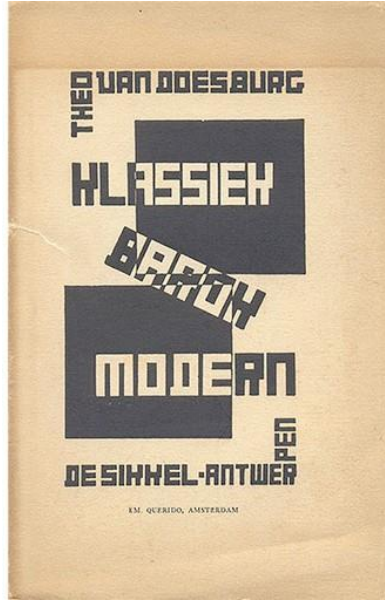
De Stijl’in etkisi, 1920’lerden başlayarak mimari, endüstri tasarımı ve tipografide görülmeye başlanmıştır. Yazı karakterleri katı geometrik formlara sahip serifsiz yazı karakterlerinden oluşmaktadır (Görsel 7,8,9).

Şekil 8: Theo van Doesburg 1921. “De Stijl” dergisi kapak tasarımı.

Kaynak: <http://www.iconofgraphics.com/Theo-Van-Doesburg/>

Şekil 9: Theo van Doesburg 1920. “Klasik, Barok, Modern” kitabı için hazırladığı kapak tasarımı

Kaynak: <http://www.iconofgraphics.com/Theo-Van-Doesburg/>

Yeni Tipografinin ortaya çıktığı en önemli merkezlerden biri olan Bauhaus, ünlü mimar Walter Gropius'un önderliğinde 1919 yılında açılmış sanat ve tasarım okuludur. Bauhaus Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemden, eğitim öğretim faaliyetine son vermek zorunda bırakıldığı 1933 yılına kadar, süsleme yerine işlevselliğe odaklanarak tasarıma taze bir bakış açısı kazandırmış, modern sanat ve tasarımın çağdaşlaşmasına büyük katkılar yapmıştır. Aynı zamanda birçok geleneksel sanat hareketinin ve toplumsal olayların sanatsal biçimde sunumu yapmak üzere ifadeci biçim, araç ve tekniklerin şekillenip çeşitlendiği yer haline gelen Bauhaus'ta teknoloji geleneksel değerlerin önüne geçmiş ve modern sanatın gelişimini hızlandırmıştır (Öztuna, 2008a:40-44).

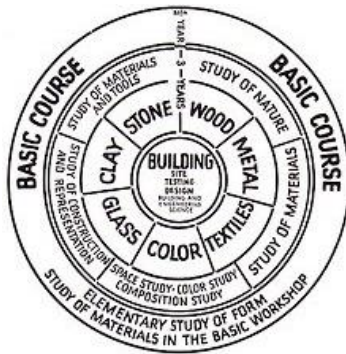
1919 yılından 1933 yılları arasındaki on dört yıllık dönemde okul üç kez yer değiştirmiş, yardımlarla ayakta durmaya çalışmış, çağdaş düşünceleri yüzünden sürekli saldırılara maruz kalmıştır. Başta Weimar'da eğitim veren okul yaşanan olumsuz olaylar yüzünden Nisan 1925'de Dessau şehrine taşınmış ve birçok atölyesinin

işleyişinde değişiklikler yapmıştır . Weimar ‘daki özgün baskı atölyesi, Dessau’da kitap ve dergi basımına yönelmiş, yeniden yapılandırılan tipografi atölyesi ise reklam ürünleri ve tipografiye çağdaş yaklaşımlar kazandırmıştır (Becer 2010: 188-194). Her öğrencinin kendi nitelikleri doğrultusunda gelişme olanağı sağlamak ve görsel sanatların temelini oluşturan tasarımın temel ilkelerinin öğretmek amacıyla başta Joannes Itten tarafından geliştirilen ve daha sonra Laszlo Moholy-Nagy tarafından düzenlenen Temel Sanat Eğitimi dersi “Basic Course” verilmeye başlanmıştır (Görsel 10). Renk, çizgi, kompozisyon ve tipografi gibi temel görsel disiplinleri içeren dersi bütün uzmanlık alanları için önkoşul olarak gösterilmiştir (Sanal 4, 2015). Bauhaus’un birinci amacı; ticaret ve endüstri alanlarıyla yakın ilişki içine girip modern endüstriyel ve sosyal sistemlerle ortak bir çalışma platformu oluşturmaktır. Bu amaçla ilk yıllarındaki Dışavurumcu sanat anlayışı zamanla Konstrüktivizm doğru kaymıştır. Dessau’daki Bauhaus okulu sonradan anonim şirkete dönüşmesiyle atölyelerde üretilen endüstriyel tasarımlar pazarlanmaya başlanmış ve böylece okuldan yayılan yenilikçi düşüncelerin biçimlendirdiği çelik mobilyalar, işlevsel mimari ve Yeni Tipografi 20. yüzyıl yaşam tarzını derinden etkilemiştir. 1923 yılında açılan ilk Bauhaus sergisinde eleştirmenlerin büyük övgüsünü almış ve Bauhaus’a uluslararası bir saygınlık kazandırmıştır. 1926 yılında “Hochschule für Gestaltung” (Tasarım Yüksek Okulu) adını almış, aynı yıl Bauhaus dergisi yayın hayatına başlamıştır (Becer 2010: 188-194).

Bauhaus’ta ilk grafik tasarım projelerinin Laszlo Moholy- Nagy’nin 1923 yılında okula katılmasıyla başladığı söylene bilir. Moholy- Nagy, Bauhaus kitapları için hazırladığı basın ilanlarında Konstrüktivizm ve De Stijl tasarım ilkelerini bir araya getirmiştir. Bu çalışmalarda; çizgi, nokta, yazı sütunu, renk ve boşluk unsurları çizgisel bir yapı doğrultusunda ve ortadan blonklamayı esas alan geleneksel yaklaşıma zıt asimetrik, ama modüler bir grid yapısı içinde düzenlemiştir. Moholy- Nagy’nin çalışmalarında tipografiyi, konuyu açıklamaya yönelik başka illüstratif unsura ihtiyaç duymadan, başlı başına bir görsel anlatım unsuru olarak kullanmıştır (Becer 2010:195-200).

Şekil 10: (Solda) Bauhaus Ders Kroki Planı 1923.

Şekil 11: (Sağda) Joost Schmidt 1923. Weimar’da açılan ilk Bauhaus sergisi için afiş tasarımı.

Şekil 10: (Solda)**Kaynak:** <http://bauhaus-online.de/en-for-the-1923-bauhaus-exhibition-in-weimar>

Şekil 11: (Sağda)**Kaynak:** <http://www.zachporges.com/1300/bauhaus/images/basicCourse.jpg>

Moholy-Nagy “Typofoto” olarak adlandırdığı tipografi ile fotoğrafı bir araya getirerek oluşturduğu saf kompozisyonları, görsel iletişim tasarımında yenilikçi Bauhaus yaklaşımında önemli yere sahiptir (Sanal 5, 2015).

Bauhaus’un kısa yaşamında hem eğitim alan hem de eğitimcilik görevi üstlenen Herbert Bayer, Bauhaus bütçesini dengelemek amacıyla planlanan basımevini kurarak yazı karakterine getirdiği yeniliklerle Bauhaus tipografisini ön plana çıkarmıştır. Tipografik tasarıma işlevsel ve konstrüktivist doğrultuda büyük yenilikler getiren Bayer, geleneksel tipografi anlayışını terk ederek bütünüyle serifsiz ve bold yazı karakteri kullanıma yönelmiştir. Tipografik tasarımlarında sözcüklerin önem derecesine göre harf boyu ve harf kalınlığında farklılıklar oluşturan Herbert, önemli elemanlara dikkat çekmek için çizgi, şerit, nokta ve kare elemanlarını kullanmıştır (Bektaş 1992:75).

Serifsiz yazıların yanı sıra minüskül (küçük harf) karakterlere dayalı tek kodlu alfabenin savunucusu olan Bayer 1925 yılında tasarladığı “Universal Alphabet” (Evrensel Alfabe”sinde minimize edilmiş serifsiz yazı karakteri oldukça yalın ve açık formlara indirgemıştır (Sanal 3, 2015). Tasarladığı karakterlerde “m” ve “w” gibi harflerde yansımalarından yararlanıp aynı formlarda oluşturmuş, “x” harfini “o” harfinin ortadan bölünüp ters yönlere yansımalarıyla oluşturmuştur (Görsel 12).

Şekil 12 : (Solda) Herbert Bayer 1925. “Universal Alphabet” Evrensel Alfabe. **Kaynak:** <http://anasokolovic.hotglue.me/herbert>

Şekil 13 : (Sağda) Herbert Bayer 1923. Thüringen eyaleti için banknot tasarımı.

Şekil 12 : (Solda) **Kaynak:** <http://anasokolovic.hotglue.me/herbert>

Şekil 13 : (Sağda) **Kaynak:** <http://arts.umich.edu/ink/wp-content/uploads/bayer4.jpg>

2.3. Yeni Tipografi Kuramcısı: Jan Tschichold ve katkıları

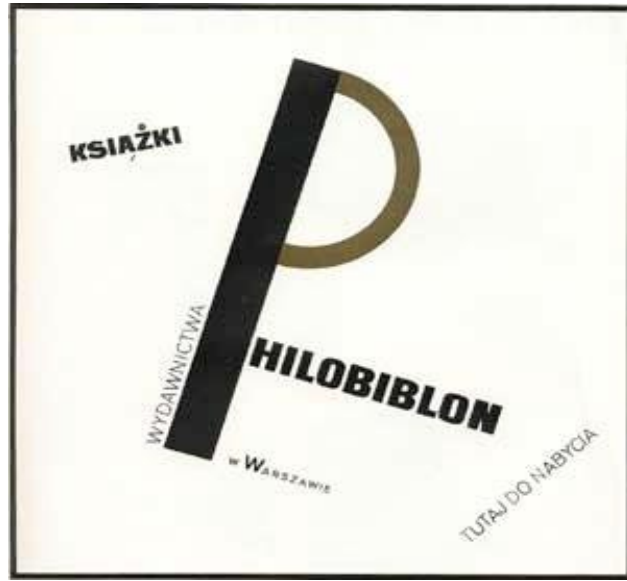
Grafik tasarım ve tipografi alanındaki bütün yaratıcı buluşlar 20. yüzyıl başlarında modern sanat akımlarının yenilikçi düşüncelerini basılı sayfa üzerine uygulanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Çalışmalarını bu tür akımların yenilikçi düşünceleri ışığında sürdüren modernist sanatçıların yanı sıra çalışmalarını bu akımlar dışında sürdüren birçok bağımsız tasarımcı da tipografinin modernleşme yolundaki tarihi gelişim ve dönüşümüne önemli katkıları olmuştur. Bu sürece önemli katkısı bulunan tasarımcılardan biriside Jan Tschichold'dur. Yeni Tipografi hareketini Rus Konstrüktivizmi ile Bauhaus'un yenilikçi tasarım yaklaşımları arasında kuramsallaştıran Tschichold, düşüncelerini kendi tasarımlarıyla hem deneysel, hem de ticari alanda yaymayı başarmıştır (Becer 210:231).

2 Nisan 1902 yılında Leipzig'de doğan Tschichold babasının yazı ustası olması nedeniyle çocukluk yaşlarında kaligrafi sanatına merak duymuştur. Leipzig Akademisi'ndeki öğrenim hayatını tamamladıktan sonra 1923 yılında bir yayın evinin tasarım bölümünde işe girmiştir (Sanal 1, 2015). Aynı yıl Bauhaus'un açılan ilk sergisine gitmiş ve sergilenen modern sanat yapıtlarından oldukça etkilenmiştir. Moholy-Nagy ve El Lissitzky ile tanışma fırsatı bulmuştur. 1924 yılında

Philobiblon yayın evi için tasarladığı afiş modernizm etkisinde kaldığının bir ispatı olmuştur (Görsel 15). O zamana kadar kullandığı el yazısı ve kaligrafiden vazgeçip afiş üzerindeki bütün yazı karakterlerini serifsiz kullanarak kompoze etmiştir (Hollis, 2015). Tschichold 1925 Ekim'inde Almanya'daki "Typographische Mitteilungen" (Tipografi Haberleri) adlı matbaacılık dergisinde yayınlanan "Elementare Typographie" (Temel Tipografi) başlıklı manifestosunda; tipografinin iletişim amaçlı olması gerektiğini, bu iletişimde ancak iyi düzenlenmiş bir içerik ve yöntemle kurulabileceğini savunmuştur. 1926 yılında Münih'teki "Meisterschule für Deutschlands Buchdrucker" (Alman Yüksek Matbaacılık Okulu) "Futura" yazı karakteri tasarımcısı Paul Renner tarafından tipografi dersi vermek üzere davet edilen Tschichold, Nazilerin hükümeti ele geçirmesiyle sözleşmesini iptal ettiği 1933 yılına kadar bu okulda eğitim görevini üstlenmiştir (Sanal 6, 2015).

Şekil 14 : (Solda) Jan Tschichold 1922. Poster tasarımı. Bauhaus'tan önceki tasarım anlayışı.

Şekil 15 : (Sağda) Jan Tschichold 1924. Bauhaus'tan sonraki tasarım anlayışı. Varşova'daki "Philobiblon" yayın evi için afiş tasarımı.

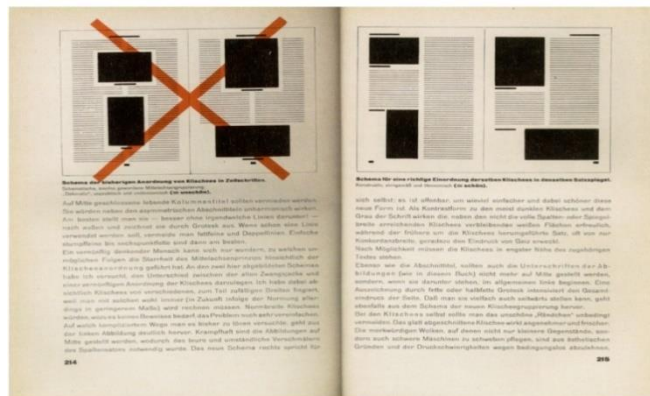
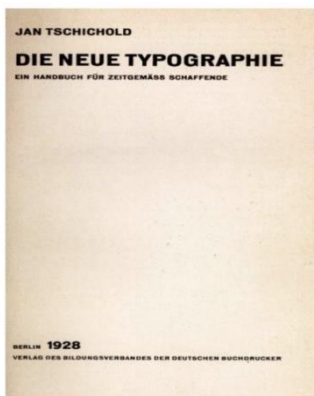

Şekil 14 : (Solda) **Kaynak:** <http://classes.dma.ucla.edu/Spring06/155/projects/jan/description.html>

Şekil 15 : (Sağda) **Kaynak:** http://image.linotype.com/cms/plakat_d12592i43.jpg

1928 yılında Berlin’de ilk kitabı “Die neue Typographie” (Yeni Tipografi) yayınlayan Tschichold, uluslararası nitelikte saf ve akıcı bir yaklaşım göstermiştir. Becer (2010:239) Tschichold’un Yeni Tipografi kitabını “*Bu kitap; basıncı, reklamcılık, dergi ve kitap tasarımı gibi bir çok alanda uygulanabilecek tipografik tasarım ilkelerini içeren ilk yayın olması bakımından çağ açıcı niteliğe sahiptir*” sözleriyle nitelendirmiştir.

Şekil 16 : Jan Tschichold 1928. “Die neue Typographie” kitabının kapak tasarımı (Solda), fotoğraf ve tipografi kullanımının doğru ve yanlış örnekleri (Sağda).

Şekil 16 : (Sağda). **Kaynak:** <http://www.catedracosgaya.com.ar/tipoblog/2013/la-nueva-tipografia-jan-tschichold/>

Sanatçının Die neue Typographie kitabında Yeni Tipografinin İlkeleri başlığı altında topladığı bölümünde tarihsel bir süreç içinde eski ve yeni tipografi olarak adlandırdığı yazı üslupları arasındaki temel farklılıkları ortaya koyarak, serifsiz yazı karakterine ve asimetrik düzenlemelere dayalı yeni tipografinin nesnel, ekonomik ve evrensel üstünlüklerini şu şekilde vurgulamıştır;

“Asimetrik bir kompozisyonda beyaz zemin tasarımı aktif bir rol oynamaktadır. Eski tipografide bir başlık, sayfasındaki siyah yazılarla tasarımı hiçbir rol oynamayan beyaz bir arka fon üzerinde sınırlanır. Diğer yandan asimetrik tipografi düzenlenmesinde zemin, büyük bir kısmını ya da daha azını etkiler ve tamamına katkıda bulunur. Yeni Tipografide zemin kullanımının etkisi ve sayfadaki beyaz boşluk kullanımı tıpkı siyah yazı alanı gibidir. Böylece Yeni Tipografi baskı sanatı tarafından zenginleştirilerek yeni bir ifade ortamına sahip olmuştur. Yeni Tipografi anlayışıyla hazırlanan birçok tasarımın görsel etkisi, geniş beyaz alanlarının kullanımıyla doğrudan ilişkilidir ve beyaz, gri ya da siyahtan her zaman daha güçlüdür” (Tschichold, 1995:72).

Tschichold “Die neue Typographie”den sonraki dört yıl içinde dört önemli çalışma yayınlamıştır. 1929 yılında modern fotoğrafçılık üzerine “Foto-Auge” (Foto-Göz), 1930’da “Eine Stunde Druckgestaltung” (Baskı Üzerine Bir Ders) adlı kitabı antetli kağıt, afiş, gazete, dergi ve kitap tasarımlarında doğru ve yanlış örnekler vererek karşılaştırıyor, 1931 yılında “Schrift Schreiben für Setzer” (Dizgicilerin Yazı) tipografistlere ve dizgicilere yazı karakterini elle çizme yöntemlerini açıklamış ve 1932 yılında “Typographische Entwurfstechnik” (Tipografik Tasarım Tekniği) kitabında tipografi tasarımıyla ilgili temel bilgileri içermektedir. (Hollis, 2015).

Şekil 17 : Jan Tschichold 1928. “Die neue Typographie” adlı kitabı tanıtan broşür tasarımı.

Kaynak:

http://heathershawdesign.com/Assets/encode_decode/Die_Neue_Typography.jpg

Ancak sanatçının çalışmaları ve kuramsallaştırdığı Yeni Tipografi hareketi siyasi bir problem haline dönüşmüş ve Naziler modern sanat akımlarının yanı sıra Yeni Tipografi hareketini de yok etme girişimlerine başlamışlardır. Almanya'nın başına geçen iktidar tarafından bütün modern form ve üsluplar "Kültür Bolşevizmi" olarak nitelendirilip; Ortaçağ Gotik yazı karakterlerini basılı propagandalarda kullanmayı planlamışlardır. 1933 Mart'ında silahlı Naziler Tschichold'u Münih'teki evinde tutuklanmış ve altı haftalık tutukluluk süresinde öğretmenlik sözleşmesi de iptal edilmiştir (Becer 2010:233).

Almanya'dan iltica etmek zorunda kalan Tschichold, İsviçre'ye yerleşmiş Basel Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim kadrosuna atanıp, "Benno Schwabe" adlı yayınevinde part-time tasarım danışmanlığı yapmıştır. Tschichold için bu yeni başlangıç zor olmuştur çünkü yabancı olarak yaşadığı ülkede oturma ve çalışma izinlerini kaybetme korkusu ile yaşamaktadır. Fakat bu zor başlangıç sürecinde "Typographische Gestaltung" (Tipografik Tasarım) adlı kitabını bitirmiş ve daha 1935 yılında yayınlanmadan 1000 adet sipariş edilmiştir. Bu kitabında da simetrik düzenlemeyi, tipografide bireysel karakteri ve dinamizmi engelleyen bir yaklaşım olarak değerlendirmiştir. Serifsiz yazı karakterlerinin her amaca uyum sağlayabileceğini savunmuş ve paragraf girintisi, beyaz boşluk, renk gibi unsurların kullanımı hakkında görüşlerini bildirmiştir. Aynı zamanda 1935 yılında Londra'da "Lund Humphries" adlı basım hizmetleri veren kuruluşta komisyon karşılığında çalışmalarını sergilemiş ve 1938 yılı "The Penrose Annual" kitabının tipografik tasarım görevini almıştır (Sanal 7, 2015).

Yeni kitabı olan "Typeface Theory, Practices and Sketches" (Yazı Karakteri Teorisi, Uygulamaları ve Skeçler) adlı kitabını 1942 yılında yayınlamıştır. Sanatçı Bauhaus ve yenilikçi tasarım anlayışından uzaklaşmış, çalışmalarında serifli ve kaligrafik yazı karakterlerine ve klasik tipografi kompozisyon anlayışına dönmüştür. 1946 yılında yazdığı makalede Yeni Tipografi hareketinin Alman sanatını yansıttığını ve artık geçmiş tipografi ustalarının yaklaşımını dikkate alan anlayışla tipografik tasarımlar yapılması gerektiğini belirtmiştir (Hollis, 2008).

1945 yılında ünlü İngiliz kitap matbaacısı Oliver Simon ve Penguin Kitapları yayıncısı Allan Lane'den gelen kitapları yeniden tasarlama işini 1946 yılında kabul eden Tschichold üç yıllığına Londra'ya taşınmıştır. Hazırladığı kitaplarda klasik tipografiyi canlandırma çabasıyla serifli yazılara ve simetrik sayfa düzenine yer vermiştir. Londra'da geçen üç yıllık çalışmalarıyla saygı kazanmış, "London Double Crown Club" adlı İngiliz tipografi sanatçıları ve matbaacıları tarafından onursal üye ilan edilmiştir (Sanal 6, 2015).1949 yılının sonlarında İsviçre'ye geri dönen sanatçı İngiliz Sterlinin aşırı şekilde değer kaybetmesi Münih'teki Kitap Matbaacılığı Okulu kadrosu için görüşmelerine sebep olmuştur. Kabul edilemez koşullardan dolayı İsveç vatandaşlığını bırakmak zorunda kalmıştır. 1955 yılında Basel'de Hoffmann-La Roch şirketinde tipografist olarak görev yapmıştır. 1967 yılının başlarında Amerika'ya giden Tschichold, 1974 yılında İsviçre'nin Locarno kentinde hayata gözlerini yummuştur (Sanal 7, 2015).

3. SONUÇ

Yazının tasarım ürünü olarak görülmesiyle 15. yüzyılda teknik bir terim olarak ortaya çıkan tipografi, hareket ettirilebilir harufatlar ile anılmıştır. Teknolojinin gelişmesi, yaşanan olaylara ve toplumsal gelişmelere yansımış, bununla birlikte konuların değişmesi tipografiye yansımış ve tipografinin tanımını da değiştirmiştir. 20. yüzyıl başlarına gelindiğinde modern sanat akımlarının yenilikçi düşünceleri basılı sayfa üzerinde uygulanmaya başlanması tipografinin modernleşme sürecini de başlatmıştır.

Bu araştırmada modernist tasarımcıların yenilikçi düşüncelerini tipografiyi kullanarak aktarmaları sonucu ortaya çıkan yapılanma sürecini ele almıştır. İtalya, Rusya, ve Almanya'da ortaya çıkan sanatsal ve politik görüşleri birbiriyle uyuşmayan Fütürizm, Dadacılık, Konstrüktivizm, De Stijl, Bauhaus gibi akım ve okullar ile birtakım bağımsız sanatçı ve tasarımcılar modernist düşünceleri ışığında gerçekleştirdikleri sanatsal çalışmalarla tipografik tasarımın modernleşmesini ve Yeni Tipografi hareketinin oluşmasını sağlamıştır.

Bu araştırma ile tipografinin tarihsel gelişimi, modernizm sürecinde yeni tipografinin doğuşu, bir modern tipografi kuramcısının katkılarını ele alınmış ve yeni tipografi çalışmalarından örnekler verilmiştir. Yeni Tipografi Hareketine yön veren başta makale ve manifesto olmak üzere kitap, dergi, afiş ve broşür gibi basılı sayfalarda kullanılan tipografik tasarımların temellerinde saf form, işlev, ekonomi ve mekanik üretim yöntemleri yer almaktadır. Bu yapılanmayı başlatan modernist öncüler, deneysel uygulamalarında serifsiz yazı karakterlerini kendi felsefelerine ve saf form anlayışına daha uygun bulmuş ve yaygın olarak kullanmışlardır.

KAYNAKÇA

Ambrose, Gavin – Harris, Paul (2012a), **Görsel Tipografi Sözlüğü**, (çev. Bengisu BAYRAK), İstanbul: Literatür Yayınları;

Ambrose, Gavin – Harris, Paul (2012b), **Tipografinin Temelleri** (çev. Bengisu BAYRAK), İstanbul: Literatür Yayınları

BECER, Emre (2008), **İletişim ve Grafik Tasarım**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 8. bs. ; (2010), **Modern Sanat ve Yeni Tipografi**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2. bs.

Bektaş, Dilek (1992), **Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Mazlum, Fehmi Soner (2006), Masaüstü Yayıncılık, Ankara: Gazi Kitabevi

Sarıkavak, Namık Kemal (2003), **Çağdaş Tipografinin Temelleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık;

Sarıkavak, Namık Kemal (2005) **Sayısal Tipografi 1**, Ankara; Başkent Üniversitesi Yayınları

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2011), **Yazı Düzenlemeleri**, Ankara

Tshchichold, Jan (1995), **The New Typography: A Handbook for Modern Designers**, (çev. Ruari Mc LEAN), Los Angeles: University of California Press.

Öztuna, H. Yakup (2008a). Bauhaus Tasarım Okulu ve Temel Sanat Eğitimi, **Grafik Tasarım Dergisi**, Ocak, 2008, Sayı:16, 40-44,

Öztuna, H. Yakup (2008b). “Tipografi ve Grafik Tasarımda bir Devrimin Öncüsü: Jan Tschichold”, **Grafik Tasarım Dergisi**, Mart, 2008, Sayı 18, 88-93.

Uçar, Tevfik Fikret (2004), **Görsel İletişim ve Grafik Tasarım**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

SANAL KAYNAKÇA

Hollis, Rihard (05.12.2008). “**Jan Tschichold: a Titan of Typography**”,
<http://www.theguardian.com/artanddesign/2008/dec/05/jan-tschichold-typography>

Erişim Tarihi : 05.05.2015.

Sanal 1, (10.04.2015). “**Yazı**”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yazı>, Erişim Tarihi :
15.04.2015.

Sanal 2, (20.04.2015). “**Word in Freedom: Futurism at 100**”,
<http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2009/futurism/>, Erişim Tarihi:
20.04.2015.

Sanal 3, (27.04.2015). “**Graphic Desing History**”,
<http://www.designhistory.org/index.html>

Erişim Tarihi: 27.04.2015.

Sanal 4, (01.05.2015). “**Bauhaus - The Contrast of Warm and Cool**”,
<http://www.zachporges.com/1300/bauhaus/warmcool.html>,

Erişim Tarihi: 01.05.2015.

Sanal 5, (02.05.2015). “**100 Jahre Bauhous**” <http://bauhaus-online.de/en/>,

Erişim Tarihi: 02.05.2015.

Sanal 6, (03.04.2015). “**Jan Tschichold**”, <http://www.jan-tschichold.com/>,

Erişim Tarihi: 03.04.2015.

Sanal 7, (02.05.2015). “**In Honor of the 100TH Birthday of Jan Tschichold**”,

<http://www.linotype.com/794-12595/refugeinswitzerland.html>

Erişim Tarihi: 02.05.2015.

ŞEKİL KAYNAKÇA

Şekil 1: F.T Marinetti 1914. “Zang Tumb Tumb” adlı roman için tipografik kapak tasarımı http://en.wikipedia.org/wiki/Zang_Tumb_Tumb

Şekil 2: Editörlüğünü Raoul Hausmann’ın üstlendiği “Der Dada” dergisinin kapak tasarımı. <http://sdrc.lib.uiowa.edu/dada/derdada/2/pages/00cover.htm>

Şekil 3: Kurt Schwitters, “Merz” dergisinin Reklam Tipografisine adanmış 11. sayısı
Erişim Tarihi: 29.03.2016, <http://nocontxt.tumblr.com/post/18932440555/merz-kurt-schwitters-dada-typography>

Şekil 4: El Lissitzky (1919-Beat the Whites) Sovyet Rusya Propaganda Afişi.
<http://www.designishistory.com/1920/el-lissitzky/>

Şekil 5: El Lissitzky 1927. “Das Entfesselte Theater” adlı tiyatro oyunu için kapak tasarımı. http://oidnes.cz/09/061/maxi/OB2ba6ba_listovani_013.jpg

Şekil 6: Alexander Rodchenko 1923. Kitap için tipografik düzenleme.
[http://en.wahooart.com/Art.nsf/O/8XXMQ7/\\$File/Alexander-Rodchenko-smiles.jpg](http://en.wahooart.com/Art.nsf/O/8XXMQ7/$File/Alexander-Rodchenko-smiles.jpg)

Şekil 7: Theo van Doesburg 1919. De Stijl’in ilkeleri doğrultusunda tasarlanan deneysel alfabe. <http://dadoacaso.blogspot.com.tr/2012/08/theo-van-doesburg-o-multiartista.html>

Şekil 8: Theo van Doesburg 1921. “De Stijl” dergisi kapak tasarımı.
<http://www.iconofgraphics.com/Theo-Van-Doesburg/>

Şekil 9: Theo van Doesburg 1920. “Klasik, Barok, Modern” kitabı için kapak tasarımı. <http://www.iconofgraphics.com/Theo-Van-Doesburg/>

Şekil 10: Bauhaus Ders Kroki Planı 1923.

<http://bauhaus-online.de/en/atlas/werke/poster-for-the-1923-bauhaus-exhibition-in-weimar>

Şekil 11: Joost Schmidt 1923. Weimar’da açılan ilk Bauhaus sergisi için afiş tasarımı.
<http://www.zachporges.com/1300/bauhaus/images/basicCourse.jpg>

Şekil 12: Herbert Bayer 1925. “Universal Alfabet” Evrensel Alfabe.
<http://anasokolovic.hotglue.me/herbert>

Şekil 13: Herbert Bayer 1923. Thürringen eyaleti için banknot tasarımı.
<http://arts.umich.edu/ink/wp-content/uploads/bayer4.jpg>

Şekil 14: Jan Tschichold 1922. Poster tasarımı. Bauhaus’tan önceki tasarım anlayışı.
<http://classes.dma.ucla.edu/Spring06/155/projects/richardn/jan/description.html>

Şekil 15: Jan Tschichold 1924. Varşova'daki "Philobiblon" yayın evi için afiş tasarımı. http://image.linotype.com/cms/plakat_d12592i43.jpg

Şekil 16: Jan Tschichold 1928. "Die neue Typographie" kitabının kapak tasarımı. <http://www.catedracosgaya.com.ar/tipoblog/2013/la-nueva-tipografia-jan-tschichold/>

Şekil 17: Jan Tschichold 1928. "Die neue Typographie" adlı kitabı tanıtan broşür tasarımı http://heathershawdesign.com/Assets/encode_decode/Die_Neue_Typography.jpg

NEOLİBERALİZM VE SOSYAL REFAH DEVLETİ EKSENİNDE ÜÇÜNCÜ YOL YAKLAŞIMI*

Eray ACAR*

* *Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, eray.acar@dpu.edu.tr.*

Öz: Özellikle 1980’lerin başından itibaren sosyal refah devletinin aksayan yönleri üzerine vurgu yaparak, piyasa öncülüğünde ve prensipleri ile devletin, sosyal ve ekonomik alandan tasfiye edilmesi sureti ile ulus devletlerin küreselleşmesini ve ekonomik refahı hedefleyen neoliberal politikalar son yıllarda sıklıkla akademik ve siyasal alanın tartışma konusu olmuştur.

1929 bunalımı ile birlikte ortaya atılan, Keynezyen sosyal refah devletinin, ulus devlet eksenli, devlete yüklediği sosyal sorumluluklarla toplumsal kalkınmada, kamu girişimciliği ve yatırımcılığını önceleyen anlayış, uzun yıllar pek çok ülkede uygulanmıştır. Neoliberaler tarafından özellikle 1970’li yıllarda görülen ekonomik kaynaklı krizlerin “üreticisi” sıfatı ile pejoratif bir eleştiriye maruz kalan refah devleti, 1990’lı yıllarda üçüncü yol yaklaşımı ile tekrar sosyal politikalar ve ekonomik işleyiş bağlamında gündeme gelmiş ve tartışılmaktadır.

Neoliberal politikaların bireysel ve toplumsal yaşamda ortaya çıkardığı risk, belirsizlik ve güvensizliklere karşı bireyleri, devlet müdahalesi ve sosyal yatırımlar yoluyla aktif bir hazırlıklı hale getirme durumunu işaret eden üçüncü yol yaklaşımı; sosyal refah devletinin sosyal politika öncelikleri ile neoliberalizmin piyasa ilkeleri arasında tavrını ikincisinden yana koyarak sosyal politikaların revizyonunu amaçlayan bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, üçüncü yol yaklaşımının tarihsel serüven içerisinde, sosyal refah devleti ve küresel neoliberal politikalar ekseninde gelişim gösteren sosyal devlet ve sosyal politikalar konusunda düşünsel ve pratik düzeyde, genel kabul görmüş prensipler dahilinde ana hatları ile analizi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Neoliberalizm, Sosyal Politika, Sosyal Refah Devleti, Üçüncü Yol.

Jel Kodu: D70, H50.

*Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

THE THIRD WAY APPROACH ON THE AXIS OF NEOLIBERALİSM AND SOCIAL WELFARE STATE

Abstract: Neoliberal policies aiming the globalization and economic welfare of the nation states have been a subject of debate in the academic and political sphere in recent years, especially with emphasis on the disadvantaged aspects of the social welfare state since 1980, and the pioneering of the market and its liquidation of the state and the social and economic fronts

The concept of social entrepreneurship and investing in social development with the social responsibilities that the Keynesian social welfare state, which is the nation state, has been applied to the state, put forward together with the 1929 depression, has been applied in many countries for many years. The welfare state, which was subjected to a pejorative criticism by the neoliberals in particular in the 1970s as the "producer" of the economic crises of the 1970s, has come and discussed again in the 1990s with the third road approach in the context of social policies and economic functioning.

A third way approach that points to the active preparation of individuals, state intervention and social investments against the risk, uncertainty and insecurity that neoliberal policies emerge in individual and social life; Is regarded as an approach aiming at the revision of social policies by favoring the attitude of the social welfare state between the social policy priorities and the neoliberalizing market principles.

In this study, it will be attempted to analyze the social state and social policies in the context of social welfare state and global neoliberal politics in the historical adventure of the third way approach, in general and accepted principles in thoughtful and practical level.

Key words: Neoliberalism, Social Policy, State of Social Welfare, Third Way.

Jel Code: D70, H50.

1. SANAYİ DEVRİMİ SONRASI KLASİK LİBERAL DÖNEMDE SOSYAL DEVLET

Toplumu oluşturan bireylere ve ailelerine asgari bir gelir güvencesi getiren, toplumsal tehlikelere karşı koruyan, sosyal güvenlik olanakları sağlayan; toplumsal konumları ne olursa olsun tüm vatandaşlarına eğitim, sağlık, barınma gibi sosyal hizmetler alanlarında belirli bir standart getiren sosyal devlet kavramının, Sanayi Devrimi ile doğan sosyal sorunlara çözüm getirmekte yetersiz kalan liberal devlet anlayışındaki değişim sonucu ortaya çıktığı kabul edilmektedir.

1789 Fransız Devrimi sonucu klasik demokrasi ile gelişen liberal devlet anlayışı, toplumsal düzenin salt eşitlik ve özgürlük ilkeleri ve güvenceleri ile sağlanıp sürdürülebileceğini varsayan bir anlayışı temsil etmekteydi. Bununla birlikte bu süreçte liberal devlet anlayışının ve kapitalist sistemin yarattığı sosyal eşitsizliklere karşı gelişen düşünsel ve eylemsel tepkiler, liberal devletten sosyal devlete geçişin en önemli unsuru olmuştur (Güven, 2001: 80).

Öte yandan, sosyal devlet; vatandaşlarının sosyal durumlarıyla ve refahlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı ödev bilen devlet olarak

tanımlanmıştır. Gerçekten de sosyal devlet anlayışı, ekonomik politikaları serbest rekabet koşullarına dayanmakla birlikte, sosyal güvenlik ve çalışma yasaları (sosyal sigortalar, sendikalar, toplu sözleşme ve grev hakları, asgari ücret vb.) ile vatandaşlarına asgari bir yaşam düzeyi sağlayan devlet anlayışını ifade etmektedir (Demir, 1996: 7)

Küreselleşmenin sosyal politikalar üzerinde sahip olduğu etkilerin analizi, ancak sosyal politika araçları üzerinde yarattığı baskının ortaya konulması ile mümkün olacaktır. Bu araçlarda zamana, coğrafyaya, ülkelere ve uygulanan sosyo-ekonomik modellere göre farklılıklar yaşansa da, temel işlevlerin yerine getirilmesindeki etkinlikleri açısından, herkesçe kabul edilen araçlar mevcuttur. Bunlar; en eski ve etkili sosyal politika aracı olan kamu müdahalesi, Sanayi Devrimi sonucunda sınıfsal bir niteliğe sahip olan ve çalışanların kendi aralarında bilinçli örgütlenmelerini ifade eden kendi kendine yardım mekanizması ve bunların etkileriyle dönüşen siyasal yapılanmalardır.

2. SOSYAL REFAH DEVLETİ VE SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞI

2.1. Sosyal Refah Devletinin Yükselişi

Sanayi devrimi sonrası gelişmelerle birlikte 19. yüzyılın sonlarında piyasaya devletin müdahalesi oldukça kadar sınırlıydı. Bu yüzyılın sonlarında etkinlik alanını oldukça genişleten küreselleşme ve liberalizm 1929 krizi ABD’den başlayarak tüm Avrupa’yı etkisi altına alan ciddi bir ekonomik ve toplumsal buhrana dönüşünce, yeni çözüm arayışlarına girişilmiştir. Devlete sosyo-ekonomik rol ve işlevlerinde daha fazla sorumluluk yükleyen, bireylere ve ailelere asgari bir gelir teminatı veren, onları toplumsal risklere karşı koruyan, sosyal güvenlik hakkı sağlayan, tüm vatandaşlara eğitim, sağlık konut gibi alanlarda standart yaşamı vaat eden bir anlayış olarak sosyal refah devleti hızla kabul görmeye başlanmıştır.

J.M.Keynes’in öncülük ettiği bu yeni anlayış, devletin uygulayacağı politikalarla, yatırım ve tüketimi etkileyerek ekonomide karşılaşılan iktisadi sorunları çözümlenebileceğini ve devletin özellikle maliye politikası uygulamalarıyla tam istihdamı sağlayabileceği anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Keynes piyasanın kendi haline bırakıldığında toplumsal kaynakların tam istihdamının sağlanacağı bir denge durumuna ulaşamayacağı görüşünden hareket etmiştir. Eksik istihdam durumunda devletin müdahalesini önermiştir. İşte sosyal devlet bu amaca ulaşmak için toplam talebi yönlendirici, tam istihdamı sağlayıcı, ekonomik büyüme ve istikrar koruyucu bir devlet anlayışını ifade etmektedir. Buna dayanarak "Keynesgil sosyal devlet" nitelemesi de yapılan bu devlet anlayışı, piyasa ekonomisinin başarısız olduğu alanlardaki üretim eksikliğini gidermek, piyasanın işleyişinden kaynaklanan eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri yumuşatmak amacına yönelmiştir. Devletin bu amaçlarına ulaşabilmesi için para ve maliye (vergi, harcama ve gelir transferi) politikalarını kullanarak ekonomiye daha fazla müdahale etmesi gerekmektedir. (Gül, 2004: 147-148)

Sosyal refah devleti, gerek devletin sosyo ekonomik alana müdahaleci anlayışı, bireyi koruyucu önlemler alması, gerekse demokratikleşme hareketleri ile birlikte sosyal ve ekonomik haklar ve özgürlüklerin anayasal güvence altına alınması, sosyal refah devletinin yaklaşık yarım asırlık bir “altın çağ” olarak adlandırılan sürece damgasını vurmuştur. Yine bu dönemde ekonomik büyümenin istikrarlı bir şekilde sürmesi,

enflasyonun düşük seviyelerde muhafaza edilmesi, yüksek istihdam oranları ve ödemeler dengesindeki olumlu gelişmeler sosyal devlet uygulamalarının batı ülkelerinde hızla popüler olmalarını ve uygulamaya sokulmalarını sağlamıştır.

Yine bu dönemde daha önce adımları atılan iş kazası, hastalık, yaşlılık ve işsizlik sigortası alanındaki kapsayıcı uygulamalar tek bir çatı altında toplanarak sosyal güvenlik sistemi ile birleştirilmiştir (Koray, 2003: 67).Eşitlikçi ve paylaşımcı değerlerle donatılan sosyal refah devleti, ekonomik kalkınma ve toplumsal refahın temini ve yükseltilmesinde devleti nüve olarak görmüş, yatırımcı, düzenleyici, girişimci, teşvik edici olmakla birlikte piyasayı ötelemeyen ancak önceleme gayesi de gütmeyen, kalkınma ve refahın temininde asli yetkili olarak kamusal unsurlara ağırlık veren bir ideolojik felsefeye sahip olmuştur.

2.2. Refah Devletinın Altın Çağından Neoliberal Çağa Geçiş

II. Dünya Savaşından sonra Avrupa ülkelerinde uygulanmaya başlanan ve 1970'lere kadar da önemli başarılar elde etmiş olan refah Devleti anlayışı, 1970'lerin sonuna doğru gelindiğinde bu modelinin uygulandığı ülkelerde ekonomik sorunlar iyiden iyiye kendisini hissettirmeye başladığı görüldü. Başta sanayileşmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin yarısından çoğu bir finansal ve mali krizle karşı karşıyadılar ve bu krizin en önemli nedeni hiç şüphesiz ki, kamusal harcamaların ulusal üretimin artışından çok daha yüksek olmasından kaynaklandığı gerekçesi ile dağıtıcı ve koruyucu nitelikleri dahilinde krizin faturası refah devletine çıkarılmıştır (Duman, 2011: 690).

Ekonomik krizler ve sonrasında yaşanan sürekli ve yaygın işsizliğin olgusu, devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması yönündeki eğilimlere hız kazandırmış ve liberal politikalara dönüş sürecini başlatmıştır. Yeni liberal politikalarla, kamu müdahalelerinin serbest piyasa ekonomisinin işlerliğini azalttığı iddia edilmiştir. Artan kamu açıkları, sosyal harcamaların kısılmasının, sosyal politikalarda atılması gereken geri adımın gerekçesi olarak gösterilmiştir.

Refah devleti ve sosyal politika önlemlerinin beklenen sonuçları gerçekleştiremediği öne sürülmüştür. Eleştiriler, sosyal harcamaların ülkelerin ulusal gelirleri içindeki paylarının çok önemli miktarlara ulaşmasına karşın, tüm bireyler yönünden yoksulluk, işsizlik, güvencesizlik sorunlarının aşamadığı, eşitliğin sağlanamadığı, devletin bireyin yaşamına pek çok yönden müdahale ettiği, hantal bir kamu bürokrasisine neden olduğu, refah devleti harcamalarının yüksek maliyetinin taşınamaz düzeylere ulaştığı ve harcamalarda etkinliğin sağlanamadığı noktalarında yoğunlaşmıştır (Harvey, 2007:2). Keynezyen iktisat politikalarıyla sürekli genişleyen ve hantallaşan devlet, harcamaları sürekli artan ve gelirlerini aynı oranda artıramadığı için para basarak enflasyon yaratan bir niteliğe sahip olmuştur. Açıkların kapatılmasındaki iç ve dış borçlar devletin manevra kabiliyetini önemli ölçüde kaybetmesine neden olmuştur. Sosyal devlet anlayışı içerisinde devletin yeniden dağıtıcı rolü, kamusal alanlardan daha fazla yararlanmak isteyenleri devlete yaklaştırmış, siyasetçilerle her türlü pazarlığa girilen ve popülist politikalara prim verilen yeni bir ortamın doğmasına neden olmuştur.(Acar, 2007: 45)

Özellikle 1970'li yıllarda yaşanan, petrol krizleri, ABD dolarına dayalı Bretton Woods sisteminin çökmesine bağlı finans krizi ve enflasyonist baskılar gibi küresel etkiler çerçevesinde, ulus devletleri dönüşmeye zorlamıştır. Önceki krizlerde ve ekonominin sıkıntıya girdiği durumlarda olduğu gibi ilk petrol krizinde talebi uyarmak suretiyle ekonomik canlanmayı ve büyümeyi sağlamak amacıyla sosyal harcamalardaki

genişleme sorgusuz biçimde devam etse de, 1970'lerin sonlarından itibaren tüketime ithalattan sağlanması, enflasyonun aşırı artması gibi nedenlerden dolayı Keynesyen müdahale politikaları geleneksel iyileştirici etkisini göstermemiş, ekonomik olarak başarısız olmuştur (Clasen, 2003:573).

Ulus devletlerin, ekonomik yetkilerini artan oranlı olarak uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) ulusüstü kurumlara devretmesi ve yerel yönetimlerin güçlendirilerek, merkezi devlet olanaklarını, yetki ve sorumluluklarını kendi içindeki alt birimlere devrederek yerelleştirmesi nedeni ile aşınması sonucu sosyal devletin dönüşüm süreci hızlanmıştır. (Kazgan, 2002: 34)

Eşitlikçi ve paylaşımcı değerleri esas alan refah devleti politikaları, zamanla devlete ağır bir sosyal maliyet de doğurmuştur. Devletin, basta sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler olmak üzere eğitim, sağlık ve altyapıya ayırdığı kaynaklar, belli bir süre sonra giderleri karşılanamayan ve sürekli açık veren bir bütçe gerçeğini ortaya çıkartmıştır. Aynı zamanda devletin bürokratik yapısını hantallaştıran ve sürekli büyüyen, ancak üretmeden tüketen ataletle yönelen yeni bir sosyal sınıfı da beslemiştir. Kamusal hizmetlerin özellikle sosyal güvenliğin devlet tarafından karşılanması, hem sosyal maliyetlerin artmasına, hem de kendilerini güvende hissedenden bireylerin daha az çalışmasına, yatırımlar için gerekli tasarrufun ve finansmanın oluşmamasına dolayısıyla üretimin ve istihdamın yaratılmamasına yol açmıştır (Aktan, 1999: 46-48). Bu durum yani giderleri karşılanamayan bir devlet yapısının ortaya çıkması; fiyatların yükselmesine, işsizlik oranlarının ve enflasyonun (stagflasyon) artmasına, büyüme ve verimlilik oranlarında önemli düşüşlerin yaşanmasına (Başkaya, 1997: 120) ve bunların doğal sonucu olarak da ödemeler dengesinin bozulmasına yol açmıştır.

Sosyal devletin uyguladığı toplumsal refahı hedefleyen sosyal politika uygulamalarının maliyetli yapısını reforme etmeye yönelik adımlardan birisi de üretim biçimine yönelik olmuştur. Uluslararası rekabetin artması ve teknolojik alanda meydana gelen hızlı gelişmeler sonucunda, Altın Çağ'da egemen olan Fordist üretim yapısı bu dönemde yerini Post-Fordist üretim yapısına bırakmıştır. İlk olarak 1970'li yıllarda İtalya'da uygulanmakla birlikte Japonya'da geliştirilen ve aynı zamanda Japon üretim sistemi olarak da adlandırılan bu yeni yapı, hem tüm üretim sürecinin hem de endüstri ilişkilerinin yapılanmasında büyük bir dönüşüm meydana getirmiştir (Şenkal, 2008: 119) Postfordist üretim tarzı olarak adlandırılabilir bu yeni üretim modeli, taşeronlaşmayı ve hizmet sektörünü teşvik ederken devletlerin istihdam artırıcı politikalarını terkederek, piyasaya temelli bir anlayışı desteklemeye itmiştir.(Mishra, 1999: 19)

1980'li yıllardan itibaren devletin küçülmesi söylemi ile kabul görmeye başlayan küresel neoliberal politikalar; özelleştirme politikaları, uluslararası sermayeye yönelik engellerin regüle edilmesi kalkınma ve sanayileşme politikalarının kapitalistleşmiş merkez ülkeler tarafından kontrol edilmesi şeklinde somutlaşmıştır. Özelleştirme politikaları, tekelci sermayenin önündeki rekabet engellerinin kaldırılması ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınma aracı olarak kullandıkları Uluslararası kuruluşlar ve Çok uluslu şirketlerin ulusal piyasaların kontrolünü ele almasına hizmet etmiştir. Bu durum, birikim krizi yaşayan küresel sermayenin önündeki ulusal engellerin kaldırılmasına, gelişmekte olan ülkelerde krizlerin derinleşmesine, borçların artmasına ve yoksulluğun evrensel düzeyde yaygınlaşmasına neden olmuştur. Toplumsal ilişkilerde sendikasılaşma ve devlet yürütücülüğünde finansman sağlanan sosyal

güvenlik benzeri yapıların tasfiyesi bu yeni liberal anlayışın ivedi amaçları arasında sayılmıştır. (Bilgin, 2005:13)

Neo-liberal ideoloji, tam istihdam, evrensel sosyal hizmetler ve sosyal destek gibi refah devletinin temel düşünce ve kurumları hakkında tam tersi bir anlayışa sahiptir. Neo-liberal ideolojiye göre sosyal devlet, sorumluluk vermeden, karşılık beklemeden ve kontrolsüzce yaptığı sosyal harcamalar ile bireylerin özgüvenlerini ve girişimci ruhlarını zayıflatarak aslında toplumsal deformasyona yol açmaktadır.

3. SOSYAL REFAH DEVLETİ KRİZİNİN PANZEHİRİ NEOLİBERALİZM

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren sosyal devletin yukarıda özetlenen gerekçelerle amaçlarını yerine getirmekte yetersiz kalması, aksine büyüyen bütçe açıkları, enflasyon ve yoksulluğun artması gibi nedenlerle sahip olduğu arkasındaki toplumsal desteği kaybetmeye başlamıştır. Bu gelişmeler sosyal devletin uygulayıcısı olan sosyal demokrat partilerin hızla güç kaybetmesine, ABD'de Ronald Reagan, İngiltere'de Margaret Thatcher hükümetleri döneminde benimsenen ve seçmenlere devlet kaynaklı israfları azaltma, hükümeti etkinleştirme ve daha fazla refah gibi vaatlerde bulunan muhafazakâr partilerin güçlenmesine yol açmıştır. (Özaydın, 2008:171)

Özünde bir ekonomi politik sistem olan neo-liberalizm, yukarıda da vurgulandığı gibi sermayenin devletin egemenliğinden çıkmasını, emek ve değer piyasa koşullarına bırakılmasını ve ekonomik faaliyetlerin serbest piyasa mekanizmasına havale edilmesini arzulayan bir anlayışı savunmuştur. Dolayısıyla bu siyaset tarzının temel özelliği, finansal hareketlerin alanını daraltan tüm ulusal ve uluslararası düzenlemeleri kaldırmak, devleti kamusal çıkar adına uyguladığı sosyal politikalarından vazgeçirtmek, sermayenin liberalizasyonunu sağlayarak kendi kendine işleyen bir piyasa mekanizmasını yaratmak ve dünyanın her yerine kademe kademe yayılarak kendisini de küreselleştirmektir (Lévy, 2009: 42-43) .

Sosyal devletin yapısında öngördüğü zorunlu değişikliklere bakıldığında, sosyal politika alanında neo-liberalizmle birlikte Keynes ve sosyal devlet öncesi dönemi hatırlatan bir geriye gidiş yaşandığı, söylenebilir. Neo-liberal dönüşüm sürecini, Bismark öncesi döneminin sosyal politika anlayışının yeniden egemen kılınmaya çalışılan bu paradigma değişikliğinin sadece iktisadi göstergelerle sınırlı olmayan, ideolojik ve sınıfsal boyutları olan çok yönlü bir dönüşümdür (Durmaz, 2016:147).

Neo-liberal anlayışın temel felsefesi; piyasayı yüceltmek, kamusal yarara karşı bireysel çıkarı incelemek, sermaye gücü karşısında emek piyasasını esnekletmek ve işgücü maliyetlerini düşürmek şeklinde özetlenebilir. Devleti minimize etmek sureti ile, uluslararası ekonomik, mali ve siyasi kuruluşları aracılığıyla servis edilen neo-liberal politikaların şu temel ilkeleri öne çıkmaktadır.

- Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi,
- Ekonomideki merkezi devlet düzenlemelerine son verilmesi,
- Ticaretin ve sanayinin serbestleşmesi,
- Eşitsizliği arttırma pahasına, enflasyona karşı 'parasalcı' önlemlerin alınması,
- Örgütlü (Sendikalı) işgücü üzerindeki sıkı denetimin sağlanması,

- Kamu harcamalarının, özellikle de sosyal harcamaların ve yatırımların kısılması,
- Devletin faaliyet alanı ve personel olarak küçülmesi,
- Uluslararası piyasaların gelişmesi için küresel finans akışları üzerindeki denetimlerin kaldırılması (Steger, 2003: 13)
- Vergilerde indirim yapılması,

Sosyal refah devletini müsrif olmakla itham eden yeni sağ liberal anlayış, verimsiz ve etkin olmadığı için eleştirdiği refah devleti sosyal politikalarının ıslahına ilişkin dramatik değişimleri gerektiren radikal çözüm önerileri sunmuştur. Özellikle piyasa ilkelerini devre dışı bırakmanın en vahim hata olduğunu, sürdürülebilir bir sosyal politikanın ancak piyasa mantığı ilkelerine sadık kalarak mümkün olacağına dayalı bu çözüm önerileri kısaca maddeler halinde şöyle özetlenebilir (Kovancı: 2003: 276):

- Sosyal yardımlar sadece düşükler için mümkün olacak şekilde sınırlamaya tabi tutulmalı
- Çalışma çağında olan yoksullara sosyal yardım yaparak ataletle sevk etmek yerine, bu kişiler emek piyasasına yönlendirilmeli,
- Sosyal yardımlar süresiz değil, belli şartlara bağlanarak süreli olmalı,
- Zorunlu çalışma süresinde mesleki eğitim programlarına katılım zorunlu olmalı ve denetlenmeli,
- Devlet destekli sosyal sigortaların yükünü azaltacak, özel sigortacılık sektörü desteklenmeli ve teşvik edilmeli,
- Sosyal yardımlar konusunda gönüllü kuruluşlar vasıtası ile merkezdeki yük yerele kaydırılmalı,
- Sosyal yardımların bir hak olduğu anlayışının yerini, sosyal yardımların ahlaki ve hayırseverliğe içkin bir olgu olduğu kabulü almalıdır.
- Sosyal güvenlik sisteminde emeklilik programlarında yapılan reformların yanı sıra, çalışma çağındaki nüfusa yönelik basta işsizlik sigortası olmak üzere malullük, hastalık, doğum ile meslek kazası ve hastalıkları gibi sosyal sigorta programlarında da yapı-kapsam, hak kazanma koşulları ve yardım seviyesi ve süresi ile ilgili düzenlemeler yapılarak harcamaların kontrol altına alınması.(Macfarlan, 1996:153-157).

4. ALTERNATİF ÇÖZÜM ARAYIŞI OLARAK ÜÇÜNCÜ YOL VE NEOLİBERAL DEVLET ELEŞTİRİSİ

4.1. Üçüncü Yol Anlayışının Temel Prensipleri

Herkese iş (tam istihdam) ya da temel bir gelir garantisi çerçevesinde sosyal koruma ve asgari bir yaşam standardı sağlama ideali üzerine kurulu Keynezci sosyal refah devleti anlayışının iflası üzerine, 1980'lerde yeni sağ anlayışın ortaya attığı ve küreselleşmenin de etkisi ile güçlenen neoliberal politikalar devletin rolüne ilişkin yeni yaklaşımlar gündeme getirmiştir. Ancak, küresel düzeyde piyasa ilkeleri çerçevesinde harekete endekli devleti minimize eden, etkinlik, verimlilik, refah artışı, yoksulluğun azaltılması, rasyonel ve sorumlu birey tipi, kamu ve özel sektör ortaklığına dayalı yönetişimci bir anlayışla sosyal refah devletinin aksayan yönlerini tedavi etme iddiası ile ortaya çıkan bu yaklaşım özellikle sosyal politika ve toplumsal refahın yükseltilmesi hususlarında beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır. Özellikle sosyal sınıflar arasındaki artan refah uçurumu, gelir adaletsizlikleri, artan yoksulluk ve faiz oranları, iş güvencesindeki aşınmalar, örgütlenmenin tasfiyesi, kayıtdışı istihdam düzeylerindeki artış gibi pek çok sebep toplumsal kesimlerde hoşnutsuzluğu arttırmıştır.

Tarihsel olarak 19. yy ortalarından itibaren gelişim gösteren, Bernstein (1850-1923) ve Kautsky'nin (1854-1938) düşünceleri ile şekillenen reformist bir süreç olarak liberalizm ve sosyalizm gibi iki rakip ideoloji arasında üçüncü bir yol öneren ve bu nedenle üçüncü yol olarak da adlandırılan refah devletine yeni anlamlar yüklemek sureti ile neoliberalizm kaynaklı sorunları kapitalist sistem içerisinde çözme iddiasında bulunan sosyal devletçi bir anlayıştır.

İngiliz sosyoloji profesörü olan Giddens, sosyal demokrasinin büyük bir itibar kaybına uğraması ve liberalizmin 1980'lerden itibaren tekrar hâkim paradigma haline gelmesi karşısında sosyal devlete niteliksel bir değişimle "yeni anlamlar" yükleyerek, yeni üçüncü yol" kavramını politik iktisadın alanına sokmuştur (Beşkaya ve Alp, 2004: 218). Giddens'in yeni politikaları, devleti küçültmek isteyen neo liberal politikalar ile devletin genişletilmesini savunan sosyal demokrasinin ortasında bir noktada yer almaktadır. Giddens'e göre; refah devleti kavramı bürokratik engeller yüzünden gerçek gereksinim sahiplerine hizmet edememiştir (Giddens, 2000: 17).

Siyaset ve sosyal bilimler yazınında sosyal yatırım yaklaşımının temel argümanları olarak öne çıkan ve üçüncü yol yaklaşımının genel çerçevesini çizen üç temel başlık bulunmaktadır (Perkins, 2004: 1-2).

Bunlar;

- a) Toplumsal ve ekonomik alanın ya da çıkarların entegrasyonu,
- b) Fırsat eşitliğine yatırım yapılması
- c) Bireylerin, ekonomik hayata katılıma odaklanması

olarak ifade edilebilir.

Bu temel başlıklar çerçevesinde formüle edilen üçüncü yol yaklaşımının temel toplumsal pratiklere ilişkin prensipleri olarak aşağıdaki ilkeler sayılabilir (Yavuzçehre, 2008:251)

- Felsefi muhafazakârlık
- Eşitlik
- İhtiyaç sahiplerinin korunması
- Özerklik bağlamında özgürlük
- Sorumluluk yoksa hak da yok
- Demokrasi yoksa otorite de yok
- Kozmopolitik çoğulculuk

İnsan sermayesini geliştirmeyi hedefleyen "olanaklı ya da yapabilir kılan" devlet anlayışı üzerine kurulan (Gül, 2007:195-196) üçüncü yol, fırsat eşitliği ve fırsat eşitliğinden herkesin hakkaniyetli bir şekilde yararlanması ilkelerini savunur. Bu yaklaşım, Sosyalist ideali gerçekleştirme çabasına, hem ekonomi üzerinde çok büyük bir yük yaratacağı, hem de ekonominin etkinliğini azaltacağı için karşı çıkar. Bunun en temel nedeni, devletin bu amaçları gerçekleştirebilmesi için ekonomik sisteme ve kişilerin yaşamlarına karışımının artmasının kaçınılmazlığıdır. Dolayısıyla, her ne pahasına olursa olsun mutlak eşitlik ve toplumsal adaletin sağlanacağı anlayışı, öncelikle demokratik düzlemde kişisel özgürlüklere, ama uzun dönemde de sosyal ve ekonomik haklara zarar verebileceği için kabul edilemezdir (Giddens, 2000: 85).

Üçüncü yol yaklaşımında, yoksulların çalışmalarını engelleyen insan sermayesi yetersizliği, piyasada yeterli sayıda iyi ücretli ve güvenceli iş olmaması, işverenle iş arayanlar arasındaki iletişimsizlik gibi sorunları çözme sorumluluğunun devlete düştüğü savunulur. Yoksul kişilerin işgücü piyasasına donanımlı olarak katılabilmeleri için,

piyasada fırsat eşitliğini artırıcı, insan sermayesini güçlendirici ve istihdam yaratıcı politikalar geliştirilmesi önerilir. Ayrıca, bu politikaların, yoksul kişi kendi kendine yeterli olana dek ona destek verecek sosyal yardım programlarıyla da desteklenmesi savunulur (Ellwood, 1988:183). Ancak, Sorumluluk yoksa hak da yok anlayışının bir sonucu olarak, yoksullara kendi yaşamı konusunda sorumluluk almadan karşılıksız gelir sağlanmasını eleştirmektedir. İstihdamın geçici ve değişken olduğunu kabul eden bu yaklaşım, fırsatların yeniden dağıtımına olanak sağlamak üzere genel, teknik ve mesleki eğitim yoluyla, yoksul insan sermayesinin geliştirilmesi ve çalıştığı sürece sosyal yatırımlarla da desteklenerek işgücü piyasasında “yapabilir” kılınması, “sosyal yatırım devleti” formasyonu ideali olarak üçüncü yol yaklaşımının ana prensiplerindedir (Giddens, 2001: 48).

4.2. Neoliberalizm Açısından Üçüncü Yol; Fren mi Stepne mi?

Neo-liberal politikalarla şekillenen küreselleşme süreci, sosyal demokrasi anlayışı açısından birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Eski dönemde savunulan müdahaleci devlet anlayışına yeniden güncellik kazandırılması artık mümkün olmamakla birlikte, küreselleşmeden kaynaklanan zenginliğin sınıflar ve uluslar arasında dengeli bir şekilde paylaşılması için sıkı düzenlemeler gerekmektedir. Ancak bunun için genel kabul gören iktisat kanunlarına meydan okumak ve uluslararası güçlerle mücadele etmek gerekecektir. Böyle bir gelişme de sosyal demokrasinin 1980’li ve 90’lı yıllarda güçlkle elde ettiği saygın ve sorumlu siyaset imajını tehlikeye sokacaktır. Bu sonuçlardan kaçınan üçüncü yol, sosyal devletin ortadan kaldırılmasına karşı durmakta ancak, neo-liberal küreselleşmenin aşırılıklarını kınamakla yetinmiş ve buna karşın ciddi bir alternatif sunmamıştır. (Marliere, 2007: 77)

Tablo. 1. Sosyal Demokrasi, Neoliberalizm ve Üçüncü Yol Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

	Klasik Sosyal Demokrasi	Üçüncü Yol	Neoliberalizm
Söylem	Haklar	Haklar ve Sorumluluklar	Sorumluluklar
	Eşitlik	Eşitlik ve etkinlik	Etkinlik
	Piyasanın Yetersizliği	Piyasa ve Devletin Yetersizliği	Devletin Yetersizliği
Değerler	Sonuçların Eşitliği	Kapsama / Fırsat Eşitliği*	Fırsat eşitliği
	Sosyal Güvenlik	Pozitif Refah / Negatif Refah	Güvensizlik
Politika Hedefleri	Sonuçların Eşitliği	Minimum fırsatlar	Fırsat Eşitliği

	Tam istihdam	İstihdam Edilebilirlik	Düşük enflasyon
Politika Araçları	Haklar	Şarta Bağlılık (sorumluluğa bağlı hak)	Sorumluluklar
	Devlet	Sivil toplum / piyasa	Piyasa / Sivil toplum
	Kamu Finansmanı ve dağıtımı	Kamu/Özel Söktör finansmanı ve dağıtımı	Özel sektör/kamu finansmanı ve dağıtımı
	Güvenlik	Esneklik	Güvensizlik
	Hiyerarşi	Ağ	Piyasa
	Yüksek vergi ve harcama	Pragmatik vergi ve yatırım	Düşük vergi ve harcama
	Yüksek hizmet ve yüksek fayda	Yüksek hizmet ve düşük fayda	Düşük hizmet ve fayda
	Yüksek nakit yeniden dağıtımı	Yüksek değer yeniden dağıtımı	Düşük (değer/nakit) yeniden dağıtım
	Evrensellik	Evrensellik ve seçiciliğin pragmatik karışımı	Seçicilik
	Yüksek ücretler	Ulusal minimum ücret/vergi	Düşük ücret

Kaynak: Hale ve Martel (Editor), 2004: 14.

Sosyal demokrasi hareketinin küreselleşme süreci ile uyumlu kılınması hareketi olan üçüncü yol, sosyal demokrasinin klasik işlevlerinden sıyrılarak sağlık harcamalarında ve iş güvencesindeki sınırlamalardan, piyasanın kendisinin refah artışı sağlamasına kadar uzanan bir dizi politika önermesi içermektedir. Devletin düzenleyici rolünün, kamu harcamaları ile finansal dengeleri bozan bir niteliğe değil, piyasayı yönlendirici, aktif bir role sahip olması gerektiğini savunur. Marksizmden itibaren süzülerek gelen sol hareket, üçüncü yolla beraber piyasa gereklerine uyum sağlamış ve liberal felsefeyle önemli ölçüde eklemlenmiş görünmektedir.(Özaydın, 2008: 177)

Üçüncü yolda özgürlük, eşitlik, fırsat eşitliği, adalet, hakkaniyet ve sorumluluk ilkelerine yüklenen toplumcu anlamlar ile yoksulluk sorununun çözümünde devlete yüklenen sorumluluklar hususunda neo liberal uygulamalarla gösterdiği uyum üçüncü yolun aslında bir saman alevi gibi dönemsel olarak parlayıp sonrasında liberal ekonominin kapitalizme dayalı sermaye birikim stratejisine uyum sağlamaya yönelik bir evrime uğradığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Üçüncü yol yaklaşımında uygulanan politikaların her ne kadar sosyal yatırım nitelikli olduğu vurgulansa da, bu durum sosyal politikaların hala neo-liberal karakterinin ağır nitelikte olduğunu göstermektedir. Özellikle sosyal demokrat,

muhafazakâr, liberal refah devletlerinde nakit ve ayni harcamaların gelişimi dikkate alındığında, aktif nitelikli sosyal yatırım harcamalarının genellikle hükümetlerin ilave mali kaynak ayırmak yoluyla finanse edilmesi yerine, pasif nitelikli harcamalardan yapılan tasarruflarla finanse edildiğini göstermektedir. Bu sebeple söylemde, sosyal yatırım devleti anlayışının yükseliş trendi göstermesine karşılık, sosyal yatırım uygulamalarının bu trendi pratikte neo-liberal politikalarından tamamen farklı bir nicelik ve niteliğe bürünmediği bundan dolayı sosyal yatırım devleti anlayışının teorisi ile paradoksal olmayan sosyal politika uygulamaları olarak tanımlanamadığını söylemek yanlış olmaz (Öztürk, 2011: 143).

5. SONUÇ

Fransız devrimi ile birlikte dünya tarihi açısından önemli iki devrimden biri olan Sanayi devrimi, hayatın hemen hemen her alanını derinden etkileyen sonuçları itibari ile tarihe damgasını vurmuştur. Özellikle toplumsal sınıflar ve bu sınıfların yaşamsal dengelerini belirleyen devlet ve ekonomi olguları bu devrimin sonrasında tekrar sorgulanmıştır. Devrim sonunda ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunların geniş bir ölçekte devletler ve toplumlar üzerinde kendini göstermesi, devrimin yaşandığı dönemde hakim olan klasik liberal ideoloji ve bu ideolojinin formüle ettiği müdahalesiz devlet anlayışının sert bir şekilde eleştirildiği bir yarım asrı beraberinde getirmiştir. Yapılan tüm eleştirilere rağmen insan doğası açısından en uygun ve ideal olanın sınırlı devlet anlayışı olması gerektiğini iddia eden liberal ideoloji, ekonominin piyasa koşullarında ve yine piyasa çıktılarına odaklı olarak devlet dışı bir alan olarak kendi dengesini bulacağı ve optimum sosyal refahın sağlanacağı iddiasını 1929 yılında yaşanan büyük buhrana kadar sürdürmüş ve ciddi bir uygulama sahasına kavuşmuştur.

1929 yılında ABD’de başlayıp, hızla dünyaya yayılan ekonomik krizler, klasik liberal ekonomik anlayışın defolarını ortaya koyan bir turnusol kağıdı vazifesi görmüştür. Özellikle İstihdam, arz ve talep dengesi, yoksulluk, sosyal güvenlik, yatırım gibi alanlarda devlet müdahaleciliğinin gerekliliğine vurgu yapan Keynesyen anlayış, sosyal refah devleti olarak da adlandırılabilir müdahaleci, sosyal (yatırımcı) yeni bir devlet anlayışını ve prensiplerini geliştirmişlerdir. Özellikle 2. Dünya savaşı sonrası pek çok Avrupa ülkesinde başarılı ile uygulanan, ciddi ekonomik başarı ve sosyal refah artışı sağlayan bu yaklaşım yaklaşık yarım yüzyıla damgasını vurmuştur. Ancak 20.yy.’ın son çeyreğinde evrensel düzeyde yaşanan petrol krizleri, savaşlar, ve finansal krizler sosyal refahın ve ekonominin taşıyıcı kolonu sayılan ulus devletler açısından ekonomik anlamda, bütçe açıklarına, istihdamın daralmasına, enflasyona/stagfasyona, işsizliğe sebebiyet vermiştir. Yaşanan krizleri beklenen refleksleri gösteremeyen Keynesyen sosyal refah devleti, 1980’li yıllar ile birlikte yerini, klasik liberalizmin post-modern hali olarak filizlenen neoliberal devlet anlayışına bırakmıştır.

ABD ve Avrupa Ülkeleri gibi ekonomik olarak gelişmiş batılı ülkelerce düşünsel temelleri pratiğe dökülen bu anlayış, uluslararası ekonomik ve siyasal örgütlerce ulus devletlerin uygulaması yönünde teşvik edilmiştir. Bu anlayışa göre; devletin sosyal refah düzeyini artırma, gelir adaletini sağlama, herkesi tam ve mutlak koruma altına alacak sosyal güvenlik sistemleri oluşturarak devleti sorumluluk merkezine alan bu anlayış, kaçınılmaz olarak sürdürülebilir olmayan bu politikalarının sonucunda iflas etmiştir. Ekonominin, piyasa mantığı kurallarına göre işlediği, devletin sınırlı bir şekilde hakemlik ve kural koyucu rolü dışında müdahil olmadığı bir alan olması öncelikli bir zorunluluktur. Vergi, yoksulluk, istihdam, bütçe açıkları, sosyal güvenlik sorunları

sağlıklı işleyen bir piyasa sisteminde absorbe edilecek ve rasyonel çözümler üretilmek sureti ile kalkınma sağlanacaktır.

Sosyal refah devletinin kriz yaratma potansiyeli eleştirisi üzerinden yükselen neoliberal politikalar, son çeyrek asırda, toplumsal sınıflar arasında artan ekonomik gerilim, artan gelir adaletsizliği ve yoksulluk, sosyal güvence eksikliği, istihdamın düşmesi, işsizlik artışı gibi temel konularda ciddi eleştirilere tabi tutulmuştur. Küreselleşmenin ideolojisi sayılan neoliberalizmin, özellikle yoksulluğu ve eşitsizliği derinleştiren etkilerine karşı, pragmatik bir yeniden yapılanma modeli olarak öne sürülen üçüncü yol yaklaşımı, küreselleşmeyi kabul edilmesi gereken bir gerçeklik olarak algılamakta ancak, küreselleşmenin olumsuz etkilerini dengeleyecek aktif bir devlet anlayışından yanadır. Üçüncü yol, Küreselleşme nedeni ile ortaya çıkan olumsuz sonuçlara katlanan pasifist bir devlet/birey ön kabulü yerine, süreci şekillendirme inisiyatifini geliştiren etkin bir konumlanma Refahın yeniden dağıtımının yerine, 'refahın yaratılmasının yaygınlaştırılması'nı sağlayacak piyasa temelli ve donanımlı bireylere yönelik sosyal yatırımcı aktif bir devlet önermesi sunmaktadır (Yağcı, 2007: 86-89).

Küreselleşme ve neoliberalizmin kaçınılmazlığı varsayımı içerisinde, piyasa ilkelerine uyumu sağlamayı, devleti, sosyal sınıfları ve bireyleri neoliberalizmin ortaya çıkardığı sorunlar ile mücadele konusunda donanımlı hale getirmekle yükümlendiren, bir anlayış olması nedeni ile üçüncü yol aslında küresel sürecin ürettiği sorunlara sistemli ve bağımsız düşüncelerden oluşan bir ideolojik doktrin olmasından çok neoliberalizmin aksayan yönlerini telafi ve tedavi etmeye yönelik reformist bir düşünce olarak görmek daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Mustafa (2007) “Keynesyen İktisat ve Refah Devletinin Sonu, Dünü ve Bugünüyle Sosyal Demokrasi” , **Demokrasi Platformu Dergisi**, Yıl:3, Sayı:9, ss. 38-57.
- Aktan, Coşkun Can (1999), “Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete”, **Yeni Türkiye Yayınları**, Ankara, ss. 34-51.
- Başkaya, Fikret (1997), **Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü**, İmge Yayınları, Ankara.
- Bilgin, Vedat (2005), “Sosyal Devlet Nereye Gidiyor veya Sosyal Devletin Alternatifleri Nelerdir” , **Siyaset ve Toplum**, Sayı:3, ss.1-24.
- Clasen, Jochen (2003), “Towards a New Welfare State Or Reverting To Type? Some Major Trends In British Social Policy Since Early 1980s”, **The European Legacy**, Vol. 8, No. 5, London.
- Demir, Fevzi (1996), Sosyal Politika Tartışmaları I: Sosyal Devlet ve Sosyal Güvenlik Kuruluşları, **Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayınları**, İzmir.
- Durmaz, Orkun Saip (2016), “Neo-Liberal Sosyal Politika Rejiminin Tesisi ve AKP” , **Çalışma ve Toplum**, Sayı: 1 ss.143-168.
- Ellwood, David (1988), **Poor Support: Poverty In The American Family**, Basic Books, New York.
- Giddens, Anthony (2001), **Üçüncü Yol ve Eleştirileri**, Nihat Sad (Çev.), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Giddens, Anthony (2000), **The Third Way and Its Critics**, Polity Press ve Blackwell Publishers: Cambridge ve Oxford.
- Gül, Hüseyin (2007), “ABD Örneği’nde Üçüncü Yol: Yoksulluğa Ve Eşitsizliğe Yaklaşımı Ve Yeni Sağ İle Bir Karşılaştırma” , **ODTÜ Gelisme Dergisi**, 34 (Aralık), ss. 195-215.
- Gül, Songül Sallan (2004), **Sosyal Devlet Bitti Yaşamın Piyasa**, Etik Yayınları, Ankara.
- Güven, H. Sami (2001), **Sosyal Politikanın Temelleri**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Hale, S., W. Leggett ve L. Martell (2004), **The Third Way and Beyond: Criticisms, Futures and Alternatives**, Manchester University Press, Manchester.
- Harvey, David (2007), **A Brief History of Neoliberalism**, Oxford: Oxford University Press.
- Kazgan, Gülten (2002), **Küreselleşme ve Ulus Devlet Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Koray, Meryem (2005), **Avrupa Toplum Modeli**, İmge Kitabevi Yayınları, 2. Basım, Ankara.
- Kovancı, Onur (2003), “Hayır Anlayışından Sosyal Devlete: İngiliz Yoksul Yasaları” , **Mülkiye Dergisi**, Cilt:27, Sayı: 239, ss.255-278.
- Macfarlan, Maitland and OXLEY Howard (1996), “Social Transfers: Spending Patterns, Institutional Arrangements And Policy Responses” , **OECD Economic Studies**, No. 27, ss. 149-176.

Marliere, Philippe (2007), “Avrupa’da Sosyal Demokrasi: Süreklilik ve Değişim”, Dünyü ve Bugünüyle Sosyal Demokrasi, Çev: Bilal Canatan, **Demokrasi Platformu**, Orion Yayınevi, Ankara.

Mishra, Ramesh (1999), **Globalization and The Welfare State**, Edward Elgar Publishing, Cambridge,

Özaydın, Mehmet Merve, (2008), “Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10 / 1, ss.163 – 180.

Öztürk, Şenol (2011), “Sosyal Politikada Aktiflesme Stratejisi: Refah Devletinin Çıkış Yolu Mu, Çöküş Yolu Mu?”, **Kamu İş Dergisi**, C:12, S:1, ss.101-154.

Perkins, Daniel vd. (2004), **Beyond Neo-Liberalism: The Social Investment State?**, Centre For Public Policy University of Melbourne, August, Melbourne.

Steger, Manfred B. (2003), **Globalization**, Oxford University Press, London.

Şenkal Abdulkadir (2008), “Endüstri İlişkilerinde Yeni Paradigmalar: Mobilizasyon, Kolektivizm ve Esneklik Tartışmaları”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 1, S:17, ss.119-145.

Yavuzçehre, Pınar Savaş (2008), “İnceleme ve Eleştiriler”, **Toplum ve Demokrasi**, 2 (2), Ocak-Nisan, ss. 241–254.

Yağcı, Oya (2007), “19. Yüzyıldan Günümüze Üçüncü Yolun Serüveni Sosyalizm Ve Liberalizm Arasında Çatallanan Yollar”, **Memleket Siyaset Yönetim Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 5, 2007/5, ss. 71-106.

EXTENDED ABSTRACT

The Industrial Revolution, one of the two major revolutions in terms of world history with the French Revolution, marked its tally with its consequences deeply affecting almost every aspect of life. Especially the social classes and the state and economic phenomena that determine the vital balances of these classes have been questioned again after this revolution. The manifestation of the social and economic problems at the end of the revolution on states and societies on a large scale brought with it a half-century in which the classical liberal ideology prevailing at the time of the revolution and the state of the uninvolved state formulated by this ideology were severely criticized. Despite all the criticisms made, liberal ideology, which claims that the most appropriate and ideal in terms of human nature should be a limited understanding of the state, the economy has continued its claim to the extent that it will find its own balance as an out-of-state area focused on market conditions and market outcomes and that optimum social welfare will be achieved until the great depression experienced in 1929 and has reached a serious application field

The economic crises that started in the US in 1929 and spread rapidly to the world, saw the mandate of a litmus paper which revealed defects of classical liberal economic understanding. Keynesian understanding, especially emphasizing the necessity of state intervention in areas such as employment, supply and demand balance, poverty, social security, investment, has developed a new interventionist, social (investor) state mentality and principles which can also be called social welfare state. This approach, which has been successfully applied in many European countries, especially after World War II, has resulted in serious economic success and social welfare increase, which has struck around half a century ago. However, in the last quarter of the 20th century, oil crises, wars, and financial crises at universal level caused economic deficits in terms of social welfare and nation states, which are the carriers of the economy, budget deficits, contraction in employment, inflation / stagflation and unemployment. The Keynesian social welfare state, which can not show the expected reflexes of the survival crises, has left its place to the neoliberal state understanding that flourished as a post-modern state of classical liberalism in the 1980s. This understanding of the economically developed western countries, such as the US and European countries, has been encouraged in the practice of nation states to international economic and political organizations. According to this understanding; This understanding which centered on the state as a responsibility by increasing social welfare level of the state, ensuring income justice, creating social security systems that will provide complete and absolute protection for everything is inevitably bankrupt as a result of these unsustainable policies.

The neoliberal policies that emerged from the potential crisis-creating criticism of the social welfare state have been subject to serious criticism in the last quarter of a century, such as increasing economic tensions among social classes, rising income injustice and poverty, lack of social security, declining employment, and rising unemployment. Neoliberalism, the ideology of globalization, faces an active state understanding of globalization, which sees globalization as a reality to be accepted, but balances the negative effects of globalization, especially as a pragmatic restructuring model against the effects of deepening poverty and inequality. The third way is an effective positioning that develops the initiative to shape the process rather than the assumption of a pacifist state / individual with negative consequences of globalization.

Instead of redistribution of wealth, a social investor for market-based and equipped individuals to provide 'welfare creation' (Yagci, 2007: 86-89).

On the assumption that globalization and neoliberalism are inevitable, the third path, in the sense that there is an understanding which imposes on the state, the social classes and the neoliberalism in order to adapt the problems to the problems arising from the emergence of the neoliberalism, is an ideological doctrine consisting of systematic and independent thoughts. It would be more correct to see it as a reformist thought to compensate and treat the disproportionate aspects of neoliberalism.

OPTIMIZATION OF WHEAT AND FLOUR BLENDING FOR COST MINIMIZATION BY USING MATHEMATICAL MODELLING¹

Birol ELEVLI*

**Ondokuz Mayıs University, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering, TURKEY; birol.elevli@omu.edu.tr*

Hakan ÖZTÜRK**

***Ondokuz Mayıs University, S. Yazar, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering, TURKEY; hakan.ozturk@omu.edu.tr*

Zafer KACIR***

****Ondokuz Mayıs University, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering, TURKEY; zafer.kacir@gmail.com*

Abstract: Flour producer produce flour by mixing different wheat having different quality characteristics grown in different region. The wheat grown under different environmental conditions may have variable quality characteristics. This variation occurs on the basis of region and time period. However, producer must blend the wheat having different quality characteristics to produce flour with constant/standard quality in order to satisfy customer. In addition, it is necessary to blend different flours and add additives in order to provide specific flours. Although blending of wheat and flour is an everyday process for the flour producer to produce desired quality flour, the blending process is usually far from the optimization. It depends on mainly the experience of the flour producer. In other words, this blending process is carried out by trial / error method. However, the optimization methods providing optimum blending for cost minimization exist. In this study, the flour mill located in Samsun have been investigated and based on the mill working conditions, a mathematical model was developed for the wheat and flour blending problem. An interface has been developed to solve the developed mathematical model using MS Excel Solver. When the desired wheat and flour properties are entered to the created interface, the solution will be found with the established model and the lowest cost mixing ratio will be obtained. As a result of this implementation, it has been observed that this approach reduces the company's costs by 5-10% per day.

Keywords: Blending, Flour production, Integer programming, Excel solver, Optimization

Jel Codes: C00, C02

1. INTRODUCTION

Flour, which is the main source of human nutrition, is obtained by grinding wheat grains. Flour with different quality properties is obtained by adding additives in the flour depending on the purpose of use (bread, dessert, etc.). The quality of the obtained flour varies depending on used the characteristics of the wheat and the additives (gluten,

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBBS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ascorbic acid, type-2 of enzyme mixture). Although the characteristics of additives added to flour are constant, the characteristics of wheat depend on both region and production season. It also has different characteristics within the region. However, the characteristics of the used flour must be constantly constant. For this reason, flour producers try to obtain flour by mixing wheat with different characteristics. Mixing wheat with each other is one of the standard processes daily in flour mills, but this process is far from optimal and entirely depends on the experience of the person in charge.

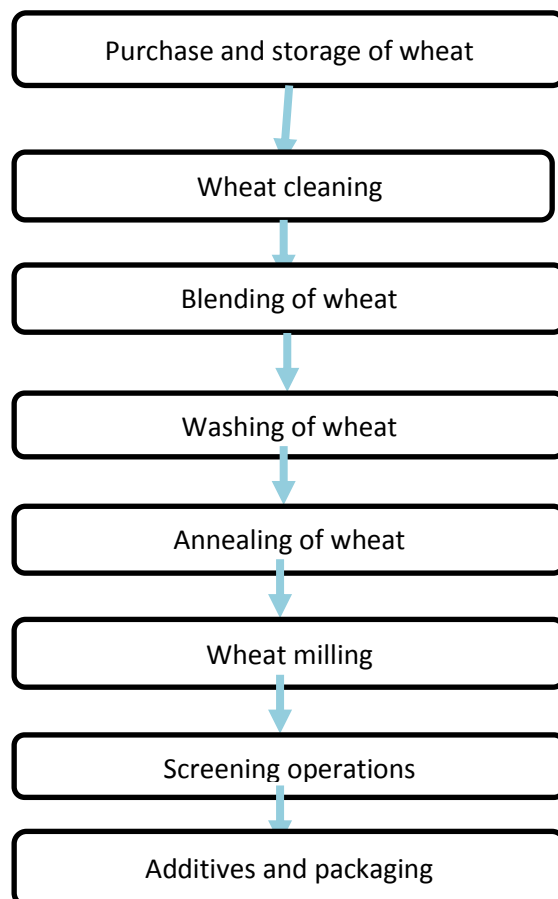
Flour production and consumption of flour products are continuous. However, wheat used in flour production is not available continuously and has different quality characteristics. It is necessary to mix (blend) the wheat continuously to obtain standard flour from wheat of different quality specifications. The price of wheat should also be considered when this process is carried out. Generally, high-quality wheat is more expensive, and low-quality wheat is cheaper. This situation also depends on the availability of wheat. Flour producers desire wheat input costs to be at minimum levels. By using the available data in this, a blending model should be established to minimize the total cost.

The aim of this study is to create a linear programming model that will mix the different quality wheat and provide the mixture with the minimum cost to get the flour in the desired quality. The linear programming model is widely used in the analysis of problems related to optimum distribution of resources. Linear programming is used both before and after systems are installed in the analysis and follow-up of the system (Bazaraa et al., 1990; Hillier and Lieberman, 1990; Ozturk, 1998; Taha, 2000). Studies on the wheat blend have been made predominantly in relation to obtaining the final flour. In these studies, the additives used when predominantly obtaining final flour were also investigated. (Sarkar, 1998) modeled the flour mixture for final users and (Hayta et al., 2001) analyzed the additives for the blends required for bread flour making. (Stefann, 2012) has developed a linear programming model that will minimize the total cost for flour obtained by adding additives. A similar approach was used in this study, in which local wheat mixtures were considered.

2. FLOUR PRODUCTION PROCESS

The flour production process is generally as given in Figure 1.

Figure 1. Process of Obtaining Flour from Wheat

The wheat which is delivered to the factory by the producers is firstly analyzed and checked for suitability. Suitable wheat is emptied into separate storage depending on its characteristics. First of all, wheat is divided into two main groups as hard wheat and soft wheat. Then the wheat to be added to the blending process is cleaned and separated from the foreign materials in it. The cleaned wheat is blended (mixed) so that the flour can be obtained as desired. Blended wheat is washed with water, then annealed for drying. For tempering, hard wheat is kept for about 18 hours and soft wheat for about 12 hours at 40-46 ° C. The annealed wheat is transferred to grinding process. Wheat is passed through the mills and sieves at different stages until the flour is obtained. Finally, the flour is obtained, packed and stored in the desired quantity by adding the additive in different amounts.

3. MATERIAL AND METHODS

In this study, the real data of a flour factory was used. However, information is not given about the company within the confidentiality principles of the company. Wheat,

which is supplied from different regions in the plant, is used for flour production in this factory. The characteristics of these flours are given in Table 1.

Table 1. The Characteristics of Different Flours

Name of flours (S _{ij})	Humidity	Gluten	Gluten Index	Sedimentation	Delayed Sedimentation	Falling Number
Anadolu Ata	14,5	28,5	90	35	45	250
Anadolu Doğadan	14,5	25,5	70	35	45	250
Ekamaks	14,5	30,5	95	50	60	350
Hasattan Tam Buğday	14,5	25	60	20	30	250
Maksimus	14,5	28,5	70	30	40	250
Mavi Lüks	14,5	25,5	80	35	45	250
Pizzamiks	14,5	30,5	95	45	55	350
Plus 1	14,5	28,5	90	40	50	250
Plus 2	14,5	28,5	85	35	45	250
Plus 61	14,5	28,5	85	35	45	250
Plus Max	14,5	27,5	80	35	45	250
Plus Pide	14,5	27,5	80	35	45	250
Plus Tandır	14,5	26,5	75	25	35	250
Plus slim	14,5	30,5	90	40	50	350
Simimix	14,5	28,5	90	35	45	250

The minimum values specified in the wheat mixture are determined by the customer in the flour mixture. Therefore, constant change is the issue. There is a column to enter the minimum values in the interface created by considering this change.

3.1. Mathematical Model

Mathematical modeling of wheat blending problem occurs in three steps. In the first step, decision variables are defined. In the second step, the objective function of the problem is defined. In the third step, the constraints to achieve the desired goal are determined and these constraints are expressed as equality or inequality. These steps are also valid in the mathematical model for the mixture of flour.

3.1.1. Decision Variables

Decision variables refer to preferences. Two different decision variables are defined since there are two different models for this problem. Decision variables are the percentage of wheat in the mixture in silo and the percentage of flour in the mixture in silo.

Decision variables for wheat mixture;

$$X_i : \text{The percentage of wheat in the mixture in silo (\%)} \\ i: 1, \dots, n \text{ (wheat variety)}$$

Decision variables for flour mixture:

$$X_i : \text{The percentage of flour in the mixture in silo (\%)} \\ i: 1, \dots, n \text{ (flour variety)}$$

3.1.2. Objective Function

The objective function is the function that the decision maker wants to optimize (minimize or maximize). The aim is to minimize the cost of wheat and flour mixtures in the flour factory.

$$\min Z = X_1C_1 + X_2C_2 + X_3C_3 + X_4C_4 + X_5C_5 + X_6C_6$$

Here;

$$c_i : i^{\text{th}} \text{ unit price of wheat or flour (TL/ton)}$$

3.1.3. Constraints

The constraints of the model are the factors that prevent variables from being freely valued.

The constraints required for the wheat mixture are:

- Humidity (%)

$$P_{11}X_1 + P_{21}X_2 + P_{31}X_3 + P_{41}X_4 + P_{51}X_5 + P_{61}X_6 \leq S_{i1}D$$

- Gluten (%)

$$P_{12}X_1 + P_{22}X_2 + P_{32}X_3 + P_{42}X_4 + P_{52}X_5 + P_{62}X_6 \geq S_{i2}D$$

- Gluten Index (%)

$$P_{13}X_1 + P_{23}X_2 + P_{33}X_3 + P_{43}X_4 + P_{53}X_5 + P_{63}X_6 \geq S_{i3}D$$

- Sedimentation (cc)

$$P_{14}X_1 + P_{24}X_2 + P_{34}X_3 + P_{44}X_4 + P_{54}X_5 + P_{64}X_6 \geq S_{i4}D$$

- Delayed sedimentation (cc)

$$P_{15}X_1 + P_{25}X_2 + P_{35}X_3 + P_{45}X_4 + P_{55}X_5 + P_{65}X_6 \geq S_{i5}D$$

- Falling Number (s)

$$P_{16}X_1 + P_{26}X_2 + P_{36}X_3 + P_{46}X_4 + P_{56}X_5 + P_{66}X_6 \geq S_{i6}D$$

•Quantity

$$X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_6 = 100$$

•Positivity and Integer Constraint

$$X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6 \geq 0 \text{ and integer}$$

The constraints required for the flour mixture are:

•Humidity (%)

$$P_{11}X_1 + P_{21}X_2 + P_{31}X_3 + P_{41}X_4 + P_{51}X_5 + P_{61}X_6 \leq S_1D$$

•Gluten (%)

$$P_{12}X_1 + P_{22}X_2 + P_{32}X_3 + P_{42}X_4 + P_{52}X_5 + P_{62}X_6 \geq S_2D$$

•Gluten Index (%)

$$P_{13}X_1 + P_{23}X_2 + P_{33}X_3 + P_{43}X_4 + P_{53}X_5 + P_{63}X_6 \geq S_3D$$

•Sedimentation (cc)

$$P_{14}X_1 + P_{24}X_2 + P_{34}X_3 + P_{44}X_4 + P_{54}X_5 + P_{64}X_6 \geq S_4D$$

•Delayed sedimentation (cc)

$$P_{15}X_1 + P_{25}X_2 + P_{35}X_3 + P_{45}X_4 + P_{55}X_5 + P_{65}X_6 \geq S_5D$$

•Falling Number (s)

$$P_{16}X_1 + P_{26}X_2 + P_{36}X_3 + P_{46}X_4 + P_{56}X_5 + P_{66}X_6 \geq S_6D$$

•Cinder (%)

$$P_{17}X_1 + P_{27}X_2 + P_{37}X_3 + P_{47}X_4 + P_{57}X_5 + P_{67}X_6 \geq S_7D$$

•Energy (BU)

$$P_{18}X_1 + P_{28}X_2 + P_{38}X_3 + P_{48}X_4 + P_{58}X_5 + P_{68}X_6 \geq S_8D$$

•Quantity

$$X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_6 = 100$$

•Positivity and Integer Constraint

$$X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6 \geq 0 \text{ and integer}$$

Here;

P_{ij} : i^{th} silo j^{th} value of the component

S_{ij} : i^{th} product j^{th} limit of value of the component

D : Quantity to mix

3.2. Problem Solution

The interface created by using Visual Basic in Microsoft Excel is an environment created to input user data and to see the results. It is foreseen that the users may be engineers, workers or foremen, and developed an easy-to-use interface in the sense that they are not experts in mathematical programming. The interface for the wheat mixture is as shown in Figure 2.

Figure 2: The Interface for the Wheat Mixture

	1st Silo	2nd Silo	3rd Silo	4th Silo	5th Silo	6th Silo
Humidity (%)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gluten (%)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gluten Index (%)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Sedimentation (cc)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Delayed Sedimentation (cc)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Falling Number (s)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Cost (TL/Ton)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Select Product

Calculate percentage of wheat mixture

	1st Silo (%)	2nd Silo (%)	3rd Silo (%)	4th Silo (%)	5th Silo (%)	6th Silo (%)	Min. Cost (TL/Ton)
Calculated Results	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Parameters of selected products	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

At the interface shown in the Figure 2, the wheat parameters and the cost of the wheat are entered by the staff who will determine the mixing percentage. After selecting the product to be produced, the best mix percentages that provide the product values at the minimum cost will be included in the interface by clicking on the calculate percentage button. Mixing percentages are calculated using the Excel Solver. It is possible to make comparison by seeing calculated parameter values and product values in the interface. The interface for the flour mixture is as shown in Figure 3.

At the interface shown in the Figure 3, the flour parameters, desired parameter values of mixture result and the cost of the flour are entered by the staff who will determine the mixing percentage. After selecting the product to be produced, the best mix percentages that provide the product values at the minimum cost will be included in the interface by clicking on the calculate percentage button. Mixing percentages are calculated using the Excel Solver. It is possible to make comparison by seeing calculated parameter values and product values in the interface.

Figure 3. The Interface for the Flour Mixture

	1st Silo	2nd Silo	3rd Silo	4th Silo	5th Silo	6th Silo	Parameters
Humidity (%)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gluten (%)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Gluten Index (%)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Sedimentation (cc)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Delayed Sedimentation (cc)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Falling Number (s)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Cinder (%)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Energy (BU)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Cost (TL/Ton)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

1st Silo (%)	2nd Silo (%)	3rd Silo (%)	4th Silo (%)	5th Silo (%)	6th Silo (%)	Min. Cost (TL/Ton)
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Calculated Results	Humidity	Gluten	G. Index	Sedim.	D. Sedim.	F. N.	Cinder	Energy
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

4. CONCLUSION

As it is known, the use of raw materials in the production sector leads to high costs in today's conditions. The extra profit will be provided if the minimization of excess raw material costs does not fall below the product values. It is the main goal to do these minimizations in order not to fall back from the competitive environment. This application is aimed to bring the lowest cost of raw material and flour mixture in the food sector.

The aim of the study is to show that mathematical optimization methods can be used to blend wheat for flour production. A very limited study has been done in the literature and in practice blending (blending wheat) is based on the experience of the operator instead of mathematical optimization methods. The study showed that the problem is a classic linear programming problem. However, the greatest challenge is to determine the parameters required for the study and to obtain sufficient information about these parameters. As soon as the parameters entering the system are determined, it will be

possible to make more appropriate decisions according to changing conditions (price and wheat characteristics).

Also, it has been observed that this approach reduces the company's costs by 5-10% per day thanks to the created interface.

REFERENCES

Bazaraa, M.S., Jarvis, J.J. and Sherali, H.D., **Linear Programming and Network Flows**, John Wiley & Sons, NewYork 1990.

Hayta, M. and Çakmaklı, Ü., Optimization of Wheat Blending To Produce Breadmaking Flour, **Journal of Food Processing Engineering** (24) 2001: 179-192.

Hilier, F.S. and Lieberman, G.J., **Introduction to Operations Research**, McGraw Hill Publishing, 1990.

Öztürk, A., **Yöneylem Araştırması**, Ekin Kitapevi, Bursa, 1998.

Sarkar, A.K., Optimizing Wheat Mixes for End-Use, Assoc. **Operative Millers Technical Bull.**, January, 1988.

Steffan, P., **An Optimation Model: Minimizing Flour Millers'Costs of Production by Blending Wheat and Additives**, MSc. Thesis, Department of Agricultural Economics, Kansas State University, 2012.

Taha, H.A., **Yöneylem Araştırması** (Çeviri: Ş.A. Baray and Ş. Esnaf), Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2000.

ORMANCI TEKNİK PERSONELİN İŞ MEMNUNİYETİ: İSTANBUL ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ¹²

Seçil YURDAKUL EROL*

**İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, S.Yazar, İstanbul*

Murat KÖSE**

***Marmara Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul*

E-Posta: secily@istanbul.edu.tr

Öz: Ormanlık çok sayıda karmaşık ve birbiriyle ilişkili etkinliği içermekte ve bu çerçevede ormancı teknik personel de karar alma, uygulama ve denetime ilişkin geniş ölçüde yetki ve sorumluluğa sahip olmaktadır. Ayrıca teknik personelin iş memnuniyet düzeyi, ormanlık örgütünün ve orman kaynakları yönetiminin başarısıyla yakından ilişkilidir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, ormancı teknik personelin iş tatmin düzeyini ölçmek ve iş tatminine etki eden faktörleri belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için İstanbul Orman Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak görev yapan ormancı teknik personele anket uygulanmıştır. 112 çalışanın katıldığı anket araştırmasında elde edilen veriler, tanımsal istatistik ve karşılaştırmalı analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre iş tatmininin yüksek olduğu konular; işin, başkaları için bir şeyler yapabilme fırsatı vermesi, toplumda saygın bir kişi olmayı sağlaması ve başkalarını yönlendirme imkânı tanınmasıdır. Memnuniyetin düşük olduğu konular ise ücret, iş yükü, çalışma koşulları ve işin her zaman meşgul etmesi olmuştur. Ayrıca memnuniyet düzeyleri açısından en çok fark oluşmasına neden olan bağımsız değişkenler görev ve görev bölgesi olmuştur. Bu temel bulgular ışığında, iş memnuniyetini arttırmak için yerel düzeyde kararlar alınmalı ve uygulanmalıdır. Kuşkusuz bu yaklaşım ormanlık alanındaki amaçlara ulaşma konusunda doğrudan olumlu katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ormanlık Yönetimi, İş Memnuniyeti, Ormancı Teknik Personel

JEL Kodu: Q23, M12

JOB SATISFACTION OF FORESTRY TECHNICAL STAFF: THE CASE OF REGIONAL FOREST DIRECTORATE OF ISTANBUL

Abstract: Forestry consists of many complex and interrelated activities, thus forestry technical staff has too much authority and responsibility in terms of decision making, application and controlling. Furthermore, the job satisfaction level of technical staff has relations with the success of forestry organization and management of forest resources. In this context, the aims of the study were to determine the job satisfaction level of forestry technical staff and also to investigate the effects of individual factors on job satisfaction. In order to achieve the aims, questionnaires were applied to 112 technical staff of Regional Forest

¹ Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje No: FYD-2016-20540

² Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Directorate of Istanbul. The data were analyzed by descriptive statistics and comparative analysis. The initial findings showed that the expressions which have the highest satisfaction level are about the chance to do things for other people, the chance to be “somebody” in the community and the chance to tell people what to do. Also the lowest satisfaction level was regarding payment and the amount of work, working conditions and being able to keep busy all the time. Also, duty and duty region are the independent variables cause differences between the participants. In the light of the main findings local based decision should be taken and related application should be made to improve the job satisfaction level of technical staff and undoubtedly this approach will have direct positive impact on achieving the aims of forestry.

Keywords: Forest Administration, Job Satisfaction, Forestry Technical Staff

Jel Codes: Q23, M12

1. GİRİŞ

İş doyumunu “çalışanların iş veya iş koşulları hakkında yaptığı olumlu veya olumsuz değerlendirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Weiss ve Merlo, 2015). Diğer taraftan kişinin işinden ve işle ilgili olan faktörlerden aldığı hazzı ve mutluluğu açıklamakta ve kişinin işle ilgili duygusal tepkilerinin bir toplamı olarak değerlendirilmektedir (Eğinli, 2009).

Genel olarak iş doyumunu, işin kendisi (işin ne olduğu, nasıl yapıldığı), çalışanın cinsiyeti, yaşı, kıdemi, motivasyonu, iş stresi, ücret ve terfi olanakları, örgütsel bağlılık, iletişim gibi konu ve faktörlerle yakından ilişkilidir (Okumuş, 2011). Daha geniş çerçevede, iş tatmininde etkili olan faktörler; örgütsel faktörler, bireysel ve kültürel faktörler ve çevre faktörleri olarak ayrılmaktadır. Bu ayrımı temel alarak iş doyumuna etki eden unsurlar incelendiğinde; bireysel ve kültürel faktörler kapsamında çalışanların ihtiyaç, beklenti, çıkar, tutum, algı, inanç ve değerleri ele alınmaktadır. Örgütsel faktörler kapsamında; ücret, yükselme fırsatları, organizasyonların politika ve prosedürleri, işin doğası, niteliği ve çalışma şartları değerlendirilmektedir. Çevre faktörleri ile çalışanları etkileyen ekonomik, sosyal ve devlete ait tüm faktörler anlaşılmaktadır (Örücü ve diğ., 2006).

Çalışanların iş doyumunu örgütler açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü iş tatminsizliği personelde fiziksel, psikolojik ve davranışsal bozukluklar oluşturabilmekte ve bu bozukluklar da bireylerin hem fiziksel ve ruhsal sağlıklarını etkilemekte, hem de organizasyonların etkinlik ve verimliliğini düşürmektedir (Öztekin, 2008). Ayrıca, iş tatmininin örgütsel açıdan önemi, iş tatmini ile verimlilik, işten ayrılma, çatışmalar, iş kazaları, personel devri, devamsızlık, performans ve verimlilik vb. kavramlarla olan yakın ilişkisine de dayanmaktadır (Bayrak Kök, 2006). Diğer taraftan iş doyumsuzluğunun bireysel etkileri de bulunmaktadır. Bu etkileri özellikle işe yabancılaşma, stres ve tükenme olarak sıralamak mümkündür (Şengül, 2008).

Son yıllarda gündeme gelen iş yaşamı kalitesi kavramı, insanlara hem iş yaşamında ve buna paralel olarak sosyal yaşamlarında doyum sağlayacak iş koşullarının yaratılmasını ifade etmektedir (Baysal, 1993). Özellikle örgütler, rekabet avantajı sağlama, dış çevrelerinde değişen koşullara ayak uydurma, geleceğe yönelik amaçlarını gerçekleştirme açısından nitelikli çalışanlara gereksinim duymaktadır. Bu bağlamda üzerinde önemle durulan konulardan biri nitelikli personelin örgütte kalmasını sağlamaktır. Bu noktada dikkat çeken öncelikli yaklaşımlar kapsamında yer alan çalışanların iş doyumunun sağlanması konusuna örgütlerin verdiği önem ve bu kapsamda yapılan çalışmalar ağırlık kazanmaktadır.

Kuşkusuz bu durum ormancılık için de büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşım ormancılığın kendine özgü özellikleri dikkate alındığında daha da ön plana çıkmaktadır. Bu özellikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Yurdakul Erol, 2016):

- Ormanlar ekonomik, sosyal ve ekolojik çok çeşitli işlevi yerine getirmektedir. Bu kapsamda üretilen ürün ve hizmetler çok çeşitlidir.
- Toplumun ormanlardan beklentileri çok çeşitlidir.
- Ormanlardan toplumun beklentilerini sürekli olarak karşılarken, sürdürülebilirlik ilkesi ve ekosistem bütünlüğünü göz önünde bulundurmaya gerekmektedir ve çalışanlar bu konuda yetki ve sorumluluk sahibidir.
- Ormancılıkta ve özellikle ormancı teknik personelle ilgili iş ve işlemler çok karmaşıktır.
- Ormancı teknik personelin iş yükü ve yoğunluğu fazla olduğu gibi yetki ve sorumlulukları da çok geniştir.
- Ormancı teknik personelin yetki alanları; karar verme, uygulama ve denetim konularını kapsamaktadır.

Ayrıca Türkiye’de ormancılık örgütünün karmaşık yapısı, ormancılık örgütü ve çalışanları üzerinde siyasi baskıların söz konusu olması, insan kaynaklarının merkez ve taşra birimlerine dağılımında dengesizlikler yaşanması, atama ve yükseltmelerde çeşitli adaletsizliklerin söz konusu olması gibi ülke genelinde yaşanan sorunlar (Gümüş, 2014; Özdönmez vd., 1998) insan kaynakları yönetimini etkileyen başlıca faktörlerdendir. Türkiye açısından sıralanan konular değerlendirildiğinde özellikle teknik personelin iş memnuniyetinin sağlanması konusunun önemi ve gereği daha açık şekilde görülmektedir.

Belirtilen çerçevede çalışmanın amacı ormancı teknik personelin iş memnuniyetini ölçmek ve buna etki eden çeşitli faktörleri belirlemektir. Böylelikle çalışmada, hem çalışanların iş memnuniyetini arttıracak hem de ormancılık etkinliklerinin performansını yükseltecek öneriler geliştirmek hedeflenmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Çalışma Alanı

İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü; İstanbul, Kırklareli ve Tekirdağ illerinin tamamı ile Edirne ilinin Merkez, Lalapaşa, Süleoğlu, Havsa, Uzunköprü ve Meriç İlçelerini kapsamaktadır. İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü sınırları dahilinde 637.364 ha. orman alanı ve bu orman alanlarında 54.149.879 m³ toplam servet bulunmaktadır (OGM, 2015).

İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü örgüt şeması merkez kuruluşunda; 1 Bölge Müdürü, 3 Bölge Müdür Yardımcısı, 16 Şube Müdürü, 8 Orman Kadastro Başmühendisliği, 2 Orman Amenajman Başmühendisliği, 1 Etüt-Proje Başmühendisliği, 6 Rehberlik ve Denetim Başmühendisliği bulunmaktadır (İOBM, 2017). Taşra kuruluşunda ise; 10 Orman İşletme Müdürlüğü, 2 Fidanlık Müdürlüğü, 57 Orman İşletme Şefliği, 6 Kadastro Mülkiyet Şefliği, 3 Ağaçlandırma ve Toprak Muhafaza Şefliği, 6 Fidanlık Şefliği, 1 Arboretum Şefliği, 2 Eğitim Merkezi Şefliği, 2 Emlak Şefliği ve 1 Elektronik Haberleşme ve Atölye Şefliği bulunmaktadır.

İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü kadrosunda 165 orman mühendisi bulunmakta ve bunların 61’i bölge müdürlüğü merkezinde görevini sürdürmektedir. Ayrıca belirtilen kurumda görev yapan orman mühendislerinin illere dağılımı değerlendirildiğinde 113’ü İstanbul, 27’si Kırklareli, 6’sı Edirne ve 9’u Tekirdağ’da bulunurken, 10’u fidanlıklarda çalışmaktadır.

Bunun dışında 228 orman muhafaza memurunun görev yaptığı görülmektedir. 150'si bölge müdürlüğü merkezinde çalışmak üzere toplam 809 memur bulunmaktadır. Ayrıca toplam 16 sözleşmeli personel, 330 daimi ve 324 mevsimlik işçi çalışmaktadır. Tüm çalışanlar dikkate alındığında İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nde 1479 çalışanın olduğu görülmektedir.

2.2. Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Çalışmada temel veri toplama yöntemi ankettir. Anketin ilk bölümünde katılımcıların kişisel özellikleri ile görev yeri ve niteliğine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Anketin ikinci bölümünde ise ormancı teknik personelin iş memnuniyetini ölçmek için Minnesota iş tatmin ölçeğinden (Weiss vd., 1967) yararlanılmıştır. Belirtilen ölçeğin 20 soruluk kısa formu kullanılarak anket formu oluşturulmuştur.

Anketin uygulanacağı katılımcı sayısı yani örnek büyüklüğü aşağıda belirtilen formülden yararlanılarak hesaplanmıştır (Orhunbilge, 2000). Formülde yer alan N=toplumun büyüklüğünü, Z=Güven katsayısını, E=Hata yüzdesini, p- q = Varyans katsayısını [p:birşeyin olma olasılığı, q: birşeyin olmama olasılığı (q=1-p)] ifade etmektedir.

$$n \geq \frac{N * Z^2 * p * q}{N * E^2 + Z^2 * p * q}$$

Örnek büyüklüğünü belirlemek amacıyla kullanılan bu formülde varyans katsayısı olarak %95 alınmıştır. Belirtilen değere göre güven katsayısı belirlenmektedir. %95 varyans katsayısına karşılık gelen güven katsayısı 1.96 olarak belirlenmiştir. Burada %5'lik hata payının kullanılması uygun görülmüştür. Toplum büyüklüğü, İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nde görev yapan 165 orman mühendisinden oluşmuştur. İlgili değerler formüle yerleştirildiğinde $n \geq 99$ olarak hesaplanmıştır. Çalışmada belirtilen sayının üzerinde bir katılımcıya ulaşmak hedeflenmiştir. Bu çerçevede 112 orman mühendisliği eğitimi almış teknik personele anket uygulanmıştır.

Her katılımcıya anket formu elden ulaştırılmış, çalışmanın amacı ve soruların içeriğiyle ilgili yüz-yüze bilgi verilmiştir. Ancak anketin içeriği dikkate alınarak, katılımcıların soruları daha rahat ve tarafsız cevaplayabilmesi için anketler kendilerine bırakılmış ve daha sonra kapalı zarflar içinde toplanarak geri dönüşler sağlanmıştır. Katılımcıların çeşitli özelliklerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere katılımcıların 77'si erkek ve 28'i kadındır. Yine katılımcıların 41'i 31-40 yaş arasında, 24'ü 41-50 yaş arasında, 18'i 20-30 yaş arasında ve 14'ü 50 yaş üzerindedir. Ankete katılan personelin 90'ı evli iken 17'si bekârdır. Katılımcıların 77'si lisans ve 29'u lisansüstü eğitim mezunudur. Görev pozisyonu açısından 48'i orman işletme şefi veya yönetici olarak görev yapmayan orman mühendisleri, 46'sı işletme şefi ve 13'ü yönetici pozisyonundadır. Görev birimi açısından değerlendirildiğinde 28'i bölge müdürlüğü merkezde, 49'u 1. bölge, 25'i 2. bölge ve 10'u 3. bölgede görev yapmaktadır. Görev bölgeleri sınıflandırmasında, 13 Ekim 2013 Tarih ve 28794 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik" esas alınmıştır. Ayrıca, ormancılık örgütündeki görev yılı açısından personelin dağılımı incelendiğinde, 43'ünün 16 yıldan fazla, 39'unun 6-15 yıl, 24'ünün 1-5 yıl arasında üzerinde görev yaptığı anlaşılmaktadır. Ankete katılan orman mühendislerinin mevcut görevlerindeki hizmet süresi açısından dağılımı ise şu şekildedir; 77'si 5 yıldan az, 22'si 6-15 yıl arası ve 7'si 16 yıldan uzun süredir aynı görev birimindedir. Katılımcıların 58'i İstanbul Üniversitesi, 23'ü Karadeniz Teknik Üniversitesi ve 19'u diğer

(Artvin Çoruh Ü., Bartın Ü., Çankırı Karatekin Ü., Düzce Ü., Kastamonu Ü., Süleyman Demirel Ü.) orman fakültelerinden mezun olmuşlardır. Mezuniyet yılları itibariyle dağılımı dikkate alındığında 44'ünün 1995-2004; 27'sinin 2005-2015; 24'ünün 1985-1994 ve 7'sinin 1975-1984 yılları arasında mezun olduğu anlaşılmaktadır.

Veri analizi aşamasında ilk olarak Alfa (α) Modeli (Cronbach Alpha Coefficient) güvenilirlik analizi yapılmıştır. Belirtilen yöntem ölçekte bulunan soruların homojen bir yapı gösterme durumu ile bütünü ifade edip etmediğini belirlemeye yöneliktir. (Kalaycı, 2006). İş memnuniyetine ilişkin soru grubunun güvenilirlik düzeyini ölçmek için yapılan değerlendirmede (α)=0,93 çıkmış ve güvenilirlik düzeyi yüksek olarak belirlenmiştir. Soruların her birinin soru bütünü ile aralarında olan korelasyon da son derece yüksektir.

Tablo 1: Ankete katılan personelin özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımı*

Çalışanların Özellikleri		F (Frekans)	% (Yüzde)
Cinsiyet	Kadın	28	25.0
	Erkek	77	68,8
	Geçersiz-Cevapsız	7	6.3
Yaş	20-30	18	16.1
	31-40	41	36.6
	41-50	24	21.4
	50+	14	12.5
	Geçersiz-Cevapsız	15	13.4
Medeni Durum	Evli	90	80.4
	Bekâr	17	15.2
	Geçersiz-Cevapsız	5	4.5
Eğitim Durumu	Lisans	77	68.8
	Lisansüstü	29	25.9
	Geçersiz-Cevapsız	6	5.4
Görev Pozisyonu	Teknik Eleman**	48	42.9
	İşletme Şefi	44	39.3
	Müd-Müd Yard.	13	11.6
	Geçersiz-Cevapsız	7	6.3
Görev Birimi***	1. Bölge	49	43.8
	2. Bölge	25	22.3
	3. Bölge	10	8.9
	Bölge Müdürlüğü Merkez	28	25.0
Ormancılık Örgütü Görev Yılı	1-5 yıl arası	24	21.4
	6-15 yıl arası	39	34.8
	16+	43	38.4
	Geçersiz-Cevapsız	6	5.4
Mevcut Görevde Bulunma Yılı	0-5 yıl arası	77	68.8
	6-15 yıl arası	22	19.6
	16+	7	6,3
	Geçersiz-Cevapsız	6	5,4

* Tablo oluşturulurken çalışanların özellikleri itibariyle katılımcı sayılarının farklı bölümlerde birbirine eşit olmasını sağlamak açısından cevapsız ve geçersiz ifadelerin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Ancak söz konusu ifadeler, anket verileri sayısallaştırılırken ve analizler yapılırken “kayıp değer” olarak tanımlanmış ve değerlendirme dışı tutulmuştur.

** Teknik eleman ifadesi, orman işletme şefi, orman işletme müdür ve yardımcısı dışında örgütte görev yapan orman mühendislerini kapsamaktadır.

*** Görev Birimi sınıflandırması 13 Ekim 2013 Tarih ve 28794 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik”

Çalışmada anket katılımcılarının soruları değerlendirme açısından farklılıkların belirlenmesine ilişkin olarak t-testi ve Tek Yönlü ANOVA testlerinden yararlanılmıştır. Gruplar arasında fark bulunması durumunda farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla “post hoc” testlerine başvurulmuştur. Post hoc testlerinin seçiminde varyans eşitliği Levene varyans eşitliği testi ile ölçülmüştür. Varyansların eşit olması durumunda Tukey ve farklı olması durumunda ise Games-Howell testlerinden yararlanılmıştır.

3.BULGULAR

Ankete katılan ve tamamı orman mühendisli olan teknik personelin “işin her zaman meşgul etmesi” ile ilgili memnuniyet düzeyi orta ($M=2,84$) seviyededir. Bu soruya ilişkin katılımcılar arasında fark oluşturan değişken görev pozisyonudur. Bu açıdan özellikle orman işletme şeflerinin memnuniyet düzeyinin düşük ($M= 2,48$) olduğu söylenebilir. İlgili soruda Tukey testine göre temel fark şefler ve teknik elemanlar arasında görülmektedir ($MD=0,60$ ve $sig:0,02$).

Ölçekteki ikinci soru olan işin bağımsız çalışma imkanı sağlaması açısından genel memnuniyet düzeyi orta ($M=3,25$) seviyededir. Bu soruda değişkenler açısından önemli bir fark belirlenmemiştir. Üçüncü soru, işin ara sıra değişik şeyler yapabilme olanağı vermesi ile ilgidir. Bu konuda, katılımcıların memnuniyet düzeyi yükseğe yakındır ($M=3,44$). Burada katılımcılar arasında fark oluşturan değişken cinsiyettir ($P:0,03$ – $MD: 0.45$). Kadınların bu konudaki memnuniyet düzeyi daha yüksektir.

Katılımcıların memnuniyet düzeyi; işin çalışana toplumda saygın bir kişi olma şansı vermesi açısından değerlendirildiğinde yüksektir ($M=3,54$). Bu soru için farkın oluşmasına neden olan bağımsız değişkenler görev pozisyonu ve görev niteliğidir. İşletme şefi ($M=3,83$) ve yönetici pozisyonundaki katılımcıların ($M= 3,80$) memnuniyet düzeyi yüksek seviyedeysen, teknik personelin orta seviyededir ($M=3,27$). Soruya ilişkin Games-Howell testine göre fark şefler ve teknik elemanlar arasında görülmektedir ($MD=0,25$ ve $sig:0,04$). Bu konuda fark yaratan diğer değişken görev bölgesi niteliğidir. Belirtilen soruda Games-Howell testine göre fark 1. ve 2. bölgeler ($MD=0,61$ ve $sig:0,01$) ile 2. bölge ve merkez ($MD=1,20$ ve $sig:0,00$) arasındadır. 2. bölgede görev yapanların memnuniyet düzeyi yüksekken ($M=4,17$), merkezdekilerin orta seviyededir ($M=2,96$).

Yöneticilerin emrindeki kişileri yönetmesi açısından iş memnuniyet düzeyi orta seviyededir ($M=3,14$). Bu konuda da görev pozisyonu açısından fark bulunmaktadır. Belirtilen soruda Tukey testine göre temel fark teknik elemanlar ile şefler ($MD=0,51$ ve $sig:0,03$) ve teknik elemanlar ile yöneticiler arasında ($MD=0,79$ ve $sig:0,03$) belirlenmiştir. Yöneticilerin bu konudaki memnuniyeti yüksek ($M=3,67$) iken teknik personelin orta düzeydedir ($M=2,88$). Görev bölgesi açısından da bir fark olduğu söylenebilir. Bu soruda Tukey testine göre fark 1.bölge ve merkez ($MD=0,68$ ve $sig:0,01$) ile 2. bölge ve merkez ($MD=1,04$ ve $sig:0,00$) arasındadır. Aritmetik ortalamalara göre 2. bölgedekilerin bu konudaki memnuniyet düzeyi ($M=3,58$), bölge müdürlüğü merkezde görev yapanlardan ($M =2,54$) yüksektir.

Tablo 2: Ormancı teknik personelin memnuniyet düzeyi ve çeşitli özelliklere göre karşılaştırılması

	Cinsiyet		Yaş				Görev			Görev Bölgesi Niteliği				Teşkilat Görev Süresi			Eğitim Durumu	
	Kadın	Erkek	20-30	31-40	41-50	51+	Teknik Eleman	İşletme Şefi	Müdür-Müd. Yrd.	1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	Böl. Müd. Merk.	1-5 Yıl	6-15 Yıl	16 yıl +	Lisans	Lisansüstü
1	2,79	2,84	2,67	2,93	3,08	2,64	3,08	2,48	3,17	2,65	2,91	2,90	3,07	2,71	2,82	2,95	2,87	2,76
	P:0,01 F:4,16																	
2	3,39	3,21	3,22	3,44	3,33	2,86	3,25	3,20	3,42	3,24	3,17	3,20	3,32	3,38	3,28	3,17	3,34	3,03
3	3,81	3,36	3,50	3,68	3,63	2,92	3,53	3,42	3,42	3,44	3,43	3,30	3,52	3,58	3,46	3,45	3,58	3,17
	P:0,03 MD:0,45																	
4	3,64	3,50	3,50	3,71	3,54	3,21	3,27	3,80	3,83	3,55	4,17	3,60	2,96	3,79	3,54	3,40	3,55	3,55
	P:0,03 F:3,49 P:0,00 F:6,50																	
5	3,36	3,12	3,28	3,27	3,25	2,64	2,88	3,39	3,67	3,22	3,58	3,40	2,54	3,50	3,15	3,05	3,29	2,93
	P:0,00 F:5,02 P:0,00 F:5,94																	
6	3,46	3,22	3,33	3,34	3,29	3,07	2,96	3,50	3,92	3,37	3,63	3,60	2,54	3,54	3,23	3,21	3,37	3,07
	P:0,00 F:7,36 P:0,00 F:8,06																	
7	3,46	3,40	3,56	3,38	3,50	3,07	3,26	3,52	3,75	3,49	3,63	3,90	2,89	3,54	3,31	3,46	3,60	3,03
	P:0,00 F:4,21 P:0,00 MD:0,56																	
8	3,75	3,43	3,50	3,75	3,42	3,07	3,38	3,66	3,67	3,31	4,00	3,60	3,33	3,58	3,77	3,24	3,61	3,28
	P:0,01 F:3,70 P:0,03 F:3,63																	
9	3,74	3,71	3,83	3,98	3,58	3,23	3,43	3,95	4,08	3,63	4,13	4,00	3,44	3,67	3,95	3,53	3,85	3,41
	P:0,04- F:2,83 P:0,00 F:5,3 P:0,01 F:3,47 P:0,04 MD:0,43																	
10	3,57	3,48	3,78	3,60	3,38	3,07	3,17	3,70	4,08	3,63	3,79	3,80	2,93	3,58	3,64	3,34	3,63	3,24
	P:0,00 F:8,52 P:0,00 F:6,71 P:0,04 MD:0,38																	
11	3,50	3,48	3,76	3,60	3,57	2,79	3,17	3,69	4,00	3,47	3,82	4,00	3,00	3,70	3,56	3,30	3,55	3,38
	P:0,02- F: 3,36 P:0,00 F:5,77 P:0,00 F:4,64																	

Tablo 2 (Devamı): Ormancı teknik personelin memnuniyet düzeyi ve çeşitli özelliklere göre karşılaştırılması

	Cinsiyet		Yaş				Görev			Görev Bölgesi Niteliği				Teşkilat Görev Süresi			Eğitim Durumu	
	Kadın	Erkek	20-30	31-40	41-50	51+	Teknik Eleman	İşletme Şefi	Müdür-Müd. Yrd.	1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	Böl. Müd. Merk.	1-5 Yıl	6-15 Yıl	16 yıl +	Lisans	Lisansüstü
12	3,32	3,36	3,39	3,40	3,54	2,86	3,21	3,36	3,92	3,43	3,54	3,70	2,93	3,38	3,41	3,27	3,41	3,21
							P:0,03 F:3,43			P:0,01 F:3,56								
13	3,00	2,36	2,56	2,53	2,83	2,00	2,39	2,53	3,33	2,77	2,30	2,90	2,22	2,59	2,49	2,61	2,60	2,45
	P:0,00 MD:0,36						P:0,02 F:3,85											
14	2,82	2,92	2,83	3,08	2,71	2,57	2,60	3,07	3,50	3,10	3,08	3,30	2,07	3,00	3,03	2,71	3,07	2,41
							P:0,01 F:4,38			P:0,00 F:7,26							P:0,00 MD:0,65	
15	3,04	2,97	3,11	3,10	3,00	2,50	2,81	3,07	3,42	3,10	2,92	3,40	2,56	3,25	3,03	2,80	3,07	2,79
16	3,00	1,65	2,50	2,90	2,88	2,57	2,79	2,57	3,25	2,94	2,75	2,60	2,44	2,58	2,77	2,85	2,80	2,62
17	3,56	3,43	3,89	3,45	3,50	2,92	3,47	3,37	3,75	3,60	3,17	3,90	3,30	3,67	3,38	3,43	3,49	3,41
18	3,21	2,84	3,00	3,00	2,96	2,86	2,85	2,86	3,67	3,06	2,83	3,30	5,56	3,00	2,97	2,90	3,05	2,69
							P:0,04 F:3,28											
19	3,61	3,32	3,33	3,48	3,54	3,07	3,28	3,41	3,83	3,35	3,88	3,50	3,00	3,46	3,36	3,41	3,49	3,21
										P:0,02 F:3,19								
20	3,36	3,23	3,44	3,30	3,46	3,29	3,09	3,41	3,42	3,27	3,71	3,40	2,78	3,46	3,21	3,22	3,31	3,24
										P:0,00 F:4,45								

Yöneticinin karar verme yeteneği açısından memnuniyet düzeyi orta ($M=3,23$) seviyededir. Bu soru kapsamında yönetici ($M=3,92$) ve işletme şeflerinin ($M=3,50$) memnuniyeti yüksek, teknik personelin ise ($M=2,96$) daha düşüktür. Görev pozisyonu itibarıyla bu soruda Games-Howell testine göre fark, şefler ve teknik elemanlar ($MD=0,54$ ve $sig:0,01$) ile teknik elemanlar ve yöneticiler ($MD=0,95$ ve $sig:0,00$) arasındadır. Görev bölgesinin niteliği açısından ise Tukey testine göre bölge müdürlüğü merkezinde görev yapan katılımcılar ile diğer tüm bölgelerde görev yapanlar arasında fark vardır. Merkez ve 1.,2. ve 3. bölgelerden katılımcılar arasındaki farklar sırasıyla şu şekildedir: ($MD=0,83$ ve $sig:0,00$), ($MD=1,08$ ve $sig:0,00$), ($MD=1,06$ ve $sig:0,00$).

Vicdani sorumluluk taşıma bakımından genel memnuniyet düzeyi yükseğe yakındır ($M=3,41$). Bu konuda farkın oluşmasına neden olan bağımsız değişkenler görev bölgesi niteliği ve eğitim durumudur. 3. bölgede bu düzey yüksek iken ($M=3,90$), merkezde orta seviyededir ($M=2,89$). Belirtilen soruda Tukey testine göre bölge müdürlüğü merkezinde görev yapan katılımcılar ile diğer tüm bölgelerde görev yapanlar arasında fark vardır. Merkez ve 1.,2. ve 3. bölgelerden katılımcılar arasındaki farklar sırasıyla şu şekildedir: ($MD=0,60$ ve $sig:0,04$), ($MD=0,73$ ve $sig:0,03$), ($MD=1,01$ ve $sig:0,02$). Eğitim açısından bakıldığında lisans mezunlarının konuya ilişkin memnuniyeti ($M=3,60$) lisansüstü eğitim alanlara ($M=3,03$) göre daha yüksektir.

İşin geleceğe ilişkin garantili olması kapsamındaki memnuniyet düzeyi de yükseğe yakındır ($M=3,49$). Görev bölgesinin niteliği ve ormancılık örgütündeki görev süresi bu konuda katılımcılar arasında farklılık gösteren değişkenlerdir. Belirtilen soruda Games-Howell testine göre fark 1. ve 2. bölge katılımcıları arasındadır ($MD=0,69$ ve $sig:0,00$). Ormancılık örgütündeki görev süresi açısından ise Tukey testine göre yapılan değerlendirmede temel fark 6-15 yıldır ormancılık teşkilatında çalışanlar ile 16 yıldan fazla süredir çalışanlar arasında görülmüştür ($MD=0,52$ ve $sig:0,02$).

İşin, kişiyi başkaları için bir şeyler yapabildiği konusunda tatmin etme düzeyi yüksektir ($M=3,72$). Yaş, görev pozisyonu, görev bölgesi ve eğitim durumu açısından katılımcılar arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Yaş değişkeni dikkate alındığında, soruda Tukey testine göre fark 50 yaş üzeri ve 31-40 yaş arasındaki katılımcılar arasında söz konusudur ($MD=0,574$ ve $sig:0,04$). Görev pozisyonu açısından ise Games-Howell testine göre fark şefler ve teknik elemanlar ($MD=0,52$ ve $sig:0,01$) ile teknik elemanlar ve yöneticiler ($MD=0,65$ ve $sig:0,00$) arasındadır. Görev bölgesi bakımından Games-Howell testine göre 1 ve 2. bölge katılımcıları ($MD=0,50$ ve $sig:0,02$) ile merkez ve 2. bölge katılımcıları ($MD=0,68$ ve $sig:0,01$) arasındadır. Eğitim açısından bakıldığında ise lisans mezunlarının memnuniyet düzeyinin ($M=3,85$) lisansüstü eğitim alanlardan ($M=3,41$) daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

İş memnuniyeti; kişileri yönlendirme fırsatı açısından irdelendiğinde memnuniyet düzeyi nin yüksek ($M=3,51$) olduğu görülmektedir. Bu soruda fark oluşmasına neden olan değişkenler görev pozisyonu, görev bölgesi niteliği ve eğitim durumudur. Görev pozisyonu açısından Games-Howell testine göre fark şefler ve teknik elemanlar ($MD=0,53$ ve $sig:0,00$) ile teknik elemanlar ve yöneticiler ($MD=0,91$ ve $sig:0,00$) arasındadır. Görev bölgesi açısından ise Tukey testine göre bölge müdürlüğü merkezinde görev yapan katılımcılar ile diğer tüm bölgelerde görev yapanlar arasında fark vardır. Merkez ve 1.,2. ve 3. bölgelerden katılımcılar arasındaki farklar sırasıyla şu şekildedir: ($MD=0,70$ ve $sig:0,00$), ($MD=0,86$ ve $sig:0,00$), ($MD=0,87$ ve $sig:0,01$). Eğitim durumuna göre de lisans mezunlarının memnuniyeti ($M=3,63$) yüksek lisans mezunlarının memnuniyetinden ($M=3,24$) yüksektir.

Çalışanın kendi yetenekleriyle bir şeyler yapabilmesi açısından memnuniyet düzeyi yüksek seviyeye yakındır (M=3,47). Bu konuda yaş, görev pozisyonu ve görev bölgesi açısından farklılıklar görülmektedir. Yaşa göre yapılan Tukey testinde fark 50 yaş üzeri ile 20-30 yaş arasındaki katılımlar (MD=0,97 ve sig:0,02) yine 50 yaş üzeri ve 31-40 yaş arasındaki katılımcılarda (MD=0,81 ve sig:0,03) görülmektedir. Görev pozisyonu açısından ise Games-Howell testine göre fark şefler ve teknik elemanlar (MD=0,54 ve sig:0,01) ile teknik elemanlar ve yöneticiler (MD=0,95 ve sig:0,00) arasındadır. Bu konuda farklılık görülen bir diğer değişken olan görev bölgesi açısından Games-Howell testine göre fark merkez ile 2. ve 3. bölge katılımcıları arasında görülmektedir. Sonuçlar sırasıyla verilmiştir: (MD=0,81 ve sig:0,02), (MD=1,00 ve sig:0,01) .

Ölçekte yer alan ve iş memnuniyetini değerlendirme kapsamındaki soru işle ilgili alınan kararların uygulamaya konmasına ilişkindir. Bu konuda çalışanların memnuniyet düzeyi orta seviyededir (M=3,35). Görev pozisyonu ve bölgesi bu konuda farklılıkları ortaya çıkaran değişkenlerdir. Görev pozisyonu açısından Tukey testine göre temel fark yöneticiler ve teknik elemanlar arasında görülmektedir (MD=0,70 ve sig:0,02). Görev bölgesi açısından Tukey testine göre fark merkez ve 2. bölge katılımları arasında gerçekleşmiştir (MD=0,61 ve sig:0,04). Bu konuda yöneticilerin memnuniyet düzeyi diğerlerinden yüksekken, merkezde çalışanların memnuniyet düzeyi diğerleriyle kıyaslandığında daha düşüktür.

Ücret memnuniyeti açısından değerlendirme yapıldığında genel memnuniyet düzeyinin düşük seviyeye yakın olduğu (M=2,55) görülmektedir. Bu konuda cinsiyet ve görev pozisyonu açısından farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların (M=3,00) bu konudaki memnuniyet düzeyi erkeklere (M=2,36) göre daha yüksektir. Yine yöneticilerin (M=3,50) de memnuniyet düzeyi diğerlerinden yüksektir. Tukey testine göre temel fark yöneticiler ve teknik elemanlar arasında görülmektedir (MD=0,94 ve sig:0,01).

Terfi imkanı açısından ise memnuniyet düzeyi orta seviyededir (M=2,86). Bu konuda görev pozisyonu, görev bölgesi ve eğitime göre farklılıklar bulunmaktadır. Görev pozisyonu açısından Games-Howell testine göre temel fark yöneticiler ve teknik elemanlar arasında görülmektedir (MD=0,90 ve sig:0,02). Görev bölgesi bakımından ise Tukey testine göre bölge müdürlüğü merkezinde görev yapan katılımcılar ile diğer tüm bölgelerde görev yapanlar arasında fark vardır. Merkez ve 1.,2. ve 3. bölgelerden katılımcılar arasındaki farklar sırasıyla şu şekildedir: (MD=1,02 ve sig:0,00), (MD=1,00 ve sig:0,00), (MD=1,22 ve sig:0,00). Bu konuda merkezde çalışanların memnuniyeti düşük seviyededir (M=2,07). Lisans eğitimi alanların terfi konusundaki memnuniyeti (M=3,07), lisansüstü eğitim alanlarından (M=2,41) daha yüksektir.

İşin, çalışana kendi fikirlerini kullanma imkanı vermesi açısından, katılımcıların memnuniyeti orta seviyedir (M=2,95). Yine çalışma şartları bakımından da benzer bir yaklaşım (M=2,75) bulunmaktadır. Çalışma arkadaşlarının birbiriyle anlaşması açısından ise memnuniyet düzeyi yüksek düzeye yakındır (M=3,46). Bu sorularda bağımsız değişkenler açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Yapılan iş karşılığında takdir edilme konusundaki memnuniyet düzeyi orta seviyededir (M=2,91). Bu konudaki farklılık görev pozisyonuna bağlı olarak oluşmaktadır. Görev pozisyonu açısından Tukey testine göre fark şefler ve yöneticiler (MD=0,80 ve sig:0,04) ile teknik elemanlar ve yöneticiler (MD=0,81 ve sig:0,04) arasındadır. Bu konuda yöneticilerin memnuniyet düzeyi yüksekken (M=3,67), teknik eleman (M=2,85) ve şeflerinki (M=2,86) orta düzeydedir.

İş sonucunda duyulan başarı hissi bakımından memnuniyet düzeyi yüksektir (M=3,39). Görev bölgesi değişkenine bağlı olarak yapılan Tukey testine göre fark merkez ve 2. bölge

katılımları arasında gerçekleşmiştir (MD=0,87 ve sig:0,01). 2. (M=3,88) ve 3. bölge katılımcılarının (M=3,50) memnuniyet düzeyi yüksekken, 1. bölge (M=3,35) ve merkezde (M=3,00) görev yapan katılımcıların memnuniyeti orta düzeydedir. Görevde çalışanın kendi yöntemlerini kullanma imkanı açısından katılımcıların memnuniyeti (M=3,25) orta düzeydedir. Bu soruda Games-Howell testine göre fark merkez ve 2. bölge katılımları arasında görülmektedir (MD=0,93 ve sig:0,00). 2. bölgede görev yapanların bu konudaki memnuniyet düzeyi yüksek (M=3,71), merkezdekilerin ise orta seviyede hatta düşüğe yakındır (M=2,78).

4. SONUÇ

Çalışanların iş ve işyeri ile ilgili olumlu tutumlara sahip olması iş doyumunun gelişmesini, iş doyumunun gelişmesi de işte performansın ve verimliliğin artmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda işten duyulan memnuniyet düzeyi, işin daha iyi yapılmasının temel koşulu olarak değerlendirilmektedir (Akşit Aşık, 2010). Çalışanların verimi ve performansı da örgütsel başarıyı doğrudan etkilemektedir. Belirtilen çerçevede örgütler de çalışanların iş memnuniyeti sağlamaya ve memnuniyet düzeyini arttırmaya daha fazla önem vermektedirler.

Ormancılık gibi iş yoğunluğu ve iş çeşidinin fazla olduğu, kaynak yönetiminin yaşamsal öneme sahip olduğu, yetki ve sorumluluğun çok geniş olduğu bir sektörde çalışanların tatmini, sektörün başarısı açısından daha kritik bir boyut kazanmaktadır. Özellikle taşra örgütlenmesi düzeyinde insan kaynaklarına ilişkin konulara yönelmek, ormancılık birimlerindeki başarının artması açısından da önemlidir (Yurdakul Erol, 2016).

Yapılan çalışmada, İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü örneğinde teknik personelin memnuniyet düzeyi en yüksek olan konu, işin başkaları için birşeyler yapabilme olanağı sağlamasına ilişkindir. Bunu işin; toplumda saygın bir kişi olma şansı vermesi, kişileri yönlendirmek için fırsat vermesi ve garantili bir gelecek sağlamasına ilişkin özellikleri izlemektedir. Memnuniyet düzeyinin en düşük olduğu konu ise iş karşılığında alınan ücrete ilişkindir. Memnuniyet düzeyinin düşüklüğü açısından ücreti, çalışma şartları, iş sağladığı meşgulliyet ve terfi olanakları izlemektedir. Aslında ücret yetersizliği, iş yükünün fazlalığı, atama ve yükseltmelerle ilgili sorunlar ormancılıkta çeşitli örnek alanlarda yapılan araştırmalarda da dikkat çekmiştir (Alkan ve Uğur, 2016; Akyüz vd., 2011; Toksoy ve vd., 2011; Yılmaz vd., 2009; Yurdakul, 2005).

Burada dikkat çeken konuların başında, iş tatmininin en yüksek olduğu konuların iç kaynaklı olması ve memnuniyetsizliğin yüksek olduğu konulardan üçünün ise dış kaynaklı olması gelmektedir. Bu çerçevede, özellikle Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü'nün ülke genelinde ve İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nün kendi yetki ve sorumlulukları çerçevesinde; çalışanların memnuniyetini arttırmak için çaba göstermesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan ankette yeralan ve iş tatminini ölçmeye yönelik 20 sorudan yalnızca 2'si yüksek düzeyde, 3'ü yükseğe yakın düzeyde değerlendirilmiştir. Aynı formda yer alan 6 konuya ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi düşük seviyeye yakındır. Genel memnuniyet düzeyi ise orta seviyededir (M=3,22). Kuşkusuz bireysel ve örgütsel başarı ve performansın artması için iş tatmin düzeyini artırıcı önlemlerin alınması hem ülke ormancılık politika ve stratejilerinde hem de taşra kuruluşları kapsamında yapılan planlama çalışmalarında göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca çalışanların memnuniyeti üzerinde en fazla etkiye sahip bağımsız değişkenler, görev ve görev bölgesidir. Görev 11 konuda, görev bölgesi ise 12 konuda katılımcılar arasında fark

oluşmasına neden olmaktadır. Burada ormancılık teşkilatı açısından önemle üzerinde durulması gereken konulardan biri de kuşkusuz görev ve görev yerine ilişkin farklılıkları ortadan kaldıracak önlemlerin alınmasıdır.

KAYNAKÇA

- Akşit Aşık, Nuran (2010), “Çalışanların İş Doyumunu Etkileyen Bireysel ve Örgütsel Faktörler ile Sonuçlarına İlişkin Kavramsal Bir Değerlendirme”, **Türk İdare Dergisi**, 467: 31-51.
- Akyüz, Kadri Cemil; Koçak, Serap; Balaban, Yasin; Yıldırım, İbrahim ve Gedik, Tarık (2011), “Çalışanların İş Tatmin Düzeylerinin İncelenmesi (Muğla Orman Bölge Müdürlüğü Örneği)”, **SDÜ Orman Fakültesi Dergisi**, 12: 20-26.
- Alkan, Hasan ve Uğur, Türker (2016), “Örgütsel Stres ve Yönetimi: Orman İşletmeleri Örneği”, **Türkiye Ormancılık Dergisi**, 17(2): 107-117.
- Bayrak Kök, Sebahat (2006), “İş Tatmini Ve Örgütsel Bağlılığın İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 20 (1): 291-310.
- Baysal, Ayşe Can (1993), **Çalışma Yaşamında İnsan**, ISBN. 975-404-297-7, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul, 190s.
- Eğimli, Ayşe Temel (2009), “Çalışanlarda İş Doyumu: Kamu Ve Özel Sektör Çalışanlarının İş Doyumuna Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 23 (3): 35-52.
- Gümüş, Cantürk (2014), “Osmanlıdan Günümüze Ormancılık Politikalarının Ormancılık Örgütlenmesi Üzerine Etkileri ve Güncel Sorunlar”, **II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu**, 22-24 Ekim 2014, Isparta ss. 477-489.
- İOBM (2017), Orman Genel Müdürlüğü İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü: Kuruluşumuz, <http://istanbulobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/Kurulusumuz/GenelBilgiler.aspx>
- Kalaycı, Şeref (2006), **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, 2. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, ISBN 975-9091-14-3, Ankara, 426s.
- OGM (2015), Türkiye Orman Varlığı: 2015, <https://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Yayinlar/T%C3%BCrkiye%20Orman%20Varl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-2015.pdf>
- Okumuş, Mikail (2011), **Öğretmenlerde Meslek Tatmini ve İş Stresi**, İstanbul: Hiperlink e-books.
- Orhunbilge, Neyran. (2000), Örneklem Yöntemleri ve Hipotez Testleri, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 2. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- Örücü, Edip; Yumuşak, Sedat ve Bozkır, Yasin (2006), “Bankalarda Çalışan Personelin İş Tatmini ve İş Tatminini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması”, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 13(1): 39-51.
- Özdönmez, Metin; Akesen, Ayтуğ ve Ekizoğlu, Abdi (1998), **Ormancılık Yönetim Bilgisi**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4157, ISBN 975-404-535-6, İstanbul.
- Öztekin, Zafer Savaş (2008), **Orduda İş Tatmini Subayların İş Tatminini Etkileyen Faktörler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma**. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir.
- Şengül, Arzu (2008), **İş Doyum ve Tüketici Tatmini İlişkisi Kamu ve Özel Kesim Sağlık Hizmetlerinde Hekimlerin İş Doyumunun Hasta Tatmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma**. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa.

Toksoy, Devlet; Bayramoğlu, Mahmut Muhammet; Ayaz, Hüseyin (2011), **Ormanlık Örgütündeki Orman Mühendislerinin Yönetmel ve Örgütsel Sorunları Üzerine bir Araştırma**. I. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 26-28 Ekim 2011, Kahramanmaraş,ss: 813-820.

Weiss, David J; Dawis, Rene V; England, George W. ve Lofquist, Lloyd H (1967), **Manual for the Minnesota Satisfaction Questionnaire**.Vol.22, Minnesota Studies in Vocational Rehabilitation, Minneapolis: University of Minnesota, Industrial Relations Center.

Weiss, Howard M ve Merlo, Kelsey L (2015), "Job Satisfaction", International **Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, 12: <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.22029-1>.

Yılmaz, Ersin; Daşdemir, İsmail, Karabulut, Salim; Koçak, Zekeriya ve Polat, Osman (2009), "**Orman Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Çalışanlarının İş Doyumunu Etkileyen Faktörler: Mersin Orman Bölge Müdürlüğü ve Buna Bağlı İşletme Müdürlükleri Örneği**". Çevre ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 387, ISBN 978-605-393-056-3, Tarsus, Türkiye.

Yurdakul Erol, Seçil (2016), "Comprehensive analysis of some job-related attitudes on expectation and satisfaction among forestry staff: case results from a Turkish regional forestry organization", **International Forestry Review**, 18(2), 2016: 161-179.

Yurdakul, Seçil (2005), Ormanlıkta Personel Yönetimi Sorunları ve Sonuçları (Örnek Olaylarla İrdeleme), **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, A Serisi, 55 (1):161-184.

OSMANLI İMPARATORLUĞU İLE BELÇİKA DEVLETİ ARASINDAKİ TİCARETLE İLGİLİ GÜMRÜK TARİFE DEFTERİ (1862)¹

Murat FİDAN*

** Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
mfidan@kastamonu.edu.tr*

Öz: Osmanlı Devleti kadim iktisat anlayışı çerçevesinde ülkesinde ihtiyaç duyulan ürünleri temin etmek için ithalat veya üretim fazlası ürünleri satmak için ihracata dayalı farklı devletler ile ticarî ilişkiler kurmuştur. Bu çalışma ile ilgili dönemin ithalata ve ihracata konu olan mallarının bilim dünyasına kazandırılmasının yanı sıra gümrük tarifelerinde ortaya çıkan değişimlerin de incelenmesine imkan sağlamak amaçlanmıştır.

Osmanlı Devleti, Belçika Devleti ile imzaladığı 1840 tarihli ticaret anlaşması sonrasında, bu devlet ile gerçekleşen ithalat ve ihracat esnasında uygulamaya koyduğu gümrük tarifelerini, iktisadî şartlarda ortaya çıkan yeni gelişmelere bağlı olarak değiştirmek istemiştir. Osmanlı Devleti'nin bu değişim isteğinde iki önemli etken dikkat çekmektedir. Birinci etkenin, tarifeye konu olan ürün fiyatlarının güncel değerlerindeki artış ile bu ürünlerden alınan gümrük vergisi miktarındaki azalması olduğu görülmektedir. İkinci etkenin ise dünya şartlarındaki iktisadî ve siyasî gelişmelere bağlı olarak Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu kadim iktisat anlayışını değiştirme girişimleri olmuştur. Osmanlı Devleti, Belçika ile arasında gerçekleşen ithalat ve ihracata dayalı gümrük tarifelerini 20 Mart 1862 tarihli ticaret anlaşması sonrası yenilemiştir. Gümrük tarifesi, iki devletin yetkilileri arasında yapılan görüşmeler sonrasında Osmanlı Türkçesine göre hazırlanmıştır. Her iki devletin yetkilileri hazırlanan bu tarifeyi imzalamışlardır. Bu çalışmada tarife defterinde yer alan ve daha önce bilim dünyasına kazandırılmamış olan Osmanlı Devleti mahsulü emtialar ile Belçika Devleti mahsulü emtia çeşitlerinin Osmanlı Türkçesinden Latin alfabesine çevirisi yapılmıştır. Dönemin üretim yapısının anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülen bu veriler, çeviri esnasında orijinal ifadelerine sadık kalınarak kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Belçika, Gümrük Tarifesi, İthalat, İhracat

JEL Kodu: N00, N74, N76

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBBS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

THE STATES OF BELGIUM AND THE OTTOMAN EMPIRE BETWEEN TRADE-RELATED CUSTOMS TARIFF BOOK (1862)

Abstract: The Ottoman State has established trade relations with different states based on exports to sell the import or production surplus products in order to provide the products needed in the country in the framework of the economic concept of the economy. In this study, it was aimed to enable the importation and exportation of goods belonging to the scientific period in the scientific period as well as the changes occurring in customs tariffs.

The Ottoman State wanted to change the customs tariff that it had put into practice during the import and export with this state after the signing of the 1840 trade agreement with the Belgian State, depending on the new developments in the economic conjuncture. Two important factors in the desire of this change of the Ottoman State are remarkable. The first factor appears to be the increase in the current value of product prices subject to tariffs and the decrease in the amount of customs taxation on these products. The second factor was the attempt to change the concept of economics that the Ottoman Empire had applied, depending on the economic and political developments in the world conjuncture. The Ottoman State renewed the customs tariff based on imports and exports between Belgium and Belgium after the trade agreement of 20 March 1862. Customs tariff was prepared according to the Ottoman Turkic after the negotiations between the authorities of the two states. The officials of both states have signed this recipe. In this study, the commodities of Ottoman State crops and Belgian commodities, which were not included in the scientific world, were converted from Ottoman Turkic to Latin alphabet. This data, which is thought to help understanding the structure of the production, was retained in translation while being faithful to the original expression.

Key Words: Ottoman State, Belgium, Customs Tariff, Import, Export

1- GİRİŞ

Romalılar döneminde M.Ö. 15 ve M.S. V. yüzyıllar arasında “Kelt” veyâ “Germen” menşinden olduğu düşünülen Bec (Belgae) isimli kavimin “Menapii” kabilesi günümüz Belçika ve kuzey Fransa civarlarında Roma İmparatorluğu hâkimiyeti altında yaşamış daha sonra ise Frankların hâkimiyetine girmişlerdir (Doğaner, 1992: 394). Flemenk hakimiyeti altında Borgonia Dukalığı haline getirilmiş olan Belçika, zaman içerisinde Fransa, İspanya ve Avusturya hakimiyetleri altında el değiştirmiştir (Soysal, 1987: 93-98). 1815 Viyana Kongresi sonucunda, Fransa’yı olabildiğince küçültmek için 9 eyalet halinde teşkilatlandırılmış olan Belçika ile Felemenk, “Niederland” adıyla tekrar bir krallık olarak ortaya çıkarılmıştır (Uçarol, 1985: 37

Selçuklu Devleti döneminde Anadolu’da uç beyliği olan Osmanoğulları, miladi 1453 tarihinde Bizans’ın fethi ile birlikte devletleşme sürecini tamamlamıştır. Yönünü batıya doğru çevirmiş olan Osmanlı Devleti ihtiyaçlarını temin etme hususunda Selçuklu Devletinden miras kadîm iktisadî politikalarına bağlı olarak Avrupalı devletler ile ticarî faaliyetlerini geliştirmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti, III. Selim döneminden itibaren mütekalibiyet esaslarına dayanan dış politika değişikliği ile birlikte

bağımsızlıklarını kazanan bazı ülkelerle de diplomatik, siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmiştir. Bu çerçevede Belçika Devleti, 1815 Viyana Kongresi'ni takiben (Uçarol, 1985: 88-89; Karal, 1988: 13) Hollanda'dan 1830 tarihinde bağımsızlığını kazanması (Doğaner, 1992:394-395) üzerine Osmanlı Devleti'yle tam müteakabiliyet esasları çerçevesinde ve öncelikle ticarî ilişkiler esas olmak üzere siyasî ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkiler sayesinde Osmanlı Devleti, Belçika Devleti'nin bağımsızlığını 1837 yılında tanımıştır*.

XIX. yüzyılın başlarında Belçika, diğer Avrupalı devletler gibi dünyanın en eski ve canlı ticaret merkezi olan Akdeniz havzasında ve Osmanlı Devleti'nin şehir ve limanlarında ticarî pazar arayışı içine girmiştir. İstanbul'a Belçika Devleti'nin ilk orta elçisi olarak atanan Sullivan'ın girişimleri sonucu Osmanlı Devleti ile Belçika Devleti arasında 3 Ağustos 1838 tarihinde 16 maddeden oluşan "Dostluk ve Ticaret Antlaşması" * imzalanması ile iki devlet arasında hem ticarî hem de siyasî ilişkiler başlamıştır. Bu antlaşma çerçevesinde her iki ülkenin tüccarları, en fazla müsaadeye sahip olan dost ülkelerin uyruklarına tanınan tüm imtiyaz ve ayrıcalıklara aynen sahip olmuşlardır.

İki Devlet arasındaki ticarî ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin İngiltere ile imzaladığı 16 Ağustos 1838 tarihli Osmanlı dış ticaretinde uygulanan tekel (yed-i vâhid) usulünü kaldıran, Osmanlı ham maddelerinin dış ticarete açılmasını kolaylaştıran, sağladığı gümrük indirimleri ve imtiyazlarla yabancı tüccarlara önemli ayrıcalıklar kazandıran Balta Limanı Serbest Ticaret Antlaşması (Kütükoğlu, 1976: 72; Pamuk, 1994: 17-18) ile yeni bir merhaleye geçmiştir. Ancak ilk zamanlar Belçika Devleti bu antlaşma ile elde edilmiş olan imtiyazlara dahil olamamıştır. Aynı ayrıcalıklara sahip olma isteği Belçika Devletinde var olagelmıştır. Zira bu isteğin bir yansıması olarak iki devlet arasında 30 Nisan 1840 tarihinde ek bir ticaret antlaşması imzalanarak Belçika tüccarının da Balta Limanı Antlaşması'nda yer alan yabancı tüccarlara sağlanan ayrıcalık ve imtiyazlardan yararlanılması sağlanmıştır (BOA, A.DVN.DVE.d, no. 004/2, s.13-30-44).

Ticaret antlaşmasının imzalanması sonrası iki ülke arasındaki ticarî ve diplomatik ilişkiler, özellikle de Osmanlı Devleti'nin silah ihtiyacını karşılamaya yönelik gelişme göstermiştir. 1839 yılından itibaren Belçika fabrikalarına şeşhaneli tüfek, süvari filintası, piştov ve kapsül memesi siparişi verilmiş; bedeli Zaptiye'den karşılanmak üzere zaptiye neferatı için elbise imal ettirilmiştir; bu ülkeye eğitim-öğretim amacıyla Mühendishane-i Amire'den ve İstihkâm Alayı'ndan öğrenci ve zabıt gönderilmiştir (Deniz, 2010:11-13).

Balta Limanı Ticaret antlaşmaları sonrası Avrupa Devletleri'nin ürünleri Osmanlı piyasalarında sürümünü arttırması, Osmanlı Devleti'ni bu tarz ürünlerin devlet fabrikalarında geliştirmeye ve var olanların ise Avrupa'daki benzerlerine eş değer haline getirmek için modernize etmeye sevk etmiştir. Bu bağlamda 1844 yılında İstanbul'daki fes fabrikasının yönetimi Belçikalı uzmanlara verilmiş, uzmanların önerileri üzerine Belçika'dan getirilen makinelerle feshâne modernize edilmiştir (Karal, 1983:242).

* Belçika'ya dair tarihî, coğrafi ve beşerî durumu hakkında kısa bilgi için Bkz. Şemseddin Sami, **Kamusu'l-A'lâm**, cilt: II, İstanbul 1298, s. 1338-1341; Belçika Krallığının Osmanlı Devleti tarafından tanınmasına dair bkz. BOA, **HAT**, No. 830/37509-B

* Osmanlı Devleti Hâriciye Müsteşârı Mehmed Nuri ile Belçika'nın Avusturya nezdinde Fevkâlâde Murahhas Ortaelçisi ve Osmanlı Devleti nezdinde me'mûriyet-i mahsusa ile Murahhas Sefiri Baron Oslibvan Gras de Soved arasında müzakereleri yapılan görüşmeler, on altı maddelik bir andlaşma Evâhir Receb sene 1254 / Ekim 1838 tarihinde imzalanmıştır. Bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d.**, numara: 4/2, s. 8-11

2- GÜMRÜK TARİFE DEFTERLERİNİN HAZIRLANMA ÖNCESİNDEKİ DURUM

XVII. yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı devletinin genelinde diğer devlet tüccarlarının yapacakları ticaretler ahidnameler aracılığı ile düzenlenmiştir. Buna göre yabancı tüccarların vermeleri gereken ticaret vergisi, oranı belirtilmeden sadece “adet ve kanun üzere” belirli olan “mutâd rûsûm” olarak alınmıştı*. Osmanlı devleti bu uygulamayı, kendinden önceki diğer Türk devletleri döneminde % 2 ila % 5 oranında uygulandığı şekliyle (Tabakoğlu, 1997: 259-260) değil de, kendi belirlediği esaslar içeriğinde tebaa tüccarının vermekte olduğu ticaret vergilerini esas alarak uygulamıştır. Bu oran, yabancı devlet mahsulü ürünlerin ithalinden % 2 ila % 9, ihracattan ise % 4 ila % 9 civarında olmuştur (Turan, 1969: 80-81).

Osmanlı devleti bu uygulama ile Avrupalı tüccarları doğu Akdeniz’de tutmaya çalışarak gerçekleşen ticaretten elde ettiği gümrük vergilerini hazineye gelir sağlamıştır. Bunun yanı sıra kendisinden önce Avrupalı devletlere uygulanmakta olan ticarî imtiyazları kaldırarak, dönemin şartlarına ve kendi stratejisine uygun devletlere imtiyazlar vererek, bu devletleri birbirine karşı da kullanmıştır (İnalçık, 2000:236

Osmanlı devleti baştan beri tebaasının iâşesini olabildiğince ucuz, kaliteli ve bol olarak sağlamayı amaçlamıştır*. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı devleti kendi memleketlerinde tüketilen zaruri ihtiyaç maddeleri ve stratejik öneme haiz maddelerin yabancı devlet tüccarı aracılığıyla ihracına kısıtlamalar getirmişti*. Ancak özellikle Avrupa’da ortaya çıkan gelişmeler Osmanlı devletinin iktisadî politikalarında etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Yerli üretimin korunmasına yönelik tedbirler alma ihtiyacı hisseden Osmanlı devleti 1840 ticaret anlaşmaları ile dış ticaretinde gerilemeye sebep olan yönleri gidermeye çalışılacaktır. Bunun bir yansıması olarak Belçika Devleti ile yapılan 1840 tarihli ticaret ve seyr-i sefâ’in antlaşması da güncellenmiştir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Avrupalı devletler karşısında kadîm iktisadi politikaları ile mücadelede zorlanan bir Osmanlı Devleti karşımıza çıkmaktadır. Bu mücadelede elini kuvvetlendirmek isteyen Osmanlı Devleti “müsaadeye mazhar devletler” ile yapmış olduğu ticaret anlaşmalarını yenileme yoluna gitmiştir. 1862 tarihinde Belçika ile imzalanan ticaret anlaşması bu mücadelenin bir yansıması niteliğindedir. Bu çerçevede diğer devletler ile yapıldığı gibi Belçika Devleti ile de gümrük tarife defteri için yenileme süreci başlamıştır.

Güncellenmesi düşünülen antlaşma için yapılan müzakerelerde, Osmanlı Devleti’ni Ticaret Nâzırı Mehmet Esat Saffet Efendi ve Divan-ı Hümâyûn Beylikçisi Hariciye Nâzırı Vekili Mehmet Cemil Bey, Belçika Devleti’ni ise Osmanlı Devleti’nde

* I. Murat zamanında Cenevizlilere verilen Haziran 1387 tarihli ahidnamede, Yıldırım Bayezid’in Mart 1390 tarihli mektubu ile Kanuni Sultan Süleyman’ın Ekim 1540 tarihinde Venediklilere verdikleri ahidnamelerde bu hususların belirtildiğine dair Bkz. Şerafettin Turan, “Osmanlı İmparatorluğu İle İki Sicilya Krallığı Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Tarife Defterleri”, **TTK Belgeler Dergisi**, c. IV, sayı 2-8, Ankara 1969., s. 79

* Osmanlı devleti iâşe temininde herhangi bir sıkıntı yaşanmaması için, malın üretiminden tüketimine kadar her aşamada piyasaya müdahale etmiştir. Ayrıca iç piyasa talebinin karşılanması için ihracatta yasaklamalar, kısıtlamalar ve inhisarlar uygulamıştır. Bir başka deyişle iç piyasa talebini karşılamak için ihracatı zorlaştırıcı, ithalatı ise kolaylaştırıcı ve teşvik edici davranıyordu. Bkz. Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yay., İstanbul 2000, s. 53-59; İ. Wallerstein- Reşat Kasaba, “Incorporation Into The World Economy: Change In The Structure of The Ottoman Empire 1750-1839”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, c. VIII/1-2, Ankara 1981, s. 548

* İhracı yasak ürünler arasında buğday, güherçile, demir, donyağı, kereste gibi ürünler bulunmaktaydı. Bkz. Ziya Kazıcı, **Osmanlılarda İhtisap Müessesesi**, İstanbul 1987, s. 214; Ömer C. SARC, “Tanzimat ve Sanayimiz”, **Tanzimat I**, İstanbul 1940, s. 443

bulunan ikamet orta elçisi Gaston Arambol Rodövnal temsil etmiştir. Heyetler arasında yapılan müzakereler sonrasında 28 yıl geçerlilik süresi belirlenen ve 23 maddeden oluşan antlaşma 10 Ekim 1861 tarihinde imzalanmış, 13 Mart 1862 tarihinde ise onaylanarak yürürlüğe girmiştir (BOA, *A.DVN.DVE.d*, no. 004/2, s.12-15).

Antlaşma çerçevesinde Osmanlı Devleti tarafından diğer devletlerin uyruk ve gemileriyle ticaret ve seyr-i sefâ'inine verilmiş ve ileride verilebilecek veya yararlanılmasına imkân tanınabilecek olan tüm hukuk, imtiyaz, vergi ve muafiyetlere Belçika teba'ası, gemileri, ticaret ve seyr-i sefaini de sahip hale gelmiştir. Belçika tüccarı Osmanlı ülkesinden ihraç olunmak üzere tekelle ve mal sevkinin tezkere almadan yapabilir ve bu mallar ihraç mahalline ulaştığında iskele değeri üzerinden %8'i geçmeyecek şekilde reftiye vergisi ödeyecek bir konuma gelmiştir. Ayrıca bu antlaşma uyarınca iki devlet tüccarları karşılıklı olarak ülke genelinde mağaza açması, ticarî faaliyetlerde bulunması, tarım, sanat, ambariye, ikramiye ve vergiler hususunda kendi tüccarına sağlanan haklara sahip olmuşlardır.

Bu antlaşma ile 1838 ve 1840 antlaşmalarının iç ve dış ticaret serbestliği ilkesi aynen kabul edildiği gibi yabancı tüccarların imtiyazları daha da genişletilmiştir. 1838 anlaşmasında Osmanlı Devleti'nden ihraç edilecek bir mal üzerinden %9 iskele ve %3 çıkış resmi olmak üzere %12 oranında vergi alınmakta iken 1862 antlaşmasıyla önce %8'e sekiz yılın sonunda da %1'e indirilmekteydi (BOA, *A.DVN.MKL.*, Dosya No: 3, Gömlek No: 13, s. 21). Böylece yabancı tüccarlar tüm Osmanlı ülkesine yayılıp Osmanlı tüccarları gibi iç ticaretle uğraşabilme, ham maddeleri kolaylıkla Avrupa'ya ihraç edip Avrupa'dan mamul madde getirip satabilme hakkına kavuşmuşlardır (Karal, 1977: 261-262).

3- OSMANLI-BELÇİKA TİCARİ İLİŞKİLERİNDE 1862 GÜMRÜK TARİFE DEFTERİ

3.1- Gümrük Tarife Defterinin 1862'deki Hazırlanma Süreci

Osmanlı devletinde gerek yabancı devletlerden getirilen-götürülen gerekse de kara ve deniz yoluyla bir yerden bir yere nakledilen ürünler, şer'î ve örfî hukuka göre vergilendirilmiştir*. Bu vergiler, çoğu kez düzensiz bir şekilde ürünün çıkış veya varış yeri olan limanlarda, şehir ve kasaba girişlerinde, geçitlerde amediye, reftiye ve mürûriye, bâc, ihtisâbiye, kalemiye, ruhsatiye, kantariye gibi değişik adlarla, bazı yerlerde yük ve denk, bazı yerlerde ise değer esaslı üzerinden alınmıştır (Toprak, 1997:227; Karamürsel, 1989: 191; Şener, 1990: 146-150; Turan, 1969: 166-169). İstanbul için ise gelen bütün malların gümrüğü çıktığı yerde değil, İstanbul'da alınmıştır (Şener, 1990:146).

Avrupalı tüccarlar ile gerçekleştirilen ticaretin farklı mekânlarda yapıyor olması alınacak gümrük vergilerinde çeşitliliklerini de beraberinde getirmekteydi. Bu çeşitliliğin ortaya çıkmasında mahalli gereksinimler ve halkın alışkanlıkları etkili olmaktadır. Ticaretin farklı mekânlarda gerçekleşmesi ve yerel unsurların alışkanlıkları, benzer bir üründe bölgeden bölgeye farklılıkların ortaya çıkmasına beraberinde getirmekteydi (Sahillioğlu, 1968: 53-57). Avrupalı tüccarların Osmanlı bürokratlarının fazla gümrük vergisi aldığı yönündeki şikâyetlerinin çoğalması ile bu itirazları

* Osmanlı devleti şer'î hukuk gereği İslam'da pazara getirilen üründen alınan % 10 oranındaki uygulamayı zekat-ı 'âşir adı altında Müslüman ve ecnebi tüccarlara gümrük resmini % 5 olarak uygulamıştır. Ancak zaman zaman resmî miktarlarının artırılması ve satış bedelinden devletin hisse alması bu verginin şer'î değil örfî olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bkz. Abdurahman Vefik, **Tekalif Kavaidi**, c. I, İstanbul 1330, s. 53-54; Ahmet Tabakoğlu, **a.g.e.**, İstanbul 1997, s. 258

gidermek, gümrüklerdeki farklılıkları ortadan kaldırmak, gümrüklerde birlikteliği ve uygulamalarda kolaylıklar sağlamak maksadıyla, önce harici gümrüklerde tarife defterleri hazırlanmıştır (Kütükoğlu, 1974: 63). Ahidnamelerle gümrük vergisi oranı devlet gelirinin azalması pahasına % 3'e düşürülerek gümrüklerde birliktelik sağlanmaya çalışılmıştır*. Ancak Osmanlı bürokratlarının Avrupalı tüccarlardan % 3'den fazla gümrük taleplerinin devamı, Osmanlı Devleti tarafından ticaret yapılan gümrüklere gönderilen emirler ile bu uygulamaların yanlışlığı ve % 3 üzerinden gümrük alınmaması isteği bile durumun düzeltilmesine çare olmamıştır*. Osmanlı Devleti problemleri gümrük tarife defterleriyle çözme yoluna gitmiştir.

Yenilenen bu tarife defteri Osmanlı devletinin kadim iktisadî anlayışındaki değişimi de yansıtmaktadır. Bâbîâlî'nin yapmaya çalıştığı aslında himayeci gümrük anlayışına geçme çabasıdır (Kıray, 1995: 75-80; Önsoy, 1982: 36-38). Zira tarife defterinde yer alan 656 adet ürünün 159 adeti rayice bırakılması bunun bir göstergesi durumundadır. Ürünlerin rayice bırakılmasında öncelikle ürünün gümrük vergisine esas olacak kıymetinin hesaplanmasındaki ihtilafların giderilmesi düşüncesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan ürün fiyatındaki iniş ve çıkışlardan hazinenin zararını azaltmak üzere ürünler rayice bırakılarak güncel değerleri üzerinden gümrük vergisi alınmak istenmiştir (Önsoy, 1982: 36).

Tarife defterinin hazırlanma gerekçesi olarak *"her nev'i emti'a ve eşya üzerine edâsı lazım gelen gümrük rüsûmâtıçün ... ol vaktin rayicine göre tanzim olunmuş olan"* ve *"1862 senesi Mart ayı ile 1869 senesi 13 Mart'a kadar"* geçerli olan tarifinin *"müddeti münkaziyye olmuş"* olması gösterilmiştir. Diğer bir ifade ile süresi sona eren tarifinin yenilenmesi istenmektedir. Bu çerçevede *"tarafeyn tâlib bulunduğuna binâen"* denilerek iki devletin istemesi sonrasında *" taraf-ı devlet-i 'aliyyeden ve Belçika sefâreti canibinden"* görevliler yeni tarife defterini hazırlamışlardır (BOA, A.DVN.MKL., Dosya No: 3, Gömlek No: 13, s. 11-12).

3.2.- 1862 Tarihli Gümrük Tarife Defterinin Muhtevası

Tarife defteri *"Belçika Devleti"* ifadesi ile başlamaktadır. Bu defterin hazırlanma gerekçeleri sıralandıktan sonra üç ayrı liste hazırlanmıştır. Birinci listede

* Başlangıçta idhâl ürünler için yabancı tüccardan %3 amediye alınırdı. Bu mal iskeleden başka bir yere nakledilirse %2 artı gümrük resmi ki toplam %5 oranında alınan gümrük vergisinin, Fransa ile yapılan Haziran 1673 tarihli ahidnamesi ile ilk defa % 3'e indirildiği kabul edilmişse de aslında bundan daha evvel, 1666 da Cenevizlilerin Osmanlı devleti ile yaptıkları uzun müzakereler sonucu almağa muvaffak oldukları ahidnamede, Cenova tebasının Osmanlı dahilinde verecekleri gümrük resmi % 3 olarak tespit edilmiş, ayrıca iç ticaret vergilerinin de ödenmesi kararlaştırılmıştı. Bu antlaşmayı Venedik, Fransa İngiltere ve diğer Avrupa devletlerine verilen ahidnameler takip etmiştir. Bkz. Turan, **a.g.m.**, s. 81; Mübahat Kütükoğlu gümrük resmi oranının % 3'e düşürülmesinin ilk defa İngilizlere verilen ahidname ile gerçekleştiğini, 1740 Fransız ahitnamesinden sonra ise bütün yabancı devlet tüccarlarının ayna hakka kavuştuğunu belirtmektedir. Bkz. Mübahat Kütükoğlu, Tanzimat Devri Osmanlı-İngiliz Gümrük Tarifeleri, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı 4-5'den ayrı basım, İstanbul 1974, s. 335; Ancak, Tanzimat öncesi %3 olarak uygulanan idhalat ve ihracat gümrüğü, Balta Limanı ile beraber, ihraç mallarında %9, idhalatta %2 ki, birinci de satıcı, ikinci de alıcı Osmanlı teb'ası olduğu takdirde yine Osmanlı teb'ası tarafından ödeneceğinden yabancıların gümrük payı yine %3 olarak kalabilecekti. Bkz. Şener, **a.g.e.**, s. 151

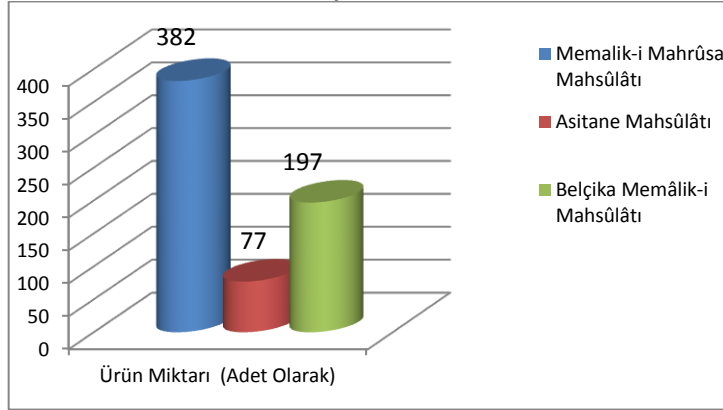
* Osmanlı devletinde ithal ve ihraç ürünler ulaşacağı yere kadar çeşitli gümrüklerden geçmekteydi. Ancak bu ürünlerden sadece bir defaya mahsus bir yerde gümrük vergisi alınırdı. İlk gümrükte ödenen vergi sonrası verilen eda tezkeresi, daha sonraki gümrüklerde gösterilerek fazla gümrük vergisinin alınması önlenmeye çalışılmıştır. Ancak tüccarların ticarete ödediği % 3 gümrük vergisinin fazla alınmasından dolayı sıkıntılar yaşamaktaydı. Bkz. BOA. **Rusya Ahkam Defteri**, 84/2, s. 26/95, 36/126, 36/142, 36/143, 36/144

Belçika tüccarının satın alacağı “*Memalik-i Mahrûsa-i Şâhâne Mahsûlâtı*” olarak ifade edilen Osmanlı devleti mahsulü olan ürünler, kıymetleri ve gümrük vergisi miktarları liste halinde verilmiştir. “*Memalik-i Mahrûsa-i Şâhâne Mahsûlâtı*” ifadesi ile geniş bir coğrafyada bulunan Osmanlı şehirlerindeki ürünlerinin ifade edildiği düşünülmektedir. Bu listede 382 adet ürün yer almaktadır. Osmanlı devleti mahsulü olan 61 adet ürün rayice bırakılmıştır (BOA, **A.DVN.MKL.**, Dosya No: 3, Gömlek No: 13, s. 1-12).

İkinci listede “*Asitâne Mahsûlâtı*” olarak ifade edilen İstanbul mahsulü ürünler, kıymetleri ve gümrük vergisi miktarları liste halinde verilmiştir (BOA, **A.DVN.MKL.**, Dosya No: 3, Gömlek No: 13, s. 12-14). “*Asitâne Mahsûlâtı*” ifadesi ile İstanbul’da üretilen veya İstanbul’a getirilerek burada satılan ürünlerin ifade edildiği düşünülmektedir. Asitâne Mahsûlâtı olan 77 ürün listede yer almıştır. Bu ürünlerden 3 adeti rayice bırakılmıştır.

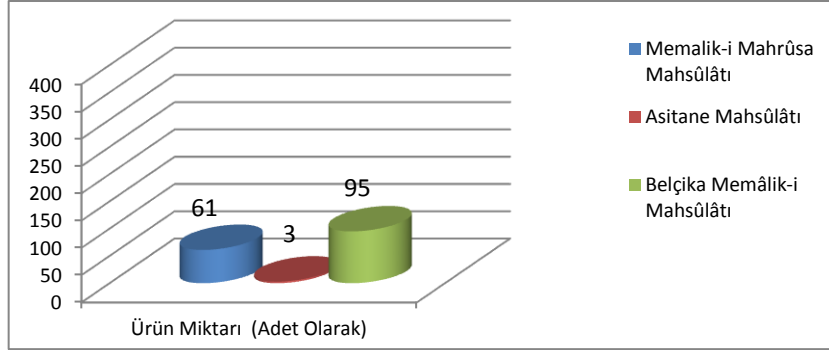
Üçüncü listede ise “*Belçika devleti memâlik-i münfikası mahsûlâtı*” olarak ifade edilen Belçika Devleti mahsulü ürünler, kıymetleri ve gümrük vergisi miktarları liste halinde verilmiştir (BOA, **A.DVN.MKL.**, Dosya No: 3, Gömlek No: 13, s. 14-20). Bu listede 197 adet ürün yer almaktadır. Bu ürünlerden 95 adeti rayice bırakılmıştır.

Tablo 1: Osmanlı ve Belçika Ürünleri

Tarife defterinde yukarıda ifade edilen üç listede toplam 656 ürün liste halinde verilmiştir. Yine bu listelerde yer alan 159 adet ürün ise rayice bırakılmıştır. Tarifede yer alan Belçika’ya ihraç edilen mallar arasında yün ve pamuktan imal edilmiş olan ip, yün ve pamuk iplikten dokunmuş dokumalar, kurutulmuş gıdalar, palamut, yağlı tohumlar, hububat, hayvansal ürünler, deri ve boya hammaddeleri dikkat çekmektedir. Belçika’dan ithal edilen ürünler arasında ise daha ziyade endüstri ürünleri başta olmak üzere pamuklu ve yünlü dokumalar, iplikler, hazır kıyafetler, ayakkabılar, süs eşyaları ve oyuncaklar, kağıt, işlenmiş deri ve işlenmiş deriden elde edilmiş ürünler, hırdavat, demir, bakır ve tenekeden yapılmış ürünler, esnaflar için aletler ve içki çeşitleri yer almaktadır. (bkz. Ek 1)

Tablo 2: Rayice Bırakılan Osmanlı ve Belçika Ürünleri

Anlaşma gereği Belçika tüccarının kendi memleketine ait “*Belçika Devleti'nin ... mahsûlât-ı arzıyye ve harsıyye ve sanâ'ıyyesinden*” olan hububat gibi topraktan elde edilecek ürünleri, yöresel ürünleri ve sanayi ürünlerini Osmanlı devletine getirebilecekleri; Osmanlı devletinin “*ğayr-ı ez memnû'ât*” ilan etmediği yasaklanmamış “*memâlik-i mahrûsa-i şâhâne mahsûlât-ı arzıyye ve harsıyye ve sanâ'ıyyesinden*” olan emtia ve eşyayı satın alarak ister kendi memleketlerine isterse de “*diyâr-ı âhara*” yani başka memleketlere yenilenen ticaret anlaşması gereğince % 8 gümrük vergisi ödeyerek götürebilecekleri ifade edilmiştir.

Tüccarların aldıkları ve sattıkları ürünler “*mu'ahede-i cedide iktizasınca*” iskele kıymetinden olması “*meşrût bulunmuş olduğundan*” yani şarta bağlanmıştır. Osmanlı devletinde kullanılan yüzlük mecdiye altını yüz guruş olarak kabul edilerek ürün “*kıymetlerini iskele kıymetlerine indirmek*” ve ürünün kıymetinden “*yüzde onu tenzil olunduktan sonra*” ürünün “*sâfi kıymetleri üzerinden resm gümrükleri ta'yin ve ta'rif*” olması sağlanacak ve gümrük vergisi hesaplanarak alınmış olacaktır.

Osmanlı devleti gümrük tarife defterinde “*ihrâcat için*” %12'den % 8 sekiz'e düşürmüş olduğu gümrük vergisi oranının bu tarife defterinin “*yalnız birinci senesi*” için geçerli olduğuna; “*ikinci sene ibtidâsında*” yani ikinci sene başında % 8 oranından % 1 lik bir indirimle % 7'ye “*kezâlik*” bir sene sonra % 6'ya indirilerek “*sekizinci senede*” % 1'e “*ininceye değin her sene*” % 1'i “*tenzil idilerek*” yani indirilerek sekizinci sene ve ondan sonraki seneler % 1 oranı ile gümrük vergileri hesaplanarak “*gümrüklerde bu vechle icrâ kılınacaktır*” yani gümrük vergisi alınacaktır.

İhracat ürünlerinden olup tarifede ismi olmayan olsa bile “*behâsı ta'yin olunmayarak râyice birağılmış*” olan “*emti'a ve eşya râyic ve kıymetine*” göre “*râyic vakt üzere*” kıymetinden % 10'u “*tenzil olunduktan*” yani indirildikten sonra geriye kalacak “*behâsından*” yukarıda belirlendiği gibi her sene % 1 indirim ve sekizinci ve sonrasında ise % 1 oranında gümrük vergisi alınacaktır. Bir başka ifade ile tarifede adı geçmeyen veya fiyatı rayice bırakılan emtia ihraç malı ise rayic fiyatından %10 tenzil olunduktan sonra kalan fiyata %8 gümrük uygulanacak, bu da her sene %1 düşürülmek suretiyle %1'e sabitlenecektir.

Belçika Devleti mahsulü olup Osmanlı devletine idhal edilen ürünlerden daima % 8 gümrük vergisi alınacaktır. İsmi tarife defterinde yazılmayan yazılsa bile kıymeti rayice bırakılan Belçika Devleti “*emti'a ve eşyasından*” ise “*kıymetinden yüzde on tenzil*” olunduktan sonra % 8 oranında gümrük vergisi alınacaktır.

Belçikalı tüccarların ödemeleri ve gümrük vergisi miktarı ürünün kuruş değeri üzerinden hesaplanmıştır. Ancak Osmanlı devleti Belçikalı tüccarlardan ödemelerini mecdiye altını üzerinden yapmalarını istemiştir. Buna göre tüccarlardan “*işbu idhâlat ve ihrâcatdan alınacak*” gümrük vergisi altın ve gümüş para olarak “*tahsîl*”

olunacaktır. Osmanlı devleti bu çerçevede Belçikalı tüccarlara birtakım kolaylıklar getirmiştir:

1- “Yüzlük mecdiye altunı” ve onun kısmı olan “altun ve gümüş” para 100 kuruş;

2- “Beş aded gümüş mecdiye” ise “bir altun mecdiyeye bedelle” yine 100 kuruş;

3- Tüccar 1 altın mecdiye 100 kuruş olarak “bir altun mecdiyeye bedelle yüz guruş hesabıyla” mecdiye altını “darb-hâne fiyatı” esas alınarak gümrük vergisi “peşinen” alınacaktır.

4- Osmanlı tarafı gümrük resminin altın mecdiye ile ödenmesini ısrarla istemişse de neticede gerektiğinde kâime (kâğıt para) ile de ödeneceği kabul edilmiştir. Bu çerçevede Belçikalı tüccar 1 altın mecdiye 100 kuruş olmak şartıyla “borsada” günün rayicine göre parasının “en ziyâde yüksek” fiyatı üzerinden gümrük vergisini ödeyebilecektir. Bu son durum yalnızca İstanbul gümrüklerinde geçerli olacak diğer gümrüklerde ise “işbu kaimenin suret-i te’diyesi me’alesi şimdilik mevkuף” yani sonraya bırakılacaktır. Gerekli görülür ise “Bâb-ı ‘âlî ile devlet-i meşâr-ı ileyhâ” sefirleri aralarında müzakere yaparak karara bağlayacaklardı.

Taşra gümrüklerinde Belçikalı tüccar yukarıda belirtilen şartlara göre gümrük vergisini ödeyecektir.

Bu tarifenin süresi “bin ikiyüz seksenbeş senesinde vâki’ olacak Martın sekizinci ve bin sekizyüz altmış dokuz senesi alafıranga Martın yirminci gününe” kadar yani 20 Mart 1869 senesine kadar geçerli olacaktır. Bu sürenin sona ereceği sene gerek Osmanlı devleti gerekse Belçika tarifeyi yenileme talabinde bulunmaz ise süresi “yedi sene dahâ” devam edecektir (BOA, A.DVN.MKL., Dosya No: 3, Gömlek No: 13, s. 14-20; BOA, A.DVN.DVE.d., numara: 3/1, s. 76).

Tarifenin hazırlanması iki devlet adına kurulan komisyon tarafından hazırlanmıştır. Komisyonda Belçika Devleti adına Charles Helbig, Osmanlı devleti adına ise İsmail Paşa başkanlık etmiştir.

4.SONUÇ

1815 Viyana Kongresi sonucunda Avrupa’nın yeniden şekillendiği bir süreçte 1831’de bağımsızlığını kazanan Belçika Devleti, Avrupa’daki bilimsel ve teknik gelişmeleri takip ederek hızla tarım ekonomisinden endüstri ekonomisine geçişini sağlamaya çalışmıştır. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti ise, genel çerçevede Avrupalı devletlerde ortaya konulan bilimsel ve endüstriyel gelişmeleri takip etmekte zorlanan bir konumdadır. Kol gücüne dayalı tezgâhlarda yapılan üretim modelinin saray tarafından değiştirilmek istendiği bir ortamda üreticinin bu değişime direnmesi ve eski üretim modelinin benimsendiği yapıda direnç göstermesi söz konusudur. Bunun bir neticesi olarak kendi ihtiyacını karşılamada sıkıntılar yaşayan, ürün çeşitliliği karşısında fazla bir direniş gösteremeyen ve üretici devletlere karşı koymaya çalışan ama tüketici devlet konumundan çıkamayan bir Osmanlı Devleti karşımızdadır.

Belçika Devleti bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından üretici konumda bulunan ve hızla endüstrileşmelerini tamamlamaya çalışan diğer Avrupalı devletler gibi yönünü Osmanlı Devleti’ne çevirmiştir. Zira sanayileşme sürecindeki devletlerin ürettikleri ürünleri biran önce pazarlamaları ve yeni ürünler üretebilmek için ucuz hammadde temin etmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede tüketici pozisyonunda bulunan ve ekonomisi ağırlıkla tarıma dayalı olan Osmanlı Devleti’ni ticarî imtiyazlar noktasında Avrupalı devletler alabildiğine sıkıştırmışlardır. Avrupalı devletlerin içinde bulunduğu siyasî ve iktisadî gelişmeler çerçevesinde ticarî imtiyazları kendi lehine bir

koz olarak kullanmaya çalışan Osmanlı Devleti, farklı nedenlere bağlı olarak* bu kozunu kaybetmiş ve Avrupalı devletler ile serbest ticaret antlaşmaları imzalamak zorunda kalmıştır. Bir başka ifade ile elinde bolca bulunan hammaddeyi Avrupalı devletlere ucuza satarak onlardan yüksek ücretlere mamul ürünleri satın alır bir konuma hızla sürüklenmiştir.

Bu bağlamda iki devlet arasında başlayan iktisadî ilişkiler, tarife defterinde yer alan ürünler incelendiğinde hiç de azımsanmayacak bir ticarî potansiyelin varlığını bize göstermektedir. Tarifede Osmanlı devletinden Belçika'ya gönderilecek ürünlerin fazlalığı göze çarpmaktadır. Belçika'dan Osmanlı'ya getirilen ürün miktarı ise daha az miktardadır. Fakat Belçika mahsulü ürünler Osmanlı mahsulü ürünlere göre daha fazla işlenmiş ürün içermektedir. Bu durum ise bize Belçika'nın sanayileşme ve seri üretim çalışmalarını bünyesine hızlı bir şekilde adapte ettiğini göstermektedir.

Bu tarifede, basit bir şekilde ihraç ve ithal ürünlerinin her birinin kantar, kıyye, zira', top, çift, deste, miskal, kutu, sandık gibi ticarete kullanılan birimleri üzerinden değerleri ve alınacak gümrüğü gösterilmiştir. Bazı ürünler ise değer ve kıymet olarak ifade edilmemiş ve rayice bırakılmıştır. Rayice bırakılan ürünler günlük değerleri üzerinden belirlenen usul ve miktarlara göre vergilendirilmiştir.

Himayeci bir gümrük anlayışına göre tanzim edilen tarife defteri ile Belçika tüccarların Osmanlı devletine getirdikleri ürün için % 8 gümrük vergisini belirlenmiştir. Belçika tüccarların Osmanlı devletinden alıp götürdükleri ürün için ise % 8 olarak belirlenen rakam kademeli olarak her yıl % 1 düşürülerek 8 yılın sonunda % 1 olarak vergilendirilecektir.

Gümrük resminin ödenmesinde, 1 mecrediye altını 100 kuruş üzerinden işlem göreceği belirtilmiştir. Belçika tüccarlara Osmanlı devletinin değişik yerlerinde yapacakları ticaret sonrası ödemeleri gereken gümrük vergisi için ödeme kolaylıkları da sağlanmıştır.

1862 tarifesinde ürünün nevi ve cinsine göre itinalı bir sıralama bulunmamaktadır. Ancak bu ürünleri kendi içinde meşrubat ve müskirat, baharatlar, taze ve yaş meyveler, maden ve madeni aletler, hayvani maddeler, kürk ve deriler, iplik ve kumaşlar şeklinde sınıflandırmamız mümkündür. Tarifinin başında tarifinin hazırlanma sebepleri ifade edilmiştir. Tarifinin sonunda ise tarife ile ilgili açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır. (Bkz. Ek I)

* Osmanlı-Rusya siyasi ve ticari ilişkileri başta olmak üzere özellikle de 1782 tarihinde Rusya ile imzalanan ticaret antlaşması, Osmanlı Devletindeki bürokratik direniş ve Fransız ihtilal sürecinin tam olarak anlaşılabilmesi farklı nedenler arasında gösterilebilmesi mümkündür. Bkz. Murat FİDAN, "Osmanlı-Rusya Ticari Rekabetinin İki Devlet Arasında Yapılan Antlaşmalara Yansımaları", **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 44, İstanbul 2006.

KAYNAKÇA

BOA, **A.DVN.DVE.d.**, numara: 3/1

BOA, **A.DVN.DVE.d.**, numara: 4/2

BOA, **A.DVN.MKL.**, Dosya No: 3, Gömlek No: 13, s. 21

BOA, **HAT**, No. 830/37509-B

BOA. **Rusya Ahkam Defteri**, 84/2

Deniz, Nuh Mehmet (2010), *Düvel-i Ecnebiye Defterlerinde Osmanlı-Belçika Münasebetleri*, **İstanbul Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. İktisat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul

Doğaner, Suna (1992), *“Belçika”*, **DİA**, cilt: 5, s. 394-395

Fidan, Murat (2006), *“Osmanlı-Rusya Ticarî Rekabetinin İki Devlet Arasında Yapılan Antlaşmalara Yansıması”*, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 44, İstanbul

Genç, Mehmet (2000), **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yay., İstanbul

İnalçık, Halil (2000), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600**, c. 1, İstanbul

Karal, Enver Ziya (1985), **Osmanlı Tarihi, V, VI, VIII**, Türk Tarihi Kurumu, Yay., Ankara

Kazıcı, Ziya (1987), **Osmanlılarda İhtisap Müessesesi**, İstanbul

Kıray, Emine (1995), **Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar**, İletişim Yay., İstanbul

Kütükoğlu, Mübahat S.(1974), *“Tanzimat Devri Osmanlı-İngiliz Gümrük Târifeleri”*, **İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul, s. 53-94

Kütükoğlu, Mübahat S. (1974), **Osmanlı-İngiliz İktisadî Münasebetleri I**, (1580-1838), TKAE Yay., Ankara

Kütükoğlu, Mübahat S. (1976), **Osmanlı-İngiliz İktisadî Münasebetleri II (1838-1850)**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul

Önsoy, Rifat (1982), **Türk-Alman İktisadî Münasebetleri (1871-1914)**, Enderun Kitabevi, İstanbul

Pamuk, Şevket (1994), **Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Sahillioğlu, Halil (1968), *“1763'te İzmir Limanı ve Ticaret Limanı ve İhracat Gümrüğü ve Tarifesi”*, **BTDD**, sayı 8, İstanbul

Sami, Şemseddin (1298), **Kamusu'l-A'lâm**, cilt: II, İstanbul

Sarc, Ömer C. (1940), *“Tanzimat ve Sanayimiz”*, **Tanzimat I**, İstanbul, s. 443

Soysal, İsmail (1987), **Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız Diploması Münâsebetleri (1789-1802)**, Ankara

Şener, Abdülatif (1990), **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İşaret Yay., İstanbul

- Tabakoğlu, Ahmet (1986), **Türk İktisat Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul
- Toprak, Zafer (1997), **Türkiye Tarihi**, c. 3, İstanbul
- Turan, Şerafettin (1969), “Osmanlı İmparatorluğu İle İki Sicilya Krallığı Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Tarife Defterleri”, **TTK Belgeler Dergisi**, c. IV, sayı 2-8, Ankara
- Uçarol, Rifat (1985), **Siyasi Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul
- Vefik, Abdurahman (1330), **Tekalif Kavaidi**, c. I, İstanbul
- Wallerstein, İ. ve Kasaba, Reşat (1981), “İncorporation İnto The Word Economy: Change İn The Structur of The Ottoman Empire 1750-1839”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, c. VIII/1-2, Ankara, s. 548

EK 1 - Osmanlı ile Belçika Devletleri Arasında İmzalana 1862 Gümrük Tarife Defteri

Belçika devletinin memâlik-i mahsûlât-ı arziyye ve harsiyye ve sinâ'iyyesinden olarak Belçika tüccâr ve teb'asının ğayr-ı ez memnû'ât memalik-i mahrûse-i şâhâneye getirdükleri ve memâlik-i mahrûse-i şâhâne mahsûlât-ı arziyye ve harsiyye ve sinâ'iyyesinden bi'l-mübâyâ'a kendü memleketlerine ve-yâhûd diyâr-ı âhara nakl için teb'a-i merkûmenin ve gerek vekillerinin memalik-i şâhânenin her bir mahallinden mübâyâ'a ittikleri her nev' emti'a ve eşya üzerine edâsı lazım gelen gümrük rûsumâtıçün bin sekiz yüz kırk altı sene-i milâdiyesi martı ibtidâsından sekiz sene müddetle ol vaktin rayicine göre tanzim olunmuş olan ta'rifenin müddeti münkaziyye olmuş ise de ba'zı esbâb-ı mâni'a haylûletiyile tecdîdi te'hîr eylemiş olduğuna ve ber-mûceb mu'âhede tecdîd ta'rifeye tarafeyn tâlib bulunduğuna binâ'en taraf-ı devlet-i 'aliyyeden ve Belçika sefâreti cânibinden ta'yîn kılınan me'mûrlar bi'd-def'ât içtima' iderek bir kıt'a ta'rife defteri tanzim olunmuş olmağla memâlik-i mahrûse ile Belçika memâlik-i mahsûlât ve emti'asının ber-vechi âti ta'rifelerine ibtidâr olunur

Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne Mahsulatı

Ala cehr ² Ankara ve Kayseriye ve Tokad ve İskilib a'lâ		Ala cehr İskilib ve Kayseriye ve Dağ cehrîsi Anadolu ednâ		Ala cehr Rumili bi'l-cümle		Afyon Karahisâr ve Geyve ve Amasya ve Ankara bi'l-cümle	
Kıyye 1 G 4 P 20	Gümrük G 0 P 33	Kıyye 1 G 2 P 90	Gümrük G 0 P 23	Kıyye 1 G 1 P 30	Gümrük G 0 P 10	Kıyye 1 G 200 P 0	Gümrük G 16 P 0
Üzüm Karaburun çekirdeksiz		Urla ve Çeşme ve Aydın ve Menteşe ve Karaoğlan ve Tire üzüm rezzaki		Urla ve Çeşme yerlü mahsulü çekirdeksiz üzüm		Karaburun ve Sögüd üzüm rezzaki	
Kantar 1 G 231 P 40	Gümrük G 18 P 51	Kantar 1 G 160 P 70	Gümrük G 12 P 85	Kantar 1 G 186 P 40	Gümrük G 14 P 91	Kantar 1 G 193 P 0	Gümrük G 15 P 44
Üzüm beğlerce		Üzüm kuş		Siyah üzüm Aydın ve Tire		Üzüm İstanköy rezzakisi	
Kantar 1 G 70 P 70	Gümrük G 5 P 65	Kantar 1 G 160 P 70	Gümrük G 12 P 85	Kantar 1 G 45 P 0	Gümrük G 3 P 60	Kantar 1 G 128 P 50	Gümrük G 10 P 28
Üzüm Mândalyân ve Sisam		Alaca-i Manisa		Alaca-i Haleb		Alaca-i Tire ve Yurd	
Kantar 1 G 64 P 30	Gümrük G 5 P 14	Denk 1 Top 100 G 385 P 70	Gümrük G 30 P 85	Top 1 G 38 P 50	Gümrük G 3 P 8	Top 1 G 5 P 20	Gümrük G 0 P 41
Alaca-i Şam ve Kenayi ve Çenari		İbrahimiye		Penbe-i ham Anadolu ve Boğaz ve Kıbrıs		Penbe-i ham Rumili	
Top 1 G 70 P 70	Gümrük G 5 P 65	Top 1 G 57 P 90	Gümrük G 4 P 63	Kantar 1 G 270 P 0	Gümrük G 21 P 60	Kantar 1 G 257 P 20	Gümrük G 20 P 57
Palamut Ayvacık ve Ezine ve Midillü ve Kemer ve Kala-i Sultanıye		Palamut Aydın ve Uşak ve Gördes ve sa'ir İzmir iskelesine tenzîl olunan		Boğasi-i Hamid ve Denizli elvân ve alacası		Balyan-ı Bilecik	
Kantar 1 G 51 P 40	Gümrük G 4 P 11	Kantar 1 G 45 P 0	Gümrük G 3 P 60	Kıyye 1 G 14 P 20	Gümrük G 1 P 13	Çift 1 G 38 P 50	Gümrük G 3 P 8
Döşeme balyan-ı Bilecik		Döşeme balyan-ı Üsküdar		Telli balyan-ı Bilecik		Tiftik ve fenk-i Ankara ve Konya ve Kastamonu ve Gere ve Beypazarı	
Çift 1 G 57 P 90	Gümrük G 4 P 63	Rayicinden		Çift 1 G 209 P 0	Gümrük G 16 P 72	Kıyye 1 G 20 P 50	Gümrük G 1 P 64
Balaton ta'bir olunur bi'l-cümle delsarem		Tutkal		Sa'leb Anadolu		Sa'leb Rumili	
Rayicinden		Kıyye 1 G 2 P 50	Gümrük G 0 P 20	Kıyye 1 G 19 P 30	Gümrük G 1 P 54	Kıyye 1 G 12 P 90	Gümrük G 1 P 3
Cild-i tavşan Anadolu		Cild-i tavşan Rumili		Bi'l-cümle cimşir Anadolu ve Rumili		Cild koyun ve keçi	
Aded 100 G 157 P 30	Gümrük G 12 P 58	Aded 100 G 94 P 40	Gümrük G 7 P 55	Kantar 1 G 12 P 60	Gümrük G 1 P 0	Aded 1 G 6 P 30	Gümrük G 0 P 50
Cild kuzu ve sağır keçi		Çit-i Kastamonu ve yorgan yüzü		Çit yorgan yüzü Tokad elvân Boğasi		Çorab börk kaba	
Aded 1 G 3 P 10	Gümrük G 0 P 24	Denk 1 Tob 60 G 566 P 50	Gümrük G 45 P 32	Tob 1 G 6 P 30	Gümrük G 0 P 50	Kıyye 1 G 18 P 90	Gümrük G 1 P 51
Çorab Darama ve Selanik		Çorab Edirne ve Zağra		Çorab Filibe ve Pazarcık		Çorab ve kalıçe-i Ğalos	
Kıyye 1 G 62 P 90	Gümrük G 5 P 3	Kıyye 1 G 37 P 80	Gümrük G 3 P 2	Kıyye 1 G 94 P 40	Gümrük G 7 P 55	Kıyye 1 G 88 P 10	Gümrük G 7 P 4
Elvân çorab ve kalıçe-i Ğalos		Hamlane-i Tire ta'bir olunur kettân ipliği		Halı-yı Uşak		Zırnıh	

² Sarı renk vermek için kullanılan bir kök

Rayicinden	Kıyye 1 G 31 P 50	Gümrük G 2 P 52	Kıyye 1 G 25 P 20	Gümrük G 2 P 1	Kıyye 1 G 3 P 20	Gümrük G 0 P 25	
Zamğ-ı Arabi	Rište-i Ankara tiftik bi'l- cümle		Rište-i penbe-i İzmir beyaz ve elvan		Rište-i penbe-i erğac ve boğası		
Kıyye 1 G 5 P 20	Gümrük G 0 P 41	Kıyye 1 G 25 P 90	Gümrük G 2 P 7	Kıyye1 G 13 P 0	Gümrük G 1 P 4	Kıyye 1 G 9 P 70	Gümrük G 0 P 77
Rište-i kettân Anadolu		Rište-i kettân Torâ		Rište-i kettân Markule		Rište-i Geleb ve Sürmene	
Kıyye 1 G 13 P 0	Gümrük G 1 P 4	Kıyye 1 G 16 P 20	Gümrük G 1 P 29	Kıyye 1 G 8 P 40	Gümrük G 0 P 67	Kıyye 1 G 16 P 20	Gümrük G 1 P 29
Rište-i Karacalar		Rište-i Beypazarı		Rište-i Kastamonu ve Geyve ve Ala'ıye		Rište-i Manastır	
Kıyye 1 G 19 P 40	Gümrük G 1 P 55	Kıyye 1 G 16 P 20	Gümrük G 1 P 29	Kıyye 1 G 9 P 70	Gümrük G 0 P 77	Rayicinden	
Keçe-i zeyli Uşak		Sahtiyan Kayseriye ve Eğin		Sahtiyan kırmızı Uşak ve Tosya		Siyah sahtiyan Isparta ve Konya ve İzmir ve Uşak ve Şemes	
Kıyye 1 G 19 P 40	Gümrük G 1 P 55	Tura 1 Aded 5 G 86 P 50	Gümrük G 6 P 92	Tura 1 Aded 6 G 83 P 10	Gümrük G 6 P 64	Aded 1 G 11 P 10	Gümrük G 0 P 88
Sahtiyan İslimiye ve Çarpan ve Karlova ve Mihal sa'ir siyah ve sarı		Al sahtiyan Rumili		Sahtiyan Ereğli ve Balıkesiri		Şem'-i asel külçe	
Aded 1 G 6 P 90	Gümrük G 0 P 55	Aded 1 G 13 P 90	Gümrük G 1 P 11	Aded 1 G 12 P 50	Gümrük G 1 P 0	Kıyye 1 G 18 P 40	Gümrük G 1 P 47
Mazu bi'l-cümle a'lâ ve ednâ		Memâlik-i mahrûse-i şâhânedede hâsıl olan işlenmiş a'lâ yaprak ta'bir olunur beyaz kitre		Memâlik-i mahrûse-i şâhânedede hâsıl olan kayde ta'bir olunur evsat kitre		Memâlik-i mahrûse-i şâhânedede hâsıl olan ednâ mahlut ta'bir olunur kitre	
Kantar 1 G 296 P 0	Gümrük G 23 P 68	Kantar 1 G 23 P 0	Gümrük G 1 P 84	Kantar 1 G 9 P 10	Gümrük G 0 P 72	Kantar 1 G 6 P 50	Gümrük G 0 P 52
Mahmuze		Karne camus		Karne bakar		Geyik boynuzu	
Kantar 1 G 138 P 0	Gümrük G 11 P 4	Çift 100 G 262 P 80	Gümrük G 21 P 6	Çift 100 G 240 P 0	Gümrük G 18 P 40	Kantar 1 G 4 P 0	Gümrük G 0 P 42
Dane mastaki		Gülyağı		Harir Trablus kuşağı		Asfur Anadolu	
Kantar 1 G 98 P 50	Gümrük G 7 P 88	Miskâl 1 G 11 P 80	Gümrük G 0 P 94	Kıyye 1 G 262 P 80	Gümrük G 21 P 2	Kantar 1 G 10 P 50	Gümrük G 0 P 84
Kök boya-i Anadolu		Fındık		Mastaki		Kemik	
Kantar 1 G 197 P 0	Gümrük G 15 P 76	Kantar 1 G 65 P 70	Gümrük G 5 P 65	Varil 1 Kıyye 70 G 3500 P 0	Gümrük G 280 P 0	Kantar 1 G 10 P 0	Gümrük G 0 P 80
Fes Tunus kebir a'lâ ve ednâ		Fes Tunus sağır		Fes Tunus Mecidiye ta'bir olunur		Sade Futâ-i Hama	
Kağıd 1 Aded 4 G 113 P 30	Gümrük G 9 P 6	Deste 1 Aded 12 G 113 P 30	Gümrük G 9 P 6	Kağıd 1 Aded 4 G 66 P 70	Gümrük G 5 P 33	Çift 1 G 46 P 70	Gümrük G 4 P 73
Peştamal Bursa		Kuşak Tunus		Kıbrıs oda takımı		Kıbrıs yorgan yüzü ve sofra	
Çift 1 G 16 P 70	Gümrük G 1 P 33	Aded 1 G 46 P 70	Gümrük G 3 P 73	Rayicinden		Aded 1 G 10 P 0	Gümrük G 0 P 80
Kıbrıs döşek ve şilte		Kıbrıs fasla yastık ve boğça		Kıbrıs silcek		Futâ-i Şam	
Aded 1 G 13 P 30	Gümrük G 1 P 6	Aded 1 G 13 P 30	Gümrük G 1 P 6	Aded 1 G 13 P 30	Gümrük G 1 P 6	Tob 1 G 66 P 70	Gümrük G 5 P 33
Futâ-i Haleb		Kök boya-i Kıbrıs ve Beriyetü'ş-şam ve Trablusgarb		Kitre-i Basra edna		Kitre-i Bağdad edna	
Tob 1 G 53 P 30	Gümrük G 4 P 26	Kantar 1 G 133 P 30	Gümrük G 10 P 66	Kıyye 1 G 1 P 40	Gümrük G 0 P 11	Kıyye 1 G 3 P 40	Gümrük G 0 P 27
Tiftik Van		Susam		Bi'l-cümle kereste		Bi'l-cümle peksimad ve kalita	
Kıyye 1 G 10 P 0	Gümrük G 0 P 80	Kıyye 1 G 1 P 50	Gümrük G 0 P 16	Rayicinden		Rayicinden	
Bamya ve böğrülce ve fasulye ve mercimek ve nohud ve bezelye		Basdırma ve sucuk ve pena'ir ve sığirdili		Onbeş kat yün ğaytane ile dikilmiş aba-i İslimiye ve Zağra a'lâ		Yedi katlı kazan abası	
Rayicinden		Rayicinden		Kıyye 1 G 40 P 0	Gümrük G 3 P 20	Kıyye 1 G 26 P 70	Gümrük G 2 P 13
Harceli enli şalvarı		Bayağı şalvar ve potur		Bir ve üç katlı demir koparan edna aba		Aba yağmurluk Filibe ve Zağra	
Kıyye 1 G 86 P 70	Gümrük G 6 P 93	Kıyye 1 G 40 P 0	Gümrük G 3 P 20	Kıyye 1 G 23 P 30	Gümrük G 1 P 86	Kıyye 1 G 73 P 30	Gümrük G 5 P 86
Asker için Balıkesir ve Pazarcık ve Filibe abası		Suyuri kaba ve kürdi-yi yavuz ta'bir olunur elvan aba-i Filibe		Tiftik aba-i İslimiye		Beyaz ve siyah aba-i Selanik	
Tob 1 Zira' 11 G 22 P 0	Gümrük G 1 P 76	Tob 1 Zira' 17 kadar 19 G 43 P 30	Gümrük G 3 P 46	Tob 1 Zira' 11 G 53 P 30	Gümrük G 4 P 26	Tob 1 Zira' 12 kadar 17 G 30 P 0	Gümrük G 2 P 40
Aba terlik kebir		Aba terlik sağır		Tiftik abadan evsat demir koparan		Aba kalçın	

Deste 1 Çift 10 G 26 P 70	Gümrük G 2 P 13	Deste 1 Çift 10 G 13 P 30	Gümrük G 1 P 6	Kıyye 1 G 33 P 30	Gümrük G 2 P 66	Deste 1 Çift 10 G 66 P 70	Gümrük G 5 P 33
Aba üsküfe		Kaliçanilik aba-i İslimiye		Tiftik abadan potur		Siyah aba-i İslimiye	
Deste 1 Çift 10 G 23 P 0	Gümrük G 0 P 80	Parça 1 Zira' 3 G 23 P 30	Gümrük G 1 P 86	Kıyye 1 G 46 P 70	Gümrük G 3 P 73	Tob 1 Zira' 9 Kadar 11 G 36 P 70	Gümrük G 2 P 93
Nafe ve çelkafe-i Erzurum		Nafe ve çelkafe-i Anadolu		Kaskalı göğüs Anadolu		Vaşak Erzurum	
Tulum 1 G 150 P 0	Gümrük G 12 P 0	Tulum 1 G 83 P 30	Gümrük G 6 P 66	Çift 1 G 21 P 30	Gümrük G 1 P 70	Kıyye 1 G 150 P 0	Gümrük G 12 P 0
Zedevä-i Anadolu ve Rumili		Dilku-yi Anadolu		Kunduz		Kurd Anadolu	
Rayicinden		Kıyye 1 G 8 P 0	Gümrük G 0 P 64	Kıyye 1 G 30 P 0	Gümrük G 2 P 40	Tulum 1 G 83 P 30	Gümrük G 6 P 66
Çakal Anadolu		Gücen hurdası		Gücen		Çakal Anadolu	
Kıyye 1 G 8 P 0	Gümrük G 0 P 64	Kıyye 1 G 20 P 0	Gümrük G 1 P 60	Rayicinden		Tulum 1 G 60 P 0	Gümrük G 4 P 80
Kedi-yi Anadolu		Kedi paçası Anadolu		Kurd Anadolu		Sansar Anadolu	
Tulum 1 G 33 P 30	Gümrük G 2 P 66	Tulum 1 G 36 P 30	Gümrük G 2 P 93	Kıyye 1 G 14 P 70	Gümrük G 1 P 17	Kıyye 1 G 33 P 30	Gümrük G 2 P 66
Sarne Anadolu		Kuzu-yi Rumili		Çelkafe-i Bosna		Nafe-i Bosna	
Tulum 1 G 106 P 70	Gümrük G 8 P 53	Tulum 1 G 46 P 70	Gümrük G 3 P 73	Tulum 1 G 266 P 70	Gümrük G 21 P 33	Tulum 1 G 240 P 0	Gümrük G 19 P 20
Nafe-i Rumili		Kedi-yi Rumili		Çelkafe-i Rumili		Çelkafe-i Ohri	
Tulum 1 G 166 P 70	Gümrük G 13 P 33	Tulum 1 G 6 P 70	Gümrük G 0 P 53	Tulum 1 G 233 P 30	Gümrük G 18 P 66	Tulum 1 G 400 P 0	Gümrük G 32 P 0
Nafe-i Üsküb		Nafe-i Ohri		Nafe-i Kaluris		Çelkafe-i Bosna-i Kaluris	
Tulum 1 G 166 P 70	Gümrük G 13 P 33	Tulum 1 G 300 P 0	Gümrük G 24 P 0	Tulum 1 G 100 P 0	Gümrük G 8 P 0	Tulum 1 G 166 P 70	Gümrük G 13 P 33
Nafe-i Rumili Kaluris		Sarne zağra-i Bosna ve Rumili Kaluris		Çelkafe-i Zağra		Dilku kafası Bosna ve Rumili	
Tulum 1 G 90 P 0	Gümrük G 7 P 20	Deste 1 Kıyye 20 G 46 P 70	Gümrük G 3 P 73	Deste 1 Kıyye 20 G 100 P 0	Gümrük G 8 P 0	Tulum 1 G 266 P 70	Gümrük G 21 P 33
Dilku paçası		Saz Kedisi		Dilku kafası Rumili evsat		Dilku-yi Rumili	
Tulum 1 G 46 P 70	Gümrük G 3 P 73	Tulum 1 G 46 P 70	Gümrük G 3 P 73	Tulum 1 G 116 P 70	Gümrük G 9 P 33	Kıyye 1 G 18 P 0	Gümrük G 1 P 44
Dilku-yi Bosna		Boğaz Zağre		Zerdeva nafesi		Zerdeva paçası	
Kıyye 1 G 36 P 70	Gümrük G 2 P 93	Çift 1 G 80 P 0	Gümrük G 6 P 40	Rayicinden		Rayicinden	
Zerdeva hurdası		Sansar kafası Rumili		Sansar paçası Rumili		Sansar Rumili	
Rayicinden		Tulum 1 G 233 P 30	Gümrük G 18 P 66	Tulum 1 G 266 P 70	Gümrük G 21 P 33	Rayicinden	
A'lâ sansar paçası		Sansar hurdası		Tüystüz sansar		Göçe paçası	
Rayicinden		Kıyye 1 G 150 P 0	Gümrük G 12 P 0	Kıyye 1 G 6 P 70	Gümrük G 0 P 53	Rayicinden	
Keçi		Kurd Rumili		Siyah kedi-yi Rumili		Siyah kedi paçası	
Tulum 1 G 14 P 70	Gümrük G 1 P 17	Tulum 1 G 76 P 70	Gümrük G 6 P 13	Tulum 1 G 183 P 30	Gümrük G 14 P 66	Tulum 1 G 80 P 0	Gümrük G 6 P 40
Vaşak Rumili		Fare		Ağır sevabi-i Haleb		Evsat sevabi-i Haleb	
Rayicinden		Rayicinden		Tob 1 G 295 P 60	Gümrük G 23 P 64	Tob 1 G 197 P 10	Gümrük G 15 P 76
Edna sevabi-i Haleb		İpekli kettâni-i Haleb ve Hama		Ahen-i rikâb		Başlık ve dizgin ve gem ve kuskun ve zahme ve kolan	
Tob 1 G 65 P 70	Gümrük G 5 P 65	Tob 1 G 29 P 50	Gümrük G 6 P 36	Çift 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Deste 1 Kıyye 10 G 56 P 50	Gümrük G 4 P 20
Ağaç kalnaf		Kaba gömlek Konya		Kilim salishane kebir		Kilim salishane sağır	
Kıyye 1 G 4 P 0	Gümrük G 0 P 32	Kıyye 1 G 6 P 50	Gümrük G 0 P 56	Kıyye 1 G 49 P 30	Gümrük G 3 P 94	Kıyye 1 G 26 P 30	Gümrük G 2 P 10
Asker yataklığı için kilim		Nuhâs evâni-i Tokad		Nuhâs evâni-i Trabzon		Al döşemelik ihram ve yasdık	
Kıyye 1 G 13 P 10	Gümrük G 1 P 4	Kıyye 1 G 19 P 70	Gümrük G 1 P 58	Kıyye 1 G 23 P 0	Gümrük G 1 P 84	Kıyye 1 G 39 P 40	Gümrük G 3 P 15
Kaba kebe-i Zağre		Keçe-i Selanik		Hasır süpürgesi		Haviye-i Karafere	
Kıyye 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Kıyye 1 G 19 P 70	Gümrük G 1 P 57	Araba 1 Kıyye 2000 G 1314 P 0	Gümrük G 105 P 12	Kıyye 1 G 39 P 40	Gümrük G 3 P 15
Peştamal Geyve		Meles Bursa		Akbaş peştamal Geyve		Sade Fulan	
Çift 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Top 1 Zira' 22 G 72 P 30	Gümrük G 5 P 78	Çift 1 G 7 P 90	Gümrük G 0 P 63	Kıyye 1 G 26 P 30	Gümrük G 2 P 10
Basma silecek Bursa		Hekir Bursa		Meles gömlek Bursa		Eğirme	
Çift 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Top 1 G 65 P 70	Gümrük G 5 P 65	Kıyye 1 G 26 P 30	Gümrük G 6 P 10	Kıyye 1 G 78 P 90	Gümrük G 6 P 31
Külâh Bursa		Nuhâs evâni-i Kastamonu ve kahve ibriği		Cimşir kaşık beyaz ve siyah		Harfeli ve mercanlı kaşık	
Kıyye 1	Gümrük	Kıyye 1	Gümrük	Kıyye 1	Gümrük	Deste 1 Kıyye 10	Gümrük

G 3 P 30	G 0 P 26	G 26 P 30	G 6 P 10	G 4 P 90	G 0 P 39	G 9 P 80	G 0 P 78
Ağaç kaşık bi'l-cümle		Cimşir tarak		Ağaç tarak		Fincan Kütahya	
Kıyye 1 G 2 P 60	Gümrük G 0 P 20	Kaysara 1 Aded 5500 G 246 P 30	Gümrük G 19 P 70	Kaysara 1 Aded 5500 G 131 P 40	Gümrük G 10 P 51	Küfe 1 G 98 P 50	Gümrük G 7 P 88
Güllab		Ağaç kavı		Mantar kavı		Tesbih kadesi	
Kıyye 1 G 6 P 0	Gümrük G 0 P 16	Kıyye 1 G 26 P 30	Gümrük G 2 P 10	Kıyye 1 G 6 P 50	Gümrük G 0 P 52	Kıyye 1 G 9 P 80	Gümrük G 0 P 78
Sepetçi çubuğu ta'bir olunur karlık ve çocuk sepeti i' mâl olunur çubuk		Çakmak taşı Rumili		Kırmızı büber		Hâre ve sarma tüfenk namlusu	
Araba 1 G 361 P 30	Gümrük G 28 P 90	Tulum 2 Kıyye 160 Adet 20000 G 496 P 80	Gümrük G 39 P 46	Kıyye 1 G 4 P 0	Gümrük G 0 P 32	Aded 1 G 46 P 0	Gümrük G 3 P 68
Peştü perzene ve kalkandelen		Na'l		At mihı		Mismar İzmir	
Çift 1 G 29 P 50	Gümrük G 6 P 36	Deynek 1 Kim 40 Aded 160 G 131 P 40	Gümrük G 10 P 51	Kıyye 1 G 19 P 70	Gümrük G 1 P 57	Kıyye 1 G 5 P 30	Gümrük G 0 P 42
Çâk		Ahen na'lece		Bıçak ve çakı ve makras ve keser ğaberde		Kebe-i Zağre ince	
Kıyye 1 G 13 P 20	Gümrük G 1 P 5	Kıyye 1 G 6 P 50	Gümrük G 0 P 52	Kantar 2 Kıyye 160 G 473 P 0	Gümrük G 37 P 84	Kıyye 1 G 26 P 30	Gümrük G 2 P 10
Kebe-i İslimiye		Tiftik kebe		Kebe-i Bosna		Dağ kebesi	
Kıyye 1 G 65 P 70	Gümrük G 5 P 25	Kıyye 1 G 230 P 0	Gümrük G 18 P 40	Kıyye 1 G 26 P 30	Gümrük G 2 P 10	Kıyye 1 G 29 P 50	Gümrük G 2 P 36
Esbab-ı kahve		Halhal		Humus kuşağı		Rište-i surh	
Aded 1 G 16 P 40	Gümrük G 1 P 31	Aded 1000 G 49 P 30	Gümrük G 3 P 94	Aded 1 G 39 P 40	Gümrük G 3 P 15	Kıyye 1 G 19 P 70	Gümrük G 1 P 57
Rište-i sakız		Aba ğaytani Rumeli		Aba ğaytani Galos		Şayak	
Kıyye 1 G 13 P 10	Gümrük G 1 P 4	Kıyye 1 G 26 P 30	Gümrük G 2 P 10	Kıyye 1 G 39 P 40	Gümrük G 3 P 15	Zira' 1 G 3 P 30	Gümrük G 0 P 26
Harir ğaytane Galos		Kirpas penbe-i Merzifon		Kettân İzmir		Keçe-i İzmir	
Kıyye 1 G 262 P 80	Gümrük G 21 P 6	Tob 1 G 16 P 40	Gümrük G 1 P 31	Kıyye 1 G 3 P 30	Gümrük G 0 P 26	Kıyye 1 G 13 P 10	Gümrük G 1 P 4
Keçe-i Kayseriye		Geza-yı Isparta ve Bursa		Paraşol kebesi		İğne-i Mudurnu	
Kıyye 1 G 16 P 40	Gümrük G 1 P 31	Tob 1 Zira' 26 G 118 P 30	Gümrük G 9 P 46	Kıyye 1 G 98 P 50	Gümrük G 7 P 88	Kıyye 1 G 6 P 50	Gümrük G 0 P 56
Battaniye ve ihram Tunus beyaz ve elvan		Anason Kayseriye		Anason Rumeli		Astar Kastamonu (Beher tobu zira' 18 kadar 19)	
Rayicinden		Kıyye 1 G 2 P 60	Gümrük G 0 P 20	Kıyye 1 G 2 P 30	Gümrük G 0 P 18	Denk 1 Tob 60 G 450 P 0	Gümrük G 36 P 0
Astar Taşköprü		Astar Hamid		Bi'l-cümle incir		Bi'l-cümle pena'ir ve pekmez, helva, bulama, asel, şem'-i revġân	
Kıyye 1 G 3 P 90	Gümrük G 0 P 31	Denk 1 Tob 60 G 443 P 50	Gümrük G 35 P 48	Rayicinden		Rayicinden	
Balık yumurtası		Post Ankara beyaz ve elvan		Akbaş peştamal Bursa		Beledi-i Bursa	
Rayicinden		Rayicinden		Çift 1 G 9 P 80	Gümrük G 0 P 78	Çift 1 G 19 P 60	Gümrük G 1 P 56
Beledi-i Merzifon		Peştamal Selanik		Ceviz		Çeriş	
Çift 1 G 26 P 10	Gümrük G 2 P 8	Çift 1 G 16 P 30	Gümrük G 1 P 30	Keyl 1 Kıyye 100 G 133 P 0	Gümrük G 13 P 4	Kıyye 1 G 3 P 90	Gümrük G 0 P 31
Çöġen		Sülük		Sünger		Hilali şal Tunus	
Kıyye 1 G 1 P 90	Gümrük G 0 P 15	Kıyye 1 G 195 P 60	Gümrük G 15 P 64	Rayicinden		Aded 1 G 97 P 80	Gümrük G 7 P 86
Donluk şal Tunus		Beyaz şal Tunus		Elvan şal Tunus		Şal Karacalar	
Aded 1 G 52 P 20	Gümrük G 4 P 17	Aded 1 G 26 P 10	Gümrük G 2 P 8	Aded 1 G 32 P 60	Gümrük G 2 P 60	Aded 1 G 13 P 0	Gümrük G 1 P 4
Harirli şerbab kuşak		Münbab ta'bir olunur tehi ġarar ve kızıl Rumili ve Anadolu		Bi'l-cümle zımpara		Şalı Ankara ve sof enli ve ensiz	
Aded 1 G 97 P 80	Gümrük G 7 P 82	Kıyye 1 G 7 P 80	Gümrük G 0 P 62	Rayicinden		Tob 1 Zira' 32 G 424 P 0	Gümrük G 33 P 92
Beyaz ve elvan ihram Rumeli		Bamrı kuşak		İplik şerbab kuşak		Zağferan Anadolu ve Rumili	
Kıyye 1 G 22 P 50	Gümrük G 1 P 80	Aded 1 G 77 P 20	Gümrük G 6 P 17	Aded 1 G 28 P 90	Gümrük G 2 P 31	Rayicinden	
Revġân-ı don ve cerviş ve sade		Seccade-i Gedis ve Kaliçe-i Gördes ve İzlade-yi seccade seccade-i Kula ve seccade-i saire		Şal-ı Tosya ve Tallet kuşak		Sofra ve peşkir-i Hama telli ve sade	
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Aded 1	Gümrük

Fotâ-i Bursa		Telli Fotâ-i Hama		Bi'l-cümle tuzlu balık		G 257 P 20		G 20 P 57	
Çift 1 G 32 P 20		Gümrük G 2 P 57		Çift 1 G 128 P 60		Gümrük G 10 P 28		Rayicinden	
Kilim Türkman		Kimyon		Gülbahar		Kirpas kettân Anadolu			
Aded 1 G 128 P 60		Gümrük G 10 P 28		Kıyye 1 G 2 P 0		Gümrük G 0 P 16		Kıyye 1 G 12 P 80	
A'lâ kirpas kettân Rize		Edna kirpas kettân Rize		Gavsele-i Aydın		Gavsele-i Gerede			
Kıyye 1 G 64 P 30		Gümrük G 5 P 14		Kıyye 1 G 25 P 70		Gümrük G 2 P 5		Aded 1 G 32 P 20	
Ağabani-yi Bağdad		Çam sakızı sarı		Çam sakızı beyaz		Kasni			
Aded 1 G 64 P 30		Gümrük G 5 P 14		Kantar 1 G 32 P 20		Gümrük G 2 P 57		Kantar 1 G 57 P 80	
Sinameki		Kanarya yemi		Pişmiş gavsele-i manda ve karasığır		Köfter			
Rayicinden		Keyl Asitane 1 Kıyye 20 G 19 P 30		Gümrük G 1 P 54		Aded 1 G 48 P 20		Gümrük G 3 P 85	
Asma kilid Filibe		Gühercile ve lotardan Mısır		Kuru ve tuzlu gön manda ve cild-i bakar sağır ve kebir		Erez Mısır ve Filibe ve Trabzon			
Deste1 Aded 10 G 12 P 80		Gümrük G 1 P 6		Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden	
Memâlik-i mahrûse-i şâhânedede kain bi'l-cümle maşinlerde hâsil olan harir		Memâlik-i mahrûse-i şâhânedede kain bi'l-cümle manciliklerde hâsil olan harir		Kıbrıs ve Aydın ve Menteşe ve Sakız ve Girid ve Safele ve Haleb ve Beyrut ve Sayda ve Şam hariri		Kamçı başı			
Kıyye 1 G 217 P 30		Gümrük G 17 P 38		Kıyye 1 G 155 P 0		Gümrük G 12 P 40		Kıyye 1 G 108 P 50	
Revgân-ı zeyt		Sabun		Asfur Mısır		Nuhâs köhne			
Kantar 1 G 140 P 0		Gümrük G 11 P 20		Kantar 1 G 136 P 50		Gümrük G 10 P 92		Rayicinden	
Hakir ve İbrahimiye ve kütâbi-yi Dürzi dağı		Kendir Kastamonu		Kendir İzmir		Kemerlik ta'bir olunur kirpas Kastamonu			
Tob 1 Zira' 9 Kadar 10 G 41 P 20		Gümrük G 3 P 29		Kıyye 1 G 1 P 80		Gümrük G 0 P 14		Kıyye 1 G 2 P 40	
Varil tahtası		Pirinç Devan		Elvan çarşab Manisa		Kirpas Gedüs enli ve ensiz			
Rayicinden		Rayicinden		Tob 1 G 5 P 80		Gümrük G 0 P 46		Denk 1 Tob 50 Kadar 55 G 411 P 80	
Esvabluk kirpas Gedüs		Bartın yemenisi		Fes boyası		Mor Tuna seraf			
Tob 1 G 7 P 0		Gümrük G 0 P 56		Çift 1 G 14 P 70		Gümrük G 1 P 17		Rayicinden	
Kebkeb ta'bir olunur kafesçi civiti		Kudret helvası		Ceviz ve tahin helvası		Nardenk ve pekmez ve ceviz sucuğu			
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden	
Mahleb		Al meşin Anadolu ve Rumili		Meşin Anadolu ve Rumili		A'lâ peştu bezrin			
Kıyye 1 G 4 P 10		Gümrük G 0 P 32		Aded 1 G 5 P 30		Gümrük G 0 P 42		Aded 1 G 3 P 20	
Muhayyer Tosya ve Payas		Mürhafı		Kirpas Ala'iyeye enli		Kirpas Ala'iyeye ensiz			
Tob 1 G 29 P 40		Gümrük G 2 P 25		Kıyye 1 G 4 P 70		Gümrük G 0 P 37		Tob 1 G 4 P 70	
Kirpas Merzifon		Astar Kayseriye ve Sivas ve Gelibolu		Arak-ı mastaki		Arak soma ta'bir olunur cebreden hasil olan (Kırat 16 kadar 18)			
Tob 1 G 5 P 80		Gümrük G 0 P 46		Rayicinden		Kıyye 1 G 5 P 80		Gümrük G 0 P 46	
Hama kuşağı		Fota-i Bursa		Beyaz ve elvan Karacalar kuşağı		Silecik ve havi-i Bursa sağır ve kebir			
Aded 1 G 15 P 40		Gümrük G 1 P 23		Tob 1 G 83 P 20		Gümrük G 6 P 65		Aded 1 G 10 P 50	
Telli folan enli ve ensiz		Elvan harir		Havi-yi Geyve		Zerdeva kafası			
Deste 1 Aded 10 G 58 P 50		Gümrük G 4 P 68		Kıyye 1 G 246 P 60		Gümrük G 19 P 72		Kıyye 1 G 24 P 60	
Kurşun ham		Kirpas Menemen		Mısırdâ hasil olan eşyanın kafesi		Kıbrıs adı şarabı ve bi'l-cümle memalik-i mahrûse şarabı			
Rayicinden		Tob 1 G 9 P 20		Gümrük G 0 P 73		Rayicinden		Kıyye 1 G 1 P 80	
Kıbrıs da hasil olan Komanderiye ta'bir olunur şarab		Keçe-i Karahisâr beyaz ve elvan		Lüle-i estefe		Kenevir tohumu			
Rayicinden		Aded 1 G 12 P 30		Gümrük G 0 P 98		Sandık 1 G 616 P 40		Gümrük G 49 P 31	
Harnub		Astar Geyve		Balık ağı		Hinta			

Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Keyl-i Asitane 1 G 15 P 30	Gümrük G 1 P 22
Şa'ir		Kokoroz		Çavdar		Alef	
Keyl-i Asitane 1 G 5 P 40	Gümrük G 0 P 43	Keyl-i Asitane 1 G 7 P 20	Gümrük G 0 P 57	Keyl-i Asitane 1 G 6 P 30	Gümrük G 0 P 50	Keyl-i Asitane 1 G 4 P 10	Gümrük G 0 P 32
Daru tavuk ve Gügercin için		Kettân tohumu		Amasyadan ma'ada bi'l-cümle Kuru koza		Amasyanın koza	
Keyl-i Asitane 1 G 4 P 50	Gümrük G 0 P 36	Keyl-i Asitane 1 G 18 P 0	Gümrük G 1 P 44	Kıyye 1 G 74 P 50	Gümrük G 5 P 96	Rayicinden	
Delikli koza		Çifte koza		Devboyun ve febrizden tabi'r olunur life		Bi'l-cümle harir tohumu	
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Kıyye 1 G 450 P 0	Gümrük G 36 P 0
Günlük		Meyan balı		Yapağı Anadolu ve Rumili ve Dersaadetten yıkanmamış güherçeli ve kirli yapağı		Yapağı Anadolu ve Rumili ve Dersaadetten yıkanmış yapağı	
Rayicinden		Rayicinden		Kantar 1 G 192 P 0	Gümrük G 15 P 36	Kantar 1 G 234 P 0	Gümrük G 18 P 72
Beriyetü'ş-şam ve Trablusgarb ve Bağdad ve ol havalilerde husûle gelen yapağı							
Yıkanmamış ve gürceli				Yıkanmış			
Kantar 1 G 134 P 50	Gümrük G 10 P 76	Kantar 1 G 164 P 0	Gümrük G 13 P 12				

Âsitâne Mahsûlâtı

Şal-ı Asitane		Bindallı		Tahfahâne		Canari-i Asitane ve fotani ve hakir	
Tob 1 Zira' 27 G 178 P 70	Gümrük G 14 P 29	Tob 1 G 99 P 30	Gümrük G 7 P 94	Tob 1 G 52 P 90	Gümrük G 4 P 23	Tob 1 G 66 P 20	Gümrük G 5 P 29
Alaca-i Vefa a'lâ		Alaca-i Vefa Edna		Halata marka 'âdi		Şağir halata marka	
Tob 1 Zira' 9 Kadar 10 G 33 P 10	Gümrük G 2 P 64	Tob 1 Zira' 9 Kadar 10 G 16 P 50	Gümrük G 1 P 32	Aded 1 G 19 P 80	Gümrük G 1 P 58	Aded 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79
Meles ve bermecik Asitane		Çit Asitane		Çehre-i bermecik		Peten	
Tob 1 G 66 P 20	Gümrük G 5 P 29	Tob 1 G 16 P 50	Gümrük G 1 P 32	Aded 1 G 26 P 50	Gümrük G 2 P 12	Tob 1 G 198 P 50	Gümrük G 15 P 88
Altınbaş taklidi kazib teryak		Edna kazib teryak		Nuhâs leğen ibrik		Nuhâs evâni-i Asitane	
Kıyye 1 G 26 P 50	Gümrük G 2 P 12	Kıyye 1 G 13 P 30	Gümrük G 1 P 6	Aded 1 G 82 P 70	Gümrük G 6 P 61	Kıyye 1 G 26 P 50	Gümrük G 2 P 12
Tunc evâni		Kazib işleme havi		İpekli peştamal 'âdi		Gayr-ı ez kundura haffâf	
Kıyye 1 G 23 P 20	Gümrük G 1 P 85	Aded 1 G 6 P 60	Gümrük G 0 P 52	Çift 1 G 19 P 80	Gümrük G 1 P 58	Çift 1 G 7 P 90	Gümrük G 0 P 63
İşleme haffâf		Terlik		Pirinç terazü dirhemi		Tunç terazü dirhemi	
Rayicinden		Çift 1 G 4 P 0	Gümrük G 0 P 32	Kıyye 1 G 19 P 80	Gümrük G 1 P 58	Kıyye 1 G 16 P 50	Gümrük G 1 P 32
Harcı murekkeb		Kuru murekkeb		Tombak zarf		Akbaş peştamal ve hâvi-i Asitane	
Kıyye 1 G 2 P 70	Gümrük G 0 P 21	Kıyye 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Deste 1 Aded 10 G 19 P 80	Gümrük G 1 P 58	Çift 1 G 10 P 60	Gümrük G 0 P 84
Çizme siyah ve kırmızı		Sarı çizme		Üstlük		Külâh-ı Asitane	
Rayicinden		Çift 1 G 23 P 20	Gümrük G 1 P 85	Aded 1 G 2 P 0	Gümrük G 0 P 16	Aded 1 G 3 P 30	Gümrük G 0 P 26
Meşin Asitane		Tire-i gazaziye		Kiriş		Reçel ve şirin şekeri ma'muli	
Aded 1 G 3 P 30	Gümrük G 0 P 26	Kıyye 1 G 52 P 90	Gümrük G 4 P 23	Deste 1 G 15 P 20	Gümrük G 1 P 21	Kıyye 1 G 6 P 60	Gümrük G 0 P 52
Kırk kalem ta'bir olunur ipekli peştamal Asitane		Ağabani-yi Asitane		Espadli		Elkelik bermecik	
Çift 1 G 49 P 60	Gümrük G 3 P 96	Aded 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Kıyye 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Tob 1 G 52 P 90	Gümrük G 4 P 23
Rişte-i Tire elvan		Tire sacak		Oyabaş bermecik		Tirşe	
Kıyye 1 G 19 P 80	Gümrük G 1 P 58	Kıyye 1 G 33 P 20	Gümrük G 2 P 64	Aded 1 G 7 P 90	Gümrük G 0 P 63	Aded 1 G 3 P 30	Gümrük G 0 P 26
Gülmez		Hasni-yi harc		Sarma kese bükmesi sicimli harc		Destar	
Tob 1 G 82 P 70	Gümrük G 6 P 61	Kıyye 1 G 165 P 40	Gümrük G 13 P 23	Kıyye 1 G 99 P 30	Gümrük G 7 P 94	Aded 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79
Fener meşnu'ası		Kara dane dizlik		Boyama kaşık		Kirpas idare	
Aded 1 G 2 P 0	Gümrük G 0 P 16	Aded 1 G 26 P 50	Gümrük G 2 P 12	Deste 1 Aded 10 G 6 P 60	Gümrük G 0 P 52	Tob 1 Zira' 12 G 49 P 60	Gümrük G 3 P 96

Kırpas penbe		Kırpas penbe gömlek		Kırpas penbe don		Kazib hatem	
Tob 1 Zira' 12 G 13 P 30	Gümrük G 1 P 6	Aded 1 G 9 P 90	Gümrük G 0 P 79	Aded 1 G 6 P 60	Gümrük G 0 P 52	Aded 1000 G 66 P 20	Gümrük G 5 P 29
Meles gömlek		Meles don		Marpic		Müsta'mel nühas	
Aded 1 G 29 P 80	Gümrük G 2 P 38	Aded 1 G 23 P 20	Gümrük G 1 P 85	Deste 1 G 59 P 60	Gümrük G 4 P 76	Kıyye 1 G 16 P 50	Gümrük G 1 P 32
Harcı nalın		Yorgan yüzü ve basma silecek		Yün harc		Yular	
Çift 1 G 2 P 70	Gümrük G 0 P 21	Aded 1 G 6 P 60	Gümrük G 0 P 52	Kıyye 1 G 49 P 60	Gümrük G 3 P 96	Deste 1 G 16 P 50	Gümrük G 1 P 32
Kalbedan Asitane		Altın varak Asitane		Davlun gavsele-i Asitane		Kazalı enek Asitane	
Miskâl 1 G 4 P 30	Gümrük G 0 P 34	Tefe 1 G 92 P 50	Gümrük G 7 P 40	Aded 1 G 30 P 80	Gümrük G 2 P 46	Aded 1 G 24 P 70	Gümrük G 1 P 97
Şerbet Asitane		Kebir a'lâ kalemkari yemeni		Vasat kalemkari yemeni		Sağır ve edna kalemkari yemeni	
Rayicinden		Aded 1 G 6 P 20	Gümrük G 0 P 49	Aded 1 G 4 P 60	Gümrük G 0 P 36	Aded 1 G 1 P 50	Gümrük G 0 P 12
Fildişi tarak Asitane		Sarma ve sim tel Asitane		Harır gazaziye-i Asitane		Basma hassa	
Kıyye 1 G 123 P 30	Gümrük G 9 P 86	Rayicinden		Kıyye 1 G 308 P 20	Gümrük G 24 P 65	Tob 1 Değirmi 20 G 12 P 30	Gümrük G 0 P 98
Üsküdar yemenisi							
Tob 1 G 27 P 80	Gümrük G 2 P 22						

**Komasyon reisi devletli İsmail Paşa
hazretlerine vekâlet
Asâlete**

Belçika Devleti Memâliki Mahsûlâtı

İğne-i Belçika		Harbeli iğne-i Belçika		Anason Belçika		Arpa suyu Belçika	
Poşet 1 Aded 50.000 G 256 P 30	Gümrük G 20 P 18	Rayicinden		Rayicinden		Deste 1 Pokal 12 G 31 P 5	Gümrük G 2 P 48
Asterik ta'bir olunur süzölmüş şem'-i revgân Belçika		Edviye için gelen bi'l-cümle havab		İşfidac Belçika		Almanar denki	
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden	
Yünden ma'mûl esb evrenos		Toplu iğne Belçika		Mebneli toplu iğne Belçika		Harır ıspalata ve kola	
Rayicinden		Aded 1000 G 6 P 0	Gümrük G 0 P 48	Rayicinden		Rayicinden	
A'lâ harır ve penbe ve tire vesairenden ma'mûl eldivan Belçika		Beyaz ve elvan tire ve penbeden ma'mûl bayağı eldivan Belçika		Arpa-i bec		Sağır ve kebir ma'mûl ayniye-i Belçika	
Rayicinden		Deste 1 Çift 12 G 28 P 10	Gümrük G 2 P 24	Rayicinden		Rayicinden	
Revgânlı boya beheri sekiz kıyyeden onbir kıyyeye kadar		Harirden boyun bağı		Enli ve ensiz harır ve bermecek		Billur evânî-i Belçika	
Varılce 1 G 36 P 65	Gümrük G 2 P 93	Rayicinden		Nalim 2 Tob 1 G 63 P 20	Gümrük G 5 P 5	Rayicinden	
Boynuz tarak		Berber bileği taşı		Basma elvan kırpas yekbe		A'lâ kırpas yekbe	
Deste 1 Aded 60 G 38 P 20	Gümrük G 3 P 5	Rayicinden		Besarde 1 G 8 P 0	Gümrük G 0 P 64	Rayicinden	
Astar ta'bir olunur bir nev'i perde		Demir lenger		Demir kürek		Tenkar Belçika	
Rayicinden		Kantar 1 G 133 P 75	Gümrük G 10 P 70	Deste 1 Aded 12 G 141 P 0,5	Gümrük G 11 P 28	Rayicinden	
Beheri 300 dirhemlik tehi pokal		Beheri 1000 dirhemlik tehi pokal		Dört kıyyelik tehi pokal		Demir çember	
Aded 100 G 93 P 90	Gümrük G 7 P 51	Aded 100 G 187 P 80	Gümrük G 15 P 2	Aded 100 G 375 P 60	Gümrük G 30 P 4	Kantar 1 G 71 P 30	Gümrük G 5 P 70
Demir tob Belçika		Demir zincir-i sefine		Demir hurdası		Demir demet	
Rayicinden		Kantar 1 G 133 P 75	Gümrük G 10 P 70	Kantar 1 G 26 P 0	Gümrük G 2 P 8	Kantar 1 G 51 P 80	Gümrük G 4 P 14
Demir çubuk ve müdevver ve dört köşe		Demir tahta		Demir sac müdevver yufka için		Demir evni	
Kantar 1 G 50 P 80	Gümrük G 4 P 6	Kantar 1 G 86 P 30	Gümrük G 6 P 90	Rayicinden		Deste 1 Çift 12 G 90 P 0	Gümrük G 7 P 20
Beyaz teneke-i Belçika		Tepsilik sarı teneke ve nuhâs tabla ve bunun emsali zuhurunda		Demir yatak bayağı		Demir yatak bayağı evsat	

Sandık 1 Aded 450 G 368 P 30	Gümrük G 29 P 46	Rayicinden		Aded 1 G 118 P 30	Gümrük G 9 P 46	Aded 1 G 101 P 40	Gümrük G 8 P 11
Demir yatak bayağı sağır		Demir yatak a'la sağır ve kebir		Nütba külçe		Eşya-yı tuhafıye	
Aded 1 G 71 P 80	Gümrük G 5 P 74	Rayicinden		Kıyye 1 G 3 P 75	Gümrük G 0 P 30	Rayicinden	
Demir taba		Penbe ve tire çorab		Çorab bayağı		Penbe ve tire çocuk çorabı	
Deste 1 Aded 12 G 90 P 80	Gümrük G 7 P 26	Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden	
Kettân çorab Belçika		Harir çorab		Çizme-i Belçika		Kaba ağaç saplı çakı	
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Deste 1 Aded 12 G 6 P 45	Gümrük G 0 P 51
Kemik ve boynuz saplı bayağı çatal ve bıçak Belçika		Avanbot ta'bir olunur çizme öni		Çizme koncu Belçika		Belçika mahsulü olarak düz çuka-i kazmir	
Deste 1 Aded 12 G 20 P 10	Gümrük G 0 P 51	Çift 1 G 13 P 50	Gümrük G 1 P 8	Çift 1 G 25 P 25	Gümrük G 2 P 2	Rayicinden	
Cenevre		Def'a Cenevre		Civid-i Hindi sandık ile gelür Benkal ta'bir olunur		Civid-i Hindi sandık ile gelür Madras ta'bir olunur	
Deste 1 Dirhem 1070 G 16 P 20	Gümrük G 1 P 31	Deste 1 Dirhem 535 G 8 P 20	Gümrük G 0 P 65	Kıyye 1 G 109 P 15	Gümrük G 8 P 73	Kıyye 1 G 49 P 40	Gümrük G 3 P 95
Düz ve cebfeli ve cerkaşeye ta'bir olunur bi'l-cümle bantal onluk kirpası		Düz atlas ve canfes ve lavantin ve serci (eni altı rub'dan bir endazeye kadar)		Sade canfes ve lavantin ve serci (eni 1,5 ve iki endazeye kadar)		Ak föreze ta'bir olunur çiçekli canfes (eni 6 rub'dan bir endazeye kadar)	
Rayicinden		Zira' 1 G 10 P 70	Gümrük G 0 P 85	Zira' 1 G 21 P 30	Gümrük G 1 P 70	Zira' 1 G 11 P 85	Gümrük G 0 P 94
Cefraneye ta'bir olunur basma bi'l-cümle harita		Belçika mahsulü cam yigirmilikten ikiyüze kadar cam çarşu 200 ayak ta'bir olunur ve ayakları noksân ve ziyâde zuhûr ider ise gümrüğü ona göre alın				Harir kalıça	
Rayicinden		Sandık 2 G 117 P 40		Gümrük G 9 P 39		Rayicinden	
A'la ve evsat çatal ve bıçak Belçika		Belçika mahsulü olarak a'la çuka		Sade harir gaz		Dokuma çiçekli harir gaz	
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden	
Harirden enli ve ensiz çiçekli gaz		Enva' hırdavat-ı efrenc ve oyuncak		Bi'l-cümle harir kurdalye		Hali-ı Belçika a'la	
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden	
Dantele ta'bir olunur Belçika mahsulü bir nev' oya		Hali-yı Belçika		Ednası		Belçika mahsulü penbeden ma'mûl bi'l-cümle don	
Rayicinden		Zira' 1 G 18 P 20	Gümrük G 1 P 45	Zira' 1 G 9 P 10	Gümrük G 0 P 72	Rayicinden	
Kettândan bi'l-cümle sofa bezi		Kettân don Belçika		Ma'mûl defter		Zac Kıbrıs Belçika	
Rayicinden		Rayicinden		Rayicinden		Kantar 1 G 41 P 85	Gümrük G 3 P 34
Zerdir Belçika		Revgân-ı zac		Revgân-ı pelesenk		Revgân-ı sade-i Belçika	
Rayicinden		Kıyye 1 G 3 P 50	Gümrük G 0 P 28	Kıyye 1 G 36 P 20	Gümrük G 2 P 89	Kıyye 1 G 16 P 40	Gümrük G 1 P 31
Kasırlı ve kasırsız rişte-i tire		Kasırlı ve kasırsız rişte-i penbe		Elvan rişte-i penbe		Al rişte-i penbe	
Kıyye 1 G 19 P 20	Gümrük G 1 P 53	Kıyye 1 G 16 P 20	Gümrük G 1 P 30	Kıyye 1 G 22 P 20	Gümrük G 1 P 77	Kıyye 1 G 30 P 0	Gümrük G 2 P 40
Revgân ve Pasdırma ve hınzır		Pasdırma-i hınzır		Revgân tabir olunur döşeme ve araba boyası		Cividic ta'bir olunur Prusya ma'isi	
Revgân-ı hınzır		Pasdırma-i hınzır		Rayicinden		Rayicinden	
Kıyye 1 G 12 P 25	Gümrük G 0 P 98	Kıyye 1 G 17 P 90	Gümrük G 1 P 43	Vabdâl ta'bir olunur beyaz ve siyah dana derisinden sahtiyan		Belçika'nın elvan sahtiyan	
Rayicinden		Deste 1 Aded 12 G 441 P 60	Gümrük G 25 P 32	Deste 1 Aded 12 G 521 P 50	Gümrük G 41 P 72	Deste 1 Aded 12 G 128 P 80	Gümrük G 11 P 10
Şab-ı frengi		Yünden ma'mûl gabartan ve şerit Belçika		Çiçekli sathıyan Belçika		Mancana ta'bir olunur tehi hasırlı şişe	
Kantar 1 G 76 P 40	Gümrük G 6 P 11	Rayicinden		Deste 1 Aded 12 G 159 P 80	Gümrük G 12 P 78	Şişe 1 Aded 1 G 15 P 70	Gümrük G 1 P 25
Sim evâni-i Belçika		Süd ma'isi boya fiçi ile gelen		Sülümen		Şeker kelle	
Rayicinden		Rayicinden		Kıyye 1 G 59 P 50	Gümrük G 4 P 76	Kantar 1 G 260 P 50	Gümrük G 20 P 84
Şeker gubâr pirim ve dökme ve esmer		Şeker ham siyah ve sarı müskavede ta'bir olunur		Şeker-i nebat		Sarı sabur	
Kantar 1 G 209 P 25	Gümrük G 16 P 74	Kantar 1 G 165 P 80	Gümrük G 13 P 26	Rayicinden		Kıyye 1 G 7 P 95	Gümrük G 0 P 63
Belçika'nın penbeden soğuk bez		Sarı tenek ve tel		burma tahta tenek		Sağır ve kebir ve harir ve penbeden ma'mûl ve muşamma'lı bi'l-cümle şemsiye	
Rayicinden		düz tahta tenek ve tel		Rayicinden		Rayicinden	
Rayicinden		Kıyye 1 G 16 P 5	Gümrük G 1 P 28	Kıyye 1 G 21 P 20	Gümrük G 1 P 69	Rayicinden	
Enva' soba		Sapame işlenmiş		Sabun adı		Bi'l-cümle kokulu sabun	

				Kıyye 1 G 4 P 70	Gümrük G 0 P 37	Belçika	
Rayicinden		Rayicinden				Rayicinden	
Solfato		Revgân-ı neft		Sağır ve kebir seccade-i Belçika		Sağır ve kebir tırpan	
Rayicinden	Kıyye 1 G 5 P 55	Gümrük G 0 P 44		Rayicinden		Aded 1 G 5 P 15	Gümrük G 0 P 41
Tabak ve kase ve porselen ta'bir olunur bi'l-cümle		Belçika mahsulü tuğla ve kiremit		Anberiyeye ve şurub ve hassame			
Rayicinden		Rayicinden		Deste 1 Pokal 12 G 90 P 0	Gümrük G 7 P 20	Şişe 1 Aded 100 G 391 P 30	Gümrük G 31 P 30
Belçika'nın adi esvab furçası		Kundura furçası		Kuyumcu furçası		Feranle-i Belçika	
Deste 1 Aded 12 G 75 P 75	Gümrük G 6 P 6	Deste 1 Aded 12 G 12 P 60	Gümrük G 1 P 0	Fota 1 Kağıd 10 Aded 30 G 50 P 50	Gümrük G 4 P 4	Tob 1 Zira' 55 G 273 P 90	Gümrük G 21 P 91
Envâ' kopça ve düğme-i Belçika		Kola ta'bir olunur bir nev' nişasta		Karbonadi ve soda ta'bir olunur bir nev' ecza		Belçika mahsulü olarak düz ve çubuklu enli ve ensiz bi'l-cümle pantolonluk kazmir	
Rayicinden	Kıyye 1 G 4 P 35	Gümrük G 0 P 34		Kantar 1 G 99 P 30	Gümrük G 7 P 94	Rayicinden	
Kırımtartar		Kıldan ma'mûl kanepa ve sandalye takımı Belçika		Kal'ay		Katran Belçika iki kantardan iki buçuk kantara kadar	
Kıyye 1 G 16 P 60	Gümrük G 1 P 32		Rayicinden	Kantar 1 G 779 P 80	Gümrük G 62 P 38	Varil 1 G 65 P 80	Gümrük G 5 P 26
Fildişi tarak		Hublon		Erkek kundurası Belçika		Bi'l-cümle çocuk ve zenne kundurası	
Kıyye 1 G 344 P 90	Gümrük G 27 P 59		Rayicinden			Rayicinden	
A'lâ harir kadife		Üç bellü ta'bir olunur sade harir kadife		Bir buçuk ve iki bellü ta'bir olunur sade harir ve penbe ile mahlût kadife		Penbe kadife	
Arşun 1 G 58 P 70	Gümrük G 4 P 69	Arşun 1 G 47 P 35	Gümrük G 3 P 78	Arşun 1 G 26 P 5	Gümrük G 2 P 8	Metro 1 G 4 P 90	Gümrük G 0 P 39
Basma çiçekli penbe ve kadife		Kınakına		Şizab suyu		Kafur	
Metro 1 G 6 P 70	Gümrük G 0 P 53		Rayicinden			Kıyye 1 G 26 P 85	Gümrük G 2 P 14
Maden kömürü		Beyaz yün kebe-i Belçika		Keyabe		Gavsele-i Belçika	
Kantar 1 G 8 P 80	Gümrük G 0 P 70	Aded 1 G 42 P 20	Gümrük G 3 P 37	Kıyye 1 G 14 P 80	Gümrük G 1 P 18	Kıyye 1 G 21 P 0	Gümrük G 1 P 68
Küttab mütenevvi 'a-i efrenci		Kanepa ve sandalye ve konsol ma'mûl		Kal' olunmuş gühercile		Kal' olunmuş gühercile	
Rayicinden		Rayicinden		Kantar 1 G 268 P 45	Gümrük G 21 P 47	Rayicinden	
Bi'l-cümle beyaz ve elvan ve ebru ve ince ve kaba vesaire kağıdlarıyla müzeyyif (kalp-akçe, para) kağıdları		Bi'l-cümle a'lâ ve edna yıldızlı ve kadifeli ve sade vesaire divar kağıdlarıyla ve kenarları		Bi'l-cümle kirpas kettân Belçika		Magnezeye	
Rayicinden		Rayicinden				Rayicinden	
Mismar-ı karfice				Bayağı mum mikrası		Tire kenarlı kamrı mendil	
Bir numaradan on bir numaraya kadar		On iki numaradan altmış numaraya kadar					
Kıyye 1 G 5 P 10	Gümrük G 0 P 40	Kıyye 1 G 2 P 60	Gümrük G 0 P 20	Deste 5 Aded 60 G 58 P 70	Gümrük G 4 P 69	Deste 5 Aded 12 G 18 P 0	Gümrük G 1 P 44
Bi'l-cümle mermer		Harir ve kettân ve penbe işleme a'lâ mendil Belçika		Mavsalin ta'bir olunur yün ve penbeden ma'mûl fistanlık		Mücevherat	
Rayicinden		Rayicinden				Rayicinden	
Maun ağacı		Sağır ve kebir bayağı mikras Belçika		Göztaşı		Nuhâs tahta ve mismar	
Kantar 1 G 126 P 75	Gümrük G 10 P 14	Deste 1 Aded 12 G 9 P 30	Gümrük G 0 P 74	Kıyye 1 G 6 P 30	Gümrük G 0 P 50	Rayicinden	
Nuhâs evani-i Belçika		Sarı teneke ve demir ve kurşundan ma'mûl yüksük		Sülüğen		Penbe kalçene	
Rayicinden		Garasa 1 Deste 12 Aded 144 G 19 P 40	Gümrük G 1 P 55	Kantar 1 G 169 P 0	Gümrük G 13 P 52	Rayicinden	
Kağıd lob		Patatez ta'bir olunur yer elması		Nişadır		Çuka-i Belçika elif ve taklidi ve lapiska ve İngiliz ve saye taklidi ve refit elif	
Rayicinden		Kantar 1 G 47 P 0	Gümrük G 3 P 76	Kıyye 1 G 5 P 50	Gümrük G 0 P 44	Rayicinden	
Çuka-i zefr ve korbinalı ve korbinasız ve davredkor ve karbuzi ve sultani ve kaba Saksonya ve taklidi, ma'hûd		Çuka enli refit		Çuka ensiz refit		Çuka ma'hûd saray	
Rayicinden		Rayicinden				Rayicinden	
Bi'l-cümle mismar Belçika		Mismar-ı kundura		Kabare		Tahta ve zağra ve loviça ve yerli	

				taklidi ve yeni kalıp kebir mismar Belçika
Kantar 1 G 145 P 40	Gümrük G 11 P 63	Rayicinden	Rayicinden	Rayicinden
Baniste ta'bir olunur kirpas kettân Belçika		Cend tûfengi ve zinet ıslahası		
Rayicinden		Rayicinden		

Belçika tüccarının ber-vechi bâlâ ğayr-ı ez memnû'ât memalik-i şâhâneye getürdikleri ve ondan alıb götürdükleri kâffe-i emti'a ve eşyanın ahz olacak resm gümrüğü ber müceb mu'ahede-i cedide yüzde sekiz olarak ta'yin kılınmış ve alınacak resm-i gümrük zikr olunan mu'ahede-i cedide iktizasınca iskele kıymetlerinden olması meşrût bulunmuş olduğundan işbu ta'rifede tüccâr-ı merkûmenin külliyyet üzere alub satdıkları fiyatlar üzerine yüzlük mecdiye altını yüz guruşa iğtibariyle tahkik olunan kıymetlerini iskele kıymetlerine indirmek için yüzde onu tenzil olunduktan sonra sâfi kıymetleri üzerine resm gümrükleri ta'yin ve ta'rif olunmağla ol vechle ahz ve tahsil olunacaktır ihrâcat için yüzde sekiz hesabıyla gösterilmiş olan resm-i gümrük ta'rif-i mezkûrenin yalnız birinci senesi hakkında olduğundan ikinci sene ibtidâsında bundan bir semen tenziliyle yüzde yedi ve üçüncü sene kezâlik bir seb' tenziliyle yüzde altıya indirilerek ya'ni bu hesâb üzere resm-i mezkûr sekizinci senede yüzde bire ininceye değin her sene yüzde biri tenzil idilerek ona göre istihsâl kılınub sekizinci sene ile ondan sonra gelecek senelerde yalnız yüzde bir hesâbıyla ve gümrük masrafı mukâbilinde olarak ahz kılınmış mu'ahede-i cedide iktizasından olmağla gümrüklerde bu vechle icrâ kılınacaktır ta'rifede ismi mevcûd ve mukayyed olmayan veyahûd ismi mukayyed olubda behâsi ta'yin olunmayarak râyice birağılmış olan emti'a ve eşya râyic ve kıymetine göre bi'l-hesâb ihrâcatdan ise ber-vechi muharrer râyic vakt üzere kıymetinden yüzde onu tenzil olunduktan sonra giriye kalacak behâsından eşya-yı ma'rifede olacağı gibi hersene yüzde biri tenziliyle resm-i gümrük alınacaktır ve Belçika memâliki mahsûlâtından olarak memalik-i mahrûseye idhâl olunan emti'a ve eşyadan mütemadiyen yüzde sekiz alınub eğer ma'ruf olmayan veyahûd ta'rifede râyice birağılan eşya gelür ise kezâlik kıymetinden yüzde on tenziliyle yüzde dâimen sekiz alınacaktır ve işbu idhâlat ve ihrâcatdan alınacak resm-i gümrük heyet-i mîriye üzere altın ve gümüş meskûkât-ı hâlisâ olarak tahsil olunub resm-i mezkûre için virilecek yüzlük mecdiye altını yüz guruş hesabıyla ve bunun aksi olan altın ve gümüş meskûkât-ı hâlisâ ona göre ve beş aded gümüş mecdiye bir altın mecdiyyeye bedelle yüz guruş iğtibariyle ve meskûkât-ı ecnebiye bu tesbit üzere darb-hâne fiyatı vechle peşinen ahz olunacaktır ve der-saadetde tüccâr altın mecdiyyeye yine yüz guruş hesabıyla olmak üzere mezkûr mecdiye altını yerine borsadaki en ziyâde yüksek fiyatı üzerine kâime-i nakdiye virmek isterler ise câiz olacağından bunun için bir gün evvel borsada mecdiye altını kâime iğtibariyle her kaç guruşa idiyse beher gün borsadan celeb ile gümrükde alametü'n-nâs ta'lik kılınacak borsa pusulasından munderiç olan en yüksek fiyatı hesabıyla bir mecdiye altını bedeline kaç guruşluk kâime-i nakdiye virmeleri lâzım gelür ise ol hesâb üzere kâime-i mezkûre dahi kabul kılınacaktır ve bu vechle meskûkât-ı hâlisâ yerine mecdiye altını yüz guruş hesabıyla kâime-i nakdiyenin kabulü şimdiki halde yalnız Der-sa'adete mahsus ve münhasır olacaktır ve amma taşralarda dahi kâime-i nakdiye tedâvül idecek olduğu halde ora gümrüklerinde dahi enfâi Der-saadet gümrükleri hakkında zikri geçdiği misüllü yüzlük mecdiye altını bedeline her kaç guruşluk kâime virilmek lâzım gelir ise ol hesâb üzere kâime-i mezkûre kabûl olunacak ise de bunun suret-i nâidiyesi hakkında şimdiden bâkî kable'l-vukû' meçhul üzerine bir kâidenin vaz' ve ta'yini mümkün olmayacağından taşra gümrükleri hakkında işbu kâimenin suret-i te'diyesi me'alesi şimdilik mevkûf birağılarak icâb ider ise ba'de mâ görinecek ahvâl üzerine Bâb-ı 'âlf ile devlet-i meşâr-ı ileyhâ sefârati arasında iktizasına bakılacak ve ol vakte kadar taşra gümrüklerinde resm-i gümrük bâlâda beyânı sebkât itdiği vechle yüzlük mecdiye altını yüz guruş hesabıyla ve bunun aksi olan altın ve gümüş meskûkât-ı hâssa ona göre ve beş aded gümüş mecdiye bir altın mecdiye bedeline yüz guruş i'tibariyle ve meskûkât-ı ecnebiye bu nisbet üzere olan darbhâne fiyatı vechle ahz kılınacaktır ve ber vech-i muharrer ta'rifede olmayan emti'anın cen-i zuhurunda ve gerek ta'rifede râyic kıymetinden resm-i gümrük alınmak üzere mukayyed olan emti'a ve eşya hakkında fiyatı takdirinden dolayı gümrük me'mûrlarıyla tüccâr beyânında uyuşuyla meyubede münâzi'a zuhûr eylediği halde usûl-i kâimesi üzere resm-i gümrüğü aynen virilüb alınacaktır ve bin ikiyüz yetmiş sekiz sene-i hicriyyesinde vâki' Martın birinci ve bin sekizyüz altmış iki sene-i miladiyesi alafiranga Martın on üçüncü gününden i'tibâren bin ikiyüz seksenbeş senesinde vâki' olacak Martın birinci ve bin sekizyüz altmış dokuz senesi alafiranga Martın on üçüncü gününden kadar gerek Der-sa'adet gümrüğü ve gerek memalik-i mahrûse de kâin bi'l-cümle gümrüklerde hükmi câri olmak ve müddet-i mezkûrenin inkizâsına kadar mer'î ve mu'teber tutulub çünkü emti'a ve eşya-yı merkûmenin murûr-ı zamân ile kıymetleri tefâvüt itmiş ise ihtimaline mebni müddet-i mezkûrenin iktizasından altı ay evvel ya'ni en sonraki altı mah zarfında ahar tarafeyn ta'rifinin ta'dil ve tecdidini talep itmeğe istihkâkı bulunmak ve müddet-i mezkûreyi altı mah murûr idüvire

canibinden biri tecdid-i ta'rifeyi istid'â itmediği halde müddeti yedi sene dahâ muhted olmak üzere Devlet-i 'aliyye ile sefâret-i müşâr ileyhâ beyinde virilen karar resmî ve olbabda mûte'allik buyrulan irâde-i seniyye mucébince işbu defter tanzîm ve terkîm ve imzâ olunmuşdur Fi 8 Şa'ban sene 1278

**Komisyon Reisi Devletlü İsmail
Paşa Hazretlerine Vekâlet**

SOSYAL DESTEK VE PSİKOLOJİK GÜÇLENDİRMENİN DUYGUSAL TÜKENMİŞLİK ÜZERİNE ETKİSİ¹

Yavuz DEMİREL*

**Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, e-mail:
ydemirel@kastamonu.edu.tr*

Mustafa YÜCEL**

***Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, e-mail: mustafayucel@
kastamonu.edu.tr*

Öz: Bu çalışmanın temel amacı sosyal destek ve psikolojik güçlendirmenin, duygusal tükenmişlik ile olan ilişkisini belirleyerek sosyal destek ve psikolojik güçlendirmenin tükenmişlik üzerine olan etkisini tespit etmeye yöneliktir. Bu amaç doğrultusunda çeşitli kurumlarda çalışan toplam 370 çalışan üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Sosyal destek, bireyin çalışma ve özel hayatına ilişkin çevresinden aldığı duygusal yardımdır. Söz konusu yardım karşılaşılan bir sorunu çözmek için değil bireyin yaşam kalitesini artırmaya dönüktür. Özellikle, iş-kişisi ve kişisi-çevre arasındaki uyumun sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Sosyal destek işletme içerisinde çalışanların kendilerini güvende hissetmelerini işletme dışında ise bireyin içinde bulunduğu sosyal çevreyle özdeşleşmesini sağlamaktır. Çalışmada sosyal destek üç temel boyutla ele alınmıştır. Birincisi, aile desteği, ikincisi birey için özel anlam teşkil eden birisinin desteği ve üçüncüsü ise çalışma arkadaşlarının desteğidir. Araştırmada üzerinde durulan kavramlardan ikincisi de psikolojik güçlendirme kavramıdır. Psikolojik güçlendirme, bireyin içinde bulunduğu ortamda kendini her zaman güvende hissetmesini sağlamaktır. Psikolojik güçlendirme, çalışanların görev ve sorumluluklarını yerine getirirken kendilerine olan özgüven duygularını artırmak ve işlerini yapmada motivasyonlarını artırmaya yönelik yapılan çabaların toplamıdır. Duygusal tükenmişlik ise, bireyin hem iş hayatında hem de özel hayatında duygusal olarak kendini yıpranmış olarak kabul etmesi ve bu yönüyle hayata bakmasıdır. Duygusal tükenmişlik bireyi, işinden ve çevresinden soyutlayarak bireyi etkisiz hale getirmektedir. Bu durumda birey, iş sorumluluklarını eskisi gibi yerine getirememektedir.

Çalışmada, sosyal destek ve psikolojik güçlendirme ile duygusal tükenmişlik arasındaki ilişkinin yönü elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Destek, Psikolojik Güçlendirme, Duygusal Tükenmişlik

JEL Kodu: M10, M54

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

THE EFFECT OF SOCIAL SUPPORT AND PSYCHOLOGICAL EMPOWERMENT ON EMOTIONAL BURNOUT

Abstract: The main purpose of this study is to identify the effect of social support and psychological empowerment on emotional burnout by determining the relation between the two concepts. In alignment of this purpose, a survey was held on 370 employees in various institutions. Social support states the assistance that a person obtains for his work or private life. The mentioned assistance is not for solving a problem, but for improving the quality of life. Especially, it is for contributing to the adaptation between work-person and person-environment. Social support helps employees to feel safe within the institution, and provides adaptation with the social environment they participate. In the study, social support is considered in three main dimensions. First is family support, second is the support of someone who has a special value, and the third is the support of colleagues. Psychological empowerment refers helping person to feel always in safe in his environment. It is the sum of all efforts made in order to increase self-confidence and motivation while fulfilling their tasks and responsibilities. On the other hand, emotional burnout means that a person accepts himself exhausted both in his work and private life; and acknowledge the life in this aspect. Emotional burnout disable person by isolating the person from his work and environment. In this case, the person becomes unable to fulfill his work responsibilities unlike regular times. In this study, the relationship of social support and psychological empowerment regarding emotional burnout will be put forth depending on the analysis of obtained data.

Keywords: Social Support, Psychological Empowerment, Emotional Burnout

JEL Codes: M10, M54

1. GİRİŞ

Günümüzde artan rekabet ve çevre şartlarına bağlı olarak değişen örgüt yapılarında insanlar önemli fırsat ve tehditlerle yüz yüze gelmektedir. Örgütler bu fırsat ve tehditleri maksimum düzeyde faydaya çevirmek için gelişen yapısını daha da güçlendirmektedir (Çöl, 2008). Güç vermek veya güçlendirmek (empower); örgütte yer alan kişilerin kendilerini güçlü hissederek, örgütsel hedeflere kendi isteği ile güdülenmesi olarak tanımlanmaktadır. (Çalışkan, 2011). Güçlendirilmede amaç, örgüt üyelerinin kendilerini güçlü hissedip, yeterli olduklarını düşünüp örgüte ve çevresine daha verimli hale gelmeleridir. Güçlendirme 1990'lı yılların başından sonra daha organik bir yapıda değerlendirilmiş ve "psikolojik güçlendirme" üzerinde çalışılmıştır (Çalışkan, 2011).

Genel anlamda sosyal destek, bireyin yaşantısında karşısına çıkan ve çıkabilecek olan sorunlarla yüzleşmesinde ve başa çıkabilmesinde etkilidir. Sosyal destek, hayatın olumsuz etkilerine karşı bireyi koruyan önemli bir destektir. Aynı zamanda bireyin yaşantısında pozitif yönlü bir etkisi de söz konusudur (Baltaş 2000; Mahon vd., 1998).

Bireyin karşılaşabileceği sorunların çözümünde aile bireylerinden ve özellikle yakın arkadaş çevresinin ve bulunduğu ortamından gördüğü sosyal destek önemlidir (Kaşıkçı ve diğerleri 2009). Bireyin sosyal destek alabileceği en önemli kaynakları olarak ailesi, kurum içerisindeki arkadaşları ve çevresinde saygı duyduğu kişiler olarak sıralanmaktadır (Yıldırım, 1998). Sosyal destek bakıldığında bilgi ve öğüt vermekle birlikte duygusal desteği de kapsayarak çok yönlü bir işlev gören kavram olarak görülmektedir (Cutrona ve Russell, 1987).

Günümüz modern yönetim anlayışında akılcılık, örgütlere başarı basamaklarını tırmandıran ana etken olarak görülmektedir. Hâlbuki dünyada hızlı bir şekilde meydana gelen yeni gelişmeler ve değişimler, yalnızca akılcılık yaklaşımını temel alarak üstesinden gelinemeyecek bir örgütsel yapı oluşturmuştur. Bu yapıda duygusal zekâ, insanların ve insanların içinde bulunduğu örgüt yapılarının başarılarını etkileyen önemli bir unsur olarak kendini göstermiştir. Rekabetin önemini arttırdığı bu dönemde örgüt içerisindeki duyguların etkisi iyileşme ve gelişmenin en önemli etkeni olarak görülmüştür. Bu bağlamda örgüt içerisinde duygulara yer verilmesi algılanması, göz önünde bulundurulması, anlaşılması ve duyguların yönlendirilmesi güçlü rekabet ortamında kendini gösterebilmesine ve Pazar üzerinde söz sahibi olabilmesine önemli katkıda bulunmaktadır (Güllüce ve İşcan, 2010).

Bu bağlamda bireyin iş hayatında tüketilmiş veya aşırı yüklenilmiş duygularına kapılması, mesleğinde hizmet verdiği kişilere karşı duygusuz, duyarsız biçimde davranmaya başlama, kişisel başarıda noksan hissetme ve sorumlulukların üstesinden gelememe durumlarına sebep olan duygusal tükenmişlik (Kırılmaz, Çelen ve Sarp, 2003) günümüz ortamında ele alınması gerekli hale gelmiş önemli bir konudur.

Araştırmada sosyal destek, psikolojik güçlendirme ve duygusal tükenmişlik kavramları ile ilgili literatür çalışmasına yer verilmiş, belirtilen kavramları oluşturan alt boyutları ile birlikte detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Daha sonrasında yapılan anket çalışmasının sonuçları ile aile desteği, kişi için özel olan bir bireyin desteği ve iş arkadaşlarının desteği olmak üzere sosyal desteği oluşturan elementlerin, ayrıca psikolojik güçlendirmenin duygusal tükenmişlik üzerine anlamlı bir etkisinin olup olmadığı ortaya konulmuştur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

1970'li yılların başında stresin zararlı etkilerin fark edilmeye başlanmış ve korunmada sosyal desteğin önemi vurgulanmaya başlanmıştır. Sosyal destek, psikolojik ve bedensel sağlık ilişkilerini içeren çalışmalar hız kazanmıştır. Bazı araştırmacılar sosyal desteğin psikolojik ve bedensel belirtilerin yansımaları ile doğrudan bir ilgisi olduğu üzerine çalışmalar yaparken bazı araştırmacılar ise stresli olayların kişinin göstermiş olduğu tepkiler üzerinde hafifletici etken olduğunu kanıtlamayı amaçlamışlardır (Çakır Y, Palabıyıkoglu R, 1997). Bireyin yaşadığı stres sıklığının yanı sıra, sosyal desteğin bireyin ruh hali üzerinde direkt olarak etkisi vardır. Çünkü sosyal ilişkileri bireye, düzenli pozitif ve durağan yaşantılar, sosyal ödüller ve toplum içinde uyum ve uygun roller sağlamaktadır (Cohen ve Wills, 1985)

Kriz ve duygusal gerginlik durumlarında bireyler, sosyal destek üyeleri olarak görülen aile üyeleri ve arkadaşlarından destek alma ihtiyacı hissederler. Bireyin çevresindeki sosyal destek ağını oluşturan formal olmayan yardımcıların oluşturdukları bu ağ bireyin uyum süreci ve sağlık süreci üzerinde oldukça önemli bir sahiptir (Barrera, Sandler, Pamsey 1981). Yapılmış olan birçok araştırmada sosyal destek sisteminin bireyin psikolojik ve sosyolojik sorunlarının önlenmesinde, düzeltilmesinde zorluklarla karşı karşıya kaldığı durumlarla başa çıkabilmesinde güçlü bir destek olduğu görülmüştür (Eker, Akar ve Yıldız 2001; Kazıasty 2005).

Başka bir tanıma göre, sosyal destek, sosyal açıdan yardıma ihtiyaç duyan bir kişiye yardımda bulunabilecek bireylerin sayısı olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda sosyal destek, bireye son zamanlarda yardım etmiş bireyin her zorluğunda yanında olmuş kişi sayısı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir görüş ise sosyal desteğin, bireyin sosyal ilişkilerinin sayısından ziyade niteliğinin önemini vurgulamaktadır. Yani sayısından çok anlamlılığını ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre kişinin ilişki içerisinde olduğu bireylerin sırlarına ortak olabileceği, güven duyduğu önemli bulduğu biriyle kurduğu yakın bağ sosyal desteği oluşturan etmenler arasında sayılabilir (Yıldırım 1997).

Bireyin sosyal destek bağlamında kurduğu sosyal ağ; kişinin bir insan grubuyla olan bağı ve grup içerisindeki uyumu olarak ifade edilebilir. Kişinin sosyal kimliğinin tanındığı,

desteklendiği ve güçlendirildiği aile bireyleri, arkadaşları, öğretmenleri, meslektaşları, komşuları gibi çevresindeki insanlardan oluşur. Sosyal destek kavramına niceleyici olarak tanımlar genellikle sosyal ağ terimini kullanmaktadır (Özgür 1991).

Bu güne kadar sosyal destek alanında yapılmış olan araştırmalarda iki farklı yaklaşım üzerinde durulmuştur. İlk yaklaşım, sosyal desteğin sağlık ile doğrudan bir ilişki içerisinde olduğunu savunmaktadır (Main or Direct Effect Model). Diğer yaklaşım ise, sosyal desteğin en önemli fonksiyonunun, stres artışına sebep olan günlük olayların meydana getirdiği zararı azaltmak veya dengelemek yoluyla ruh sağlığını korumak olduğunu öne sürmektedir (Buffering Effect Model). Sonuç olarak sosyal desteğin doğrudan mı yoksa dolaylı olarak mı etki ettiği bahsi geçen yaklaşımlar çerçevesinde tartışılmaktadır (Ardahan, 2006).

Cohen ve Wills bu iki farklı görüşü pek çok araştırmada ele alarak incelemiştir. Yaptıkları araştırmalar sonucunda, hem doğrudan, hem de tampon etki modellerinin geçerli olduğunu saptamışlardır. Her iki yaklaşımın da bazı yönleriyle doğru olduğu, sosyal desteğin sağlığa olan etkisini farklı açılardan ele aldığı sonucuna varılmıştır (Sorias 1992).

Psikolojik güçlendirme kavramı, performans ve gayret beklentilerinde meydana gelen artış olarak tanımlanabilir (Conger ve Kanungo, 1988). Thomas ve Velthouse (1990) göre ise psikolojik güçlendirme, örgüte mensup kişilerin yapmış oldukları işlere uyum sağlamasına yardımcı olan ve iş çevresindeki kişiler tarafından etkilenen bilişler ya da durumlar dizisi olarak tanımlanmaktadır. Thomas ve Velthouse (1990), tanımladıkları psikolojik güçlendirmenin dört boyutunun olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yeterlilik, anlamlılık, seçim ve etki şeklinde sınıflandırmışlardır. Daha sonrasında ise Spreitzer, Thomas ve Velthouse tarafından tanımlanan psikolojik güçlendirmenin dört boyutunu anlam, yeterlilik, özerklik ve etki olarak yeniden tanımlamıştır (Tolay ve arkadaşları, 2012).

• **Anlam (Meaning):** İşgörenin yapmış olduğu işin amacının kendisi için taşıdığı değer olan anlamlılık; çalışanların yapmakta olduğu işi önemseme, değer verme ve yer aldığı işin önemli olduğunu düşünme düzeyidir (Tolay ve arkadaşları, 2012). Çalışanın yapmış olduğu işi anlamlı bulmaması durumu önemli olaylara karşı ilgisizlik ve umursamazlık olarak "düşük anlamlılık" şeklinde ifade edilebilecek sonuçlar doğurabilir. Tam tersi durumun hakim olduğu "yüksek anlamlılık" düzeyinde ise çalışanın örgüte bağlılığına, katılımına ve işe yönelik gayretine olumlu yönde etki meydana geleceği düşünülmektedir (Altındış ve Özutku, 2011).

• **Yeterlilik (Competence):** Kişinin işini iyi yapabildiği düşüncesine sahip olması, kendisine ve yeteneklerine güvenmesiyle ilgili bir kavramdır (Tolay ve arkadaşları, 2012). Diğer bir ifadeyle kişinin performansına güvenmesi ve sorumlu olduğu işi yapma konusunda kendisini yeterince yetenekli bulmasıdır (Spreitzer vd, 1997: 682). Bireyin kendisine verilen işi başarı ile yerine getireceği inancı, bireyin kendisine daha çok güvenmesine sebep olurken, bu sonucun meslek ile ilgili yeteneklerine de olumlu yansımaları söz konusu olmaktadır (Doğan ve Demiral, 2009: 51).

• **Özerklik (Self-determination):** Çalışanların elinde bulunan işin gereklerini kendisinin belirleyip, nasıl yapılması gerektiği konusunda özgürce hareket edebilmesi ve işler üzerinde kontrol sahibi olmalarını ifade eder. (Tolay, Sürgevil ve Topoyan, 2012). İşlerinde karar verme özgürlüğüne sahip bireylerin kendi kontrollerinin gerekli olduğu çeşitli durumlarda daha az duygusal problem yaşamaları ve öz saygı duygularında herhangi bir azalma olmaması beklenmektedir (Arslantaş, 2007). Bu da kişinin duygusal bir ruh halini, gerginliğini ve azalmış benlik duygusunu ortadan kaldıracaktır.

• **Etki (Impact):** Örgüt üyelerinin, kurumun elde edeceği sonuçlarda etkisinin olduğunu düşünmesi anlamına gelmektedir. Bu sonuçlar stratejik, yönetsel veya operasyonel ve benzeri herhangi bir alanda olabilir. Örgüt üyelerinin fikirlerinin kurum tarafından ciddiye alınması ve

üyelerin kurumda iz bırakabilmeleri gibi konulardaki mevcut seviyeyi ifade etmektedir. (Tolay vd., 2012).

Bu boyutların her biri psikolojik güçlendirme üzerine eşsiz bir katkıda bulunur. Spreitzer (1995)'e göre psikolojik güçlendirmenin farklı bir yönünü temsil eden bu boyutlardan birinin eksiliği güçlendirme deneyimini sınırlandıracaktır. Örnek olarak, çalışanların işlerinde etki meydana getirdiği, ancak işlerini yapabilmek için sahip oldukları yeteneklerinin yeterli olmadığını düşündükleri bir durumda (eksik yeterlilik duygusu) kendilerini yeterli hissetmemelerin beklenir (Altındış ve Özutku, 2011).

Kişilerin kendisini duygusal olarak yıpranmış ve yorgun hissetmelerindeki artış, enerjilerindeki ve ideallerine bağlılıklarındaki azalma süreci, aşırı çalışmaya bağlı olarak iş ile ilgili sorumluluklarını yerine getiremez duruma gelmeleri, bitkinlik, sürekli yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları, kişilerin yaptığı işe, hayata ve diğer insanlara karşı gösterdiği olumsuz tutumları ifade eden hem fiziksel hem zihinsel boyutu olan tükenmişlik sendromunun başlangıç ve merkezi olarak tanımlanabilir (Cemaloğlu ve Kayabaşı, 2007). Tükenmişlik sendromu üzerine literatürde geniş yankı uyandıran çalışmalarda tükenmişlik, iş ortamında insan ilişkileri sebebi ile stres yaşamaları sonucu diğer insanlara karşı gelişen negatif davranış değişikliği olarak tanımlanmış, duygusal olarak aşırı yüklenme sonucu diğer insanlarla iletişimindeki zayıflama olarak tanımlanan duygusal tükenmişlik, etrafında genellikle iletişim halinde olduğu insanlara karşı duyarsız ve duygusuz hale gelme ve anlamına gelen duyarsızlaşma, yaptığı çalışmalarda yeterli hissetme ve başarılı olma hissiyatlarındaki düşüş şeklinde ifade edilen kişisel başarıdaki eksiklik olarak üç boyutta incelenmiştir (Leiter ve Maslach, 1988).

Yorgunluk ve bitkinlik hali duygusal tükenmişliğin en belirgin semptomlarından. Kızgınlık, yalnızlık, umutsuzluk, çaresizlik ve engellenmiş olma gibi hisleri yoğun olarak yaşanmakta ve belirtilerin ağırlaştığı durumlarda kişi her şeyin ters gittiğini düşünmektedir (Gündüz, 2005).

Tükenmişliğin önüne geçilebilmesi için bireye ve örgüt yapısına yönelik bir takım önlemler belirlenmiştir ve iki grupta değerlendirilmiştir. Bu önlemler sırası ile kişiye yönelik ve kuruma yönelik önlemler olarak sınıflandırılmıştır. (Ersoy ve Utku, 2005):

Bireye Yönelik Önlemler:

- Bireyin yönetim alanında becerilerini geliştirmesi
- Bireyin kişiler ve kurumlar ile ilişki becerilerini geliştirmesi
- Olaylar ve sorunlar karşısında olumlu düşünme ve bakma becerisini geliştirmesi
- Stres konusunda kendisini olumlu yönde geliştirmesi

Kuruma Yönelik Önlemler:

- Çalışma stratejilerini ve iş işleyişini denetlemek
- Sorunlara göz ardı etmemek ve çözüm odaklı tartışma ortamı yaratmak
- Teknolojik gelişmeleri yakından takip etmek ve bu yönde örgütü güncel tutmak
- Yapılan işin sorumluluğunun farkındalığını sağlamak
- Başarıları takdir ederek ve ödüllendirerek örgüt üyesi motivasyonunu yüksek tutmak

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın temel amacı, psikolojik güçlendirme ve sosyal destek etmenlerinin duygusal tükenmişliğe etkisinin olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda geliştirilen hipotezler ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. **H₁:** Aile desteği ile duygusal tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. **H₁:** Özel bir bireyin desteği ile duygusal tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3. **H₁**: İş arkadaşlarının desteği ile duygusal tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4. **H₁**: Psikolojik güçlendirme ile duygusal tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmada psikolojik güçlendirme ve sosyal desteğin duygusal tükenmişlik ile ilişkisi yapılan analizler ile ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, çeşitli kurumlarda yer alan iş görenler arasından 370 çalışan üzerinde anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Hipotezlerde de olduğu gibi yapılan ankette de sosyal desteğin etkisi aile desteği, özel bir bireyin desteği ve iş arkadaşlarının desteği olmak üzere sosyal destek kavramını oluşturan üç boyut üzerinden incelenmiştir. Ayrıca katılımcılara psikolojik güçlendirme ile alakalı sorular yöneltilmiş ve bu kavramlar ile duygusal tükenmişlik arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Tükenmişlik ölçeği Kwak'ın (2006) kullandığı Maslach tükenmişlik ölçeğinden Türkçe'ye uyarlanmıştır. Maslach Tükenmişlik Ölçeği, tükenmişlik çalışmalarında en çok kullanılan ölçek olarak kabul edilebilir. Sosyal destek ve psikolojik güçlendirme ölçeği ise Foster (2012)'den Türkçe'ye uyarlanmıştır.

Sosyal destek ve psikolojik güçlendirmenin duygusal tükenmişliğe etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada veriler SPSS programı kullanılarak elde edilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle faktör analizi yapılmış, analiz sonucunda elde edilen verilere T-testi uygulanmıştır.

4. BULGULAR

Psikolojik Güçlendirme	Açıklanan Varyans	Açıklanan Toplam Varyans	KMO	Ölçek Alfa Katsayısı
Psikolojik Güçlendirme	83,573	83,573	0,892	0,950

Psikolojik güçlendirme boyutunda KMO değerine bakıldığında 0,892 olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre belirtilen faktörlerin yeterli ve uygun olduğu gözlenmiştir. Ölçek alfa katsayısının 0,95 olması ise yapılan testin %95 güvenilir olduğunu göstermektedir.

Duygusal Tükenmişlik	Açıklanan Varyans	Açıklanan Toplam Varyans	KMO	Ölçek Alfa Katsayısı
Duygusal Tükenmişlik	63,337	63,337	0,815	0,716

Örnekleme yeterliliği açısından uygulanan KMO testi sonuçlarına bakıldığında duygusal tükenmişliğin 0,815 gibi yüksek bir değerde olduğu gözlemlenmiştir. Buradan hareketle duygusal tükenmişlik ile belirtilen faktörlerin yeterli ve uygun olduğu görülmüştür. Ölçek alfa katsayısına bakıldığında testin %71 oranında güvenli olduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal Destek (Faktörler)	Açıklanan Varyans	Açıklanan Toplam Varyans	KMO	Ölçek Alfa Katsayısı
Aile Desteği	25,360	54,582	0,838	0,792
Özel Bireyin Desteği	15,815			
İş Arkadaşlarının Desteği	25,360			

Sosyal destek arasında yer alan aile desteği faktörünün, özel bireyin desteği faktörünün ve iş arkadaşlarının desteği faktörlerinin yeterliliğinin 0,838 olması dolayısıyla yeterli ve uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca tüm faktörlere uygulanan güvenilirlik testinde ise 0,792 sonuçla güvenilir olduğu belirlenmiştir.

		Duygusal Tükenmişlik
Psikolojik Güçlendirme	Pearson Correlation	-,666
	Sig. (2-tailed)	,001
Birey İçin Özel Olan Bireyin Desteği	Pearson Correlation	-,301
	Sig. (2-tailed)	,001
Aile Desteği	Pearson Correlation	-,076
	Sig. (2-tailed)	,157
Çalışma Arkadaşlarının Desteği	Pearson Correlation	-,365
	Sig. (2-tailed)	,001

Bu çalışmada öncelikle çalışanların anket sonuçlarına vermiş oldukları cevaplar ile faktör analizi oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonucunda elde edilen verilere bakıldığında psikolojik güçlendirme ile duygusal tükenmişlik arasında ters yönde kuvvetli bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Birey için özel olan bireyin desteğinin

duygusal tükenmişlik ile olan ilişkisinin pearson correlation değerine bakıldığında -301 olduğu görülmektedir. Bu değer birey için özel olan bireyin desteği arttığında duygusal tükenmişliğin önemli ölçüde azaldığını göstermektedir. Aile desteği ile duygusal tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bir başka deyişle çalışanların ailelerinden aldıkları destek duygusal tükenmişlik seviyesinde etkili olamamıştır. Buna karşın çalışma arkadaşlarının desteğinin artmasının duygusal tükenmişliği azalttığını ve aralarında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Çavuş ve Demir (2010)'in sağlık çalışanları üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada, çalışanlara yönelik psikolojik güçlendirme desteği arttıkça tükenmişlik düzeylerin de de azalmanın olduğu saptanmıştır. Çalışmada özellikle bireyin kurum içi, anlam ve etki düzeyi arttıkça duygusal tükenmişliğin önemli ölçüde düştüğü belirlenmiştir.

5. SONUÇ

Sosyal destek, psikolojik güçlendirme ve duygusal tükenmişlik ile ilgili konular literatürde oldukça geniş bir şekilde yer almaktadır (Tolay vd., 2012; Torun, 1995; Yıldırım, 1997, Spreitzer, 1995; Zimmerman, 1995). Sosyal destek ve psikolojik güçlendirme kavramları kişilerin iş yaşamına olumlu etki etmesi ve performansı artırması beklenen kavramlar olmasına karşın, duygusal tükenmişliğin kişinin iş yaşamında düzensizlik, istikrarsızlık, performans düşüklüğü ve isteksizlik gibi sonuçlara yol açması beklenmektedir. Bu çalışmada ise psikolojik güçlendirmenin ve sosyal desteğin duygusal tükenmişlik ile herhangi bir ilişkisinin olup olmadığını veya herhangi bir ilişki var ise hangi yönde olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda farklı kurumlarda çalışmakta olan toplam 370 kişi üzerinde anket çalışması uygulanmıştır. Yapılan anket çalışmasının analizi sonucunda psikolojik güçlendirmenin duygusal tükenmişlik olarak adlandırılan sendroma karşı düzeltici bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal desteğin etkisinin tespit edilmesinde ise ailenin desteği, kişi için özel değeri olan birinin desteği, çalışma arkadaşlarının desteği olarak üç boyutta ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yapılan analizde aile bireylerinin desteğinin duygusal tükenmişliğe herhangi bir ilişkinin bulunmadığı, ancak çalışma arkadaşlarının ve kişi için özel olan birinin desteğinin duygusal tükenmişlik ile anlamlı bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle duygusal tükenmişliğin azalmasına yol açmaktadır. Çalışma, psikolojik güçlendirme ve sosyal destek ile duygusal tükenmişlik arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçları da dikkate alındığında örgütlerde duygusal tükenmişliğin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi için aşağıdaki önerilerin dikkate alınmasında yarar vardır:

- ✓ Örgüt içi iletişimin açık tutulması,
- ✓ Ast-üst arasındaki ilişkilerin güvene dayalı bir şekilde kurulması ve devam ettirilmesi,
- ✓ Çalışma arkadaşları arasında karşılık beklemeden işbirliğinin geliştirilmesi,
- ✓ Örgütsel çıkarların bireysel çıkarlardan üstün tutulması,
- ✓ Çalışanların zayıf oldukları konularda kişisel gelişimlerinin geliştirilmesi,
- ✓ Çalışanların sosyal ve psikolojik konularda desteklenmesi,
- ✓ İş ve yaşam dengesinin korunması,
- ✓ Alınan kararlara ve problemlerin çözümüne karşı tam katılımın sağlanması,
- ✓ Aşırı iş yükü ve iş monotonluğunun önüne geçmek vb.
- ✓ Bireysel ve örgütsel soyutlamanın önüne geçilmesi gibi.

Araştırmanın dar bir alanda yapılmış olması yaygın etkisini azaltmaktadır. Bu araştırmanın yaygın etkisini artırmak için, bu alanda gelecekte yapılacak araştırmaların kapsamının geniş tutulması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Altındış, S., & Özutku, H. (2011). Psikolojik güçlendirme ve güçlendirmeyi etkileyen faktörler: türkiye'deki devlet hastanelerinde bir araştırma. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 13(1).
- Ardahan, M. (2006). Sosyal destek ve hemşirelik. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 9(2).
- Arslantaş, C. (2007). Güçlendirici lider davranışının psikolojik güçlendirme üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik görgül bir araştırma. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 7(2).
- Baltaş, Z. (2000). **Sağlık Psikolojisi**. Remzi Kitabevi, İstanbul, 133-165.
- Barrera, M., Sandler, I. N., & Ramsay, T. B. (1981). Preliminary development of a scale of social support: Studies on college students. *American Journal of Community Psychology*, 9(4), 435-447.
- Cemaloğlu, N., & Kayabaşı, Y. (2007). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeyi ile sınıf yönetiminde kullandıkları disiplin modelleri arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(2).
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). **Stress, social support, and the buffering hypothesis**, Psychological Bulletin, 98, 310-357.
- Conger, J. A., & Kanungo, R. N. (1988). The empowerment process: Integrating theory and practice. *Academy of Management Review*, 13(3), 471-482.
- Cutrona, C. E., & Russell, D. W. (1987). **The provisions of social relationships and adaptation to stress**. *Advances in personal relationships*, 1(1), 37-67.
- Çakır, Y., & Palabıykoğlu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 5(1), 15-24.
- Çalışkan, S. C. (2011). Çalışanların Psikolojik Güçlendirilme Algıları Üzerinde işyeri Arkadaşlıkları Ve Örgütsel iletişimin Etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3).
- Çavuş, M.F., & Demir, Y. (2010). **Personel Güçlendirme Ve Tükenmişlik: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma**, 2. Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi, ss. 216-222, 28-30 Nisan, Antalya, Türkiye.
- Güner, Ç. Ö. L. (2011). Algılanan güçlendirmenin işgören performansı üzerine etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 35-46.
- Doğan, S., & Demiral, Ö. (2009). Örgütsel bağlılığın sağlanmasında personel güçlendirme ve psikolojik sözleşmenin etkisine ilişkin bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (32), 47-80.
- Eker, D., Arkar, H., & Yıldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Ersoy, A., & Utku, B. D. (2005). Konaklama İşletmeleri Muhasebe Müdürlerinde Tükenmişlik Sendromu-I. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 26, 43-50.
- Foster, P.J. (2012). **Leader-member-exchange and the workplace bully**, *Doctor of Philosophy*, Kansas State University Manhattan, Kansas

- Güllüce, A. Ç., & İşcan, Ö. F. (2010). Mesleki tükenmişlik ve duygusal zekâ arasındaki ilişki. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 7-29.
- Gündüz, B. (2005). İlköğretim Öğretmenlerinde Tükenmişlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1).
- Kırılmaz, A., Çelen, Y., & Sarp, N. (2000). *İlköğretim’de çalışan bir öğretmen grubunda “tükenmişlik durumu”* araştırması. AÜ Sağlık Eğitim Fakültesi, İlköğretim-Online 2(1), 2-9.
- Kwak, A. (2006). *The relationships of organizational injustice with employee burnout and counterproductive work behaviors: Equity sensitivity as a moderator*, Ph. D. Thesis, Central Michigan University.
- Leiter, M. P., & Maslach, C. (1988). The impact of interpersonal environment on burnout and organizational commitment. *Journal of Organizational Behavior*, 9(4), 297-308.
- Mahon, N. E., Yarcheski, A., & Yarcheski, T. J. (1998). Social support and positive health practices in young adults: Loneliness as a mediating variable. *Clinical Nursing Research*, 7(3), 292-308.
- Özgür G. (1991). *Bornova bölgesinde oturan emeklilerde, emeklilik, sağlık ve sosyal destek ilişkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sorias O. (1992). *Hasta ve sağlıklı öğrencilerde yaşam stresi, sosyal destek ve ruhsal hastalık ilişkisinin incelenmesi*. Psikoloji-Seminer. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 33-49.
- Spreitzer, G. M. (1995). Psychological empowerment in the workplace: Dimensions, measurement, and validation. *Academy of management Journal*, 38(5), 1442-1465.
- Spreitzer, G. M., Kizilos, M. A., & Nason, S. W. (1997). A dimensional analysis of the relationship between psychological empowerment and effectiveness, satisfaction, and strain. *Journal of management*, 23(5), 679-704.
- Spreitzer, G. (2007) “**Taking stock: A Review of More Than Twenty Years of Research on Empowerment at Work**” J. Barling(Ed), CP. Cooper(Ed), In The SAGE Handbook of Organizational Behaviour: Volume 1. pp.54-72. Sagepublication. Erişim 10 Mart 2011.
- Tolay, E., Sürgevil, O., & Topoyan, M. (2012). Akademik çalışma ortamında yapısal ve psikolojik güçlendirmenin duygusal bağlılık ve ısı doyumunu üzerindeki etkileri. *Ege Akademik Bakış*, 12(4), 449.
- Torun, A. (1995). **Tükenmişlik, aile yapısı ve sosyal destek ilişkileri üzerine bir inceleme**. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- Yıldırım, İ. (2016). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sosyal destek düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(10).
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13).

Zimmerman, M. A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American journal of community psychology*, 23(5), 581-599.

STRUCTURAL AND ECONOMIC ANALYSIS OF TROUT BREEDING FARMS IN KASTAMONU PROVINCE¹

Behzat KARABULUT*

**Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Ankara*

Okan DEMİR**

***Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Erzurum*

Mehmet Yunus ÇELİK***

****Kastamonu Üniversitesi, İİBF, Kastamonu*

Adem Yavuz SÖNMEZ****

*****Kastamonu Üniversitesi, S.Yazar, Su Ürünleri Fakültesi, Kastamonu*

E-posta: aysonmez@kastamonu.edu.tr

Abstract: In this research, the structural and economic analysis of the enterprises that produce trout in net cages raceway systems in Kastamonu province were carried out. The data regarding the operations are obtained through a questionnaire applied in 2015. For each of the enterprises, the average production of trout in the cages is 3.920 m³, and the average production in the land is 1.124 m³. The amount of fish produced per fishing net in the cages was determined to be 30 tons and 14.05 tons per unit land in the raceways. Juvenile fish production in net cages of those who buy the whole network by the production of trout. % 66.67 of enterprises engaged in production of the land by way of milking percent, %33.33 third of the young fish make by purchasing production. All of the enterprises engaged in the production of trout in cages and pools, use fish production-ready pellets and baits. The average weight of the trout in all enterprises was around 200-250 grams, and they were sold at 7-14 TL/kg,. For a large-sized enterprise, all of gross output (portion) is the sales of fish. In the enterprises growing trout in fishnet cages, the most important share of capital in the in total assets is building-pool-cage (%57.82). In the enterprises growing trout on land, the largest share of capital belongs to building-pool-cage (%40.14). The largest share in gross revenues for large size fish enterprises is selling. Feed costs, production of trout in the lattice fishnet of business enterprises and the highest share of production costs (respectively %55.81 and %53.67) has. The highest share of land in the enterprises to fry costs (respectively %46.61 and %44.82) belongs to.

Key Words: Kastamonu, trout, business, structural analysis, economic analysis

JEL Codes: A1, A10

1. INTRODUCTION

Aquaculture is an animal or plant organism that lives in inland water or in the sea, supported naturally or externally. However, when it is mentioned in our country, the first things that come to mind are fish culture, breeding and hunting at certain rates (Dogan et al., 1997; Elbek, 1992; Demir and Sonmez, 2008).

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

When our country is examined in terms of aquaculture farming, it has a great potential with rivers in a total length of 175.715 km, 8.333 km of coastline, 200 lakes with the size of 906.118 hectares, reservoirs with a total area of 227.621 hectares, more than 750 pounds in the size of 15.500 hectares (Kocaman et al., 2002).

Rainbow trout is the most commonly cultivated fish species in Turkey. The habitats of the trout are cold, clear, clean, large lakes and ponds that are rich in oxygen. The cultivated trout species are divided into two groups: European and American trout. The most commonly cultivated trout species are; brook trout, arctic char, shrew trout, lake trout, sea trout and rainbow trout (Demir et al., 2014). In Kastamonu province, there are many rivers, ponds and reservoirs where trout farming, which is an important factor in the aquaculture sector, can be carried out. It is possible to say that this region has richer water resources compared to many other regions of our country. However, given the current production capacity, it has been observed that a significant portion of the water potential has not yet been utilized.

The first trout farming in Kastamonu started in 1983 in the concrete pools within the Ministry of Forestry and the first enterprise with official project was established in 1986 with a production capacity of 20 tons portion/year and 100000 unit seeds/year. In the following years, a company, which was doing cultivation in concrete ponds and in net cages of Germeçtepe Reservoir Lake, was established with 75 tons/year capacity; and the last one in 2013 was the establishment of 29 tons/year capacity cage fish farm in Germeçtepe Reservoir Lake, constituted by Faculty of Aquaculture in Kastamonu University. In this study, it is aimed to make constitutional and economic analyzes of the trout enterprises currently operating in Kastamonu province.

2. MATERIAL AND METHOD

Material

The data, which was obtained by conducting a questionnaire at the trout farms operating in Kastamonu province, constitute the material of the research. In addition, the archives of Kastamonu Food, Agriculture and Livestock Provincial Directorate and similar studies and researches, which have previously been made, has been utilized. The data in the study belongs to the 2015 production year. Kastamonu province has 11 rainbow trout production facilities registered to the Provincial Directorate of Food, Agriculture and Livestock.

Method

The valid unit prices have been taken into consideration for the assessment of the soil condition of the existing land, where the surveyed companies are installed.

For the value of the land, in which the production facilities within the scope of the research were located, the purchase and sale prices of the lands in that region were taken as basis.

For existing building-pool-cage values at production facilities, today's value was determined by calculating depreciation according to rebuilding prices in old establishments, and to worth prices in new ones.

Construction unit price lists were used to calculate the reestablishment costs of production facilities. In the production facilities within the scope of the research, the existence of tools-machinery-equipment was evaluated by the current values in the new ones and by deducting depreciation from the current purchase and sale values in the old

ones. To determine the value of fish in the enterprises, the existing fish assets in the enterprises were evaluated with the sales prices for 2015.

Whether or not the production facilities within the scope of the research were indebted or not, the amounts of the debts, the receivables and the monetary value in the enterprises were determined on the basis of the declaration of the enterprise managers.

The active capital interest in the enterprises covered by the research was based on the half of the 8% interest rate applied to the agricultural loans granted by Ziraat Bank to the farmers in 2015. Fixed operating costs of enterprises, in depreciation account, were; 5% for soil leveling, 3% for building-pool-cage value, 10-25% for tool-machine value and 25% for breeding fish value rates were used (Cetin and Bilguven, 1991).

3. FINDINGS AND DISCUSSION

The Features of the Enterprises

The Physical Features of Enterprises

In Kastamonu province, 2 enterprises have been farming in net cages in the reservoir and set lakes (Germeçtepe Reservoir Lake), and 9 enterprises have been farming trout on the land using different water sources. While 81.8% of the enterprises perform intensive breeding in concrete ponds, 18.2% perform semi-intensive breeding in reservoir lakes. 63.6% of the enterprises are located in the villages of the central district, 37.4% are in other districts, 9.1% in open field, 36.4% in the valleys and 54.5% in the mountainside. In the enterprises, 54.5% of the transportation is provided on asphalt, 27.3% on asphalt and stabilized roads and 18.2% only on stabilized roads. While 54.5% of the enterprises are farming trout on their own land, 45.5% of them are farming trout by renting the land. 54.5% of the trout enterprises obtain eggs and fries from their breeding by spawning, 45.5% purchase fries from other enterprises in the region, 22% of the businesses meet a need for fries by both spawning their own fish and purchasing from stores.

Labor Force Status in Enterprises

In trout production facilities in Kastamonu province, generally, both employees and employers work full-time and all year. The labor force in the surveyed enterprises was determined as 1.7 MBU (Male Business Unit) on average. The average annual labor force was set at 420 MBD (Male Business Day) per enterprise. The average daily labor force was 1.4 MBU, the largest was 7 MBU, and the smallest was 0.75 MBU. 76.5% of the labor force resources of the enterprises were made up of male labor force and 23.5% of them were female labor force.

General Features of Enterprise Managers and Employees

The average age of the managers of trout enterprises in Kastamonu province is 45.3 years; where the youngest is 30 and the oldest is 63 years old. The average age of employees in the enterprises is 39.4 years, where the youngest is 30 and the oldest is 50 years old. 50% of enterprise managers are primary school graduates, 30% are high school graduates and 20% are university graduates. It has been determined that 50% of enterprise owners do not perform any activities other than this work, and 50% are self-employed. While 70% of enterprise owners are not working in the agricultural field, 30% are engaged in agriculture.

60% of the enterprises engaged in pool farming have hatcheries, 70% of them have the juvenile fish breeding pools, 70% of them have the feedstock, 60% of them have the

breeding pools, 50% of them have the cooking and service units. Enterprises that have been farming in net cages use a boat to transport cages. There is no place that can be used as freshness protection unit and cold storage room at the farming facilities.

Water Usage Features of Enterprises

30% of the pool enterprises only use the river water, 30% use the river water as well as the spring water, and 20% only use the ground water as the source. All enterprises generally have a decrease in water level in the summer months. It was determined that the water temperature in reservoirs was 0-18 °C (surface) throughout the year, pH value was 7.2-7.8, and oxygen amount was 8.9 mg/L. In ground and river waters, it was determined that the temperature was 0-23°C, pH was 7.5-7.9 and the amount of oxygen was 6-10 mg/L.

Pools Properties in Enterprises

In farms operating in net cages, there is an average capacity of 3,920 m³ per enterprise, of which 81.4% are breeding and 18.6% are juvenile fish care cages. On average there are 25 cages per enterprise. In the cage farming enterprises, the stock density is 9.5 kg/m³. There is an average of 1524.2 m³ pool volume per enterprise in the pool farming enterprises. 41.53% of this volume constituted as cultivation pools, and 19.9% are juvenile fish care pools, 7.24% are sales pools, 5.24% are breeding pools, 0.7% are incubation pools and 25.34% are soil pools. Pool cleaning periods of the enterprises; 50% does 1-2 times a year, 20% does every 6 months, 20% does every month, 10% does not do any maintenance and cleaning. 40% of the enterprises only uses lime, 20% uses lime and bleach, 10% uses NaOH and bleach as disinfectant.

Farming Features of Enterprises

70% of enterprises feed breeding fish to obtain eggs. The minimum number of breeding is 150 and the highest number of breeding is 600. The average number of breeding per enterprise is 197.9. As a general practice in breeding, fishes between 2-5 years old are reserved for breeding, and bred fishes over 5 years old are given to fish market. Generally the loss ratio in the enterprises is 14.8%. 50% of the enterprises produce fries in their own farm, 40% only buy juvenile fish from the fish markets and 10% of enterprises, despite their breeding fish production and farming, they purchase extra amount of juvenile fish, because the amount of juvenile fish that was obtained could not meet the production amount.

Marketing Features of Enterprises

24% of the total fish production of the enterprises is sold at retail, 24.3% is sold at restaurants and 51.7% is sold as wholesale. Sales price is 11.1 TL per kg in restaurants, retail average price is 9.7 TL, and wholesale average price is 9 TL. Sales weight of fish is 200-250 grams. While the enterprises were expressing the problems faced in the marketing phase of their products, 20% said that they got less demand, 20% said they had difficulty in delivering the products to the consumers, 20% stated that they had a marketing problem due to the fact that the product processing and evaluation facility did not take place during marketing stage.

Economic Analysis of Investigated Enterprises

Capital structure of the investigated enterprises

While active capital in pool enterprises consists of land, land reclamation, building-pool, breeding fish, tool-machine, fish, material-ammunition and money capital; it

consists of land, building, pool-cage, tool-machine, fish, material-ammunition and money in net cages enterprises. Passive capital is in the form of both debts and equity capital in both forms of production.

The average active capital values of the enterprises engaged in cage fishing were calculated as 302.655 TL. The most important share in active capital was building-pool-cage capital with an average 175.000 TL (57.8%). Following this, fish capital was 50.000 TL (16.5%), money capital was 28.500 TL (9.4%), material-ammunition capital was 25.000 TL (8.3%) and tool-machinery capital was 24.150 TL (8.0%) (Table 1). The average active capital value of trout farming enterprises in the pools was 354.160 TL. The most important share in the active capital of the pool fishery enterprises is the building-pool capital with the average of 142.171 TL (40.1%). Following this, land capital was 78.902 TL (22.3%), fish capital was 46.813 TL (13.2%), money capital was 28.429 TL (8.0%), material-ammunition capital was 20.750 TL (5.9%), tool-machine capital was 18.686 TL (5.3%), land reclamation capital was 15.125 TL (4.3%) and breeding fish stock was 9.115.8 TL (2.6%) (Table 1). The study by Yavuz et al. (1995) showed 35.40% share of building and pool capital, and the study by Korkmaz (2000) showed 77.26% share of building and pool capital. As can be understood, construction costs have the largest share in the establishment of trout production facilities. On the other hand, passive capital comes from debts with a level of 40.000 TL (13.2%) and the remaining 262.655 TL (86.8%) is in the form of equity capital. There is no land capital as the production in caged fishery enterprises takes place in reservoir lakes. In pool fisheries, about 26.786 TL (7.6%) of passive capital comes from debts and the remaining 327.374 TL (92.4%) is in the form of equity capital. In similar studies related to the research topic, the distribution of equity and debt within the passive capital were calculated, and they were calculated as; 100% (Yavuz et al., 1995), 99.22% and 0.78% (Soylu, 1995), 96.33% and 3.67% (Karatas et al., 2008), 96.1% and 3.9% (Aydin, 2000), 96.1% and 3.9% (Kocaman et al., 2002), 95.89% and 4.11% (Adiguzel and Akay, 2005), 92.2% and 7.8% (Elbek, 1981), 87.3% and 12.7% (Sayili et al., 1999) 85% and 15% (Rad and Köksal, 2001), respectively.

Table 1: Capital structures of trout enterprises in Kastamonu province

CAPITAL ELEMENTS	Cage Fishery Enterprises		Pool Fishery Enterprises	
	Value (TL)	Share (%)	Value (TL)	Share (%)
A. ACTIVE CAPITAL				
I. FARM CAPITAL				
1. Land Capital	--	--	78.902	22.3
2. Land reclamation Capital	--	--	15.125	4.3
3. Building-Pool-Cage Capital	175.000	57.8	142.171	40.1
II. ENTERPRISE CAPITAL				
1. Fixed Operating Capital				
a) Breeding Fish Capital	--	--	9.115.8	2.6
b) Tool-Machine Capital	24.155	8.0	18.686	5.3

2. Circulating Enterprise Capital				
a) Fish Capital	50.000	16.5	46.813	13.2
b) Material-Ammunition Capital	25.000	8.3	20.750	5.9
c) Money Capital	28.500	9.4	28.429	8.0
TOTAL ACTIVE CAPITAL	302 655	100.00	354 160	100.0
B. PASSIVE CAPITAL				
1. Debts	40.000	13.2	26.786	7.6
2. Equity Capital	262.655	86.8	327.374	92.4
TOTAL PASSIVE CAPITAL	302.655	100.0	354 160	100.0

Annual operating results of the investigated enterprises

1-Operating and production costs in the investigated enterprises

In the caged fishery enterprises, the total of operating costs was 255.298 TL and the total of production costs was 270.450 TL (Table 2). The largest share of operating costs was the feed cost with 142.500 TL (55.8%). Within the production costs, the highest share (52.7%) was still feed cost. The operating costs (100 m³) per unit area were determined as 8.100.42 TL and the production costs (100 m³) per unit area was determined as 8.951.09 TL. In the pool fisheries, the average cost per operation was 158.548 TL. Feed costs, like in cage fisheries, had the most important share with 73.900 TL (43.3%) in pool fisheries (Table 2). In the enterprises engaged in pool fisheries, the average production cost per operation was 170.478 TL. Within the production costs, feed costs had the biggest share with 73.900 TL (43.3%). In the enterprises engaged in pool fisheries, the operating costs (100 m³) per unit area were determined as 14.105.69 TL/enterprise, and the production costs per unit area (100 m³) were 14.669.92/enterprise.

Table 2: *Operation and production costs of trout production in Kastamonu province*

COST ELEMENTS	Production Enterprises in Net Cages (TL)	Production Enterprises in Land (TL)
Juvenile Fish Costs	19.500	18.094
Feed Costs	142.500	73.900
Labor Costs	37.500	25.214
Chemical and Disinfectant Substance Costs	1.000	563

Heating-Lighting Costs	-	3.488
Repair and Maintenance Costs of Buildings and Facilities	10.000	2.750
Tool-Machine Repair Maintenance Costs	2.500	1.500
Drug-Vitamin Costs	2.500	1.375
Decrease in Inventory Value (Fish Loss)	7.500	5.063
Market Sales Costs	18.500	5.938
VARIABLE COSTS TOTAL (1)	242.000	137.744
Circulating Capital Interest (%5.58)	2.008.66	5.346.06
Management Costs (%3)	7.658.94	3.137.79
Building and Facility Depreciation	5.250	4.265
Tool-Machine Depreciation	6.038.75	4.672
Breeding Fish Depreciation	-	2.278.968
FIXED COSTS TOTAL (2)	13.297.41	16.561.87
TOTAL OF ENTERPRISE COSTS (3=1+2)	255.298	158.548
General Administration Costs (%3)	7.658.85	4.657
Active Capital Interest (%4) (4)	10.211	6.341.92
TOTAL PRODUCTION COSTS (5=3+4)	265.509	164.890
Variable Costs/100 m ³	5.792	12.254.80
Fixed Costs /100 m ³	369.25	1.473.47
Enterprise Costs / 100 m ³	6.161.15	14.105.69
Production Costs / 100 m ³	6.436.58	14.669.92

2- Gross products in the investigated enterprises

In caged fisheries, the production of juvenile fish was not performed and only the sales revenue was obtained from the fishes of the weight of 200-260 gr. Thus, caged fishery enterprises get all of their gross product values from their fish sales. While the enterprises that make pool fishery earn 0.3% of their income from the sale of juvenile fish, the gross product value of the fish sales of 200-260 gr is 99.7%. For the enterprises engaged in cage fishing, the value of the gross product amount (100 m³) per unit area was calculated as 3.987 TL and the ratio of the gross profit to the active capital (gross profit value corresponding to each lira in the active capital) was calculated as 0.95. In the pool fisheries, the value of gross product amount was 17.410 TL and the ratio of gross income to active capital is 0.44 (Table 3).

Table 3: *Gross product value of trout enterprises in Kastamonu province*

Gross Product Elements	Cage Fishing Enterprises		Pool Fishing Enterprises	
	Value (TL)	%	Value (TL)	%
	Juvenile Fish Sales	---	0.0	1.250
Large Size Fish Sales (Portion)	315.000	100.0	191.500	99.7
TOTAL GROSS PRODUCT	315.000	100.0	192.750	100.00
Gross Product/100 m ³	3.987		17.410	
Gross Product/Active Capital	0.01		0.49	

3- Net revenue and net profit in the investigated enterprises

In the enterprises that research was done, net revenue was found by subtracting operating costs from the gross product value and net profit was found by subtracting production costs from gross product values (Sayılı et al., 1999).

For the enterprises engaged in cage fishing within the scope of the research, the net revenue of the product was found to be 74.402.5 TL/enterprise and the net profit value was found to be 59.549.7 TL/enterprise. For the enterprises engaged in pool fishery, the net revenue of the product was calculated as 39.013.80 TL/enterprise and the net profit value was calculated as 22.640.30 TL/enterprise (Table 4).

Table 4: *Net revenue and net profit values of trout enterprises in Kastamonu province*

	Cage Fishing Enterprises (TL/enterprise)	Pool Fishing Enterprises (TL/enterprise)
Gross Product (1)	315.000	192.750
Enterprise Costs (2)	255.298	158.548
Production Costs (3)	265.509	164.890
Net Revenue (4 = 1 - 2)	59.702	34.202
Net Profit (5 = 1 - 3)	49.491	27.860
Net Revenue / 100 m ³	1.511	3.034
Net Profit / 100 m ³	1.253	2.472

4- Profitability in the investigated enterprises

Profitability is defined as the ratio of the profits that an enterprise has gained over a certain period of time on the capital (active capital) used to obtain this profit. Profitability is an important measure used to indicate the year-end operating results of enterprises engaged in economic activity and used in the comparison of the enterprises (Sayili et al., 1999).

Profitability values calculated in the enterprises covered by the research were calculated as 0.16% for caged fishery enterprises and 0.07% for land trout producing enterprises (Table 5).

Table 5: *Profitability ratios of trout enterprises in Kastamonu province*

	Cage Fishing Enterprises (TL/enterprise)	Pool Fishing Enterprises (TL/enterprise)
Net Profit (1)	49.491	27.860
Active Capital (2)	302.655	354.160
Profitability (3 = 1 / 2)	0.16	0.07

4. CONCLUSION

Within the scope of this study, structural and economic analyzes of trout farms were carried out in land and net cages in Kastamonu province. As a result of this research carried out with 10 trout enterprises registered to Kastamonu Provincial Food, Agriculture and Livestock Directorate, which are operational in Kastamonu province and in active condition:

- It has been determined that the enterprises are experiencing structural problems. Since the enterprises are small family type enterprises. the transition to the professional production model has not been achieved,
- Enterprises are limited in the amount and quality of production due to the fact that pools and buildings are about to fill their service life and economic life,
- The biggest problem in front of producers is undoubtedly the problem of feed. which is the biggest obstacle in front of fish farming. In all of the enterprises covered in the study, there were problems in supplying feed and problems of high prices,
- In the case of enterprises, the traditional production style, lack of agricultural publications. lack of sufficient technical staff. lack of knowledge, experience and skill and the difficulties in the provision of juvenile fish emerge as other elements to limit production. Inland water farms are usually medium-sized family enterprises and do not develop within themselves,
- Most of the enterprises in Kastamonu use retail and restaurant-oriented marketing strategy and there is no local market. Moreover, the problem of organizing the producers. the fact that the organizations are not sufficient and non-functional limits the producers' activities.

Kastamonu is a great potential for aquaculture, especially in cages where there are numerous reservoirs and ponds for fish farming. Although the aquaculture activities started in Kastamonu in 1983 and have increased in the 1990s. they are not sufficient, based on its potential. Kastamonu Provincial Directorate of Food, Agriculture and Livestock, and Kastamonu University Faculty of Aquaculture should organize publishing activities in the existing establishments in the region and inform them about the ways of improving their production and all financial assistance should be provided to better utilize the existing potentials of the existing small family enterprises.

All of the existing enterprises in Kastamonu province are experiencing great difficulties regarding feed prices and feed supply. The enterprises should be informed about the use of live and wet feed. which are both more nutritious and cheaper, rather than the higher-priced pellet feed. which is the biggest complaint. The enterprises should work together to initiate to establish a small-scale feed unit and produce their own feed. Having a close distance to raw materials of feed appears as an advantage.

One of the biggest problems of regional enterprises is the diseases faced in the aquaculture. Owing to the limited number of personnel specialized in the diseases of aquaculture and their harms, and the authorization of veterinarians, who are not fully knowledgeable about the issue, there are difficulties in interfering with various diseases that occur in the enterprises and no appropriate treatment has been applied. As a solution. Aquaculture Engineers and Fisheries Technology Engineers, who have knowledge about diseases and their damages, are required to be authorized.

Producers in the region cannot open up to big markets in the sense that the capacities of the enterprises in the region are small. To increase production, work should be done to develop market networks of small-scale enterprises and broader market opportunities should be provided by the government.

Due to the lack of processing facilities at the competent level in the region and the fact that producers do not have enough knowledge about the processing of aquaculture, the fish must be freshly consumed. Therefore, extra fish in the operation makes the producers unsettled. Aquaculture processing and evaluation facilities should be established with government support. Producers should be provided with training on this subject.

Acknowledgement

This study has been summarized from the master's thesis that Behzat Karabulut has completed at Department of Aquaculture in the Graduate School Institute of Science, Kastamonu University. We would like to thank our fish farmers who have spent their time in data collection. This work was presented at the 2nd International Conference on Economics, Business Management and Social Sciences, and was published in abstract.

REFERENCES

- Adıgüzel. F. ve Akay. M.. (2005). Tokat İlinde Gökkuşluğu Alabalığı İşletmelerini Ekonomik Analizi. **GOPÜ Ziraat Fakültesi Dergisi**. 22(2). 31-40. (Economic Analysis of Rainbow Trout Farms in Tokat. GOPÜ Agricultural Faculty Journal. 22 (2). 31-40)
- Aydın. A. (2000). **Erzurum İli Sınırları İçerisinde Projelendirilmiş Olarak Faaliyet Gösteren Alabalık İşletmelerinin Yapısal ve Ekonomik Analizi**. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü. Erzurum. (Structural and Economic Analysis of Trout Establishments Operating as Projects in Erzurum Province Boundaries. Published Master's Thesis. Atatürk University Institute of Science. Erzurum)
- Çetin. B. ve Bilgüven. M. (1991). **Güney Marmara Bölgesi'nde Alabalık Üretimi Yapan İşletmelerin Yapısal ve Ekonomik Analizi**. Su Ürünleri Sempozyumu. 180-195. İzmir. (Structural and Economic Analysis of Trout Production in Southern Marmara Region. Fisheries Symposium. 180-195. İzmir)
- Demir. E., Eseceli. H., Yıldız. M., Azak. H. (2014). **Balık Yetiştiricileri. Teknik Personel ve Mesleki Eğitim Öğrencileri İçin FISHFARM Projesi Eğitim ve Yayın Kitapçığı**. 1-18. Balıkesir. (FISHFARM Project Training and Publishing Booklet for Fish Farmers. Technical Staff and Vocational Education Students . 1-18. Balıkesir)
- Demir. O., Sönmez. A.Y. (2008). Türkiye Su Ürünleri Üretimini Ekonomik ve Yapısal Analizi. **Alnteri Ziraat Bilimleri Dergisi** 14(B). 39-45. (Economic and Structural Analysis of Turkish Aquaculture Production. Alnteri Journal of Agricultural Sciences. 14 (B). 39-45)
- Doğan. A., Bayrak. M., Coşkun. F., Dede. H. (1997). Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı. **Su Ürünleri Komisyon Raporu**. 12-14. Ankara. (Turkish Agricultural Engineers Association and Foundation. Water Products Commission Report. 12-14. Ankara)
- Elbek. A.G. (1981). **Ege Bölgesinde Tatlısu Ürünleri Üreten İşletmelerin Yapısal ve Ekonomik Analizi**. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir. (Structural and Economic Analysis of Establishments Producing Freshwater Products in Aegean Region. Published Doctorate Thesis. Ege University Institute of Science and Technology. İzmir)
- Karataş. M., Sayılı. M., ve Koç. B. (2008). Sivas İli Gökkuşluğu Alabalığı İşletmeleri Yapısal ve Ekonomik Analizi. **Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi**. 1(2). 55-61. (Structural and Economic Analysis of Rainbow Trout Operations in the Province of Sivas. Journal of Biological Sciences Research. 1 (2). 55-61)
- Korkmaz. A.. (2000). **Eskişehir Çifteler Su Ürünleri İşletmesi Alabalık Yetiştiriciliğinin Ekonomik Analizi**. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara. (Economic Analysis of Trout Cultivation in Eskişehir Çifteler. Published Master's Thesis. Institute of Science and Technology. Ankara)
- Kocaman. E. M., Aydın. A., ve Ayık. Ö. (2002). **Erzurum'da Faaliyet Gösteren Alabalık İşletmelerinin Yapısal ve Ekonomik Analizi**. E. Ü. Su Ürünleri Dergisi. Cilt:19(3-4):319-327. İzmir. (Structural and Economic Analysis of Trout Establishments Operating in Erzurum. E. Ü. Journal of Aquaculture. Volume: 19 (3-4): 319-327. İzmir)
- Rad. F. ve Köksal. G. (2001). Türkiye'deki Gökkuşluğu Alabalığı (*Onchorynchus mykiss*) İşletmelerinin Yapısal ve Biyo-teknik Analizi. **Türk Veteriner ve Hayvancılık Dergisi**. (25) 567-575. (Structural and Biotechnical Analysis of Rainbow Trout (*Oncorhynchus mykiss*) Enterprises in Turkey. Turkish Veterinary and Animal Husbandry Journal. (25) 567-575)
- Sayılı. M., Karataş. M., Akça. H., ve Yücer. A. (1999). **Tokat İlinde Alabalık Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Yapısal ve Ekonomik Analizi**. Ekin Dergisi. (7). 66-72. (Structural and Economic Analysis of Trout Farming Establishments in the Province of Tokat. Ekin Journal. (7). 66-72)

Soylu. M. (1995). Trakya Bölgesi Alabalık İşletmelerinin Ekonomik Analizi. **Su Ürünleri Dergisi**. 12(3-4). 203-217. (Economic Analysis of Trout Farms in Thrace Region. Journal of Aquaculture. 12 (3-4). 203-217)

Yavuz. O., Kocaman. M. ve Ayık. Ö.. (1995). Erzurum'da Alabalık Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Yapısal ve Ekonomik Analizi. **Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**. 26(1). 64-75. (Structural and Economic Analysis of Trout Farming Enterprises in Erzurum. Journal of Ataturk University. Faculty of Agriculture. 26 (1). 64-75)

TAXATION IN AGRICULTURAL MARKETS ANTALYA GREENHOUSE PRODUCTION¹

Cengiz SAYIN*

**Akdeniz University, F. of Agriculture, Dept. of Agricultural Economics, csayin@akdeniz.edu.tr*

R. Figen CEYLAN**

***Akdeniz University, F. of Agriculture, Dept. of Agricultural Economics, S. Yazar,
ceylan.figen@gmail.com;*

M. Nisa MENCET YELBOGA ***

****Akdeniz University, F. of Agriculture, Dept. of Agricultural Economics, nmencet@akdeniz.edu.tr*

Meral OZALP****

*****Akdeniz University, F. of Agriculture, Dept. of Agricultural Economics, meralozalp@akdeniz.edu.tr;*

Eda ILBASMIS*****

******Akdeniz University, F. of Agriculture, Dept. of Agricultural Economics, edailbasmis@akdeniz.edu.tr*

Oya SAV*****

******Akdeniz University, F. of Agriculture, Dept. of Agricultural Economics, oyasav@akdeniz.edu.tr*

Abstract: Taxation of agriculture has long been discussed with reference to response of production to the charges. As agriculture can only respond price factors with periodic delays, analyses focusing on the impact of taxation system are important. Due to the recent changes in taxation system of agriculture in Turkey, researchers conducted a field survey in 2016 among greenhouse and glasshouse producers of Antalya. With this study, it is aimed to portray the feedbacks received from 281 green/glasshouse producers in the centre, west and east ends of the city. The assessment of the producers with regards to the current taxation system and expectations awaited for higher productivity and efficiency of the sector were received in addition to calculation of farm level inefficiencies. The assessment of the farmers were demonstrated in relation with the profitability structures of the green/glasshouses. Due to the findings, 79 % of the farmers considered income tax level as higher than acceptable level, while this negative perception rose to 83 % for VAT. In conformity with these results, the overall tax levels were considered as high by 85 %. Finally, the linear relationship between inefficiency and perceptions on taxation for tax sensitive farmers was mostly negative as expected.

Keywords: greenhouse, taxation, producer, socio-demographic, profitability, Antalya

JEL Code: Q 11, Q14 - Q17

1. INTRODUCTION

Taxation is one of the most important income resources of national budgets in our economic era. Tax collection is both a sustainable and predictable resource, on which future investment decisions could be made by planning and implementation authorities (Neumark, 1948). Taxes are non-refundable contributions of a country's nationals to the economy so as nobody has a direct right to wait personal return on taxes. However, taxes do also constitute a national fund that is used to finance in or out of border public-interest activities. This is the social function of taxes. Taxes are also utilised as tools to correct income level with differing impositions across different layers of the society.

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Agriculture, being the oldest economic activity of humanity, constitutes a tax source for finance of national economies. Of course taxation of agriculture differs between countries due to the weight of agriculture in the overall economy. With this perspective, it is correct to notify that agricultural income is an important tax source in Turkey, considering the sector's weight in the economy. However, like elsewhere nature-dependent structure of agriculture, as well as weak record-keeping characteristics, results in periodic variations of agricultural tax collected (Hayran, 2013: 70).

Departing from this evaluation, this study intends to portray the sector's valuation on agricultural taxation with respect to the data collected from greenhouse producers of Antalya, Turkey in 2016. The aim of the study is to cross compare the qualitative evaluations of 281 plastic greenhouse and glasshouse producers from Antalya with their measured profit inefficiency using linear relationship measurement tools and to make inferences accordingly.

2. TAXATION OF AGRICULTURE IN TURKEY

Taxation of agriculture in Turkey is classified under direct and indirect taxation. Direct taxation is related with the agricultural income and inputs utilised for production. Main titles are income tax, corporate tax, and property tax and motor vehicle tax. Indirect taxes however include value added tax (VAT) and private consumption tax for fuel used in production.

Income tax is either calculated with stoppage implementation or the farmers are directly taxed with respect to their real income declarations. In stoppage based system, the farmers do not bear responsibilities on book keeping or financial declarations, while they are obliged to keep and save producer's bill for their economic activities (Yildiz, 2015:126; Anonymous, 1960:3355). This posterior tax calculation and payment system can be used by producers or entrepreneurs that make production below some limits. The limitations are based on amount of lands utilised for field crops, on number of trees for horticultural crops and on number of animals owned for animal breeding. In addition to these main activities, there are limitations as well for fisheries, bee keeping or silk production. Besides, there are also limitations on ownership of farm equipment (Anonymous, 1960:3408-28). So, it is possible to indicate that stoppage based taxation is mostly implied on farmers that operate under medium to small scale.

Real income taxation referring to large scale producers classified due to ownership of land, animals, equipment as above mentioned. The tax base for large scale producers is calculated either based on business account book or balance sheet. Business account book based taxation refers to tax calculation with respect to the difference between agricultural income and input related expenses or debts of a financial period. However, balance sheet based taxation is calculated based on the differential between period ending and period beginning capital stock (Yildiz, 2015: 126, 196; Anonymous, 1960: 3408-27). The income tax rates implemented are demonstrated in Table 1.

Table 1: Income Tax Classification - 2016²

Income	Rate
Below 4.167,47 USD	% 15
Below 9.922,54 USD – 625,12 USD for 4.167,47 USD – for the rest	% 20
Below 22.821,84 USD – 1.776,13 USD for 9.922,54 USD – for the rest	% 27
Above 22.821,84USD – 5.258,95 USD for 22.821,84 USD – for the rest	% 35

Resource: Anonymous, 2015 (General Notification on Income Tax 2016)

Agricultural producers are taxed through corporate taxation when there appears a corporate structure, and when their income is calculated either based on business account book or balance sheet. The non-agricultural income of agricultural firms and profit shares as well as rent and leasing incomes are taxed by 15 % due to Corporate Tax Law (Anonymous, 2006: 9885).

Property tax is also implied for agricultural producers, buildings used agricultural production purposes like storage of crops or equipment do not lead accruing of taxes. In other words, property related with agricultural activities is exempted from property taxes. This exemption includes common holdings of the village or agricultural cooperatives (Anonymous, 1970: 4688). The building taxes are implied with 0,1 % for buildings used for accommodation and with 0,2 % for other buildings (Anonymous, 1970). Yet, agricultural lands are taxed, when they reside on metropolitan areas, for their values above 250 million Turkish Liras due to Property Tax Law dated back 1970. The rates below this level is exempted from property tax as well (Ceylan et al., 2014: 148; Gun and Eraktan, 2005: 1205; Anonymous, 1970: 4693). Besides, periodic temporary exemptions are provided for specific situations. Lands utilised for forest generation are excluded for 50 years, lands gained ‘suitable for agricultural production’ status by human efforts are excluded for 10 years and lands devoted for production of horticultural products by human efforts again are excluded from property tax between 2 and 15 years (Hayran, 2013: 71; Gun and Eraktan, 2005: 1205; Anonymous, 1970: 4693).

Motor vehicle taxes implied only for planes used for irrigation or pesticide implementation in the agricultural lands by only 25 % of the real tax amount calculated. Otherwise, recorded and declared land vehicles used for agricultural purposes are exempted from motor vehicle taxes and private consumption taxes (Anonymous, 1963: 3716).

Indirect taxes however include Value Added Tax (VAT) and Private Consumption Tax (PCT). VAT for agricultural production includes delivery of goods and services in the scope of commercial, agricultural, industrial production activities and activities of public corporations. VAT is calculated with regards to three methodologies. Summation of wages, interest accrued, rent and profits gives value added for summation method. Deduction method refers to subtraction of value of goods and services purchased from the value of goods and services sold. So the remaining part is called as the value added. The final methodology, tax reduction, include calculation of VAT from the accrued VAT to be paid, and paid VAT in response to purchases. In addition there are three varieties of VAT. Gross product based VAT, income based VAT and consumption based VAT. The calculation of value added differs again for these varieties.

² Based on average USD/TL rate for 2016, retrieved from Turkish Central Bank (1 USD= 3,02342 TL), the rate has been used hereafter

There are exemptions for VAT implementation for exports, for researches conducted to find petrol oil, for transportation of goods to the legal centre of operation, if it is out of Turkish boundaries and for social works. Finally, it is important to notify the rates implemented to fields related with agriculture. While the standard rate is 18 %, the rate for agricultural products in 1 % while it is 8 % for food products.

The final tax type, which is PCT is not directly attributable to agricultural production. The tax was set forward in 2002 in the scope of the EU accession process and aimed to produce income for public. It affects producers through the vehicles they use mainly, if they are not utilised for agricultural purposes (Anonymous, 2002: 8306-2; Eraktan, 2008).

Additionally, there are Banking and Insurance Implementations Tax, Customs Tax, Stamp Tax. These taxes barely apply to agriculture sector. Specifically, customs tax accrues to consumers rather than producers.

3. MATERIAL AND METHODOLOGY

3.1 Data

The study was conducted in Centre, Serik and Kumluca towns of Antalya with green (plastic) or glasshouse producers. The sample was calculated with Neyman method (Yamane, 2001). A face to face survey was conducted with 281 producers, more than 275 calculated for 95 % confidence interval, respecting accessibility. Number of producers surveyed from the Central town was 43, from Kumluca was 183 and from Serik was 55.

3.2. Methodology

Our survey study aimed analysis of impacts of farmer specific factors related with tax payment situation as well as socio-demographic factors on the profit inefficiency of the plastic/glasshouse farms in the targeted region. Stochastic profit frontier approach was used in analysing afore mentioned impacts. Stochastic profit frontier approach depends on estimating gross profit of the farms with respect to direct and indirect production inputs including stoppage of plastic/glasshouse equipment in logarithmic form. Gross profit is calculated by deduction of variable costs from the farm income by setting fixed costs as instalment aside. The farm equipment costs inferred as the stoppage of the equipment within this variable cost calculation. The final form of the equation implied for this analysis was as following:

$$\ln P_i = \beta_1 * A_i + \beta_2 * G_i + \beta_3 * F_i + \beta_4 * K_i + \beta_5 * D_i + (u_i + v_i)$$

The explained gross profit per acre was estimated against land amount utilised in the green/glasshouse (A), fertiliser cost (G: TL/acre), seedling cost (F: TL/acre), agricultural medication cost (K: TL/acre) and stoppage for tools utilised (TL).

The error terms retrieved from this profit estimation is acknowledged as sum of profit inefficiency index of the farm and the unobserved coincidental error (Batesse and Cora, 1977; Batesse and Coelli 1995, Kolawole, 2006: 6) as demonstrated below.

$$\sigma^2 = \sigma_u^2 + \sigma_v^2$$

The variation composed of the error variance and inefficiency index is used to decompose the inefficiency, or the profit inefficiency index, through taking inverse log of error terms.

$$PII_i = (1 - e^{-u_i})$$

The inefficiency index was estimated against some pre-determined socio-demographic factors through utilisation of the following equation.

$$KEI_i = f(A_i, T_i, H_i, VAT_i, V_{A_i}, V_{I_i}, C_i, S_i)$$

Where;

Dependent variable is KEI_i = Profit inefficiency index of the ith farm. Independent variables are: A_i = Age of the farmer of the ith farm; T_i = Education level of the farmer of the ith farm; H_i = Household size of the ith farm; S_i = Whether i^{th} farm pays taxes stoppage based (Yes: 1, No:0); V_{A_i} = The level of property tax that i^{th} farm bears; V_{VAT_i} = The level of VAT that i^{th} farm bears; V_{I_i} = The level of income tax that i^{th} farm bears; C_i = Dummy variable indicating whether the ith farm has more glass than greenhouse instalment (Yes: 1, No: 0)

Following this decomposition, it is intended to demonstrate the impacts of surveyed farmers' main assessment on taxation of agriculture on the inefficiencies of the farms as well as provision of this qualitative assessment. This evaluation is made with a cross comparison of the data obtained and assessment of a linear relationship between the inefficiency level and evaluation of respondents' tax system based on Likert Scale with 5 points. Likert Scale indicated the starting point from 'Completely Disagreed' to 'Completely Agreed'. The evaluation is made by calculation of Pearson's correlation coefficient indicating the direction and magnitude of potential linear relationship.

4. DEMONSTRATION AND ASSESSMENT OF THE FINDINGS

4.1. Socio-Demographic Assessment

Prior to providing information on profit levels calculated and costs incurred, it is considered as beneficial to briefly demonstrate the socio-demographic situation of the farmers surveyed.

Firstly, average age of 281 farmers surveyed was 42,68, while 63 % of the farmers age ranged between 30 and 50. When the education level is considered, 58 % of the farmers indicated that they are primary school graduates (completed 5 years of education). While 12 farmers indicated no education information, 14 farmers had indicated that they are college or university graduates. The helpers in farm business for the surveyed farmers are mostly their spouses and children. 268 farmers out of 281 farms receive their wives' contribution and the average age of the working ladies is 41. Education level of working spouses is similar with the surveyed male farmers with 20 uneducated and 178 primary school graduates.

The farmers operate in the farm activities with an average number of 260 days. 6 farmers indicated that they also work for non-production activities in their own farms and 36 farmers do work out of their farms with average 3.000 TL (992,25 USD)¹ income per month. Besides, 6 of the working spouses also do have occupations out of farm and earn an average of 1.900 TL (628,43 USD)¹ per month.

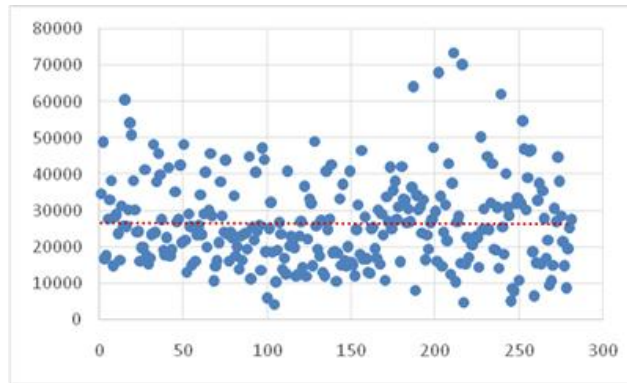
4.2. Profit and Cost Structure of the Farms

Firstly, the farmers surveyed indicated that 75 of the farms constitute of glasshouses, while 244 are plastic houses. 137 farms do constitute of more than one plastic/glass house and average land size is 4,5 acres. 227 of 281 plastic/glasshouses (81 %) are properties of the farmers. 101 of the second plastic/glasshouse that take place in

the existing enterprise out of 125 again belong to the farmer himself. Therefore, it is possible to notify that most of the farmers do operate in their own farmland and with their own plastic/glasshouse equipment.

Following this general overview, it is essential to consider income, profit and cost structure of the farms. Most of the farmers indicated that they produce crops in conformity with climatic expectations of the region as tomato, green – red pepper, aubergine, cucumber and pumpkin. As no specific discrimination was made depending of the crop differences, average production amount was calculated with respect to the total production of the green/glass house. Yet, it is also important to note that all producers surveyed were only focused on production of one single crop. However, the differentiation was applied for calculation of the total income and profit levels. Average production amount for 281 farmers appeared to be 35 tonnes per production period for afore mentioned product set. Yet, the income distribution is demonstrated in Figure 1.

Figure 1: Total income of plastic/glasshouses (TL)

Total average income level for enterprises was 54.472,95 TL (18.017 USD). Distribution of this income level across towns indicate the central farmers have the highest return with 57.899,33 TL (19.150,28 USD), while Kumluca producers earn 47.892,11 TL (15.840,38 USD) for their farming activities which is almost 21 % lower than the central farmers. However, this aggregate figure needs to be converted into per m². Therefore, the average income per m² appeared as 14,43 TL (4,77 USD).

On the other hand, while average farm income appeared as 18.000 USD, average variable costs of the farms appeared as 9.922,54 USD. It is here important to note that in the central town where glasshouses occupy most of the farms and where most of the production has commercial purposes, the variable cost average is also higher like the farm income, when compared with the remaining two towns. However, total variable cost per m² was 7,24 TL (2,40 USD), which meant the farmers almost operate with 50 % profitability when variable costs are considered solely. Departing from these figures, the gross profit differentials for target towns is demonstrated in Table 2, again referring to higher profitability of commercial plastic/glasshouses of Central town.

Table 2: Average Gross Profit Levels in Towns (USD)

GROSS PROFIT	
CENTRE	10.259,9
KUMLUCA	7.128,02
SERİK	7.545,76
TOTAL	9.176,03

This gross profit figure is estimated against variable costs (pesticide costs, fertilizer costs, seedling costs) and stoppage of plastic/glasshouse equipment of the farms and the inefficiency level of the farms were decomposed. From this decomposition, it was understood that average profit inefficiency of the farms was 57 % and the score varied between 7 % and 87 % for 281 greenhouse farms. These figures reveal the possibility to increase technical efficiency per farm simultaneously.

In the second part of the analysis, the reasoning behind the inefficiency, related with tax payment situation, was estimated for policy proposal purposes. The impacts of socio-demographic factors as the age and education level of the producer, the width of the farm family were estimated in addition to VAT level, property tax level for land and dummy variables. Firstly, the farms were differentiated regarding plastic and glasshouse ownership and tax payment situation is measured regarding whether the farmer makes stoppage based payment.

Table 3: Findings of the Inefficiency Model

	Coefficients	t	P(t)
Constant	4.04	10,78	0,00***
V _{Ai}	0,04	1,13	0,25
H _i	-0,12	3,19	0,00***
S _i	-0,14	1,20	0,23
C _i	0,02	2,11	0,03**
VAT _i	0,38	9,97	0,00***
A _i	0,001	0,01	0,9
V _{Ii}	0,38	1,5	0,13
T _i	0,07	1,51	0,13

*** significant with % 1, ** significant with % 5

The findings demonstrated in Table 3 indicated that stoppage based taxation leads to reduction of profit inefficiency for the concerned agricultural operators. Besides, rise in VAT and property tax payments appeared to be factors increasing profit inefficiency. This means that the rise in direct and indirect tax load leads to less technical inefficiency in agricultural production and the finding is in conformity with previous studies. Finally, the age, or the rising expertise of the farmer, leads to more profitability as well as consideration of the farm business as a family business. And again referring to financial expectations, glasshouses that require more maintenance has a negative but almost negligible impact on the measured profitability.

Following demonstration of these findings, it is intended to consider qualitative valuation of surveyed 281 farmers on taxation of agriculture.

4.3. Farmers' Evaluation of the Taxation System

Prior to indicating the relationship between the measured inefficiencies of greenhouse farms, a portrait of the farmers' evaluation is contributory to the overall evaluation. The farmers indicated their ideas on taxation of agriculture and existing rules applying to them through a 5-Likert scale. The scale was categorised from 'completely agreed – partially agreed – no idea – partially disagreed – completely disagreed'.

The farmers were asked whether their farm income is adequate for paying taxes completely or not. The results indicated that 61 % of farmers referring to 170 out of 281 farmers either completely or partially disagreed with this proposition. 57 % of farmers (160) thought that the existing taxation system does not provide financial justice. While 42 % of farmers (117) considered that the state authorities do not use collected taxes properly, 46 % (130) indicated vice versa. Besides, when the target audience was asked to evaluate their own position within the system, 37 % (104) indicated that taxpayers completely fulfil their legal duties, while 49 % (137) claimed just the opposite. Therefore, farmers do not consider themselves as complete contributors to the tax system.

Interestingly, the farmers were asked to indicate whether they feel themselves bad when they are paying taxes. 135 farmers representing 48 % indicated that they disagree with 'bad feeling' case, while 126 farmers representing 45 % indicated that they feel 'bad'. They were also asked whether they know taxpayers involve in tax evasion activities. 30 % of the farmers (84) indicated that they do not know any tax evasion activity conducted. However, 44 % (124) are aware of tax evading taxpayers. The remaining 26 % surprisingly indicated that 'they have no idea' on tax evasion. This level is also worth to consider in the scope of tax evasion. However, 68 % of farmers consider tax evasion as an important guilt against the state and 61 % claimed that they would directly report any guilt related with tax evasion.

Besides, the surveyed farmers indicated that concerns related with the future of the business can be considered as a valid reason for tax evasion by 46 %, while the opposite thinkers constituted 40 % of the audience. The audience however, claimed that lowering tax rates and easing the process would be contributory for new investment opportunities. Also 76 % of farmers (211) indicated that they make tax payments on a timely manner. 65 % of producers declared that they are confident with the services they receive from tax administration offices and 78 % emphasized that tax payment is an important civil obligation, which should be monitored properly.

When the existing tax levels faced with are considered among surveyed farmers, the real valuation becomes more apparent. 79 % of the farmers (223) indicated that they find income tax or relevant stoppage level is higher than the acceptable level, when only 14 % approves the existing level. In addition 234 farmers representing 83 % of the audience considered VAT they pay for inputs as higher than the acceptable level. Here the approving farmers' ratio reduces to 10 %. In addition, 85 % of farmers (239) declared that the existing tax levels in Turkey are far higher than acceptable levels in general. These final findings reveal that even if they consider tax payment as an important duty and they mostly prefer to make their payments upon the requirements, they still consider the financial injustice of the system from their extent.

4.4. Relationship between Profit Inefficiency and Evaluation of the Taxation System

After provision the overall assessment, it is also important to cross compare the profit inefficiency levels of the farms with the farmers' qualitative evaluations of the system. It is intended to understand whether there is a linear relationship between qualitative considerations of the farmers on the system and their profit inefficiency. Accordingly, the correlation between the profit inefficiency index and selected indicators are calculated.

For the assessment, the responses retrieved for qualitative assessment questions classified with 5-Likert scale is summarized with summation of number of completely – partially agreeing farmers and completely-partially disagreeing farmers with a 0-1 scale. The correlation of agreeing and disagreeing farmers' responses with the relevant farmers' profit inefficiency level can be summarised as following in two phases.

Table 3: Correlation of the Profit Inefficiency of Greenhouse Farms with Qualitative Assessment of Farmers – 1

	Disagreeing Farmers	Agreeing Farmers
Income Level Adequacy	0,075	-0,075
Fulfilment of Tax Obligations	-0,077	0,117
Timely Payment of Taxes	-0,078	0,060
Tax Payment is a Duty	0,092	-0,063
Tax Evasion is a Guilt	-0,047	0,066

The assumed linear correlation between having 'adequate income' and the inefficiency revealed that rising inefficiency and inadequacy assessment is related to each other with 7,5 %. However, farmers that considered their income as adequate for tax payment have lower inefficiency scores. Farmers that do not think all taxpayers fulfil their obligations demonstrated existence of a negative relationship with 7,7 %, meaning reduction of the inefficiency. However, the opposite thinkers and the inefficiency has a positive linear relationship with 11,7 %. The relationship has the same directional effect for farmers that prefer timely payment of taxes born with 7,8 % and 6 % for non-payers and payers. People that do not fully consider tax payment as a duty or obligation showed rising tendency for the inefficiency with 9,2 %, while agreeing farmers showed a negative trend with 6,3 %. People that do not consider tax evasion as a guilt however showed a 4,7 % negative relationship and agreeing farmers showed a negative relationship with 6,6 %.

Table 4: Correlation of the Profit Inefficiency of Greenhouse Farms with Qualitative Assessment of Farmers - 2

	Disagreeing Farmers	Agreeing Farmers
Inappropriate Spending	0,12	-0,03
High Income		
Tax/Stoppage	0,11	-0,11
High VAT	-0,04	0,00

In addition, considerations regarding the tax levels are evaluated in terms of their linear relationship with the inefficiency level as well. Farmers that do not think there is an inappropriate public spending tendency of the tax revenues, also indicate a positive impact with inefficiency with 12 %. This means, the inefficiency level of farms do rise for approvers of financial implementations. However, the relationship between approving inappropriate public spending with the inefficiency is negative with 3 %. The same tendency can be seen in farmers that do not consider existing income tax or stoppage based taxation levels high demonstrated 11 % rising effect with the inefficiency, while the opposite thinkers just showed a declining inefficiency trend. However, the situation is almost negligible for VAT levels. Farmers that do not perceive VAT levels as higher than the acceptable level demonstrated a 4 % declining impact on the inefficiency, meaning an appreciation in the efficiency level. But there is no relationship between thinking VAT levels as high and changing inefficiency.

This is a basic interpretation of the potential relationships between the qualitative assessment of the farmers and their profit inefficiency status. Yet, it can be considered as contributory for policy making.

5. RESULTS

With this study, the previously retrieved outcomes of a field survey aiming measurement of profitability of greenhouse farmers in Antalya, Turkey and the impacting factors of the measures profit inefficiency levels are demonstrated. 281 farmers were surveyed and the production characteristics of the farms as well as demographic characteristics of the farmers and farmer families are compatible with the expectations. However, the estimated profit inefficiencies of the greenhouse farms referred to a 57 % of average inefficiency and very few farms demonstrated relatively efficient structures.

In addition to measurement of the inefficiency level, the surveyed farmers were asked to indicate their opinions on taxation system of Turkey, specifically concerning agriculture. The most significant notes retrieved are related with assessment of direct and indirect taxes imposed. 79 % of the farmers find income tax level as higher than acceptable level, while this negative perception rises to 83 % for VAT. In conformity with these results, the overall tax levels are considered as high by 85 % of the farmers.

Finally, the linear relationship between inefficiency levels of the farms and farmers' assessment of the taxation system through calculation of correlations. For the assumed linear relationship levels, it is also possible to note that the linear relationship for tax sensitive farmers is mostly negative as expected. This negative relationship refers to declination of profit inefficiency levels, meaning appreciation with regards to technical efficiency, as profit efficient farms have higher gross profit/input costs ratio. This evaluation leads us to expect more detailed quantitative analyses of the inefficiency levels.

Acknowledgement

The paper is based on the project report entitled 'TAGEM-14/ARGE/63 TAXATION IN AGRICULTURAL MARKETS AND EFFECTS OF TAXATION ON PRICE FORMATION: EXAMPLE FROM ANTALYA GREENHOUSE PRODUCTION' funded under Research and Development Program of General Directorate of Agricultural Research and Policies of Ministry of Food, Agriculture and Animal Breeding in Turkey – TAGEM.

REFERENCES

- Anonymous (1960), “**Income Tax Law**”,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf> retrieved on: 26.01.2016.
- Anonymous (1963), “**Motor Vehicle Tax Law**”, No: 197, Official Gazette No: 11342, Ankara. www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.197.pdf retrieved on: 10.02.2016.
- Anonymous (1970), “**Property Tax Law**”, No: 1319, Official Gazette No: 13576, Ankara. www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1319.doc retrieved on: 10.02.2016.
- Anonymous (2002), “**Private Consumption Tax Law**”, No: 4760, 12.06.2002.
- Anonymous (2006), “**Corporate Tax Law**”, No: 5525, Official Gazette No: 26205, Ankara. www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5520.pdf retrieved on: 10.02.2016.
- Anonymous (2015), “General Notification on Income Tax 2016”– Serial No: 290, 25.12.2015
- Battese, G. E. and Coelli, T. J. 1995. “**A Model for Technical Inefficiency Effect in Stochastic Frontier Production for Panel Data**”; Empirical Economics, Vol.20 pp, 325-345.
- Battese, G.E. and Corra G. S. 1977. “**Estimation of a Production Function Model with Applied to the Pastoral Zone of Eastern Australia**”; Australian Journal of Agricultural Economics 21:169-179.
- Ceylan R.F., Sayin C. and Özalp M. 2014. “**Position and Importance of Family Farming in Agricultural Taxation - Tarımsal Vergilendirme Politikalarında Aile Çiftçiliğinin Yeri ve Önemi**”, Symposium on National Family Farming, ANKARA, TÜRKİYE, 30-31 October 2014, ss.147-151
- Eraktan, S. 2008. **Maliye**, Finance. Ankara University Publication House No: 1561 – 514. ss. 214.
- Gün S. and Eraktan S. 2005. “**Agricultural Property Regime and Taxation - Tarımsal Mülkiyet Rejimi ve Vergilendirme**”, Technical Congress on Agricultural Engineering, 2005, 2: 1197-1207.
- Hayran, S. 2013. “Türkiye’de Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi – Taxation of Agriculture in Turkey”; **Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi** Cilt: 3, Sayı: 1, Sayfa: 69-72. (Journal of Iğdır University Institute of Sciences, 3(1):69-72.)
- Kolawole, O. 2006. **Determinants of Profit Efficiency among Small Scale Rice Farmers in Nigeria: A Profit Function Approach**, Poster paper prepared for presentation at the International Association of Agricultural Economists Conference, Gold Coast, Australia, August 12-18, 2006, pp.14.
- Neumark, F. 1948. “**Genel Ekonomi Teorisi – General Theory of Economics**”, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul. (İsmail Akgun Publication House, İstanbul)
- Yamane, T. 2001. **Temel Örnekleme Yöntemleri – Main Sampling Methods**. (1st ed). Translation: Alptekin Esin, M. Akif Bakır, Celal Aydın and Esen Gürbüzsel. İstanbul: Literature Publications.
- Yildiz, A. M. 2015. “**Kurumlar Vergisi Beyanname Düzenleme Rehberi – Preparation of Corporate Tax Bill**”, UNION OF CHAMBERS OF CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANTS TURKEY (TÜRMOB), Ankara , April 2015.,

<http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/kurumvergisirehber.htm> retrieved
on: 10.02.2016.

THE MOSQUES AS AN AESTHETIC FACTOR FROM ANATOLIA TO THE BALKANS AND THE ECONOMIC DIMENSION OF INTERIOR ARRANGEMENTS¹

Nurettin GÜLAÇTI*

**Dumlupınar Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Bölüm Başkanı,
Kütahya/Türkiye*

Arzu Emel ALTINKILIÇ**

*** Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Bileşik Sanatlar Ana sanat Dalı,
Ankara/Türkiye*

Abstract: Seljuks XII. In the 19th century, they started to build the first tiles architectural structures in Anatolia (Aslanapa, s.101, 1989). In the historical process, the ever-increasing ceramic production, application and usage areas are developing (Cobanlı, Okur, s.64, 2006). In today's Turkey, produced in the ceramic sector and exported to different countries of the world, except for the exports of floor and wall, especially produced in Kutahya and exported to tiles, many different architectural works are adorned. It is also important to have Mosques. In this research, ceramics and tiles were exported as universes. As a limitation, the soil products and exports of the Kutahya ceramics industry were dealt with in 2016. Among the findings of the research, it is seen that the export of the tile sector abroad is developing every year. It is thought that decorative handicrafts made abroad will lead to recognition of our traditional handicrafts in the world and thus to increase domestic production. The use of architecture and aesthetics in one of the aims of this research is to make the new civil and religious architectural structures attractive with visuality, aesthetics and interior decoration. It is thought that Istanbul Sultan Ahmet Mosque (Blue Mosque) is a good example in this direction. The literature review was carried out within the scope of this research. The literature review was carried out within the scope of this research. It is envisaged that the re-evaluation of interior design as an aesthetic element in these mosques will increase the mental and physical effect.

Keywords: Ceramic, Tile, Architecture, Tourism, Restoration

JEL Codes: Z3, Z30

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. INTRODUCTION

History dates back to about 8000 years ago Anatolian ceramics, The accumulation of today's past And to meet the increasing population needs in Turkey, Housing production, New market opportunities and growing expectations of population, Has accelerated growth in the ceramic sector in Turkey. As construction sector, Ceramics industry They went into rapid change, change, struggle. . In recent years, Turkey has been ranked as the 9th place in the world ceramic tile production line (T.C. Kalkınma Bakanlığı, s,1, 2015). The ceramic sector, which has the highest added value in the sector, comes first and Production and export should be supported for higher climbing.

The first thing that comes to mind in the construction sector is housing construction. The creation of each settlement unit brings with it the necessity of using new mosques or masjids together. Although exterior facade ceramics are sometimes needed in the construction of the general structure, ceramic coating of the bathroom, toilet and kitchen wall surfaces is seen more in the inner space. This requirement is also felt in the mosque. . While this is the case in the domestic market, the export figures of the ceramic sector are growing day by day. The construction sector generated a total market size of \$ 90.1 billion in 2011 and a 12% share of the GNP in the size of \$ 750 billion. Turkey's 2012 production reached 280 million m² with an increase of 7% compared to the previous year. Turkish ceramic coating materials sector is one of the leading sectors of our country. In terms of organization, weight is located in Eskişehir-Bilecik-Kütahya region. Istanbul, Bilecik, Eskişehir, Kütahya, Uşak, İzmir, Aydın and Yozgat are the places where ceramic coating materials are produced in Turkey. In 2014 the T.C. According to the Ministry of Development;

14,61% in Çanakkale,

49.82% in the Bilecik-Eskişehir-Kütahya region,

28,61% were in İzmir-Manisa-Uşak-Aydın region,

6.96% were established in Çankırı-Yozgat region.

In order to achieve the \$ 500 billion export target in line with the targets of the Turkish ceramic sector 2023, the average annual export of GDP should be about 11% per annum in 2012-2023 period and GDP should grow about 8% per year in the same period in order to achieve GDP target of 2 trillion dollars (T.C. Kalkınma Bakanlığı, s,1, 2015).

Ceramic industry also produces and exports as ornamental and tableware products. The size of the world ceramic tableware and ornamental goods sector is about 15 billion US dollars. Consumption of world porcelain products is growing by about 5% per year on average. The most important factors in increasing the consumption of porcelain products are the increase in the income level of consumers and the use of the resulting porcelain products in everyday life. Value added products are predominantly consumed in Western Europe. Apart from the general data in Turkey, exports in the ceramics sector in Kütahya in 2016 were determined as 198 million 526 dollars. One of the reasons why Kütahya's exports in 2016 are mentioned in this research is that Kütahya is one of the most important production centers which is called as the capital city of ceramics and tiles with the exception of ceramic production besides ceramic production.

Exploring the china used for decorative purposes in the two parts will reveal the dimension of the developments in the art of china more clearly. These are: 1) mosque tile, 2) home decoration mosques, which can be studied in two parts, handmade tile and tile produced by automation system.

2.THE PURPOSE OF THE RESEARCH

The aim of this research is to investigate the inner and outer tile coatings of some of the mosques which have been decorated with tiles of Seljuk, Ottoman and Republic Periods in Anatolia and to refer to the psychological effect on human being. One of the aims of this research is the use of architecture and aesthetics together. To emphasize the importance of making visual aesthetics and interior decorations attractive to new civic and religious structures. It is thought that Sultan Ahmet Mosque (Blue Mosque) and Rüstem Pasha Mosque in Istanbul are a good example. In this direction, it is to research and share the importance and economic dimension of the use of herbal decorations and calligraphy in the construction of interior decorations, as well as the tiles of camiere made and made in the balkans.

3.RESEARCH METHOD

In this research, general screening models and qualitative methods and observation techniques were used. In this context, some mosques which are decorated with tiles or other decorations outside the tile decorations in Anatolia and the Balkans and some non-decoration mosques have been identified and examined and the economic prosperity has been mentioned.

4.FINDINGS OF THE RESEARCH

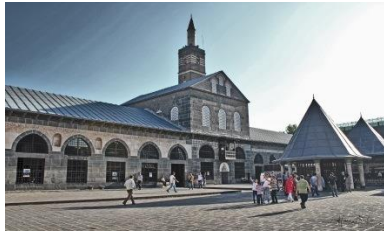
It is necessary to make proposals for new mosque by investigating the economical dimensions of mosques and interior arrangements as an aesthetic element from Anatolia to the Balkans. . It is important to be able to introduce the traditional Turkish handicrafts in the Balkans by making the aesthetics more prominent in the interior arrangements without disturbing the original construction in the course of the repairs of the old mosques.

5. INTERNAL AND OUTDOOR TILE COATING EXAMPLES USED IN MOSQUES IN ANATOLIA

It is learned from the sacred books and other literatures that the concept of worship has existed from the time when the human being set foot on the earth. In this context, people of faith, reason and conscience emerge as subjective elements that differ from other creatures. The belief in the that there is a need for a space with the sense of worship and the worship to be worshiped has also emerged. One of the first structures encountered in the history of architecture is confronted as worship (Çakıcı, Er Akan, Syf. No.Yk, 2017) because of the importance it gives to worship and worship structures in the direction of human beliefs. The first temple on earth is Hz. Kaaba, which was built by Adam today in Mecca. The material used in the first construction of the Kaaba consisted of four walls. The materials used in architectural structures have changed in line with the technological developments in the process and left their places in mud brick, mud brick-wood, wood, brick-concrete and concrete. Among the building materials, "Soil is one of the most important building materials used for building elements that carry aesthetic and protective roles, both as a carrier and as a filler. These

tasks can be performed alone or in combination with many other materials in the whole structure (Akıncıtürk, pp. 204, 2003). Starting from the middle of the 12th century, the mosques built by the Turks in different regions of Anatolia show a variety of variations not seen in other countries in the mosque concept of that period (Kuban, p.275, 2009). In the Early Ottoman Architecture, bricks were used for both building material and decoration. Apart from this, the mosques built with stone-brick workmanship came to the forefront (Özüdoğru, p.438, 2003). Apart from soil material (brick), cut stone is also used today alone. It is possible to say that the first mosque built in Anatolia was the Grand Mosque in Diyarbakir (Aslanapa, p.102, 1989). It was formed by converting the largest mosque (Martoma Church) in the center of the city to the mosque by the Muslim Arabs who ruled Diyarbakir in 639 AD. Then we learn from the inscriptions that he saw a great repair with command of the Great Seljuk ruler Meliksah in 1091 and that he took his present shape with repair and attachments many times during different periods. The Diyarbakır Grand Mosque, which is interpreted as a reflection of the famous Sham Umayyad Mosque (due to similarities) of Anatolia in the early Islamic period, is accepted as the 5th Harem-i Sharif of the Islamic world. Another old mosque in Anatolia is Habib-i Neccar Mosques in Hatay. Both of them are made as the oldest mosques of the Anatolian lands. It is seen that the majority of the Anatolian mosques are made of cut stone materials. Beyond Anatolia, the Balkans are also known for their religious structures such as dervish, tombs and mosques.

Picture 1: Cutting Basalt Stone, Diyarbakır Ulu Mosque, Exterior and Interior Views, (639)

Anatolia, one of the oldest ceramic finds centers of the world, Ceramic finds from the 6th are recovered. Ceramics and tile arts, which are very old in Anatolia, have been in continuous development and have come up to date with new interpretations. It is known that the first architectural structures in Anatolia were used by the Seljuk State in the 13th century (Gülaçtı, p.174, 2011). Yıldız Demiriz; It is emphasized that the brick has been used as a building material since very ancient times and that it has been carefully arranged in Turkish art and constitutes the exterior decoration elements (Demiriz, p.13, 1979). Anatolian Seljuks, Religious architecture, mosaic tile, which best suits

architecture, has colored the religious atmosphere in the space. Seljuks performed geometric designs, herbal designs and the best compositions of the writing with mosaic tiles in religious works (Altınkılıç, p.26, 2009). When many mosques in Anatolia are examined, it will be seen that tiles are used in interior decoration. Among these, Istanbul Sultan Ahmet Mosque and Rüstem Pasha Mosque are very important places. Tiles used in these mosques are also indirectly involved in terms of tourism. In general, the beauty of the interior decorations is important in terms of the comfort of those spaces and the spiritual calmness they awaken in people. It is important both for the cultural influence of the interior decorations and redecorations of

the mosques built in the Balkans, as well as for the transmission to the new generations and for the mourning of their sanctity in their subconscious. It is seen that there are no interior decorations in Anatolia, especially in the rural areas, and there is no decoration other than arabic writing or sign in which the names of ALLAH, MUHAMMED and four halifas are written. It is also not possible to find ornament the tiles in the interior decorations of the Mosques in the Balkans. The use of tiles ornamentation and calligraphy in order to get rid of the mood in the inner spaces of the existing Qur'anic worship is important for the spiritual superiority and influence. From here we can try to move the decorations of architectural structures such as mosque are divided into two. These include exterior coatings or decorations, and the second is interior decorations.

Anatolia is one of the oldest ceramic finds centers in the world. Ceramic finds dating to the 6th century BC were discovered in Anatolia. The art of ceramic and tile, which is very old in Anatolia, has been in a continuous development and has come up to date with new interpretations.

It is known that the first architectural structures in Anatolia were used by the Seljuk State in the 13th century. Yıldız Demiriz; Emphasizes that the brick has been used extensively as a building material since ancient times and that it has been carefully arranged in the Turkish art to constitute the exterior decorative elements (Demiriz, p.13,1979). Depictions of Matrakçı Nasuh painted by Ottoman palace painters, XVI. They are the best proof of what kind of decoration they have. These depictions are important in that they show the appearance and decorations of the mosques of the period (Mirzaee, Yıldırım, pp. 433, 2016).

It has also been observed that the brick is used as a material with a very simple but diverse geometric form, vertically, horizontally or obliquely, within the possibilities of its own form in the architectural constructions. Over time, in order to obtain different and richer appearance in the use of bricks, different forms were tried to be given after brushing the bricks or before baking.

In Anatolia during the First Beyliks period and in the Seljuk works, the bricks which were used less than the minarets were a very popular item in the first periods of Ottoman art. In the 14th century, two types of bricks were used beside the cut stone in the mosques. One of them is glazed brick, the other is unglazed brick. Apart from these,

it is also possible to find examples of bricks decorated with colored mortar (Savaş, p. 430, 2003).

Later, glazed bricks were manufactured and glazed bricks were used in many minarets. Glazed brick constructions (like mosques) used in Ottoman architecture are also found in Ankara.

Picture 2: Karacabey Mosque, Minaret Details, made from stone, glazed and unglazed brick mix, Ankara (1427)

Photo: Details Photos, Arzu Emel Altıncılıç, 2017

One of the areas where Turkish art is so successful is undoubtedly the art of tile making. At first, the architectural tiles used only in the outdoors were later used in the interior. The glazed bricks are used as exterior decorative elements until very late in Iran. In Anatolia, together with the Seljuks, it became an interior decoration element (Gülaçtı, p.174, 2011).

Today, as a result of the developments in ceramics and tile art, it has also started to produce architectural ceramics and tiles, which can be used indoors and outdoors.

The Turks established the Ottoman State in 1299 and passed the nomadic life of the nomadic life. In the 14th and 15th centuries, which included the period of the rise of the empire, architectural works belonging to the Ottoman Turkish architecture were started to be given. In this process, traditional Seljuk and Islamic architectural examples and Ottoman architectural design have been fused with local building materials and methods (Çakıcı, Er Akan, Syf.No,yk, 2017).

Picture 3: General View of Bursa Ulu Mosque with Cutting Stone (1399)

Source: Çakıcı, Er Akan, Syf. no.yk, 2017

It is known that there are thousands of local and foreign tourists visiting Bursa Ulu Mosque every year because of the most outstanding examples of calligraphy art, even though there is no tile decoration as an aesthetic element. Besides these, the Mosques that do not carry an aesthetic element or a special spiritual privilege draw attention as temples that people have not suffered from for sight purposes other than daily worship.

Picture 4: Bursa Ulu Mosque Interior Line Art Application Detail

Photo: Nurettin Gülaçtı, 2017

Kütahya Hisarbey (palace) Mosque is also one of the most important Ottoman mosques used in interior design. Germiyanoğlu II. Yakup Çelebi Subaşı (responsible for administrative affairs) was built by Mustafa Bey, the son of Hisar Bey. It was repaired by the Anatolian Governor Yahya Pasha in 1750.

Picture 5: Hisarbey Mosque Views from the Mihrab Tile Works, Kütahya, (1478)

Photo:Nurettin Gülaçtı, 2017

Tile works used in Yakupoglu Mosque in Interior and Exterior surface, which was built by painter Ahmet Yakupoğlu in 1973. The structure and decoration are inspired by Central Asian Turkish architecture. There are verses from the Qur'an with the most beautiful examples of calligraphy on the outside of the magnificent tile works of mosque with a unique appearance in Turkey (Tunçoğlu, p.58, 2008).

Picture 6: Ahmet Yakupoğlu Mosque, Kütahya, (1973)

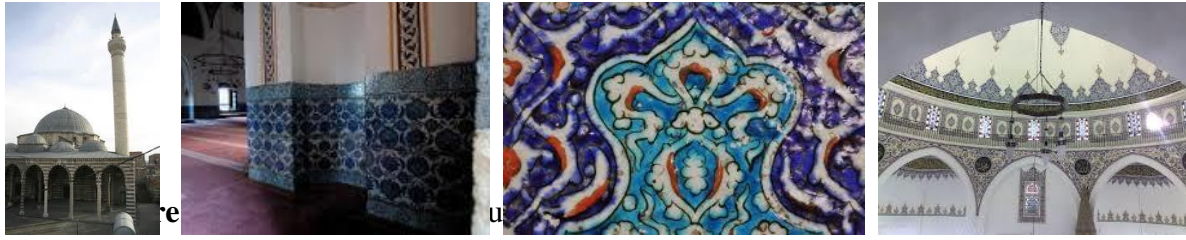
Photo: Nurettin Gülaçtı, 2017Kütahya Hatipler Mosque is another mosque that used tiles inside and outside

Picture 7: Hatipler Mosque, Kütahya

Photo: Nurettin Gülaçtı, 2017

Behrem Pasha Mosque in Diyarbakir built by Architect Sinan by Behrem Pasha in 1572 is one of the other important Mosque of Anatolia. It is also seen that tiles occurs as interior decoration of the Mosque and made of two different colored cut stone with the floral decorations, occupies the wall surface.

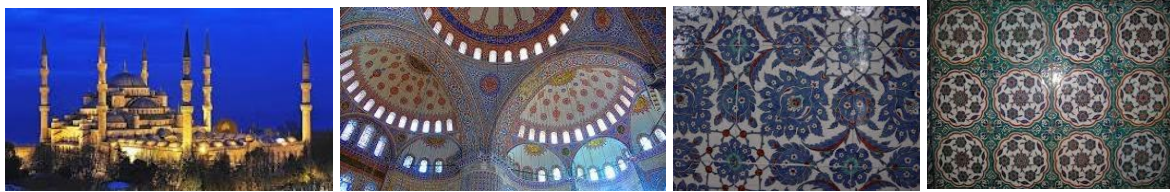
Istanbul Rüstem Paşa Mosque is located in Eminönü in Istanbul and in the bazaar of Hasırcılar in Tahtakale. It is one of the most important structures forming the silhouette of Istanbul. The location of the mosque is one of the busiest places in the city since the Roman period. The Grand Vizier Rüstem Pasha. Architect Sinan's famous works. The mosque was completed by Hürrem Sultan in 1561 after the death of Rüstem Pasha. Rüstem Pasha Mosque is known for its extraordinary beauty in its Ottoman architectural history. Turkey's richest collection of tiles is located on the walls of this Mosque. Some of these precious stones have been stolen.

Picture 9: Rüstem Pasha Mosque, Istanbul, (1561)

The mosque was built by the Ottoman Sultan Ahmet I. between 1609 and 1617. The mosque is decorated with blue, green and white colored Iznik tiles, and half-domes and large domes also have blue-domed pen works Europeans call it the "Blue Mosque".

Picture 10: Cutting Stone, Sultan Ahmet Mosque and Interior Details, Istanbul, (1617)

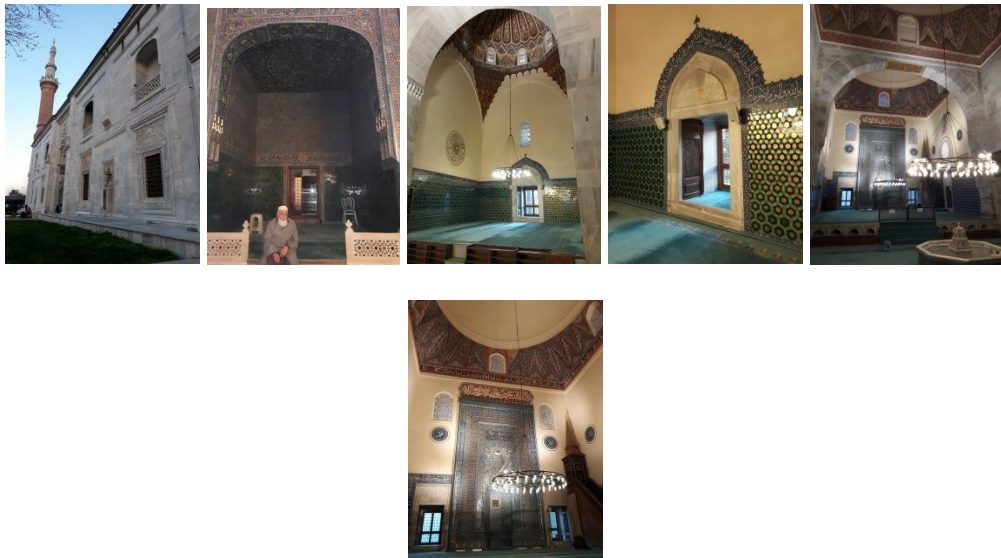
The Siirt Ulu Camii minaret and mihrab tile ornaments located in the Southeastern Anatolia Region are among the worthy temples. This work, whose construction date is unknown, was ruined after a short period of time, and in 523 (M.1129) Iraqi Seljuk ruler Muğisddin Mahmud b. Muhammad was re-addressed in the reign of Tapar. In 658 (M.1260) the Aatabeglerden was repaired and expanded by Mujahideen Ishak, and was made into a complex with the addition of a madrasa.

Figure 11: Views of the Siirt Ulu Mosque Among Stone Buildings, (1129)

One of the most important mosques built in Anatolia is the Bursa Green Mosque. The fifth Ottoman sultan Chalabi Sultan Mehmet built in Bursa in the early 15th century. In 1415 he decided to build a large mosque. He prepared the plans of the Caminian for Hadji Ivaz Pasha, and commissioned him to do it. While the construction is about to be completed, Çelebi Sultan Mehmet died at a young age. Substitute son II. Murat completed his father's work in a short time and opened a worship service in 1422.

Picture 12: Cutting Stone, Bursa Green Mosque, Interior and Exterior Views of Stone, (1422)

The Ramazan Pasha Mosque in Aydın province market in Aegean Region was built by Rama-zan Pasha in 1595. The mosque was completely demolished in the 1899 earthquake. The mosque that has reached its daily size has been built by Sökeli Halil Pasha, and a complicated style is seen in the mosque, which has moved away from its originality. Although it was wanted to use European architecture here, it was not successful. The mosque is square plan and made of cut stone. The rounded windows on the top of the dome are surrounded by baroque folds. The wooden entrance door is decorated with engraving works. The building is covered with a large dome over it. It illuminates ten long windows reminiscent of baroque style and small windows in the shape of a water drop. Decorations are important in terms of gypsum reliefs, colored glass workmanship and wood carving. The interior decoration of the mosque is entirely in baroque style.

Picture 13: Ramazan Pasha Mosque, Aydın, (1595)

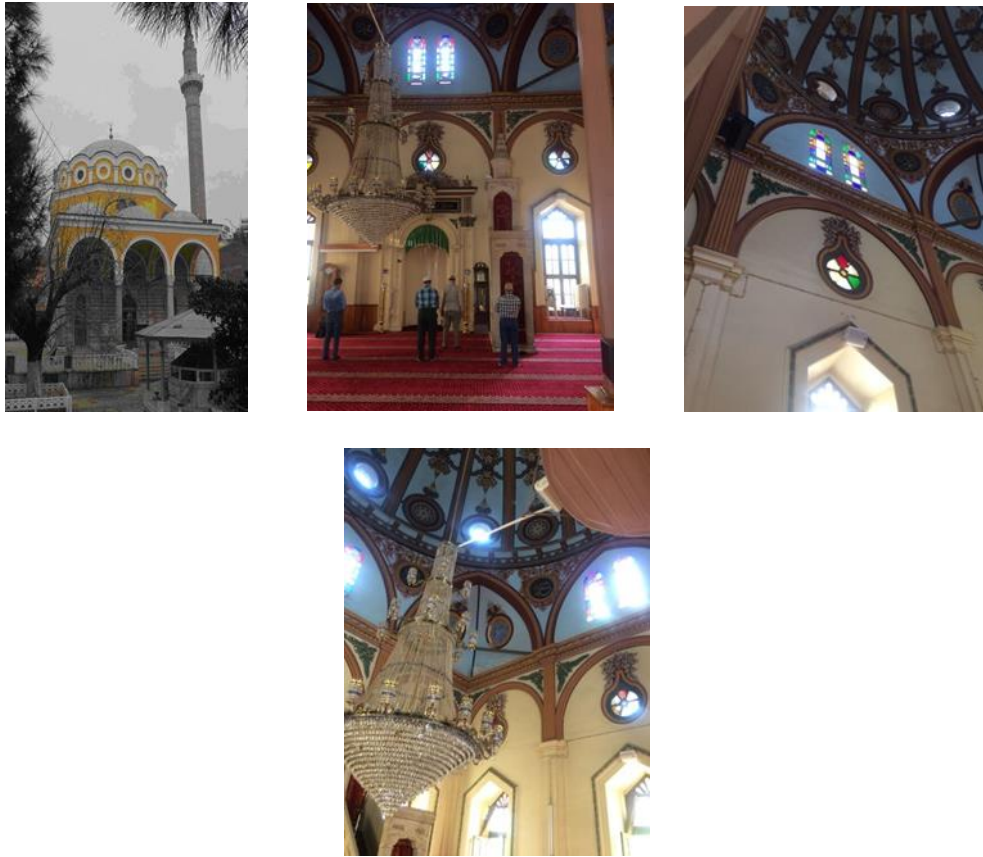

Photo: Arzu Emel Altıncılıç, 2017

6.MOSQUES AND INTERIOR SPACE ARRANGEMENTS AS AN ESTHETIC ELEMENT IN THE BALKANS

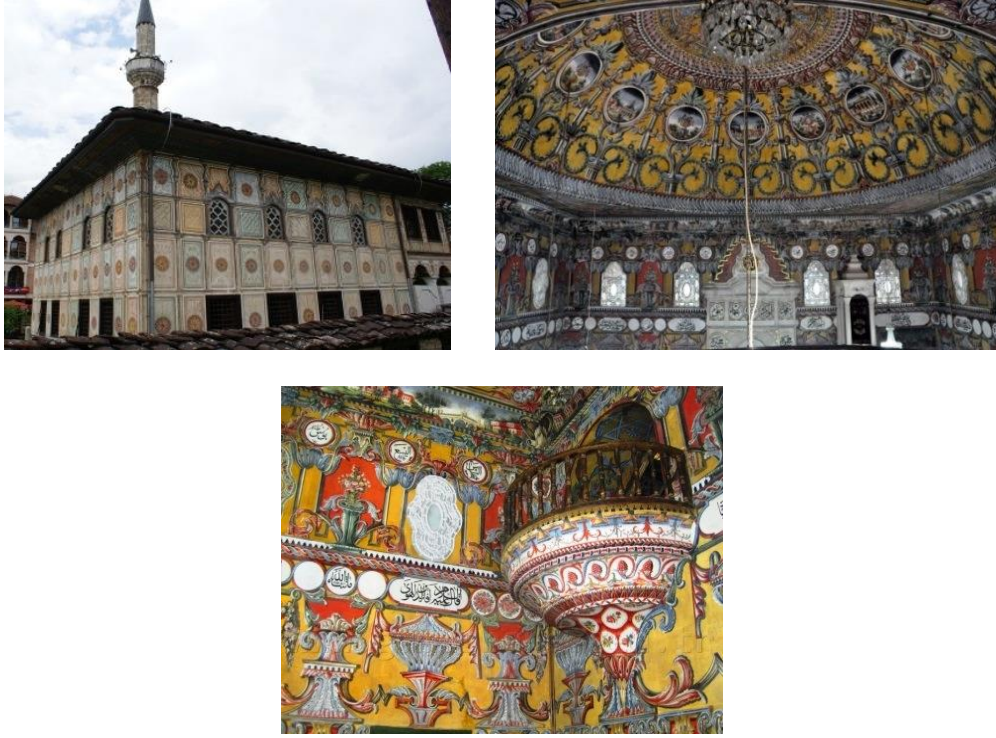
Ferhadiya Mosque; It was built by Ferhat Bey in 1562. The mosque, which had one large and three small dome, was built in classical Ottoman architecture. Unfortunately in 1992, during the war which lasted for 3 years, it was destroyed by Serbian militia in 1993 but re-established by TİKA (Turkish Cooperation and Coordination Agency). The nomination process for the mosque's UNESCO World Heritage list is ongoing.

Picture 14. Made of cut stone, Ferhadiya Mosque, Sarajevo, (1562)

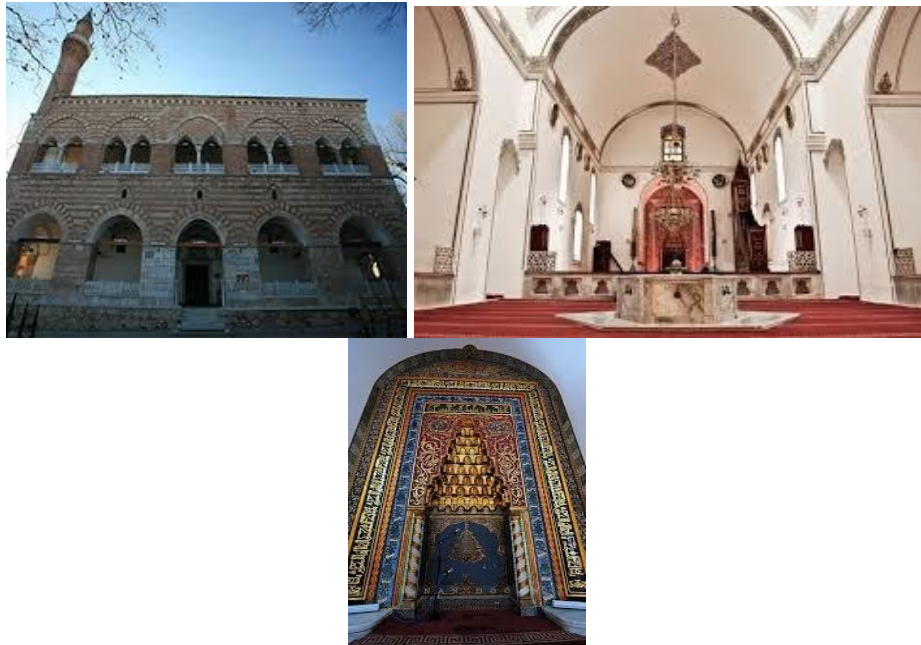
Tetovo, one of Macedonia's major cities, was incorporated into the Ottoman territories in the 14th century and has since undergone major social, economic and architectural changes. The demographic structure of the city, which came to an important trade center, turned to Muslims in favor of the Ottomans. The most important of the Ottoman works in Tetovo is undoubtedly the Alaca Mosque. The mosque, which has a colorful appearance as understood from its name, was built by İshak Bey in 1438. It is known as Pasha Mosque since its mosque has been restored by Abdurrahman Pasha in 1833 and has been restored to its present appearance. There is a classic minaret of stone carved on the right side. The mosque, which has a dazzling beauty, is built as a single-room, square-plan. The interior of the Alaca Mosque built in Ottoman baroque style is also extremely colorful and dazzling. Every side of the mosque is decorated with floral motifs and geometric patterns. In the ceiling decorations, pictures depicting Istanbul and the different cities of Anatolia were used.

Picture 15: Alaca Mosque built by İshak Bey, Macedonia, (1438).

In the city of Plovdiv in Bulgaria; The second Murat (Murat Hüdavendigâr) is estimated to have been built in 1425. The Muradiye Mosque is one of the oldest and largest structures in Bulgaria from the Ottoman Empire. For a long time the mosque has resisted the damage caused by environmental conditions and lack of care. It was restored in 2008 with the support of the Istanbul Metropolitan Municipality and the worship was opened again.

Picture 16: Stone Building Hüdavendigâr Mosque, Interior and Exterior Views Filibe, Bulgaristan, Plovdiv, Bulgaria, (1425)

When we examine the Turkish mosques in Greece, which is one of the Balkan countries, There is not much internal openness. It is seen that some of the mosques in Greece are burned down, destroyed and written on some mosque walls.

Picture 17. a) Sultan Süleyman Mosque, (16th Century), b) Stone Fethiye Mosque, (1458)

a) Yanya kasabasında 16. yüzyılda inşa edilen Sultan Süleyman Camii'nin kalıntıları ile minaresi yer almaktadır. The mosque has been destroyed by a devastating earthquake in 1996 and its restoration is considered.

b) The Athens Fethiye Mosque was built in 1458 in memory of the conquest of Sultan Mehmet the Conqueror. After Athens was out of the hands of the Ottomans, Fethiye Mosque was first used as a school and then used for different purposes. Mosque, used as a city prison for a period, then became a barracks. Until 1890, it served as a flour storage, and until 1935 it served as an army bread oven for many years. The restoration is on the agenda and there are no images of the last state of the mosque.

The King Mosque, which survives from the 2nd Bayezid period in the city of Berat, Albania, is one of the city's most important architectural monuments. The mosque is among the distinguished architectural monuments in the country. The ceiling decoration of the mosque is made of wood, there are lines and lettering decorations in the mosque.

Picture 18: The Sultan Mosque, which survives from the 2nd Bayezid period, is one of the most important architectural monuments of the city.

7. RESULT

Some of the mosques from Anatolia to the Balkans have been studied and researched. Some of the decorations on the inside of these mosques were found to have no decorative elements and were very plain mosques. Some have only Arabic names such as ALLAH, MUHAMMED. In some mosques it is seen that the line and the tiles are used together as well as the plant decoration. As one of the traditional arts of tile Anatolia, it has been producing for decorative and usage purposes for centuries besides religious and civilian architects. It grew up as a ceramics industry in Turkey and took its place as the top export product in the world rankings. Encouraging the use of tile work as a decorative element in religious buildings and civil architecture is thought to lead to an increase in exports of this sector and also to the creation of new business opportunities as well as the entry of foreign exchange and the reduction of unemployment. The use of tile work as an aesthetic element in the interior and exterior decorations of the mosques is thought to lead to the creation of inner peace and spiritual calm in the people who will come to the mosque. Importance of visual aesthetics in architecture is thought to contribute to tourism.

REFERENCES

- Altıncılıç**, Arzu Emel, “**Anadolu Selçuklu Seramik Duvar Kaplamaları ve Pano Uygulamaları**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Ana Sanat Dalı Lisans Tezi, İzmir, 2009
- Akıncıtürk**, Nilüfer, “**Geçmişten-Günümüze Yapıda Toprak Malzeme Kullanımı**”, III. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Eskişehir, 2003
- Aslanapa**, Oktay, “**Anadolu’da Türk Sanatı**”, Türk Sanatı, Remzi Kitap Evi, 2.Basım, İstanbul, 1989
- Çakıcı**, Fatma Zehra, **Er Akan**, Aslı, “**Osmanlı Cami Mimarisinin Balkan Ülkelerindeki Yansımaları**” International Conference Innovation Management and Industrial Engineering, IMIE Osaka- Japan, 8,9 Ağustos 2017
- Çobanlı**, Zehra, **Okur**, Ezgi, “**Seramik Yüzey-Mekân İlişkisi ve Anadolu Üniversitesi Güzel sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü Eğitim Programındaki Yeri**”, Anadolu Sanat, Anadolu Üniversitesi Güzel sanatlar Fakültesi, Süreli Sanat ve Kültür Dergisi, sayı:17, Eskişehir, 2006
- Demiriz**, Yıldız, “**Osmanlı Mimarisinde Süsleme**”, Kültür Bakanlığı Yay., No:263, İstanbul,1979
- Gülaçtı**, Nurettin, “**Günümüz Kütahyasında Seramik-çini Üretimi ve Durum tespiti**”, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, Eskişehir, 2011
- Kuban**, Doğan, “**Batiya Göçün Sanatsal evreleri**”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009
- Mirzaee**, Karim, **Yıldırım**, Sultan, “**Matrakçı Nasuh’un Beyan-ı Menazil Sefernamesi’nde Kubbeler ve Minareler**”, IV. Uluslararası Türk sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi sanat Etkinlikleri, Konya, 2016

Özüdoğru, Şerife, “Bursa’da 15-16 yy Kalkan Duvarlı Camilerde Taş-Tuğla İşçiliği”, III. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Eskişehir, 2003

Savaş, Ayla, “Bursa ve İlçelerindeki XV. Yüzyıl Mimarisinde Tuğla Süsleme”, III. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Eskişehir, 2003

T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Seramik Çalışma Grubu Raporu**, Ankara, 2015

Tunçoğlu, İhsan, “Dünyada İlkler ve Sırlar Kenti: Kütahya”, Kütahya: Aktüel Tanıtım ve Ofset Hizmetleri, 2008

<http://www.aydinkulturturizm.gov.tr/TR,64462/ramazan-pasa-camii.html> 06.05.2017, 22:21

TIBBİ SOSYAL HİZMET ORTAMLARINDA SOSYAL İNCELEME RAPORU VE KAYIT¹

Ergün HASGÜL*

**Kastamonu University, ergunhasgul@hotmail.com*

Öz: Sosyal inceleme ve raporlama lisans düzeyindeki her sosyal hizmet okulunda öğretilmektedir ve sosyal hizmet mülakatının önemli parçalarındandır. Müracaatçıyı ve içinde bulunduğu dolaylı ve doğrudan sistemleri tanıma, ilişki örüntülerini belirleme, psiko-sosyal açıdan değerlendirme, yaşadığı ortamda gözlemleme gibi mesleki bir faaliyet amaçlanmaktadır. Sosyal inceleme ve raporlama sosyal hizmetin birçok alanında etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmada tıbbi sosyal hizmetin gelişimine, Sağlık Bakanlığı'ndaki mevzuatına, tıbbi sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan modellere, tıbbi sosyal hizmet birimlerince doldurulan sosyal inceleme raporunun içeriğine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnceleme, Sosyal İnceleme Raporu, Sosyal Hizmet, Tıbbi Sosyal Hizmet

JEL Kodu: M14

THE RECORDING AND SOCIAL ASSESSMENT REPORT IN MEDICAL SOCIAL WORK SETTINGS

Abstract: A social assessment report (often called a social history) focuses on and describes the social aspects of the clients functioning and their situation. Social workers are particularly concerned about the match between client needs and the resources available to meet those needs. Social assessment and reporting are taught in all social work schools that are at the level of bachelor's degree and these are the important parts of the social work interview. An occupational activity is aimed such as acknowledging a client and the situation in which he/she is in that is consisting of direct or indirect systems, determining his/her patterns of relationship, evaluating him/her in psycho-social terms, and monitoring him/her in the environment he/she lives. Social assessment and reporting are effectively used in many fields of social work. The development of medical social work, its regulations in the ministry of health, the models used in practices of medical social work, and the content of the social assessment report filled by medical social work units are mentioned in this study.

Keywords: Social Assessment, Social Assessment Report, Social Work, Medical Social Work

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. INTRODUCTION

Recordings are accepted as important tools in the social work practice that direct the occupational study, that contribute to the education, and that allow for research and development (Koşar, 1987a: 99). The recording of the studies done with the client system is accepted as beneficial and mandatory in the sense that it both provides the worker to work and it evaluates the work and the policy of the institution and it provides for the continuous development of this institution. Recordkeeping has various forms and contents in the methods of social individual studies, social group studies and studies with the society. Recordkeeping is not an activity left to the social worker's own decision, style and preference. Recordkeeping is an occupational activity (Koşar, 1987b: 35).

Newfoundland and Labrador Association of Social Workers (NLASW) stated that recordkeeping in social work is an important component of the social work practice due to the reasons listed below:

- It is an open expression of the evaluation of social work, its intervention and its being a decision maker.
- It is a professional accountability and transparency to the client and institution in line with legal regulations.
- It is an opportunity for critical thinking and reflection on the subjects of occupational practice and service delivery
- It is a related information for making service delivery and its continuity easier and for terminating the services
- It is an information for the objectives of supervision
- It is a documentation for the research and for the evaluation objectives of the program
- It is an information for quality assurance and risk management
- It is a record for making the interdisciplinary communication and cooperation easier

With this aim, NLASW published The Standards for Recordkeeping in Social Work in 2014 in which the standards are based on the ethics and values of the social work profession and they published it so that it can replace The Standards for Recordkeeping in Social Work they published in 2005. These standards are listed below:

Standard 1: Documentation in social work practice is grounded in the values, ethics and principles of the social work profession.

Standard 2: Social workers maintain records of social work intervention(s).

Standard 3: Social workers ensure records are in a format that facilitates monitoring and evaluation of the social work intervention (s).

Standard 4: Social work documentation shall include a clear assessment, intervention strategy and termination plan.

Standard 5: Social workers protect client confidentiality and ensure that clients are aware of the limits of the confidentiality of social work documentation before initiating the social work relationship and throughout the relationship as needed.

Standard 6: Social workers are familiar with best practice guidelines pertaining to technology use and documentation.

Standard 7: Social workers are familiar with best practice guidelines for completing social work documentation and engage in continuing professional education.

Standard 8: Documentation of community development processes, project planning, policy development, and research is grounded in the values, ethics, and philosophy of the profession, and reflects adherence to the Canadian Association of Social Workers (CASW) Code of Ethics (2005) and the CASW Guidelines for Ethical Practice (2005).

Social workers have to take these standards into consideration while recording the interviews. The records are usually expected to be put into report form by the institution that is worked with or by the demanding institutions in order to come to a certain conclusion and in order to be a guide. On behalf of meeting this expectation, reports are prepared with cross-purposes in all the institutions in which the social work profession is performed. According to their purpose, reports may be prepared in summary or in detail. As professional documents, reports are written in a certain order and in accordance with the writing style (Turan, 2009: 242).

Usually there are two types of reports used in social work practices, these are: Interview Reports and Evaluation Reports. Interview reports may generally be drawn up as process or summary reports. Process report is briefly a detailed record that transfers the interview process and the interaction chronologically as they are and provides for the monitoring of the relationships between the individuals. Summary report is the briefly internalized record of the interview without entering into details. The choice of material to be recorded is important in such reports. What is wanted is that important information, observation and interpretation should be given in essence and by selection (Koşar, 1987b: 41; Kadushin, 1972; akt:Turan, 2009: 242).

When we come at the psycho-social assessment and evaluation reports, these are in the format of concise evaluations of the information acquired as a result of a couple of interviews and in the format of reflection of important aspects of the conducted study. Therefore, they include the conclusion that is reached at the end of the analysis of the information and the problem solving plan to be implemented (Erkan, 1976: 53; akt: Turan, 2009: 242). This report may also take names such as “psycho-social assessment, diagnosis and treatment report” or “social assessment and evaluation report” (Koşar, 1987b: 41). Today, this report is called as the “social assessment report” in its shortest form.

The social assessment report generally provides the following information: credentials, cause of application to the institution, client’s description, living conditions, family relationships and their qualities, cultural characteristics, health statuses, educational statuses, social activities and relations, family backgrounds, personal working contacts, diagnosis and treatment plans. Considering the chronological order, the acquired data are given in the report under the headings (Koşar, 1987b: 41-42).

Social assessment reports are filled in our country in many institutions where social work is practiced. The field of medical social work is one of them. Medical social work is a social work area that social work’s knowledge, value and skills are adapted to patients who have medical care (Zengin, 2011: 29). The medical social work aims to

provide the necessary precautions for the outpatients and the inpatients, who receive treatment, to benefit from the medical treatment as soon as possible in the most effective way and to resolve the psycho-social indications so that the patients regain their social functioning. In the Dictionary of Social Work, Barker (1999: 316) defines medical social work as social work practices that are executed in hospitals and in other medical institutions with the aim of preventing and resolving the psycho-social problems of the patient and his/her family that arouse along with the disease.

1.1. The Medical Social Work Regulations Of The Ministry Of Health

In our country the initiation of medical social works within the scope of legal regulations has started with the Ministry of Health's Regulations for the Operation of Institutions with Beds dated 10.09.1982 and numbered 8/5319. Within the scope of the regulations, it is indicated that social services should be established in hospitals with 16 social workers and the job and authorization definitions of the social workers are made. Accordingly, in 2010 the Branch of Medical Social Works within the General Directorate of Treatment Services is established with the intent of developing medical social practices, and with the intent of planning, inspecting and coordinating them across the country. Following the establishment of the branch, the Directive for the Medical Social Work Practices is published with the Confirmation dated 16.02.2014 and numbered 7645 within the scope of standardizing, activating and generalizing the medical social work practices. The aim of this directive is to determine the principles and procedures regarding the planning, implementation, evaluation and supervision of the medical social works so that the psycho-social and socio-economic problems affecting the treatment process of the health care institutions can be solved in time with the methods and techniques of the social work profession and discipline, and to provide that the social work practices are realized in an effective and an achievable manner with an understanding based on human rights, equality and social justice (Aydın, 2014: 14-15). In this directive, the following items take place in the duties of the social work unit which is opened under the headings "The Formation and the Operation Procedures and Rules of the Social Work Units and the Duties and Responsibilities of the Unit Workers": "When it is necessary, a social assessment is held in the hospital or in the residence, workplace, school or social environment of the patient within the scope of the social work intervention" and "The social worker who holds the assessment prepares a Social Assessment Report". This indicates that the authorization of preparing the Social Assessment Report (SAP) for the client is legally granted to the social workers who are on duty in the social worker staff and who work in the field of medical social work.

1.2. Models Used In The Social Work Practice

Beside the system, ecological, strengthening and conflict approaches, it is also made use of psychodynamic, cognitive, behaviorist, crisis treatment, and duty-centered approaches in the social work practice. The use of all of these approaches changes according to the needs of the client, the potentials of the institution, and the knowledge and skill of the social worker. The evaluation phase of the social work practice is formed entirely and at the level of planning the intervention phase according to the present theoretical differences of the social assessment report, and this phase reflects these differences (Uluğtekin, 2004: 95-106). Various practice models will be given place in this section that should be made use of while preparing a social assessment report and that fit certain theoretical bases of the social work.

1.2.1. Psychodynamic Models

The contribution of psychodynamic theory and practice models is great to the development and origins of the social assessment report. The element of individualism is vigorously emphasized in psychodynamic models. In these models, whose focal point is “the individual and the family”; it is benefited from the extensive body of information of the psychoanalytic theory regarding development, personality, abnormal psychology and treatment. This is decreasingly followed by other psychological, social psychological and sociological information. In these models, in which the social worker-client relationship is widely emphasized, the organizational context is not always important and determinant. The diagnostic and the medical model are in effect in the definition of the requirements, and intrinsic requirements are greatly featured. From the point of view of continuity of social institutions, family problems are seen both as a resource and a center of treatment; on the contrary, the society does not bear such a weight. The element of defensiveness has not developed because of the explanations about the individual resources of problems that have become prominent (Uluğtekin, 2004: 95-106).

There are basically 4 types of psychoanalytic theory and practice, these are: Freudian psychoanalysis, Psychoanalytic psychotherapy, Ego-psychological interventions, and psychosocial treatment. In addition, there are two different psychoanalytic types that are completely away from the Freudian movement and these are: the object relations theory and the self-psychology (Maguire, 2001: 86). Psychosocial treatment is the most commonly used one among these approaches in the clinical social work practice.

Psychosocial assessment and diagnosis (evaluation) are predominant in psychosocial therapy. Relationships and environment of the client are put to observation in psychosocial assessment, they are examined and a conclusion is drawn from them. If necessary, information on the social background of the client is also compiled. The psychosocial assessment provides a temporary opinion of the problem at the beginning of the relationship with the clients; from there on, psychosocial assessment (gathering and organizing information), understanding the diagnosis (thinking about information), and treatment proceed together (Uluğtekin, 2004: 95-106).

In the psychosocial approach, the diagnosis and evaluation of the problem is the focal center of the occupational study. It must be determined what kinds of attempts are needed by examining the problem from different aspects. First of all, it must be investigated where the bottlenecks are and what factors lead to it. Therefore, the social worker needs to know the individual and the environment he/she lives in, and must have detailed information in order to make some analyses about the subject. This process is called “Social Assessment” (Turan, 2009: 254).

The fact that the social workers prepare the social assessment report in the evaluation part by making use of defense mechanisms and periods of psychosexual development, in which the structural and topographic structures of the personality of the client and developmental periods of Freud and Erikson take place, will add important achievements to the quality of the social assessment report.

1.2.2. Behaviorist Models

The element of individualism is strongly emphasized in behaviorist models. It is mostly benefited from learning theories, mostly including the social learning theory, from the point of the element of using information. The relationship between the social worker and the client is important in these models; however, some special processes, especially agreements, are given priority in the relationship. Organizational context is not an important and a prominent element. It is emphasized that a careful and a meticulous evaluation is important in determining the requirements. Social issues are not questioned in terms of the continuity of social institutions; but the support of the family appears to have been used (Uluğtekin, 2004: 98).

The behaviorist approach foresees that behaviors should be evaluated together with the social environment, within which they occur. The relationship between the behavior and the environment can be determined when it is observed under what conditions the behavior is exhibited and what kinds of results it caused. In behaviorist approach, report writing is accepted as an important part of the practice, because the recorded data are based on observations. These reports contain information about the individual, place, time and situations that are relevant to the problem (Turan, 2009: 274).

While preparing a social assessment report, behavioral patterns of the client, his/her family's impact and support on these behaviors, and the relationship between the behavior and the environment are important issues that should be taken into consideration in the evaluation part.

1.2.3. Cognitive Models

The cognitive approach is a relatively new model that has gained wide support among the social workers due to its explicitness, brevity, effectiveness and reasonableness (Maguire, 2001: 86). Social work has transferred the cognitive theory to its practices together with the humanist elements. Thus, in the cognitive model of the social work it is accepted that the client perceives the world not 'wrong' but 'right'. This element of 'acknowledgment' made it easier for the cognitive concepts to be used in social work practices. In the cognitive models of the social work, it is not only benefited from the concepts of humanist theory but also from the concepts of communicational and behaviorist theory. In the evaluation part, the "concept learning" styles and the "cognitive styles" of the clients are tried to be understood. Later, the alteration (intervention) strategies are developed within the scope of the acquired evaluation results. Individualism is important in the cognitive models of the social work that add a helpful "educational element", but the emphasis is on learning and adaptability to environment. The cognitive and the learning theories are primary sources of information. In terms of the element of relationship, focus is on the studies of the client relevant to learning (Uluğtekin, 2004: 101).

The social worker who evaluates his/her client while preparing a social assessment report should be able to properly interpret his/her client's thoughts, feelings and behaviors related to his/her problems while using the cognitive model and should be able to properly reflect these to his/her report.

1.2.4. Strengthening Approach

"Strengthening" uses certain strategies in order to reduce the negative evaluations of the strong groups that target certain individuals and social groups, fight against them,

and reverse these values. During the evaluation phase, the client and the problems are discussed within the scope of concepts such as “self-control”, “rational cognitive control”, “self-conception”, “alienation”, “self-knowledge”, “not being objective but being subjective in face of the problems”, “weakness”, “motivation”, “capacity”, and “opportunity” (Uluğtekin, 2004: 102-103).

The social workers should help the clients to evaluate the factors that cause them to feel weak, to develop learning options in this direction, and to explore the resources that will help them win their strength back. All these efforts make it easier for clients to think that they are not desperate, and in fact the clients start to feel the strength they possess (Duyan, 2010: 198). The preparation of the social assessment report is helpful both in revealing the strong parts of the client and in creating new resources and strengths for the client.

1.2.5. System Models

There are a great number of concepts in the system theory that regulate the quality, functions, interaction and alteration of the systems. The “open/closed system”, the “change/stability”, the “boundaries”, the “feedback”, and the “tension” are some of the main concepts that form the backbone of the theory (Uluğtekin, 2004: 103). Strengthening, which is frequently used in the social work practice, can be defined as the possession of the ability of people, organizations or societies of controlling their own lives (Duyan, 2010: 198).

Besides working with the client within the practice period that includes the efforts for changing, the social worker works also with others. For example, a social worker who is on duty in a juvenile court not only works with the juvenile delinquent but also establishes a relationship with his/her family, friends, school, workplace and also with the judicial and social institutions such as the court, police, hospital, job-creating organizations, youth associations, and social-welfare institutions (Uluğtekin, 2004: 105). Once again, a social worker who works in medical social work environments does not only evaluate his/her client while preparing a social assessment report. By evaluating the client’s family, relatives, school, workplace, healthcare institutions in which the client was treated formerly, healthcare institutions in which the client can be provided with treatment, municipalities, foundations of social help and solidarity, guesthouses, non-governmental organizations, etc. from the systems in which the client is present, the social worker makes sure that his/her client uses these systems in the solution of his/her problems.

1.2.6. Ecological Approach

Ecological evaluation is an inclusionary approach that involves the sum of the information used in the practice. Ecological model is a systematic structure that helps the social workers to make a full examination about a lot of factors that are related to each other in any special condition. The five dimensions of human development, which are physical, emotional, social, cognitive and spiritual dimensions, are evaluated in each of the seven related ecological levels. These levels involve the combinations of the factors that affect the human development, but the restriction between the levels is artificial and each of the levels is in relationship with the other (Derezotes, 2000: 3; Duyan, 2010: 160). Information about the seven levels that the social workers should take into consideration during the ecological evaluation is given below:

- Biogenetic factors: Involves the hereditary and other physical characteristics of the individual.
- Family factors: Involves the characteristics of the close and the extended family of the individual.
- Cultural factors: Involves the loadings put to the qualities of the psychosocial environment of the individual. Psychosocial environment involves the characteristics of the groups to which the individual is related except his/her family members.
- Environmental conditions: Involves the characteristics that affect the quality of life of the individual and that correspond to his/her living space.
- Resources and opportunities: Involves the security, freedom, acceptance, wealth, power, services and consumer goods that can be attained by the individual.
- Self-care patterns: These are the efforts that feed and develop the personal development of the individual. These patterns are related to internal factors such as the internal motivation, level of energy and level of consciousness of the individual.
- Current indicators of development and health: Involve the measurable indicators of developmental growth and welfare condition of individuals, couple relationships, families and the society.

In addition, according to the theory of ecological system there are four systems that are intertwined with each other as micro, meso, exo and macro systems (Bronfenbrenner, 1979: 16-44; akt: Duyan, 2010: 138). Micro-system consists of immediate environments such as family, school, peer group, neighbors and child care environments. Meso-system involves the system that consists of relationships between the immediate environment (such as the house and school of the child). Exo-system is related to external environments that indirectly affect the development (such as the workplace of the parents). Macro-system is related to cultural context (such as eastern culture, western culture, national economic and political culture, and subculture) (Duyan, 2010: 138).

While preparing a social assessment report, the social worker should evaluate the systems as micro, meso, exo, and macro that directly and indirectly affect his/her client by approaching to his/her client with an ecological system point of view. In addition, each of the physical, emotional, cognitive, spiritual and social dimensions of the human development used in advanced generalizing practice should be evaluated by the social worker at seven levels such as biogenetic factors, family factors, cultural factors, environmental conditions, resources and opportunities, self-care patterns, and current indicators of development and health.

1.3. Content Of The Social Assessment Report Prepared In The Medical Social Work Practice

We will evaluate the format of social assessment report that was given in the Directive for the Medical Social Work Practices that was put to operation in 2011. This sample social assessment report consists of eight sections:

1. Personal information of the patient who is subject to examination: In this section, it is given place to information such as the Turkish Republic ID number, name and surname, mother's-father's name, place and year of birth, sex, education, marital status, occupation, job he/she is working in, address and telephone number of the patient.
2. Information resources: In this section, it is given place to the interviewees and to the places in which an interview was held by stating the degree of closeness.

3. Definition of the problem: In this section, it is written in detail why the client applied to or was directed to the social work unit.

4. Medical and physical condition of the patient: In this section, it is given place to the current disease, medical history, institutions in which he/she was treated, chronic disorders of the patient that requires him/her to be treated in a hospital, and to his/her daily activities, diseases that affect his/her social functioning and his/her physical characteristics.

5. Psychosocial state and family status of the patient: In this section, relationships and environment of the client are put to observation in the psychosocial assessment, they are examined and a conclusion is drawn from them. If necessary, information on the social background of the client is also compiled (Uluğtekin, 2004: 95-106). At the end of the psychosocial assessment: 1) it should be benefited from information related to psychoanalytic theory and ego-self psychology in order to determine the dynamics related to personality, 2) the internal and external factors related to anxiety, sadness, anger reactions, which negatively affect the family relationships on the subject of family structure and interaction, should be reviewed, and 3) it should be determined how they interact with each other (Minahan, 1999: 1303). The problem should be analyzed in the light of the acquired data and observations by being examined from various perspectives, and concrete results should be drawn from these data with the help of occupational information and experience. First of all, it should be determined where the difficulties are and the reasons should be put forward. A comparison should be made by finding out how the client behaves in the face of daily events and distresses. Ego functions, that is to say instincts, mentality, behavior criterions, expectations of future, own opportunities, and attitudes related to using environmental opportunities, etc. of the individual should be reviewed (Minahan, 1999: 1305). In addition, the social worker may benefit from the Family Assessment Diagram of Johnson (1998: 116), which was given place by Duvan in his book (2010), while evaluating the family status of the client.

6. Sheltering and economic conditions of the patient: In this section, it is given place to the features of the house in which the client resides, information of movable and immovable realties registered on him/her, size of income of each individual who brings in money to the house they live together, varieties of electronic devices present at their house and observations of the social worker during the assessment.

7. Evaluation: In this section, the social worker should carry out a general evaluation by also taking into consideration the information he/she obtained from above. In this evaluation, the social worker should give place to the data related to the problem, the individual characteristics of the client, the environment and the family depending on his/her own observations. The social worker should form a basis for an intervention by evaluating the client in terms of the models he/she used during the medical social work practice.

Based on the data, it is briefly given place to diagnostic declarations, to problems in the social functioning of the individual and the family by taking the internal and external factors into consideration, to flaws, to relationships of spiritual, physical and social factors that cause for the disturbance of the balance, to interactions between the family members, to defensive and special patterns of behavior that draw attention, and to strengths and weaknesses and their causes (Koşar, 1987b: 42).

8. Conclusion and suggestions: In this section, the social worker should offer the necessary work for the client without giving harm to the client, to the institution he/she works for, and to himself/herself by reviewing the evaluation and the information he/she

obtained from above. For this, he/she should use the opportunities of his/her client and institution, and his/her own occupational information and ability. Furthermore, as suggested by Uluğtekin (2004: 113), he/she offers a system of changing systems, levels of intervention, and a proposal in the context of changing roles, taking into consideration all legal possibilities and impossibilities. Completing with a "stereotypical recommendation" is nothing but disrespect for the client's rights.

2. CONCLUSION

It is important for the social workers to use their knowledge, ability and values in an effective way so that the social assessment report prepared in medical social work environments can be a "social diagnosis". In their reports, they should determine the proper model for their clients. In this study, it is given place to system models, ecological approach, strengthening approach, psychodynamic models, cognitive and behaviorist models that are frequently used in the medical social work practices. In addition to these models, the social workers should also be able to use the model of crisis intervention, the duty-centered model, the role and communication models, the humanist and existentialist models, and the hierarchy of basic needs while preparing their reports. The social workers should be aware of the purposes when they keep a report, get appropriate information for the report, and not fill the report with unnecessary information. They should give place to the non-verbal reactions as well as the verbal reactions of the client. They should use the occupational concepts with a clear and an understandable language. They should avoid using daily expressions and an exaggerated language.

REFERENCES

- Aydın, Eren (2014), **Hemodiyaliz Hastalarının Sosyotropik Otonomik Kişilik Özellikleri İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi** (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ss. 15-16.
- Barker, L. Robert (1999), **The Social Work Dictionary**. Washington, DC: NASW Press.
- Bronfenbrenner, Urie (1979), **The ecology of human development: Experiments bu nature and design**. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Derezotes, S. David (2000), **Advanced generalist social work practice**. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Duyan, Veli (2010), **Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri**. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No: 016. Ankara: Aydınlar Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
- Erkan, Gönül (1976), **Sosyal Hizmette Mülakat Ders Notları**. SHA Yayınları (Çoğaltım), s.53.
- Johnson, C. Louise (1998), **Social Work Practice: A generalist approach**. USA: Allyn and Bacon.
- Kadushin, Alfred (1972), **The Social Work Interview**. Columbia University Press New York and London.
- Koşar, G. Nesrin (1987a), Bir Yetiştirme Yurdundaki Çocuklarla İlgili Kayıtların İncelenmesi. **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, 5 (2-3), ss. 99-117.
- Koşar, G. Nesrin (1987b), Sosyal Kişisel Çalışmada Vaka Kayıtları. **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, 5 (1), ss. 35-48.
- Maguire, Lambert (2001), **Clinical Social Work: Beyond Generalist Practice with Individuals, Groups and Families Methods / Practice of Social Work: Direct (Micro)**. Brooks Cole: Canada.
- Minahan, Anne (1987), **Encyclopedia of Social Work**. NASW, 18th Edition, ss. 1301-1305.
- Newfoundland and Labrador Association of Social Workers (NLASW) (2014), **Standards For Social Work Recording**. St. John's, NL: Author.
- Newfoundland and Labrador Association of Social Workers (NLASW) (2005), **Standards for social work recording**. St. John's, NL: Author.
- Sağlık Bakanlığı. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı. Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi. Erişim Tarihi: 10.01.2016. <http://www.saglik.gov.tr/Hastahaklari/belge/1-39064/tibbi-sosyal-hizmet-uygulama-yonergesi.html>
- Turan, Nihal (2009), **Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet**. 3. Baskı. Editör: Duyan, Veli. Ankara: Aydınlar Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
- Uluğtekin, S. Sevda (2004), **Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları**. Türkiye Barolar Birliği. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 71.

Zengin, Oğuzhan (2011), Sosyal Hizmetin Sağlık Hizmetlerinin Sunumundaki Rolü. **Konuralp Tıp Dergisi**, 3 (3), 29-34.

Extended Abstract

Introduction: Recordings are accepted as important tools in the social work practice that direct the occupational study, that contribute to the education, and that allow for research and development. The recording of the studies done with the client system is accepted as beneficial and mandatory in the sense that it both provides the worker to work and it evaluates the work and the policy of the institution and it provides for the continuous development of this institution. Recordkeeping has various forms and contents in the methods of social individual studies, social group studies and studies with the society. Recordkeeping is not an activity left to the social worker's own decision, style and preference. Recordkeeping is an occupational activity.

Social assessment reports are filled in our country in many institutions where social work is practiced. The field of medical social work is one of them. Medical social work is a social work area that social work's knowledge, value and skills are adapted to patients who have medical care. The medical social work aims to provide the necessary precautions for the outpatients and the inpatients, who receive treatment, to benefit from the medical treatment as soon as possible in the most effective way and to resolve the psycho-social indications so that the patients regain their social functioning. In the Dictionary of Social Work, Barker defines medical social work as social work practices that are executed in hospitals and in other medical institutions with the aim of preventing and resolving the psycho-social problems of the patient and his/her family that arouse along with the disease.

Method: The development of medical social work, its regulations in the ministry of health, the models used in practices of medical social work, and the content of the social assessment report filled by medical social work units are mentioned in this study.

Results, Discussions, Suggestions: It is important for the social workers to use their knowledge, ability and values in an effective way so that the social assessment report prepared in medical social work environments can be a "social diagnosis". The social workers should be aware of the purposes when they keep a report, get appropriate information for the report, and not fill the report with unnecessary information. They should give place to the non-verbal reactions as well as the verbal reactions of the client. They should use the occupational concepts with a clear and an understandable language. They should avoid using daily expressions and an exaggerated language.

THE RISE OF INTERDISCIPLINARY APPROACHES IN THE SOCIAL SCIENCES DURING THE TWENTIETH CENTURY¹

Fulya ÖZKAN*

* Akdeniz University, Department of International Relations,
fulyaozkan@akdeniz.edu.tr

Abstract: As a result of the rise of positivist approaches in the social sciences, different disciplines such as politics, sociology, history, anthropology, psychology and economics emerged during the 19th century. In order to attain objective knowledge, positivism divided reality into observable pieces such as the individual, the society, the state and the market each of which were examined by different social science disciplines like psychology, sociology, political science and economics respectively. Moreover, the rise of positivism was also accompanied by the rise of liberalism which emerged as one of the main ideologies of the 19th century in addition to nationalism and socialism. This also affected the study of social sciences by lessening the importance of interdisciplinary concepts such as the political economy which, until then, had argued for the interaction between politics and economy in the study of society.

As thoroughly examined by Immanuel Wallerstein, this understanding brought about a specific institutionalization of the social science disciplines where we encounter six major departments in the major universities of the 19th century,. These were political science, sociology, history, economics, anthropology and Orientalism. Anthropology mainly dealt with the so-called primitive tribes of Africa and the Oceanic world whereas Orientalism examined the former high civilizations of the Islamic, East Asian and South Asian worlds which were regarded to have ceased their historical development as a result of the rise of the Western powers since the 16th century. On the other end of the spectrum, the other four major disciplines focused on the Western world. In this academic division of labor, historians analyzed the past of the Western civilization, political scientists its state structure, sociologists its social life, and economists its market relations.²

However, during the course of the 20th century, interdisciplinarity, which advocated the interaction between different social science disciplines, gained more importance. Especially starting from the 1950s onwards, three developments contributed to this process: The first was the emergence of area studies as a separate research field and thus, the reflection of Cold War politics on the academia; the second was the new social movements such as the second-wave feminism which argued for the combination of the state and the society in social research and last but not least, cultural studies.

Key Words: Social, Twentieth Century, Interdisciplinary

JEL Codes: P2,P20

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² For a brief history of social sciences see GULBENKIAN KOMİSYONU (1996a) 18. yy'dan 1945'e Kadar Sosyal Bilimlerin Tarihsel Kuruluşu. *Sosyal Bilimleri Açın*. İstanbul, Metis Yayınları; MIELANTS, E. (2005) Tepki ve Direniş: Doğa Bilimleri ve Beşeri Bilimler, 1789-1945. IN LEE, R. E. and WALLERSTEIN, I. (Ed.) *İki Kültürü Aşmak*. İstanbul, Metis Yayınları.

1. AREA STUDIES

Starting from the 1950s onwards, several factors contributed to the rise of area studies which, rather than dividing social sciences into the above-mentioned disciplines, argued for their collaboration. First of all, area studies gained popularity in the post-Second World War period when the United States started to act as one of the two main new world hegemon. As Mitchell Foucault asserted, knowledge was now power and therefore it was crucial to understand and know the way the regions, on which the new American hegemony was about to expand, would act in the international arena.

The age of empires, which already started to dissolve in the aftermath of World War I, was completely out of function in the post-Second World War period due to several reasons which are beyond the scope of this paper. However, what is important for us here is the fact that decolonization had brought about the foundation of several new independent states. At the same time, the United States, as the new world hegemon, had displaced the United Kingdom which was the leading colonial power of the previous century. Therefore, in order to increase its power in the bipolar international system of the Cold War, the United States needed the support of the newly established Third World countries which also wanted to be a part of the modern world system. And to gain that support, the United States first and for most needed to know its new want-to-be allies. In this context, in the aftermath of World War II, anthropology and Orientalism, which were social science disciplines associated with the colonial policies of the 19th century, lost their prestige. At the same time, other disciplines such as political science, sociology, economics and history, which until then had dealt only with the political, social and economic characteristics of the Western world, needed to expand their vision beyond these borders.

Secondly, as the number of independent states increased, it was becoming more and more difficult to divide the world into the artificial scheme of the East versus the West because it could not keep track of the complexity of the social and political transformations of the new century. In this context, during the 1955 Bandung Conference in Indonesia, the Non-Aligned Movement came forward as an alternative to the Cold War politics and was later on led by Yugoslavia, India and Egypt. The movement showed the artificiality of dividing the world into the East and the West in terms of either primitive and civilized as it happened in the 19th century or capitalist and communist as it was now happening in the mid-20th century. However, this artificial dichotomy of the East versus the West, the primitive versus the civilized, and the capitalist versus the communist was now replaced by another geographical conceptualization which was at least as artificial as the former ones. Especially in the United States, universities started to open interdisciplinary research centers and institutes which focused on the politics, sociology, economy and culture of a region as a whole like the Middle East, East Asia or Latin America.³

In this context, area studies may be regarded as a comparative and interdisciplinary subfield of international relations. It tries to explain the characteristics of a region with reference to different approaches which usually brings forward an interdisciplinary perspective. However, soon enough, area studies was also criticized for its problematic nature of determining where the borders of a region started and ended. One of the best

³ GULBENKIAN KOMİSYONU (1996b) 1945'ten Günümüze Sosyal Bilimler İçinde Yapılagelen Tartışmalar. *Sosyal Bilimleri Açın*. İstanbul, Metis Yayınları, pp. 40-43.

examples of this problem is the way the meaning of the Middle East changed in the post-Cold War era. With the collapse of the Soviet Union, the Middle East was expanded to include regions like North Africa, Caucasia and even Central Asia in addition to the original conceptualization of the Middle East which usually started from Egypt in the West and continued all the way until Iran in the East. The major reason for this change was the region's recent identification with the religion of Islam. The theoretical framework of this change was provided by Samuel Huntington who divided the world into major civilizations. He called this understanding the *Clash of Civilizations*, but the major problem with this theory was its reflection of civilizations as unchangeable units.⁴

Another criticism to the area studies concerned its conceptualization of regions as unified structures in themselves. In contrast, critiques pointed out the divergence and plurality within each region. For example, although it was easy to identify the Middle East under the rubric of its religious unity, critiques underlined the differences between the region's states in terms of their political culture and social structure. Last but not least, area studies also ignored the interaction between different regions and assumed as if they never contacted with each other in terms of economic or cultural relations. Moreover, treating regions as isolated geographies was especially problematic in the increasingly globalized world and politics of the new century.

Even though area studies was criticized because of these defects, we still cannot ignore its contribution to the social sciences. As mentioned above, area studies was one of the first interdisciplinary approaches in the field. Secondly, new social movements of the 1960s also made a contribution to the emergence of interdisciplinarity in the social sciences as will be discussed below.

2. NEW SOCIAL MOVEMENTS

New social movements of the 1960s was another factor that made social scientists turn their face on interdisciplinarity. These movements indicated the inefficiency of political parties in terms of their inability to represent the interests of all segments of the society. They were different from the social movements of the previous century in many ways. First of all, social movements of the 19th century mobilized the subclasses like the workers whereas new social movements of the mid-20th century attracted more often the educated and the middle-class youth.

Secondly, new social movements were concerned more about post-materialist "quality of life" issues rather than material needs. For example the new youth cared more about the environment or individual civic rights rather than rising wages or fewer working hours. This was a result of the welfare state which increased the well-being of its citizens by providing an equal distribution of income.

Thirdly, whereas former social movements like socialism and nationalism shared little in common, new social movements (like the women's liberation movement, ecology movement, peace movement and anti-nuclear movement) all were combined under the rubric of the New Left. Unlike old-school Marxism, the New Left rejected the idea that an equal society could be only achieved by class struggle. For example, in his seminal work titled *One-Dimensional Man*, Herbert Marcuse claimed that the working class had already integrated with the capitalist economy due to the rise of social democracy which promoted state interventionism in economics in order to attain social justice. Therefore, according to Marcuse, the real actors of the social change in the new century would be

⁴ See HUNTINGTON, S. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster.

the people who were sidelined by the recently established system of the post-Second World War era. In other words, they would be the ethnic and sexual minorities, university students and intellectuals who were figures of identity politics rather than class struggle.⁵ This analysis was also confirmed by the seminal work of Andre Gorz entitled *Farewell to the Working Class*.⁶

Fourthly, unlike the movements of the 19th century, new social movements did not organize hierarchically. They formed networks which gathered masses around identity politics like gender rather than the political parties and interest groups of liberal social movements or trade unionism of socialism in the nineteenth century. Last but not least, unlike the social movements of the previous century, new social movements did not try to abolish the state or the established regimes.⁷ They were part of the post-industrial society as suggested by Alain Touraine.⁸

In sum, whereas previous social movements were interested in economic issues which cared for the welfare of the masses, new social movements put emphasis on individuality and cared more for non-economic issues like the environment or Cold War politics. Therefore whereas old school social movements put forward class struggle, new social movements emphasized identity politics. Related to this, whereas the social movements of the 19th century organized in terms of large groups, new social movements of the 20th century were informally and individually organized.

Of course, just like area studies, the new social movements theory was also criticized based on several factors.⁹ One of the basic criticisms claimed that the theory assumed the social movements of the 19th century to be mostly associated with the leftist ideologies. Therefore, other mass movements like nationalism of the late nineteenth century and fascism of the early twentieth century were mostly sidelined. However, critiques identified nationalism as the ideology that represented the interests of the modern nation-state just as liberalism was associated with the interests of the trading classes, conservatism with that of the aristocrats and Marxism with that of the working classes in the nineteenth century. Moreover, they pointed out that nationalism was a flexible ideology whose views could be easily revised based on changing state interests. Therefore nationalism could be regarded both as a leftist and rightist ideology based on changing historical circumstances.

Secondly, starting from the 1990s onwards, social movements became again economically oriented. In other words, as mentioned above, new social movements of the 1960s were in fact a result of the welfare state economics. As long as socio-economic problems were overcome as a result of welfare reforms, masses had the chance to focus more on non-economic matters. Especially starting from the end of the 1990s onwards however, problems related to income distribution and rising levels of inequality, which were consequences of both globalization and neo-liberalism, forced the masses to organize around movements based on economic concerns again. One of

⁵ MARCUSE, H. (2007) *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*, London and New York, Routledge Classics.

⁶ GORZ, A. (1987) *Farewell to the Working Class: An Essay on Post-Industrial Socialism*, London and Sydney, Pluto Press.

⁷ See ÇETINKAYA, D. (2008) Toplumsal Hareketler Derlenir Toplanır mı? & Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler. IN ÇETINKAYA, D. (Ed.) *Toplumsal Hareketler*. İstanbul, İletişim Yayınları; MARTIN, W. (2008) Sistem Karşıtı Hareket Arayışı & Dünya Hareket Dalgaları ve Dünya Dönüşümleri. IN MARTIN, W. (Ed.) *Toplumsal Hareketler, 1750-2005*. İstanbul, Versus Kitap.

⁸ For the Turkish translations of key works on new social movements by prominent scholars like Alain Touraine, see ÇAYIR, K. (Ed.) (2016) *Yeni Sosyal Hareketler*, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

⁹ ÇETINKAYA, pp. 9-64.

the best examples of this was the anti-globalization movement which started with the Seattle protests in 1999 and continued up until the recent Occupy movements.

However, what concerns us here is not the new social movements theory in itself and how it was criticized but how the movements contributed to the social science literature in terms of interdisciplinarity. At this point, especially women's movement and second-wave feminism played a critical role. First-wave feminism of the 19th century was more focused on attaining equal civic rights with men like voting equality. Once this goal was achieved, they hoped that female members of the parliament would pass laws which would solve women's other social and economic problems. Therefore, first-wave feminism advocated making reforms which would enhance women's role in the public sphere. However, by the mid-20th century, even though women had formally and legally attained equality with men in the Western public world, unequal power relations continued to exist in the private sphere like the family life.

In this context, second-wave feminism came forward which, unlike the first-wave feminists, did not believe that women would be liberated as long as democratic reforms were made in the state structure. According to them, inequality among the sexes was observed not only in the political and public spheres but also in many other social aspects of everyday life. In order to change this, second-wave feminists thought that a social transformation was needed. In this context, their famous slogan was "the private is political." This slogan showed how artificial it was to separate social sciences into different disciplines like political science which focused on the state and sociology which focused on the society. Therefore, starting from the late 1960s onwards, women's studies came forward as a second major interdisciplinary field of the social sciences, in addition to the area studies of the 1950s. More and more universities started opening institutes and research centers which focused on women's studies with an interdisciplinary framework.

3. CULTURAL STUDIES

Last but not least, in the 1970s, cultural studies emerged as a third interdisciplinary arena of the social sciences in addition to area studies and women's studies. Cultural studies emphasized the plurality of the social life by ignoring the universality claims of the social science disciplines which were divided into separate fields by positivism of the 19th century. Cultural studies rejected the claim of positivist social science literature which cared for the discovery of universal knowledge or nomothetic laws that were assumed to be generally applicable to the whole world and humanity. Based on the Gramscian concept of hegemony, students of cultural studies defined culture as an arena of struggle and therefore concluded that class struggle was no more the only way of attaining social justice and an equal society. In contrast to the internationalism of class politics, cultural studies focused on values and norms that changed from time to time and from place to place. Therefore, its students suggested that the complexity of the social life could not be understood without paying attention to cultural traits and this dynamism inevitably required an interdisciplinary approach.¹⁰

4. CONCLUSION

In conclusion, this paper related the emergence of interdisciplinarity in the social sciences to three major developments. Firstly, due to Cold War politics, area studies emerged in the United States as this new superpower of the Cold War wanted to

¹⁰ GULBENKİAN KOMİSYONU (1996b), pp. 63-67.

thoroughly study its allies, especially in the Third World, from an interdisciplinary perspective. Secondly, second-wave feminism, with its famous slogan "private is political", showed that in women's studies it was essential to integrate research on the state structure with that of the society. And last but not least, cultural studies, with its focus on cultural traits which change from time to time and from space to space, necessarily required the combination of several disciplines.

REFERENCES

- ÇAYIR, K. (Ed.) (2016) *Yeni Sosyal Hareketler*, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- ÇETINKAYA, D. (2008) Toplumsal Hareketler Derlenir Toplanır mı? & Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler. IN ÇETINKAYA, D. (Ed.) *Toplumsal Hareketler*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- GORZ, A. (1987) *Farewell to the Working Class: An Essay on Post-Industrial Socialism*, London and Sydney, Pluto Press.
- HUNTINGTON, S. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster.
- GULBENKIAN KOMİSYONU (1996a) **18. yy'dan 1945'e Kadar Sosyal Bilimlerin Tarihsel Kuruluşu**. *Sosyal Bilimleri Açın*. İstanbul, Metis Yayınları.
- GULBENKIAN KOMİSYONU (1996b) **1945'ten Günümüze Sosyal Bilimler İçinde Yapılagelen Tartışmalar**. *Sosyal Bilimleri Açın*. İstanbul, Metis Yayınları.
- MARCUSE, H. (2007) *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*, London and New York, Routledge Classics.
- MARTIN, W. (2008) **Sistem Karşıtı Hareket Arayışı & Dünya Hareket Dalgaları ve Dünya Dönüşümleri**. IN MARTIN, W. (Ed.) *Toplumsal Hareketler, 1750-2005*. İstanbul, Versus Kitap.
- MIELANTS, E. (2005) Tepki ve Direniş: Doğa Bilimleri ve Beşeri Bilimler, 1789-1945. IN LEE, R. E. and WALLERSTEIN, I. (Ed.) *İki Kültürü Aşmak*. İstanbul, Metis Yayınları.

TRADE AND REVEALED COMPARATIVE ADVANTAGE MEASURES: A CASE OF MAIN EXPORT CROPS OF BENIN REPUBLIC¹

Mouinatou ALIDOU*

* *Department of Agricultural Economics, Akdeniz University, S. Yazar, TURKEY; e-mail:
almou3@gmail.com*

R. Figen CEYLAN**

** *Department of Agricultural Economics, Akdeniz University, TURKEY*

Eda ILBASMIS***

*** *Department of Agricultural Economics, Akdeniz University, TURKEY*

Abstract: International trade is one of the key factors of macroeconomic prosperity for any country. It is generally recognized that trade is essential for growth and that growth is critical for poverty reduction. In many nations in Africa where agriculture constitutes the largest portion of the economy and agricultural commodities figure prominently among the goods traded, international agricultural trade has been a notable motor of development. Agricultural trade is a generator of income and welfare for the millions of people who are directly or indirectly involved in it. Comparative advantage, one of the most celebrated concept/theory of economics, has globally dominated the field of international trade especially agricultural trade not only in academics but also in economic/development policy circles. Benin is one of the developing Sub-Saharan countries, of which the economic welfare depends essentially on agricultural trade. Agriculture contributes around 35 % in the country's GDP and 80 % in the income generated by exports. By analysing the secondary cashew and cotton exports data retrieved from 1964 to 2014, three indices are calculated: the Revealed Comparative Advantage (RCA), the Revealed Competitiveness (RC) and Comparative Export Performance (CEP). In doing so, this study aimed to analyse the competitiveness of Benin's two main agricultural export commodities that are cotton and cashew. Accordingly, the position of Benin will be compared with its neighbour countries competitive markets in West Africa, where selected crops export play a huge role in their economy. Nigeria for cashew and Burkina-Faso for cotton will be selected for data analysing watching the last 50 years (1964-2014). The analysis is conducted respecting data availability of the competing countries. This comparison of Benin and its major partners would provide an assessment of export specialization of Benin as well.

Key words: Agricultural Trade, Comparative Advantage, Revealed Competitiveness, Comparative Export Performance, Benin, Nigeria, Burkina Faso

JEL Codes: F1,F16

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBBS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. INTRODUCTION

International trade is one of the key factors of macroeconomic prosperity for any country. Today with the increasing force of globalisation, international trade has become very complex with multi-billion transactions taking place every year. Agriculture is an important sector for different reasons across industrialized, developing, and least developed countries. As noted by (Pingali, 2010), agriculture is the primary engine of economic growth for developing, and least developed countries; for emerging economies, the agricultural sector requires government efforts to sustain productivity gains; for industrialized countries, it is important to promote agriculture's multifunctional roles such as rural amenities and ecosystem services. As such, agricultural trade has been one of the most contentious issues in international economic relations. In many nations in Africa where agriculture constitutes the largest portion of the economy and agricultural commodities figure prominently among the goods traded, international agricultural trade has been a notable motor of development as well.

Located on West African coast, Benin, one of Africa's strongest democracies, is a country of undulating plains and low mountain ranges, bordering Nigeria in the east, Niger in the north, Togo in the west and Burkina Faso in the northwest (figure 1), with a total surface area of 112, 622 square kilometres. Benin's total population is estimated at 11.308.996 in 2016 (Anonymous, 2016), composed of over 50, 7 percent women. It is a young population as well, with 17.4 percent of it children under 5 years old. 42 % urbanized, the population is mostly concentrated in the southern portion of the country (Anonymous, 2014). The proportion of the population living in poverty is about 35.2 %, with more rural households in poverty (38.4%) than urban households (29.8%). 36 % of households depend solely upon agricultural (crop) production for income, and another 30 % depend on crop production, livestock or fishing for income.

Benin's economy is mainly based on agriculture. Benin has considerable unexploited agricultural potential: Only 20 % of arable land is cultivated and crop yields have considerable margins for increase. Despite this, according to the MAEP (2015), the agricultural sector in Benin contributes on average 32.7% to the GDP, 75% to the export earnings, 15% to government revenues. Agriculture represents 82.4 % of employment and where 38.9% of employed individuals still live in poverty (INSAE 2014). According to the Observatory of Economic Complexity, Benin exports 72 products with revealed comparative advantage (meaning that its share of global exports is larger than what would be expected from the size of its export economy and from the size of a product's global market).

Trade is important to Benin's economy since the value of exports and imports taken together equals 63 percent of GDP (Anonymous, 2017). In 2015 Benin exported \$913Million, making it the 149th largest exporter in the world (Anonymous, 2015a). During the last five years the exports of Benin have decreased at an annualized rate of - 7.9 %, from \$ 1.35 Billion in 2010 to \$ 913 Million in 2015. In 2015, Benin exported \$ 913 Million and imported \$ 5.61 Billion, resulting in a negative trade balance of \$ 4.7 Billion. In 2015 the GDP of Benin was \$8.29 Billion and its GDP per capita was \$ 2.06 Thousand (Anonymous, 2015a). Nevertheless, the agricultural trade balance is heavily in deficit. In 2008-2012, agricultural exports represented only 44% of food imports

(MAEP, 2013). Development of the agricultural export sector is a priority for Benin, which aims to increase by 50% the volume of agricultural exports by 2015 (PSRSA / NIPA). Within the agricultural sector, cotton plays a dominant role. Cotton is the principal cash crop and accounts for 70 % (Anonymous, 2014) of export earnings. Cashew constitutes the second largest source of foreign revenues after cotton. Cashews account for 8 % of national export revenues and 24.87 % of agricultural export revenues (Tandjiekpon, 2010).

Cotton and cashew play a huge role in African countries. Cotton exports however emit significant revenue for national economies of many West African countries. In 2001, revenues of Burkina Faso's exports accounted for 51.4%; 37.6% in Benin and 36.2% in Chad (Hussein and al., 2005). Benin is usually the fourth biggest cotton producer in West Africa, behind Burkina Faso, Mali and Ivory-cost. In the same way, Benin and Nigeria are among the top 5 Cashew Nut Producing Countries in the World. Furthermore, Burkina-Faso and Nigeria are both Benin's neighbour's countries which all are located in west part of Africa and has each their economy mostly based on cotton and cashew export with practically the same cashew and cotton buyers through the world. Consequently, those three country compete on international cashew and cotton markets. So, it is considered as important to evaluate Benin agricultural trade competitiveness and performance with cashew and cotton export by analysing its competitiveness on regional as well as international markets. This study aims first to calculate according to total agricultural products export of concerned countries by analysing the secondary cashew and cotton exports data retrieved from 1964 to 2014, three indices as the Revealed Comparative Advantage (RCA), secondary the Revealed Competitiveness (RC) and finally the Comparative Export Performance (CEP). By doing so, the position of Benin will be compared to its neighbour trade competitors countries Nigeria and Burkina-Faso between 1964 and 2014 respectively for cashew and cotton. This comparison of Benin would provide an assessment of export specialization of Benin as well. We will evaluate if agricultural trade ensure benefits of competition to the country.

Figure 1: Informs about Benin localization and its neighbour countries.

Figure i: Benin Localization and its Boundaries.

Source: Worldatlas, 2016

2. PRESENTATION OF BENIN COTTON AND CASHEW SECTORS

BENIN COTTON SECTOR

2.1 Importance of Cotton in the Economy

Cotton is sometimes referred to as African ‘white gold’. It represents a crucial source of income in large parts of sub-Saharan Africa (SSA), both for rural populations and for national economies (Tschirley et al., 2009) and it considered to play a key role in development and poverty reduction (e.g. Minot and Daniels, 2002; Badiane and al., 2002; Mosely and Gray, 2008). Benin is usually the fourth biggest cotton producer in West Africa, behind Burkina Faso, Mali and Ivory-cost. The cotton sub-sector has been, since the 1980s, the very basis of the rural and agro industrial economy in Benin: until recently, its contribution to GDP was estimated between 10 and 15 percent; it accounts for 70 to 80 percent of agricultural export value, and to 35 percent of fiscal income (Gergely, 2009). It directly benefits more than 300,000 farmers, and contributes to the monetary income of around 3 million persons. Because of its weight in the economy, the cotton sector has become highly politicized, as cotton growers play an important role in all elections.

2.2 Cotton Production

There was a long tradition of cotton cultivation and use in the making of traditional clothing in northern and central Benin, even before colonization. The French parastatal company CFDT was established in Benin in 1952, and started to develop cotton with a new variety (*Gossypium hirsutum*). After independence (in 1960), CFDT maintained its operation in northern Benin, while another French parastatal company, SATEC (*Société d'Aide technique et de Coopération*) was established in the central zone. Both companies developed their own extension services, and cotton production doubled within 12 years.

Benin includes 4 differentiated cotton growing areas according to (Gergely 2009): the northern zone (Alibori, Atacora), the north-central zone (Borgou and Donga), the central zone (Zou and Collines) and the southern zone (Ouémé, Plateau, Couffo and Mono). Part of cotton production is located in the northern region, where poverty is concentrated and where there are few possibilities for diversification (Gergely, 2009). The limits and locations of the zones are shown on the figure 2. As the figure shows, the northern and north-central zones present the best agro-climatic conditions for cotton. The main production area is the northern zone which accounted for 64 percent of total production in 2004, followed by the north-central zone (29 percent of production), and

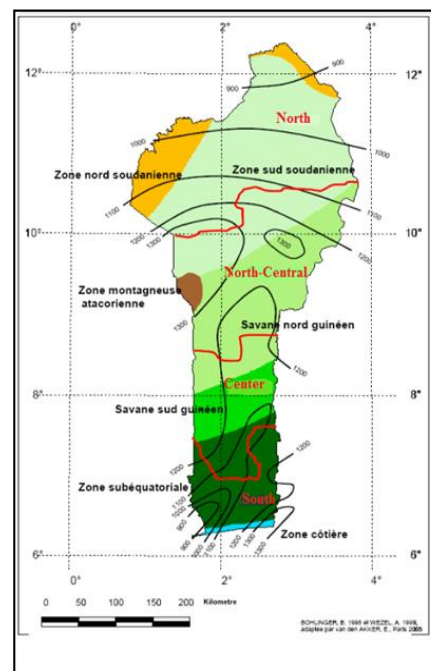

Figure ii: Benin Cotton Zone

Source: Gergely, 2009

the central and southern zones, which have a marginal production (8 percent altogether). The share of the northern zone continued to increase dramatically in subsequent years, and reached 80 percent in 2007, as cotton has tended to be abandoned in more southern regions, where it is less profitable, and where alternative crops are available.

Figure 3: informs about Benin cotton seed production between 1964 and 2014.

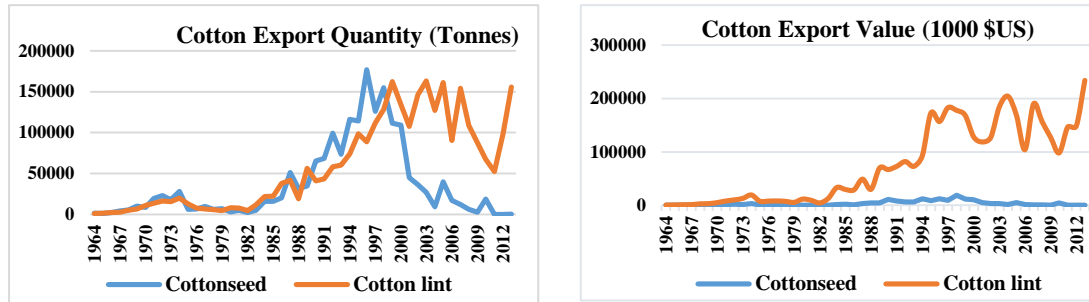

Figure iii : Cotton Production between 1964- 2014

Source: FAOSTAT, 2017

Production of seed cotton expanded dramatically between 1980 and 1996 (Figure 3), from less than 20,000 tons to about 350,000 tons. It then levelled out between 1996 and 2004, before collapsing between 2004 (428,000 tons) and 2010 (140,000 tons). After 2011 the cotton seed production falls again and from 164,000 tons in 2011 to 149,000 tons before rising again from 2013 to 160,000 tons (figure 3). It should be noted that the expansion of production is partly the result of increased yields (0.78 tons / ha in the period 1961-1980 and 1.13 t / ha between 1982 and 2009), but mainly due to higher acreage, which multiplied tenfold between 1980 and 1995. It has to be noticed that Benin cotton seed quantity exceeds considerably cotton lint production.

2.3 Cotton Trade

The Sub-Saharan Africa countries export 85% of their cotton production. However, growth in African production is mainly due to the increase of land for growing cotton, particularly in the CFA franc zone (Common currency for 14 French former colonies), rather than an increase in performance, as is the case in the rest of the world. Most of the West African cotton is exported unprocessed in the form of cotton fiber and is very sensitive to price fluctuations on international markets.

The following figure 4 plots Benin cotton-lint export between 1964- 2013.

Figure iv : Cotton Export Quantity and Value from 1964-2014

Source: FAOSTAT, 2017

3. BENIN CASHEW SECTOR

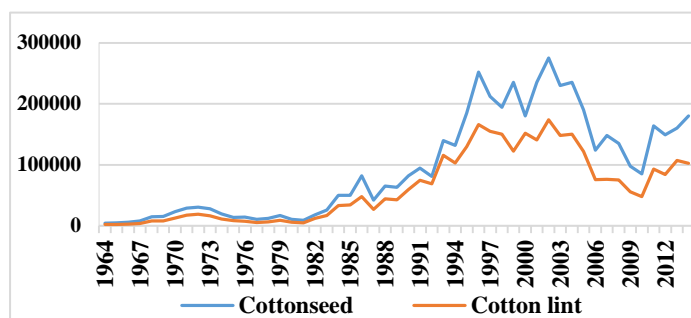
3.1 Importance of Cashew in the Economy

The cashew sector represents a huge agricultural export opportunity for Benin, together with cotton. The sector accounted for 13.5% of Benin's exports in 2008 and 1.7% of traffic at PAC (Port of

Cotonou, 2009). Cashew nut exports represent about 8% of total export value, 7% of agricultural GDP, and 3% of the national GDP in 2008. By replacing cotton, which had always been Benin's top agricultural export product, cashew outpaced all agricultural products exported by Benin; that is how, exports of cashew nuts constitute the second largest source of agricultural export earnings in the country in 2008. According to the *MEF (2008)* the *FOB value* of goods exported by Benin rose by 9.3% in comparison to 2007, increasing from 419.5 billion CFAF (\$68 Millions) in 2007 to 458.3 billion CFAF (\$74 Millions). Moreover, in 2000 cashew nuts accounted for more than 9% of the country's total exports, generating revenues of 12.5 billion FCFA (\$21 Millions). These exports have been growing since the second half of the 2000s, reaching over 12% of export earnings in Benin in 2012. In addition cashew sector generates diverse income. It contributes to the monetary income of producers and also generates jobs (Anonymous, 2015b).

3.2 Cashew Production

In 2015, South-almost same Cashew around Tons each 90 % of production

West Africa is a major cashew producer: Nine countries in the region generate 35-40 % of global production, and Côte d'Ivoire (Ivory Coast), Guinea-Bissau, and **Benin** are

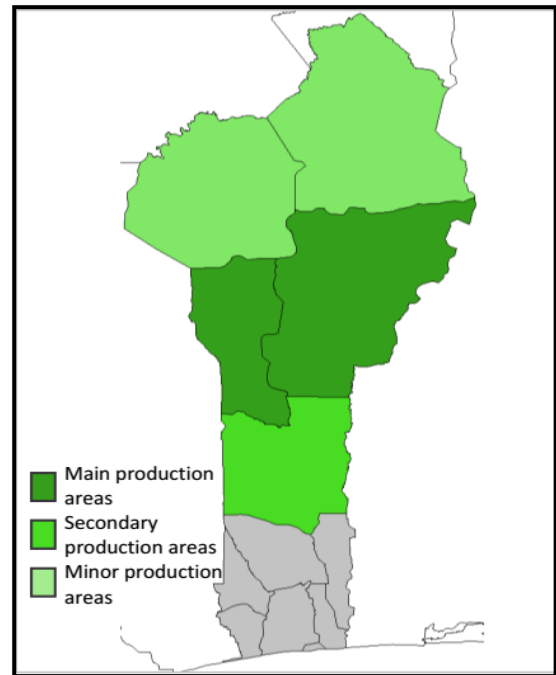
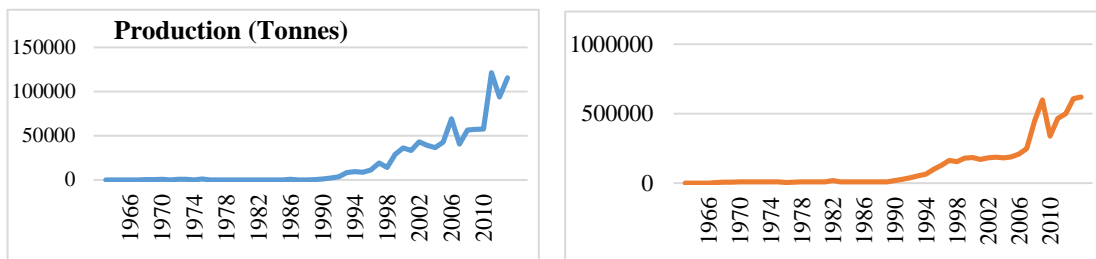

Figure v : Distribution of Cashew Acreage in Benin
Source: Anonymous, 2015b

among **the world's top five exporters** of raw cashew nuts. Figure 5 informs about the share of cashew production areas by region in 2015.

In the wake of the cotton crisis, and as part of the diversification of agricultural production and rural revenues, the cashew nut industry presents attractive development opportunities for Benin. As in other countries in West Africa (Burkina Faso, Cote d'Ivoire, Ghana etc.), cashew production has been growing in Benin since the late 90s, driven by global demand. Global exports of cashew have soared since 2002 (Figure 5) and Benin was inundated with cashew plantations in fifteen years. According to estimates provided by the African Cashew Alliance (ACA), the areas planted with cashew trees multiplied twentyfold since the late 90s, from 10,000 ha to 200,000 ha in 2012. Today, 8 of the 12 departments of the country produce cashew.

Cashew nut production in Benin takes place in three districts: **Atacora, Borgou and Zou**. In terms of climatic conditions, the most favourable area is between **Gamia** in the north and **Abomey** in the south (figure 5). The production of raw cashew nuts, in 8 of the country's 12 departments, occupies about 200,000 planters working a total of 190,000 ha in an agroforestry land-use system (FAOSTAT reported by FBSPL (2008)) that also produces annual crops such as cotton, manioc, maize, groundnuts and sorghum. Most of the crops are grown without chemical inputs. Apart from the very noticeable increase in activity at the end of the nineties, due to the rapid rise in prices paid to growers, this crop, which is Benin's biggest export after cotton, remains

t
 ively little known.

The area planted for the 1999-2000 harvest consisted of more than 15,000 hectares, of which:

- 5,323 hectares are old national plantations established between 1961 and 1976. These are generally in poor condition, and some have disappeared in fires. There are an estimated further 2,100 hectares available that need either maintenance or complete rehabilitation.
- 10,000 hectares of private plantations, of which 40% have been planted since 1995

The figure 6 bellow plots Raw Cashew Nut (RCN) production and areas harvested between 1964 and 2014

Figure vi : Benin Raw Cashew Nuts Production and Area Harvested (1964-2014)

Source: FAOSTAT, 2017

Benin's cashew nuts are considered to be the second best in West Africa, after Guinea-Bissau's. The late 1990s saw international demand for cashews increase and stimulate interest in increasing production in Benin. Cashew plantations grew from about 10,000 ha in 1990 to more than 190,000 ha in 2008, according to FAOSTAT data (figure 6). Some 200,000 growers raise the crops on plots averaging between 1 and 1.5 ha, with growers averaging 1.5 plots each. The largest plots are between 5 and 30 ha, with very

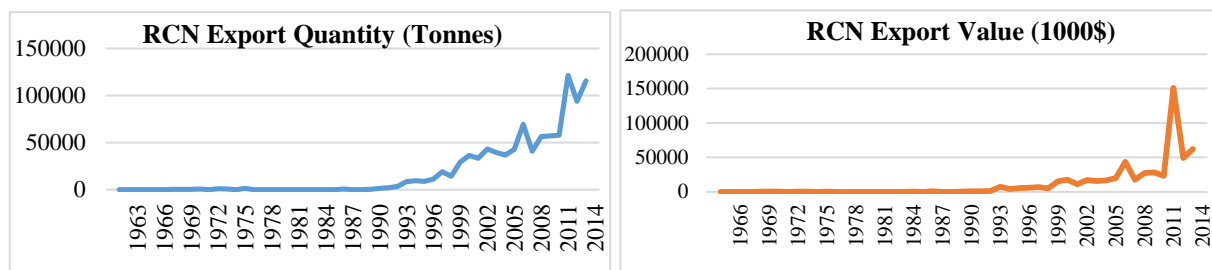
few reaching up to 50 ha in size. Cashews can be grown all over the country, but the lower third of the country (from Ketou up to Gogounou), not including the littoral area, is the optimal production area (as showing on the figure 5). 2015 production was about 135,000 metric tons (Anonymous, 2015b).

3.3 Cashew Exportation

The cashew sector represents a huge agricultural export opportunity for Benin, together with cotton. The main bright spot for Beninese trade is cashew exports, which have grown by 40% in dollar terms over the last three years and now represent about as much as cotton in Benin's export portfolio (17% for cashew against 18% for cotton on average during 2010-2012) (Anonymous, 2015c). Indeed, exports of raw nuts rose from 36,487 tonnes in 2001 to 116,398 tonnes in 2008 (PAC, 2009). According to MEF (2008), the change is the result of growth in exports of cashew nuts (+30.7%) and cotton fiber (+16.5%). Cashews represented 8% of the total value of exports in 2008, 7% of agricultural GDP and 3% of national GDP. Exports from Benin reached 116,398 metric tons in 2008, 15% of which included cashew nuts from other countries, such as Nigeria, Togo, and Burkina Faso – all much smaller producers. The farm gate price in 2008 averaged \$500.00 per ton, with each farmer producing about ½ ton annually.

The following figure 7 plots Benin Raw cashew nuts (RCN) export quantity and value from 1964 to 2014.

Figure vii : Benin Raw Cashew Nut (RCN) Export Quantity and Value between 1964 and 2014

Source: FAOSTAT, 2017

Almost the entire production is exported, untreated, to India. India dominates the world market in all areas: production, export and industrial processing. According to Kakpo and al., (2006), Raw nuts are exported to mostly India (70% of total production), with Vietnam, Pakistan, and Singapore (25% shared between them) next, followed by Malaysia, Sri Lanka, Thailand, China, and Indonesia. Only 5% remains for local processing or nearby informal trade to Nigeria and Togo of locally processed/packaged cashews. 100 % of Afonkantan output white Kernels (processed product) is shipped to the Netherlands (Tandjiekpon, 2010). About 70% of the output of small-scale and semi-industrial units is sold on the national market, 20 % in Western and Central Africa and 5% informally in Europe and the United States (Kapko and al., 2006).

4. MATERIAL AND METHODOLOGY

4.1 Data

In this study, the secondary cashew and cotton trade data was retrieved from 1964 to 2014. But according to data availability and total agricultural products exports of concerned countries, three trade indices as the Revealed Comparative Advantage (RCA), the Revealed Competitiveness (RC) and Comparative Export Performance (CEP) are calculated for each selected export crop.

4.2 Methodology

➤ Revealed Comparative Advantage (RCA) Index

Revealed comparative advantage (RCA) index is often used to measure the country's international competitiveness in certain products or industries. The RCA index was formulated by Bela Balassa in 1965 and since then it is known as the index of Balassa in the literature. RCA index is used in many empirical studies to determine a country's strong sectors. The Revealed Comparative Advantage (Balassa's RCA) index is calculated as follows:

$$RCA_{ij} = \left[\left(\frac{X_{ij}}{X_{it}} \right) \div \left(\frac{X_{nj}}{X_{nt}} \right) \right]$$

Where:

RCA_{ij} = Benin revealed comparative advantage of commodity j

X_{ij} = Benin exports of commodity j to the world

X_{it} = Benin total agricultural products export to the world

X_{nj} = rival country's export of commodity j

X_{nt} = Benin partner's total agricultural export to the world

Applying this formula to the case of this study, RCA_{cashew} and RCA_{cotton} are calculated. As almost Benin entire cashew production is exported to India, India is chosen as Benin partner for RCA_{cashew} calculation. As for RCA_{cotton} , Vietnam is selected. The values of the index vary from 0 to infinity ($0 < RCA_{ij} \leq \infty$). **The country has a comparative advantage in $RCA_{ij} > 1$. If $RCA_{ij} < 1$, it is considered that the country has a comparative disadvantage in the selected crops.**

➤ Revealed Competitiveness (RC) Index

Vollrath (1987, 1989 and 1991) and Vollrath and De Huu Vo (1990) included imports as well for computation of RTA, which equates the difference between exports (RXA) and imports (RMA) and defined Revealed Competitiveness (RC) by normalizing the export and import indices (Fertö and Hubbard, 2003).

$$RC_{Benin} = \ln RXA - \ln RMA$$

Where,

lnRXA = Benin total agricultural export to the world

lnRMA = Benin total agricultural import to the world

However, directly the logarithm of RCA index is used for Benin and its rivals for competitiveness analysis of cotton and cashew markets. **A positive value for RC is interpreted as the country has comparative advantage, while a negative index value means disadvantageous position for the country.** The index is calculated for

Benin and its competitors Burkina-Faso for cotton and Nigeria for cashew to determine which country has a better position in terms of value of its product exports with reference to cotton and cashew markets considering changing production and yield amounts between selected last 50 years (1964-2014).

➤ **Comparative Export Performance (CEP) index**

In addition, to evaluate the export specialisation of the concerned countries, Comparative Export Performance (CEP) index is calculated (Serin and Civan, 2008).

$$CEP = \ln [(XiB/XB) / (XiA/XA)]$$

XiB=Benin’s export of good i to world

XB= Benin’s total Agricultural products exports to world

XiA= the rival country’s export of good i to world

XA= the rival country’s total Agricultural products exports to world

The index is evaluated between rivals considering which has higher value. The country with higher CEP is said to have comparative advantage over the other.

5. APPLICATION OF THE FORMULA

• COTTON

$$RCA_{cotton} = \left[\left(\frac{X_{ij}}{X_{it}} \right) \div \left(\frac{X_{nj}}{X_{nt}} \right) \right]$$

Xij: Benin’s cotton exports to world

Xit: Benin’s total agricultural export to world

Xnj: Burkina-Faso’s cotton export to world

Xnt: Burkina-Faso’s total Agricultural product export to world

$$RC_{cotton} = \ln RXA - \ln RMA$$

RXA: Benin cotton Export to world

RMA= Benin cotton Import to world

$$CEP_{cotton} = \ln \left[\frac{X_{iB}}{X_B} \div \frac{X_{iA}}{X_A} \right]$$

XiB=Benin’s cotton export to world

XB= Benin’s total agriculture exports to world

XiA= Burkina-Faso’s cotton export to world

XA= Burkina-Faso’s total agricultural products exports to world

• CASHEW

$$RCA_{cashew} = \left[\left(\frac{X_{ij}}{X_{it}} \right) \div \left(\frac{X_{nj}}{X_{nt}} \right) \right]$$

Xnj: Benin’s cashews exports to the world

Xit: Benin’s total agricultural products export to the world

Xnj: Nigeria’s total cashews export to the world

Xnt: Nigeria’s total agricultural products export to the world

$$RC_{cashew} = \ln RXA - \ln RMA$$

RXA: Benin cashew Export to the world

RMA= Benin cashew Import Export to the world

$$CEP_{cashew} = \ln \left[\frac{X_{iB}}{X_B} \div \frac{X_{iA}}{X_A} \right]$$

XiB =Benin's cashew export to world

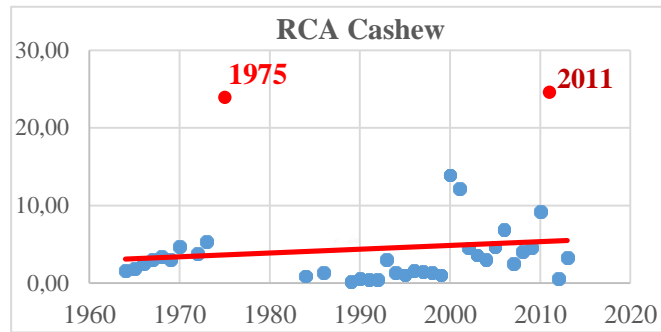
XB = Benin's total agricultural products exports to world

XiA = Nigeria's cashew export to world

XA = Nigeria's total agricultural products exports to world

RESULTS AND DISCUSSION

In this study we analysed the comparative advantage of Benin's cotton and cashew trade. Benin's cotton and cashew trade competitiveness and performance are compared to its competitor's countries Nigeria and Burkina-Faso. It has to be noticed that the index are calculated according to Benin and involved countries' **total agricultural export**.

➤ Revealed Comparative Advantaged (RCA) Index

• Cotton (Benin & Burkina-Faso)

Average RCA cotton (RCA_{Av}) (50 years): **0.92 < 1**

Figure viii : Agricultural Revealed Comparative Advantaged for cotton (Benin & Burkina-Faso)

According to average RCA ($RCA_{Av} = 0.92$) calculated for the 50 years (1994-2014), Benin has comparative disadvantage in Cotton production over Nigeria. Nevertheless there are years that his has comparative advantage in his production (points upper 1 on the figure 8).

• Cashew (Benin & Nigeria)

According to the below figure 9 and the average RCA ($RCA_{Av} = 4.46$) calculated for the 50 years (1994-2014), Benin has comparative advantage over Nigeria in Cotton production. There are years that his has comparative disadvantage in his production (figure 9).

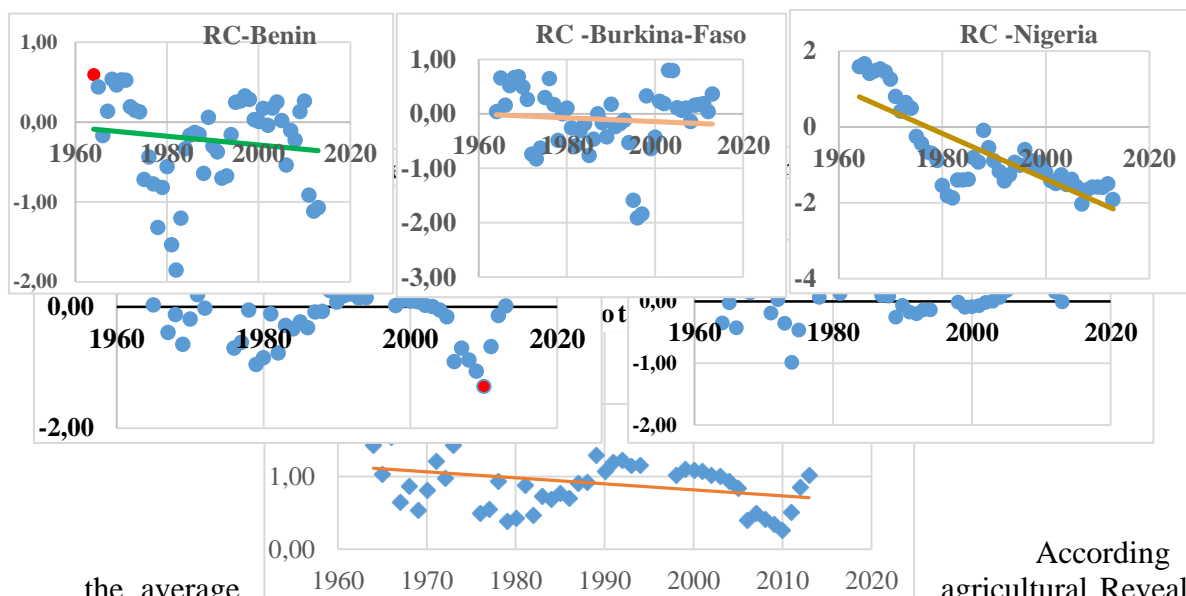
Figure ix : Agricultural Revealed Comparative Advantaged for cashew (Benin/Nigeria)

➤ **Revealed Competitiveness (RC) Index**

Revealed competitiveness index of three selected countries 'agricultural trade is calculated.

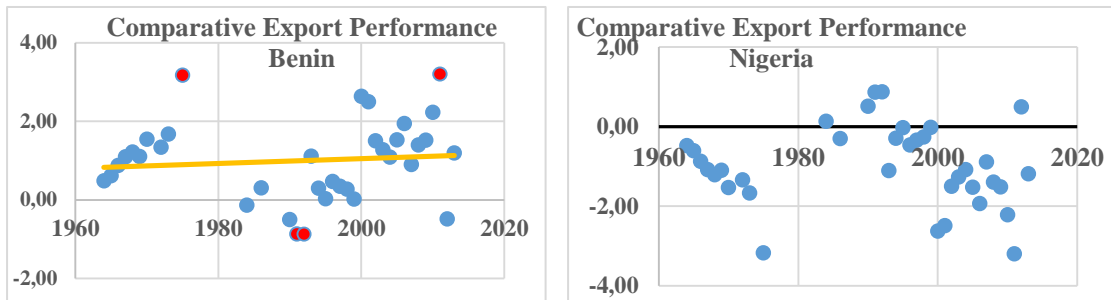
Figure x : Agricultural Revealed Competitiveness of selected countries

$$RC_{Av\ Benin} = -0.22 < 0 \qquad RC_{Av\ Burk-faso} = -0.10 < 0 \qquad RC_{Av\ Nigeria} = -0.69 < 0$$

the average According to agricultural Revealed Competitiveness (RC) calculated for all of the selected countries, their all have a comparative disadvantage in their agricultural trade. Meant that their agricultural export

to the world is less than their agricultural import (Export < Import). Nigeria has the least average revealed competitiveness compared to others selected countries.

➤ **Comparative Export Performance (CEP) index**

- Comparison of **Benin & Burkina-Faso** for **Cotton**

$$CEP_{Av\ Benin} = -0.19 < 0$$

$$CEP_{Av\ Burk-faso} = 0.19 > 0$$

Figure xi : Agricultural Revealed Competitiveness of Benin and Burkina-Faso

According to the value of average agricultural comparative export performance index obtained from 1994-2014 for two compared countries, Burkina-Faso has a comparative advantage over Benin for cotton production.

- Comparison of **Benin/Nigeria** for **Cashew**

Figure xii : Agricultural Comparative Export Performance (CEP) of Benin and Nigeria for cashew.

$$CEP_{Av\ Benin} = 1 > 0$$

$$CEP_{Av\ Nigeria} = -1 < 0$$

The value obtained from the calculation of average agricultural comparative export performance for 50 years (1994-2014) confirms that Benin has a comparative advantage in his cashew production.

6. DISCUSSION

Benin has generally a comparative disadvantage in cotton production over Burkina-Faso. Nevertheless he has comparative advantage for some years. So, Burkina-Faso's cotton is generally more competitive than Benin's. Burkina-Faso has the ability to produce cotton at a lower opportunity cost than Benin. Then, it can sell its cotton at a lower price than its competition to generate more revenues.

Benin has generally a comparative advantage in cashew over Nigeria. Even though Nigeria has comparative advantage for some years. Benin's cashew is then more competitive than Nigeria's one. So Benin can sell its cashew at a lower price than his competitor as he can produce them at a lower opportunity cost.

REFERENCES

- Anonymous 2014. "Report contains assessments of commodity and trade issues made by USDA staff and not necessarily statements of official U.S. government policy: Benin, Agricultural Situation." **Global Agricultural Information Network**. 22p
- Anonymous 2015a. **What does Benin export?** OEC [the Observatory of Economic Complexity]. Retrieved on: 12.12.2016
<http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/ben/#Exports>
- Anonymous 2015b. **The African Cashew Sector In 2015: Analysis of cashew production, processing and trade in Africa**. RONGEAD for the African Cashew initiative (ICA) from April to October 2015. 31p
- Anonymous 2015c. **Diagnostic Trade Integration Study (DTIS) Update: From rents to competitiveness**. Republic of Benin. World Bank. Final report – Mai 2015; Report No. 97242-BJ
- Anonymous 2016. **Horloge de la population du Benin. The United Nations Department of Economic and Social Affairs**. Retrieved on: 12.12.2016
<http://countrymeters.info/fr/Benin>.
- Anonymous 2017. "**2017 Index of Economic Freedom: Benin**". Retrieved on: 28.03.2017 <http://www.heritage.org/index/country/benin>
- Badiane O., Ghura D., Goreux L. and Masson P. 2002. "**Cotton Sector Strategies in West and Central Africa**." World Bank Policy Research Working Paper No. 2867.
- Balassa, B., 1965, **Trade Liberalisation and 'Revealed' Comparative Advantage**", Manchester School of Economic and Social Studies 33(1):99-123.
- FBSPL [Foretell Business Solutions Private Limited] 2008. **Cashew Handbook 2008**. A Global Perspective. First ed., July 2008, 261 pages.
- Fertö, I. and Hubbard, L.J., 2003, "**Revealed Comparative Advantage and Competitiveness in Hungarian Agri-Food Sectors**", the World Economy 26(2): 247-259.
- Gergely N. 2009. **The Cotton Sector of Benin**. Africa Region Working Paper Series No. 125, Comparative analysis of organization and performance of African cotton sectors. 69p
- Hussein k., Christophe P. and Leonidas H. 2005. "**Economic and social importance of cotton production and trade in West Africa: Role of cotton in livelihoods, national & regional development and trade**". Sahel and West Africa Club Secretariat / OECD. January 2005.
- INSAE [National Institute of Statistics and Economic Analysis] 2014. **Evaluation de la pauvreté au Bénin; Cotonou: Institut National de la statistique et d'analyse économique**.
- MAEP 2013. [Minister of Agriculture, Livestock and Fisheries.] **Republic of Benin, « Rapport de performance du secteur agricole, gestion 2012 », Direction de la Programmation and de la Prospective, MAEP, April**.
- MAEP 2015. **Rapport de Performance du Secteur Agricole, Gestion 2014**. Rapport d'Activité. 92 pages.
- MEF/General Directorate for Economic Affairs/CNPE (2008). **Programme pluriannuel de convergence actualisé 2009-2011; update version, 50 pages**
- Minot, N. and Daniels L. 2002. "**Impact of global cotton markets on rural poverty in Benin**." Presented at the **Northeast Universities Development Consortium Conference**, October 25-27, Williamstown. This paper was prepared for the World Bank.

- Mosely, W. G. and Gray L. C. 2008. **“Hanging by a Thread. Cotton, Globalization and Poverty in Africa”**. Athens: Ohio University Press.
- PAC 2009. **Evolution du trafic marchandises** (Evolution of freight traffic): période 1999 à 2008.
- Pingali P., 2010. Agriculture Renaissance: Making Agriculture for Development Work in the 21st Century. **Handbook of Agricultural Economics Volume 4**. 2010.
- Serin, V. and Civan, A., 2008, **“Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: A Case Study for Turkey towards the EU”**, Journal of Economic and Social Research 10(2): 25-41.
- Tandjiekpon A., M., 2010. **Analysis of the Benin Cashew Sector Value Chain: African Cashew Initiative (ACI)**. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), Benin, February 2010.
- Tschirley, D., C. Poulton and P. Labaste, eds 2009. **Organization and Performance of Cotton Sectors in Africa. Learning from Reform Experience**. Washington DC: The International Bank for Reconstruction and Development /the World Bank.
- Kakpo, Z. and Tandjiékpon, A. 2006. **Gestion des produits phytosanitaires et des pesticides dans la filière anacarde: Support de formation**; ADEx, 2006, 75 pages.
- Vollrath, T.L, 1987, **“Revealed Competitive Advantage for Wheat”**, **Economic Research Service Staff Report No: AGES861030**, US Department of Agriculture, Washington DC.
- Vollrath, T.L., 1989, **“Competitiveness and Protection in World Agriculture”** **Agricultural Information Bulletin No: 567**, Economic Research Service, US Department of Agriculture, Washington DC.
- Vollrath, T.L. and De Huu Vo 1990, **“Agricultural Competitiveness in an Independent World”** in **“Agriculture and Governments in an Independent World”**, International Association of Agricultural Economists Occasional Paper No: 5 (Aldershot: Gower)
- Vollrath, T.L., 1991, **“A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage”**, *Weltwirtschaftliches Archiv* 127 (2): 263-280.

TÜRKİYE'DE YENİ SAĞCI EKONOMİYE GEÇİŞ UYGULAMALARI VE TURGUT ÖZAL¹²³

Selami ERDOĞAN*

*DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, selami.erdogan@dpu.edu.tr.

Öz: II. Dünya Savaşı sonrası dönemde dünyada egemen olan ideolojinin "refah devleti" anlayışı olduğu görülmekteydi. Dünya ile paralel bir şekilde Türkiye'de de özellikle 1960 sonrası dönemde refah devleti uygulamaları dikkati çekmektedir. Belirli bir süre başarı ile sürdürülen bu modelin ekonomik, siyasi ve toplumsal yapıda meydana gelen bazı krizleri çözme konusunda yeterli olamadığı yönünde görüşler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, başta İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere bazı radikal değişikliklerin yapılması düşünülmüş, yaşanan sorunların çözümü noktasında "yeni sağ" olarak adlandırılacak olan bir anlayış bu amaçla gündeme getirilmiştir.

Türkiye'de yeni sağcı ideolojinin Batı ile hemen hemen eş zamanlı olarak ortaya çıktığını söylemek mümkün görünmektedir. Batı'da ortaya çıkışı 1979 yılında Thatcher'ın iktidara gelişi olarak kabul edildiği için, bu ideolojinin ilk işaretlerinin Türkiye'de 24 Ocak 1980 tarihinde alınan radikal ekonomik kararlarla birlikte ortaya çıktığı düşünüldüğünde, bunun doğru bir değerlendirme olduğunu söylemek mümkündür. Bu kararların mimarı olan kişi ise Turgut Özal idi. 1983 yılından itibaren başbakanlık görevini üstlenecek olan Özal Türkiye'de yeni sağcı ekonomi politikalarına sağlam bir inanç duyan ve bunun için pek çok uygulamaya imza atan bir kişi olacaktır. Çalışmamızda Özal'ın uyguladığı bu politikaların bir analizi yapılacak ve bir takım eleştiriler getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Sağ, Türkiye, Özal, Thatcher, Birleşik Devletler

JEL Kodu: F4,F41

APPLICATIONS OF NEW RIGHT ECONOMY POLICIES IN TURKEY AND TURGUT ÖZAL

Abstract: In the post-World War II era, the ideology dominating the world was seen as the "welfare state". In parallel with the world, especially in the post-1960 welfare state implementations in Turkey. It has been argued that this model, which has been successfully carried out for a long time, can not be enough to solve some crises in economic, political and social structure. In this context, some radical changes have been made, especially in Britain and the United States of America. An understanding that

¹ Bu çalışma "Anavatan Partisi'nin Siyasal Dönüşümü" başlıklı yayınlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

² Bu bildiri yukarıda ismi geçen, DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim üyelerince, BAP projesi (2016-54) olarak hazırlanmış olan çalışmadan üretilmiştir.

³ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

will be called the "new right" at the point of solution of the living problems has been brought to the fore for this purpose.

It is possible to say that the new right ideology in Turkey emerges almost simultaneously with the West. It is possible to say that this was an accurate assessment when the first signs of this ideology were thought to have emerged in Turkey with radical economic decisions taken on January 24, 1980, since the emergence in the West was regarded as the political power of Thatcher in 1979.

Architect of these decisions was Turgut Özal. Özal, who will assume the post of prime minister since 1983, will be a person who firmly believes in new right-wing economic policies in Turkey and has made many applications for it. An analysis of these policies implemented by Özal will be made and some criticisms will be brought to our work

Key Words: New Right, Turkey, Özal, Thatcher, United States.

JEL Codes: F4, F41

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan 37 yıl sonra 1960 yılında bir askeri darbeyle karşı karşıya kaldı. Bu darbe sadece Türkiye'nin siyasal hayatında değil ekonomik hayatında da önemli bir kırılmaya yol açmıştır. Bu tarihten sonra yaklaşık 20 yıl boyunca (1980 yılına kadar) karma ekonomik model olarak nitelendirilen bir ekonomik modeli benimsediği görülmektedir. Darbeden hemen sonra kurulmuş olan DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) ile devlet ekonomik sistemi yönlendirmeye çalışmıştır. Ekonomi üzerinde sürekli bir devlet kontrolünün bulunduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Yine, 1960 ve 1970'li yıllar Dünya'da "Refah Devleti" olarak adlandırılan bir modelin benimsendiği bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu modelde devlet sosyal harcamaları artırarak alt gelir gruplarına kaynaklar (yardımlar) aktarmaktadır. Benzer uygulamaların aynı yıllarda Türkiye'de de yapıldığını görmekteyiz.

Ancak, 1980'lere gelindiğinde bu modeli benimsemiş olan ülkeler, yüksek bütçe açıkları vermeleri nedeniyle ve başta İngiltere olmak üzere pek çok ülkede "Refah Devleti Modeli" sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda sosyal harcamaların azaltılmasını savunan ve serbest piyasa ekonomisi taraftarı olan "Yeni Sağcı" ekonomik model gündeme gelmiştir. Öte yandan, 1979 yılının sonuna doğru ekonomik bir buhran yaşamakta olan ve pek çok temel gıda maddesinin bulunamadığı Türkiye'de de Süleyman Demirel'in azınlık hükümeti kuruldu. Başbakan Demirel, ülkeyi içinde bulunduğu bu zor durumdan kurtarmak için yeni sağcı politikalara sağlam bir inanç duyan Turgut Özal'ı başbakanlık müsteşarlığı görevine getirdi. Özal serbest piyasa ekonomisini savunan ve sosyal harcamaların kısılmasını tavsiye eden bir bürokrat idi. Demirel'in teşviki ile Özal tarafından hazırlanan ve ekonomide yapısal dönüşümü hedefleyen kararlar 24 Ocak 1980 tarihinde açıklandı. Aslında bu kararlar Türkiye'yi içinde bulunduğu ekonomik sorunlardan kurtarmayı hedefleyen ve yeni sağcı politikalara uygun acil önlemleri içeren kararlar dizisi idi. Bu kararlar devletin sosyal harcamalarının azaltılmasını ve KİT(Kamu İktisadi Teşekkülleri) ürünlerine zam yapılmasını içermektedir. Fakat o dönemin konjktörü (sendikaların çok güçlü olması v.s.) bu kararların hayata geçirilmesine izin vermedi.

İlerleyen süreçte, 12 Eylül 1980 askeri darbesi yaşandı. Türkiye 3 yıldan fazla bir süre askeri darbe altında yaşamak zorunda bırakıldı. 1983 yılının Kasım ayında yapılan genel seçimler ile Türkiye yeniden sivil yönetime dönecekti. Bu seçim sonuçlarına göre Turgut Özal ve onun partisi olan ANAP (Anavatan Partisi) tek başına iktidara sahip oldu. Buna rağmen darbeyi gerçekleştirmiş bulunan generallerin sivil yönetim üzerinde önemli ölçüde denetim kurduklarını söylemek gerekmektedir. Özellikle Özal'ın başbakanlığının ilk yıllarında, kendini 1982 yılında Cumhurbaşkanı seçtirmiş bulunan ve eline geniş yetkiler geçiren darbenin lideri Kenan Evren'in sivil yönetim üzerinde oldukça etkili olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bir anlamda Türkiye, 1983 yılından itibaren askeri vesayetın hüküm sürdüğü ve sivil hükümetin yetki alanının çok sınırlı olduğu bir ülke görünümündeydi. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren ise bu vesayetın hafiflediği gözlemlenecekti.

2. DEMOKRASİYE GERİ DÖNÜŞ VE I. ÖZAL HÜKÜMETİ (1983-1987)

1983 genel seçimlerinin galibi olan Başbakan Özal ve partisi, iktidarlarının ilk döneminde bir geçiş hükümeti olmasının da etkisi ile askeri rahatsız edecek herhangi bir davranışa girmemeye özen gösterdiler. Bu dönemde, tamamen ekonomiye odaklı kararlara imza attıkları görülmektedir (Paşaoğlu, 1996:117). O yıllarda kendisini bir "hesap adamı" olarak tanıtan Özal ekonomik konularda konuşmaktan büyük bir zevk almakta iken (Kalaycıoğlu, 2002:46), sosyal ve siyasal içerikli konularda konuşmaktan kaçınmıştır. İçinden geçilen dönemin hassasiyeti bakımından Özal, hiçbir partinin devamı olmadıkları, yepyeni bir parti oldukları hususunu sıklıkla vurgulama gereği duymuş ve 1982 Anayasası'nı eleştirmemeye özen göstermiştir. Bu bağlamda, Turgut Özal'ın oldukça pragmatik bir insan olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Özal ilk iktidar dönemini (1983-1987), sivil demokratik rejimin yerleşmesini sağlamaktan daha çok, güçlü ve kapitalist dünya ile entegre olmuş bir Türkiye için gerekli görülen ekonomik reformların gerçekleştirilebileceği bir "geçiş dönemi" olarak görmekteydi. 12 Eylül öncesinde ciddi ideolojik kavgalar ve sistem tartışmaları yapılmakta iken, 80 sonrası politik yaşamda ise bunların yerini ekonomik eksenli tartışmalar almıştır (Göle, 1992:49). Bu dönemde, "serbest piyasa ekonomisi", "ekonominin transformasyonu" gibi kavramlar esas tartışma konuları olmuştur. O yıllarda, askerlerin sivil hükümet üzerinde çok belirgin bir denetimi görülse bile, Özal yaptığı konuşmalar ve kullandığı ekonomik içerikli kavramlarla gündemi belirleyen en önemli kişilik haline gelmiştir.

3. TURGUT ÖZAL'IN EKONOMİK ANLAYIŞI

Turgut Özal'ın Partisi olan ANAP 1983 yılından sonra yapılacak olan 1987 genel seçimlerini de kazanacaktı. Böylece, iki dönem üst üste seçim kazanarak 1983- 1991 yılları arasında ülkeyi yönetme şansına sahip oldu. Bu sekiz yıllık süreçte "liberal ekonomi" olarak adlandırılan model partinin yol haritasını belirledi. Hem Özal, hem de ANAP yöneticileri, kendilerinden önceki hükümetleri uluslararası ekonomiye kapalı oldukları gerekçesi ile eleştiriyorlardı. Onlara göre; 12 Eylül öncesindeki hükümetler Türkiye'nin etrafında adeta bir duvar örmüşler, Türkiye'yi uluslararası toplumdan ve küresel ekonomiden tecrit etmişlerdi (Topal, 2000:40). Bu bakımdan, Türkiye kaybolan yıllarını geri kazanabilmek ve uluslararası küresel ekonomiye eklenilebilmek için çok acil reformlara ihtiyaç duymaktaydı.

Özal'ın konuşmalarında sık sık başvurduğu “serbest pazar ekonomisi”, “dünyaya açılma”, “özelleştirme”, “pederşahi ve korumacı devlete son” gibi kavramlarda reform (küreselleşme) arzusunu dile getirmektedir. Özalıcı anlayışta küreselleşme, çağın kaçınılmaz bir gerçekliği olmakla birlikte, aynı zamanda kendilerine çıkış yolu aramakta olan Türkiye gibi ülkeler için büyük bir fırsat olarak da görülmektedir (Acar, 2008: 196-198). Küreselleşen dünya ekonomilerine uyum sağlamak amacı doğrultusunda, elde hazır bulunan reçete (24 Ocak Kararları) ile tez elden “devlet odaklı ekonomiden piyasa odaklı ekonomiye geçmek” düşüncesi -uluslararası finans kuruluşlarının da desteği ile- yürürlüğe konulmuştur.

Bu düşünce, parti programının “iktisadi politika” bölümünde şu cümlelerle ifade edilmekteydi “müdahale ve tahditlerin asgariye indirilerek, rekabet şartlarının hakim kılındığı serbest pazar ekonomisinin uygulanması ekonomik sistem tercihimizdir...ihracatın artırılarak milli gelir içindeki payının yükseltilmesi...devletin tanzim edici ve yönlendirici fonksiyonu genel seviyede olmalı, detaylara müdahale edilmemelidir” (ANAP programı, 1983). Bu cümleler, aynı zamanda 12 Eylül öncesinde uygulanan “ithal-ikameci” ekonomik model yerine “ihracat-odaklı” ve küresel ekonomiye endekslenerek yeni bir model yaratma arzusunun da ipuçlarını vermektedir. Yıllardır “ekonomiyi bilen adam” diye reklamı yapılan Özal, 1983 yılında yazdığı parti programı paralelinde ekonomi politikalarını uygulamaya yöneldi. Bu kararların ana hedefi, rekabete dayalı ve küresel ekonomiye uyum sağlayabilecek bir ekonomi yaratmaktır. Özal'ın ilk iktidar dönemine bakıldığında (1983-1987), bu dönemin en dikkat çekici özelliği, “piyasa ekonomisine” işlerlik kazandırmak için yapılan girişimlerdir (Çalık, 1992:9), bu girişimlerin belli başlı olanları ise şunlardır (Morgil, 1996:104-105; Akad, 2000:267).

- Türk Parasını Koruma Kanunu değiştirilmiştir
- Esnek ve gerçekçi kur politikasına geçilmiştir
- İMKB kurulmuştur (Borsa İstanbul)
- Fiyat kontrolleri kaldırılmıştır
- İthalat yasakları ve kotalar kaldırılmıştır
- Bütçe-dışı fon uygulamaları başlatılmıştır
- Özelleştirme çabalarına girişilmiştir
- Yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir

Aslında, Özal'ın uygulamaya koyduğu bu politikalar 12 Eylül öncesinde büyük bir kriz yaşamış olan Türkiye ekonomisini yeniden ayağa kaldırmak için alınmış tedbirler paketi idi. Özal'a göre ekonominin yapısını değiştirmeden ve radikal kararlar almadan ülkenin düzluğe çıkması mümkün değildi. Bu yapılan icraatlar, bir anlamda 24 Ocak 1980 Kararlarının devamı niteliğinde olan uygulamalardı. 12 Eylül 1980 öncesinde TC vatandaşlarının ceplerinde döviz bulundurması bile suçtu. Fiyat kontrolleri, üretim azlığı ve ithalat yasakları nedeniyle pek çok ürün piyasada bulunamıyordu, bulunsa bile sadece karaborsa fiyatları ile satın alınabiliyordu. Yoklukların, kıtlıkların ve kuyrukların olduğu bir Türkiye söz konusu idi. İhracatımız çok düşük rakamlarda seyrediyordu ve çoğu tarımsal ürünlerden oluşan bu ihracatımız petrol ithalatımızı karşılamaya bile yetmiyordu. Süleyman Demirel'in veciz ifadesi ile “ülke 70 cent'e muhtaç” bir durumdaydı (Sazak, 2010:12). Türkiye, dünyanın diğer devletleri ile rekabetten korkan ve yüksek gümrük duvarlarıyla örülmüş ilkel bir ekonomik modele sahipti. İşte Özal, Türkiye ekonomisinin bu sorunlarını gidermek için adeta bir reçete yazdı ve bahsedilen kararları yürürlüğe koydu. Gerçi, 12 Eylül ara rejimi (darbe)

döneminde de 2 yıl ekonominin başında kalmıştı, ama hiçbir zaman bu kadar bağımsız karar verici konumunda olmamıştı.

Özal ilk iktidar döneminde, bu kararları yürürlüğe koyarken darbe yönetiminin oluşturmuş olduğu ortamın avantajını kullandı. Çünkü, tüm toplumsal muhalefet unsurları darbeler tarafından bastırılmış ve yapılan 1982 Anayasası ile işçilerin pek çok hakları ellerinden alınmıştı. Bu sayede, Özal dış pazarlarda rekabet avantajı elde edebilmek için işçi ücretlerini düşük seviyelerde tutabildi. Zaten, bu anayasaya göre grev yapabilmek neredeyse imkansız idi. Muhalefet unsurları açısından bakıldığında, darbeci generaller Özal'a adeta dikensiz bir gül bahçesi bırakmışlardı.

4. YENİ SAĞCI (NEO-LIBERAL) EKONOMİK UYGULAMALAR

Yeni Sağcı (Neo-liberal) küreselleşme çağına özgü, otoriter kuralların katkısı ile uygulama alanına taşınan ve Özal'ın uygulamak istediği anlayış, literatürde "arz-yönlü iktisat" olarak adlandırılmakta idi. Bu sistemde, vergi indirimleri yoluyla şirketlerin daha çok karlar elde etmesi sağlanıyordu. Kazançları artan şirketlerin ise daha çok yatırım yapacağı varsayılıyordu. Böylece, yapılan yeni yatırımlardan da devlet vergi alacağı için toplam vergi gelirlerinin artacağı hesap ediliyordu. Tabii bu arada, toplam arz miktarında da bir yükseliş öngörülmüyordu. Batı dünyasında 1979 yılında İngiltere'de Margaret Thatcher ile başlayan ve 1980 yılında ABD'de Ronald Reagan ile devam bir süreç olup, iktidara gelen merkez sağ hükümetler tarafından ustalıkla yürütülen politikalar olarak bilinmekteydi (Ergüder, 1991:153-154). 1983 yılında iktidara gelen Özal da benzer politikalar uygulamak için uğraştı. Zaten Yeni Sağcı (Neo-liberal) bir düzeni inşa edebilmek için çok uygun bir konjonktür yakalamıştı. İktidarın ilk yıllarında "arz-yönlü iktisat" uygulamaları sayesinde çok ciddi başarılar elde edildi. Özellikle, alt-yapı yatırımlarında, büyüme hızında ve ihracat rakamlarında elde edilen başarılar dikkati çekmekteydi.

Özal dönemi, yapılan alt yapı yatırımları ile popüler bir nitelik kazandı. Haberleşme, enerji ve ulaştırma alanlarında büyük ölçekli projelere başlandı (Aktan, 1999:460). İkinci Boğaz Köprüsü, Atatürk Barajı, otoyollar (İzmir-Çeşme Otoyolu v.s), köylere kadar telefon şebekelerinin yaygınlaştırılması bu bağlamda değerlendirilebilecek yatırımlar olarak ön plana çıkmaktaydı. Medyanın etkin bir şekilde kullanılmasının (TRT1-İcraatın İçinden Programı gibi) da katkısı ile toplumsal bir destek sağlamak mümkün olabildi (Çalık, 1996:37). Bu tür kamu yatırımları ve özel sektör yatırımlarının da teşvik edilmesi ile, büyüme hızında ciddi bir hareketlenme sağlandı. 1980'den itibaren başlayıp 1980'lerin sonuna kadar devam eden süreçte, yıllık ortalama % 5.2 gibi nispeten yüksek bir büyüme oranı yakalanabildi (Kolsuz, Yeldan: 2014:51).

Öte yandan, 1981-1988 arasındaki dönemde ihracatta %300'e yakın bir artışın sağlandı. Bu büyüme ve ihracat artışları, küreselleşme sürecindeki Türkiye'de önemli bir kazananlar grubunun doğmasına da yolaçtı. Bu kazananlar grubunun içerisinde ENKA Holding, Toprak Holding gibi kuruluşlar dikkat çekmekteydi (Öniş, 2000:289 ; Boratav, 2000:167).

Bu süreçte, Anadolu'nun farklı (Denizli, Çorum, Gaziantep, Kahramanmaraş, Konya gibi) merkezlerinde "Anadolu Kaplanları" olarak adlandırılan bazı firmalar hızlı bir gelişim süreci içine girerek (Öniş, 2000:289), özellikle tekstil, metal, gıda v.b sanayi sektörlerinde ivme kazandılar. Bu firmalar genel olarak dini eğilimleri ağır basan kişilerin oluşturduğu girişimlerdi. Özal'la birlikte yükselişe geçen bu yeni

sermaye sınıfı 1990 yılına gelindiğinde Erol Yarar liderliğinde -TÜSİAD'a alternatif-MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği) isimli muhafazakar/dindar işveren örgütünü kurdular (Özler, 2001:274) Muhafazakar gruplar yine iktidarın yaptığı yasal düzenlemeler kanalıyla "İslami bankacılık" adı altında finansal alanda da kendilerine yer edindiler. İhlas Finans, Anadolu Finans, Kuveyt-Türk v.s gibi kuruluşlar bu anlayış çerçevesinde faaliyetlere başladılar (Tosun, 1999:174).

Aynı zamanda Özal, sermaye sınıfının dışında kalan kesimlerin de desteğini sağlamak için bazı adımlar attı. Bunlardan ilk akla gelenler; Toplu konut projeleri, gelir ortaklığı senetleri, küçük yatırımcılar için yüksek faizler verilmesi gibi uygulamalardı. Yine, bu amaç doğrultusunda "ücretliye vergi iadesi" "fak-fuk-fon" gibi enstrümanlar geliştirildi. Bu tür küçük katkılar, Özal'ın ortadirek olarak nitelendirdiği alt-sınıfların ona sempati duymasını sağladı. Diğer yandan, ithalatın serbestleşmesi ile birlikte tüketim mallarında aniden bir bolluğun yaşanmış olması Özal'ın politikalarına olan inancı güçlendirdi. Çünkü, 12 Eylül öncesinde pek çok malın bulunamaması hala halkın hafızasında idi (Boratav, 2000:165). Kabul etmek gerekir ki, uygulanan neo-liberal ekonomik politikalar sayesinde, Türkiye'de yokluklar ve kıtlıklar ortadan kalktı. Türkiye dünyaya açık ve rekabet gücü artmış bir ülke haline geldi. Cepte döviz taşımanın, yabancı sigara bulundurmanın suç olması gibi pek çok gereksiz yasak ortadan kaldırıldı. Fakat, bu dönemde uygulanan ekonomi politikaları pek çok açılardan da eleştiri konusu oldu.

5. ÖZAL VE ALT-GELİR GRUPLARI

Bu eleştirilerin en dikkate değer olanlarından birincisi, gelir dağılımında ortaya çıkan olumsuzluklardı. Gelir dağılımının bozulmasını tetikleyen faktörlerin başında devletin sosyal harcamalarda kısıntıya gitmesi gelmekteydi. Yine, kayırmacı teşvikler, vergi düzenlemeleri ve düşük ücret politikaları gibi uygulamalar gelir dağılımı adaletsizliğini daha da derinleştirdi. Özal iktidarının ilk yıllarından itibaren, "Devlet baba değildir." "Sosyal devlet ölmüştür." gibi sloganlar ile yola çıkmıştı. Bu felsefe doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalar, devletin "sosyal devlet" olma özelliğini iyice aşındırdı (Ateş, 1996:16).

Vergi sisteminde yapılan radikal bir değişiklik sonucunda getirilen, dolaylı bir vergi olan ve adaletsiz bir vergi türü olarak kabul edilen KDV (Katma Değer Vergisi) nedeniyle alt sınıflar daha fazla vergi ödeme yükü ile karşı karşıya bırakıldılar (Boratav, 2000:166). 1980 yılından itibaren tüm vergi gelirleri içinde gelir vergisinin oranı sürekli azalırken, dolaylı vergilerin oranı ise sürekli bir artış kaydetti (Kazdağlı, 2003: 465). Özal dönemi ile birlikte daha fazla vergi ödemek zorunda kalan bu kesimlerin iktidara olan desteklerini zamanla geri çekmeye başladıkları görüldü.

Durmadan artan pahalılık (enflasyon) yüzünden, ücret ve maaşla geçinen büyük çoğunluk çok zor şartlar altında yaşam mücadelesi vermek zorunda kaldı (Ahmad, 2007:198). 12 Eylül Anayasası ile getirilen düzenlemeler nedeniyle hükümete karşı hiçbir pazarlık gücü kalmayan bu kesimler için, çok düşük ücretlere çalışmak dışında bir alternatif bırakılmamıştı. Bu dönemi de kapsayan (1980-1988) araştırmalara bakıldığında, ücret ve maaşla geçinen kesimlerin gelirleri sürekli enflasyonun gerisinde kalmış ve reel olarak parasal kayba uğradıkları gözlemlenmiştir (Kirmanoğlu, 1996:540; Boratav, Türel, Yeldan, 1994:46). Bir diğer alt-gelir grubunu oluşturan çiftçiler de, 1980-1988 arası dönemde gelir kaybına uğrayan bir başka sınıf olarak görülmektedir. Çok partili siyasal yaşama geçildikten sonraki süreçte, iktidara gelen

merkez sağ hükümetler tarafından sıklıkla kullanılan tarıma yönelik sübvansiyonlar ANAP iktidarı ile ciddi biçimde azaltılırken, tarım ürünlerine verilen taban fiyatlar çoğu zaman enflasyonun altında gerçekleşti (Tosun, 1999:172). Yeni sağcı (Neo-liberal) politikalar yaygınlaştıkça gelir dağılımı her geçen yıl daha da adaletsiz bir hale geldi (Akgüç, 1991:59).

Fonksiyonel gelir dağılımı açısından bakıldığında, maaş ve ücretlerin toplam gelir içerisindeki payı 1979'da %33'lerde iken geçen on yıllık süre (1989) sonunda %14,5 lara, tarım gelirlerinin toplam gelir içindeki payı ise 1979'da %24 iken 1989'a gelindiğinde %15,5'ler gibi çok düşük rakamlara gelmiştir. Buna karşın, aynı dönemde (1979-1989) "faiz-kira-kar"dan oluşan gelirlerin payı ise %44'ten %70'lere yükseldi (Özel, 1993:96).

Özal'ın I. İktidar döneminde (1983-1987) temel ekonomik sorunlar (rekabet gücü, büyüme, ihracat v.s) çok hızlı bir şekilde çözülmeye çalışıldı. Fakat, bu anlayış yeni başka sorunların (gelir dağılımı, v.s) doğmasına yol açtı. Ekonomik rasyonalite (akılcılık) adına devletin sosyal boyutu ihmal edildi. Bu politikalar yüzünden, ilerleyen süreçte ortadirek diye adlandırılan kesimler Özal ve onun partisinden uzaklaşmaya başladılar. Zaten, bunun en belirgin göstergesi ise seçimlerde elde edilen sonuçlar olacaktı. Turgut Özal'ın Partisi olan ANAP 1983'te yapılan genel seçimlerde %45 oy almış olmasına rağmen, 1987 yılında yapılan genel seçimlerde %36 ve 1991 yılında yapılan genel seçimlerde ise %24 oranında oy alabildi. 1991 yılındaki bu başarısız sonucun ardından iktidar olma pozisyonunu da kaybederek "Ana Muhalefet Partisi" konumuna düştü.

6. SONUÇ

Turgut Özal 1980'li yıllarda Türk siyasetine damgasını vurmuş önemli bir siyaset adamıdır. Onun ekonomik alanda yapmış olduğu icraatlar uzun yıllardır tartışma konusu yapılmaktadır. Özal öncesinde Türk ekonomisi dışa kapalı bir görünüm arz etmekte iken onun kaleme almış olduğu "24 Ocak 1980 Kararları" ve sonrasında 1983 yılında başbakanlığı dönemindeki yaptığı uygulamalar Türkiye'yi bambaşka bir ekonomik modele taşımıştır. Özal'la birlikte Türkiye ekonomisi küresel ekonomiye eklenmek için hızla yol katedmiştir. Bu süreçte ithalat yasaklarının kaldırıldığı ve serbest piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomi oluştuğunu görmekteyiz. Bu sayede 80 öncesi dönemde yaşanan kıtlıklar ve yokluklar büyük ölçüde ortadan kaldırılmış ve ithal edilen birçok mal rafları doldurmuştur.

Öte yandan, devlet destekleri ve ücretlerin baskı altında tutulması sayesinde Türkiye'nin ihracatında ciddi artışlar görülmüştür. Bununla birlikte, büyüme oranlarında dikkate değer artışlar sağlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında Özal'ın uyguladığı yeni sağcı politikalar hakkında olumlu şeyler söylemek mümkün görünmektedir. İhracat şirketleri ve ticaretle uğraşan sınıflar Özal döneminde kazançlı çıkan sınıflar olmuşlardır.

Buna karşın, alt-sınıflar olarak nitelendirilen işçi ve köylü kesimleri ise Özal'ın uyguladığı ekonomi politikalarından zararlı çıkan kesimler olarak ortaya çıkmışlardır. Bu sınıflar, ücretlerin baskı altında tutulması ve yüksek enflasyon nedeniyle "kaybeden sınıflar" olmuşlardır. Toplumun önemli bir çoğunluğunu oluşturan bu sınıflar 1980'li yılların ortalarından sonra yapılan seçimlerde Özal'ın partisinde karşı tepkilerini göstererek ANAP'ın iktidardan düşmesine yol açmışlardır. Diğer bir deyişle, Türk seçmeni başlangıçta Özal'a ciddi bir kredi tanımış olsa bile,

onun uygulamış olduğu yeni sağcı politikalarından pek hoşlanmamış ve başlangıçta Özal'a ve onun partisine tanımış oldukları bu krediyi geri almıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Feride (2008), “Turgut Özal” (Der. Heper Metin, Sayarı Sabri), **Türkiye’de Liderler ve Demokrasi** (Çev: Zuhul Bilgin), İstanbul: Kitap Yayınevi, s.185-206.
- Ahmad, Feroz (2007), **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akad, Asaf , Savaş (2000), “The Political Economy of Turkish İnflation”, **Journal of International Affairs**, V. 54, S. 1, s. 265-282.
- Akgüç, Öztin (1991), **Politikada Gerçeği Arayış**, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Aktan, Coşkun Can (1999), “Turgut Özal: Liberal Reformist mi?, Yoksa Liberal Deformist miydi?” **Yeni Türkiye**, S. 25, s. 459-469.
- Anavatan Partisi (1983), **Parti Programı**, Ankara: Anavatan Partisi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı.
- Ateş, Toktamış (1996), “Türkiye’de Siyaset Nereye Gidiyor?”, **Yeni Türkiye**, S. 96/6, s. 14-23.
- Boratav- Korkut, Türel - Oktay, Yeldan,-Erinç (1994), “Distributional Dynamics in Turkey Under ‘Structural Adjustment’ of The 1980s”, **New Perspectives on Turkey**, Fall 11, s. 43-69.
- Boratav, Korkut (2000), “İktisat Tarihi (1881-1994)”, Akşin S. (Der), **Türkiye Tarihi-5**, 3. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, s. 161-214.
- Çalık, Mustafa (1992), “Özal: Türkiye’nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır!”, **Türkiye Günlüğü**, S. 19, s. 5-23.
- Ergüder, Üstün (1991), “The Motherland Party: 1983-1989” Heper, M., Landau, J., (Der), **Political Parties and Democracy in Turkey**, Londra, NY: I.B. Tauris and Co. Ltd. Publsihers, s. 152-169.
- Göle, Nilüfer (1992), “80 Sonrası Politik Kültür”, **Türkiye Günlüğü**, S. 21, s. 49-54.
- Kalaycıoğlu, Ersin (2002), “Morherland Party: The Challenge of İnstitutionalization in a Charismatic Leader Party”, Heper M., Rubin B., (Der.), **Political Parties in Turkey**, Londra: Frank Cass, s 41-62.
- Kazdağlı , Celal (2003), “Turgut Özal’ın İktisadi Reformları”, Sezal, İ., Dağı, İ., (Der.), **Kim Bu Özal?**, İstanbul: Boyut Kitapları, s. 443-470.
- Kirmanoglu, Hasan (1996), “Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Bölüşümü”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 12, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 540-548.
- Kolsuz, Güneş - Yeldan Erinç, (2014), “1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynaklarının Ayrıştırılması”, www.calismatoplumu.org 14.08.2015
- Öniş, Ziya (2000), “Neo-Liberal Globalization and the Democracy Paradox: The Turkish General Elections of 1999” **Journal of International Affairs**, Vol. 54, S. 1, Fall 2000, s. 283-306.
- Özel, Mustafa (1993), **Piyasa Düşmanı Kapitalizm**, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özler, Hayrettin (2001), **State and Business in Turkey: Issues of Collective Action With Speical References To MUSİAD**, Doktora Tezi, University of Strathclyde: Scodland

Paşaoğlu, Arif (1996), “Turgut Özal’ın Kalıcılığı”, Sezal, İ., (Der.) **Devlet ve Siyaset Adanı Turgut Özal**, İstanbul: 20 Mayıs Eğitim, Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı Yayını, s. 116-132.

Sazak, Derya (2012), “ Arjantin ve yardım utancı” **Milliyet Gazetesi**, 27.07.2015

Topal, Aylin (2000), **The New Right and Özalizm: A Comparative Perspective**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi.

Tosun, Tanju (1999), **Merkez Sağ ve Solda Parçalanma**, İstanbul: Boyut Yayınları.

TÜRKİYE’NİN BALKANLAR COĞRAFYASI İLE KUYUMCULUK SEKTÖRÜ TİCARET VERİLERİNİN ANALİZİ¹

Haldun ŞEKERCİ*

**Dumlupınar University, Faculty of Fine Arts, Handicraft Design and Manufacture-
Jewelry Design and Manufacture, haldun.sekerici@dpu.edu.tr*

Öz: Köklü bir geçmişe sahip Türk milleti devlet bazında yaşamsal sürecini Türkiye Cumhuriyeti ile sürdürmektedir. Millet olarak bilinen tarihinden beri her ulaştığı bölgedeki bilgiyi devşirerek daha ileriye götürmeyi başarmışlardır. Ele geçen arkeolojik buluntular ve eserlerde Türklerin her dönemde çağdaşlarına göre metal işleme konusunda ileri seviyede oldukları görülmektedir. Geçmişten günümüze değin taşıdıkları bu mezzetlerini kaybetmeden çağın teknolojik gelişimini de dünya ile aynı anda takip ederek dünyada bu alanda söz sahibi ülkeler sıralamasında üst sıralardaki ülke konumuna yükselmişlerdir.

Balkan ülkeleri ile tarihten getirdiğimiz köklü birliktelikler sebebiyle Balkanlar coğrafyasını doğal olarak Türkiye’nin Hinterland’ı konumuna soktuğunu söylemenin yanlış olmayacağı düşünülmektedir. Bu duruma istinaden Balkanlar bölgesi ülkeleri ile kuyumculuk alanında yapılan ticaret verileri incelenerek analiz edilmiştir. Bulgular literatür taraması, TÜİK, Ekonomi Bakanlığı ve diğer ilgili kurumların ticaret verileri ile sınırlıdır. Bu alanda mevcut bir çalışma bulunmaması sebebi ile özgündür. Balkan ülkeleri ile yapılan kuyum mamul ticaretinin analiz edilerek kuyumculuk alanında henüz tam olarak ihracat potansiyelini kullanamayan alan ilgilerine ihracat potansiyelin artırılması yol gösterici olması ve bu alanda çalışanlara veri oluşturması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye’nin kuyumculuk alanındaki geçmişten günümüze durumu ve genel ekonomik veriler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın devamında Türkiye’nin balkan ülkeleri ile yaptığı kuyumculuk ürünleri ticaret verileri elde edilerek elde edilen sonuçlar tablolaştırılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerden sonuçlar çıkartılarak konu tartışılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: El Sanatları, Kuyumculuk, Altın, Gümüş, Mücevher

JEL Kodu: A1

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad’da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ANALYSIS OF TRADE DATA OF JEWELRY SECTOR BY TURKEY'S BALKANS GEOGRAPHY

Abstract: The Turkish nation, which has a long history, continues its vital process with the Republic of Turkey on the basis of the state. Since the time of the nation known as the Nation, they have succeeded in bringing further information to the region that has been reached. The success that every nation has shown on the field has been shown in the field of mine art, even to the topic of Turks' epics. In every archaeological finds and works, it is seen that Turks are advanced in metal processing according to their contemporaries. They have continued their success in the field of goldsmithing, which is counted in metal processing subspaces. They have followed the technological development of the era at the same time as the world without losing these virtues that they have been carrying from day to day. With these reasons, in the world, the top rankings of the countries that have the word of this land rose to the position of speaking countries

It is thought that it would not be wrong to say that the Balkan countries naturally put Turkey in the position of Hinterland because of the deep associations we brought from the Balkan countries with the history. In this context, the trading data in the Balkans region countries and jewelry area were analyzed and analyzed. Finding literature is limited to trading data of TUIK, Ministry of Economy and other related institutions. This area is unique because there is no work available. It is aimed to analyze the jewelry trade made with the Balkan countries and to guide the increase of export potential to the field which is not yet fully utilized in the field of jewelry and to create data for this field workers. Within the scope of the study, information about Turkey's historical situation in the field of jewelry and its present situation has been given. General economic data has been obtained in the field of jewelry. Later, it was emphasized how much trade with the Balkan countries in Turkey and how much trade with the countries. After that, as a sub-title, the results obtained by obtaining trade data of the mentioned countries and precious metal jewelry products were tabled and analyzed. The results obtained from the obtained data were tried to be discussed.

Key words: Handicrafts, Jewelry, Gold, Silver, Jewelry-Jewellery

JEL Codes: A1

1. INTRODUCTION

The history of the mining works that are included in the handicrafts in Turkey is very old. The Anatolian people were found in archaeological excavations in our country where pre-historic and historical eras were used in various forms and possibly with ornamental items and jewelry for various purposes. (Sular, 1998, p.25). The racist nations have always considered holly and irregularity, and have developed various beliefs and practices in this regard (Türkmen & Türker, 2014, p.4). This situation can be shown as one of the reasons for the fact that Turks are very advanced in the mining arts compared to the contemporaries. Old Turkic tribes who took Central Asia as their homeland, Huns, Göktürks, and mine arts were considered as a national art. By

accepting Islam, the Turks established Islamic Turkish States and maintained their arts in Islamic beliefs(Kayaoglu, 1985, p. 185).

According to Abdulkadir Inan (1966)

(...), the two sanctuaries that played a role in the conquest of which Turks had done since known historical periods were horse breeding, while the other was mining(p.543).

Anatolia can be considered the birthplace of world jewellery. Examples of mining operations that took place among the bronze aged works of the first time and which date back to five thousand years ago have been prepared by the artists who lived in these lands (Kirtunc, 1990, p.25). Anatolia, which is the center and gateway of various civilizations, shows different diversity and richness in terms of different raw materials and construction techniques and Turkish handicrafts (Ozdemir and Dudas, 2013, p.2). The Turkish mining industry is as strong as Altay - Orhan Turks. The Seljuk and Ottoman periods were the period when they gave the most beautiful examples of the art of mining (Tansug, 1985, p.10). Turks were also advanced in the production of jewellery products within the scope of mining arts. Istanbul in the Ottomans VI. Since the beginning of the century began to become the center of jewelry and gold jewelry production has gained speed with the conquest of Istanbul.

Gold jewellery production in Istanbul is concentrated around the Grand Bazaar, the first closed shopping center of the world established in 1467 (Budak, 2015, p.8). Looking at the development of the jewellery sector in Turkey, it is seen that Istanbul is an important center in the history of the industry which has a long history in Anatolia and today. The establishment of the Grand Bazaar in Istanbul in the development of the jewellery industry and the start of the production relations here are mentioned as an important beginning for the sector. Today, the Grand Bazaar continues to be a decisive center for both manufacturing and trade relations in the jewelry industry (Eceral, Koroglu and Ugurlar). Turkey continues its production heritage with the jeweler city which is the center of the Grand Bazaar.

He continues his production heritage with jewellery city which is the center of the Grand Bazaar.

Table 1. Turkey Jewellery-Jewellery Category Export

Datas

	QUANTITY (KG)	VALUE (\$)
2015	3.472.739,00	2.644.467.515,71
2016	2.889.790,17	2.448.766.035,07

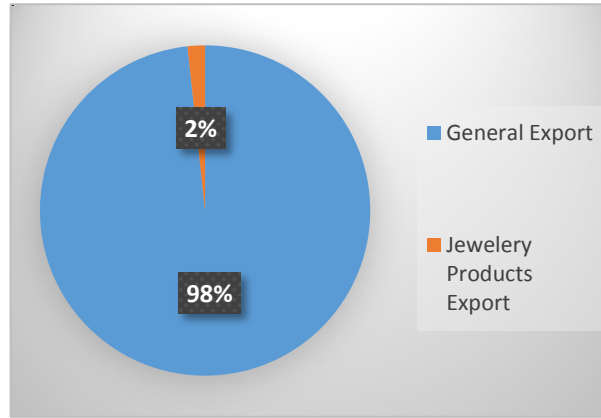
Source: JTR-Jewellery Exporters' Association (2017)

According to the Jewelers Exporters Association data; Turkey exports to 163 free zones and countries (JTR, 2017). According to the economic situation in Turkey, export figures are subject to small scale ups and downs. It is observed that Turkey's export figures for 2015 and 2016, including bijouterie products that are evaluated as jewelry-

jewellery products, total 2.5 billion dollars in total given to the Jewellery Exporters Association.

According to the data of the Ministry of Economy; As of the end of 2016, Turkey's total exports totaled 142.138.850 billion USD (Ministry of Economy, 2017). Again, Turkey's final exports in the jewellery-jewellery category of 2016 are 2.448.766 billion dollars, even though Table-1 shows.

Chart 1. Turkey's share of Jewellery-Jewellery Exports in General Export

According to this situation, as shown in Chart 1, the share of Jewellery-Jewellery Exports in general exports corresponds to 2%.

2. THE IMPORTANCE OF WORKER

In this study, it is aimed to examine the economic data related to the trade of jewelry products made with the Balkan countries of Turkey. It is important for this purpose that it will be beneficial to those in the jewellery business, especially those working in the jewelry industry, and that there is no previous work in this area

3. WORKING METHOD

The material of this work constitutes trade data with the Balkan countries in the context of Turkey's jewelry sector. The study is a descriptive study based on screening model. In the scope of the study, resources were searched and resources were obtained which will constitute the end result study of the literature. The data were given in a regular format under appropriate headings for purposes, while some were tabled and analyzed.

4. WORKING FINDINGS

4.1. Countries in Balkan Geography

The Balkan Peninsula is the easternmost of the three continents south of the European continent. This region is not only a transit area to other parts of Europe but also is remarkable in terms of its proximity to Asia, its position from Central Europe to the

Mediterranean and even Central Asia (Aribas, 2007: 429). As a consequence of the geopolitical situation, the Balkan peninsula, which has long history and culture unity as a result of the geopolitical situation, is a Turkish word meaning "row-mountain" or "mountainous" 'Le is bounded. Here, the Aegean Sea is in the Balkans with hundreds of islands, from there to Crete and to the Mediterranean, while in the west it is restricted to the Adriatic Sea. As to the northern border of the Balkans, the Danube river has been designated as the northern border of the peninsula since the Roman period. The Danube river, like the Straits in the south, is a difficult water barrier. However, the Danube river has never been an insurmountable obstacle, due to the fact that it is the main trade route to the Black Sea and tight trade ties between the two coasts. Empires ruled by the Danube and the Balkans have always tried to keep the territories beyond the Danube under their control. This is not a direct sovereignty, northern and southern varieties of the Danube in terms of culture and social structure. The Danube remained the northern border of the original Balkans, especially in terms of military. Towards the western Balkans, Vidin played a key role, especially Belgrade, and formed a border between Belgrade and the Sava and the Western Balkans from Sylvania and Hungary (Inalcik, 2005: 23-24).

Picture 1: Geographical Map of Countries in the Balkans

Source: Korybko, 2015, p.5

Countries considered as Balkan geography (TR Ministry of Foreign Affairs, 2011) are shown in table 2. Apart from that, Italy has territories in the balkan region with 0.02%. Although Moldova is bordered by Balkan geography due to its territory, it is not a balkan country, but it is a stake with balkan countries in racial terms. For this reason, it is seen that in some sources, Italy and Moldova have passed Balkan country.

Table 2. The Countries That Form Balkan Geography and The Balkan Soils Percent Values

	BALKAN COUNTRIES		COUNTRIES VALUES OF SOUTHERN GROUNDS IN BALKAN GEOGRAPHY
1	Bulgaria		% 100
2	Greece		% 100
3	Bosnia and Herzegovina		% 100
4	Montenegro		% 100
5	Albania		% 100
6	Kosovo		% 100
7	Macedonia		% 100
8	Serbia		%73
9	Croatia		%49
10	Slovenia		%27
11	Romania		%9
12	Turkey		%5

Source: The Ministry of Forestry and Water Affairs (2017), Rumelisdad (2012)

Table 2 shows that some of the territories of Serbia, Croatia, Slovenia, Romania and Turkey are in Balkan geography. Apart from this, Bulgaria, Greece, Bosnia-Herzegovina, Montenegro, Albania, Kosovo and Macedonia are all in the Balkan geography.

4.2. Turkey's Balkan Countries and Trade Data

Exports and performance data of trade, jewelery and jewelery categories that Turkey has mutually made with the 11 countries that constitute Balkan countries are considered as total and country-based. All current data except those not specified in the data for the year are from 2016. 2016 values are based on the fact that the data are finalized and consistent

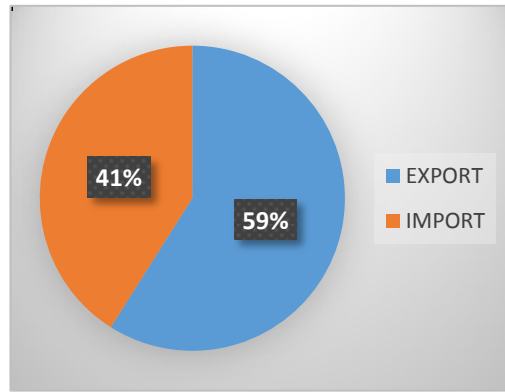
Table 3. Total Trade Data of Turkey with Balkan Countries

BALKAN COUNTRIES	EXPORT (\$ x1000)	IMPORTS (\$ x1000)	EXPORT IMPORTS COMPARISON RATE
Bulgaria	2.383.865	2.139.944	%111
Greece	1.427.516	1.184.782	%120
Bosnia and Herzegovina	309.117	288.291	%107
Montenegro	51.807	23.364	%223
Albania	304.546	20.602	%1478
Kosovo	260.817	8.507	%3066
Macedonia	378.049	82.581	%458
Serbia	581.784	288.237	%202
Croatia	278.426	133.517	%209
Slovenia	928.151	296.053	%314
Romania	2.671.493	2.195.671	%122
TOTAL	9.575.571	6.661.549	%144

Source: TUIK-Turkish Statistical Institute (2017)

Table 3 shows that Turkey exports 9.575.571 billion dollars to Balkan countries and imports 6.661.549 billion dollars. Turkey accounts for 144% of the total exports of these countries. Despite Turkey's exports to all of these countries being higher than imports, Kosovo imports with the highest rate of 30.66% are among the 11 countries with the lowest exports, the lowest with 107% with the lowest exports of Bosnia and Herzegovina 11.

Chart 2: % Comparison of Turkey's Balkan Countries, Exports and Imports

When Chart 2 is examined, it is seen that Turkey exports 41% of its trade with Balkan geography and 59% exports. It is understood that Turkey gives an 18% surplus in trade with these countries.

Table 4. Turkey's Balkan Countries and Jewelery-Jewelry
 Category Export Data

BALKAN COUNTRIES	QUANTITY (KG)	VALUE (\$)
Bulgaria	1.787,97	1.363.417,52
Greece	4.074,949	3.047.370,05
Bosnia and Herzegovina	2.094,33	1.199.799,65
Montenegro	1.328,77	385.561,02
Albania	1.737,48	4.097.925,98
Kosovo	1.757,25	420.418,61
Macedonia	914,49	292.988,52
Serbia	1.750,71	1.379.211,31

Croatia	555	2.048.809,4
Slovenia	19,04	183.695,57
Romania	7.595,602	29.821.526,51
TOTAL	24.425,586	44.240.724,14

Source: IMMIB-Istanbul Mine and Metals Exporters' Associations
 (2017)

When Table 4 is examined, it is seen that 24,424 pounds and 44.240.724 million dollars are traded in the Jewellery-Jewellery category of Turkey Balkan countries. In terms of trade volume, it is understood that Romania has the highest trade volume and Slovenia has the lowest trading volume at the end of these countries. In the survey only Jewellery-Jewellery category is examined in Table 4, Bijouterie products are out of category in this category. The Ministry of Economy evaluates the jewellery products in the jewellery-jewellery category as a pen (Ministry of Economy, 2017). Gold, silver, diamond, etc., , The sum is very low and the recycling is limited, so this tabature has been left out of the evaluation to see the valuable commodity trade in this category.

Table 5. Turkey in the category of Jewellery-Jewellery
 Exports to Total and Balkan Countries

2016	TOTAL ALL EXPORTS	BALKAN COUNTRIES TOTAL EXPORTS
QUANTITY (KG)	2.889.790,17	156.943,40
VALUE (\$)	2.448.766.035,07	45.367.324,82

Source: TIM-Turkish Exporters Assembly (2017)

Table 5 shows that Turkey exported 156.943 kg to a total of 2.889.790 kg Balkan countries on a weight basis, including bijouterie pens in Jewellery-Jewel category. It is understood that the total value of Turkey's exports in this area is 2.448.766 billion dollars and total exports with Balkan countries is 45.367325 million dollars.

When Chart 3 and Chart 4 are examined, it is seen that the Balkan countries have a share of 5% (5,43) in weight unit and 2% (1,85) in dollar value in total exports of Turkey in jewellery-jewel category.

Chart 3. % Share of Balkan Countries in Total Exports of Jewellery-Jewelry Category of Turkey

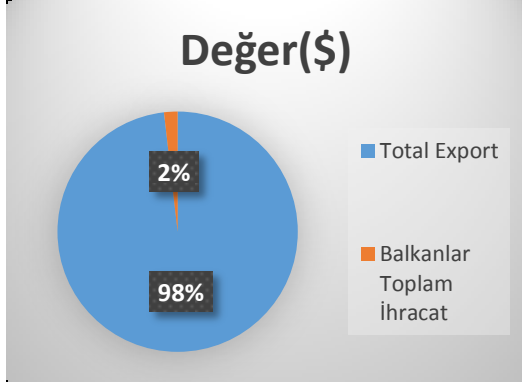

Chart 4. % Share of Balkan Countries in Total Exports of Jewellery-Jewelry Category of Turkey

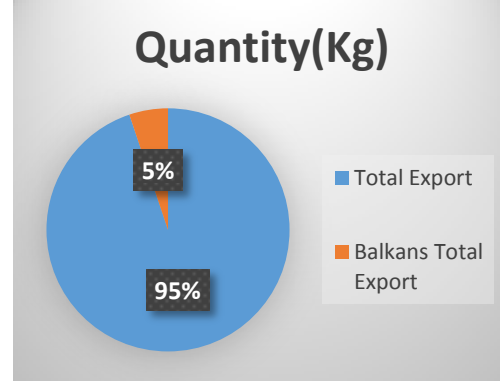

Table 6. Exports of Turkey to the Balkan Countries according to jewellery-Jewellery Category Bijouterie.

2016	EXCLUDING BUTTERFLY ITEMS	INCLUDE THE BUGERY INSTRUMENT
QUANTITY (KG)	24.426	156.943
VALUE (\$)	44.240.724	45.367.325

Source: IMMIB-Istanbul Mineral and Metals Exporters' Associations (2017)

When Table 6 is examined, when Turkey's total exports to the Balkan countries are compared with the exports to the Balkan countries in the Jewellery-Jewellery category, the figure is 156,443 kilos, including bijouterie, while it is 24,426 kilograms excluding bijouterie, while it is 44,407,225 dollars bijouterie excluding value-added bijouterie . It was understood that there is a big difference with 132,517 kg especially in weight basis.

Chart 5. % Share of Turkey in Balkan Countries in Exports According to Bijouterie in Jewellery-Jewellery Category

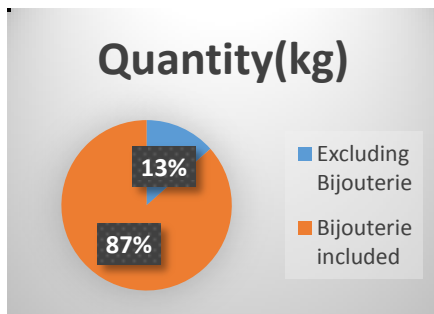
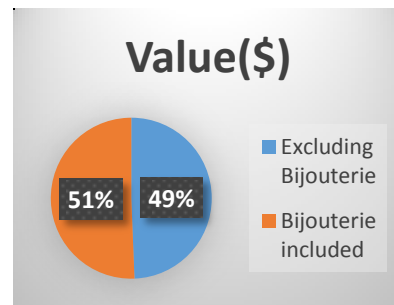

Chart 6. % Share of Turkey in Balkan Countries in Exports According to Bijouterie in Jewellery-Jewelry Category

As Chart 5 and Chart 6 are examined, it is understood that when Turkey's Bijouterie in the Jewellery-Jewel Category is included in the export data of Balkan countries, there is a difference of 74% on the quantity basis and 2% on the value basis. It has been determined that the increase in the number of exporting cattle does not increase significantly.

Table 7. Performance Ranking of the Balkan Countries in Turkey's Total Export Data in the Jewellery-Jewellery Category.

COUNTRIES	IN BALKAN COUNTRIES	SITUATION IN EXPORTED COUNTRIES
Romania	1	12
Albania	2	39
Greece	3	43
Croatia	4	54
Serbia	5	60
Bulgaria	6	62
Bosnia and Herzegovina	7	64
Kosovo	8	80
Montenegro	9	82
Macedonia	10	83
Slovenia	11	88

Source: TIM-Turkish Exporters Assembly (2017)

When Table 7 is analyzed, it is seen that when Balkan countries perform their performances in the export data, Romania ranks first among the Balkan countries and 12 out of the exported countries, while Slovenia ranks 88th among the last ranked countries among the Balkan countries . In the exports of the Ministry of Customs and Trade in the first 20 countries, Romania ranks 14th near the performance value and Greece 17th (GTB, 2017). Have been detected.

RESULT

It seems that Turks have a well-established history since they existed in the history scene in the jewelery art which is one of the subordinate fields in the mining arts. This heritage of Turkey continues today. When annual export data is analyzed, it is seen that the jewelry products product corresponds to a share of 2% in Turkey's annual exports as of 2016. Looking at the average value of exports in 2015 2016, it is seen that it is 2.5 billion dollars.

Balkan geography, which is a word derived from Turkish even as a word, consists of 12 countries including Turkey. It is seen that the total exports of these countries in the Balkan region of Turkey is approximately USD 9.6 billion, and that exports in trade with these countries are 18% more. Turkey's total exports of jewelry and jewelery category with Balkan countries are around 45.5 million. This is equivalent to 2% of all exports in this category. It has been understood that Turkey has exported the most bijouterie products to the Balkans in this export category. It has been seen that the least amount of income comes from these products while the biggest item in this area is jewelry products. In the jewelery-jewelery category, it is seen that Romania is the country with the highest number of exports in the Balkan countries and 12th place in Turkey's overall exports. It can be said that Romania is a good partner in exporting.

RECOMMENDATIONS

According to the results of the research, despite the trade surplus of Turkey, this area should use the accumulation and historical ties which are found to increase the exports with the countries that constitute the Balkan geography. In this category, the amount of jewelry, which is the basis of jewelery and jewelery field, should be directed more to increase the exports of many products than mainly low-priced jewelery products. It is thought that the companies exporting in this category in these countries which constitute the Balkan countries will surely reach the last customers with their own marketing firms, which will increase the value to be denied in exports.

REFERENCES

Arıbas, K. (2007). **Political Geography in the Global Age**. Konya: Çizgi Bookstore.

Budak, E.Z. (2015). **Jewelery** (Jewelery Sector Report-DOGAKA) .Ankara: Anadolu Press Center.

Eceral, T.Ö., Koroğlu, B.A., Ugurlar, A. (2009). Jewelery Clusters: Comparative Evaluation of Istanbul Grand Bazaar and World Samples. **Journal of Economic Approach** 20 (70), 121-143.

Ministry of Economy. (2017).

Ihracat.<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/ihracat/anasayfA;jsessionid.> It was accessed on 02.02.2017.

GTB-Ministry of Customs and Trade. (2017). Statistics. Join <http://risk.gtb.gov.tr/istatis>. It was reached on 06.06.2017.

IMMIB-Istanbul Mineral and Metals Exporters' Unions. (2017). Grouped Export by Product Group. <http://www.immib.org.tr/tr/online-islemler-istatistikler.html>. It was accessed on 12.02.2017.

Inalcık, H. (2005). Turks and the Balkans. **BAL-TAM Turkishness Knowledge Journal**.3 (2), 20-44.

Inan, A., (1966). Blacksmithing in Turks-History and Folklore. **Turkish Culture Journal**, 42 (April), 542-544.

JTR-Jewelery Exporters Association. (2017). Export Numbers.<http://www.jtr.org.tr/tr/ihracat.html>. It was accessed on 01.02.2017.

Kırtunc, E. (1990). Kemer and Tepeleler from Anatolian **Jewelery Products**. **Culture and Art Review**, V (2), 22-27.

Korybko, A. (2015). New Strategic Calculus for the Balkans (I). **Anti-imperialist Tool Journal** XI (May), 5-7.

Rumelisiad. (2012). Balkan Countries Presentation.

http://www.rumelisiad.org.tr/UserFiles/file/balkan_countries.pdf what is your land in the balkans. Accessed on 01.04.2017.

Ozdemir, M., Dudaş, N. (2013). Savat Silver Processing Art in İlk Alpu District of Eskişehir. **Akademik Bakış Magazine**, 37 (July-August), 01-19.

Sular, G. (1998). **A Research on Silver Workmanship in Telkari Midyat District of Mardin Province.** (Unpublished Master Thesis). Gazi University / Institute of Social Sciences, Ankara.

Sener, B. (2015). 1st Mar. and Balkan Economic and Political Research Symposium 1 September 2014 Presentation Book. Hasan Vergil, Ozcan Sezer, Gokhan Dokmen (Ed)., **Main Factors of the Balkans' Turkish Foreign Policy** (pp.78-84). Zonguldak: Bulent Ecevit University Publications.

Tansug, S. (1985). **Hamam Stones.** Antika Magazine, 1 (10), 9-12.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey. (2011). Balkans. [Http://www.mfa.gov.tr/ Foreign Policy / Regions / Balkans](http://www.mfa.gov.tr/Foreign_Policy/Regions/Balkans). It was accessed on 03.03.2017.

TC Forest Water Affairs Directorate. (2017). Cooperation with Balkan Countries. [Http://www.cem.gov.tr/erozyon/ AnaSayfa / activities / dis_iliskiler / bilili_contact / europe_ulkleri / balkan_ulkeleri.aspx? Sflang = tr](http://www.cem.gov.tr/erozyon/AnaSayfa/activities/dis_iliskiler/bilili_contact/europe_ulkleri/balkan_ulkeleri.aspx?Sflang=tr). Accessed on 01.03.2017.

TIM-Turkish Exporters Assembly (2017). Export Numbers. <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html>. It was accessed on 02.03.2017.

TUIK-Turkish Statistical Institute. (2017). Export-Import by Countries. [Http://www.tuik.gov.tr/ PreTablo.do](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do). It was accessed on 03.01.2017.

Turkmen, F., Turker, F. (2014). 'Iron' in traditions and beliefs. **Journal of Turkish World Studies**, XIV (1), 1-8.

YAPISAL EŞİTLİK MODELLERİNDE FORMATİF VE REFLEKTİF ÖLÇÜM¹

Noyan AYDIN*

**Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F, Ekonometri Bölümü,
noyan.aydin@dpu.edu.tr*

Elif YALÇIN**

***Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F, Ekonometri Bölümü,
elif.yalcin@dpu.edu.tr*

Öz:Yapısal eşitlik modelinin kullanıldığı bazı çalışmalarda; ağırlıklı olarak yapısal model ilişkilerinin test edildiği hipotezler üzerinde durulurken, gözlenen ve gizil değişkenler üzerindeki ilişki ve yönüne yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir. Bu bağlamda, reflektif ölçüm modelleri, ölçüm modellerinde gözlemlenen değişkenlerin veya anket çalışmalarındaki maddelerin (soru) gizli değişkenlerin bir yansıması olduğunu varsayarak sıklıkla kullanılmaktadır. Fakat, formatif ölçüm modellerinin, gizil değişkenlerin endeks, beklenen ve algılanan hizmet veya zeka düzeyi gibi sosyoekonomik özelliklerin bir değişkeni olduğu durumlarda kullanımı daha doğru olacaktır. Çünkü bu tür ilişkilerde, ölçüm modelindeki gözlemlenen değişkenler veya anketlere verilen cevaplar, gizli değişkenlerin etkileri değil, nedenleridir. Bu bağlamda, öncelikle formatif ve reflektif kavramlarını daha iyi anlamak gerekmektedir. Sonrasında ise, iki ölçme modelinden hangisinin tercih edileceğine dair kriterler düşünülmelidir. Ayrıca, özellikle sosyoekonomik araştırmalarda araştırmacılar, doğru ve yanlış ölçüm modeli seçimleriyle karşı karşıya kalacağı durumlar ile formatif ve reflektif ölçümler içeren modellerde kullanılacak tahmin teknikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdırlar. Bu çerçevede bu çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapısal Eşitlik Modeli, Reflektif ve Formatif Ölçüm

Jel Kodları: C38, H11, O18, P46

REFLECTIVE AND FORMATIVE MEASUREMENT IN STRUCTURAL EQUATION MODELS

Abstract: In some studies where structural equation models are used, the focus is primarily on the hypotheses on which the structural model relations are tested, however, it seems that not enough attention is paid to the relationship and its direction between the observed and latent variables in the measurement models. In this direction, reflective measurement models are often used by assuming that the observed variables in the measurement models or the items (questions) in the survey studies are a reflection of latent variables. Whereas, the use of formative measurement models will be more accurate in cases latent variables are variables in socio-economic characteristics such as index, perceived and expected service level and intelligence level. Because in such relationships, the variables observed in the measurement model or the answers given to the surveys are not the effects of latent variables but their causes. In this context, first of

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

all, it is necessary to better understand the concepts of reflective and formal measurement. And then, some criteria need to be considered regarding which of the two measurement models should be preferred. Furthermore, especially in socioeconomic research, researchers need to have sufficient knowledge about situations in which researchers will be faced with the right and wrong choice of measurement model and about estimation techniques that can be used in models with reflective and formative measurements. In this framework, it is hoped that this work will contribute to the relevant literature.

Keywords: Structural Equation Model, Reflective and Formative Measurement

Jel Codes: C38, H11, O18, P46

1. Giriş

İkinci nesil veri analiz tekniği olan yapısal eşitlik modellemesi (YEM), regresyon analizi gibi birinci nesil tekniklere göre, birden fazla bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi modelleyerek, araştırma problemindeki karmaşık ilişkileri, sistematik ve kapsamlı bir şekilde tek bir süreçte ele almayı sağlamaktadır. YEM, birçok analizi bir defada yaptığı, kurulan modeldeki ilişkilere ait yeni düzenlemeler tavsiye ettiği, karmaşık modellerin test edilmesinde başarılı sonuçlar verdiği ve ölçüm hatalarını dikkate alması sebebiyle birçok teorinin test edilmesinde ve yeni modellerin geliştirilmesinde kullanılmaktadır (Dursun ve Kocagöz, 2010: 2).

Gözlenen ve gizil değişkenlerin nedensel ve korelasyonel ilişkilerini baz alan yapısal eşitlik modellemesi, birçok bağımlı ve bağımsız değişkenin eşanlı olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Kaya vd., 2015: 67). Yapısal eşitlik modellemesi, ölçüm modeli ve yapısal model olmak üzere iki temel parçadan oluşmaktadır. Doğrudan gözlemlenemeyen değişkenlerin olduğu araştırmalarda, gözlenen değişkenlerle gizil değişkenler arasındaki ilişki modelin ölçüm kısmını oluştururken, gizil değişkenler arasındaki ilişki modelin yapısal kısmını oluşturmaktadır (Arbuckle, 2007: 85).

Literatürde yapılan çalışmalarda bir veriyi temsil eden gizil ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişki formatif ve reflektif olmak üzere 2 çeşit ölçüm modeli kullanılarak analiz edilmektedir. Formatif ve reflektif ölçüm modelleri arasındaki ayrım önemlidir. Çünkü yapısal modelde anlamlı ilişkiler belirlemek için bir ölçüm modelinin doğru tanımlanması gerekmektedir (Coltman vd., 2008:2).

Gizil değişken ve bu gizil değişkene ait göstergelerden yani gözlenen değişkenlerden oluşan bir modelde, doğru ve mantıklı sonuçlar elde etmek için nedensellik ilişkisinin yönünün belirlenmesi önemlidir. Bu ilişkinin yönü gizil değişkenden gözlenen değişkenlere doğru ise ölçüm modeli reflektif, gözlenen değişkenlerden gizil değişkenlere doğru ise formatiftir (Mutlu, 2013: 2).

Yapısal eşitlik modelinin kullanıldığı bazı çalışmalarda; ağırlıklı olarak yapısal model ilişkilerinin test edildiği hipotezler üzerinde durulurken, gözlenen ve gizil değişkenler üzerindeki ilişki ve yönüne yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir. Bu bağlamda, reflektif ölçüm modelleri, ölçüm modellerinde gözlemlenen değişkenlerin veya anket çalışmalarındaki maddelerin (soru) gizli değişkenlerin bir yansıması olduğunu varsayarak sıklıkla kullanılmaktadır. Fakat, formatif ölçüm modellerinin, gizil değişkenlerin endeks, beklenen ve algılanan hizmet veya zeka düzeyi gibi sosyoekonomik özelliklerin bir değişkeni olduğu durumlarda kullanımı daha doğru olacaktır. Çünkü bu tür ilişkilerde, ölçüm modelindeki gözlemlenen değişkenler veya

anketlere verilen cevaplar, gizli değişkenlerin etkileri değil, nedenleridir. Bu bağlamda, öncelikle formatif ve reflektif kavramlarını daha iyi anlamak gerekmektedir. Bu çalışmada, formatif ve reflektif ölçüm modelleri ayrıntılı bir biçimde ele alınarak, çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

Altı bölümden oluşan çalışmanın, ikinci bölümünde formatif ve reflektif ölçüm modellerine ilişkin literatür incelemesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde reflektif ve formatif ölçüm modelleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Dördüncü bölümde formatif modellerin tanımlanması ele alınırken, beşinci bölümde ise ölçüm modelinin yanlış belirlenmesi durumu incelenmiştir. Altıncı ve son kısımda ise sonuç ve çıkarımlara yer verilmektedir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

MacLean (2007) yapmış olduğu bir çalışmada; Journal of Consumer Research (JCR), Journal of Marketing (JM), Journal of Marketing Research (JMR), ve Marketing Science (MS) olmak üzere dört derginin 1997-2000 yılları arasındaki 178 makalede bulunan YEM veya doğrulayıcı faktör analizine ait 1192 yapıyı incelemiştir. İnceleme sonucunda Tablo 1'deki sonuçları elde etmişlerdir.

Tablo 1: Maclean (2007) Tarafından İncelen Yapıların Değerlendirilmesi

	Reflektif olarak modellenmesi gereken	Formatif olarak modellenmesi gereken	Toplam
Reflektif olarak modellenen	810	336	1146
Formatif olarak modellenen	17	29	46
Toplam	827	365	1192

Tablo 1 incelendiğinde; 839 modelin doğru olarak modellendiği, 353 modelin ise yanlış olarak modellendiği elde edilmiştir. Burada reflektif yapıda olması gereken modellerin çoğunun doğru olarak kurulduğu görülürken, formatif yapıda olması gereken modellerin büyük çoğunluğunun yanlış kurulduğu sonucu elde edilmiştir. Çalışmada, 24 yıllık bir süre içerisinde, dünyanın önde gelen pazar araştırması / pazarlama bilim dergilerinin dördünde yer alan hakemli makalelerin yaklaşık %30'unda model yapısının yanlış kurulduğu belirtilmiştir.

Coltman vd. (2008) çalışmalarında araştırmacılara hem reflektif hem de formatif ölçüm modelleri tasarlanmasına ve geçerliliğine yardımcı olan bir çerçeve sunmaktadırlar. Bu çerçeve mevcut literatürden yararlanılarak oluşturulmuş, teorik ve uygulama konularını içermektedir. Çalışmada uluslararası iş ve pazarlama konusunda iki örnek, ele alınan çerçeve konusunda değerlendirilerek, genel yargının aksine formatif ölçüm modeline uygun olduğu elde edilmiştir.

Ayrıca, yanlış ölçüm modeli kullanımının, yapıların içerik geçerliliğini zayıflattığı ve aralarındaki ilişkileri yanlış yorumlamaya sebep olduğunu belirtmişlerdir.

Simonetto (2012) çalışmasında, reflektif ve formatif modellerin kısa bir özetini sunarak, modellerin her yönünün özelliklerini ve analiz sırasında doğrulanmaları gereken temel özellikleri belirlemeye çalışmıştır.

Aksay ve Ay (2016) yapmış oldukları çalışmada, yönetim ve organizasyon alanında yapısal eşitlik kullanılarak yapılan çalışmalarda reflektif ve formatif ölçüme ilişkin kuramsal altyapının incelemesini yapmışlardır. Çalışmada ayrıca, reflektif ve formatif yapılar hakkında bazı kriterler verilerek, yanlış seçim yapılması durumunda oluşabilecek problemlerden bahsedilmiştir.

3. REFLEKTİF VE FORMATİF ÖLÇÜM MODELİ

Sosyal alanda yapılan araştırmalara bakıldığında, bir veya daha fazla gizil değişkeni tanımlamak için birçok değişken analiz edilir. Literatürde, referans içeriğine ve analizin amacına göre değişen sayısız çözüm önerileri bulunmaktadır. Kabul edilen ölçüm modeline odaklanarak bunları iki ana alana bölebiliriz: formatif ve reflektif ölçüm modelleri (Simonetto, 2012: 2).

Gizil değişkenler araştırmacılar tarafından, organizasyonel ilişki içinde veya organizasyonel ilişkilerin olduğu çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmalardaki neredeyse tüm durumlarda, gizil değişkenler reflektif göstergeler kullanılarak ölçülmektedir. Reflektif ölçümlerde, göstergeler gizil değişkenlerin bir fonksiyonu olarak görülmektedir. Böylece, gizil değişkendeki değişiklikler gözlenen göstergelerdeki değişikliklerle yansıtılır yani kendini ortaya çıkarır. Fakat çoğu durumda, göstergeler, göstergelerle ölçülen gizil değişkenin nedeni olmak yerine neden değişken olarak görülebilir. Bu durumda göstergeler formatif (veya nedensel) olarak bilinirler ve göstergelerdeki değişimler gizil değişkenin değerindeki değişikliği belirlemektedir (Diamantopoulos ve Siguaw, 2006: 263).

En popüler yaklaşım reflektif modeldir: Yapı, gözlemlenen değişkenlerin nedeni olduğundan, yapıdaki bir değişiklik, tüm değişkenlerde bir değişime neden olmaktadır. Formatif modelde, gizil değişken gözlenen değişkenler tarafından tanımlanmaktadır. Göstergelerdeki değişiklikler, gizil değişkendeki (indeks) değişiklikleri belirlerken indeksteki değişiklikler mutlaka nedensel göstergelerinde değişiklik anlamına gelmemektedir (Coltman vd., 2008: 1). Uzmanlar sıklıkla gizil, gözlenemeyen yapılar arasındaki yapısal ilişkileri, gizil yapılar ve gözlenebilen değişkenler (veya gizil yapıların göstergeleri) arasındaki kovaryanslı istatistiksel olarak ilişkilendirerek tanımlarlar. X göstergesindeki bir değişim Y gizil değişkenindeki bir değişimle ilişkiliyse, Y, X göstergesiyle belirlenmektedir. Birçok araştırmacı tarafından yapı ve gösterge arasındaki bu ilişki reflektif olarak kabul edilir. Diğer bir değişle, X'teki değişim gizil yapı Y'deki değişimi yansıtmaktadır. Reflektif ölçüm modelleriyle, nedensellik gizil yapıdan göstergeye doğrudur (Coltman vd., 2008: 1).

Formatif modelde, gözlemlenen değişkenlere nedensel veya bileşik göstergeler denir ve model, indeks modeli olarak adlandırılabilir. Örneğin, sosyoekonomik statü, maaş, ev sahibi olma, eğitim, vasıflar ve mesleki prestij gibi birçok faktör tarafından belirlenmektedir. Eğer bir ev satın alırsanız, muhtemelen sosyoekonomik statünüzü artıracaksınız fakat niteliklerinizi veya maaşınızı da mutlaka artırmamız gerekmemektedir (Simonetto, 2012:2).

Bir ölçüm modelinin doğru tanımlanması yapısal modelde anlamlı ilişkiler kurmak için gerekli olduğundan formatif ve reflektif ölçümler arasındaki fark da önem arz etmektedir (Coltman vd., 2008: 1).

Coltman vd. (2008), formatif ve reflektif modellerin ayrımı için 3 teorik ve 3 ampirik olmak üzere 6 husus belirtmişlerdir. Tablo 2’de formatif ve reflektif ölçüm modellerinin ayrımı için belirtilen teorik hususlar belirtilmiştir.

Reflektif modelde gizil yapı, ölçümlerden bağımsız olarak vardır. Formatif yapıda ise, reflektifin aksine gizil yapı, uzmanların yapılandırmacı yorumuna bağlıdır. Örneğin; HDI (Human Development Index) insani gelişmişlik endeksi bağımsız bir varlık olarak bulunmaz. Sağlık, eğitim ve gelir olmak üzere insani gelişmişlik göstergelerinin bir birleşimidir. Bu göstergelerin bir veya daha fazlasında meydana gelen değişim ülkelerin insani gelişmişlik skorlarını etkileyecektir (Coltman vd., 2008: 6).

Tablo 2: Reflektif ve Formatif Modellerin Değerlendirilmesi için Teorik Hususlar

Teorik Hususlar	Reflektif Model	Formatif Model
Yapının Doğası	Gizil yapı vardır. ➤ Gizil yapı kullanılan ölçümden bağımsız vardır.	Gizil yapı oluşturulur. ➤ Gizil yapılar göstergelerin bir birleşimi olarak belirlenir.
Gösterge ve gizil yapı arasındaki nedenselliğin yönü	Nedensellik yapıdan göstergelere doğrudur. ➤ Yapıdaki değişim göstergelerde değişime sebep olur. ➤ Göstergelerdeki değişim yapıda bir değişikliğe sebep olmaz.	Nedensellik göstergelerden yapıya doğrudur. ➤ Yapıdaki değişim göstergelerde değişime sebep olmaz. ➤ Göstergelerdeki değişim yapıda bir değişikliğe sebep olur.
Ölçüm yapısında kullanılan göstergelerin özellikleri	Göstergeler yapı tarafından ortaya çıkartılmaktadır ➤ Göstergeler ortak bir temayı paylaşır. ➤ Göstergeler değiştirilebilir.	Göstergeler yapıyı tanımlamaktadır ➤ Göstergelerin ortak bir temayı paylaşması gerekmez ➤ Göstergeler değiştirilemez.

Ölçüm yapısının reflektif veya formatif yapıda olup olmadığı kararının verilmesindeki teorik hususlardaki ikinci önemli husus, gizil yapı ve göstergeler arasındaki nedenselliğin yönüdür. Reflektif modelde, nedensellik yapıdan göstergeler doğru iken, formatif yapıda nedensellik göstergelerden gizil yapıya doğrudur. Bundan dolayı, reflektif modelde yapıdaki bir değişim göstergelerde değişikliğe sebep olurken, formatif

modelde göstergelerdeki bir değişim gizil yapıda bir değişime sebep olmaktadır (Bollen ve Lennox 1991: 306).

Teorik hususlarda son husus da göstergelerin özellikleridir. Reflektif modelde, gizil değişimdeki değişim göstergelerden önce olmalıdır. Böylece, göstergelerin hepsi ortak bir temayı paylaşır ve değiştirilebilirler. Bu gösterge değiştirilebilirliği, araştırmacıların yapıyı, yapı alanının altında yatan birkaç ilgili göstergeyi örnekleyerek ölçmelerini sağlar. Bir veya daha fazla göstergenin etki alanına dâhil edilmesi veya hariç tutulması, yapının içerik geçerliliğini önemli ölçüde değiştirmez. Fakat formatif modellerde durum farklıdır. Burada göstergeler yapıyı tanımladığından, yapının alanı, yapıyı temsil eden göstergelerin sayısına ve türlerine duyarlıdır. Dolayısıyla, bir gösterge ekleme veya kaldırma, yapının kavramsal alanını değiştirebilir (Coltman vd., 2008: 7).

Reflektif modelde, göstergeler altta yatan yapı tarafından uyandırılmakta ve pozitif ve arzulanan şekilde yüksek karşılıklı ilişkilere sahiptir. Reflektif modelde, göstergeler mutlaka aynı temayı paylaşmazlar, dolayısıyla önceden birbirleriyle ilişkilendirilmiş bir ilişki örüntüsü yoktur. Reflektif modelde göstergeler pozitif interkorelasyona sahip oldukları için, faktör yükleme ve topluluk, Cronbach alfa, çıkarılan ortalama varyans ve iç tutarlılık gibi ölçümler göstergelerin bireysel ve bileşik güvenilirliklerini değerlendirmek için kullanılmaktadır (Coltman vd., 2008: 8).

Tablo 3: Reflektif ve Formatif Modellerin Değerlendirilmesi için Ampirik Hususlar

Ampirik Hususlar	Reflektif Model	Formatif Model
Gösterge İnterkorelasyonu	Göstergeler yüksek pozitif interkorelasyona sahip olmalıdır.	Göstergeler herhangi bir interkorelasyon modeline sahip olabilir fakat aynı yönlü ilişkiye sahip olmalıdırlar.
Göstergelerin yapı öncülleri ve sonuçlarıyla ilişkisi	Göstergeler, yapı olarak öncüller / sonuçlar ile olan ilişkilere benzer işaret ve önem taşır.	Göstergeler, yapı olarak öncüller / sonuçlar ile olan ilişkilere benzer işaret ve önem taşıyabilir.
Ölçüm hatası ve eşdoğrusallık	Göstergelerdeki hata terimi tanımlanabilir.	Formatif ölçüm modeli izolasyonda tahmin edilmişse hata terimi tanımlanamaz.

Reflektif modellerde göstergeler, yapı öncülleri ve sonuçlarıyla benzer ilişkilere (önemli/önemsiz, pozitif/negatif) sahiptir. Formatif modelde ise, göstergeler ortak bir temaya sahip olmadığı için ilişkili göstergelere gereksinim yoktur ve dolayısıyla yapı öncülleri ve sonuçlarıyla benzer ilişkilere sahip değildirler (Coltman vd., 2008: 9).

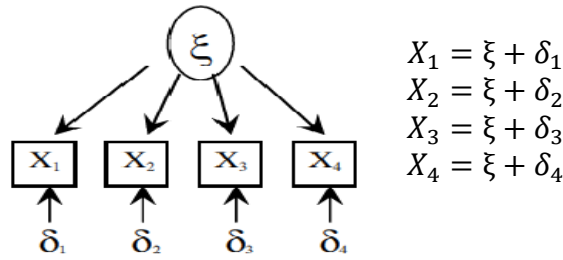
Reflektif modellerde, her bir hata terimi gözlenen değişkenlerle ilişkili olduğu varsayılmaktadır, bu yüzden gizil değişimdeki ölçüm hatasını belirtmektedirler. Bu korelasyonel yapının formatif modellerde olduğu varsayılmamaktadır. Ç bireysel

gösterge veya bir bütün olarak göstergeler seti ile ilişkili değildir, bundan dolayı ölçüm hatasını temsil etmemektedir (Diamantopoulos ve Siguaw, 2006:263).

Reflektif ve formatif ölçüm modelleri Şekil 1’ de gösterilmektedir.

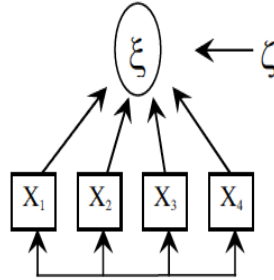
Şekil 1: Reflektif ve Formatif Ölçüm Modelleri

- Reflektif Ölçüm Modeli (Etki Modeli)

Source: Coltman vd., 2008: 7

- Formatif Ölçüm Modeli (Nedensel Model)

$$\xi = \gamma_1 X_1 + \gamma_2 X_2 + \gamma_3 X_3 + \gamma_4 X_4 + \zeta$$

4. FORMATİF MODELLERİN TANIMLANMASI

Formatif ölçüm modellerinin kullanımındaki en büyük endişe, tahminleri yapabilmek için istatistiksel tanımlamanın nasıl oluşturulacağıdır. Formatif ölçüm yapıları denklem 1’deki gibi tanımlandıkları için tahmin edilemezler. Ek bilgi girilmeden formatif ölçüm modellerinin tahminindeki bu yetersizlik genel olarak formatif ölçümün eleştirilmesine neden olmaktadır.

$$\eta = \sum_{i=1}^n \gamma_i x_i + \zeta \quad (1)$$

Reflektif ölçüm modellerinde olduğu gibi, formatif ölçüm yapılarını içeren modellerde iki gerekli fakat yetersiz koşullar yerine getirilmelidir. İlk olarak gözlenen değişkenlerin kovaryans-matrisindeki gereksiz olmayan eleman sayısı, modeldeki bilinmeyen parametrelerin sayısına eşit veya daha büyük olmalıdır (t-kuralı). İkinci ise gizil yapının ölçeklendirilmesi gerekmektedir (ölçeklendirme kuralı). Gizil yapının ölçeklendirilmesinde üç farklı durum söz konusu olmaktadır. Bu üç seçenektен sonuncusu, yol parametrelerini sabitleme teorik olarak ilginç ilişkilerin standart

hatalarını tahmin etmeyi engellediği için tavsiye edilmektedir (Diamantopoulos vd., 2008: 1113).

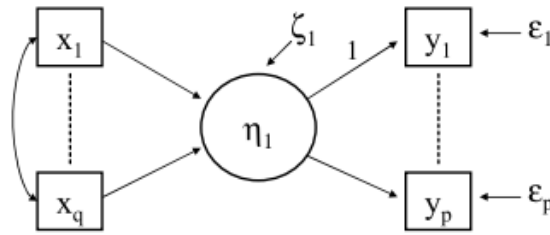
- Formatif göstergeden yapıya bir yolu sabitleme
- Formatif olarak ölçülmüş bir yapıdan reflektif olarak ölçülmüş endojen gizil değişkene bir yolu sabitleme
- Formatif olarak ölçülmüş bir yapıyı, varyansını bir sabitleyerek standardize etmek

t-kuralı ve ölçeklendirme kuralı, formatif ölçüm modellerini tanımlamak için yeterli olmadığından, tahmini sağlamak için formatif ölçüm modelinin gizil değişkenin sonuçlarını (diğer bir deyişle etkilerini) içeren daha büyük bir modele yerleştirilmesi gerekmektedir. Özellikle ζ hata teriminin yapı düzeyinde tanımlanması için, formatif gizil değişkenin en azından iki yolla diğer (reflektif) yapı veya göstergelere belirtmesi gerekir. Bu şart literatürde 2+paths kuralı olarak adlandırılmaktadır. Bu kuralın uygulanmasında 3 yaklaşımdan bahsedilmektedir (Diamantopoulos vd., 2008: 1113).

- Formatif olarak ölçülmüş bir yapıya iki tane reflektif göstergenin eklenmesi.
- 2 tane reflektif olarak ölçülmüş yapı sonuç değişkeni olarak eklenir.
- İlk iki yaklaşımın birleşimi yani tek bir reflektif gösterge ve reflektif olarak ölçülmüş yapının sonuç değişkeni olarak eklenir.

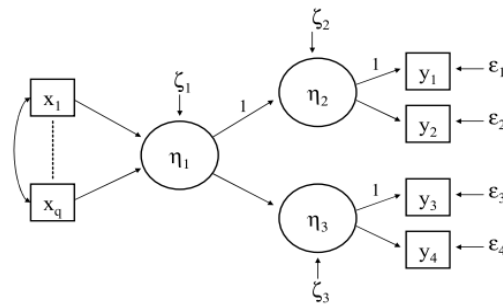
Tanımlanan modeller Şekil 2,3 ve 4'te verilmektedir. Klasik bir mimik model olan Şekil 2 incelendiğinde, η_1 'den y_1 'e giden yolun 1'e sabitlenmesiyle ölçekleme kuralının gerçekleştirildiği görülmektedir. , η_1 ve y_s arasında 1'den fazla yol olduğundan 2+ paths kuralının da sağlandığı görülmektedir. Formatif gizil değişkenden reflektif olarak ölçülmüş iki yapı arasındaki ilişki Şekil 3'de verilmektedir. Gizil yapının, bir reflektif gösterge ve bir reflektif yapı ile olan ilişkisinin tanımlandığı model ise Şekil 4'te verilmektedir (Bollen ve Davis 2009: 506).

Şekil 2: Formatif Modelin Mimik Model Kullanılarak Tanımlanması

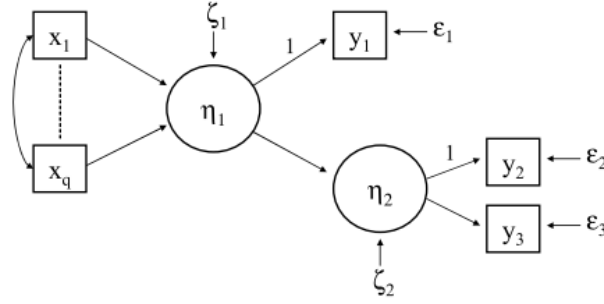
Source: Bollen ve Davis 2009: 506

Şekil 3: İki Reflektif Ölçüm Yapısıyla Tanımlanması

Source: Bollen ve Davis 2009: 506

Şekil 4: Bir Reflektif Ölçüm ve Bir Reflektif Olarak Ölçülmüş Yapı ile Tanımlanması

Source: Bollen ve Davis 2009: 506

5. MODELİN YANLIŞ BELİRLENMESİ

Ölçüm modeli belirlenirken, formatif ve reflektif yaklaşımlar arasında belirleyici farklar olmasına rağmen, yanlış ölçüm modeli seçilebilmektedir. Formatif olması gereken bir ölçüm modelinin reflektif olarak belirlenmesi veya reflektif olması gereken ölçüm modelinin formatif olarak belirlenmesi bir takım hatalara sebep olmaktadır. Ölçüm modeli seçilirken yapılan hatalara Tablo 4’te yer verilmektedir.

Tablo 4: Bir Ölçüm Modelinin Seçilmesi

		Yardımcı Doğruluk Teorisi	
		Reflektif	Formatif
Araştırmacının Seçtiği	Reflektif	Doğru Karar	I. Tip Hata
Ölçüm Modeli	Formatif	II. Tip Hata	Doğru Karar

Kaynak: (Diamantopoulos ve Siguaw, 2006:266).

Tablo 4 incelendiğinde ölçüm modelinin seçiminde 4 farklı muhtemel sonuç oluşmaktadır. Bunlardan iki tanesi istenen durum olmakla beraber, doğru tercihin yapıldığını belirtirken diğer ikisi yanlış tercih yapıldığını belirtmektedir. I. tip hata araştırmacı tarafından reflektif olarak belirlenmiştir, fakat söz konusu yapının niteliğine bakıldığında bunun formatif yapıda olması daha uygun görüldüğü durumlarda oluşmaktadır. II. Tip hata ise formatif olarak seçilmiş bir yapının teorik olarak reflektif yapıya daha uygun olduğu durumlarda oluşmaktadır (Diamantopoulos ve Siguaw, 2006: 266).

Araştırmacıların zihnindeki reflektif ölçümün neredeyse otomatik olarak kabul edilmesi ve son yapılan meta analizlerinin incelenmesiyle birlikte en çok yapılan hatanın formatif ölçüm modelinin kullanılması gerekirken reflektif ölçüm modelinin kullanılmasıyla oluştuğu görülmektedir. Bu da I. tip hatanın II. tip hatadan daha fazla yapıldığının göstergesidir (Diamantopoulos ve Siguaw, 2006: 266).

Yanlış ölçüm modeli kullanılarak belirlenmiş bir YEM’den elde edilen sonuçlar ciddi teorik çıkarımlara sebep olmaktadır. Ampirik uygulamalarda yanlış sonuçlar elde etmemek için yanlış model belirleme hatalarından kaçınılmalıdır (Diamantopoulos ve Siguaw, 2006: 456).

6. SONUÇ

İçerisinde birçok yapıyı barındıran YEM, günümüzde çok yaygın bir şekilde kullanılan istatistiksel tekniklerdendir. YEM kendi bünyesinde reflektif ve formatif olmak üzere iki farklı ölçüm modeli barındırmaktadır. Gizil ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkilerin modellenmesinde araştırmacıların yeterli miktarda ön bilgiye sahip olması, oluşabilecek hataların önlenmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada, formatif ve reflektif ölçüm modelleri ele alınarak, aralarındaki ayrımın belirlenebilmesi için teorik ve ampirik hususlara yer verilmiştir. Ardından yanlış ölçüm modelinin seçiminde karşılaşılan hatalardan bahsedilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın araştırmacılara yön vererek, ilgili literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksay, B., & Ünal, A. Y. (2016). Yapısal Eşitlik Modellemesi Kapsamında Formatif Ve Reflektif Ölçüm. *Cag University Journal of Social Sciences*, 13(2).
- Arbuckle James L.(2007), **Amos 16.0 User's Guide**, Amos Development Corporation, USA, 1995–2007.
- Bollen, K. A., & Davis, W. R. (2009). Causal indicator models: Identification, estimation, and testing. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 16(3), 498-522.
- Bollen, K., & Lennox, R. (1991). **Conventional wisdom on measurement: A structural equation perspective**. *Psychological bulletin*, 110(2), 305.
- Coltman, T., Devinney, T. M., Midgley, D. F., & Venaik, S. (2008). Formative versus reflective measurement models: Two applications of formative measurement. *Journal of Business Research*, 61(12), 1250-1262.
- Diamantopoulos, A., & Siguaw, J. A. (2006). Formative versus reflective indicators in organizational measure development: A comparison and empirical illustration. *British Journal of Management*, 17(4), 263-282.
- Dursun, Y., & Kocagöz, E. (2010). Yapısal Eşitlik Modellemesi Ve Regresyon: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (35), 1-17.
- Kaya, Ş., Aytaç, M., & Bayram, N. (2016). **Yapısal Eşitlik Modellemesi ile Baş Dönmesi, Kaygı ve Bedensel Duyumları Abartma Arasındaki İlişkilerin Analizi**. (2016): 65-75.
- MacLean, S. SEM is dead... long live SEM.
- Simonetto, A. (2012, May). Formative and reflective models to determine latent construct. In *46th Scientific Meeting of the Italian Statistical Society*.
- Simonetto, A. (2012). Formative and reflective models: state of the art. *Electronic Journal of Applied Statistical Analysis*, 5(3), 452-457.
- Yılmaz, Veysel, Erkan Arı, and Rana Doğan. "Online Alışverişte Müşteri Şikâyet Niyetleri ve Davranışlarının Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi." *Journal of Yaşar University* 11.42 (2016): 102-112.

YENİLENEBİLİR ENERJİ FİNANSMANINA GÜNCEL

YAKLAŞIMLAR¹

Tolga ULUSOY*

**Kastamonu Üniversitesi İ.İ.B.F Bankacılık ve Finans Bölümü
tulusoy@kastamonu.edu.tr*

Öz: Yüzyıllardır geçmiş nesillerin kullandığı yöntemlerin dünyamız için bir kurtuluş, içinde yaşayan insanlara gelecek için bir ümit ışığı olacağını su ve yel değirmenlerinden buğdayı öğütüp un haline getiren atalarımız, bu yöntemlerin daha geliştirilerek evlerin, işyerlerinin hatta şehirlerin aydınlatılabileceğini, hatta tüm enerjisinin karşılanacağını tasavvur dahi edemezlerdi. Oysa artık bu enerjiler yenilenebilir enerji adını almış ve yüzyıllar öncesinde hiç kimsenin aklına hayaline gelmeyecek birer enerji kaynakları olmuşlardır. Bu çalışmada yenilenebilir enerjinin şu an geldiği noktadan bahsedilirken yenilenebilir enerji hakkında yapılan son çalışmalardan, mali ve finansal teşviklerden, dünyada ve ülkemizde yapılan destek programlarından ve yeni bir finansman yolu olan Yeşil Sertifikalar kavramının ne olduğundan bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler : Finansman, Yenilenebilir Enerji, Yeşil Sertifikalandırma

JEL Kodu: F65, Q20

CURRENT APPROACHES TO FINANCING RENEWABLE ENERGY

Abstract: The method used by our ancestors for centuries, a salvation for our world, the people who live in the future, windmills grind grain into flour would be a light of hope for our forefathers who brought water and the future of these methods in the more developed houses, workplaces and even entire cities could be illuminated that they couldn't even imagine. However, now these energies are renewable energy and energy sources have been one centuries ago, no one even you can't imagine. The probability of extinction of non-human genius, these resources will be increasingly in the hands of many groundbreaking innovations unlimited. In this study, the history of renewable

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

energy, now we have the point where when referring to the future, where could it have come from this, and from the recent studies about renewable energy, fiscal and financial incentives, are mentioned in the world and in our country support program. A new financing term Green Certification is mentioned

Key words: Finance, Renewable Energy, Green Certification

JEL Codes: F65,Q20

1. GİRİŞ

Ekonomik olarak kalkınmış, gelişmiş ülkeler konumuna erişmeyi amaçlayan güçlü bir ülke olmak için, enerji üretimi alanında da kendisine yeten bir ülke olmak ilk şarttır. Son on yılda OECD ülkeleri içerisinde Türkiye en fazla enerji tüketimi yapan ülke olmuştur. Ülkelerin ihtiyaçları kadar bu ihtiyaçlarına yönelik olarak geliştirmek zorunda oldukları enerji politikaları, çevreye en az zarar verecek şekilde olmalıdır. Bu enerji politikaları içerisinde üretimin yanında enerjinin yenilenebilirlik durumunun gözden geçirilmesi, kendine yeten bir ülke olmanın ana çerçevesi içerisinde yer almaktadır.

Yenilenebilir enerji güvenilir bir yatırım olmasının yanı sıra yenilenemeyen yakıtlara bağımlılığı azaltması, enerji çeşitliliğini artırması ve ekonomik olarak oluşabilecek risklerin de önüne geçebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda ülkemizin teknolojik üretimleri artırması ve maliyetlerin düşmesi nedeniyle yenilenebilir enerjide yatırımlar artmaya başlamıştır. Örneğin güneş enerjisi panellerinin maliyetinin 2008’ den itibaren %80 azaldığı görülmektedir (KPMG, 2016). Bunun yanında dünyada gerçekleşmeye başlamış ve hızla büyüyen yeşil sertifika alım satım sistemlerine hızla geçilmesi ve sisteme dahil olarak sermayenin artırılması da önem arz etmektedir (Verhaegen vd., 2009)(Darmoni vd., 2010).

Yenilenebilir enerji politikalarına yönelik çalışmalar bilhassa elektriğin üretimine yönelik yapılmaktadır (Roodal vd., 2012; Atanasoae ve Pentue, 2017; Currier,2013; Suo vd.,2017). *Tarife garantileri* ve *yenilenebilir enerji portföyü standartları* politikaları en fazla kullanılan mekanizmalardır. Finansal teşvikler açısından en fazla uygulanan politika destek aracı ısıtma ve soğutma konusundaki finansal araçlar gelmektedir. Bunun ardından ise güneş enerjisi temelli politika araçları takip etmektedir. Artan yatırım teşvikleri ve sınırsız siyasi destekle, yenilenebilir, temiz enerjiler 21’inci yy’ın en önemli konusu haline gelmektedir (KPMG, 2016).

2. TÜRKİYE AÇISINDAN KISA DEĞERLENDİRME

Türkiye; *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi* (BMİDÇS)’nin listesinde Ek 1’de yer almasına rağmen *Dünya Bankası* ve *Uluslararası Para Fonu* sınıflandırmalarına göre gelişmekte olan bir ülke konumunda bulunmaktadır. OECD ülkesi olan Türkiye’nin *Kalkınma Yardımları Komitesi* tarafından ‘*resmi kalkınma yardımlarından faydalanabilecek ülkeler*’ arasında olduğu ifade edilmiştir. Türkiye,

Dünya Bankası tarafından yönetilmekte olan İklim Finansman Fonları'ndan faydalanan ilk ülke olmuştur ve yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği yönündeki yatırımları için ikili ve çok taraflı finansal destekler almıştır. Ayrıca Türkiye BMİDÇS kapsamında bulunan Küresel Çevre Fonu'ndan (GEF) finans desteği sağlayabilen bir ülke olarak GEF hibelerinin en önemli kullanıcılarından biridir (ÇŞB,2015).

Türkiye OECD ülkeleri arasında en fazla enerji talep eden ülke konumundadır. Giderek büyüyen ve enerji talebi de beraberinde büyüyecek olan ülkede yatırım finansmanı açısından sorunlar yaşanmaktadır. Çünkü yenilenebilir enerjiye yatırım yapmak isteyen işletmeler uzun vadeli düşük maliyetli finansmana ihtiyaç duyarlarken, yapılacak işlemlerde, atılması gereken adımlarda danışmanlık hizmetlerinin de düşük maliyetli olmasına önem vermektedirler. Ülkemizde öz kaynak sıkıntısı yaşanmakta ve bu alandaki ihtiyaç da yurt dışından karşılanmaktadır. Türkiye'de ki enerji tasarruf oranı %14, yatırım oranı %20'dir. Ayrıca bu alana yatırım yapmak isteyen şirketlerden, finans kuruluşları tarafından yüksek oranda teminat ve garanti istenmektedir. Bu işletmelerin önüne konan engellerden bazıları ise, ilk yatırım finansmanı sorunu, düşük sabit faizli kaynak bulma sorunu, uzun vadeli fon bulma sorunu, vergisel konularda bilgi yetersizliği, yapılan teşviklerin yeterince açık olmayışı, borç verenin ve yatırımı yapanın deneyimsizlikleridir (Ergin ve Çomak, 2014).

3. DESTEKLER VE FİNANSMANA GİRİŞ

Yenilenebilir enerji için destekler farklı ülkelerde farklı şekilde yapılmaktadır. Yenilenebilir enerji yatırımları incelendiğinde farklı yatırım ve finansman modelleri görülmektedir. Atığa ilişkin yatırımlarda kamu ve özel sektör işbirlikleri ortaya çıkmış ve önem kazanmıştır. Özellikle oluşturulan karbon emisyon sertifikaları vb kontratların alım satımı yapılan pazarlarda enerji verimliliğine dönük sermaye oluşturulmaktadır (Söderholm,2008; Wedzik vd.,2017; Sun,2016). Enerji verimliliğinde Enerji Verimliliği Danışmanlık şirketleri öne çıkmaktadır. Yenilenebilir enerji destek mekanizmaları çerçevesinde dünyada uygulanan belli başlı destek mekanizmalarını üç önemli başlık olarak incelemek mümkündür. Bu önemli destekler feed-in tariff, kota ve yeşil sertifika uygulamasıdır. Feed-in tariff uygulaması ise sabit fiyat ve sabit fiyat üzerine prim şeklinde uygulanabilmektedir.

3.1 Minimum (Sabit) fiyat uygulaması (Feed-in Tariff)

Yenilenebilir enerjiden üretim yapacak olan üreticilere, üretimlerinin belirlenmiş sabit bir fiyat üzerinden satın alınmasına ilişkin uygulamadır. Bu uygulama üretim tesisinin üretime başladığı andan itibaren 10-20 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Türkiye'de de minimum fiyat uygulamaları kullanılmaktadır. Bu uygulamada farklı yenilenebilir enerjiler için farklı fiyat garantileri sunulmaktadır. Ayrıca bu uygulama için yerli üretim teknolojileri kullanılması halinde sabit fiyat üzerine prim uygulamaları yapılmaktadır (Gözen, 2014). Dünyadaki uygulamaları ile benzerlik göstermektedir (Tamas vd., 2010).

Tablo 1. Elektrik bazında sabit fiyat desteği

	Sabit Fiyat
Kaynak Türü	ABD Sent/kwh
Hydroenerji	7,3 sent/kWh
Rüzgar enerjisi	7,3 sent/kWh
Jeotermal enerji	10,5 sent/kWh
Güneş enerjisi	13,3 sent/kWh
Biyokütle enerjisi (Çöp Gazı Dahil)	13,3 sent/kWh

Kaynak: Gözen, 2015

Yenilenebilir enerjiden elde edilen enerjiye, hidrolik enerji için 7,3 ABD Cents/kWh, rüzgar enerjisi için 7,3 ABD Cents/kWh ödeneceği hususu 5346 sayılı Kanunda düzenlenmiştir.

3.2 Prim Uygulaması

Minimum fiyat uygulamasına benzer bir yöntem olup yine yenilenebilir enerji üreticisinin üretiminin satın alınması yönünde bir garanti verilmekte, ancak üreticiye sabit bir fiyat yerine piyasa fiyatının üzerinde bir miktar prim eklenmek suretiyle ödeme yapılmasını içermektedir. Prim uygulamasında prim sabit de olabilir, piyasa fiyatına bağlı olarak da değişebilmektedir. Bu uygulamada üretim yapan şirketlere kamu otoritelerince belirlenen bir fiyattan ve genelde 15 yıl süre için alım zorunluluğu getirmektedir. Gerek sabit fiyat gerekse prim uygulamasında dezavantaj olarak piyasada rekabet oluşmamakta ve elektrik fiyatında beklenen düşüş gerçekleşmemektedir (Gözen, 2014).

3.3 Kota-İhale Yöntemi

Kota ihale yönteminde fiyat yerine miktar önem arz etmektedir. Bu yöntemde bütün ülke için belirlenmiş zamanlarda, önceden belirlenen kapasitede kurulu gücün kurulması hedeflenmektedir. Fakat bu yöntemde hedeflenen kurulu güce ulaşılamadığı gibi fiyat düşüşü görülmüştür (Gözen, 2014).

Bu yöntem hükümetlerin yenilenebilir enerji alanındaki çeşitliliği desteklemek amacıyla kullandığı politikalardan biridir. Sabit fiyat politikasıyla (FIT) arasındaki en büyük fark, FIT fiyat bazlı iken, kota yöntemi (RPS) miktar bazlı bir yöntemdir. RPS’de üreticilerin, tüketicilerin elektrik kullarımlarına yeşil enerjilerden belirli bir miktarda elektrik dahil edilmesini mecburi kılmaktadır. Böylece perakendeci hem kendi ürettiğinin kullanabilir hem de başkasının ürettiğinden de yararlanabilir (Yılmaz, 2015).

Elektrik piyasasında yukarıda bahsedilen destekleme mekanizmaları dışında, yenilenebilir enerjiden elektrik üretilen tesislerine özellikle yatırım döneminde farklı

mali nitelikte destekler de uygulanabilmektedir. Bu desteklere aşağıda değinilmiştir.

3.4 Mali Nitelikli Destekler

Yenilenebilir enerji kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla, enerji maliyetlerinin azaltılmasına yönelik yatırımlara sunulan destekleri ifade etmektedir.

3.4.1 Yatırım Hibeleri, Sermaye Sübvansiyonları, İndirimler

Hükümetler önemli derecede sermaye sübvansiyonları, hibeler, indirimler, düşük faizli kredi veya kredi garantisi sunarak projelerin ticari hareketliliğini yükseltebilmektedirler. 6446 sayılı yeni Elektrik Piyasası Kanunu 30 Mart 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında sağlanan teşvikler, bir üretim lisansına sahip ve faaliyetlerine 31 Aralık 2015'ten önce başlamış olan yatırımcılar için yapılan sübvansiyonlar şu şekildedir:

- Faaliyetin başladığı tarihten itibaren 5 yıl boyunca geçerli olmak üzere, iletim sistemi kullanma bedeline %50 indirim uygulanır.
- Elektrik santralleriyle ilgili olan ve yatırım dönemi içinde sonuçlandırılan belgeler ve işlemler damga vergisinden ve harçlardan muafır.

Düşük faizli krediler diğer önemli politikalar içerisinde yer almaktadır. Türkiye'de yeşil enerji için verilen desteklerden minimum fiyat uygulaması kullanılmaktadır (Eren, 2012).

3.4.2 Ekonomi Bakanlığının Sağladığı Finansal Teşvikler

Teşvik Sistemi: Devletin yatırımları artırabilmek amacıyla önceliği olan bölgelere, yatırımın türüne göre değişebilen miktarlarda ve zamanlarda yatırım yapan kişiye verilen desteklerin hepsine yatırım teşviki denmektedir. Yatırımın büyüklüğüne, yatırımın konusuna ve yatırım yerine bağlı olarak; Gümrük Vergisi Muafiyeti, KDV İstisnası, Gelir Vergisi Stopajı Desteği, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Yatırım Yeri Tahsisi, Faiz Desteği, Sigorta Primi Desteği, KDV İadesi, Vergi İndirimi gibi destek unsurlarından yararlanılabilir (Türkaslan,2014)

Genel Teşvik Uygulamaları: Genel Yatırım Teşvik Rejiminde 2012 Haziran ayında değişiklik yapılmıştır. Yeni teşvik rejimi [Engineering News-Record (ENR)] yatırımları için geçerli ve temel olarak yatırım ekipmanı satın almada KDV muafiyeti, Yatırım ekipmanı ithal etmede gümrük vergisi muafiyeti Diğer fon ve ek ücretlerden muafiyet sağlamaktadır (KPMG, 2016). Yenilenebilir enerjinin global olarak karşılaştığı zorluklar arasında, özellikle gelişmiş ülkelerde tarife garantilerinden ve yeşil sertifikalardan uzaklaşılması ve ihalelere doğru bir yöneliş olması gibi bazı politika belirsizlikleri ile elektrik dağıtım sistemlerini genişletme ve yenilenebilir temelli sistemleri mevcut enerji şebekelerine entegre etme ihtiyacı yer almaktadır. Ayrıca Kuzey Amerika ülkelerinde halen petrol fiyatlarının da düşük olarak seyretmesi yenilenebilir enerjide bu fosil yakıtları cazip hale getirmeye devam etmektedir. Öte yandan düşük seyreden fosil yakıt talep artışına rağmen hala yenilenebilir enerjilerin de artarak devam etmesi göstermektedir ki bu alanda yapılan destekler ve politikalar başarıyla geliştirilmektedir.

Enerji yatırımlarında yararlanılacak finansal desteklere ilişkin bilgiler şu kurumlardan

alınabilmektedir: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, KOSGEB, Türkiye Kalkınma Bankası, TSKB, Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı, Teknoloji Geliştirme Vakfı, Kalkınma Ajansları ve Diğer İlgili Kurum/ Kuruluşlardan ve yıllık raporlarından faydalanılabilmektedir.

3.5 Yeşil Sertifika (TGC)

Üretici ve tüketiciler yenilenebilir enerji kullanım miktarını artırdıkça ürettiği her birim için ticarete konu olan bir sertifika elde eder. Bu kısaca Tradable Green Certificates (TGC) olarak adlandırılır. Bu yöntemle yeni yenilenebilir elektrik santrallerine yatırımı artırmayı veya diğer üretici ve tedarikçilerden yeşil sertifika satın almayı teşvik etmeyi hedeflemektedir (Yılmaz, 2015).

Yenilenebilir enerji sertifikaları, yenilenebilir enerjilerden bir birim enerji üretildiğini gösteren sertifikalardır. Bu sistemin amacı yeşil enerjilerin üretimini artırmaktır (Yılmaz, 2015) Marchenko,2008) (Pavalooara vd.,2015).Örneğin binalar sertifikalandırılarak yeşil bina sertifikaları adıyla ticarete konu olurken, otomobil parçalarından ormanlara kadar çok geniş bir yelpazede sertifika alım satımı yapılabilmektedir (Ugur ve Leblebici,2017; Wang vd.,2016; Wei vd.,2015; Gong vd.,2015; Chen ve Nguyen,2016; Chen ve Nguyen,2017).

Yenilenebilir enerji kaynakları veya teknolojiler kullanılarak yeşil elektrik üreten firmalar aynı zamanda yeşil sertifika da üretmektedirler (Amundsen ve Giermund,2009; Aune vd.,2012). Yeşil sertifikalar elektriğin kendisinden ayrı olarak borsalarda alınıp satılabilmektedir. Yeşil enerji kotası bulunan şirketler veya tüketiciler bu sertifikaları alarak kotalarını tamamlamakta ve ceza yükümlülüğünden kurtulabilmektedirler. Yeşil sertifika yönteminde elektrik tedarikçilerinin veya nihai tüketicilerin ya yenilenebilir enerji üretmeleri ya da belirli miktarda yenilenebilir enerji sertifikasını satın almaları zorunluluğu getirilmektedir (Carton, 2016). Yenilenebilir kaynaklara dayalı olarak üretilen elektriğin her MWh başına bir yeşil sertifika verilmektedir. Bu işlemlerin yapılabilmesi için gerekli koşullardan biri serbest piyasanın olmasıdır. Çünkü bu yöntemin işleyişi gereği yeşil sertifikaya ödenecek ilave fiyat piyasa koşullarında oluşacaktır. Bu nedenle, etkin bir piyasanın varlığı ön şart olmaktadır (Gözen, 2014) (Pineda ve Bock,2016) (Colcelli,2012). Etkin piyasa kavramı içerisinde ise özellikle yeşil sertifika ile oluşan piyasa koşullarında etkin bir risk yönetimi ise ikinci önemli faktör olarak ele alınmalıdır (Lind ve Rosenberg,2014).

4. SONUÇ

Yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımların artırılarak ülkemizde kaynak çeşitliliği yaratılması büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu, rüzgar, biyokütle, güneş, jeotermal, hidrolik, dalga ve akıntı gibi yenilenebilir kaynakların kullanımının artırılmasının yanında finansmanının da sağlanması stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın stratejik planı kapsamında yenilenebilir enerjinin payının artırılması ve ayrıca tabana yayılarak ülkenin 21.yy'da dışa bağımlı olmayan kaynağı olarak da kullanımının sağlanabilmesi için finansmanının

kolaylaştırılmasına dair hedeflerin mutlak surette konması gerekmektedir.

Türkiye açısından incelenecek olursa ülkemiz, bir taraftan kendi öz kaynakları arama faaliyetlerine yoğunlaşırken, diğer taraftan da yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıma sokulması, enerji verimliliğinin artırılması, ülke coğrafi konumundan yararlanılması gibi diğer potansiyellerini harekete geçirmenin büyük çabası içerisinde. Öte yandan yine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı stratejik planına göre Türkiye'nin gittikçe yükselen enerji ihtiyacını karşılamada günümüze kadar kullanılan Avrupa Birliği kaynaklarından faydalanan firma sayısının yetersizliği, yenilenebilir enerji kaynaklarının ülke genelinde etkinleştirilmesi ile kapasite-zengin olunmasına rağmen finansman kaynaklarından yerinde faydalanılamayışı ve söz konusu finansman kaynaklarının kapasite ile ilgili faktörler dikkate alındığında enerji ithalatının azaltılması ve gerekli finansman altyapısının kullanılması bir seçenek olarak değil zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeşil sertifikalandırma unsurlarının neler olduğu ile üzerine yazılı olarak çıkan finansal enstrümanların (enerji varantları gibi) halka, şirketlere daha etkili anlatılması gerekmektedir. Finansmanın özel şirketler ve halk eliyle yapılması durumunda çevreye duyarlı şirketlere yapılacak ortaklık teklifleri (pay senetleri) ile devlet ve özel sektör işbirliği ile yapılacak borçlanma senetleri ihraçlarına olan talep daha da artacak bu da yeşil finansmanın önünü daha da açacaktır.

KAYNAKÇA

- KPMG. (2016). **Yenilenebilir enerjiye yönelik vergi ve teşvikler**. İstanbul: Klynveld Peat Main Marwick Goerdeler.
- Gözen, M. (2014). **Yenilenebilir Enerji Destekleme Mekanizmaları**. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Elektrik Piyasası Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Yılmaz, M. (2012). Türkiye'nin enerji potansiyeli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretimi açısından önemi. **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, 4(2), 33-54.
- Yılmaz, O. (2015). **Yenilenebilir enerjiye yönelik teşvikler ve Türkiye**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ergin, E., & Çomak, H. (2014). **İthal enerji bağımlılığının azaltılmasında yenilenebilir enerjinin finansmanı**. Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Kocaeli Üniversitesi, İzmit.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2015). **Türkiye'nin iklim değişikliği uyum stratejisi ve eylem planı**. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Ankara:
- Amundsen, Eirik S. Nese, Gjermund (2009), Integration of tradable green certificate markets: What can be expected? **Journal of Policy Modeling**, 2009, 31, 6, 903-922
- Atănăsoae, Pavel; Pentiu, Radu (2017), Considerations on the Green Certificate Support System for Electricity Production from Renewable Energy Sources **Procedia Engineering**, 181, 796-803
- Aune, Finn Roar; Dalen, Hanne Marit; Hagem, Cathrine (2012), Implementing the EU renewable target through green certificate markets **Energy Economics**, 34, 4, 992-1000
- Carton, Wim (2016) Money for nothin' and coal for free: 'Technology neutrality' and biomass development under the Flemish tradable green certificate scheme **Geoforum**, 70, 69-78
- Chen, Po-Han; Nguyen, Thanh Chuong (2017), Integrating web map service and building information modeling for location and transportation analysis in green building certification process **Automation in Construction**, 77, 52-66
- Chen, Po-Han; Nguyen, Thanh-Chuong (2016), Integrating BIM and Web Map Service (WMS) for Green Building Certification **Procedia Engineering**, 164, 503-509
- Colcelli, Valentina (2012), The problem of the legal nature of Green Certificates in the Italian legal system **Energy Policy**, 40, 301-306
- Currier, Kevin M. (2013), A regulatory adjustment process for the determination of the optimal percentage requirement in an electricity market with Tradable Green Certificates **Energy Policy**, 2013, 62, 1053-1057
- Darmani, Anna; Rickne, Annika; Hidalgo, Antonio; Arvidsson, Niklas (2016), When

outcomes are the reflection of the analysis criteria: A review of the tradable green certificate assessments **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 62, 372-381

Gong, Yuri; Tae, Sungho; Suk, Sungjoon; Chae, Changu; Ford, George; Smith, Michael E.; Steffen, Robert (2015), Life Cycle Assessment Applied to Green Building Certification in South Korea **Procedia Engineering**, 118, 1309-1313

Lee, Nayoon; Tae, Sungho; Gong, Yuri; Roh, Seungjun (2017), Integrated building life-cycle assessment model to support South Korea's green building certification system (G-SEED) **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 76, 43-50

Lind, Arne; Rosenberg, Eva (2014), How do Various Risk Factors Influence the Green Certificate Market of Norway and Sweden? **Energy Procedia**, 58, 9-15

Linnerud, Kristin; Simonsen, Morten (2017), Swedish-Norwegian tradable green certificates: Scheme design flaws and perceived investment barriers **Energy Policy**, 106, 560-578

Marchenko, O.V. (2008), Modeling of a green certificate market **Renewable Energy**, 33, 8, 1953-1958

Pavaloaia, Leontina; Georgescu, Iuliana; Georgescu, Mircea (2015), The System of Green Certificates - Promoter of Energy from Renewable Resources **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 188, 206-213

Pineda, Salvador; Bock, Andreas (2016), Renewable-based generation expansion under a green certificate market **Renewable Energy**, 91, 53-63

Raadal, Hanne Lerche; Dotzauer, Erik; Hanssen, Ole Jørgen; Kildal, Hans Petter (2012), The interaction between Electricity Disclosure and Tradable Green Certificates **Energy Policy**, 42, 419-428

Roh, Seungjun; Tae, Sungho; Suk, Sung Joon; Ford, George; Shin, Sungwoo (2016), Development of a building life cycle carbon emissions assessment program (BEGAS 2.0) for Korea's green building index certification system **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 53, 954-965

Schlyter, Peter; Stjernquist, Ingrid; Bäckstrand, Karin (2009), Not seeing the forest for the trees? The environmental effectiveness of forest certification in Sweden **Forest Policy and Economics**, 11, 5, 375-382

Söderholm, Patrik (2008), The political economy of international green certificate markets **Energy Policy**, 36, 6, 2051-2062

Sun, Yanming (2016), The optimal percentage requirement and welfare comparisons in a two-country electricity market with a common tradable green certificate system **Economic Modelling**, 55, 322-327

Suo, C.; Li, Y.P.; Jin, S.W.; Liu, J.; Li, Y.F.; Feng, R.F. (2017), Identifying optimal clean-production pattern for energy systems under uncertainty through introducing carbon emission trading and green certificate schemes **Journal of Cleaner Production**, 161, 299-316

Tamás, Mészáros Mátyás; Bade Shrestha, S. O.; Zhou, Huizhong (2010), Feed-in tariff and tradable green certificate in oligopoly **Energy Policy**, 2010, 38, 8, 4040-4047

Türkaslan, Mustafa (2014) Enerji Yatırımlarında Yararlanılabilecek Finansal Kaynaklar, Trakya Kalkınma Ajansı, Sektörel Rapor.

Uğur, Latif Onur; Leblebici, Neşe (2017), An examination of the LEED green building certification system in terms of construction costs **Renewable and Sustainable Energy Reviews**

Verhaegen, Karolien; Meeus, Leonardo; Belmans, Ronnie (2009), Towards an international tradable green certificate system—The challenging example of Belgium **Renewable and Sustainable Energy Reviews**,13, 1, 208-215

Wang,Yacan; Huscroft,Joseph R.; Hazen,Benjamin T.; Zhang,Mingyu (2016), Green information, green certification and consumer perceptions of remanufactured automobile parts **Resources, Conservation and Recycling**

Wędzik, Andrzej; Siewierski, Tomasz; Szypowski, Michał (2017), Green certificates market in Poland – The sources of crisis **Renewable and Sustainable Energy Reviews**,75, 490-503

Wei, Wenjuan; Ramalho, Olivier; Mandin, Corinne (2015), Indoor air quality requirements in green building certification **Building and Environment**, 2015, 92, 10-19

Extended Abstract

The method used by our ancestors for centuries, a salvation for our world, the people who live in the future, windmills grind grain into flour would be a glimmer of hope for our forefathers who brought water and the future of these methods in the more developed houses, workplaces and even entire cities could be illuminated that they couldn't even imagine. However, now these energies are renewable energy and energy sources or centuries ago, no one even you can't imagine. Many countries have started to make major investments in the field of renewable energy. Due to endless energy demands of the developed countries, reasons such as diminishing fossil fuels and the increase of carbon emissions have been pushing the world countries to search for new energy and less developed countries(underdeveloped) are fighting not to share fossil fuels, migration, were also the cause of changing world order. In this context, renewable energy sources will not only be the savior of energy needs but also the savior of world peace. The probability of extinction of non-human genius, these resources will be increasingly in the hands of many groundbreaking innovations unlimited. Even today, houses, workplaces and even cities have been used for lighting, heating, performing all energy needs, and smart houses (green houses) have opened ways for new ideas from big factories and structures.

In this study, the history of renewable energy, now we have the point where when

referring to the future, where could it have come from this, and from the recent studies about renewable energy, fiscal and financial incentives, are mentioned in the world and in our country support program.

TÜKENMİŞLİĞİN ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ÜZERİNE ETKİSİ: BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİNDE ÇALIŞAN HEMŞİRELER ÜZERİNE ARAŞTIRMA¹

Yavuz DEMİREL*

Kastamonu Üniversitesi, S.Yazar, İİBF, Kastamonu

**E-posta: ydemirel@kastamonu.edu.tr.*

Enes Uğur TOHUM**

***Kastamonu Üniversitesi, İİBF, Kastamonu*

Özge KARTAL***

****Kastamonu Üniversitesi, SBE, Kastamonu*

Öz: Bu çalışmanın temel amacı; tükenmişlik ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiyi inceleyerek tükenmişliğin örgütsel bağlılık üzerine etkisini belirlemektir. Bu bağlamda, A Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde toplam 254 hemşireye yönelik bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada, tükenmişlik, çalışma hayatında bireyin fiziksel, ruhsal ve duygusal durumundaki olumsuz değişimler sonucu oluşan psikolojik bir sendromdur. Tükenmişlik sendromu özellikle, sağlık, eğitim, bankacılık, güvenlik gibi alanlarda insan ilişkilerin yoğun olduğu sektörlerde daha yaygın bir şekilde görülmektedir. Konu ile ilgili gerçekleştirilen, ulusal ve uluslararası çalışmalar incelendiğinde sağlık çalışanlarının tükenmişlik sürecine daha erken dönemde girdikleri görülmektedir. Tükenmişlik bir süreçtir ve üç temel döneme ayrılmaktadır. Birincisi başlangıç aşaması olan, kişisel başarıdaki veya performanstaki düşüş; ikincisi sosyal ilişkilere karşı duyarsızlaşma ve üçüncüsü ise bireyin kendini duygusal olarak bitkin veya anlamsızlaştırdığı aşamadır. Çalışmada üzerinde durulan diğer önemli kavram ise örgütsel bağlılık kavramıdır. Örgütsel bağlılık, bireyin çalıştığı kuruma kendisini ait hissetmesi sonucu kurumun amaç ve değerlerine sahip çıkması, bu amaç ve hedeflere ulaşmak için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesidir. Diğer bir ifadeyle, bireyin kurum kültürünü benimsemesi ve bu kurum kültürünü temsil etmesi için etkin rol oynamasıdır. Örgütsel bağlılık; duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılık olmak üzere üç temel boyutta incelenmektedir. Araştırmada tükenmişliğe yönelik algılamaların ölçümünde Maslach Tükenmişlik Ölçeği; örgütsel bağlılığa yönelik algılamaların tespitinde ise Allen ve Mayer'in örgütsel bağlılık ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda tükenmişliğin örgütsel bağlılık üzerinde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik, Örgütsel Bağlılık, Hemşirelik

JEL Kodu: M10, M12, M54

¹ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

THE EFFECT OF BURNOUT ON ORGANIZATIONAL COMMITMENT: A STUDY ON NURSES IN A UNIVERSITY HOSPITAL

Abstract: The main purpose of this study is to determine the effect of burnout on organizational commitment, by examining the relationship between burnout and organizational commitment. In this context, a study was held on 254 nurses in “A” University Hospital of Medicine Faculty. In this study, burnout is a psychological syndrome that arises as a result of negative changes in the physical, mental and emotional state of an individual’s working life. Burnout is more widely seen, especially in the areas such as health, education, banking, security, which are the sectors that human relations are intense. Both national and international previous studies regarding the subject have shown that burnout process begins on the employees who work in the healthcare sector earlier. Burnout is a process and is divided into three main phases. The first one is the beginning phase, which is the feeling of decrease in personal success or performance, the second one is depersonalization in social relations, and the third one is feeling emotionally exhausted or meaningless. Another important concept, emphasized in the study is organizational commitment. Organizational commitment refers when a person fulfills his responsibilities in order to achieve goals and objectives, as he feels devoted to the institution, with its aims and values. In other words, it is the adaptation to the organizational culture, and playing an active role in order to represent it. Organizational commitment is examined in three main dimensions, which are emotional commitment, continuity commitment, and normative commitment. In the study, Maslach Burnout Inventory (MBI) is applied in order to measure the perception regarding the burnout, and Allen-Meyer Organizational Commitment Questionnaire (OCQ) is applied in measuring the perceive regarding the organizational commitment. Results have shown that burnout has an effect on organizational commitment.

Keywords: Burnout, Organizational Commitment. Nursing

1.GİRİŞ

Akademik yazında uzun zamandır incelenme alanı bulan iş yerinde yaşanan stres kavramı başlangıç olarak, tükenmişlik kavramı ile ilişkilendirilmesine rağmen (Pines ve Keinan,2005:626 ; Maslach ve Jackson, 1981:95), literatür incelendiği takdirde, tükenmişlik kavramının iş yerinde stres kavramından farklı olduğu ve son zamanlarda popülerite kazandığı görülmektedir (Maslach, 2003:180 ; Maslach vd., 2001:5). Stres, Eroğlu (2015:503) tarafından bir kişinin üzerinde rahatsızlık ve sıkıntıya yol açılmasına sebep olan her türlü etken olarak ifade edilmiştir. Bu tanımdan hareketle, stresin çalışanlar üzerinde olumsuz etki bırakabileceği ve çalışma koşulları nedeniyle endişeli olmayı ve gerilmeyi ifade edebileceği söylenebilir (Van Voorhis vd., 1991: 478)

1980’li yıllara doğru tükenmişlik kavramı akademik yazında tartışılan konu olmaya başlamıştır. Bu zamanlarda çalışma hayatı ile ilgili pek çok olumsuz durum ve olaylar tükenmişlik kavramı ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu aşamada konu ile ilgili oldukça farklı tanımlamaların yapıldığı hatta bazı araştırmalarda elliye yakın tanımın var olduğu ifade edilmiştir (Çavuş ve Aksay, 2011:247). Bu alanda ki çalışmalar genellikle hemşireler, öğretmenler, polisler gibi sosyal alanda insanlarla yakın ilişki içerisinde olmak durumunda

olan çalışanlar üzerinde yapılmıştır (Maslach ve Jackson, 1981:96). Hemşirelerle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığı takdirde; hemşirelerin genellikle çalışma koşullarının yetersizliği, hastaların ve yakınlarının hemşirelerden büyük beklentiler içerisinde olması ve çalışma şartlarının (vardiya, mesai vb.) ağır olması nedeni ile tükenmişlik yaşamaya karşı eğilimli oldukları söylenebilir (Demir vd., 2003:808). Metin ve Özer (2007:65)'e göre; ülkemizde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri; mesleki çalışma süreleri, çeşitli sebeplerden dolayı mesleğini değiştirme düşüncesi içerisinde olma, çalışma koşullarındaki zorluklar, harcanan emek ve zaman ile doğru orantılı olmayan yetersiz ücretler ve iş yaşamlarının hatayı kabul etmeyecek olduğundan üzerlerinde oluşan ağır baskı ve stres gibi nedenlerle değişkenlik göstermektedir.

Akademik yazındaki çalışmalar sıklıkla tükenmişlik ile örgütsel bağlılık arasında ilişkiyi incelemiştir (Leither ve Maslach, 1988 ; Çetin vd., 2011).

Bu araştırma sonucunda, gerekli istatistiksel değerlendirmeler yapılarak literatür açısından önemli bulgular elde edilmiş ve bu bulguların ne kadar anlamlı ve etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

2. TÜKENMİŞLİK VE TÜKENMİŞLİĞİN BOYUTLARI

İlk kez 1974'te Freudenberger tarafından ortaya konulan tükenmişlik kavramı; fiziksel, duygusal ve zihinsel yorgunluk ile ilişkilendirilmiş ve duyarsızlaşma, başarı ve işe olan ilginin azalması belirtilerini gösterdiği ifade edilmiştir (Çelik vd., 2010:49). Tükenmişlik kavramı hakkında konu ile ilgilenen araştırmacılar tarafından, temelde birbiri ile bağlantılı ama bazı konularda ayrılan çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Maslach ve Schaufeli, (1993:2)'a göre bir psikiyatrist olan Freudenberger, tükenmişlik kavramını öncelikle uzun süren bir deney çalışması sonucunda, duygusal septomlarda bir tükenme, motivasyon ve işe olan bağlılığın kademeli olarak azalması şeklinde tanımlamıştır.

Ayrıca, bu kavram Maslach ve Jackson (1981:99)'a göre; çalışan insanlar arasında sıklıkla ortaya çıkan sinizm ve duygusal yorgunluk sendromu olarak tanımlanmış ve önemli faktör olarak da sürekli artan duygusal yorgunluk gösterilmiştir. Pines ve Aranson (1988)'a göre tükenmişlik kavramı, duygusal reaksiyonlar gösterilmesi gereken durumlara uzun bir müddet maruz kalındığında, fiziksel, zihinsel ve duygusal tükenme yaşama durumu olarak tanımlanmıştır (Schaufeli ve Van Dierendonck,1993:633). Geliştirdiği ölçek ve konu ile yaptığı çalışmalarından dolayı literatürde adından bahsedilen araştırmacı Maslach'a (2003:189) göre; tükenmişlik özellikle çalışan ve iş arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan aşırı yük ile ortaya çıkan ve uzun süre devam eden psikolojik bir süreçtir. Meier (1983:900)'a göre tükenmişlik, kişilerin sahip oldukları tekrarlanan iş deneyimlerinden kaynaklanan bir durumdur. Tükenmişliğe, olumlu güçlendirmeye ilişkin düşük beklentiler, iş hayatında cezalandırmaya ilişkin yüksek beklentiler, güçlendirmeyi kontrol etmeye ve bu güçlendirmeyi kontrol etmek için de düşük beklentiler neden olmaktadır. Burada tükenmişliğin kişilik özellikleri nedeniyle farklılıklar gösterebileceği önermesi üzerinde durulmuştur. Tükenmişlikle baş etme noktasında çalışanların karakteristik özelliklerin oldukça fazla öneme sahip olduğunu söylemektedir. Her çalışan tükenmişliği kendi has yapısı ile hisseder ve yaşar. Tükenmişlik iş ile ilgili konularda yaşanan yıpranma ve çalışanların erozyona uğraması anlamına gelmektedir. Tükenmişlik neticesinde çalışanların büyük motivasyon ile başladıkları iş sonuçta olumsuzluk teşkil eden duygular ile sona erme noktasına gelmektedir. İşten alınan tatminin artık hissedilmediği, çalışanların çevrelerindeki olgulara karşı duyarsızlaşmaya başladığı ve bu bütün aşamaların neticesinde çalışanların artık duygusal tükenme içerisinde kendilerini buldukları bir sonuç ile karşılaşılmaktadır (Maslach vd., 2001:6)

Başka bir ifadeyle tükenmişlik, yoğun bir şekilde insanlar ile iletişim kurulma temelli meslek gruplarında daha fazla olduğu söylenebilir. Tükenmişlik bu meslek gruplarında yaşanan yoğun ve sürekli strese karşı çalışanların sergiledikleri duygusal, bilişsel, fiziksel ve davranışsal olgulara dayalı olumsuzluk halidir (Nachbagauer ve Riedl, 2002:717). Tükenmişlik kavramı ile en çok işini özenle yapmaya çalışan insanlar, gücü yettiğinden daha fazla sorumlulukları olan çalışanlar karşı karşıya kalırlar (Martinussen vd., 2007:240). Bu durumla karşılaşılacak çalışanlarda kronik yorgunluk, başı sıkışıklık sistemlerinde rahatsızlıklar, motivasyon kaybı, baş ağrıları ve uyku bozuklukları gibi bir takım fiziksel; ümitsizlik, karamsar his içerisinde girme, kendisi savunmasız ve güvensiz hissetme hali, kızgınlık, tahammülsüzlük gibi duygusal; ve tatminsizlik, işine, bireysel olarak kendi kişiliğine ve çevresinde bulunan diğer insanlara karşı olumsuz tutum içerisinde olma gibi birtakım rahatsızlıklar ortaya çıkmaktadır (Naktiyok ve Karabey, 2005:183).

Çalıştıkları yerlerde yoğun duygusal beklentilerle karşı karşıya kalan çalışanlar, zaman içerisinde işine ve çalışma ortamına karşı duyarlılığını yitirmekte, çalışma ortamında bulunan insanlara veya o ortama doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olan insanlara karşı olumsuz, negatif tutum içerisinde girmekte ve iş görenin kişisel özellikleri de etkili olarak bu tür duygulara kapılıp tükenmişlik yaşanmaktadır (Erdoğan, 2016: 4). Tükenmişlik kısaca; insanın kendisine hedefler belirleyip bu hedeflere ulaşmaya çalışırken; yorulması, ortaya çıkan problemlerle baş edememesi ve hayal kırıklığına uğrayarak enerjisinin tükendiğini hissetmesidir (Yaşlı, 2015: 22). Tükenmişlik sendromu bazı meslek gruplarında daha sık görülmektedir. İnsanlarla yüz yüze çalışmak durumunda kalan iş görenlerin bu sendromu daha fazla yaşadıkları ortaya çıkmış ve bu meslek grupları (doktorlar, hemşireler, öğretmenler, polisler, diş hekimleri, psikologlar, çocuk bakıcıları, vs.) olarak gösterilmiştir (Erdoğan, 2016: 5).

Araştırmacılar tükenmişlik kavramını değişik boyutlar altında incelemektedir. Sözelimi; Pines ve Aronson (1988)'e göre tükenmişlik kavramı fiziksel, duygusal ve zihinsel tükenme boyutları altında incelemektedir. Fiziksel tükenme; enerji düşüklüğü, kronik yorgunluk ve güçsüzlük ile ifade edilebilirken; duygusal tükenme; kendini mutsuz ve umutsuz hissetme hissi ve son olarak da zihinsel tükenme; kendine veya işle olan işlere karşı bir isteksizlik hissi içerisinde olma ve çevrende bulunan insanlara karşı sabırsızlık gösterme şeklinde yaşanabilmektedir. Farklı araştırmacılar tarafından farklı boyutlar altında ifade edilmiş olmasına rağmen; birçok araştırmacı tarafından tükenmişlik kavramı üç boyut altında incelenmektedir. Bunlar; duygusal tükenme, duyarsızlaşma (bir olay ve durum karşısında alaycı tutum ve davranışlar içerisinde olma) ve kişisel başarıda düşüklük yaşama hissi (doğrudan kendisi ile ilgili olan işleri yapamama olumsuz düşüncesi eğiliminde olma)'dir (Maslach ve Schaufeli, 1993:5).

Duygusal Tükenme: Maslach'ın Tükenmişlik Modeline göre, tükenmişliğin bireysel stres ile ilişkilendirilmesini ifade eden duygusal tükenme, tükenmişliğin en önemli ve en ciddi boyutu olarak görülmekle birlikte, kişiler üzerinde tükenmişliğin temel belirtisi olarak anlaşılmaktadır (Maslach vd., 2001:402). Duygusal tükenme aynı zamanda iş görenlerin, beden ve ruhen kendilerini ciddi anlamda yorgun ve bitkin olarak hissettikleri boyuttur. Duygusal tükenmişliği yaşayan bir insan, geçmişe nazaran işinden haz duymamakta, çalışma hayatındaki verimliliğinin kademeli olarak düştüğünü hissetmekte ve bir sonraki gün için işe gitmeyi ne kadar zor yapılması gereken bir yük olarak hissetmektedir (Arı ve Bal, 2008: 133).

Duyarsızlaşma: Maslach ve Jackson (1981:100) duyarsızlaşmayı, çalışanların çalışma ortamında bulunan iş arkadaşlarına veya hizmet verdikleri kişilere karşı davranışlarında onların kişisel özelliklerini ve insani yönlerini dikkate almadan, sanki duyguları yokmuş gibi davranması olarak ifade etmiştir. Budak ve Sürgevil (2005:96)'a göre; duyarsızlaşma

tükenmişlik kavramının müşterilerle ilgili olan yüzünü yansıtmakta ve müşterilere karşı negatif tutum sergileme, müşterilere karşı sert tutum içerisine girme ve işe karşı kayıtsız kalmayı ifade etmektedir. Çalışanlar müşterilere karşı küçümseyici, alaycı ve duygusuz bir tutum içerisine girebilecek dereceye kadar gelebilmektedir (Arı ve Bal, 2008: 133). Çalışanlar yaşadıkları sorunlarla başa çıkamadığı takdirde, bu sorunlar ilerleyen zamanda sosyal hayatına yansımakta ve çevresinde bulunan insanlarla ilişkisine zarar verecek duruma gelmektedir. Ayrıca bireyler düzeyinde yaşanan bu sorunlar örgütün geneline hakim olabilmekte ve örgütün tepe yönetiminden alt kademesinde bulunan insanlara kadar yayılmakta ve örgütün çalışma ortamını olumsuz etkilemektedir (Erdoğan, 2016: 11).

Kişisel Başarıda Düşme Hissi: Moral durumunda düşüklük, iş verimliliğinde azalma, kişiler arası anlaşmazlık, problemlerle başa çıkmada yetersiz olma durumu gibi belirtilerle ortaya çıkan bu durum tükenmişliğin bir parçasını oluşturmaktadır. Genel olarak yetersizlik şeklinde görülen bu boyutun, kişinin kendisini yetersiz görüp olumsuz değerlendirme eğiliminde olmasını ifade etmektedir (Derin ve Demirel, 2012: 512). Diğer bir ifadeyle bu duygu, kişinin kendisini genel olarak başarısız hissetme ve olumsuz değerlendirmeler içerisine girme hali olarak değerlendirilmektedir (Maslach vd., 2001:403). Genel olarak, tükenmişliği yaşayan bireyler hem fiziksel hem psikolojik hem de sosyal olarak bir bitkinlik içine girmiş olmakla beraber, işteki verimlilikleri azalmakta ve bu durum örgüt iklimi ve yapısal düzeyde örgüt işleyişi için önemli bir tehlike oluşturabilecektir. Bunun için yöneticilerin ve işverenlerin iyi bir strateji geliştirip, çalışanlarını motive ederek örgüt açısından en verimli hale getirmeleri gerekmektedir.

3. ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE BOYUTLARI

Alan yazınında 1960'lı yıllarda ortaya çıkan örgütsel bağlılık kavramı Porter ve arkadaşlarının 1974'te gerçekleştirdikleri çalışma ile yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu ve bunu takip eden diğer araştırmalarda kavram ile ilgili fazlaca farklı tanımlamalara yer verilmiştir. Bu tanımlamalar ışığında örgütsel bağlılık kavramının öncelikle ya tutumsal ya da davranışsal bir nedene dayandırıldığı söylenilebilir. Becker, Staw ve Salancik gibi araştırmacılar kavramın davranışsal yönüne; Allen, Meyer, Mowday, Steers ve Porter, Boluian, March ve Simon gibi araştırmacılar ise; tutumsal yönüne dikkat çekmektedir (Seçkin, 2011:346).

Örgütsel bağlılık kavramı ile ilgili tanımlamalar yapmadan önce bağlılık kavramını açıklamak daha sağlıklı olacaktır. Bağlılık kavramı belirli bir varlığa karşı hissedilen duygusal yönelmedir (Meyer ve Allen, 1984:373). Mowday vd. (1982:26), bağlılık kavramını benzer şekilde, sosyal özdeşleşme olarak tanımlamaktadır. Bağlılık konusunda yapılan daha geniş tanıma göre ise; bağlılık bireyi belirli amaçlara güdülemeye yönelik uygulanan güçtür. Bütün bu tanımlamalardan yola çıkarak örgütsel bağlılığı tanımlarsak; örgütsel bağlılık bir tutum olarak, çalışanların görece olarak sahip olduğu güç ve organizasyona bağlılığı şeklinde tanımlanmıştır (Mowday vd., 1979:220 ; Allen ve Meyer, 1990:2). Örgütsel bağlılık kavramı, Sheldon (1971:143)'e göre; kişinin kimliğini örgüte bağlayan tutum ve davranışlar bütünüdür. Gaertner ve Nollen (1989:975)' e göre; çalışanların örgütten maddi bir unsur önemsemeksizin, örgütsel amaç ve hedeflere bağlı kalarak, örgüt ile özdeşleşmesi şeklinde tanımlanan örgütsel bağlılık, benzer şekilde, Robbins (1998:143)'e göre ise; çalışanların örgütteki varlıklarını devam ettirmek isteği ile örgütsel amaç ve çıkarlara karşı kendisini özdeşleştirmesidir. Başka bir ifadeyle örgütsel bağlılık O'Reilly ve Chatman, (1986:493)'e göre kişinin örgütün özelliklerini benimsemesi ve örgüte psikolojik ve duygusal bağlamda bağlanma derecesidir. Çalışanların işe karşı tutumları ve bağlanma düzeyleri olarak tanımlanabilecek örgütsel bağlılık kavramı, çalışanların işe karşı sergiledikleri sadakat, iş ile bütünleşmeleri ve işe olan uyumluluk düzeyidir (Demirel, 2009:116). Çalışanların örgüte karşı gösterdikleri bu sadakat ve bağlılık hem örgüt açısından hem de çalışanlar açısından

ciddi bir öneme sahiptir. Bu sayede çalışanların örgütte verimlilikleri ve motivasyonları artmakla birlikte, örgütün çıkarları çalışanların çıkarları haline gelecek ve bu uyumluluk ile performans gibi kriterler artarak iş gücü devir hızında düşüklüğe sebep olacaktır (Çetin vd., 2011:64). Bu şekilde mutlu çalışanlar, mutlu örgütleri oluşturacak hale gelebilecektir.

Literatürde örgütsel bağlılık yaygın olarak; duygusal bağlılık, normatif bağlılık ve devam bağlılığı olarak üç alt boyuta ayrılmıştır. Örgütsel bağlılığın çalışanlarda tükenmişlik seviyesini en aza indirdiği, işten ayrılma oranlarını azalttığı ve iş görenlerin yüksek bir verimlilikle çalışmalarını sürdürdükleri gözlenmektedir (Derin ve Demirel, 2012: 514).

Duygusal Bağlılık: Meyer ve Allen (1997:11)'e göre; duygusal bağlılık çalışanların işletmede kalma arzuları neticesinde işletmeye bağlanmalarıdır. Bireyin örgüte karşı hissettiği bağlılığı ifade eden duygusal bağlılık, bireyin örgütün hedef ve amaçları başta olmak üzere, örgütle bütünleşme ve özdeşleşme durumudur (Chen, 2003:495 ; Cheng ve Stockdale, 2003:475). Çalışanlar örgütlerine karşı duyduğu duygusal bağlılığı çok güçlü bir şekilde hissetmeleri durumunda, örgütle özdeşleşip bütünleşmekte, örgüte önemli katkılarda bulunmak için daha fazla ve verimli bir şekilde çalışmakta, örgütteki üyeliklerini istekli bir biçimde devam ettirmektedirler (Çetin vd., 2011: 64). Duygusal bağlılığı fazla olan çalışanın iş performansı ve işteki verimliliği yüksek olurken; düşük olan çalışanda ise işten kaçma, işe devamsızlık gibi davranışlar görülebilmektedir (Derin ve Demirel, 2012: 514).

Devam Bağlılığı: Çalışanların örgütten ayrılmaları sonucunda karşılaşacakları maliyetler ile ilgilidir. Bu maliyetlerin kendilerini ne kadar zor durum içerisine koyacağını düşünerek işi daha fazla zorlaştırmamak için örgütlerinde kalmayı tercih etmektedirler. Böylece zoraki sebeplerden dolayı örgütteki çalışmalarına devam bağlılığı içerisinde sürdürmektedirler (Çetin vd., 2011: 64).

Normatif Bağlılık: Normatif Bağlılık, çalışanın örgütteki minnet borcunu ödemesi için kendi içerisinde oluşturduğu ahlaki bir zorunluluktur. Çalışanların örgütlerine ahlaki bir zorunluluk duyarak çalışmalarını devam ettirmeleri normatif bağlılık olarak açıklanabilir (Derin ve Demirel, 2012: 514).

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın metodolojisi, araştırmanın amacı, evreni, örnekleme, sınırlılıkları, veri toplama yöntemi, araştırmanın varsayımları, soruları, hipotezleri ve araştırmanın bulguları başlıkları altında verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı Örneklem ve Kısıtları

Bu çalışmanın amacı; tükenmişlik ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiyi inceleyerek tükenmişliğin örgütsel bağlılık üzerine etkisini belirlemektir. Araştırmanın kapsamını bir üniversite hastanesinde çalışan hemşireler oluşturmaktadır. Bu hemşireler arasından basit tesadüfî örneklem yöntemi ile gönüllük esasına dayalı olarak araştırma verileri toplanmıştır. Zaman ve maliyet kısıtlamalarından dolayı araştırma evreni ülke genelinde özel, devlet ve üniversite hastanelerinde çalışan hemşirelerin hepsini kapsayacak şekilde ele alınamamıştır. Elde edilen verilerin sadece bir üniversite hastanesinde çalışan hemşireler ile sınırlı olması bu çalışmanın en önemli kısıtlarındandır. Anket sayısının çok yüksek olmaması ve anket haricinde veri toplama tekniklerinden faydalanılmaması da araştırmanın diğer kısıtları arasındadır. Bu söz konusu kısıtlara rağmen araştırma sonunda elde edilen sonucun genel itibari ile sağlık sektöründe çalışan hemşirelere genellenmesi öngörülmektedir.

4.2. Araştırmada Veri Toplama Yöntemi ve Kullanılan Ölçekler

Araştırma verilerinin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmada alan araştırması ve literatür taraması iki yöntem olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak literatür taraması gerçekleştirilerek araştırma için gerekli ön bilgi elde edilmiştir. Literatür taraması sonucunda katılımcıların örgütsel bağlılık düzeylerini ölçmek için Allen ve Mayer (1990) tarafından geliştirilmiş örgütsel bağlılık ölçeği kullanılmıştır. Ölçek duygusal bağlılık, normatif (zorlayıcı) bağlılık ve devam bağlılığı alt boyutlarından oluşan her boyutta 8 ifade olmak üzere toplam 24 ifadeden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra; katılımcıların tükenmişlik düzeylerini ölçmek için Maslach ve Jackson (1991) tarafından geliştirilmiş olan tükenmişlik ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte toplam 22 ifade kullanılmıştır. Bu ölçekte tükenmişlik üç alt boyut çerçevesinde incelenmiş olup, ölçekte bulunan 9 ifade duygusal tükenme alt boyutunu, 5 ifade duyarsızlaşma alt boyutunu ve 8 ifade ise kişisel başarı alt boyutunu ölçmeye yöneliktir. Veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu üç kısımdan oluşmaktadır. İlk gruptaki anket soruları katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye ve ölçmeye yönelik çoktan seçmeli sorulardır. İkinci gruptaki anket soruları ise katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyini ölçmeye yönelik sorular ve son olarak da üçüncü gruptaki anket soruları ise tükenmişlik düzeyini ölçmeye yönelik sorulardır. Bu çerçevede hazırlanan anket formunda beşli Likert ölçeği ile düzenlenmiş yargılar bulunmaktadır. Bu anket formları 270 hemşireye dağıtılmış ve neticesinde 254 hemşireden toplanan anket formları araştırma analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonunda elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir.

4.3. Araştırmanın Varsayımları, Soruları ve Hipotezleri

Araştırmanın temel varsayımı, araştırmada cevap aranacak temel sorular, araştırma hipotezleri ve hipotezlerin analizinde yararlanılan analizler Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Hipotezlerin Test Edilmesinde Kullanılan Analizler

Araştırmanın Varsayımları	Araştırma Sorusu	Araştırmanın Hipotezleri	Analizler
Tükenmişlik algısı örgütsel bağlılığı olumsuz etkilemektedir.	Tükenmişlik algısı ile örgütsel bağlılık arasında bir ilişki var mıdır?	1. H ₁ : Tükenmişliğin boyutları ile örgütsel bağlılığın boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Korelasyon analizi
		2. H ₁ : Tükenmişliğin boyutları örgütsel bağlılığın boyutlarını etkilemektedir.	Regresyon analizi
	Tükenmişlik algısı örgütsel bağlılığı etkiler mi?	3. H ₁ : Genel olarak örgütsel bağlılıkla tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Korelasyon analizi
		4. H ₁ : Genel olarak örgütsel bağlılık tükenmişliği etkilemektedir.	Regresyon analizi

4.4. Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analiz sonuçlarından çıkarılan bulgulara ve bulgulara ilişkin yapılan yorumlara yer verilmiştir. Öncelikle katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar ve daha sonra analiz kapsamında örgütsel bağlılık ve tükenmişlik kavramlarının analizine yer verilmiştir.

4.5. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamına dahil edilen katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özellikler Tablo 2’de gibi özetlenmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

	Özellikler	Sayı	Yüzde (%)		Özellikler	Sayı	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Kadın	210	82,7	Çalışma Süresi	1 yıldan az	10	3,9	
	Erkek	44	17,3		1-3 Yıl	25	9,8	
	Toplam	254	100		4-7 Yıl	68	26,8	
Yaş	20’den küçük	1	0,4		8-10 Yıl	65	25,6	
	20 ile 25 arasında	24	9,4		10 Yıl ve üzeri	83	32,7	
	26 ile 30 arasında	57	22,4		Toplam	251	98,8	
	30 ile 36 arasında	78	30,7		Eğitim Durumu	İlköğretim	1	0,4
	36 ile 40 arasında	57	22,4			Lise	8	3,1
	41 ile 45 arasında	21	8,3			Önlisans	18	7,1
	46 ve üzeri	13	5,1			Lisans	186	73,2
	Toplam	251	98,8	Yüksek Lisans		37	14,6	
Sosyo-Demografik Özellikler				Doktora		2	0,8	
				Toplam		252	99,2	

Tablo 2’de görüldüğü üzere, cinsiyet demografik sorusu için toplam 254 katılımcıdan 210’unun kadın (%82,7), 44’ünün erkek (%17,3) olduğu; yaş demografik sorusu için toplam 251 katılımcıdan %30,7’sinin 30 ile 36 yaş aralığında olduğu ve %22,4’ünün 26 ile 30 yaş aralığında olduğu; eğitim durumu demografik sorusu için toplam 252 katılımcıdan büyük çoğunluğunun lisans (%73,2), yüksek lisans (%14,6) ve önlisans (%7,1) mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların meslekte çalışma süreleri dağılımına bakacak olursak; %32,7’sinin 10 yıl ve üzeri, %26,8’inin 4 ile 7 yıl ve %25,6’sının 8 ile 10 yıl arasında bir çalışma süresine sahip olduğunu ifade edebiliriz.

4.6. Ölçeğin Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi

Araştırmada verilerin toplanmasında iki temel ölçek kullanılmıştır. Birincisi tükenmişlik ölçeği ve ikincisi örgütsel bağlılık ölçeğidir. Ölçeklere ilişkin güvenilirlik ve geçerlilik analizi sonuçları ise Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik ve Geçerlilik Analiz Sonuçları

Örgütsel Bağlılık ve Tükenmişlik Faktörler		Öz Değer	Varyans %	Cronbach Alpha	Açıklanan Varyans	Ölçek Cronbach	K-M-O Değeri
Örgütsel Bağlılık	F1: Duygusal Bağlılık	8,190	26,642	,914	55,203	,920	,879
	F2: Zorunlu Bağlılık	1,948	15,578	,791			
	F3: Devam Bağlılığı	1,455	12,983	,785			
Tükenmişlik	F1:DuygusalTükenmişlik	7,338	19,467	,831	55,847	,900	,879
	F2: Duyarsızlaşma	3,439	18,638	,682			
	F3: Düşük kişisel başarı hissi	1,509	17,742	,724			

Yukarıdaki Tablo 3’de örgütsel bağlılık ve tükenmişlik ölçeklerinin güvenilirlik ve geçerlilik analizlerine ilişkin sonuçlar yer almaktadır. Örgütsel bağlılık ölçeği üç alt boyut ile birlikte % 55,203 toplam varyansla açıklandığı görülmüştür. Bunun yanı sıra tükenmişlik ölçeği üç alt boyutla %55,847 toplam varyansla açıklandığı görülmektedir. Ölçeklere ilişkin Cronbach’s Alpha katsayılarının örgütsel bağlılık ölçeği için ,920 olduğu ve ölçeğin yeterlilik katsayısının ,879 olduğu tespit edilmişken tükenmişlik ölçeğinin Cronbach’s Alpha katsayısının ,900 olduğu ve ölçeğin yeterlilik katsayısının ,879 olduğu tespit edilmiştir.

4.7. Örgütsel Bağlılık İle Tükenmişlik Arasındaki İlişki

Örgütsel bağlılık ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Ancak sağlık sektöründe ve üniversite hastanesinde bu konu ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir. Diğer bir ifadeyle bu alanda yapılan araştırmaların sayısının az olduğu ve var olanların ise yüzeysel kaldığı görülmektedir. Bu sebeple; bu çalışmada örgütsel bağlılık boyutları ile tükenmişlik boyutları arasındaki ilişki istatistiki açıdan incelenerek konuya farklı bir bakış açısı kazandırılmıştır. Bu bağlamda, öncelikle örgütsel bağlılık ve tükenmişlik değişkenleri ve bu değişkenlere ait alt boyutların ortalama ve standart sapmalarına bakılmıştır. Daha sonra ise değişkenler arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Tablo 4: Faktörlere İlişkin Ortalama ve Standard Sapma Değerleri

	Faktörler	Ortalama	Std. Sap.	N
Örgütsel Bağlılık	F1: Duygusal Bağlılık	2,9524	,85904	247
	F2: Zorunlu Bağlılık	2,9621	,83875	248
	F3: Devam Bağlılığı	3,1396	,67677	249
Tükenmişlik	F1: Duygusal Tükenmişlik	3,1992	,71072	241
	F2: Duyarsızlaşma	2,7347	,76735	245
	F3: Düşük kişisel başarı hissi	3,0129	,66825	239

Not: Ortalama değerler; 1: Kesinlikle katılmıyorum.....5: Kesinlikle katılıyorum ölçeği esas alınarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların örgütsel bağlılık ve tükenmiş ölçeklerine ait alt boyutları algılamalarına bakacak olursak ortalamalar genellikle 2 ile 3 arasında değişmektedir. Burada örgütsel bağlılık ölçeğinde duygusal bağlılık alt boyutunda ortalama düşük olarak sonuçlanmıştır. Bunun yanı sıra; örgütsel bağlılık ölçeği alt boyutlarından devam bağlılığı en yüksek ortalamaya sahiptir. Ayrıca tükenmişlik ölçeğinde duyarsızlaşma en düşük ortalama ile sonuçlanırken, duygusal tükenmişlik en yüksek ortalama ile neticelenmiştir.

Tablo 5: Örgütsel Bağlılık İle Tükenmişlik Arasındaki İlişki

		Duygusal Bağlılık	Zorunlu Bağlılık	Devam Bağlılığı	Genel Olarak Örgütsel Bağlılık	
Duygusal Tükenmişlik	r	-,392	-,263	-,128		
	p	,001	,000	,045		
Duyarsızlaşma	r	-,177	-,190	,078		
	p	,006	,003	,232		
Düşük Kişisel Başarı Hissi	r	-,044	-,035	-,102		
	p	,504	,587	,114		
Genel Olarak Tükenmişlik	r					-,236
	p					,001

Not: Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 5’te örgütsel bağlılık ve tükenmişlik arasındaki ilişki yer almaktadır. Tablodan hareketle; duygusal tükenmişlik ile duygusal bağlılık arasında ($r=-,392$), duygusal tükenmişlik ile zorunlu bağlılık arasında ($r=-,263$) ve duygusal tükenmişlik ile devam bağlılığı arasında ($r=-,128$) negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak, duyarsızlaşma ile duygusal bağlılık arasında ($r=-,177$), duyarsızlaşma ile zorunlu bağlılık arasında ($r=-,190$) negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilirken; duyarsızlaşma ile devam bağlılığı arasında ($r=,232$) anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca düşük kişisel başarı hissi ile tükenmişliğin hiçbir boyutu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Örgütsel bağlılık ve tükenmişlik boyutları arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmalara genel itibari ile bakıldığında iki kavram arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu söylenebilir (Leiter ve Maslach, 1988:305). Bunun yanı sıra; yapılan çalışmaların bir kısmı örgütsel bağlılık kavramının nispeten tükenmişlik kavramının alt boyutlarından olan duygusal tükenme ve kişisel başarıda düşüş hissi boyutu ile ilişkili olduğunu savunurken (Leiter ve Maslach, 1988:306); bazıları ise; örgütsel bağlılık kavramının yalnızca tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarıda düşüş hissi ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (Haley, 2003:61).

Güneş vd., (2009: 495)’e göre çalışanların tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel bağlılıkları arasında ters orantılı bir ilişki vardır. Çalışanların tükenmişlik düzeyleri azaldıkça örgütsel bağlılık düzeyleri artış göstermekte, tükenmişlik düzeyleri arttıkça örgütsel bağlılık düzeylerinin azaldığı gözlenmektedir. Çetin vd., (2011: 61)’in Ankara ilinde Yenimahalle, Keçiören, Çankaya ve Altındağ ilçelerindeki 13 ilköğretim okulundaki öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmaya göre; tükenmişlik boyutları ile örgütsel bağlılık boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Reilly (1994:) hemşireler üzerinde yaptığı araştırmaya göre; hemşirelerin örgütsel bağlılık düzeyleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir.

Tablo 6: Tükenmişliğin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi

Regresyon	F	p	R	R ²	β	t	p
Model 1	18,68	,000	,205	,452			
	2						
Sabit Değer							
F1: Düşük kişisel başarı hissi					,158	2,328	,021
F2: Duyarsızlaşma					,128	1,603	,110
F3: Duygusal Tükenmişlik					-,576	-6,597	,001
Model 2	F	p	R	R ²	β	t	p
	5,747	,001	,073	,270			
Sabit Değer							
F1: Düşük kişisel başarı hissi					-,058	-,780	,436
F2: Duyarsızlaşma					,189	2,234	,026
F3: Duygusal Tükenmişlik					-,311	-3,324	,001

Model 3	F	p	R	R ²	β	t	p
	2,693	,047	,035	,188			
Sabit Değer							
F1: Düşük kişisel başarı hissi					,115	1,551	,122
F2: Duyarsızlaşma					-,052	-,598	,550
F3: Duygusal Tükenmişlik					-,168	-1,769	,078
Model 4	F	p	R	R ²	β	t	p
	20,27	,000	,086	,294			
Sabit değer							
	2					18,014	,001
Genel Olarak Tükenmişlik					-,294	-4,502	,001

Not: Model 1: Bağımlı değişken: Duygusal bağlılık, bağımsız değişkenler: Düşük kişisel başarı hissi, duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik. Model 2: Bağımlı değişken: Normatif bağlılık, bağımsız değişkenler: Düşük kişisel başarı hissi, duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik. Model 3: Bağımlı değişken: Devam bağlılık, bağımsız değişkenler: Düşük kişisel başarı hissi, duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik.

Tablo 6 incelendiğinde, düşük kişisel başarı hissi, duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik algısının duygusal bağlılık üzerine olan etkisi Model 1 ile; düşük kişisel başarı hissi, duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik algısının normatif bağlılık üzerine olan etkisi Model 2 ile; düşük kişisel başarı hissi, duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik algısının devam bağlılığı üzerine olan etkisi Model 3 ile ve genel olarak tükenmişlik algısının örgütsel bağlılık üzerine olan etkisi Model 4 ile tespit edilmiştir. Bu doğrultuda geliştirilen Model 1, Model 2, Model 3 ve Model 4; 0,05 anlamlılık ve F değeri dikkate alındığında anlamlı oldukları anlaşılmaktadır. Model 1'e göre duygusal tükenmiş algısı çalışanların örgüte olan duygusal bağlılıklarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Duygusal tükenmişlik algı düzeyi arttıkça duygusal bağlılık düşmektedir. Model 2 dikkate alındığında, duygusal tükenmiş algısı çalışanların normatif bağlılık algısını olumsuz etkilerken, çalışanların duyarsız kalmaları normatif bağlılıklarını olumlu etkilemektedir. Model 3 temel alındığında tükenmişlik boyutlarının devam bağlılığını etkilemediği görülmüştür. Model 4 esas alındığında ise genel olarak tükenmişlik algısı örgütsel bağlılık algısını olumsuz etkilemektedir. Yapılan analizler kapsamında araştırma hipotezlerine ilişkin sonuçlar Tablo 7'de olduğu gibi özetlenebilir.

Tablo 7: Araştırma Hipotezlerinin Sonuçlarına İlişkin Özet Sunum

Araştırmanın Hipotezleri	Hipotezlerin Test Sonuçları
1. H ₁ : Tükenmişliğin boyutları ile örgütsel bağlılığın boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Desteklenmektedir.
2. H ₂ : Tükenmişliğin boyutları örgütsel bağlılığın boyutlarını etkilemektedir.	Kısmen Desteklenmektedir
3. H ₃ : Genel olarak örgütsel bağlılıkla tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Desteklenmektedir.
4. H ₄ : Genel olarak örgütsel bağlılık tükenmişliği etkilemektedir.	Desteklenmektedir.

Tablo 7’de araştırmanın hipotezlerinin sonuçlarına ilişkin özet sunum görülmektedir. Bu tabloya göre; “H₂: Tükenmişliğin boyutları örgütsel bağlılığın boyutlarını etkilemektedir.” hipotezi kısmen kabul görmektedir. Bunun yanı sıra; “H₁: Tükenmişliğin boyutları ile örgütsel bağlılığın boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi, “H₃: Genel olarak örgütsel bağlılıkla tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi ve “H₄: Genel olarak örgütsel bağlılık tükenmişliği etkilemektedir.” hipotezi araştırma sonuçlarına göre desteklenmektedir.

5. SONUÇ

Tükenmişlik boyutları ile örgütsel bağlılık boyutları arasında ilişki düzeyinin ortaya konulmaya çalışıldığı çalışmada sağlık sektöründe çalışan hemşirelerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve çalışma süresi gibi temel özellikler dikkate alınmıştır. Hemşirelere ilişkin betimleyici veriler çalışma çerçevesinde tespit edildikten sonra, hemşirelerin tükenmişlik ve örgütsel bağlılık boyutlarına ilişkin değerlendirmeleri ortaya konulmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre tükenmişliğin boyutları (düşük kişisel başarı hissi, duyarsızlaşma ve duygusal tükenme) ile örgütsel bağlılık boyutları (normatif bağlılık, devam bağlılığı ve duygusal bağlılık) arasında ilişkinin olup olmadığı; çalışanların tükenmişlik düzeylerinin örgütsel bağlılık düzeylerini etkileyip etkilemediği tespit edilmiştir. Çalışmada tükenmişliğin boyutları ile örgütsel bağlılık boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ve tükenmişliğin boyutlarının örgütsel bağlılık boyutlarını etkilemesi kısmen desteklenmektedir.

Çalışmada 0,05 anlamlılık düzeyinde, tükenmişliğin alt boyutlarından olan duygusal tükenmişlik ile örgütsel bağlılığın alt boyutlarından olan duygusal bağlılık (r:-392) ve zorunlu bağlılık (r:-263) arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Benzer bir şekilde duyarsızlaşma ile duygusal bağlılık (r: -177) ve zorunlu bağlılık (r: -190) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmekte iken düşük kişisel başarı hissi ile örgütsel bağlılık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca genel olarak duygusal tükenmişlik ile örgütsel bağlılık arasında (r:-102) negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu yapılan çalışma sonucunda ortaya konulmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere insanlar ile yüz yüze yoğun ilişki içerisinde olan meslek gruplarında sıklıkla yaşanan tükenmişlik, çalışanların performansını ve verimlilik düzeylerini artırmak için örgütü benimsemeleri ve örgüte karşı bağlılık duygularının güçlenmesi konularında olumsuz bir etki yapmaktadır. Tükenmişlik duygusu içerisinde olan çalışanlar örgüte karşı bağlılık gösterememekte ve tükenmişlik duygusu bağlılık duygusunu bastırmaktadır. Özellikle sağlık alanı gibi insanlarla doğrudan ilişkinin kuvvetli olduğu çalışma ortamlarında çalışanlar, iş ortamından kaynaklanan bazı sorunlar yaşamakta ve psikolojileri bu sorunların üstesinden gelemeyecek duruma geldiğinde ise tükenmişlik ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma göstermektedir ki; genel olarak tükenmişlik ile örgütsel bağlılık arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Araştırma da sadece bir üniversite hastanesinin baz alınması ve çeşitli kısıtların varlığı araştırma örnekleminin tüm kamu-özel-üniversite hastanelerini kapsayacak şekilde genişletilememesine neden olmuştur. Bu sebeple çalışmanın sonuçlarını genişleterek yorumlamak, çalışma sonuçlarına göre genellemeler yapmak yanlış anlamlara yol açabilir. Gelecekte bu alanda yapılacak çalışmaların kapsamı daha geniş tutularak, konuya farklı bakış açıları getirilebilir.

KAYNAKÇA

Allen, Natelie.J. ve Meyer, John.P. (1990) “Organizational Commitment: Evidence of Career Stage Effects” **Journal of Business Research**, 26, 1, 46-91.

Arı, G. ve Bal, E. (2008). Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. **Yönetim ve Ekonomi**, 15 (1), 132-133.

Bedük, A. (Ed.). (2011). **Örgüt Psikolojisi**. Konya: Atlas Akademi Yayın evi.

Budak, G., & Sürgevil, O. (2005). Implementation on Academic Personnel on The Analysis of Burnout and Organizational Factors İnfluencing Burnout. **DE Üİİ BF Journal**, 20(2), 95-108.

Chen, Z. X. (2003) “The Relationship Between The Three Components Of Commitment and Employee Performance in China”, **Journal of Vocational Behavior**, 62(3), 490-510.

Cheng, Y. ve Stockdale, M.S. (2003) “The Validity of the Three-Component Model of Organizational Commitment in Chinese Context”, **Journal of Vocational Behavior**, 62(3), 465-489.

Çetin, F., Basım H. N. ve Aydoğan O. (2011). Örgütsel Bağlılığın Tükenmişlik İle İlişkisi: Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25,61-70

Demir, A., Ulusoy, M., & Ulusoy, M. F. (2003). Investigation of Factors İnfluencing Burnout Levels in The Professional and Private Lives of Nurses. **International Journal of Nursing Studies**, 40(8), 807-827.

Demirel, Y. (2009). Örgütsel Bağlılık ve Üretkenlik Karşıtı Davranışlar Arasındaki İlişkiye Kavramsal Yaklaşım. **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:8 Sayı:15** s.115-132

Derin, N. ve Demirel, E. (2012). Tükenmişlik Sendromunun Örgütsel Bağlılığı Zayıflatıcı Etkilerinin Malatya Merkez’de Görev Yapan Hemşireler Üzerinde İncelenmesi. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17 (2), 509-530.

Erdemir, F. (1998). Hemşirenin Rol Ve İşlevleri Ve Hemşirelik Eğitiminin Felsefesi. **C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 2 (1), 59.

Erdoğan, Ö. (2016). **Çalışma Hayatında Tükenmişlik ve İş Doyumu** (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gaertner, K. N. ve Nollen, S. D. (1989). "Career Experiences, Perceptions of Employment Practices and Psychological Commitment to the Organization. **Human Relations**, 42, 11, 975-991.

Güneş, İ., Bayraktaroğlu S. ve Özen Kutanis, R. (2009). Çalışanların Örgütsel Bağlılık Ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki: Bir Devlet Üniversitesi Örneği. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14 (3),481-497.

Haley, G. R. (2003). "The Relationship between Burnout and Organizational Commitment in Academic Oncologists" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nova Southeastern University, Florida.

Leiter, M. P. ve Maslach, C. (1988), "The Impact of Interpersonal Environment on Burnout and Organizational Commitment", **Journal of Organizational Behavior**, Vol. 9(4), 297-308.

Martinussen, M., Richardsen, A. M., & Burke, R. J. (2007). Job Demands, Job Resources, and Burnout among Police Officers. **Journal of Criminal Justice**, 35(3), 239-249.

Maslach, C. (2003). Job burnout: New Directions in Research and Intervention. **Current Directions in Psychological Science**, 12(5), 189-192.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). **Job Burnout. Annual Review of Psychology**, 52(1), 397-422.

Maslach, C. and Schaufeli, W. B. (1993). History and Conceptual Specificity of Burnout. In: Schaufeli, W. B., Maslach, C. and Marek, T. (eds) **Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research, Hemisphere, New York**, pp. 1-16.

Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout. **Journal of Organizational Behavior**, 2(2), 99-113.

Meier, S. T. (1983). Toward A Theory of Burnout. **Human Relations**, 36(10), 899-910.

Metin, Ö., & Özer, F. G. (2007). Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyinin Belirlenmesi. **Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences**, 10(1).

Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1984). Testing the Side-Best Theory of Organizational Commitment: Some Methodological Considerations. **Journal of Applied Psychology**, 69, 3, 372-378.

Meyer, J and Allen, N. (1997). **Commitment in The Workplace**, Thousand Oaks SAGE Publications, CA.

Mowday, R. T., Steers, R. M. ve Porter, L. W. (1979). The Measurement of Organizational Commitment. **Journal of Vocational Behavior**, 14, 224-247.

Mowday, R. T., Porter, L. W. ve Steers, R. M. (1982). Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism, and Turnover. New York, **Academic Press**.

Nachbagauer, A. G., & Riedl, G. (2002). Effects of Concepts of Career Plateaus on Performance, Work Satisfaction and Commitment. **International Journal of Manpower**, 23(8), 716-733.

Naktiyok, A., & Karabey, C. N. (2005). İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu. **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 19(2).

O'Reilly, C. ve Chatman, J. (1986). Organizational Commitment and Psychological Attachment: The Effects of Compliance, Identification and Internalization on Prosocial Behaviour. **Journal of Applied Psychology**, 71, 3, 492-499.

Öztürk, M. (2013). **Örgütsel Bağlılık Ve Sağlık Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri (Kırklareli Örneği)** (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Robbins, S. ve Judge T. (2012). **Örgütsel Davranış**. (İ. Erdem, Çev.) İstanbul: Nobel Yayınevi.

Robbins, S. (1998). **Organizational Behaviour** (Eight Edition). Prentice Hall International Inc. New Jersey.

Pines, A. M. ve Keinan G. (2005). **Stress and Burnout: The Significant Difference**. Personality and Individual Differences, 39, 625-635

Schaufeli, W. B., & Van Dierendonck, D. (1993). The Construct Validity of Two Burnout Measures. **Journal of Organizational Behavior**, 14(7), 631-647.

Seçkin, Z. (2011). **Örgütsel Bağlılık**. Özcan Yeniçeri, Yavuz Demirel (Eds.), Yönetimde Birey ve Örgüt Odaklı Davranışlar. (s. 345-363). Bursa. Ekin.

Sheldon, M. E. (1971). Investments and Involvements as Mechanisms Producing Commitment to Organizations. **Administrative Science Quarterly**, 71, 16, 143-150.

TDK (2016), **TDK Büyük Sözlük**, MEB Yayınları, Ankara.

Tulunay, Ö. (2010) . **Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel İletişim ile İlişkisi (Sivas İl Örneği)**(Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Van Voorhis, P., Cullen, F., Link, B., & Wolfe, N. (1991). The Impact of Race and Gender on Corectional Officers' Orientation to The İntegrated Environment. **Journal of Research in Crme and Delinquency**, 28, 472-500.

Yaşlı, E. (2015). **Özel Hastanede Çalışan Hemşireler Açısından Örgüt Kültürü-Tükenmişlik İlişkisi** (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.